UNIVERSITATEA NAŢIONALĂ DE APĂRARE „CAROL I“
Centrul de Studii Strategice de Apărare şi Securitate
ACADEMIA TEHNICĂ MILITARĂ
ACADEMIA DE STUDII ECONOMICE
UNIVERSITATEA „ŞTEFAN CEL MARE“ DIN SUCEAVA

CRIZA, CONFLICTUL, RĂZBOIUL

Volumul I
DEFINIREA CRIZELOR ŞI CONFLICTELOR ARMATE ÎN NOUA CONFIGURAŢIE A FILOSOFIEI ŞI FIZIONOMIEI NAŢIONALE ŞI INTERNAŢIONALE DE REŢEA

Coordonatori:
General prof. univ. dr. MIRCEA MUREŞAN
General de brigadă (r) dr. GHEORGHE VĂDUVA

EDITURA UNIVERSITĂŢII NAŢIONALE DE APĂRARE „CAROL I“
Bucureşti, 2007

Descrierea CIP a Bibliotecii Naţionale a României
UNIVERSITATEA NAŢIONALĂ DE APĂRARE “CAROL I” (BUCUREŞTI). CENTRUL DE STUDII STRATEGICE DE APĂRARE ŞI SECURITATE
Criza, conflictul, războiul/ Universitatea Naţională de Apărare „Carol I”, Centrul de Studii Strategice de Apărare şi Securitate, Academia Tehnică Militară, Universitatea „Ştefan cel Mare” din Suceava – Bucureşti: Editura Universităţii Naţionale de Apărare „Carol I”, 2007
2 vol.
ISBN 978-973-663-591-5
Vol. 1. : Definirea crizelor şi conflictelor armate în noua configuraţie a filosofiei şi fizionomiei naţionale şi internaţionale de reţea / coord.: general prof. univ. dr. Mircea Mureşan, general de brigadă (r) dr. Gheorghe Văduva. – Bibliogr. – ISBN 978-973-663-592-2

I. Mureşan, Mircea (coord.)
II. Văduva, Gheorghe (coord.)
III. Prelipcean, Gabriela (coord.)
IV. Academia Tehnică Militară (Bucureşti)
V. Academia de Studii Economice (Bucureşti)
VI. Universitatea „Ştefan cel Mare” (Suceava)

355/359

Lucrare realizată în cadrul proiectului: CEEX-M1-4044
„SECURITATEA SISTEMELOR ŞI ACŢIUNILOR MILITARE ŞI CIVIL-MILITARE ÎN GESTIONAREA CRIZELOR ŞI CONFLICTELOR ARMATE“
de către echipa de cercetători de la Centrul de Studii Strategice de Apărare şi Securitate din cadrul Universităţii Naţionale de Apărare „Carol I”

AUTORI

1. General prof. univ. dr. MIRCEA MUREŞAN
2. General de brigadă (r) dr. CS I GHEORGHE VĂDUVA
3. Colonel (r) dr. CS I CONSTANTIN MOŞTOFLEI
4. Colonel (r) dr. CS I NICOLAE DOLGHIN
5. Colonel (r) dr. CS I GRIGORE ALEXANDRESCU
6. Colonel (r) dr. CS II PETRE DUŢU
7. Colonel (r) CS VASILE POPA
8. CS III dr. ALEXANDRA SARCINSCHI
9. CS drd. CRISTIAN BĂHNĂREANU
10. CS drd MIHAI. DINU
11. Locotenent colonel conf. dr. DORU ENACHE
12. CS drd. GEORGE RĂDUICĂ
13. CS drd. SIMONA-VALENTINA MALESCU
14. CORINA VLADU
15. IRINA CUCU
16. MIRELA ATANASIU
17. Căpitan drd. SORINA RĂDUICĂ
18. DOINA MIHAI

CUPRINS

Argument 7

Capitolul 1 Filosofia şi fizionomia de reţea 11

1.1. O nouă realitate structurală şi funcţională 11

1.1.1. Efectul de reţea 12

1.1.2. Efectul de criză 14

1.1.3. Presiuni şi vulnerabilităţi 16

1.1.4. Provocări, pericole, ameninţări, riscuri specifice 18

1.2. Configuraţia de reţea şi sporirea interdependenţelor 37

1.2.1. Mutaţii produse de implementarea reţelelor 38

1.2.2. Dinamica interdependenţelor în cadrul reţelei 50

Capitolul 2 Criza şi conflictul armat la început de secol 52

2. 1. Filosofia şi fenomenologia crizei 52

2.1.1. Definirea crizei şi conflictului armat 57

2.1.2. Obiectivitatea, subiectivitatea şi voluntarismul crizei şi conflictului 59

2.1.3. Cunoaşterea fenomenului crizei 60

2.2. Criza şi conflictul armat 61

2.2.1. Filosofia şi fizionomia conflictului armat 61

2.2.2. Conflictul armat şi războiul 63

2.2.3. Dinamica crizelor şi conflictelor armate 65

Capitolul 3 Tipologia crizelor şi conflictelor armate 67

3.1. Crize de sistem şi crize de proces 68

3.2. Sfera de cuprindere, aria şi conţinutul diferitelor tipuri de crize 79

3.2.1. Crize economice 80

3.2.2. Crize financiare 85

3.2.3. Crize politice şi politico-militare 86

3.2.4. Crize pe plan intern 89

3.2.5. Crize cauzate de factori naturali 92

3.3. Coridorul strategic energetic 94

3.4. Geopolitica islamului – o geopolitică fractală, de criză, în mozaic 113

Capitolul 4 Terorismul şi influenţa lui asupra crizelor şi conflictelor armate 121

4.1. Pericole şi ameninţări teroriste la început de secol 123

4.1.1.Dinamica pericolelor şi ameninţărilor teroriste 127

4.1.2. Surse de generare 131

4.1.3. Riscuri posibile, riscuri asumate 137

4.2. Structura şi dinamica terorismului în zonele de interes 138

4.2.1 Terorismul de sistem şi terorismul de reţea 140

4.2.2. Terorismul de falie 145

4.2.3. Acţiuni teroriste în sistem şi în reţea 147

4.2.4. Acţiuni teroriste în mozaic 149

4.3. Evaluarea terorismului 149

4.3.1. Indicatori de sistem şi de stare ... 149
4.3.2. Indicatori de dinamică ... 150
4.3.3. Metode posibile de prognozare a fenomenului terorist ... 150
4.4. Strategii de combatere a terorismului ... 151
4.4.1. Politici şi strategii directe şi indirecte ... 151
4.4.2. Operaţii împotriva terorismului ... 153
4.5. Rolul României în combaterea terorismului ... 155
4.5.1. Rolul şi locul României în cadrul coaliţiei împotriva terorismului ... 157
4.5.2. Rolul şi locul instituţiei militare în combaterea terorismului ... 159
Capitolul 5 Criza şi războiul ... 162
5.1. Evoluţia crizei spre război ... 163
5.2. Războiul bazat pe Reţea în noua fizionomie a crizelor şi conflictualităţii ... 166
5.2.1. Conflictualitatea ... 167
5.2.2. O posibilă tipologie a conflictualităţii armate actuale şi viitoare ... 171
5.2.3. Fizionomia Războiului bazat pe Reţea ... 175
5.2.4. Configurarea strategică şi tactică a RBR ... 189
5.2.5. Strategia RBR, conflictele clasice şi asimetrice ... 199
5.2.6. RBR şi structura de forţe a Armatei României ... 202
Capitolul 6 Analiza principalelor tipuri de crize şi conflicte armate ... 207
6.1. Crizele şi războiul din spaţiul fost iugoslav ... 207
6.2. Criza (conflictul armat) din Kosovo ... 229
6.3. Conflictele din Caucaz ... 235
6.3.1. Conflictul din Osetia de Sud ... 238
6.3.2. Conflictul din Abhazia ... 241
6.3.3. Conflictul din Nagorno-Karabah ... 242
6.3.4. Conflictul din Cecenia ... 244
6.4. Criza (conflictul armat) din Transnistria ... 247
6.5. Crizele din spaţiul african. Criza (conflictul armat) din Darfur ... 261
6.6. Conflictul armat din Orientul Apropiat ... 267
6.7. Conflictul armat din Irak ... 274
Capitolul 7 Provocări, pericole şi ameninţări generatoare de crize şi conflicte armate ... 284
7.1. Provocări, pericole şi ameninţări de natură economico-financiară. Riscuri asociate, induse, asumate sau impuse ... 284
7.2. Provocări, pericole şi ameninţări etnice şi religioase generatoare de crize şi conflicte armate. Riscuri asociate, induse, asumate sau impuse ... 288
7.3. Pericole, ameninţări şi riscuri de natură socială generatoare de crize şi conflicte armate ... 292
7.4. Provocări, pericole şi ameninţări generatoare de crize şi conflicte armate (domeniul socio-militar) ... 299

7.4.1. Posibile provocări, pericole şi ameninţări generatoare de crize şi conflicte ... 299
7.4.2. Caracterizarea generală a unui conflict social ... 301
7.4.3. Conflictul armat ... 302
7.5. Pericole, ameninţări şi riscuri de natură militară generatoare de crize şi conflicte armate ... 304
7.5.1. Riscuri militare externe ... 306
7.5.2. Riscuri militare interne ... 307
Capitolul 8 Naţional şi internaţional în gestionarea crizelor şi conflictelor armate ... 309
8.1. Modalităţi de răspuns la crize şi conflicte ... 309
8.1.1. Acţiuni politice şi diplomatice ... 312
8.1.2. Forme şi procedee informaţionale ... 314
8.1.3. Forme şi procedee economice ... 316
8.1.4. Forme şi procedee militare ... 318
8.2. Statul şi rolul lui în gestionarea crizelor şi conflictelor armate ... 318
8.3. Misiuni militare şi civil-militare în gestionarea crizelor şi conflictelor armate ... 323
Încheiere ... 360
Concluzii ... 361
Bibliografie ... 366
Anexe ... 376
Anexa nr. 1 Pericole, ameninţări, efecte, riscuri ... 376
Anexa nr.2 Pericole, ameninţări şi riscuri rezultate din reconstituirea marilor entităţi civilizaţionale şi din posibila confruntare a acestora ... 392
Anexa nr. 3 Conflicte şi războaie începând din 1945 până azi ... 394
Anexa nr. 4 Atentate teroriste ... 400
Anexa nr. 5 Sugestii pentru o pace definitivă în Orientul Mijlociu ... 452
Anexa nr. 6 Politica Europeană de Securitate şi Apărare (PESA) ... 454
Anexa nr. 7 Distribuţia regională a conflictelor armate majore din perioada 1990-2003 ... 463

ARGUMENT

Crizele şi conflictele armate fac parte din viaţa societăţii omeneşti, sunt expresii ale complexităţii şi imperfecţiunilor acesteia. Au cauze dinamice şi complexe şi, la rândul lor, sunt sau devin cauze, la fel de dinamice şi de complexe, pentru alte fenomene şi procese care ţin de viaţa oamenilor, a comunităţilor omeneşti, de tot ceea ce presupune muncă, efort, creaţie, înfăptuire şi efect al activităţii omeneşti, sistem şi proces. Crizele nu sunt doar desfăşurări lineare, nici simple disfuncţii. Ele au fost, sunt şi, probabil, vor fi totdeauna tensiuni complicate, acumulări în labirint, revărsări sau desfăşurări multiforme, de regulă nelineare şi chiar haotice, tot atât de diversificate şi de complexe cum este însăşi societatea care le generează, le gerează şi le adăposteşte.

Uneori, crizele şi conflictele armate sunt privite şi tratate ca o fatalitate. Ne este dat să le trăim şi trebuie să le trăim, nu avem ce face. Li se dă, implicit, aura de fenomene ce depăşesc oamenii şi voinţa acestora, precum cutremurele, inundaţiile, revărsările de ape, avalanşele, uraganele... Alteori, sunt considerate disfuncţii datorate imperfecţiunilor şi greşelilor omeneşti, pe care trebuie să le suportăm şi să le plătim cu toţii, în virtutea acelui *e pluribus unum*, a solidarităţii umane la bine şi la greu. De foarte multe ori, sunt considerate şi deficienţe, lipsuri, scăderi drastice, neîmpliniri.

Crizele şi conflictele armate sunt privite şi ca un rău necesar sau ca un exces de rău, ca un efect de rău sau ca o invazie dramatică a răului, precum invaziile repetate şi intempestive de lăcuste de odinioară, ca o revărsare a acestuia peste viaţa şi liniştea oamenilor şi a spaţiului lor de viaţă şi de muncă. Crizele mai pot fi privite şi ca implozii ale societăţii omeneşti, ca surpări şi reaşezări de structuri, relaţii şi sisteme.

Dar crizele mai au şi o altă latură foarte importantă. Ele sunt treceri la limită, dincolo de limită, generate de atingerea unui nivel maxim de funcţionalitate a unui sistem (proces) şi de necesitatea transformării radicale a acestuia, trecerii lui la o altă calitate, la o altă stare sau înlocuirii lui cu un alt sistem (proces).

Desigur, toate acestea şi multe alte modalităţi de a privi, cunoaşte, înţelege şi defini crizele şi conflictele armate rămân, într-un fel, simplificate şi chiar exterioare nu doar fenomenului care le incumbă, ci şi esenţei acestuia. Crizele nu pot fi detaşate sau separate cu uşurinţă de mediul în care se produc, fie chiar şi numai pentru a fi studiate, şi, de aceea, rareori ele pot fi înţelese în toată profunzimea, amplitudinea şi implicaţiile lor şi, pe această

bază, soluţionate la timp şi complet. De cele mai multe ori, efectele depăşesc cauzele, prin incertitudini şi desfăşurări haotice, greu de înţeles şi de controlat, iar lanţul determinărilor se rupe în multe locuri şi nu se mai lasă refăcut. Ce s-a distrus rămâne totdeauna distrus. Dar oamenii au capacitatea şi vocaţia sisifică de a o lua totdeauna de la capăt. Crizele şi conflictele armate le tulbură viaţa, le dezgolesc caracterele malefice şi provizoratele, tarele şi vulnerabilităţile, dar tot ele îi determină pe oameni să-şi reconstruiască mereu mediul, ca furnicile pământului sau ca entităţile Universului.

Crizele şi conflictele armate sunt efecte de distonanţă şi de falie ale insecurităţii sistemelor şi proceselor şi, la rândul lor, devin cauze, sisteme şi procese generatoare de insecuritate. Cu cât ele sunt mai numeroase, mai complexe şi mai greu de gestionat, cu atât insecuritatea sistemelor şi proceselor este mai accentuată. De unde rezultă, la o primă analiză, că a securiza sistemele şi procesele umane presupune, înainte de toate, a controla, a gestiona şi, mai ales, a dezamorsa crizele şi conflictele armate. Or, după cum bine se ştie, acest obiectiv permanent al activităţii omeneşti – realizarea securităţii şi securizării sistemelor şi proceselor, întrucât totdeauna oamenii au avut şi vor avea nevoie de securitate – nu poate fi niciodată realizat pe deplin. Totdeauna va exista un grad mai mare sau mai mic de insecuritate, generat tocmai de dinamismul complex al vieţii, activităţii oamenilor, al configurării şi reconfigurării continue a societăţii omeneşti, din care crizele şi conflictele fac parte intrinsecă.

Securitatea este o stare dinamică de protecţie şi siguranţă a sistemului (procesului) şi, deci, o condiţie a funcţionării sistemului sau a desfăşurării procesului respectiv. Insecuritatea provine din imposibilitatea menţinerii unei astfel de stări totdeauna în parametri optimi, care să asigure stabilitatea şi funcţionalitatea sistemului în orice condiţii.

Starea de securitate maximă este o stare ideală. Ea nu se poate realiza niciodată, întrucât sistemul (procesul) se află într-o strictă dependenţă de condiţiile concrete (şi chiar de condiţiile iniţiale) şi variază în funcţie de aceste condiţii. Există o mulţime de factori care influenţează starea sistemului şi, implicit, şi starea lui de securitate. Unii sunt de natură internă, alţii sunt exteriori. Totdeauna aceşti factori acţionează în mod complex, unii sporind vulnerabilităţile sistemului, alţii amplificând pericolele şi ameninţările la adresa lui. Se poate realiza doar un maximum posibil de securitate a sistemului sau procesului în condiţiile date.

Criza, ca şi conflictul armat şi războiul, face deci parte din viaţa oamenilor, a societăţii omeneşti. Ea reprezintă un moment (o perioadă) sau o succesiune lineară sau haotică de disfuncţionalităţi în evoluţia societăţii,

care necesită soluţii viabile, menite să asigure o schimbare, o reconstrucţie sau o revitalizare a sistemelor şi proceselor deteriorate. Cauzele crizelor sunt complexe, iar rezolvarea lor ţine de funcţionalitatea socială, de filosofia şi fizionomia de sistem şi de proces, dar şi de o nouă filozofie a interdeterminărilor, filosofia de reţea. Această filozofie nu schimbă esenţa fenomenului crizelor şi conflictelor. Aduce însă elemente noi, unele favorabile procesului de cunoaştere şi de influenţare a traiectoriei lor, altele defavorabile, generatoare de noi vulnerabilităţi, de noi pericole şi chiar ameninţări. Deşi crizele şi conflictele au fost analizate în mod riguros, nu se cunosc şi, mai ales, nu se pot prevedea în totalitate şi în mod oportun toate cauzele care le generează, nici măcar cele esenţiale.

Nici o societate omenească, din câte se cunosc până acum, nu s-a dezvoltat şi nu se dezvoltă linear. Viaţa unei societăţi cunoaşte momente simetrice, care evoluează ca într-o oglindă, într-o arhitectură complementară, dar şi momente disproporţionate, disimetrice, care fie se anulează reciproc, fie se amplifică reciproc, sporind gradul de insecuritate fizică şi socială. Majoritatea momentelor în dinamica socială sunt însă asimetrice, cu evoluţii rapide şi stagnări, progrese şi regrese, dar care se compensează reciproc, situaţii normale, dar şi anormalităţi, schimbări bruşte, de cele mai multe ori dramatice, crize şi conflicte. Omenirea se luptă cu ele de la începutul existenţei sale şi, probabil, această luptă va fi dusă până în ultima clipă a existenţei umane. De aici nu rezultă că fenomenul crizelor şi conflictelor reprezintă neapărat o fatalitate, că oamenii sunt complet neputincioşi în faţa lui şi trebuie să se resemneze, ci doar o realitate socială, politică, economică, informaţională, militară etc. de care trebuie să se ţină seama şi care poate fi şi trebuie să fie, în limita posibilului, controlată, ameliorată şi chiar prevenită.

Este posibil ca oamenii să nu mai fie victime inconştiente şi, adesea, indiferente ale crizelor, conflictelor şi războaielor, ci să folosească aceste fenomene şi aceste procese pentru a-şi ameliora propria condiţie, a-şi securiza sistemele acţionale şi procesele, pentru a grăbi procesele de modernizare şi a prelungi perioadele de prosperitate şi de stabilitate. Deja omenirea şi-a format unele abilităţi în ceea ce priveşte gestionarea crizelor şi conflictelor, inclusiv a conflictelor armate, şi, deşi nu a reuşit să rezolve nici măcar în parte problema conflictualităţii, a realizat, totuşi, paşi importanţi în prevenirea unor crize şi conflicte militare de mare amploare, cum ar fi cele de mare risc, aşa cum sunt cele ce se bazează pe întrebuinţarea armelor de distrugere în masă (ADM) şi a altor mijloace.

Tratatele şi acordurile privitoare la asigurarea păcii şi securităţii planetei, la neproliferarea ADM, la interzicerea minelor şi altor mijloace de distrugere a fiinţei umane, la controlul armamentelor, activitatea ONU şi a

altor organizaţii de securitate constituie expresii ale efortului omenirii de a pune sub control fenomenul crizelor şi conflictualităţii. Din păcate, fenomenul evoluează, iar măsurile de securitate economică, socială şi militară ţin cu greu pasul. Vulnerabilităţile cresc o dată cu dezvoltarea societăţilor, simetric cu pericolele şi ameninţările, astfel încât putem spune că cu cât o societate este mai dezvoltată şi mai sofisticată, cu atât ea devine mai vulnerabilă. Chiar dacă se cunoaşte foarte bine această relaţie, este foarte greu de gestionat realităţile şi, mai ales, vulnerabilităţile. Mereu apar altele noi, de cele mai multe ori, în mod aleator, greu de anticipat şi de contracarat. Cu toate acestea, fenomenul crizelor şi conflictelor trebuie studiat, analizat, înţeles şi pus sub control. Toate instrumentele cunoaşterii pot fi folosite, într-o formă sau alta, pentru analiza, înţelegerea şi soluţionarea crizelor şi conflictelor. Chiar dacă rezultatele nu vor fi totdeauna spectaculoase, ele nu vor lipsi. Studiind fenomenologia şi filosofia crizei, omenirea nu are decât de câştigat. Este şi rămâne cea mai mare provocare a tuturor timpurilor.

CAPITOLUL 1
FILOSOFIA ŞI FIZIONOMIA DE REŢEA

Sistemele şi procesele, cu toate determinările, cauzele şi efectele care le însoţesc, le definesc şi le generează, sunt interdependente. Au fost totdeauna aşa, dar nu totdeauna interdependenţele au avut aceeaşi configuraţie, chiar dacă totdeauna au avut aceleaşi principii şi aceeaşi filozofie. Pe măsură ce societatea omenească evoluează informaţional, tehnologic şi social, complexităţile se multiplică, iar interdependenţele sporesc. Într-un fel, entropia acestor sisteme şi procese creşte, pentru că şi nedeterminările cresc – totdeauna, în cadrul sistemelor şi proceselor haotice, indeterminările sunt mari, tind către limita maximă –, iar fenomenele se multiplică şi se complică. În pofida globalizării (care înseamnă, în primul rând, globalizare a informaţiei, prin amplificarea şi multiplicarea reţelei, apariţia reţelelor de reţele şi a unor mulţimi de microreţele), indeterminările nu se diminuează, ci, dimpotrivă, cresc, de unde rezultă că şi entropia creşte (informaţia fiind nedeterminare înlăturată), iar dinamismul şi complexitatea sistemelor şi proceselor se amplifică.

1.1. O nouă realitate structurală şi funcţională

Noua epocă deschisă după spargerea bipolarităţii politice, se caracterizează, între altele, prin realităţi şi efecte contradictorii, chiar conflictuale, cu schimbări bruşte şi evoluţii nelineare şi imprevizibile. Reţeaua oferă posibilitatea circulaţiei rapide a datelor şi informaţiilor, dar acest lucru nu este totdeauna benefic. Este adevărat, oricare om de pe planetă care are un televizor conectat la un cablu de reţea sau dispune de un calculator cuplat la Internet poate afla, la orice oră din zi şi din noapte, ce se petrece în lume, dar cu o singură condiţie: să ştie să se descurce în păienjenişul de date şi informaţii, să ştie adică ce să caute şi cum să caute. Din păcate, reţeaua este un suport din ce în ce mai stabil şi mai extins, foarte eficient nu numai pentru informaţie, ci şi pentru dezinformare, pentru tot felul de date şi chiar de informaţii care îl pot intoxica nu doar pe un neavizat, ci chiar şi pe un specialist în domeniul informaţiilor.

Odată cu dezvoltarea reţelelor, au apărut, au evoluat, s-au complicat şi multiplicat fel de fel de abilităţi, de la cele care ţin de constituirea şi gestionarea reţelelor până la cele care urmăresc vulnerabilizarea acestora sau folosirea lor în fel de fel de scopuri. Reţelele evoluează, proporţional, în

oglindă, de o parte şi de alte a unei axe, ducând cu ele tot ce are mai bun şi mai rău omenirea. Reţelele nu sunt selective, nu sunt purificatoare. Ele constituie doar un suport. Şi, aşa cum, de veacuri, hârtia suportă orice, şi ele suportă orice, cu condiţia să poată fi transpus în acel semnal purtător de informaţie specific reţelei. De aceea, cu o minimă pregătire în ceea ce priveşte folosirea unui calculator, alcătuirea unui site, introducerea unor date, obţinerea unui cont şi a unei parole, dar chiar şi fără acestea, oricine poate intra în reţea şi beneficia de ceea ce oferă aceasta.

De aici nu rezultă neapărat că crizele şi conflictele armate se constituie şi se transmit de-acum prin reţea sau că reţelele ar constitui noi cauze pentru crize şi conflicte. Rezultă doar o realitate care influenţează semnificativ şi domeniul crizelor şi conflictelor armate. Este evident că, la acest nou început de secol şi de mileniu, reţelele există, că ele reprezintă realităţi complexe, bazate îndeosebi pe interacţiuni şi efecte. La rândul lor, ele amplifică interacţiunile şi induc un efect special, care influenţează semnificativ dinamica tuturor sistemelor şi proceselor sociale şi nu numai – *efectul de reţea*.

1.1.1. Efectul de reţea

Efectul de reţea se bazează pe accelerarea circulaţiei informaţiei, pe amplificarea explozivă a fluxului informaţional, pe facilitarea actului comunicării, dar şi pe capacitatea reţelelor de a asimila, de a se multiplica, de a influenţa, de a schimba filozofia relaţiilor sociale, adică viaţa oamenilor şi a entităţilor omeneşti, de a descoperi, a acapara, a extinde[1] şi, în acelaşi timp, a ascunde şi a vulnerabiliza. Efectul de reţea este similar cu fulgerul sau cu trăsnetul. Creează şi degajă uriaşe energii, dar şi uriaşe distrugeri. Siguranţa sistemelor şi proceselor sporeşte într-un sens şi se degradează în altul.

Puterea reţelei este imensă. Ea creşte pe măsură ce reţeaua se extinde, fiind direct proporţională cu numărul de noduri. Cu alte cuvinte, cu

[1] 92 / **57 Network effect / Effet de réseau / Efecto de red /Efectul de retea. „**Efectele de reţea apar atunci când valoarea unui produs creşte, pentru un utilizator, cu numărul de utilizatori ai aceluiaşi produs sau ai unor produse compatibile. Economiştii vorbesc despre acest fenomen ca despre „externalitatea" reţelei, deoarece, atunci când se ataşează consumatori suplimentari la reţeaua consumatorilor existenţi, aceştia au un impact „extern" benefic pentru consumatorii care sunt, deja, membri ai reţelei" (http://www.competition.ro/publicatii/ GlosarUE).
A se vedea şi http://www.kinecto.ro/new/Resurse/dictionar-de-termeni/web-communication.shtml „**Efectul de reţea" (Network effect)** = fenomenul prin care un serviciu devine cu atât mai valoros cu cât este folosit de mai multe persoane; numărul mare de utilizatori încurajează înscrierea de utilizatori noi (de exemplu, un forum este cu atât mai util cu cât este accesat de mai mulţi utilizatori)."

cât o reţea are mai multe noduri, cu atât este mai stabilă, mai puternică şi mai sigură. Chiar dacă redundanţa creşte, o dată cu ea cresc şi siguranţa şi stabilitatea. Spre exemplu, reţelele de transmisiuni funcţionează şi în cazul în care o mare parte dintre noduri sunt distruse. Rutarea se face în mod automat. Informaţia este automat dirijată pe canalele neafectate, astfel încât ea să ajungă rapid la destinaţie. Evident, în aceste cazuri, puterea reţelei scade, aşa cum scade şi capacitatea ei, dar ea, totuşi, funcţionează.

$$P_r = N_r^2$$

Unde P_r este puterea reţelei, iar N_r numărul nodurilor de reţea.

Efectul de reţea este generat, pe de o parte, de puterea reţelei şi, pe de altă parte, de aria de cuprindere a reţelei, de capacitatea ei de a asimila rapid orice element, de a modela mediul în care acţionează şi de a se adapta la condiţiile lui. Comportamentul reţelei în raport cu mediul în care se dezvoltă este unul de asimilare a acestui mediu şi de acomodare la condiţiile lui, dar nu supunându-se lui, ci transformându-l. În acest sens, reţeaua distruge. Distruge şi înlocuieşte, nu lasă nimic gol. Cu alte cuvinte, reţeaua creează o altă realitate, o nouă realitate, deosebită de ceea ce există. Este o realitate de reţea, o realitatea virtuală, în care dependenţa, interdependenţa şi securitatea devin reguli stricte de funcţionare. Pentru a funcţiona, reţeaua trebuie să fie stabilizată şi securizată. Dar o reţea nu poate fi niciodată securizată complet. Totdeauna vor exista vulnerabilităţi generate de funcţionarea reţelei, de raporturile ei cu mediul sau cu alte reţele, de variaţia condiţiilor concrete. Aceste vulnerabilităţi vor fi exploatate de alte reţele concurente, de inamicii reţelei şi de toţi cei care sunt angajaţi, într-o formă sau alta, în continua bătălie a lumii pentru resurse, pieţe, putere, supremaţie şi influenţă. Propriu-zis, în acest război permanent al omenirii cu sine, mai exact, cu acele entităţi, sisteme şi procese care devine incompatibile între ele şi generează dezordine şi conflictualitate, reţeaua nu se constituie în parte beligerantă. Reţeaua nu este decât un suport, un mijloc, însă un mijloc care se extinde şi se multiplică, facilitând circulaţia rapidă a informaţiei, comunicarea, transportul, transmiterea de date şi de imagini, circulaţia mărfurilor, dar şi a tot felul de efecte.

Există reţele ale diferitelor entităţi care se pot afla în relaţii de colaborare, de parteneriat, de concurenţă sau în război, dar există şi reţele care acoperă întreaga planetă - cum ar fi, spre exemplu, Internetul -, care pot fi folosite de toată lumea.

Efectul de reţea se face simţit nu doar în circulaţia mărfurilor, a informaţiei, a trenurilor, avioanelor, iar în viitor, şi a navetelor cosmice, ci şi

în dimensionarea, configurarea şi reconfigurarea crizelor şi conflictelor armate, a războiului şi altor fenomene complexe care însoţesc şi definesc omenirea şi conflictualitatea ei permanentă. Reţeaua aduce noi dimensiuni şi elemente specifice în dinamica acestor fenomene şi procese, dintre care cele mai importante ar putea fi:

- circulaţia rapidă a informaţiei, ceea ce conduce la o cunoaştere mai precisă şi oportună a cauzelor, determinărilor, implicaţiilor şi efectelor crizelor şi conflictelor, inclusiv ale conflictelor armate şi războaielor;
- accelerarea fenomenelor şi proceselor generatoare de crize şi conflicte, dar şi a celor care estompează, frânează sau dezamorsează crizele şi conflictele;
- inducerea şi radierea efectului de criză şi al celui de conflict;
- diminuarea şi chiar estomparea efectului de criză şi al celui de conflict.

Reţeaua interconectează componentele sistemice şi procesuale ale unei crize, optimizând dinamica lor. În aceeaşi măsură, reţeaua conectează şi crizele între ele. În acest fel, în funcţie de o mulţime de factori, efectul de criză poate fi diminuat sau amplificat.

Reţeaua dezvoltă, intensifică şi amplifică un sistem dinamic complex de relaţii bazate pe efecte, micşorând semnificativ ecartul dintre cauză şi efect, dintre acţiune şi rezultatul acesteia, dintre subiectul acţiunii şi obiectul acesteia, dintre proiect şi execuţie, dintre producţie şi consum, dintre scop şi mijloc.

Reţeaua nu schimbă actorii. Îi scoate însă din turnul lor de fildeş sau din sistemele tradiţionale de protecţie şi îi obligă să suporte efectul de reţea, sau cel puţin să ţină seama de el. De acum înainte, nimeni nu va mai putea eluda efectul de reţea. Se vor găsi însă mijloace şi strategii adecvate pentru folosirea lui la maximum în avantaj propriu.

1.1.2. Efectul de criză

Efectul de criză poate fi definit ca impact direct sau mediat al crizei asupra altor domenii care nu sunt direct afectate de criză. O criză este ca o furtună, ca un uragan. Distruge, în proporţii mai mari sau mai mici, tot ce întâlneşte în cale, dar, în acelaşi timp, provoacă dezechilibre semnificative pe o arie foarte mare, induce şi o stare de teamă, de nesiguranţă, bulversează producţia, preţurile, diminuează siguranţa oamenilor şi instituţiilor, sporeşte vulnerabilităţile şi creează un câmp propice recrudescenţei pericolelor şi ameninţărilor.

Efectul de criză este ca o undă (este o undă) care se propagă în toate direcţiile, afectând, într-o măsură mai mare sau mai mică, tot ce poate avea

tangenţă atât cu procesul sau cu sistemul care a declanşat sau din care s-a declanşat criza, cât şi cu sfera de manifestare a acesteia şi, evident, cu conţinutul ei. Efectul de criză se manifestă ca o reacţie în lanţ. Criza prelungită din Orientul Mijlociu şi cea din Orientul Apropiat induc efecte dintre cele mai grave, care se manifestă pe o arie foarte largă, începând cu recrudescenţa fenomenului terorist, mai ales a terorismului islamic, şi continuând cu fluctuaţie preţului petrolului, cu influenţarea pieţelor şi strategiilor de piaţă, a relaţiilor financiare şi chiar cu declanşarea sau stimularea unui adevărat război financiar. Din această perspectivă, spre exemplu, o parte dintre ţările arabe, mai ales cele producătoare de petrol, vor acumula, probabil, cantităţi mari de devize, putând produce o adevărată criză a dolarului. Oricum, efectele crizelor multiple şi greu de gestionat, chiar negestionabile din Orientul Mijlociu şi din Orientul Apropiat (pentru că toate acestea sunt legate între ele) se extind în mod haotic asupra relaţiilor internaţionale, bulversând grav nu doar o economie construită pe un suport energetic extrem de „fluid“ şi greu de înlocuit, cum este petrolul, ci şi securitatea, în general, şi securitatea energetică, în special, a tuturor ţărilor lumii.

Interdependenţele sunt atât de mari, încât nici o ţară din lume nu poate eluda efectul crizelor şi îndeosebi efectul crizelor energetice. Evident, nu există crize energetice în sine, ci crize energetice generate de un fenomen politic complex, măcinat de un sistem de strategii şi de bătălii (câştigate, pierdute sau în plină desfăşurare, fiecare cu efectele ei) pentru resurse, pentru pieţe, pentru supremaţie şi, evident, pentru realizarea şi menţinerea unui mediu strategic care să asigure prevenirea războiului şi realizarea unor capacităţi de acţiune şi de reacţie ante-criză, în timp de criză şi post-criză. Reţeaua favorizează acest lucru, dar, în acelaşi timp, prin *efectul de reţea*, amplifică, în proporţii greu de estimat şi de controlat, efectul de criză.

JM Guillery[2] scrie că „există crize care se nasc dintr-o pură revelaţie mediatică.“ O revistă, intitulată „Jurnalul de Duminică“, a publicat, pe patru coloane, în susul paginii, un titlu şocant: „Alertă la Montparnasse. Amiantă. Trebuie luate măsuri de urgenţă în imobilul unde lucrează 5000 de oameni. Două scenarii în studiu arată că evacuarea liniei ar dura… trei ani!“[3]

Toate publicaţiile şi agenţiile de presă au preluat şi publicat conţinutul acestui articol. În 24 de ore, *efectul de criză* s-a produs. Patrick Lagadec numeşte acest fenomen „efectul Larsen“[4] O astfel de ştire, preluată şi amplificată, declanşează scandalul. De fapt, nu este nimic nou. Turnul

[2] http://www.gestiondecrise.com/amiante_gestion_crise.htm
[3] http://www.gestiondecrise.com/amiante_gestion_crise.htm
[4] Microfonie. Efect de feedback electroacustic între microfon şi amplificator. Oscilaţii a căror amplitudine atinge foarte repede valori maxime. Se prezintă sub forma unui şuierat strident, caracteristic.

Montparnasse, ca mai toate clădirile construite în acea epocă, conţine amiantă (azbociment).

Nimeni nu are o evidenţă clară a acestor clădiri sau, în orice caz, dezamiantarea acestora ar dura foarte mult şi ar costa enorm. Dar, dezvăluirile jurnalului au produs multă panică. Patologiile legate de azbociment sunt responsabile de 3000 de morţi pe an şi se estimează că şi de 50.000-100.000 decese până în 2025.

Efectul de criză este rapid şi şocant. El trece însă foarte repede, chiar mai repede decât criza care l-a produs. Lasă însă urme greu de şters.

1.1.3. Presiuni şi vulnerabilităţi

Într-un fel, reţeaua, prin *efectul de reţea*, ajută la depresurizarea zonelor grav tensionate. Difuzarea rapidă a informaţiilor de stare este benefică pentru metasistem, în sensul că, datorită accesului la informaţie în timp real (sau în timp util), se creează condiţii pentru a fi luate măsuri care să ducă la rezolvarea oportună a situaţiilor care au facilitat producerea crizei sau care întreţin cauzele generatoare de crize şi conflicte. Reţeaua are funcţia unor vase comunicante (cu noduri de distribuţie şi de optimizare), dar ea nu poate rezolva, prin această calitate, toate problemele care se ivesc cu rapiditate sau ca urmare a unor acumulări în timp, într-un loc sau în altul. Măreşte însă interacţiunile şi facilitează *cunoaşterea rapidă a problemelor*, ceea ce este esenţial în gestionarea crizelor şi conflictelor.

Reţeaua creează o situaţie nouă, în coordonate noi, multidimensionale, care impun abordări noi, flexibile şi oportune. Această nouă situaţie poate fi caracterizată prin:

- sporirea cantităţii de informaţie despre zona sau despre zonele în criză, aceasta definindu-se pe un procent mai mare de nedeterminări înlăturate şi, prin urmare, prin reducerea incertitudinilor;
- creşterea proporţională a posibilităţii de dezinformare, ceea ce duce la crearea unor noi tipuri de incertitudini, a *incertitudinilor orizontale* sau a *incertitudinilor de reţea*;
- crearea unor presiuni concurenţiale noi, altfel configurate, care pot fi disipate în toată reţeaua şi, la momentul potrivit, concentrate acolo unde se consideră că este necesar[5];

[5] O astfel de concentrare a efectelor poate fi dirijată de cei care au capacitatea, posibilitatea şi interesul să o facă. Şi, de cele mai multe ori, lucrurile aşa se produc. Trebuie avute totuşi în vedere şi situaţiile de concentrare spontană şi, adesea, haotică, deci necontrolabilă, a efectelor, ceea ce sporeşte şi mai mult, deopotrivă, efectul de criză şi efectul de reţea, prin cumularea intempestivă a acestora.

- formarea, în cadrul reţelei, a unor noduri sau elemente care pot crea perturbaţii, instabilitate şi chiar crize şi conflicte în spaţiul virtual, dar şi în cel real;

- vulnerabilizarea sistemelor şi/sau proceselor prin flexibilizarea incertitudinilor;

- posibilitatea apariţiei, inducerii şi proliferării unor efecte negative de reţea.

Reţeaua creează, deopotrivă, un sistem de presiuni continue asupra utilizatorilor şi mediului ambiant, în sensul restricţiilor şi regulilor ce se cer urmate şi în cel al vulnerabilităţilor ce se cer depistate şi reduse sau acoperite, dar şi un spaţiu extins de comunicare şi de acţiune.

Printre presiunile create şi exercitate de reţea s-ar putea situa şi următoarele:

- extinderea nelimitată a spaţiului informaţiei şi al comunicării (în mod implicit şi a ofertei informaţionale), dar, în acelaşi timp, şi restricţionarea accesului;

- crearea unor puternice presiuni de reţea, atât la nivelul individului (concretizată într-o dependenţă numită, între altele, şi „sindromul Internet“, deşi reţea nu înseamnă numai Internet), cât şi la nivelul instituţiilor, administraţiei, organizaţiilor şi organismelor internaţionale şi altor structuri naţionale şi internaţionale;

- crearea şi accentuarea interdependenţelor;

- impunerea de standarde;

- crearea unui conflict major între monopolul de reţea şi tendinţa firească de multiplicare şi proliferare a reţelelor;

- creşterea redundanţei canalelor de comunicaţii, ceea ce, pe de o parte, duce la o mai bună stabilizare a acestora şi, pe de altă parte, la înstufarea datelor, imaginilor şi informaţiilor, deci la intoxicare informaţională;

- facilitatea manipulării şi creşterea „efectului de manipulare“;

- generarea şi facilitarea extinderii unui nou tip de piraterie – pirateria informaţională;

- generarea şi facilitarea extinderii cyberterorismului;

- amplificarea „efectului de criză“.

Vulnerabilităţile sunt strâns legate de aceste presiuni şi se referă, în principiu, la:

- sensibilitatea programelor şi bazelor de date şi posibilitatea spargerii codurilor şi parolelor, deci a accesului neautorizat;

- dependenţa de surse de energie şi, deci, vulnerabilitatea la acestea;

- complicarea programelor şi vulnerabilitatea lor încă mare atât la cyberpiraterie, cât şi la atacuri ale hackerilor;

- costul destul de mare al programelor de securitate şi schimbarea lor foarte rapidă;

- competiţia deschisă şi foarte intensă dintre programele de securitate şi activitatea hackerilor şi altor inamici ai reţelei sau care vor, pur şi simplu, să utilizeze reţeaua în folosul lor.

Vulnerabilităţile, ca şi abilităţile şi elementele de putere ale reţelei, sunt dinamice. Ele evoluează odată cu sistemele, procesele şi programele şi, pe măsură ce unele dispar, altele apar. Niciodată nu vom putea spune că reţelele de informaţii, de comunicaţii şi de relaţii internaţionale, precum şi cele economice, politice, sociale, culturale etc. sunt complet şi pentru totdeauna securizate. Pe măsură ce ele se dezvoltă, se amplifică şi vulnerabilităţile lor, apar altele noi, se complică şi se sofisticheză sistemele de acces şi de siguranţă, se măresc şi se diversifică presiunile, provocările, pericolele şi ameninţările, iar riscurile (asumate, impuse sau conjuncturale) devin din ce în ce mai numeroase şi mai greu de gestionat. Siguranţa şi securitatea sistemelor şi proceselor, în condiţiile filosofiei şi fizionomiei de reţea, devin foarte costisitoare.

1.1.4. Provocări, pericole, ameninţări, riscuri specifice

Deşi, în general, lumea devine şi mai prosperă – cel puţin, acea parte a lumii care are acces la înalta tehnologie şi la tehnologia informaţiei şi, evident, cea care creează aceste tehnologii –, pericolele continuă să existe şi chiar să evolueze pe coordonate şi direcţii complexe şi imprevizibile.

Provocările, pericolele, ameninţările şi, legat de acestea, riscurile specifice – asumate, întâmplătoare sau impuse – sunt condiţionate de evoluţia şi caracteristicile societăţii omeneşti şi de fiecare componentă şi acţiune a ei. Ele se află şi se dezvoltă, cresc şi descresc, apar şi dispar în fiecare domeniu de activitate şi vizează tot ce ţine de societatea omenească şi de acţiunile oamenilor şi comunităţilor. De aceea, ele nu vor putea fi niciodată nici pe deplin cunoscute, nici pe deplin eradicate, nici pe deplin gestionate. Totdeauna va exista o competiţie, va exista chiar o luptă între mulţimea provocărilor, pericolelor, ameninţărilor şi riscurilor implicite (asumate, întâmplătoare sau impuse) şi modalităţile şi acţiunile concrete de securizare a sistemelor şi proceselor.

Pentru a deveni *ameninţare*, pericolul are nevoie de un vector, trebuie adică „transportat“. Reţeaua este mai mult decât un vector, este un suport al oricărui tip de transport şi al oricărui tip de vector care respectă exigenţele fluxului de reţea.

Ameninţarea are o destinaţie, vizează ceva, este orientată, este, deci, un pericol cu destinaţie, un pericol orientat. Desigur, ea poate fi şi un simplu

avertisment. Avertismentul nu este însă ameninţare. Mai exact, avertismentul poate fi un fel de ameninţare condiţionată.

Riscul este o atitudine faţă de un pericol sau de o ameninţare. El se asumă, se impune, se asociază, conştient, responsabil sau, dimpotrivă, în mod aleator, colateral, intempestiv. *„Nu există reguli pentru aprecierea riscului, aşa cum nu există nici pentru alegerea unei soluţii bune; aprecierea riscului este o chestiune de inteligenţă, dar şi de cunoaştere şi de experienţă.“*[6] De aceea, identificarea pericolelor[7], ameninţărilor[8] şi riscurilor[9], ca şi a provocărilor[10], sfidărilor[11] şi tensiunilor[12], rămâne o chestiune cu un grad înalt de subiectivitate, acest proces situându-se undeva, la graniţa dintre obiectiv şi subiectiv, ca o construcţie dinamică şi flexibilă între aceşti doi poli importanţi ai cunoaşterii.

În actualele condiţii ale evoluţiei societăţii omeneşti, mai ales ca urmare a dezvoltării fără precedent a reţelelor economice, politice şi informaţionale, evaluarea riscurilor, ameninţărilor, provocărilor, sfidărilor şi tensiunilor, pe măsură ce acestea sunt identificate[13], este absolut necesară.

O primă grilă ar putea fi constituită din identificarea *parametrilor de impact* şi constă dintr-o evidenţiere a efectelor previzibile (în plan economic-financiar, politic, social, demografic, cultural şi militar) privind

[6] **www.stratisc.org** François Caron, L'APPRÉCIATION DU RISQUE MILITAIRE.

[7] *Pericolul* reprezintă o primejdie, adică o situaţie care poate duce la degradarea unui sistem sau proces, la distrugerea unei entităţi. El însuşi este, de altfel, un efect al degradării unui sistem sau proces.

[8] *Ameninţarea* semnifică o acţiune ostilă, cu scopul de a intimida. Ea poate fi exercitată în mod direct de cel care ameninţă sau poate fi percepută ca atare de cel care se consideră ameninţat. Ecartul dintre o realitate (acţiune) şi perceperea ei ca ameninţare este foarte mic şi greu de identificat. De aceea, în relaţiile dintre state, problematica ameninţării şi a percepţiei acesteia ca atare este foarte sensibilă.

[9] Prin *risc* se înţelege o primejdie (pericol) căreia i se poate evalua (măsura), până la un anumit punct, eventualitatea, care poate fi mai mult sau mai puţin previzibilă (DICTIONAIRE DE LA LANGUE FRANCAISE. Encyclopedie, noms communns, noms propres, 1995).

[10] Provocarea semnifică o suită de gesturi, de realităţi sau de acţiuni îndreptate împotriva cuiva cu scopul de a produce o reacţie. Există şi aici o mare sensibilitate între provocarea ca atare şi percepţia ei. De aceea, în multe privinţe, provocarea nu este doar acţiunea de a provoca, ci mai ales înţelegerea (considerarea, analiza, calificarea) acesteia ca provocare.

[11] *Sfidarea* este, deopotrivă, provocare prin ignorare, adică o ignorare care provoacă, dar şi atitudine care ignoră. Sfidarea este o ignorare orientată, adesea ameninţătoare.

[12] Prin *tensiune*, în sensul acestui studiu, înţelegem o stare de încordare care induce teamă, nesiguranţă şi neîncredere şi determină, în cele mai multe cazuri, reacţii.

[13] Identificarea provocărilor, sfidărilor, pericolelor, ameninţărilor şi a riscurilor asociate acestora revine, deopotrivă, unor structuri specializate, cum ar fi, spre exemplu, serviciile de informaţii, compartimentele de analiză şi de evaluare din fiecare sistem sau proces, dar şi fiecărei instituţii şi fiecărui om în parte. Trăim într-o lume a interdependenţelor. De aceea, nu numai procesele şi acţiunile care duc la progres se intercondiţionează, ci şi cele care duc la degradarea şi distrugerea sistemelor şi proceselor, a calităţii vieţii, a relaţiilor internaţionale, a păcii şi securităţii.

securitatea naţională a sistemelor şi proceselor (securitate economică, socio-culturală şi militară), adică a înlănţuirii cauzelor şi efectelor (Anexa nr. 1).

O altă grilă poate fi folosită pentru identificarea şi evaluarea *parametrilor de proximitate* şi ar cuprinde un sistem de analiză şi evaluare a riscurilor în funcţie de timp (diagramă de timp).

Cea de a treia grilă se constituie într-o modalitate de evaluare a *parametrilor de asumare* (provocare) şi, în consecinţă, a riscurilor de asumare, mai exact, a riscurilor reacţiei.

Ar fi posibil şi un model matematic de evaluare a riscurilor, deşi s-ar putea ca un asemenea model să nu fie chiar foarte util. Riscurile, ca pericole conştientizate, impuse, aleatoare sau posibil a fi asumate[14], au cauze, determinări şi implicaţii complexe şi o dinamică foarte mare, în care factorul subiectiv joacă un rol important. De aici şi dificultatea unei analize cantitative şi calitative bazată pe modele matematice. *„Cei care pretind să încredinţeze unui model matematic, oricât de elaborat ar fi el, aprecierea riscului şi inteligenţei artificiale, sarcina elaborării deciziei, pornind de la date exclusiv obiective, cred că se pot proteja împotriva erorilor datorate subiectivismului; dar nu vor ajunge niciodată la o corectă apreciere a riscului, de vreme ce subiectivul face parte integrantă din acesta.“* [15]

Totuşi, trebuie să subliniem că şi subiectivul poate şi trebuie să fie, în anumite condiţii, analizat şi evaluat.

Există câteva mari categorii de provocări, pericole, ameninţări şi, în consecinţă, de riscuri asociate, asumate, impuse sau aleatoare. În cadrul temei acestui referat, eu propun următoarea clasificare:

a) provocări, tensiuni, pericole şi ameninţări care privesc întreaga lume (fiinţa umană, în general);
b) provocări, tensiuni, pericole şi ameninţări pe zone;
c) provocări, tensiuni, pericole şi ameninţări transfrontaliere;
d) provocări, tensiuni, pericole şi ameninţări interne (care vizează statele);
e) provocări, tensiuni, pericole şi ameninţări la adresa securităţii proprietăţii;
f) provocări, tensiuni, pericole şi ameninţări la adresa ordinii de drept;
g) provocări, tensiuni, pericole şi ameninţări la adresa persoanei.

Din categoria a) fac parte îndeosebi:

[14] În cele din urmă, *riscul* este un comportament (asumat sau impus) faţă de un pericol conştientizat sau de o ameninţare înţeleasă ca atare.

[15] **www.stratisc.org** François Caron, L'APPRÉCIATION DU RISQUE MILITAIRE.

- proliferarea armelor de distrugere în masă, a sistemelor de arme, a armelor geofizice şi cosmice;
- încălzirea planetei, seceta, fenomenele meteorologice, cosmice şi cele care ţin de geofizică;
- sărăcia şi malnutriţia;
- lipsa apei potabile;
- împuţinarea resurselor;
- proliferarea maladiilor distructive (cancer, SIDA, boli de malnutriţie etc.);
- terorismul;
- traficul de droguri, de arme şi de carne vie;
- criminalitatea transfrontalieră.

În categoria b) pot fi situate pericolele şi ameninţările specifice diferitelor regiuni, dintre care:

- programele nucleare sau chimice, biologice, radiologice şi nucleare (CBRN);
- lipsa apei potabile;
- deşertizarea unor teritorii întinse;
- catastrofele naturale;
- diferendele etnice;
- terorismul;
- gravele probleme de frontieră;
- sărăcia şi malnutriţia;
- regimurile dictatoriale;
- războaiele civile;
- gherila.

Categoria c) se referă mai ales la acele provocări, tensiuni, pericole şi chiar ameninţări care nu ţin seama de entităţile statale, ci urmează coridoarele strategice ale traficanţilor, reţelelor mafiote, spălării banilor, crimei organizate etc. Dintre acestea, cele mai importante ar putea fi:

- emigraţia clandestină;
- reţelele violente mafiote, de crimă organizată, de spălare a banilor etc.;
- terorismul transfrontalier, îndeosebi cel sinucigaş;
- reţelele locale de traficanţi;
- reţelele locale transfrontaliere de distribuire a drogurilor;
- reţelele transfrontaliere de prostituţie;
- reţelele transfrontaliere ale economiei subterane şi crimei economico-financiare.

În consonanţă cu provocările, tensiunile, pericolele şi ameninţările globale, regionale, transfrontaliere etc., se dezvoltă şi cele interne, cele din

categoria d). Deocamdată, nici un stat din lume nu a reuşit să rezolve aceste probleme, care proliferează odată cu noua filozofie şi fizionomie de reţea. Cele mai importante dintre provocările, tensiunile, pericolele şi chiar ameninţările care afectează statele sunt, în opinia noastră, următoarele:

- distrugerea unităţilor economice naţionale;
- diferendele etnice;
- corupţia;
- reţelele de distribuţie a drogurilor;
- economia subterană;
- reţelele şi găştile de cartier;
- lipsa acută a locurilor de muncă;
- reţelele de prostituţie;
- crima organizată;
- spălarea banilor.

Există o serie de provocări, tensiuni, pericole şi ameninţări, cele din categoria e), care afectează securitatea proprietăţii. Printre cele mai importante dintre acestea, în etapa în care ne aflăm, ar putea fi şi următoarele:

- inconsistenţa legislaţiei care reglementează proprietatea sau neconcordanţa dintre diferite reglementări;
- dificultatea revenirii de la proprietatea de stat şi obştească la proprietatea privată;
- corupţia funcţionarilor de stat şi altor persoane;
- problemele nesoluţionate cu privire la punerea în posesie şi la acordarea titlurilor de proprietate;
- calamităţile şi dezastrele naturale;
- infracţionalitatea încă ridicată cu privire la proprietate.

Din categoria f), cele mai frecvente provocări, tensiuni, pericole şi ameninţări la adresa ordinii de drept se referă la:

- bulversarea economiei naţionale şi creşterea gradului de nesiguranţă socială;
- migraţia masivă spre ţările din vestul Europei;
- fluctuaţia foarte mare de bunuri, persoane şi servicii;
- proliferarea economiei subterane;
- criminalitatea economico-financiară ridicată;
- nesiguranţă socială.

Toate cele de mai sus afectează şi persoana cetăţeanului. Cele mai frecvente provocări, tensiuni, pericole şi ameninţări la adresa persoanei, din categoria d), se referă la:

- creşterea gradului de înstrăinare şi de alienare a persoanei;
- lipsa acută a mijloacelor de subzistenţă;
- nesiguranţa locului de muncă;

- nesiguranţa străzii;
- corupţia masivă şi omniprezentă;
- criminalitatea crescută;
- migraţia;
- presiunile diferitelor instituţii, firme şi mecanisme;
- diferendele etnice;
- terorismul;
- calamităţile.

Natura provocărilor, pericolelor, ameninţărilor şi a riscurilor legate de acestea

Natura şi sfera de cuprindere a provocărilor, pericolelor, ameninţărilor şi, evident, a riscurilor asumate sau impuse, care afectează securitatea naţională şi internaţională, poate fi identificată în funcţie de:

- domenii de activitate;
- entităţi comunitare şi religioase, dar şi de altă natură;
- arie geografică;
- timp (durată);
- volum;
- importanţă (interes, gravitate);
- probabilitate.

În funcţie de domeniile de activitate, provocările, pericolele şi ameninţările ar putea fi:

Economice

Interne

- Degradarea, ineficienţa, scăderea drastică a producţiei sau subminarea unor ramuri ale economiei naţionale;
- Proliferarea economiei subterane;
- Prejudicierea unor sectoare de importanţă strategică (industria de apărare);
- Nesiguranţa proprietăţii;
- Devalorizarea monedei naţionale;
- Slăbirea sistemului bancar;
- Creşterea datoriei publice;
- Neîncrederea populaţiei în sistemul bancar;
- Politici economice nerealiste şi neadecvate împrejurărilor, exigenţelor momentului şi specificului naţional.

Externe

- Blocarea creditelor externe;

- Blocarea accesului la sursele de materii prime deficitare pentru economia naţională;
- Blocarea accesului la tehnologii moderne;
- Diminuarea pieţelor de desfacere;
- Globalizarea economică pe un fond naţional incapabil de adaptare;
- Regionalizarea tendenţioasă;
- Neintegrarea economică oportună în Uniunea Europeană (integrarea fără ca economia să fie pregătită în mod corespunzător pentru acest efort);
- Contrabanda, traficul ilegal de mărfuri.

Sursele principale ale acestor provocări, pericole, ameninţări şi riscuri de natură economică se află în imposibilitatea armonizării tuturor componentelor domeniului, în dificultatea relaţionării componentelor, factorilor interni şi internaţionali, în realităţile complexe, cu desfăşurări bruşte şi, de aceea, haotice, în interesele diferite, dar şi în complexitatea dimensionării şi redimensionării unor politici economice şi sociale realiste, concrete şi eficiente pe termen lung. De asemenea, lipsa unei strategii economice adecvate şi pe termen lung, pe termen mediu şi pe termen scurt, care să pună în operă o decizie de politică economică bine elaborată, conjugată cu instabilităţi politice, sociale şi cu numeroase împrejurări economice nefavorabile, atât interne, cât şi externe, cu numeroşi factori aleatori, precum şi incapacitatea sistemului financiar-bancar de a se adapta rapid cerinţelor economice, îndeosebi cerinţelor pieţei, constituie provocări, pericole şi chiar ameninţări la adresa securităţii economice şi nu numai. Aceste împrejurări pot fi şi sunt folosite de anumite forţe economice care se adaptează rapid situaţiilor confuze, profitând de ele pentru a înlătura concurenţa şi a câştiga noi pieţe. Pot fi însă folosite şi de cei care urmăresc destabilizarea ţării sau a zonei şi realizarea unor obiective mult mai mari decât simplul profit economic.

Astfel de pericole şi ameninţări afectează grav securitatea economică a ţării noastre, a oricărei ţări şi influenţează în mare măsură şi celelalte surse de pericole, ameninţări şi, în consecinţă, de risc din domeniul politic, social, cultural, informaţional şi militar.

Sursele de provocări, pericole şi ameninţări din acest domeniu sunt greu sesizabile, întrucât sunt înstufate şi implicite. Manifestarea lor este ascunsă şi, adesea, perversă, întrucât o parte dintre acestea nu sunt cognoscibile, adică uşor de înţeles. Şi chiar dacă identificarea lor nu ar pune probleme deosebite, manifestarea lor îmbracă toată gama de acţiuni, de la cele directe la cele cu efect întârziat. Spre exemplu, privatizarea trebuie să aibă efecte pozitive în dinamizarea economiei şi prevenirea riscurilor majore de natură economică. În realitate, modul cum s-a efectuat şi cum şi se

efectuează, în loc să ducă la creşteri economice, a dus şi duce în continuare la situaţii confuze, la fraude şi distrugeri care au afectat şi afectează grav situaţia economică a ţării.

Se continuă marile discrepanţe între grupările de interese politice şi strategice, care seamănă confuzie şi probleme globale antinomice. Din această perspectivă, cele mai frecvente şi mai probabile provocări, pericole şi ameninţări la adresa securităţii şi apărării ţărilor, coaliţiilor şi alianţelor care ar putea genera crize şi chiar conflicte armate ar putea fi:

Globale

- Proliferarea armelor de distrugere în masă şi a mijloacelor chimice, biologice, radiologice şi nucleare (CBRN), cu efecte în toate planurile şi mari riscuri;
- Adâncirea decalajelor economice, tehnologice şi informaţionale, accentuarea sărăciei şi a faliilor strategice între lumea bogată şi lumea săracă, între Orientul Mijlociu şi Occident, între diferite categorii de interese, care generează totdeauna concurenţă, bătălii pentru resurse şi pentru pieţe, crize şi conflicte;
- Proliferarea conflictualităţii frontaliere sau ce ţine de frontiere, acces la resurse, poziţii geostrastegice şi teritorii, care se exprimă mai ales în efortul politic disperat al unor entităţi etnice mai mari sau mai mici de recunoaştere internaţională şi de constituire a unor state politice în arealul pe care-l consideră că le aparţine de drept;
- Proliferarea conflictualităţii interetnice, interrasiale, interreligioase care generează conflicte confesionale, rasiale şi sociale, atât interne (între religiile de bază şi diferite secte, între rase), cât şi între diferite interese care capătă conotaţii religioase, rasiale sau sociale. Acest tip de conflictualitate duce la fundamentalism religios, de tipul fundamentalismului islamic, dar nu numai, întrucât aproape fiecare religie are şi o latură care exacerbează doctrina (fundamentalismul, ca şi islamismul, este de sorginte politică), la conflict rasial şi la conflicte sociale grave;
- Dezvoltarea grupărilor şi reţelelor teroriste şi posibilul acces al acestora la unele mijloace CBRN şi la unele sisteme perfecţionate de arme, precum şi la alte categorii de mijloace, inclusiv psihologice şi mediatice;
- Dezvoltarea altor tipuri de provocări, pericole şi ameninţări disimetrice (disproporţionate) şi asimetrice (exploatarea vulnerabilităţilor reciproce), care menţin şi proliferează, până la saturaţie (anxietate generală) o stare de tensiuni, de teamă şi de nesiguranţă individuală, socială, economică şi chiar politică.

Sursele principale ale provocărilor, pericolelor, ameninţărilor şi riscurilor asociate acestora (asumate, întâmplătoare sau impuse) sunt nume-

roase. Ele rezidă, în primul rând, în dezordinea lumii, în decalajele tehnologice imense, în confruntarea dintre interese – deci, dintre politici –, dintre concepţiile privind ordinea lumii, accesul la resurse, relaţiile dintre comunităţi, drepturile comunităţilor şi ale oamenilor.

Politice

Interne

- Instabilitatea sau confuzia şi promiscuitatea politică;
- Proliferarea extremismului sau a bătăliilor pentru putere şi influenţă;
- Criza de autoritate a instituţiilor puterii;
- Lipsa, insuficienţa sau neaplicarea corectă a legislaţiei democratice;
- Politici ascunse sau perverse de secesiune teritorială;
- Nedefinirea clară a interesului naţional;
- Proliferarea intereselor de grup.

Externe

- Tendinţe revizioniste, revendicări teritoriale din partea unor forţe (guverne, grupări politice, grupuri de interes etc.) din zona noastră de interes strategic;
- Presiuni externe în problema minorităţilor;
- Reinstalarea sferelor de influenţă;
- Deteriorarea imaginii României;
- Regrupări geopolitice, altele decât cele impuse de integrarea europeană.

Sursele principale ale acestor riscuri se află, în mare parate, în interesele contradictorii, în subiectivismul, lupta pentru putere şi lipsa unei moralităţi în viaţa politică. Astfel de surse nu sunt specifice doar României, dar ţara noastră este una dintre ţările grav afectate de confuzia şi promiscuitatea politică.

Astfel de realităţi se află în toată lumea şi cam în aceiaşi parametri. Situaţia complexă a trecerii de la o economie centralizată la o economie de piaţă, de la un regim politic autoritar la unul democratic, dar şi alte tipuri de desfăşurării şi schimbări care induc o stare de haos[16] constituie factor favorizant al proliferării acestor surse.

Ele se manifestă prin tot felul de acţiuni complicate, ascunse, viclene. Oricât de deschisă şi de ascuţită ar fi lupta politică, ea nu reuşeşte să dezvăluie dedesubturile confruntării. Ambiţiile, ameninţările şi maşinaţiunile politice au impus totdeauna acţiuni pe muchie de cuţit, adică

[16] Haosul este înţeles aici ca dezorganizare în vederea unei noi organizări, stare în care toate procesele sunt accelerate, intersectate, amestecate, confuze, greu de identificat, de analizat, de înţeles şi de susţinut.

un risc politic imens, concretizat în lupte politice care nu au nici limite, nici morală. Ele au distrus Roma antică, au falimentat democraţia grecească, au dus la căderea unor mari imperii; tot ele au dus şi la sfârtecarea teritorială a României în preajma celui de al Doilea Război Mondial şi, în prezent, au întârziat cu mulţi ani redresarea ţării.

Informaţionale

Interne

- Lipsa de informaţii;
- Dezinformarea;
- Intoxicarea informaţională;
- Manipularea informaţională;
- Managementul defectuos al sistemelor de comunicare.

Externe

- Lipsa de informaţii;
- Dezinformarea;
- Intoxicarea informaţională;
- Manipularea informaţională;
- Managementul defectuos al sistemelor de comunicare.

Pericole şi ameninţări specifice perioadei de trecere de la societăţile industriale la cele de tip informaţional

- Diminuarea unităţii economice a statului în favoarea reţelelor economice mondiale;
- Scăderea producţiei şi creşterea dependenţei şi interdependenţei economice, de unde şi haosul producţiei, concomitent cu constituirea şi reconstituirea centrelor de putere sau de superputere economică;
- Proliferarea perturbaţiilor şi chiar a agresiunilor din sistemele informaţionale;
- Constituirea unor puternice centre internaţionale de influenţare economică şi informaţională;
- Intoxicarea, dezinformarea, individualismul;
- Pierderea controlului naţional asupra informaţiei.

Sursele acestor provocări, pericole şi ameninţări se află în explozia informaţională şi în faliile strategice care se creează între structurile de reţea, care se impun din ce în ce mai mult în actul comunicării, şi interesele sectare, în bătălia pentru putere, resurse, pieţe şi supremaţie informaţională a unor comunităţi umane, instituţii, grupări economice, politice. Aici intervin puternic şi grupările din lumea interlopă, din lumea traficanţilor şi crimei organizate.

Sociale

Interne

- Degradarea condiţiei socio-profesionale a cetăţenilor, îndeosebi din ţările care nu se află în prima linie *high tech* şi *IT*;
- Şomajul;
- Exodul de inteligenţă;
- Degradarea stării de sănătate;
- Migraţia internă;
- Perturbaţiile demografice (îmbătrânirea populaţiei, scăderea ratei natalităţii şi creşterea celei a mortalităţii, scăderea ratei populaţiei active etc.);
- Sărăcirea (creşterea haotică a procentului cetăţenilor ce trăiesc sub pragul de sărăcie);
- Nesiguranţa socială.

Externe

- Emigraţia în SUA, ţările Europei Occidentale şi în cele ale UE;
- Destabilizarea demografică a regiunilor de falie, inclusiv a zonei balcanice;
- Globalizarea sărăciei (multiplicarea şi diversificarea polilor de sărăcie);
- Destabilizarea continuă a spaţiului vechiului foaier perturbator[17] şi mai ales a Orientului Mijlociu;
- Folosirea teritoriului naţional pentru refugierea unor grupuri etnice mai mari sau mai mici venite în mod ilegal din zonele de conflict.

Cauzele şi sursele acestor provocări, pericole şi ameninţări – în fapt, ale situaţiei care generează asemenea fenomene extrem de periculoase – se află în realităţile create de evoluţiile forţate, fără discernământ, deopotrivă, spre globalizare şi fragmentare, în memoria colectivă care depozitează umiliri, nedreptăţi şi fantasme ale istoriei. Balcanii de Vest, spre exemplu, nu sunt o zonă generatoare de tensiuni şi conflicte, ci o zonă care depozitează efectele dezastruoase ale unor falii strategice între marile imperii. Anihilarea acestora şi detensionarea zonei vor dura, poate, sute de ani, cel mai probabil tot atât cât au durat şi imperiile care le-au creat, dacă nu chiar mai mult, în virtutea unei experienţe umane îndelungate, potrivit căreia este nevoie de un timp dublu pentru a corecta o greşeală, o deprindere greşită, un reflex, o prejudecată sau un rău făcut.

[17] Vechiul foaier perturbator se întindea între Nordul Mării Caspice şi Manciuria şi se caracteriza prin invadarea spaţiului european şi asiatic de către populaţiile nomade războinice care se aflau aici.

Culturale

Interne

- Decăderea sistemului educaţiei naţionale;
- Deprecierea valorilor naţionale;
- Scumpirea actului de cultură;
- Multiculturalismul agresiv şi grăbit;
- Anticultura;
- Etnocentrismul;
- Xenofobia.

Externe

- Presiuni culturale (filme, cărţi, cântece etc.);
- Substituirea valorilor cu produse culturale de piaţă şi cu nonvalori;
- Globalizarea produselor culturale de piaţă în dauna culturii autentice;
- Proliferarea subculturii, nonculturii şi anticulturii;
- Iredentismul;
- Multiculturalismul agresiv, cultivat din interes.

Sursele acestor realităţi se află în perioada de haos în care se cufundă societatea omenească. Avem de a face nu cu o criză a culturii, ci cu o ofensivă a non-culturii, în dauna culturii autentice. În perioadele de haos există o bătălie pentru pieţe, pentru resurse, pentru supravieţuire şi, mai ales, pentru un loc cât mai bun în viitoarea reconfigurare a structurilor de putere. În aceste condiţii, cine vinde mai mult devine mai puternic.

Este deci normal ca, în astfel de epoci, să se promoveze multiculturalismul, dar nu multiculturalismul autentic, care se realizează prin secole de convieţuire culturală, prin asimilare de valori care se unifică într-un edificiu important ce ridică civilizaţia planetei pe o treaptă superioară, ci amalgamul de produse culturale care nu pot intra în dialog, ci, cel mult, într-o vecinătate tensionată şi beligerantă, adică într-o confruntare.

Or, confruntarea între produsele culturale de piaţă nu înseamnă conflict între culturi, nici război al civilizaţiilor, ci doar o bătălie între vânzătorii de astfel de produse, lipsite de valoare, pentru a câştiga cât mai mulţi bani.

Câştigul de bani nu are de-a face cu cultura, dar poate genera o concurenţă şi o conflictualitate teribilă.

Pentru că de aici se câştigă foarte mult. Statele Unite ale Americii, spre exemplu, câştigă din exportul de astfel de produse culturale (filme violente, programe de televiziune, casete, CD-uri, muzică etc.) mai mult decât câştigă din exportul de armamente.

Ecologice

Interne

- Deteriorarea constantă a calităţii mediului;
- Catastrofe intenţionate sau provocate din neglijenţe;
- Accidente ecologice.

Externe

- Depozitarea unor deşeuri toxice pe teritoriul României;
- Calamităţi intenţionate sau provocate prin intervenţia în modificarea mediului;
- Subţierea stratului de ozon;
- Distrugerea ionosferei;
- Accidente ecologice.

Naturale (obiective)

- Cutremure, inundaţii, uragane, avalanşe şi alte calamităţi naturale;
- Încălzirea planetei, creşterea nivelului oceanelor, dezechilibre naturale;
- Fenomene geofizice dăunătoare pentru viaţa oamenilor şi a comunităţilor;
- Fenomene cosmice care afectează mediul de viaţă.

Cauzele acestor pericole şi ameninţări sunt în afara mediului social şi uman. Ele se află în faptul că pământul este o planetă activă, care continuă să se transforme. Însăşi viaţa este un produs al acestei activităţi a planetei, conjugată cu activitatea solară şi cu cea cosmică. Aceste cauze trebuie doar cunoscute. Astfel de pericole pot fi doar diminuate, în sensul că omul n-ar trebui să se aşeze în calea lor, ci să înţeleagă şi să respecte fenomenele naturale. Încă multe mii de ani de acum încolo vor fi tunete, trăsnete, inundaţii şi mari revărsări de ape, uragane, lunecări de teren, erupţii vulcanice, schimbări bruşte de climă etc. Acesta este mediul în care trăim şi el trebuie cunoscut, înţeles şi respectat, întrucât este nu numai distrugător, ci şi generator de mişcare, de schimbare, de viaţă.

Tehnologice

Interne

- Degradarea (învechirea) patrimoniului tehnologic;
- Incapacitatea de a produce tehnologie modernă;
- Incapacitatea de a importa tehnologie modernă.

Externe

- Blocarea (limitarea) accesului la tehnologia modernă;
- Creşterea preţurilor tehnologiilor moderne;

- Incapacitatea sau imposibilitatea participării la realizarea (în cooperare cu statele dezvoltate) a tehnologiilor înalte.

Sursa acestor pericole şi ameninţări se află în atitudinea politică neadecvată, în arhitectura primitivă, neadaptată la condiţiile concrete a clasei politice, a legislaţiei, a relaţiilor internaţionale. Accesul la înalta tehnologie şi la tehnologia informaţiei nu este un drept, ci o construcţie care se realizează printr-un efort îndelungat pentru a pune în operă o politică atentă, inteligentă şi realistă.

Aceste tipuri de pericole şi ameninţări sunt implicite. Ele nu produc crize şi războaie şi nici nu agresează pe cineva. Creează însă decalaje imense, polarizează informaţia, cunoaşterea, bunurile materiale, civilizaţia şi chiar cultura. Societatea modernă produce nu doar o cultură tradiţională, bazată pe sute de ani de convieţuire, ci şi o cultură tehnologică, absolut necesară progresului. Valorile tehnologice şi informaţionale sunt absolut necesare în arhitectura unei societăţi, în construcţia echilibrului social şi a bunăstării. De fapt, una dintre cauzele fundamentale ale decalajelor şi deci ale polarizării bogăţiei şi sărăciei o reprezintă falia sau faliile tehnologice. Datorită acestor falii, unele comunităţi se află în epoca Internetului şi a zborurilor cosmice, altele se află în epoca de piatră.

Militare

Interne

- Dezvoltarea fără precedent a armamentelor şi mijloacelor de luptă, îndeosebi a ADM, a vectorilor şi a sistemelor de arme foarte precise, precum şi a reţelelor I2SR şi C4, care determină puternice presiuni, temeri, vulnerabilităţi şi reacţii interioare;
- Crearea imaginii inutilităţii armatelor naţionale şi inducerea ideii că nu mai este nevoie de o astfel de instituţie, ci doar de armate profesioniste;
- Proliferarea ameninţărilor teroriste şi diversioniste;
- Posibila apariţie a unor tendinţe secesioniste prin violenţă;
- Sabotaje la obiective militare de importanţă strategică;
- Scăderea capacităţii de luptă a forţelor armate sub o anumită limită;
- Deteriorarea relaţiilor între structurile de forţă ale statului;
- Carenţe în pregătirea teritoriului, economiei şi populaţiei pentru apărare;
- Deteriorarea industriei de apărare;
- Lipsa (insuficienţa) unei legislaţii moderne şi clare în domeniul securităţii naţionale şi internaţionale;
- Neînţelegerea dimensiunilor şi modalităţilor actuale şi viitoare ale securităţii şi apărării, ca atribut naţional într-o strânsă determinare internaţională, de coaliţie şi de alianţă;

- Eşuarea sau insuficienţa reformelor sistemelor militare şi civil-militare.

Externe

- Pericolul nuclear;
- Pericolul CBRN;
- Pericolul potenţial al unor agresiuni militare indirecte;
- Existenţa unor conflicte deschise, latente sau îngheţate în vecinătatea teritoriului naţional sau în zone de interes european şi euro-atlantic;
- Proliferarea armamentului neconvenţional;
- Pericolul folosirii altor arme de distrugere în masă;
- Proliferarea sistemelor de arme şi a strategiilor războiului non-contact, ale războiului disproporţionat, ale războiului preventiv şi ale războiului asimetric;
- Proliferarea armamentului cosmic şi a structurilor militare cosmice;
- Accentuarea decalajelor de potenţial militar;
- Blocarea accesului la tehnologii militare moderne;
- Crearea unor potenţiale conflicte între ţările care aparţin NATO şi unele dintre ţările din afara arealului Alianţei;
- Crearea unor potenţiale situaţii conflictuale între ţările din cadrul structurilor de securitate europene şi alte ţări;
- Apariţia unor posibile alianţe strategice opuse NATO.

Sursele acestor pericole se află în dinamica socio-militară, în conflictualitatea intereselor şi, deci, a politicilor şi strategiilor de punere în operă a acestora. Există încă numeroase puncte care se pot constitui în nuclee divergente între ţări sau între grupuri de ţări. Acestea ţin de dinamica intereselor, mai ales a intereselor economice şi politice, în termeni de putere, dominanţă şi influenţă. Parteneriatele strategice vizează tot aceşti parametri: puterea şi influenţa. Strategiile de parteneriat, cele de alianţă şi coaliţie sunt impuse, pe de o parte, de universalizarea marilor pericole şi ameninţări nucleare, teroriste, de falii geopolitice şi geostrategice care pot fi oricând reactivate şi, pe de altă parte, de nevoia reconfigurării şi redimensionării raporturilor internaţionale în termeni de acces la resurse, la finanţare şi la marile pieţe.Aceste determinări impun cooperarea şi colaborarea, evitare a conflictelor armate şi a războaielor distrugătoare. Dar tot ele adâncesc decalajele, măresc faliile şi generează conflictualitate în întreg spectrul: simetric, disimetric şi asimetric.

Etnice

Interne

- Recrudescenţa presiunilor identitare ale unora dintre etnii;
- Acţiuni de autonomizare a diferitelor zone pe criterii etnice;

- Crearea unui suport economic, cultural, informaţional şi internaţional pentru o eventuală escaladare a diferendelor;

- Realizarea unor organizaţii (legale sau ilegale) care cultivă disensiuni între etnii sau creează presiuni generatoare de tensiuni şi conflictualitate;

Externe

- Presiuni exercitate de anumite grupuri, în numele unor organisme şi comunităţi, pentru fragmentarea (federalizarea) unor ţări sau pentru acordarea unor autonomii teritoriale etnice;

- Presiuni exercitate de unele ţări pentru protecţia unor etnii din alte ţări;

- Sprijinirea unor revendicări teritoriale;

- Sprijinirea acţiunilor de tip terorist (de către Al-Qaeda dar nu numai) efectuate de unele grupări etnice împotriva statelor din care fac parte.

Cauzele unor astfel de pericole şi ameninţări rezidă, pe de o parte, în moşteniri istorice nefericite, în nedreptăţi ale istoriei, în falii lăsate de imperii şi neacoperite până azi şi, pe de altă parte, în decalajele economice foarte mari, în procesul frontierelor îngheţat prin tratate şi convenţii, dar, în realitate, neterminat sau neacceptat (în forma actuală) de unele dintre ţările care se consideră frustrate sau nedreptăţite de tratatele de pace şi de alte documente internaţionale. Chiar dacă, în aceste condiţii, când mai toate ţările europene sunt preocupate de consolidarea unităţii continentului, de reuşita integrării europene, problemele frontierelor par desuete, dacă nu se au în vedere toate determinările şi implicaţiile acestui proces complex şi permanent (procesul frontierei nu se încheie niciodată), acestea pot reveni spectaculos şi dramatic în tensiuni şi conflicte greu de rezolvat.

Religioase

Interne

Marea majoritate a populaţiilor de pe continentul european sunt statornice din punct de vedere religios. Chiar dacă religia, odinioară, a creat cruciadele şi inchiziţia, lucrurile s-au schimbat radical în zilele noastre. Religia face parte din civilizaţia modernă a continentului european şi din cea a continentului american şi ea cultivă armonia, încrederea, toleranţa, cooperarea şi pacea. Cu toate acestea, în această epocă de foarte grele încercări pentru planetă, când peste 45 de milioane de oameni mor anual de foame şi de malnutriţie[18], nici religiile nu rămân neafectate. Mai ales cele din zonele de falii profunde sunt afectate de fundamentalism şi de alte

[18] http://www.iss-eu.org, L'Institut d"Etudes de Sécurité de l"Union Européenne, *Une Europe sure dans un monde meilleur. Stratégie européenne de Sécurité*, 2005, p. 6.

pericole, ameninţări generatoare de tensiuni şi conflicte, atât în interiorul lor, cât şi în sfera socială, politică şi economică. Conflictul dintre şiiţi şi sunniţi, fundamentalismul islamic, fenomenul sectelor şi al terorismului de sorginte religioasă sunt doar câteva din realităţile care amplifică foarte mult conflictualitatea vremurilor în care trăim. Există, în acelaşi timp, şi unele acţiuni îndreptate împotriva unor feţe bisericeşti, probabil şi cu scopul de a slăbi încrederea populaţiilor în biserică şi a adânci şi mai mult starea de haos în care se află o parte a planetei, îndeosebi regiunea Orientului Mijlociu şi Apropiat. Eroare. Credinţa lor este statornică şi nu poate fi influenţată prin strategiile de imagine.

Pericolele şi ameninţările de sorginte religioasă sau pe suport religios:

- Acţiuni ale fundamentalismului islamic şi ale altor organizaţii religioase extremiste pentru fel de fel de revendicări, cele mai multe dintre acestea fiind de natură politică;

- Discuţii şi chiar conflicte între biserici (catolici, greco-catolici, ortodocşi etc.) pe teme de patrimoniu;

- Acţiuni extremiste ale unor secte religioase etc.

Cele mai multe dintre pericolele şi ameninţările de sorginte religioasă se desfăşoară în Orientul Mijlociu şi în Orientul Apropiat, dar ele pot fi întâlnite şi în Asia de Sud-Est, îndeosebi în Indonezia, în Japonia, în China, în ţările din Asia Centrală, pe Valea Fergana, în Caucaz şi în multe alte locuri de pe planetă. Practic, nu există continent unde să nu se manifeste, într-o formă sau alta, extremismul religios.

Provocările, pericolele, ameninţările şi riscurile asociate acestora mai pot fi analizate şi în funcţie de alţi factori, întrucât ele au o durată şi o anumită frecvenţă (chiar dacă sunt aleatoare), se desfăşoară pe o anumită arie geografică, au anumite intensităţi şi generează efecte dintre cele mai complexe.

În funcţie de timp:

- Prezente (asumate deja);
- Viitoare;
- Imediate;
- Apropiate;
- Pe termen mediu;
- Pe termen lung;
- Permanente.

În funcţie de aria geografică şi spaţială:

- Externe:

- Globale;
- Zonale;
- Interne;
- Cosmice;
- Cyberspaţiale.

În funcţie de volum:
- Mici;
- Mari;
- Foarte mari.

În funcţie de importanţă (de interese, de gravitate):
- Vitale;
- Foarte importante;
- Importante;
- Comune.

În funcţie de probabilitate:
- Sigure (asumate);
- Previzibile (potenţiale, probabile);
- Imprevizibile;
- Aleatoare.

După François Caron, elementul esenţial al analizei riscurilor ţine de ceea ce se numeşte de obicei „tendinţe grele", adică de acele elemente invariante sau puţin variabile în timp şi care sunt susceptibile de a fi totdeauna prezente în panorama politică şi strategică la termenul scadent[19]. De asemenea, în analiza unui pericol, a unei ameninţări şi a riscului asociat acestora, noţiunea de gravitate este mai importantă decât cea de probabilitate. Importanţa unui pericol (risc) nu se apreciază numai în funcţie de efectele sale instantanee sau de cele care pot fi previzibile la un moment dat. Trebuie să se ţină seama că un fapt aparent mărunt, de îndată ce începe să se deruleze, poate constitui o anumită primejdie pentru un sistem, prin cumularea altor fapte, precum şi prin extensia propriilor sale efecte.

Nu se poate elabora o politică eficientă de reducere a vulnerabilităţilor, dacă nu se ţine seama de anumite pericole, pentru simplul motiv că nu se cunosc – ele sau efectele lor –, ci trebuie să se aibă în vedere toate pericolele cu care societatea se poate confrunta şi toate riscurile pe care şi le poate asuma la un moment dat. Nu se poate stabili un concept strategic de

[19] www.stratisc.org/ , François Caron, L'APPRÉCIATION DU RISQUE MILITAIRE.

combatere a acestora, atâta vreme cât unele sau altele dintre ele sunt ignorate. Pericolul se concretizează atunci când apare o destabilizare, când găseşte punctul slab sau starea de inferioritate a celui ameninţat. De cele mai multe ori, de-a lungul secolelor, avantajul care se preconiza sau se urmărea era de ordin teritorial. Acum se pare că balanţa se înclină în favoarea unui câştig în plan economic, politic, cultural, în termeni de putere şi de influenţă etc. Aparent. Pentru că, în realitate, şi în condiţiile în care se pare că aria geografică nu mai are mare importanţă, lupta cea adevărată se dă tot pentru spaţiu, chiar dacă el se exprimă mai mult în parametrii economici, politici (de putere şi de influenţă), culturali sau morali. Între etapa riscului virtual şi etapa concretizării lui, se situează etapa riscului potenţial[20].

De fapt, analiza operează cu riscuri potenţiale care au diferite grade de probabilitate, în funcţie de care se stabilesc cele dintâi coordonate ale conceptului strategic.

Marile entităţi civilizaţionale, provocări, pericole, ameninţări, riscuri

„Oamenii au fost impresionaţi, intrigaţi, ultragiaţi, speriaţi şi aduşi în stare de perplexitate de argumentul meu, potrivit căruia dimensiunea centrală şi cea mai periculoasă a politicii globale pe cale de apariţie va fi conflictul între grupuri ce aparţin de civilizaţii diferite"[21], spune Huntington, chiar în prefaţa cunoscutei sale lucrări - „Ciocnirea civilizaţiilor…" – care a zguduit lumea. El citează, în continuare, în aceeaşi prefaţă, o frază care are valoarea de concluzie a cărţii: „... ciocnirile dintre civilizaţiile actuale reprezintă cele mai mari ameninţări la adresa păcii mondiale, iar o ordine internaţională bazată pe civilizaţii este cea mai sigură pază împotriva războiului mondial."[22]

În continuare, ilustrul profesor de la Harvard împarte lumea în şapte sau opt civilizaţii: sinică, hindusă, japoneză, islamică, africană, ortodoxă, occidentală şi latino-americană (aceasta din urmă poate fi însă integrată în civilizaţia occidentală). Fiecare din aceste civilizaţii are un stat-nucleu şi un grup de caracteristici.

În acelaşi timp, există un efort pentru realizarea unei noi ordini mondiale bazate pe multipolarism. Trecerea de la unipolarism la multipolarism presupune gruparea şi regruparea unor puteri regionale, fapt

[20] Ibidem.
[21] Samuel P. Huntington, **CIOCNIREA CIVILIZAŢIILOR ŞI REFACEREA ORDINII MONDIALE,** Editura ANTET, 1998, p.11 (Titlu original: Samuel P. Huntington, 1997, **THE CLASH OF CIVILIZATIONS THE REMAKING OF WORLD ORDER**. Simon & Schuster).
[22] Ibidem.

pentru care se vor crea noi echilibre şi, în acelaşi timp, noi adversităţi. Echilibrele se bazează pe parteneriate şi pe unitatea sistemelor de valori. Adversităţile, ca şi conflictualităţile, provin din confruntarea intereselor.

Conceptul fundamental al civilizaţiei este cultura, iar conceptul fundamental al culturii este valoarea. Valoarea este confirmată de timp şi constă în tot ce a creat mai bun şi mai persistent omul, entitatea umană, comunitatea umană sau omenirea. Valorile nu sunt conflictuale. Ele se asamblează şi se armonizează în mari sisteme de valori. Iar sistemele de valori constituie cărămizile fiecărei civilizaţii şi ale civilizaţiei universale. Valorile sunt fundamentele culturii şi ale civilizaţiei. Sisteme de valori ridică civilizaţia mai sus, tot mai sus. Dacă există o unitate a lumii – şi, evident, o astfel de unitate există –, aceasta se bazează aproape în exclusivitate pe sistemele ei de valori.

Valorile se constituie în patrimonii. Aşadar, nu bătălia valorilor duce la crize, conflicte şi războaie, pentru că o astfel de bătălie nu a existat şi nu va exista niciodată, ci bătălia intereselor. Interesul este imboldul acţiunii, el împinge lumea înainte.

Rezultatul acţiunii, confirmat de timp, poate deveni sau nu valoare. În această nouă confruntare, care nu este altceva decât o nouă faţetă a bătăliei intereselor, marile unităţi civilizaţionale au un rol foarte important şi o responsabilitate imensă. Ele pot tempera ambiţiile, vocaţiile şi chiar interesele. Nu se ştie cine va ieşi învingător, se ştie însă că lumea nu este dispusă să accepte nici pierderile, nici câştigurile.

Deşi clasificarea pe care o face Huntington este restrictivă, simplificatoare şi chiar ofensatoare, ea ni se pare a fi destul de realistă (în sensul bătăliei intereselor unor entităţi politice pe suport civilizaţional) pentru a-i putea asocia principalele riscuri cu care fiecare se confruntă. (Anexa nr. 2)

1.2. Configuraţia de reţea şi sporirea interdependenţelor

Reţeaua introduce dimensiunea orizontală în relaţiile interumane, în toate componentele lor.

Orizontalitate nu înseamnă însă egalitate, ci doar posibilitate de comunicare, acces la informaţii şi transmitere rapidă a oricărui eveniment ce se petrece în reţea (evident, dacă nu există restricţii). Oricum, restricţiile sunt mult mai puţine şi mai puţin stresante decât imposibilitatea de a comunica.

Reţeaua introduce însă o nouă dimensiune, extrem de importantă în dinamica sistemelor şi proceselor: interdependenţa. Nu este vorba, desigur,

de o interdependenţă totală, ci doar de o interdependenţă în spaţiul comunicării, al informaţiei.

Se pare că, astăzi, informaţia, ca nedeterminare înlăturată, devine din ce în ce mai mult, o funcţie a reţelei. Bineînţeles, nu reţeaua creează informaţia. Ea doar o adăposteşte şi o transmite.

1.2.1. Mutaţii produse de implementarea reţelelor

Informaţia face parte din această lume şi există în măsura în care lumea există şi are nevoie de informaţie, în sensul adâncirii cunoaşterii şi în cel al facilitării acţiunii. Fără informaţie, nu există nici viaţă, nici cunoaştere, nici acţiune, aşa cum nici informaţia nu poate exista decât în măsura în care, în calitate de funcţie a sistemelor integrale vii, foloseşte inteligenţei şi acţiunii umane. Spaţiul în care vieţuieşte, se generează, se regenerează, se transmite şi se înmagazinează informaţia se numeşte cyberspaţiu.[23] Cyberspaţiul este, prin excelenţă, un produs al reţelei. La această realitate virtuală au contribuit, deopotrivă, printre cei dintâi, medicul militar român Ştefan Odobleja, în lucrarea sa „La psychologie consonantiste“, şi Norbert Wiener, în „Cibernetica sau sistemele de comunicare la om şi maşină“, dar şi Shanon, cel care a creat aparatul matematic pentru analiza informaţiei, între care şi celebra formulă a entropiei:

$$H_x = -x\sum_{i=1}^{n} p_{xi}.\log\ p_{xi}$$

Dar, acolo unde există informaţie, există şi conflict, există şi război, şi, în primul rând, un război al informaţiei. Din care se nutresc toate celelalte. Iar acolo unde există război, există şi strategie. Rezultă că războiul informaţiei se desfăşoară în cyberspaţiu, iar strategia acestui tip de război am putea s-o numim, pentru a o distinge de celelalte strategii (terestre, navale, aeriene, economice, politice, sociale, de coaliţie, de alianţă, de globalizare, identitare etc.), cyberstrategie. Ea nu poate fi altceva decât o dialectică a voinţelor care se confruntă în acest spaţiu al reţelei virtuale pentru a-şi impune, unele altora, un anumit tip de comportament, pentru a gestiona o situaţie conflictuală sau pentru a realiza un anumit tip de dominanţă strategică informaţională.

Fără a se separa integral de strategiile care modelează celelalte tipuri de războaie sau de confruntări, cyberstrategia se limitează, totuşi, la cyberspaţiu. Ea răspunde, bineînţeles, prin mijloace ştiinţifice, pragmatice şi creative, unei politici sau unor politici privind cyberspaţiul, dar rămâne tot

[23] Gheorghe Văduva, *Cyberstrategia*, în Gândirea militară românească, nr. 2/2006

atât de „pământeană“, de realistă sau de fantezistă, precum sunt sau pot fi respectivele politici. Nu există, deci, o singură cyberstrategie, ci atâtea tipuri de cyberstrategii câte tipuri de cyberpolitici se bat sau se zbat în acest nou spaţiu, deopotrivă virtual şi real. Toate aceste cyberstrategii au însă comună *teoria cyberstrategiei*, care include un sistem coerent de teorii, principii, reguli şi norme cu care operează toată lumea şi care se constituie într-un limbaj ştiinţific comun pentru a opera cu aceleaşi concepte şi cu aceiaşi termeni. *Cyberpractica* şi *arta cyberstrategică* ţin însă de experienţă şi, respectiv, de capacitatea de creaţie şi de construcţie în spaţiul virtual.

Cyberstrategia este un domeniu relativ nou al strategiei. Este, de fapt, o nouă strategie, care, la fel ca oricare altă strategie, se compune dintr-o *cyberstrategie a forţelor* (marile corporaţii, entităţile din spaţiul informaţional, unităţi militare sau civil-militare speciale, care gestionează sistemele de comunicaţii, alte forţe, inclusiv hackerii şi cyberpiraţii), o *cyberstrategie a mijloacelor hardware şi software* şi o *cyberstrategie a acţiunilor şi operaţiilor* care se desfăşoară în cyberspaţiu.

Structura de reţea – îndeosebi de reţea informatică – a devenit esenţială în societatea modernă. Toate relaţiile economice, sociale, politice sunt dependente de această reţea informatică omniprezentă şi omnipotentă, care capătă din ce în ce mai mult o dimensiune mondială. Noua reţea – de fapt, noile reţele, pentru că există numeroase reţele şi nu doar una singură –, care se prezintă, deci, ca o *reţea de reţele*, creează în jurul ei un spaţiu specific, deopotrivă virtual şi real – spaţiul cibernetic sau *cyberspaţiul*. Acest spaţiu se cere identificat, localizat (chiar dacă este fluid şi flexibil), analizat, cunoscut, modelat şi securizat. Încă de la crearea sa, el este ameninţat continuu, adăposteşte şi, în acelaşi timp, suportă numeroase atacuri: acces fraudulos la informaţie; atacuri informaţionale (viruşi, viermi, bombe logice, troieni), spams-uri, email-uri bombe[24] etc., precum şi un sistem dinamic şi coerent de protecţie împotriva acestor atacuri şi de reacţii. Este însă timpul să fie concepute şi unele acţiuni preventive, care să diminueze şi chiar să anuleze, în anumite componente, ameninţarea din cyberspaţiu.

În 2002, Administraţia George W. Bush publica o versiune provizorie a *Strategiei Naţionale de Securitate a Cyberspaţiului* (National Strategy to Secure Cyberspace). Ultima versiune fusese publicată sub Administraţia Clinton, în 2000. Cea de a doua versiune avea în vedere şi experienţa dramatică a atacurilor teroriste de la 11 septembrie 2001. Richard Clarke, la acea dată, consilier special al preşedintelui pentru securitatea cyberspaţiului, este cel care a coordonat elaborarea acestui document deosebit de important

[24] www.smsi-territoires.net/article44.html , Olivier Itéanu, *Sauver la société de l'information*

nu numai pentru Statele Unite, ci şi pentru Canada şi Mexic, adică pentru întreaga reţea de informaţii a Americii de Nord. Această strategie[25] s-a dorit a fi o interesantă foaie de parcurs în legătură cu ceea ce trebuie să facă industria, guvernul şi persoanele private pentru a asigura securitatea reţelelor.

Două chestiuni sunt foarte importante în această strategie. În primul rând, toată populaţia ţării şi fiecare cetăţean consumator de informaţie în parte, şi nu numai guvernul, trebuie să-şi asume responsabilitatea securizării acelei părţi din cyberspaţiu care-i revine nemijlocit, întrucât problema ameninţărilor contra cyberspaţiului nu poate fi lăsată exclusiv în grija militarilor şi forţelor de ordine. Este una dintre marile mutaţii pe care le introduce reţeaua. În viziunea americană, universităţile, diverse sectoare ale economiei, proprietarii de infrastructuri esenţiale, ca şi cei ai reţelelor de distribuţie a electricităţii şi cei ai reţelelor de telecomunicaţii trebuie să-şi protejeze reţelele lor. În al doilea rând, ţara trebuie să treacă de la *paradigma ameninţării* la cea a *vulnerabilităţii*. Până la atacurile din 11 septembrie 2001, guvernul, şi doar guvernul, era acela care trebuia să semnaleze prezenţa pericolelor şi ameninţărilor şi să-i consilieze pe toţi cei vizaţi în ceea ce priveşte măsurile de securitate a reţelelor. Potrivit noii strategii elaborate în 2002, guvernul a trecut de la reglementări şi impuneri la a transfera (delega) tuturor americanilor „puterea de a-şi proteja propria lor parte din cybespaţiu“. Pentru aceasta, guvernul şi-a asumat următoarele activităţi:

- să educe şi să sensibilizeze utilizatorii şi proprietarii de cyberspaţiu în legătură cu toate riscurile şi toate vulnerabilităţile posibile;
- să creeze noi tehnologii de securitate;
- să formeze specialişti şi mână de lucru cu înaltă calificare în domeniul cybersecurităţii;
- să promoveze sensul responsabilităţii particularilor, întreprinderilor şi sectoarelor de securitate la toate nivelurile, recurgând la forţele pieţei, partenariatelor sectoarelor publice şi private şi la reglementările legale necesare;
- să sporească cybersecuritatea federală, astfel încât aceasta să devină un model pentru celelalte sectoare;
- să stabilească mecanismele de prealertă şi de diseminare eficace a informaţiei sectoarelor publice şi private (şi între ele), pentru ca orice atac să fie descoperit imediat şi să se poată interveni eficient.

Iată o modalitate de pregătire a populaţiei pentru a face faţă celei mai periculoase crize şi celui mai periculos şi mai probabil dintre războaiele care

[25] http://www.securecyberspace.gov

se profilează la început de mileniu. Fără a se exclude şi alte tipuri de războaie – războiul terorist, războiul nuclear, războiul frontalier, războiul de gherilă, războiul mozaic, în general –, oamenii responsabili se gândesc la pregătirea naţiunii pentru un război al viitorului, care, fără îndoială, va fi un cyberrăzboi. Nu neapărat un război al roboţilor, ci un război al computerelor, al reţelelor, al hackerilor, al societăţii informaţionale, cybernetice, epistemologice împotriva celor care-i contestă realitatea sau care o ameninţă şi o vulnerabilizează. Acest război deja a început, este în curs de desfăşurare şi se pare că nu va înceta niciodată.

Documentul a fost divizat în cinci secţiuni: utilizatorii la domiciliu şi micile întreprinderi; marile întreprinderi; sectoarele esenţiale, îndeosebi cele guvernamentale, sectoarele private şi universităţile; priorităţile naţionale; sectoarele de importanţă mondială. La fiecare nivel, au fost stabilite obiective strategice pentru toţi utilizatorii şi realizate programe, recomandări şi subiecte de dezbatere pentru a se realiza respectivele obiective. Documentul este însoţit, în anexe, de planuri concrete de protecţie a infrastructurilor esenţiale ale sectoarelor bancare şi financiare, energiei electrice, petrolului, gazelor, apei, transportului, îndeosebi feroviar, informaţiei şi telecomunicaţiilor şi, bineînţeles, produselor chimice. Ele sunt publice şi pot fi consultate pe site-urile http://www.ciao.gov sau http://www.pcis.org.

Aceste planuri sunt puse în aplicare împreună cu Canada şi cu Mexic şi permit securizarea numeroaselor infrastructuri esenţiale (EI) comune de informaţii ale Americii de Nord.

Există numeroase alte recomandări conţinute în acest document cu privire la strategia de securitate a cyberspaţiului, între care se află şi următoarele:

- guvernul federal trebuie să efectueze o examinare completă a randamentului Programului Naţional de Siguranţă a Informaţiei (National Information Assurance Program (NIAP), în sensul extinderii lui asupra tuturor achiziţiilor guvernamentale de tehnologie a informaţiei (IT);

- universităţile au obligaţia să stabilească unul sau mai multe centre de partajare şi analiză a informaţiei (ISAC), pentru a sesiza cyberatacurile şi vulnerabilităţile la acestea;

- sectoarele private trebuie să creeze astfel de centre de analiză şi partajare a informaţiei (ISAC), care să analizeze ecarturile pentru sectoarele tehnologiei şi ale R&D şi să stabilească practici sectoriale;

- furnizorii de servicii Internet (FSI) au obligaţia să adopte un „cod de bună conduită“ în materie de cybersecuritate;

- guvernul federal a instalat un sistem de alertă (Cyber Warning Information Network – CWIN) în centrele guvernamentale şi non-

guvernamentale-cheie de operaţiuni de cybersecuritate, cu scopul de a analiza, avertiza şi coordona acţiunile în situaţiile de criză;

- toţi cei implicaţi, inclusiv comercianţii de material electronic şi de programe, au obligaţia să creeze un Centru de Operaţii de Reţea în Cyberspaţiu (Cyberspace Network Operations Center – Cyberspace NOC).

Impactul imediat al acestei strategii americane de securitate a cyberspaţiului l-a constituit sporirea atenţiei asupra Canadei şi Mexicului şi consolidarea, împreună cu aceste ţări, a mediului de securitate al cyberspaţiului. De aici nu rezultă că atacurile hackerilor şi cyberpirateria ar fi încetat, ci doar că au fost intensificate măsurile de cybersecuritate.

Din acest motiv, în SUA şi în Canada, ca şi în alte ţări, utilizarea neoficială a sistemelor informatice constituie o infracţiune foarte gravă, care se pedepseşte cu cel puţin zece ani de închisoare.

Cele mai vulnerabile la aceste atacuri sunt întreprinderile mici şi utilizatorii particulari. Timpul acelui „eu sunt prea mic pentru a fi atacat“ a trecut.[26] Oricine poate deveni azi ţintă în cadrul războiului reţelelor sau al războiului în reţea. Nici marile întreprinderi sau marile organizaţii nu sunt scutite de aşa ceva. Dar, spre deosebire de marile corporaţii, întreprinderile mici sau acele organizaţii familiale, care trăiesc de azi pe mâine şi pentru care achiziţionarea de calculatoare, de programe şi de licenţe pentru fiecare calculator reprezintă un efort considerabil, nu dispun de strategii adecvate de securizare a sistemelor şi nici de acea cultură de securitate care se realizează în marile întreprinderi, în marile organizaţii naţionale, internaţionale sau transnaţionale.

Mai mult, împotriva micilor utilizatori şi a întreprinderilor mici s-a declanşat un adevărat cyberterorism, pe de o parte, de către tot felul de profitori şi de speculanţi şi, pe de altă parte, de anumite cercuri de interese şi chiar de autorităţi. De asemenea, în multe state, s-a elaborat o politică represivă fără nuanţe şi discernământ, care-i loveşte, bineînţeles, tot pe cei slabi în materie de securitate a cyberspaţiului. Este vorba, între alţii (dintre cei loviţi), şi de operatorii de telecomunicaţii, care trebuie să păstreze datele tehnice de conexiune timp de un an, altfel sunt pedepsiţi cu închisoare. Nu se defineşte însă foarte exact care sunt aceste date şi ce înseamnă conservarea lor. Sunt vizaţi, de asemenea, şi utilizatorii care, dintr-o eroare, pot accesa informaţii pentru care nu au autorizarea necesară.

Cei care folosesc Internet-ul ca sursă de documentare ştiu ce înseamnă acest lucru. Legislaţia din domeniu a creat un adevărat hiatus între „lumea numerică“ şi lumea reală. Se pare că legile din una nu sunt valabile şi în cealaltă. De aceea, una dintre priorităţile strategice ale acestei epoci

[26] www.smsi-territoires.net/article44.html, Olivier Itéanu, *Ibidem.*

este să se realizeze integrarea sau, mai bine-zis, reintegrarea celor două lumi, care, de fapt, sunt una şi aceeaşi. În acest sens, se impune un cod de conduită obligatoriu pentru toţi cei care intră în reţea, dar şi găsirea unor modalităţi de depistare a „violatorilor de reţea“ din masa celor care nu doresc altceva decât să aibă acces, potrivit necesităţilor lor, la informaţie, în virtutea libertăţii informaţiei şi dreptului de a fi informaţi.

Desigur, măsurile de securitate a cyberspaţiului şi de siguranţă a utilizatorilor autorizaţi sunt absolut necesare, întrucât la nivelul reţelelor mari (financiare, economice, de corporaţii, Internet etc.), fără un sistem drastic de securitate, s-ar crea o stare de haos. Dar de aici şi până la a sancţiona cu zece ani de închisoare un utilizator care a intrat în reţea şi, aproape fără să-şi dea seama, a accesat sau a încercat să acceseze sisteme informatice pentru care nu a fost autorizat, ar trebui să fie o cale lungă. Această cale nu există, întrucât reţelele sunt extrem de dinamice şi, în multe cazuri, foarte vulnerabile. Noii intraţi în acest sistem, îndeosebi cei din ţările care s-au aflat o jumătate de veac sub autoritatea comunistă, nu au avut timpul necesar pentru a-şi forma o cultură strategică şi informaţională necesară filosofiei de reţea, adică o cybercultură. Pentru aceasta, va trebui să treacă un timp şi, poate, chiar o generaţie, dacă nu chiar două.

Chiar dacă nu suntem de acord cu o legislaţie atât de aspră, care poate fi aplicată fără discernământ în cazul accesului la informaţia din reţea, se pare că a sosit timpul punerii unei anumite ordini în reţea. Unii consideră însă că o astfel de ordine deja există, întrucât o reţea de tipul Internetului sau al reţelelor Kazza n-ar putea funcţiona fără anumite reguli, fără o anumită disciplină de reţea.

Cui aparţine dimensiunea creativă în acest imens domeniu care cuprinde întreaga planetă? Cine domină şi cine va domina arta cyber-strategică a începutului de veac? Marii creatori de programe? Hackerii? Piraţii reţelelor? Marile şcoli de informatică? Marea finanţă? Marile corporaţii cu interese mondiale, care domină lumea? Sau, într-un fel, toate acestea la un loc? Se va declanşa oare o competiţie între ele pentru dominarea reţelelor? E greu de dat un răspuns tranşant. Unii spun că, de fapt, îndeosebi reţeaua Internet, dar şi alte reţele, nu reprezintă altceva decât o modalitate militară voită, planificată, experimentată şi foarte bine dirijată de gestionare a informaţiei lumii, iar principalii ei beneficiari s-ar afla la Pentagon. Dacă ar fi aşa, probabil că evenimentele de la 11 septembrie 2001 nu ar fi avut loc sau, în orice caz, nu în sensul în care sunt cunoscute azi.

Noua fizionomie a relaţiilor internaţionale, definită pe o filozofie de reţea, care se prezintă a fi cu totul nouă şi încă destul de greu de înţeles în toate determinările sale, implică foarte multe elemente şi domenii imprevizibile. Este posibil ca cyberstrategia şi, respectiv, arta cyberstra-

tegică să cunoască mai multe niveluri de competenţe şi de angajare, unele dintre ele situându-se foarte aproape de lumea reală, altele continuând mai departe gestionarea noului război de pe un teatru, deopotrivă, virtual şi real, numit cyberspaţiu.

În 1999, un consultant pe probleme de securitate de la societatea Crypton din Ontario, Canada, a descoperit (cel puţin aşa a crezut) o poartă ascunsă în modulul de securitate Windows NT 4.0, program folosit de zeci de milioane de utilizatori de reţea profesionişti, care permitea Agenţiei Naţionale de Securitate (National Security Agency – NSA) să decripteze, prin intermediul unei chei (NSAKEY), comunicaţiile protejate. Desigur, unul dintre purtătorii de cuvânt ai lui Microsoft a dezmințit formal aceste afirmaţii, iar NSA, cum era şi firesc, i-a trimis pe toţi curioşii spre Microsoft. (ZDNet 7.09.99). Problema însă rămâne, şi nimeni nu ştie dacă afirmaţiile acestui consultant sunt sau nu pe deplin justificate. Ea ţine, desigur, de confruntarea care există în cyberspaţiu, de strategiile de acţiune şi de contraacţiune.

Cam în aceeaşi perioadă (deci înaintea atacurilor de la 11 septembrie 2001), un raport al unei comisii federale americane releva o ameninţare teroristă majoră care consta în cyberatacuri asupra controlorilor aerieni şi într-o posibilă agresiune bacteriologică asupra oraşelor americane. Era un raport de 143 de pagini, rod al activităţii Comisiei Americane asupra Securităţii Naţionale, compusă din 25 de experţi, care avertiza că, în anii următori, americanii vor fi din ce în ce mai vulnerabili, inclusiv la cyberatacuri.

Începând din 1999, au fost clonate de cyberterorişti milioane de pagini Web prin care cei ce navigau pe Internet erau deturnaţi spre site-uri cu conţinut pornografic. În aceste site-uri Web, erau inserate comenzi care deschideau pagini porno şi dezactivate comenzile pentru ieşirea din acestea. Deci, cel care intra, fără voia lui, într-un astfel de site, nu putea ieşi decât dacă închidea calculatorul. Un terorism ieftin, aparent o glumă de prost gust. În realitate, era vorba de cu totul altceva. Era un atac psihologic, cu efecte foarte puternice în lumea americană, educată în spiritul unor valori foarte importante pentru Statele Unite. Or, prin pornografie, tocmai aceste valori erau vizate şi lovite. A fost o problemă extrem de complicată în Statele Unite, care nu a fost încă rezolvată pe deplin.

Departamentul Apărării, datorită unui laborator care a costat 15 milioane de dolari şi unei echipe formate din 80 de anchetatori, a încercat să oprească cyberpiraţii şi cyberspionii, să recupereze mai uşor fişierele şterse sau sustrase. Laboratorul a pretins că poate localiza precis cyberpiraţii, efectuând rapid căutări în zeci de milioane de documente şi reuşind să citească fişierele şterse de către proprietarii lor. În septembrie 1999, s-a

făcut chiar o demonstraţie prin care au fost recuperate informaţiile de pe o dischetă făcută bucăţele.

Un cyberpirat român – Mircea Harapu, de 23 de ani, din Timişoara – a fost deferit Justiţiei, în octombrie 2000, întrucât a încercat să escrocheze firma americană Zwirl Com din New York de suma de 5.000 de dolari. El a reuşit să intre în serverul firmei şi să sustragă unele date confidenţiale. În SUA, astfel de infracţiuni se pedepsesc cu 15 ani de închisoare. În România, la vremea aceea, legislaţia era ca şi inexistentă. Fenomenul face parte din sistemul infracţiunilor pe Internet şi constituie una dintre ameninţările majore ale acestui secol. Nu este însă cea mai periculoasă.

În 2003, spre exemplu, piraţii informaticieni au spart de mai multe ori codurile guvernului federal canadian, reuşind să acceseze reţelele Ministerului Apărării. Echipa de Reacţie la Incidentele Informatice (ERRI) a Ministerului Apărării a întocmit un raport în care se arăta că s-au petrecut 160 de asemenea incidente. Sistemele informatice federale canadiene, potrivit acestui raport, nu sunt vulnerabile numai la atacuri teroriste, ci şi la incursiunile serviciilor de informaţii străine. Este aproape imposibil să fie eliminate riscurile de piraterie în sistemele informaţionale, dată fiind evoluţia spectaculoasă a mijloacelor informatice accesibile spărgătorilor. Acelaşi raport semnala cinci cazuri de intruziune pentru „informaţii privilegiate“ în reţeaua Ministerului Apărării, ceea ce reprezintă cea mai gravă atingere posibilă printre cele şapte niveluri de violare pe care le definesc autorităţile canadiene. S-au semnalat, de asemenea, cinci cazuri de „acces limitat neautorizat“ şi 35 de tentative de infectare cu un virus, cu un vierme informatic sau cu un program nesolicitat, iar pe plan intern 110 cazuri de lipsă de securitate. Acestea sunt cazuri semnalate la 14 iulie 2004 de presa canadiană, datele provenind de la Centrul de securitate a telecomunicaţiilor, un organism ultrasecret al guvernului, însărcinat cu spionajul electronic şi cu protecţia sistemelor informatice federale[27].

Există, desigur, şi alte modalităţi de a accesa anumite ordinatoare. FBI a reuşit să atragă în Statele Unite, la firma Invita, o întreprindere montată cu piese de ocazie, doi cyberpiraţi ruşi, promiţându-le posturi de consultanţi în securitatea informatică a acestei firme. Înainte de a fi arestaţi, li s-a cerut să demonstreze ce ştiu să facă. Li s-a pus la dispoziţie un ordinator a cărui tastatură era supravegheată. Fiecare apăsare de tastă era înregistrată. În acest fel, FBI a obţinut informaţiile şi parolele necesare pentru a avea acces la 250 gigaocteţi de date compromiţătoare asupra ordinatoarelor suspecte din Rusia. În timpul procesului, s-a discutat mult pe tema metodelor FBI, relevându-se şi alte cazuri – spre exemplu afacerea

[27] http://fiweb.9online.fr/chronicnet61.htm.

Mafiaboy – în care s-a colaborat cu autorităţile din ţara respectivă. Cei doi piraţi ruşi au fost acuzaţi de mai multe infracţiuni asupra întreprinderilor americane, fiind bănuiţi că ar fi sustras în jur de 300.000 de numere de cărţi de credit.

De-a lungul anilor, au apărut numeroase firme de securitate pe Internet, iar programele au fost dotate cu componente de securizare şi de protecţie a datelor mai simple sau mai sofisticate, care se reînnoiesc şi se complică de la an la an. În acest fel, numeroase atacuri ale cyberteroriştilor sunt prevenite şi stopate, dar unele, totuşi, reuşesc. Programele din ce în ce mai puternice, conexiunile de mare debit permit să se copieze ilegal, în doar câteva secunde, tot ce se doreşte a fi sustras şi cunoscut, inclusiv baze de date, proiecte de programe de modernizare şi dezvoltare, studii de marketing şi tot ce se mai poate spiona în domeniul economic, social, informaţional şi militar. Acestea îngreunează sistemele de securitate, dar ele nu încetează să ţină pasul şi să asigure, totuşi, o bună protecţie celor care apelează la ele.

Încă din octombrie 1998, Congresul american a elaborat o lege de copyright în domeniul numeric, care punea în aplicare tratatele semnate la Geneva în decembrie 1996 privind proprietatea intelectuală. Desigur, cei mai interesaţi în acest domeniu au fost şi au rămas producătorii şi proprietarii de soft-uri, îndeosebi în domeniul divertismentului (jocuri), şi mai puţin interesaţi oamenii de ştiinţă, bibliotecarii şi academicienii.

În cyberspaţiu, există un război continuu, cu mii de bătălii şi miliarde de confruntări. Am putea spune că niciodată, pe această planetă, nu a existat o confruntare mai complexă, mai violentă şi mai neiertătoare, precum cea actuală din cyberspaţiu. E drept, acest cyberrăzboi nu produce, în mod nemijlocit, milioane de morţi şi răniţi, nu presupune ciocniri sângeroase cu sabia, cu aviaţia strategică sau cu rachetele Tomahawk. Bătăliile se desfăşoară, în primul rând, pentru controlul informaţiei, pentru finanţă şi putere. Beligeranţii sunt, în primul rând, marile firme producătoare de hardware şi software, de jocuri şi alte produse de consum electronic şi informaţional. Victimele sunt dependenţii. Se ştie despre Sindromul Dependenţei de Internet (SDI). El este deja în atenţia specialiştilor şi, deocamdată, nu există un tratament pe măsură. Războiul clasic produce morţi, răniţi, traume psihologice şi pagube materiale. Impactul sângelui vărsat este puternic şi, de aceea, el este din ce în ce mai mult evitat în lumea civilizată. Dar lumea aceasta nu poate renunţa nici la afaceri, nici la confruntare. La urma urmei, însuşi războiul, în epoca societăţii cunoaşterii, a societăţii cibernetice sau epistemologice, este privit şi tratat ca o afacere. Războiul bazat pe Reţea, noul concept fundamentat, dezvoltat şi aplicat de americani în ultimele războaie, mai ales în războiul din Irak din martie-

aprilie 2003, este privit, evaluat şi dezvoltat ca o afacere, din perspectiva sistemelor dinamice complexe.

Ceea ce se ştie se referă mai ales la confruntarea dintre marii producători de pe piaţa hardware şi software, iar bătălia se duce în principal pentru cucerirea sau dominarea acestor pieţe de mii de miliarde de dolari. Dincolo de concurenţă şi de aceste bătălii fireşti, se află însă adevăratele dimensiuni ale strategiilor de dominare politică, economică, financiară, informaţională şi, ca ultim suport al acestora, militară a lumii.

Când, la o masă de joc, jucătorii sunt de aceeaşi categorie, nimeni nu-şi pune probleme. Jocul este chiar interesant. Dar când un jucător devine mult prea puternic, atunci lucrurile se schimbă. Jucătorii nu mai pot părăsi masa, decât falimentaţi, în virtutea regulilor stabilite, iar cel puternic înghite totul, până ce este şi el atacat din toate părţile. A fost cazul lui Napoleon Bonaparte. Regii europeni nu l-au iertat, întrucât nu făcea parte din lumea lor, iar când a devenit prea puternic, l-au lovit şi l-au distrus. Este şi cazul Microsoft. Arogantul Bill Gates a fost nevoit să demisioneze pentru a lăsa frâiele unui amic de-al său de 30 de ani. În acest timp, s-a deschis un alt mare front, cel al Internet-ului. AOL, datorită supercapitalizării bursiere, cumpără Time-Warner, plătind acţiunile acesteia cu 71% mai mult decât valoarea lor reală. Pe planul producţiei materiale, are loc o reînnoire incredibilă a lui Apple, dar Intel este pe punctul de a marşa pe o nouă platbandă. Apare, prin anii 2000, un nou monstru în ceea ce priveşte comercializarea cărţii electronice, Amazon.com.[28] Un acord amiabil (dar confidenţial) se produce la începutul anului 2000 între Caldera (fondată de creatorul lui Novvell) şi Microsoft, valorând vreo 250 de milioane de dolari. Acest conflict este legat de o poveste uitată, cea a lui Gary Kyldall, primul în lume care a realizat, în 1973, un program de interfaţă între un lector de dischete cu un microordinator, Intelec-8, denumit de autor sistem de exploatare CP/M (Control Program/Microcomputer). Au loc o serie întreagă de negocieri între IBM, Digital Researche etc. Steve Balmer negociază cu Gates licenţa SCP-DOS, o clonă a lui CP/M pentru 50.000 de dolari şi îl angajează pe Tim Paterson pentru a adapta sistemul la IBM PC. Odată cu sistemul de operare MS-DOS 1.0, care costă 60 de dolari, apare şi sistemul DR-DOS, mult mai puternic, dar şi de patru ori mai scump. În 1984, este propusă o interfaţă grafică pentru PC, identică din punct de vedere vizual cu cea de pe Mac, dar cu unele modificări cosmetice, pentru a se evita un proces. Dar nu numai Microsoft s-a inspirat de la Apple. Ştim foarte bine că, în această perioadă, a apărut şi Ventura Publisher Xerox. Acesta este, de altfel, şi primul program pe care l-a achiziţionat Grupul de Presă al Armatei

[28] Lafactory.com, Francis Rozange, *La guerre de l'informatique*, jeudi 23 juin 2005.

Române, în 1991, împreună cu editorul de texte WordStar şi cu care au fost realizate o parte dintre publicaţiile noastre din acea perioadă. A urmat apoi editorul de text, sub MS-DOS, Windows 1.0, un program mediocru, prezentat de Microsoft prin anii 1990, apoi versiunea 3.0, ajunsă şi la Grupul de Presă al Armatei (GPA) prin 93, urmată de 3.1, după care s-a trecut la folosirea unor editoare de text şi programe de tehnoredactare mai noi, care nu erau produse de Microsoft.

În timpul acesta, Microsoft a făcut o publicitate imensă lui Windows 3.0. Firma a riscat atunci foarte mult pentru o interfaţă grafică care se vindea cu 40 de dolari. Gary Kyldall a fost un informatician genial, iar Bill Gates şi Steve Allen au avut calitatea de comercianţi geniali.

A urmat Windows 95, care combina DOS cu o interfaţă grafică. DR-DOS intră în dizgraţie, în timp de Caldera deschide un OpenDos, folosit în sistemele Linux. Caldera atacă Microsoft pentru următoarele patru probleme:

- în mod voit, Microsoft a făcut ca Windows 3.1 să fie incompatibil cu DR-DOS, refuzând să furnizeze lui Novell un beta care i-ar fi dat acestuia posibilitatea să asigure respectiva compatibilitate;
- a utilizat tehnici de concurenţă neloială, deturnând consumatorii de la DR-DOS;
- a combinat artificial DOS 7 cu Windows 4, pentru a realiza Windows 95, distrugând astfel concurentul;
- a combinat Windows 98 cu Internet Explorer;
- a impus constructorilor o licenţă pentru fiecare calculator vândut, chiar dacă se instala un alt sistem de operare decât cel furnizat de Microsoft (licenţă pe procesor).

A fost un proces de pomină. Departamentul pentru justiţie relevă unele practici interesante în acest sens. Judecătorul Jackson, spre exemplu, ar fi acuzat Microsoft de a fi falsificat un video. Se fac unele demonstraţii – inaccesibile celor neavizaţi în electronică –, pentru a se dovedi că suprimarea lui Internet Explorer din Windows 98 nu scade performanţele acestuia etc. În această capcană, a intrat chiar şi unul dintre martori, profesorul de economie Richard Shamlensee. Acesta a încercat să demonstreze că Windows nu reprezintă un monopol, întrucât se vede ameninţat de tehnologii rivale. Fiind întrebat care sunt acestea, profesorul n-a fost în măsură să spună nici măcar una.

Bătăliile se continuă. Este interesant cazul AOL, o societate de difuzare a informaţiei pe Internet. Iniţial, a avut loc o fuziune de zece miliarde de dolari între AOL şi Netscape. Într-o vreme, aceasta a fost considerată, de unii naivi, o operaţiune importantă. AOL a cumpărat apoi 55 la sută dintre acţiunile firmei Time Warner cu mai mult de 160 de miliarde

de dolari. A rezultat un grup cu o capitalizare de 300 de miliarde de dolari. În fruntea lui AOL, se afla Steve Case, care putea deveni la fel de celebru ca Bill Gates. În 1995, Microsoft lansează propriul său serviciu on line: MSN, care nu este, totuşi, o reuşită. AOL înghite rapid Computerserve, o reţea destinată profesioniştilor, apoi, după cum s-a văzut, Netscape şi, în cele din urmă, uriaşa societate Time Warner.

Din acest moment, există două viziuni destul de fixiste, maniace chiar, asupra cyberspaţiului: Bill Gates, care doreşte ca programele sale să fie prezente în fiecare casă şi Steve Case, care vrea ca AOL să fie în fiecare cămin. Începe o bătălie frontală. AOL Time Warner face parte din primele cinci mari societăţi ale planetei. Microsoft a investit cinci miliarde de dolari în AT&T şi trei miliarde în diferite alte societăţi de telecomunicaţii, pentru a profita de lansarea probabilă a Internet-ului de mare viteză. Trebuia deci să existe în SUA două categorii de abonaţi: abonaţii la AT&T, care primesc un conţinut editat de Microsoft, şi abonaţii lui Time Warner, alimentaţi de AOL. Astfel, un război care a început în cyberspaţiu pătrunde şi în lumea reală. În acelaşi timp, se declanşează şi un alt război pustiitor: cel de la bursă. Aici există o dublă scală speculativă: una, în media, care se consideră a reprezenta o investiţie pentru câştigarea de noi clienţi, şi cealaltă, în lumea reală. „Băieţii de aur“ nu ştiu care scală trebuie aplicată. Cea a Internet-ului sau cea a lumii reale?

În ceea ce priveşte speculaţiile la bursă – acolo unde se duce, în mare măsură, şi o parte din acest omniprezent cyberrăzboi –, lucrurile s-au schimbat radical faţă de ideea tradiţională a acestei instituţii, unde, adesea, se păstrau zeci de ani pachete de acţiuni pentru a fi puse în vânzare la timpul potrivit. Filozofia de reţea schimbă complet şi filosofia de bursă. La un moment dat, *Amazon.com* avea pierderi cumulate la 600 de milioane de dolari, iar valoarea acţiunilor era ca şi inexistentă. Numai că, în condiţiile actuale, acest lucru nu are prea mare importanţă, întrucât totalitatea acţiunilor disponibile pe piaţă se schimbă la fiecare două săptămâni, iar această firmă dispune de cel puţin treisprezece milioane de acţiuni care se schimbă în fiecare zi.

Războiul informatic cuprinde toate sectoarele culturale şi media. Industria de discuri a fost afectată de recrudescenţa lui MP3, în timp ce editorii de cărţi tipărite vor fi destul de repede înghiţiţi de cartea electronică. Cu atât mai bine. Vor fi astfel salvate o parte dintre pădurile planetei, ceea ce va însemna foarte mult, întrucât un copac produce oxigen pentru 40 de oameni, iar o carte se citeşte mult mai uşor pe un computer portabil (care, în viitor, se va afla la îndemâna fiecăruia) decât într-o mare bibliotecă!

Cyberrăzboiul marilor giganţi are efecte şi pe plan material, adică în lumea reală. Apple câştigă, datorită Imac, un mic sistem, puţin costisitor,

care permite conectarea facilă la Internet. Intel, care a fost obligat să realizeze un Pentium 2450, dotat cu un accelerator, capabil să ruleze orice aplicaţie, vizează deja reconversia sa, mai întâi prin crearea unor centre server destinate să conecteze marile întreprinderi la NET şi, poate, orientându-se spre Linux, întrucât Windows nu este, în viziunea sa, nici suficient de stabil, nici suficient de suplu. Bill Gates s-a retras pentru a medita la epoca de după PC. Microsoft nu va dispărea de pe piaţă, datorită, în primul rând, uriaşelor investiţii în cablu şi satelit. Dar va mai fi el multă vreme un gigant în domeniul programelor? Rămâne de văzut, întrucât, de-acum, este vremea Internetului. Arta cyberstrategică, în această epocă de început, se prezintă ca o uriaşă arhitectură fluidă, flexibilă, fractală. Totul se află în mişcare, în devenire, reperele sunt şi ele mişcătoare, informaţia se globalizează, filosofia de reţea începe să domine şi să schimbe lumea. Esenţa ei rămâne însă aceeaşi. Arta cyberstrategică, la fel ca oricare artă, are menirea de a proiecta şi construi strategii, de a adopta strategii sau soluţii strategice adecvate, inteligente şi surprinzătoare, într-o lume în care totul se mişcă. Ea aparţine, după cum s-a văzut şi din aceste câteva sumare exemple, nu numai specialiştilor în informatică (poate, lor le aparţine cel mai puţin), cât mai ales oamenilor politici care se află imediat în faţa şi pe suportul „comercianţilor de informaţie“, băncilor şi universului noilor interese care se confruntă, strategilor care visează la un altfel de război sau care se tem de vechiul şi terorizantul război de atriţie, dorind să transfere atriţia în domeniul terorismului sau contraterorismului electronic şi informaţional. În fond, şi aici există un inepuizabil câmp de bătaie, iar generalii generoşi în a-l pregăti şi modela n-ar trebui să lipsească.

1.2.2. Dinamica interdependenţelor în cadrul reţelei

Există un management de criză şi în cadrul crizelor (dezastrelor) reţelelor şi bazelor informatice (*„systems failure”*)[29]. El se numeşte Business Continuity Management şi constă într-un pachet de măsuri (algoritm) care vizează crearea unor condiţii pentru funcţionarea optimă a unităţii (întreprinderii) în astfel de situaţii. Cele mai afectate companii în cazul unor astfel de crize şi dezastre informatice sunt cele din domeniul financiar, din telecomunicaţii, informatică şi administraţie. Pentru a putea face faţă unor dezastre care ar afecta grav sistemele de stocare şi operare cu informaţii (cutremure, inundaţii, incendii, alte dezastre naturale, erori umane, terorism informaţional etc.), trebuie realizate back-up-uri pentru toate informaţiile, pe cât posibil, în locaţii cât mai îndepărtate, chiar la sute

[29] http://www.networkworld.ro/?page=node&id=1950

de kilometri. Desigur, acestea nu se realizează oricum, ci în urma unei analize de risc.

The Business Continuity Institute (BCI) şi Disaster Recovery Institute International (DRII) din SUA au pus la punct un algoritm în 10 puncte prin care se vizează realizarea funcţionării optime şi fără întreruperi a unei firme. Acesta constă în:

1. Desemnarea unui manager specializat în continuitatea afacerii şi în administrarea acestui proces.
2. Analiza vulnerabilităţilor, pericolelor şi ameninţărilor, evaluarea riscului şi a modalităţilor de control al acestuia.
3. Identificarea proceselor critice şi determinarea impactului pierderilor asupra activităţii firmei.
4. Elaborarea unei strategii de busines continuity.
5. Stabilirea modului de operare în caz de criză.
6. Dezvoltarea soluţiilor de continuitate a proceselor, întrucât, de regulă, după identificarea cauzelor crizelor şi stabilirea măsurilor, se ignoră apariţia unor noi disfuncţii.
7. Conştientizarea şi perfecţionarea continuă a echipei care gestionează criza, în colaborare cu toate compartimentele şi îndeosebi cu IT.
8. Planificarea unor operaţii testate preventiv.
9. Menţinerea unei legături permanente cu mediile de comunicare şi cu relaţiile publice, având ca scop dinamica deosebită a crizelor din sistemul informatic şi schimbările bruşte, greu de controlat, care pot să survină aici.
10. Coordonarea activităţilor de depăşire a crizei cu cele ale autorităţilor din domeniul respectiv, mai ales când este vorba de informaţii secrete.

Una dintre cauzele cele mai frecvente, cu efecte foarte grave în crizele şi dezastrele informaţionale o constituie, deopotrivă, erorile umane şi/sau atacul hackerilor. Se apreciază că astfel de cauze generează dezastre informaţionale de peste 2 miliarde de dolari pe an. Pentru recuperarea acestor pierderi, există un software ReVirt, elaborat de cercetătorii de la Universitatea din Michigan, care reconstituie căile urmate de hackeri odată cu distrugerea codurilor de siguranţă.[30]

Acest program, pe de o parte, poate preveni accesul neautorizat la anumite date. În acelaşi timp, ReVirt poate reconstitui modul de operare al hackerilor. Acest program funcţionează ca o „maşină virtuală" care ascunde sistemul de operare şi creează un tip „guest", asigurând astfel buna desfăşurare a aplicaţiilor şi protecţia reală a informaţiilor.

[30] http://www.networkworld.ro/?page=node&id=1950

CAPITOLUL 2
CRIZA ŞI CONFLICTUL ARMAT LA ÎNCEPUT DE SECOL

2. 1. Filosofia şi fenomenologia crizei

Unii definesc starea de normalitate ca echilibru dinamic, în care trecerea de la o situaţie la altă situaţie este evidentă şi chiar previzibilă, în dimensiunea ei, deopotrivă, unitară şi contradictorie, dar non-conflictuală. Deci starea de normalitate ar fi, de fapt, un rezultat al unei succesiuni de deveniri non-conflictuale, adică de evoluţii în genere previzibile, fără rupturi spectaculoase şi periculoase de ritmuri, de raporturi, fără reconfigurări violente de sisteme, fără revoluţii. Noţiunea de stare[31] poate fi înţeleasă ca un rezultat al însumării (uneori, al intersecţiei) unor indicatori de stare, de cele mai multe ori în raport cu o stare-etalon, atunci când privim starea ca moment al devenirii. Un sistem trece printr-o succesiune de stări care, la rândul lor, însumează mulţimea de stări particulare. Fiecare din aceste stări particulare (SP) este o rezultantă a acumulărilor selective anterioare.

$$SP = \sum_{1}^{n} Sp_i$$

Aşadar, evaluarea unei stări se face în funcţie de aceste acumulări şi de caracteristicile lor. Pentru aceasta, în cadrul sistemului, trebuie identificate componentele de stare sau stările particulare (resurse, structuri, relaţii, interacţiuni etc.) şi stabiliţi indicatorii de evaluare a acestora. Aceasta, în situaţia în care se impune o evaluare obiectivă, în funcţie de un etalon sau de anumiţi parametri. Este vorba, în general, de stările trecute sau de cele prezente. Lucrurile se schimbă, atunci când se cere prognozarea unei stări, adică determinarea ei sau a evoluţiei ei în viitor.

Starea generală (SG) a unui sistem dinamic complex, şi cu atât mai mult a unui sistem procesual, cum este societatea omenească, la momentul t_j, nu este altceva decât o însumare a stărilor particulare (SP) la momentul $_j$, în care i reprezintă timpul, succesiunea, iar j numărul stărilor , i şi j luând valori de la 1 la n, astfel:

$$SG_j = \sum_{i,j=1}^{n} SP_{ij}$$

[31] Situaţie, poziţie, circumstanţă, clasă (stare socială), categorie, rang, grad, ierarhie etc.

Dacă este vorba de prognozarea unei stări, atunci ecuaţia devine o însumare de probabilităţi, cu menţiunea că nu totdeauna – şi cu atât mai puţin când este vorba de starea unei societăţi – suma părţilor echivalează cu întregul. De cele mai multe ori, întregul este altceva decât suma părţilor sale. O astfel de ecuaţie nu reprezintă altceva decât o modalitate de evaluare a stării unui sistem în diferite momente. Este, deci, un instrument de analiză. În funcţie de aceste mărimi de stare, se poate alcătui graficul evoluţiei sistemului, care ajută la desprinderea unor concluzii cu privire la calităţile şi disfuncţiile acestuia şi la perspectivele dezvoltării sale.

Pornind de aici, starea de normalitate este aceea în care stările succesive ale sistemului nu depăşesc parametrii funcţionării acestuia, respectiv, caracteristicile sale. O societate – ca sistem -, pentru a funcţiona normal, este necesar, spre exemplu, să dispună de un optim structural şi funcţional. În acest sens, cerinţa esenţială este aceea ca raporturile care se creează între instituţii, între stat şi instituţiile sale sau cele private, între cetăţeni şi instituţii, între stat şi organizaţiile neguvernamentale, între statul respectiv şi celelalte state să nu genereze disfuncţii, perturbaţii, tensiuni şi conflicte, în afară de cele apreciate ca tensiuni intrinseci dinamicii sistemului. Normalitatea este acea stare (succesiune de stări) în care sistemul nu-şi depăşeşte caracteristicile şi nu este obligat să-şi schimbe intempestiv forma, esenţa, conţinutul şi structura.

Noţiunea de normalitate nu are peste tot acelaşi conţinut. Fiecare epocă istorică îşi are „normalitatea“ sa, care este definită de regulă în funcţie de ceea ce se consideră drept şi nedrept, legal şi ilegal, funcţional şi nefuncţional pentru epoca respectivă.

În condiţiile de azi, normalitatea se defineşte pe un sistem de legi, principii, norme, obiceiuri şi realităţi care asigură funcţionarea corectă a sistemului, în parametrii constituţionali.

Pentru ca un sistem social (stat, ţară, federaţie, coaliţie, alianţă sau regim politic) să fie considerat că funcţionează în limite normale, considerăm că trebuie să îndeplinească unele cerinţe, între care: să fie o structură constituţională sau situată în limitele dreptului şi legii; să asigure un cadru suficient de flexibil de dezvoltare economică şi socială; să dispună de structuri economice şi financiare stabile, fiabile şi eficiente; să asigure libertăţile stabilite prin Carta ONU, prin dreptul internaţional şi prin alte documente la care ţara respectivă este parte şi să fie efectiv parte la toate reglementările care ţin de buna funcţionare a statelor şi structurilor internaţionale; să aibă capacitate de autoreglare; să nu genereze instabilitate internă şi nici zonală; să genereze stabilitate şi securitate, atât pe plan intern, cât şi pe plan regional; să aibă relaţii bune cu vecinii; să participe activ la viaţa internaţională; să dispună de un patrimoniu de valori; să dispună de

instituţii educaţionale; să dispună de potenţial; să aibă patrimoniu. Toate aceste cerinţe sunt dinamice. Ele evoluează într-o marjă flexibilă de valori şi, de aceea, trecerea de la o stare de *normalitate* la una de *anormalitate* nu este totdeauna uşor sesizabilă. Chiar societăţile foarte bine structurate – cu sisteme parlamentare vechi şi bine rodate, cu instituţii care funcţionează, de sute de ani, în limitele normalităţii – nu reuşesc totdeauna să sesizeze momentul schimbării, al degradării relaţiilor şi structurilor normale şi al intrării în ceea ce se cheamă anormalitate. De fapt, starea de anormalitate – care se defineşte, la rândul ei, tot pe o succesiune de trepte, dar descrescătoare ale indiciilor de stare – este o etapă de interfaţă, limitată în timp, şi duce fie la criză, fie la o revenire la normalitate. Este foarte greu de distins între o stare de anormalitate şi fluctuaţiile care se înregistrează în timpul evoluţiei normale a unei societăţi. Trecerea de la *starea de anormalitate* la cea de *criză* se face, adesea, prin ceea se numeşte precriză şi se caracterizează prin scăderi bruşte şi alarmante ale indicatorilor de stare şi ale celor de proces.

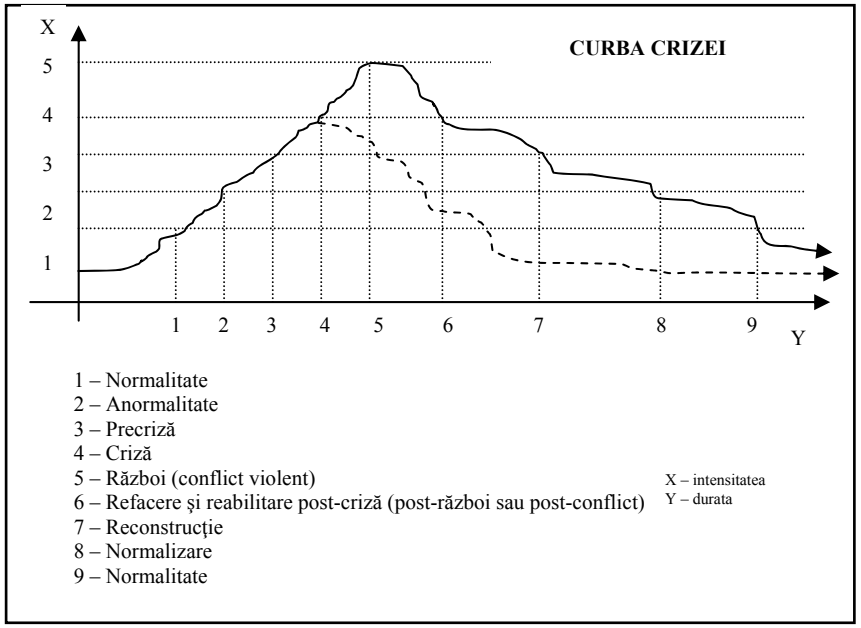

În funcţie de fenomenul (domeniul) în care au loc, crizele, ca şi conflictele, pot fi: *politice, economice, sociale, informaţionale, culturale, financiare, etnice, religioase, militare*. Nici una dintre acestea nu are o

formă pură. Aceste tipuri de crize se combină, se îmbină, se completează, se amplifică, dar, în nici un caz, nu se anihilează reciproc, nu se dezamorsează. Desigur, crize se pot găsi în oricare alt domeniu al acţiunii umane şi nu numai, dar important este să sesizăm acele domenii şi acele crize care au un rol central în determinarea, configurarea şi reconfigurarea fenomenului conflictualităţii. În funcţie de spaţiul pe care îl cuprind, ele pot fi: *globale, continentale, zonale (regionale), în zone de falii* şi chiar *în zone de confluenţă*.

În funcţie de zona în care se desfăşoară, de implicaţiile politice şi de entităţile angajate, crizele şi conflictele pot fi: *naţionale* (în interiorul graniţelor unui stat); *frontaliere* (între două state care au aceeaşi frontieră), *regionale* şi *globale*.

În funcţie de calitatea şi caracteristicile entităţilor angajate, pot fi: *interetnice; religioase; inter sau intracivilizaţionale; interinstituţionale; intercategorii sociale; profesionale.*

În funcţie de intensitate, crizele şi conflictele pot fi: *de joasă intensitate, de intensitate medie şi de mare intensitate.* Crizele se înscriu totdeauna pe o treaptă superioară de intensitate şi pot duce la conflicte violente şi chiar la războaie.

Crizele trec, de regulă, prin următoarele etape: *anormalitate*, *precriză*, *criză* şi *conflict*, în timp ce conflicte trec prin următoarele etape: *preconflict; conflict; postconflict.*

Trecerea de la *normalitate* la *anormalitate* nu este totdeauna sesizabilă la timp. De fapt, nu există un anume tip al acestei treceri, întrucât normalitatea nu este lineară, iar variaţiile în evoluţia fenomenelor şi proceselor politice, economice, sociale, informaţionale şi militare se încadrează în limite destul de mari, ele însele variabile de la o societate la alta, de la o ţară la alta, de la o etapă la alta. De aceea, trecerea de la normalitate la anormalitate nu cunoaşte un *prag critic*, adică o linie de despărţire clară şi distinctă. Anormalitatea poate fi sesizată foarte târziu, când situaţia deja se complică. Între normalitate şi anormalitate nu există, practic, un *hiatus* sau un interval de timp în care ar trebui făcut neapărat ceva. Aşadar, anormalitatea este mai mult decât simplă degradare a normalităţii, este o stare de degradare, în care lucrurile bune se amestecă cu cele rele, iar indicatorii de stare înregistrează variaţii foarte mari, aşa cum înregistrează aparatele sofisticate indicatorii de stare ai unui organism care se îmbolnăveşte. Important este să ai o astfel de „aparatură", să fie constituit şi instituit un astfel de sistem de supraveghere şi evaluare a stării unei societăţi, unui sistem, unei realităţi.

Etapa de *precriză* se caracterizează prin creşterea mişcărilor haotice din interiorul sistemului, prin degradarea indicatorilor de stare şi de dinamică.

Etapa preconflictuală cuprinde, în general, două faze: deosebirea şi opoziţia. Este adevărat, nu totdeauna acestea fac parte din evoluţia sau involuţia fenomenului spre sarea de criză sau spre conflict. *Deosebirea* nu duce totdeauna la *opoziţie*, iar opoziţia nu are ca finalitate totdeauna *conflictul*. Dialectica acestor elemente firești şi necesare de funcţionalitate a sistemului – deosebirea şi opoziţia –, existente în toate etapele de dezvoltare a unui fenomen şi proces, nu duce în mod automat la crize şi conflicte. Uneori, evoluţia fenomenului (procesului, sistemului) se limitează la menţinerea unui echilibru dinamic între componentele (părţile) care se deosebesc (unitatea se menţine mai ales prin diversitate) sau se opun, fără a se ajunge la criză şi la conflict, întrucât, se ştie, conflictul presupune distrugerea definitivă (sau în anumite proporţii) a părţilor şi reconstrucţia sistemului sau constituirea unui nou sistem (fenomen, proces), care se prezintă extrem de dificilă, întrucât, se ştie, este de două ori mai greu să reconstruieşti ceva decât să construieşti altceva.

Sistemele omogene (în care părţile nu se deosebesc) tind spre entropie zero, deci spre dispariţie. De unde rezultă că starea normală a fenomenelor de toate tipurile, inclusiv a celor sociale, este *conflictualitatea*. Important este ca ea să fie ţinută, în limitele pe care le permit legităţile naturale şi sociale, sub control, pentru a se preveni excesele, desfăşurarea haotică, apariţia crizelor şi distrugerea sistemelor de valori, care aparţin oamenilor. Fiind un produs al activităţii umane, este normal ca oamenii să aibă grijă ca valorile create de ei să se constituie într-un patrimoniu al omenirii, să nu fie atinse de crize şi conflicte, de tipul proletcultismului, distrugerii bibliotecilor şi statuilor. Contrastele şi contradicţiile nu vizează sistemele de valori, ci sistemele acţionale[32]. Din păcate, lucrurile nu au stat totdeauna aşa. Majoritatea fenomenelor şi proceselor, trecând prin fazele de deosebire şi de opoziţie, evoluează deci spre conflict, iar tot acest proces generează crize complexe, terminate adesea prin distrugerea, transformarea sau, în cel mai fericit caz, devenirea sistemelor care sunt supuse acestor evoluţii sau involuţii.

Procesele sociale complexe – inclusiv crizele – sunt analizate, apelându-se adesea la teoria haosului. Mai exact, la ecuaţiile neliniare. „Introducând diferite valori în ecuaţii neliniare – scrie Gleik –, oamenii de ştiinţă care studiază teoria sistemelor au ajuns să reprezinte efectele pe care le-ar avea diferitele politici şi strategii asupra evoluţiei oraşelor, dezvoltării

[32] Universitatea Naţională de Apărare, Centrul de Studii Strategice de Apărare şi Securitate, ACŢIUNI MILITARE POST-CONFLICT, Editura UNAp., Bucureşti, 2004, p. 5.

unei societăţi sau funcţionării unei economii. Cu ajutorul modelelor non-lineare, este posibil să fie localizate în astfel de sisteme punctele critice la nivelul cărora o modificare infimă poate avea un impact disproporţionat.“[33] Acest efect disproporţionat constituie, de fapt, esenţa teoriei haosului. Oamenilor de ştiinţă le-a trebuit mult timp pentru a ajunge la o serie de ecuaţii – de altfel, foarte complicate – prin care se evaluează acest efect disproporţionat. Ele nu rezolvă însă definitiv problema, ci doar o explică sau, cel puţin, încearcă să-i definească parametrii şi să-i discute posibilele soluţii.

Dacă teoria haosului – care este abia la început – ar putea oferi soluţii situaţiilor complexe, care se supun legilor probabilităţilor condiţionate, evenimentele de tipul celor din decembrie 1989, de la Bucureşti, şi celor din 11 septembrie 2001, din Statele Unite ale Americii, ar fi cel puţin predictibile.

Această primă concluzie cu privire la *caracterul stocastic al proceselor sociale*, adică la rolul detaliului, al faptului mărunt, în evoluţia ulterioară, în genere necontrolabilă pe deplin, a proceselor economice, sociale, politice, informaţionale, militare etc., are o foarte mare importanţă în teoria crizei.

Rezultă că trecerea de la normalitate la anormalitate şi de la anormalitate la criză este foarte greu de sesizat şi de identificat. De aceea, analiza minuţioasă a indicatorilor de stare ar putea oferi un spaţiu în care punctele sensibile, generatoare de perturbaţii şi disfuncţionalităţi, să fie sesizate şi, ulterior, supravegheate.

Pentru a înţelege acest lucru, s-a apelat la o construcţie matematică într-un spaţiu abstract, multidimensional, denumită „spaţiul fazelor“. Curba rezultată – spune Gleik – semnala deopotrivă o dezordine a stării pure (nici un punct sau grup de puncte nu apărea de două ori) şi o ordine nebănuită (curba descria un soi de spirală în două dimensiuni, ca aripile unui fluture). Această dublă spirală a devenit celebră sub numele de „atractorul lui Lorenz“.

În teoria crizei, „spaţiul fazelor“ este deosebit de important, întrucât modulează universul posibilităţilor, al cauzelor şi, deopotrivă, al efectelor. Şi chiar dacă nu totdeauna un astfel de model oferă o perspectivă optimistă, important este că atrage atenţia asupra unei realităţi foarte greu de înţeles şi de gestionat.

2.1.1. Definirea crizei şi conflictului armat

[33] Gleick, LA THÉORIE DU CHAOS, Glossaire.htm

Criza este considerată o perioadă în care dificultăţile economice, politice şi ideologice sunt resimţite ca paroxistice.[34] Criza este o perioadă de disfuncţii, în care sistemul, procesul sau oricare alt domeniu al activităţii umane nu-şi găseşte echilibrul structural şi funcţional, nu funcţionează sau funcţionează haotic. O criză este o disfuncţie, o dificultate care poate fi soluţionată prin moduri de gestionare obişnuite, iar pe planul relaţiilor sociale ea se prezintă ca „o contradicţie generatoare de tensiuni între parteneri“.[35] Criza accelerează timpul şi impune o soluţie rapidă. Nesoluţionarea la timp a unei crize duce adesea la un conflict armat.

Criza poate avea însă şi un rol pozitiv, întrucât reprezintă un fel de stare de alertă asupra unor disfuncţii de sistem sau de proces şi impune găsirea unor mijloace pentru a depăşi aceste momente. De asemenea, sesizarea elementelor care duc la o stare de criză permite identificarea sau evaluarea etapelor de dinaintea crizei, etapele de precriză, precum şi pe cele postcriză. Criza economică din 1929-1933 şi criza din 1938 de la München, nerezolvate, au dus la conflict armat deschis, pe când criza din 1949 şi cea din Marea Caraibilor din 1962, soluţionate, au dus la detensionarea relaţiilor internaţionale.[36]

Reţeaua nu schimbă esenţa crizei, ci doar permite accelerarea proceselor, a tuturor proceselor, şi a celor care grăbesc şi adâncesc criza, şi a celor care duc la soluţionarea acesteia. Criza nu-şi justifică nici apariţia, nici dispariţia. Ea apare pur şi simplu, fie ca urmare a unei anumite evoluţii a sistemului sau procesului şi a intrării acestora într-o fază de turbulenţă sau de neadaptare la condiţiile concrete ale mediului, fie ca reacţie la presiuni şi acţiuni care vizează distrugerea sau schimbarea sistemului sau procesului. Criza nu apare însă din senin. Ea se constituie ca o etapă în evoluţia sau involuţia sistemului şi procesului. E drept, o etapă care, în anumite condiţii, ar putea fi prevenită. În altele, nu.

Crizele fac parte din viaţa oamenilor, a societăţii omeneşti şi se manifestă, practic, în toate domeniile de activitate. Unele dintre ele pot fi prevenite, evitate, gestionate, altele nu. Oamenii nu sunt, totuşi, neputincioşi în faţa crizelor. Dar nici nu pot face minuni. Cu cât omenirea este mai interdependentă, cu atât ea devine mai solidară la bine şi la greu, iar crizele, ca orice alt lucru care se petrece în lumea oamenilor, beneficiază din plin de acest efect de interdependenţă.

[34] DICTIONAIRE DE LA LANGUE FRANCAISE. ENCYCLODEPIE, NOMS COMMUNS, NOM PROPRES, Alpha, 1995, p. 323.
[35] http://www.afri-ct.org/article.php3?id_article=1635 , SUR Serge, *Le monde en crise.*
[36] http://www.afri-ct.org/article.php3?id_article=1635 , SUR Serge, *Ibidem.*

2.1.2. Obiectivitatea, subiectivitatea şi voluntarismul crizei şi conflictului

Sunt crizele un produs obiectiv al activităţii omeneşti? Adică, *nolens, volens*, societatea trebuie să treacă la un moment dat printr-o situaţie de criză? Care-i vina oamenilor? Sau, în tot acest proces de producere şi desfăşurare a crizelor, ei n-au nici un amestec şi nici o vină? Ce relaţie se poate stabili între voinţa lor şi o situaţie de criză?

Aşa cum se ştie, crizele sunt efecte ale unor disfuncţii, ale unor evoluţii anormale care duc la perturbaţii în sisteme şi procese, la desfăşurări haotice, cu efecte imprevizibile sau greu de prevăzut, contracarat şi înlăturat. Cauzele lor sunt complexe, evoluţiile bruşte, uneori paradoxale, alteori previzibile, dar toate induc o stare de neputinţă, ca în faţa unui fapt împlinit. Orice criză, de la cea care intervine în starea unui bolnav la cea care vizează economia sau finanţele unei ţări sau ale lumii întregi, constă într-un complex de disfuncţii, de evoluţii şi desfăşurări nelineare, haotice, cu cauze greu de depistat şi de înlăturat, care se derulează intempestiv şi se finalizează în efecte grave, de cele mai multe ori distructive, ele însele constituindu-se în cauze ale altor desfăşurări pe principiul bifurcaţiei şi al bulgărelui de zăpadă. În faţa unor asemenea desfăşurări, oamenii sunt, de cele mai multe ori, înspăimântaţi şi neputincioşi – cel puţin în anumite etape ale evoluţiei crizei – şi au nevoie de un timp pentru a-şi pregăti şi organiza reacţia. În faţa crizei sau a crizelor care au condus la cel de al Doilea Război Mondial, n-au avut mare lucru de făcut. Nici nu au înţeles prea bine ce se întâmplă, iar când au înţeles, cei care au înţeles au constatat că nu prea mai au mare lucru de făcut. Soluţiile au venit în timp, iar punerea lor în operă a durat şi a costat foarte mult. Durează încă şi azi. Costă încă şi azi. De fapt, nici una dintre marile crize ale lumii – fie că a fost vorba de crize economice, politice sau de războaie pustiitoare sau de catastrofe naturale de mari dimensiuni – n-a rămas fără ecou pe termen lung, fără urme şi urmări dintre cele mai grele. Nu toate crizele sunt primenitoare. Unele însă sunt.

Majoritatea crizelor şi conflictelor sunt desfăşurări nedorite, cu urmări tragice sau destul de grele. Crizele nu sunt însă totdeauna o fatalitate. Mai exact, nu sunt o fatalitate pentru toţi. Unii profită enorm de pe urma crizelor, alţii chiar le creează pentru a le valorifica în interes propriu. În practica de mii de ani a relaţiilor internaţionale, negocierea, descurajarea, ameninţarea, avertismentul, boicotarea, sancţiunea, faptul împlinit sau războiul nu sunt altceva decât modalităţi de a crea, a induce, a gestiona, a soluţiona sau a folosi la maximum crize şi conflicte de tot felul. *Divide et impera* reprezintă una dintre acele modalităţi de a produce crize şi de a le folosi.

2.1.3. Cunoaşterea fenomenului crizei

Odată cu dezvoltarea societăţii, a evoluat şi sistemul crizelor şi conflictelor armate. Chiar dacă producerea unei crize şi mai ales a unui conflict armat este un fel de joc cu focul, mai persistă şi azi destule strategii şi stratageme din acest spectru. Însă reţeaua, dominarea informaţională, tehnologia înaltă şi tehnologia informaţiei permit o altfel de influenţare şi un alt fel de a produce şi gestiona crize şi conflicte.

Asistăm la o transformare masivă a spaţiului de confruntare, precum şi la o regrupare a lumii în jurul unor noi axe informaţionale, de securitate şi de resurse. Confruntările dintre state sunt înlocuite din ce în ce mai mult prin parteneriate sau prin „competiţii de aderare“ la noi entităţi regionale sau internaţionale, într-o altfel de bătălie pentru pieţe, pentru resurse, pentru supravieţuire, pentru informaţie şi pentru influenţă. În aceste condiţii, se schimbă şi universul crizelor. Societatea de consum generează *crize de suprasaturaţie*, iar acestea induc puternice *crize de identitate*. În timp ce sute de state sunt pur şi simplu excluse de pe piaţă, iar economia lor se reduce la nişte terminale ale marilor entităţi economice şi financiare care stăpânesc lumea (dacă au norocul să aibă acces la aşa ceva, să fie adică luate în seamă), câteva state privilegiate şi, mai ales, câteva uniuni de state, câteva corporaţii şi entităţi economico-financiare cu deschideri globale îşi dispută, în termeni de afacere, resursele lumii şi pieţele lumii.

Criza nu mai este aceeaşi pentru toţi. Chiar şi aceleaşi tipuri de crize – cum ar fi, spre exemplu, crizele economice – nu mai au şi nu mai pot avea acelaşi conţinut şi cu atât mai puţin aceeaşi sferă de cuprindere pentru toată lumea. Aceeaşi sferă de cuprindere n-au avut-o ele niciodată, dar astăzi lucrurile s-au schimbat şi mai mult. Procesul real de globalizare introduce elemente noi şi în ceea ce priveşte filosofia şi fizionomia crizei şi conflictului armat.

Există crize care afectează întreaga planetă, cum sunt cele financiare, cele ale resurselor (criza petrolului), şi crize care afectează doar entităţile în care s-au produs, cum sunt crizele politice din ţările mici. Sunt crize care conduc la conflicte armate sau la violenţe în lanţ şi crize care duc la schimbarea sistemului, la mutaţii semnificative în mediul strategic de securitate, cum a fost criza comunismului din 1989-1991, care a dus la spargerea bipolarităţii, la căderea sistemului socialist şi la declanşarea unei noi competiţii, marcată de reconfigurarea centrelor de putere, a mediului de securitate, a celui economic, politic, financiar etc.

Chiar dacă, în ceea ce priveşte crizele şi conflictele, are loc un proces de *iradiere a efectelor*, acest lucru nu se produce uniform şi permanent. Spre exemplu, criza petrolului a dus la scumpiri în lanţ, în aproape toate ţările lumii, în timp ce criza din Cecenia nu a afectat decât

zona Caucazului şi Rusia. Criza locurilor de muncă din România, coroborată cu crizele asemănătoare din spaţiul est-european, din spaţiul sud-asiatic, cu conflictele armate din Orientul Mijlociu şi cu cele îngheţate din Balcani, afectează, într-o formă sau alta, întregul continent european.

2.2. Criza şi conflictul armat

Există cel puţin două percepţii şi, pornind de aici, cel puţin două modalităţi de a înţelege criza şi conflictul armat. Una dintre ele se referă la faptul că nu toate crizele duc la conflicte armate, de unde rezultă că nu totdeauna momentul de vârf al unei crize îl reprezintă conflictul armat. Cea de a doua priveşte criza şi conflictul armat ca făcând parte din acelaşi proces. Chiar dacă nu orice criză duce neapărat la un conflict armat, orice conflict armat este o criză şi încă una dintre cele mai grave. De asemenea, criza nu se confundă cu starea de haos. Haosul presupune dezorganizarea unui sistem sau a unui proces în vederea unei noi organizări, deci este rezultatul unei acţiuni de regulă conştiente, prin care se dezorganizează un sistem sau un proces. Criza este mai mult decât o simplă dezorganizare, mai mult decât un simplu efect. Criza este ea însăşi un proces cu cauze foarte complexe, unele cunoscute, altele nu, care include, deopotrivă, disfuncţia sistemului şi efectul acesteia. O criză poate duce deci la o stare de haos. Dar nu orice stare de haos are şi o componentă conflictuală armată. De fapt, haosul nici nu trebuie să fie neapărat conflictual. El este haos, adică dezordine, şi atât.

2.2.1. Filosofia şi fizionomia conflictului armat

Un conflict armat rareori se naşte din senin. La drept vorbind, nu se naşte niciodată din senin. Conflictul este, deopotrivă, un summum al unei crize, dar poate fi şi punctul de plecare al alteia. Conflictul armat presupune existenţa unor părţi, unor entităţi care recurg la forţa armelor pentru a rezolva astfel diferendul dintre ele. Nu există conflict fără diferend, iar diferendul este un *efect de criză*, este, deopotrivă, un produs al unei crize, dar şi un prag de escaladare a ei, un *prag critic*. Conflictul armat nu poate fi însă o realitate în sine. El este dependent de o situaţie de criză, se produce ca escaladare a unei situaţii de criză, în urma unei decizii sau unor decizii politice. De aceea, conflictul armat urmează, în principiu, aceeaşi traiectorie ca războiul, dar într-un spaţiu mai restrâns şi într-un interval de timp oarecum limitat. Totuşi, conflictele armate pot fi de intensităţi şi de durate diferite, în funcţie de scopurile propuse şi de obiectivele fixate de către fiecare dintre părţi, de mijloacele la dispoziţie şi de resurse. Conflictele pot

fi proporţionate şi disproporţionate, de mare intensitate, de intensitate medie sau de joasă intensitate, de lungă durată, de durată medie sau de scurtă durată, cu angajarea a două sau mai multe entităţi, cu sau fără susţinere internaţională. De asemenea, aceste conflicte pot fi frontaliere, interne, de sorginte etnică, religioasă sau de altă natură. Au fost, spre exemplu, situaţii când, în America Latină, s-a declanşat un conflict armat între două entităţi statale pornind de la o partidă de fotbal.

Conflictele armate proporţionate sunt, de regulă, simetrice şi angajează entităţi armate compatibile sau cu structuri şi filosofii asemănătoare (armată contra armată, grup înarmat contra grup înarmat etc.). Ele nu sunt proporţionate pentru că ar respecta vreo regulă a raportului de forţe (deşi fiecare parte va căuta să-i fie superioară celeilalte, în limita posibilului, în forţe mijloace şi acţiuni), ci prin tipologia forţelor, mijloacelor şi acţiunilor şi chiar prin doctrine şi reguli de angajare asemănătoare. Proporţionalitatea are trei aspecte esenţiale:

- este impusă de situaţia concretă, de forţe şi de resurse;
- este impusă de legile şi obiceiurile războiului, de acorduri şi convenţii;
- este o opţiune.

Primul aspect al proporţionalităţii se explică prin raţiuni de potenţial. Fiecare dintre părţile implicate participă la conflict cu ce poate. Cu alte cuvinte, potenţialul nu-i permite mai mult. Nu pot fi angajate în conflict zece unităţi de tancuri, dacă nu ai decât două. Cum conflictele armate izbucnesc, de regulă, între două state vecine, în interiorul aceluiaşi stat sau într-o regiune în care părţile sunt sensibil egale din punct de vedere al potenţialului economic şi militar, este normal ca un conflict să se bazeze pe o participare proporţionată a părţilor. De altfel, legislaţia internaţională, obiceiurile păcii şi cele ale războiului obligă statele vecine să nu-şi disproporţioneze forţele armate şi mijloacele de luptă, întrucât orice depăşire a unui potenţial stabilit prin acorduri şi convenţii se constituie într-o ameninţare pentru vecini şi se consideră astfel.

Cel de al doilea aspect al proporţionalităţii este reglementat prin legi şi acorduri internaţionale. Beligeranţii trebuie să folosească mijloace de luptă asemănătoare, la fel şi forţele care intervin pentru gestionarea crizei, oprirea conflictului şi impunerea sau restabilirea păcii. Dacă insurgenţii sau gherilele folosesc calibrul 7,62, nu-i poţi combate cu 14,5 sau cu un calibru mai mare. De regulă, aceste prevederi sunt aplicate şi respectate de către forţa internaţională. Ele trebuie să fie însă respectate şi de către părţile aflate în conflict. În timpul conflictului armat dintre Israel şi miliţiile Hezbollah aflate în sudul Libanului, armata israeliană a folosit aviaţia, tancurile şi mijloace grele, ceea ce se consideră o ripostă disproporţionată.

Conflictele armate disproporţionate se duc, de regulă, între forţe disproporţionate. Spre exemplu, atât războiul din 1991 dus de coaliţia condusă de SUA împotriva armatei lui Saddam Hussein, cât şi cel din 2003 au fost conflicte disproporţionate. Diferenţele imense de tehnologii, de potenţial militar şi uman impun războiul sau conflictul disproporţionat. Într-un astfel de conflict, o grupare de forţe are posibilitatea să lovească cealaltă grupare cu aviaţia strategică, cu rachete de croazieră, cu sisteme de arme de mare precizie şi chiar cu arma nucleară, de la mare distanţă, fără să suporte reacţii sau pierderi. Un astfel de conflict disproporţionat poate fi la contact sau noncontact.

Evident, această disproporţie nu este şi nu poate fi eternă, în pofida decalajelor tehnologice imense, electronizării şi informatizării armatelor profesioniste capabile să ducă un război înalt tehnologizat, un război bazat pe reţea. Omenirea a găsit soluţii şi la o astfel de situaţie care părea fără ieşire. Această soluţie se cheamă *reacţia* sau *acţiunea asimetrică*.

Conflictul armat asimetric este un conflict în care părţile acţionează şi ripostează în mod eficient, cu mijloacele de care dispun, folosind fiecare, la maximum, vulnerabilităţile celeilalte.

Conflictul armat este o ameninţare atât pentru mediul de securitate al regiunii respective, pentru părţile sau entităţile care se confruntă, cât şi pentru mediul de securitate global. Un conflict armat, dacă nu este pus în timp util sub control, poate avea desfăşurări în lanţ, uneori chiar foarte grave şi, din acest motiv, numeroase implicaţii imprevizibile. De aceea, atunci când izbucneşte un astfel de conflict – care urmează, de regulă, unei situaţii de criză şi reprezintă vârful crizei –, trebuie să se analizeze cu foarte multă grijă toţi factorii care-l condiţionează şi îl determină, toate forţele şi resursele care-l susţin şi îl alimentează, toate implicaţiile şi complicaţiile.

2.2.2. Conflictul armat şi războiul

Pe o scală a confruntării prin mijloace armate, conflictul armat se află undeva între criză şi război. El nu este război, pentru că războiul presupune o decizie politică, un angajament de proporţii şi pe o anumită durată, dar se situează undeva în vecinătatea războiului, ba chiar poate avea, în mod paradoxal, o sferă mai largă decât războiul, întrucât războaiele sunt puţine şi foarte rare, în timp ce conflictele armate împânzesc planeta.

Conflictul armat este o trecere la limită a conflictualităţii, adică depăşirea ultimului prag critic al crizei. De la acel prag, criza se poate transforma în conflict armat sau în război. Războiul, potrivit definiţiei date de Clausewitz, este o continuare a unei politic sau o punere în operă a unei politici prin mijloace violente. Uneori, războiul este privit şi ca un sfârşit al

politicii, în sensul de încheiere a etapei dialogului politici şi de trecere la folosirea unor mijloace violente. Oricum, războiul nu mai poate fi privit, azi, cu uşurinţa cu care era privit cu un secol în urmă. Un război, azi, indiferent de aria de cuprindere, nu mai poate fi privit, pur şi simplu, ca o continuare a vreunei politici – chiar dacă este vorba de războiul preventiv –, ci ca un risc imens, întrucât oricând se poate produce o explozie în lanţ a violenţelor şi o scăpare a lui de sub control. De aceea, legile internaţionale interzic războiul de agresiune, dar permit şi chiar justifică războiul de apărare. Dar acesta este aproape un nonsens, întrucât se ştie foarte bine că fără agresiune nu există război de apărare.

Conflictul armat şi războiul scapă însă reglementărilor, iar Carta ONU este, de regulă, invocată atunci când convine şi în maniera în care convine. Naţiunile nu eludează Carta ONU, dar diferite cercuri de interes au toată grija să-i considere prevederile caduce sau neadaptate la condiţiile concrete ale situaţiei internaţionale, care sunt mereu schimbătoare. Cu alte cuvinte, Carta ONU ar trebui să ţină pasul cu aceste schimbări, altfel ea poate deveni, în concepţia acestor cercuri, o frână în rezolvarea numeroaselor, complexelor şi foarte complicatelor probleme internaţionale. Carta ONU nu vorbeşte, spre exemplu, despre războiul terorist şi despre necesitatea combaterii acestuia, nici despre războiul preventiv, nici despre războiul asimetric, nici despre războiul economic sau despre războiul informaţional.

Desigur, acestea şi multe altele nu sunt altceva decât reproşuri care se fac unei ordini stabilite după cel de al Doilea Război Mondial, fie pentru a se justifica, aşa cum este necesar sau cum se consideră a fi necesar, efortul realizării unei noi ordini, bazată pe parteneriate, pe multipolaritate, pe reţea sau pe oricare altă redimensionare a relaţiilor internaţionale, fie pentru a se legaliza o realitate dramatică a decalajelor şi globalizării asimetrice.

În pofida tuturor interdicţiilor şi temerilor, războiul şi conflictul armat rămân modalităţi de ultimă scală de rezolvare a unui diferend, cu toate că, la drept vorbind, războaiele şi conflictele armate, deşi sunt extrem de costisitoare, nu rezolvă nimic. Creează doar condiţii şi presiuni pentru un anumit tip de rezolvare a unei situaţii, cu preţul creării altor numeroase situaţii complicate care, la rândul lor, vor trebui soluţionate. Cu alte cuvinte, războaiele şi conflictele armate amplifică tensiunile, măresc gradul de conflictualitate, creează noi tensiuni care, la rândul lor, vor genera noi conflictualităţi. Războiul din spaţiul slavilor de sud a destrămat Iugoslavia, dar nu a rezolvat problema conflictualităţii din Balcanii de Vest, nici pe cea a frontierelor, nici pe cea a raporturilor dintre etnii. O destrămare paşnică a fostei Iugoslavii ar fi lăsat loc de bună ziua, ar fi prevenit pierderile de vieţi omeneşti, ar fi protejat memoria colectivă, amărăciunile, tragediile şi dorinţa de răzbunare. Dar istoria nu se judecă după ce ar fi fost, ci după ce a fost.

Adesea, nu se face deosebire între război şi conflict armat. Războiul este uneori privit şi tratat ca un conflict armat de amploare, iar conflictul armat ca un fel de război de încrâncenare, de maximă violenţă, dar lipsit de substanţa politică necesară unei desfăşurări de amploare. De regulă, războaiele au desfăşurări planificate, cu scopuri şi obiective precise, care se pot realiza în totalitate sau parţial. Sau nu se pot realiza în nici un fel. Conflictul armat se prezintă ca un mijloc de tăiere a nodului gordian sau de creare rapidă a faptului împlinit.

Indiferent cum ar fi definite şi ce evoluţii ar avea, este cert că atât războiul, cât şi conflictul armat sunt un summum al crizei, iar soluţiile pentru rezolvarea lor nu pot fi rupte de soluţiile necesare pentru rezolvarea (prevenirea, evitarea) crizelor.

Crizele, conflictele armate şi războaiele se înscriu în acelaşi spectru al conflictualităţii lumii şi trebuie tratate ca atare. Este adevărat, prevenirea războiului sau a conflictului armat nu înseamnă şi rezolvarea crizei, dar prevenirea sau soluţionarea crizei înseamnă în mod implicit prevenirea conflictului armat şi a războiului.

2.2.3. Dinamica crizelor şi conflictelor armate

Crizele şi conflictele armate urmează, în general, evoluţia raporturilor politice dintre state, organizaţii şi organisme internaţionale şi dintre alte entităţi. Ele sunt, în mare măsură, condiţionate de aceste raporturi, deşi cauzele lor sunt mult mai complexe şi rezidă în realităţi distonante, ce devin insuportabile, în acumulări de tensiuni, nemulţumiri, nedreptăţi şi, mai ales, în degradarea condiţiei umane, în multiplicarea şi adâncirea faliilor.

Dar esenţială este aici poziţia şi atitudinea marilor puteri. Ele sunt principalele responsabile de aceste stări, întrucât ele dau tonul conflictualităţii în lume. *Chiar dacă suportul conflictualităţii se află în marile decalaje dintre lumea bogată şi lumea săracă, conflictualitatea violentă nu porneşte de aici, ci din natura raporturilor dintre marile puteri care domină sau influenţează lumea.* Dacă marile entităţi economice, politice şi militare ale lumii se află în raporturi de ostilitate, crizele şi conflictele armate se vor înteţi. Dacă, dimpotrivă, marile puteri îşi vor rezolva problemele şi se vor afla în raporturi de înţelegere şi de parteneriat, atunci crizele şi conflictele armate se vor diminua semnificativ.

Potrivit unui studiu al unui grup de reflecţie universitară, citat de Agenţia France Presse în octombrie 2005, toate formele de violenţă politică din lume, în ultimii cincisprezece ani, cu excepţia terorismului internaţional,

sunt în scădere.[37] Human Security Centre a întocmit, în 2005, un raport asupra conflictelor. Potrivit acestui raport, conflictele armate, genocidul, violarea drepturilor omului, loviturile de stat militare şi crizele internaţionale s-au diminuat, începând cu anii 1990. Numai terorismul este în creştere. Diminuarea este semnificativă. Spre exemplu, numărul conflictelor armate a scăzut cu 40 % după 1992, iar conflictele cele mai grave, adică cele care se soldează cu cel puţin 1000 de morţi pe an pe un câmp de luptă, au scăzut cu 80%. De asemenea, între 1981 şi 2001, crizele internaţionale, care sunt de cele mai multe ori la originea conflictelor armate, s-au diminuat cu 70 %. Potrivit aceluiaşi studiu, războaiele între state constituie mai puţin de 5 % din conflictele armate din zilele noastre. După 1963, numărul loviturilor de stat militare a scăzut cu 60 %. În 1963 au fost 25. În 2004, au fost doar 10 tentative, toate eşuate.

Potrivit explicaţiilor date de Andrew Mack, director al Human Security Center de la Universitatea din Columbia britanică, la Vancouver (Canada), există trei cauze ale acestor diminuări: „sfârşitul colonialismului, sfârşitul Războiului Rece şi creşterea considerabilă a activităţilor de prevenire a conflictelor şi de menţinere a păcii desfăşurate de ONU.“[38]

Raportul menţionează că „din 1950 până în 1980, războaiele coloniale reprezentau între 60 % şi 100 % din conflictele internaţionale. Astăzi ele au dispărut.“ În jur de o treime din conflictele armate se datorau Războiului Rece. Cu timpul, Washington şi Moscova nu au mai alimentat războaiele din Lumea a treia. În felul acesta, ONU a putut să-şi concentreze mai mult atenţia asupra prevenirii conflictelor şi menţinerii păcii. ONU primeşte un sprijin substanţial în aceste acţiuni din partea Băncii Mondiale, a principalelor ţări donatoare, a organizaţiilor regionale şi a ONG-urilor.

Este vorba, desigur, de diminuarea unui anumit tip de conflictualitate: cea specifică societăţii industriale, adică ofensivei industriale şi confruntării dintre marile entităţi politice, economice şi militare, în competiţia pentru teritorii, pentru resurse, pentru pieţe şi, mai ales, pentru putere şi influenţă.

Dezvoltarea periculoasă a armelor de distrugere în masă şi a sistemelor de arme de mare precizie a introdus o nouă variabilă în ecuaţia puterii şi, în consecinţă, în cea a confruntării: pericolul scăpării conflictualităţii de sub control şi transformarea ei într-un dezastru. În noile condiţii, conflictualitatea armată a devenit extrem de periculoasă. Ea nu mai trebuie întreţinută, ci doar controlată şi descurajată. Orice focar de criză şi de conflict se poate transforma într-un război pustiitor care ar putea genera un dezastru regional sau chiar planetar.

[37] http://www.humansecurityreport.info/index.php?option=content&task=view&id=135
[38] Ibidem.

CAPITOLUL 3
TIPOLOGIA CRIZELOR ŞI CONFLICTELOR ARMATE

Ameninţările, provocările şi, în consecinţă, riscurile determină evoluţii sau involuţii spre *anormalitate*, iar trecerea anormalităţii la limită, atât în situaţia internă a unui stat, cât şi în relaţiile regionale sau internaţionale, induce starea de *criză*. Criza trece şi printr-o fază de *pre-criză,* definită, în general, pe mulţimea unor disfuncţii ale sistemului care marchează ieşirea din anormalitate, bulversarea şi vulnerabilizarea periculoasă a sistemului şi procesului. Uneori, criza este definită ca o „perioadă extrem de tensionată, în care dificultăţile economice, politice, sociale şi ideologice ating cote paroxistice şi, de aceea, necesită soluţii imediate, ferme şi, în general, decisive în evoluţia unei societăţi, unei instituţii"[39]. Definiţiile date crizelor sunt numeroase şi, în marea lor majoritate, foarte pertinente, criza fiind porţiunea de traiectorie urcătoare din imediata vecinătate a vârfului acesteia, sau chiar vârful, punctul culminant al unei evoluţii. Crizele reprezintă etape sau momente extrem de dificile ale raporturilor politice, economice, sociale şi chiar culturale şi apar ca urmare a unor mari acumulări de tensiuni, a unor disfuncţionalităţi, adesea cronice, pe fondul deteriorării situaţiei generale sau în intervalele care marchează trecerea de la ordinea existentă, considerată a fi perimată, restrictivă, nefuncţională, depăşită, la o nouă ordine mondială. Desigur, nu toată lumea este de acord cu o altfel de trecere, pentru că nu toată lumea are aceeaşi reprezentare a fenomenului, aceeaşi viziune, acelaşi sistem de referinţă şi aceleaşi interese, iar această stare se caracterizează prin creşterea spaţiilor de confruntare în toate planurile – politice, economice, culturale şi ideologice-, societatea omenească devenind astfel fragilă şi extrem de vulnerabilă.

Criza reprezintă, în evoluţia unui fenomen, o etapă de disfuncţii, în care sistemul sau sistemele se dereglează şi nu mai au capacitatea deplină de a se autoregla, de a ieşi adică singure şi la timp din această stare de anormalitate, dusă la limită, şi de a reveni fie la condiţia iniţială, fie la o altă condiţie, superioară primei. De regulă, conflictul este momentul de maximă intensitate pe scala desfăşurării crizei. Există însă şi opinii potrivit cărora conflictul este altceva decât criza. Mai mult, este posibil ca, într-o conflictualitate cvasicontinuă, criza să fie chiar momentul de vârf al acestei conflictualităţi, adică războiul sau conflictul armat. Totuşi, trebuie să

[39] DICTIONNAIRE DE LA LANGUE FRANÇAISE. Encyclopedie, noms communs, nome propre, 1999.

remarcăm că, întotdeauna, crizele sunt, de la un capăt la altul, conflictuale (deci conflictul se asociază crizei) şi au intensităţi şi desfăşurări diferite.

Crizele şi conflictele, într-o entitate perfectă, sunt de diferite tipuri, în funcţie de fenomenul respectiv, de gradul de intensitate al procesului pe care îl însoţesc, de sistemele sau structurile care depăşesc etapa de deosebire şi pe cea de opoziţie etc. Desigur, nu orice conflict este summum-ul unei crize, dar orice criză este conflictuală. Este posibil să existe şi conflicte fără crize, cum ar fi, spre exemplu, *conflictele de interese* sau *conflictele spontane*, cauzate de incompatibilităţi de moment, de percepţia divergentă, la momentul dat, a unor procese şi fenomene, a unor situaţii sau a unor stări. Aceste tipuri de conflicte nu înseamnă crize, dar perpetuarea unei situaţii conflictuale poate duce la criză şi chiar la o criză profundă.

Confruntarea dintre politici constituie motorul dinamicii sociale şi economice. Această confruntare (care nu exclude colaborarea, ci, dimpotrivă, o presupune) duce la progres, în timp ce conflictul poate să ducă la război (războiul nefiind altceva decât o continuare a politicii, aşa cum scria Clausewitz[40]), iar criza la stagnarea sau chiar la imposibilitatea continuării, pe coordonatele respective, a acestei dezvoltări. În 5.600 ani de istorie, au avut loc peste 14.520 de războaie, care s-au soldat cu peste 3.640.000.000 de morţi şi cu pagube de 500 quintilioane de franci elveţieni[41]. Din cei 5.600 de ani de istorie, doar 292 au fost ani de pace. În acest caz, pacea poate fi înţeleasă, aşa cum arată şi numele, doar ca încheiere a unui război în vederea obţinerii unui răgaz pentru pregătirea altui război.

După cel de al Doilea Război Mondial, au avut loc peste 130 de crize majore, conflicte armate şi războaie care totalizează peste 740 de ani de confruntare. (Anexa nr. 3)

Concluzia care se desprinde de aici este una tulburătoare: lumea este extrem de frământată şi de vulnerabilă, anii de confruntare, totalizaţi, depăşind cu mult (de peste 12 ori în etapa de după cel de al Doilea Război Mondial) numărul anilor calendaristici.

3.1. Crize de sistem şi crize de proces

Criza este definită, în unele lucrări, ca „un moment de ruptură în interiorul unui sistem organizat."[42] În acest caz, ele cunosc un prag de trecere de la normalitate la anormalitate, un prag de trecere de la

[40] Carl von Clausewitz, DESPRE RĂZBOI, Editura Militară, 1986.
[41] ROMÂNIA ŞI TRATATELE INTERNAŢIONALE, Editura Militară, Bucureşti, 1972, p. XIX.
[42] Jean-Louis Dufour, CRIZELE INTERNAŢIONALE. DE LA BEIJING (1900) LA KOSOVO (1999), Corint, Bucureşti, 2002, p. 16.

anormalitate la precriză şi un prag (ruptura) de trecere de la precriză la criză. Acest prag (ruptura) ar putea fi numit *prag critic*. Un alt prag critic – ultimul – este acela în care se trece de la criză la război (conflict violent). Uneori, însuşi *războiul* este definit ca o *criză* în spaţiul unei situaţii strategice conflictuale cronice.

Indiferent cum s-ar produse şi care ar fi cauzele generatoare de crize, acestea (crizele şi cauzele lor) se cer studiate, analizate, monitorizate şi soluţionate. Uneori, soluţiile rezultă din însuşi procesul de transformare, alteori este nevoie de intervenţia promptă, eficientă şi responsabilă, atunci când şi acolo unde este necesar, a factorului uman, a gestionarului de crize şi conflicte.

Situaţiile de precriză şi, în final, de criză au unele caracteristici importante care le diferenţiază de normalitate şi anormalitate, le identifică şi le definesc. Cele mai importante dintre acestea ar putea fi următoarele:

În interiorul statelor

Pe plan politic:
- degringolada politică;
- creşterea numărului partidelor politice şi al mişcărilor de tot felul;
- migraţia masivă de la un partid la altul;
- nediferenţierea doctrinelor;
- apariţia şi proliferarea extremismului;
- exacerbarea luptei pentru putere;
- creşterea neîncrederii populaţiei în clasa politică;
- incoerenţa şi lipsa de realism a programelor politice, mai ales a celor de guvernare;
- campanii electorale murdare;
- corupţie;
- terorism politic.

Pe plan economic:
- scăderea drastică a produsului intern brut;
- instabilitatea economică;
- scăderea drastică a numărului angajaţilor şi a salariilor acestora;
- scumpiri insuportabile;
- preţuri fluctuante, chiar aberante;
- sporirea dificultăţii procurării resurselor;
- migraţia forţei de muncă în afara graniţelor;
- scăderea îngrijorătoare a nivelului de trai;
- apariţia şi proliferarea economiei subterane;
- apariţia parazitismului economic;

- spălarea banilor; accentuarea criminalităţii economico-financiare;
- apariţia şi proliferarea terorismului economic;
- deteriorarea infrastructurilor economice.

Pe plan social:
- instabilitatea socială;
- creşterea anomiei sociale;
- degradarea percepţiei sistemului de valori, mai ales sistemul valorilor naţionale;
- degradarea condiţiei umane;
- emigraţie;
- mişcări sociale numeroase;
- creşterea ratei infracţionalităţii şi a criminalităţii;
- apariţia şi proliferarea reţelelor traficanţilor de droguri, de carne vie etc.;
- trafic de influenţă;
- corupţie etc.

Pe plan zonal, regional, internaţional

Printre principalele *caracteristici ale situaţiilor zonale, regionale şi internaţionale generatoare de crize* se situează şi următoarele:
- apariţia şi proliferarea unor tendinţe de revizuire a frontierelor;
- criza resurselor;
- accelerarea traficului ilegal de mărfuri şi proliferarea contrabandei;
- emigraţia spre ţările dezvoltate şi stabile şi sufocarea sau destabilizarea acestora;
- apariţia reţelelor transfrontaliere ale traficului de droguri şi de arme, prostituţiei şi crimei organizate;
- înmulţirea societăţilor-fantomă transnaţionale care finanţează crima organizată şi terorismul;
- apariţia şi înmulţirea unor baze disparate (sau sucursale ale altora care se află, de regulă, în ţările dezvoltate) ale terorismului internaţional;
- proliferarea diferendelor etnice;
- accentuarea separatismului etnic;
- proliferarea rasismului şi xenofobiei;
- declanşarea unor războaie de secesiune etc.

Aceste stări au cel puţin două tipuri de determinări. Ele sunt, pe de o parte, o urmare a acţiunii unor cauze interne (politice, sociale, economice), care îşi află originea în nevoia de schimbare, adică în legea negării, în legea dezvoltării sociale, şi, pe de altă parte, un efect al unor cauze induse sau

produse de factori destabilizatori, de grupuri de interese interne, zonale, internaţionale etc.

De cele mai multe ori, aceste cauze interne şi externe, obiective şi subiective, necesare şi întâmplătoare – unele intrinseci fenomenului economico-social, altele exterioare acestuia –, voluntariste şi, adesea, arbitrare, se îmbină şi se combină într-un complex foarte larg de determinări care-l pun pe cercetător (şi, implicit, pe decident) în faţa unei realităţi aproape imposibil de decelat, de analizat şi de evaluat.

Dacă, totuşi, cercetătorul are posibilitatea să revină asupra fenomenului şi, în cele din urmă, să ajungă la identificarea adevăratelor cauze, factorii de decizie politică şi militară nu au această posibilitate, întrucât sunt presaţi de timp, de situaţii şi de interese.

Adesea, sub imperiul acţiunii eficiente şi la presiunea opiniei publice, ei sunt nevoiţi să ia hotărâri grave, bazate pe date sumare, pe proiecţii subiective şi, uneori, chiar pe simple intuiţii, care pot face mult rău evoluţiei ulterioare a evenimentelor, chiar dacă există iluzia că, măcar pentru moment, situaţia s-ar afla sub control.

Din acest motiv, există tendinţa de a se trece repede peste realităţi, sub pretextul că, în cazul unor crize care se pot transforma în războaie sângeroase şi de lungă durată, este mai bine să fie tăiat dintr-odată nodul gordian, prevenindu-se astfel parlamentările interminabile, scenele de culise şi aranjamente de tot felul, care n-au lipsit niciodată din arsenalul războiului psihologic şi informaţional, omniprezent pe mapamond înainte de antichitatea lui Sun Tzî, şi până azi, decât să se aştepte argumentarea ştiinţifică prealabilă a fiecărei acţiuni. Acesta este, în general, modelul american de acţiune[43], care a dus la soluţionarea rapidă a crizelor, dar care a avut şi efecte secundare extrem de dureroase şi de tragice pentru Statele Unite ale Americii. Pentru că violenţa generează violenţă. Situaţiile de criză se accelerează în stările de haos.

Focarele care contribuie la prelungirea mai mult decât este necesar a stării de haos sau care o folosesc la maximum (dacă n-o pot prelungi, pentru că, totuşi, această stare are şi determinări obiective), prin provocarea sau stimularea unor crize politice, economice, sociale şi chiar militare, sunt numeroase şi, de regulă, n-au patrie.

Cele mai multe dintre ele se află în lumea interlopă, în cea a reţelelor mafiote, a traficanţilor de droguri, de arme şi de carne vie etc., dar şi în cea a unor cercuri ale marii finanţe, ale marilor grupuri de interese, în cea a

[43] Pierre M. Gallois, *Les paradoxes de la mere des batailles*, www.stratisc.org., Françoise Géré, *Les Etats-Unis, puissance planetaire*, La lettre de la FEDN, nr. 3, 1991 şi *Les lauries incertains*, Stratégic et politique militaire des Etats-Unis, 1980-2000. FEDN, 1991, pp. 370-380, Salinger.

economiei internaţionale subterane, în zona extremismului politic şi etnic, precum şi în cea a fundamentalismului religios.

Modalităţile de acţiune ale acestor cercuri sunt foarte diversificate, aparent disparate, şi într-un sistem aleator, mozaicat. Analiza atentă a crizelor care au avut loc de la încheierea „Războiului Rece" reliefează câteva trăsături importante ale acestora care au făcut ca situaţia strategică cel puţin în Orientul Mijlociu, în Orientul Apropiat, în Balcani, în Caucaz, în Indonezia, la graniţa dintre India şi Pakistan, în Caşmir (în general, în Asia de Sud şi în Asia de Sud-Est), dar şi în unele zone din America Latină, să fie instabilă, conflictuală şi chiar periculoasă. Dacă la acestea se adaugă şi atacurile teroriste ale ETA, în Spania, şi ale IRA, în Marea Britanie, cele teroriste asupra Statelor Unite ale Americii, efectuate la 11 septembrie 2001, chiar pe teritoriul american şi, în continuare, în afara acestuia, cele efectuate în Turcia, în Spania şi în Rusia etc. asupra unor obiective de importanţă strategică sau, pur şi simplu, asupra populaţiei, avem o imagine concludentă a ariei de răspândire a acestora şi asamblării lor în planul finalităţii, al efectelor.

Aceste trăsături sunt:

- proliferarea stării de haos şi, pe fondul restricţiilor financiare şi dificultăţilor economice, finanţarea subterană a unui sistem de insecuritate internaţională din ce în ce mai complicat şi mai greu de contracarat;
- constituirea şi consolidarea reţelelor crimei organizate şi terorismului internaţional cu noduri de dirijare în punctele invulnerabile şi module de acţiune în punctele-cheie;
- folosirea de către anumite cercuri de interese a prevederilor legislaţiei internaţionale cu privire la drepturile omului şi la drepturile minorităţilor pentru a-şi asigura propria libertate de acţiune şi a realiza un adevărat „dispozitiv ofensiv strategic" modulat pe punctele vulnerabile ale planetei (ale statelor care au posibilitatea să controleze şi să limiteze libertatea de acţiune a reţelelor economice şi financiare subterane şi a agenturilor acestora);
- proliferarea, prin sistemul corupţiei, a unor filosofii revanşarde, a unei filosofii a răzbunării, care a dat naştere unui terorism primitiv, răzbunător, fundamentalist, ce nu se află numai în dimensiunea extremismului islamic, ci şi în cea a altor cercuri extremiste, de sorginte politică, etnică sau religioasă;
- crearea impresiei că ne apropiem de un conflict intercivilizaţional, de un război al civilizaţiilor;
- criza de falie.

Principalele crize post-Război Rece, cu efect în planul relaţiilor internaţionale şi în cel al mediului internaţional de securitate, au fost următoarele:

- criza hidrocarburilor, care a dus la războiul din Golf;
- criza profundă a Africii, care întreţine războaiele din Somalia, din Angola (războiului diamantelor şi al petrolului), din Rwanda, din Congo, din Eritreea etc.;
- criza etnică şi secesionistă din Balcani, care a reliefat o recrudescenţă fără precedent a terorismului militar[44] (UCK şi Armata de Eliberare din Macedonia sunt expresii clasice ale acestui tip de terorism, ca şi IRA şi ETA);
- criza separatistă din Cecenia (pe care Moscova o consideră teroristă, datorită faptului că gherilele cecene sunt ilegale) şi acţiunile grupurilor teroriste cecene asupra capitalei Rusiei, altor oraşe din Federaţie şi asupra populaţiei;
- criza din Orientul Apropiat (războiul dintre armata israeliană şi palestinieni, dintre armata israeliană şi miliţiile Hezbollah).

Securitatea şi siguranţa naţională se definesc, în esenţa lor, pe gestionarea situaţiilor de criză. Situaţiile de criză sunt, la rândul lor, condiţionate de o serie de vulnerabilităţi care ies din spaţiul strict naţional. Atât structurile globale, cât şi cele care nu se globalizează, cele care se constituie ca entităţi de reacţie la globalizare sau cele care rezultă din procesul de globalizare sunt entităţi şi identităţi dinamice, supuse ele însele unor procese de schimbare şi de transformare (evoluţie, involuţie, reconstrucţie, integrare etc.). Pe tot acest parcurs, apar o serie întreagă de vulnerabilităţi care se cer avute în vedere. Aceste vulnerabilităţi sunt generatoare de crize, întrucât li se asociază ameninţări care pot duce la crize şi conflicte.

Partea din societate care se globalizează (economia, relaţiile internaţionale şi informaţia) cunoaşte o serie de *vulnerabilităţi*, care proliferează îndeosebi în reţelele transfrontaliere, dar şi în interiorul frontierelor. Acestora li se asociază posibilitatea unor crize specifice (de sistem) care afectează sistemele de securitate şi siguranţă naţională, astfel:

[44] Prin *terorism militar* înţelegem acel terorism dus de unităţi constituite într-o armată ilegală, după procedee ale războiului de gherilă, vizând distrugerea structurilor statului de drept, uciderea populaţiei şi deteriorarea localităţilor şi bunurilor acestuia. Totuşi, spre deosebire de terorismul clasic, care, aparent, nu urmăreşte nici un fel de avantaj direct pentru sine, nici cucerirea de teritorii, nici obţinerea unor avantaje naturale, ci doar slujirea unei cauze, adesea absurde, terorismul militar are un obiectiv strategic - vizează cucerirea şi controlul unor localităţi, impunerea unui regim politic etc.

- vulnerabilitatea noilor structuri globale la economia transfrontalieră subterană creează posibilitatea dezvoltării economiilor de tip subteran, de unde rezultă unele disfuncţii sau chiar crize economice cu desfăşurare regională sau globală;
- vulnerabilitatea financiară permite tranzacţii financiare ilicite, spălarea banilor, atacuri asupra sistemelor bancare, îndeosebi asupra celor care susţin economiile naţionale, ceea ce conduce la crize financiare;
- vulnerabilitatea sistemelor de comunicaţii şi a sistemelor informaţionale la atacul hackerilor şi reţelelor-pirat (pirateria informaţională) facilitează dezvoltarea unor reţele informaţionale ilicite şi a piraterismului informaţional (cyberpiraterismul, cybercriminalitatea şi cyberterorismul), ceea ce conduce la declanşarea unor crize haotice în sistemele şi reţelele de comunicaţii;
- vulnerabilitatea la noile acţiuni de tip identitar (politice, etnice, religioase şi chiar economice, culturale şi informaţionale) poate duce la crize de identitate;
- vulnerabilitatea la arme de distrugere în masă generează crize în ceea ce priveşte proliferarea (crize în domeniul proliferării/nonproliferării ADM), cu toată paleta de consecinţe care decurg de aici;
- vulnerabilitatea la terorism generează crize în ceea ce priveşte sistemele de securitate şi de siguranţă naţională, instituţională şi personală.

Principalele vulnerabilităţi ale entităţilor care nu se globalizează sau care rămân parţial în afara globalizării pot facilita sau chiar genera crize locale:

- vulnerabilitatea la efectele secundare sau induse ale globalizării poate induce atacuri asociate acestor efecte (polarizare, marginalizare, divizare, fragmentare), iar acestea duc, de cele mai multe ori, la crize identitare;
- vulnerabilitatea la atacurile care vin din partea conceptului de globalizare asupra entităţilor ce nu se globalizează (cultură, obiceiuri, mod de viaţă) şi care generează, de asemenea, crize identitare;
- vulnerabilitatea societăţii moderne şi a economiei moderne la reţelele transfrontaliere ale economiei subterane, traficanţilor şi piraterismului informaţional generează atacuri ale acestei economii, ale traficanţilor, structurilor crimei organizate, piraterismului informaţional, de unde şi apariţia unor crize zonale sau locale în sistemele de protecţie a cetăţeanului, instituţiilor, frontierelor şi relaţiilor regionale;
- vulnerabilitatea la procesele de izolare sau autoizolare, ceea ce creează iarăşi premise pentru declanşarea unor crize de identitate;
- vulnerabilitatea la terorism creează premise pentru declanşarea unor crize în spaţiul securităţii naţionale, al siguranţei instituţiilor, comunităţilor şi cetăţeanului;

- vulnerabilitatea la sărăcie generează crize deosebit de grave în ceea ce priveşte condiţia umană (crize ale condiţiei umane).

Aşadar, o primă evaluare a crizelor care afectează siguranţa naţională (de fapt, toate crizele vulnerabilizează securitatea ţării şi siguranţa naţională, fiind, în acelaşi timp, un produs al acestor vulnerabilităţi) ar putea avea în vedere:

- crizele de sistem;
- crizele de proces;
- crizele induse.

Crizele de sistem sunt, în general, crize ale structurilor şi rezultă din dificultatea sistemului de a-şi adapta structurile la cerinţele funcţionale. Ele sunt o urmare a rigidităţii, deteriorării sau îmbătrânirii sistemelor şi a insuficientei lor deschideri spre un schimb eficient şi flexibil de informaţii, de substanţă şi de energie cu mediul, cu celelalte sisteme şi procese care alcătuiesc acest mediu. Astfel de crize sunt numeroase şi uşor de sesizat, întrucât unele dintre componente devin anacronice şi frânează funcţionarea şi dezvoltarea sistemului. *Crizele de sistem* vizează şi afectează practic toate sistemele sociale, politice, economice, educaţionale, informaţionale, militare, structurile de protecţie a ordinii publice şi de siguranţă naţională, dar şi de altă natură. Toate influenţează grav securitatea socială, politică, economică, educaţională, informaţională, cetăţenească şi militară.

Există, deci, o multitudine de crize – câte sisteme atâtea crize –, situate în general pe următoarele paliere:

- social;
- politic;
- economic;
- financiar;
- educaţional;
- informaţional;
- militar;
- sistem al ordinii publice
- sistem al siguranţei naţionale.

Spre exemplu, creşterea numărului partidelor politice şi menţinerea unor structuri învechite, rigide şi extremiste creează tensiuni şi incompatibilităţi ce pot genera crize politice extrem de grave. De aceea, societatea trebuie să folosească *indicatori de evaluare a structurilor politice*, pentru a sesiza la timp aceste incompatibilităţi.

De regulă, crizele dintr-un sistem se transferă şi în celelalte sisteme şi chiar în sistemele de sisteme, generând crize specifice sistemelor respective, dar şi *crize generale* sau *crize de metasistem*. Dar germenii acestor crize nu se află numai în anacronismul sau vulnerabilitatea unor sisteme politice,

economice şi sociale, ci mai ales în modul în care acestea interacţionează (sau nu interacţionează). Spre exemplu, incompatibilităţile dintre structurile sistemului politic şi ale celui economic pot genera crize politico-economice dintre cele mai grave.

Crizele de proces reprezintă o continuare a crizelor de sistem. Se ştie, nu există sisteme de dragul sistemelor, sisteme închise, care nu pot comunica cu exteriorul şi, deci, nu se pot schimba niciodată, ci *sisteme dinamice complexe*, care se caracterizează prin funcţionalitate, procesualitate şi adaptabilitate. Nu există şi nu poate exista vreodată o armonie deplină nici în cadrul sistemului, nici în relaţiile dintre sisteme. Uneori, disfuncţiile sunt atât de mari, încât apar aceste *crize de proces*, care sunt foarte greu de gestionat, întrucât evaluarea lor se face prin *indicatori de dinamică*, unde fluctuaţiile sunt foarte mari.

Crizele induse sunt efecte secundare ale procesualităţii. În sistemul apărării, securităţii naţionale, ordinii publice şi siguranţei cetăţeanului, proprietăţii, instituţiilor şi statului – un *sistem de sisteme* –, factorii perturbatori (care vin din alte spaţii de disfuncţii) creează un fel de *crize induse*. Desigur, acest tip de crize nu este specific doar acestui metasistem, ci se află în toate sistemele, ca urmare a legăturilor şi condiţionărilor strânse, uneori, excesive, care există între acestea. Indicatorii pe baza cărora se face evaluarea şi prognozarea acestui tip de crize sunt analizaţi în funcţie de aceste interdependenţe, deci pe baza probabilităţilor condiţionate. Aceasta înseamnă că probabilitatea apariţiei evenimentului x depinde de cea a evenimentului y, cea a evenimentului y de cea a evenimentului z, cea a evenimentului z de cele ale evenimentelor p, q, x etc.

Evaluarea vulnerabilităţilor, a ameninţărilor şi riscurilor conjuncturale, asumate sau impuse, precum şi cea a crizelor asociate sau induse se poate realiza pornindu-se de la analiza tuturor indicatorilor de stare şi de dinamică în toate domeniile, dar mai ales în cele care condiţionează securitatea naţională şi siguranţa cetăţeanului, familiei, proprietăţii, statului şi instituţiilor sale.

Mediul de securitate constă în totalitatea sistemelor, factorilor şi proceselor politice, economice, sociale, informaţionale, culturale şi militare, interne şi internaţionale, care interacţionează, creând un spaţiu complex caracterizat de anumite constante şi de mai multe variabile. Constantele se constituie din acele repere de bază care asigură stabilitate, coerenţă şi funcţionalitate sistemelor, structurilor şi relaţiilor interne şi internaţionale, iar variabilele rezultă din procesualitatea acestor sisteme, din schimburile de substanţă, energie şi informaţie dintre ele şi, mai ales, din valorile şi interesele care se atribuie şi se distribuie în constituirea derularea interdependenţelor.

Aceste interdependenţe se manifestă în două mari proiecţii ale unor procese complexe care sunt, în acelaşi timp, divergente şi complementare: *globalizarea* şi *identificarea*. Aceste două mari procese (în esenţa lor, realităţi procesuale şi proiecţii ale proceselor) nu evoluează linear, ci haotic. De unde şi dubla lor calitate, în spaţiul fazelor, de procese stocastice, care urmăresc crearea şi menţinerea unor raporturi dinamice complexe, viabile şi autosustenabile, şi de procese ce distrug alte procese şi care, la urma urmei, urmăresc ca, în final, să se distrugă reciproc.

Este o relaţie paradoxală. Pe de o parte globalizarea şi identificarea reprezintă un megasistem sau un metasistem al lumii, care se dezvoltă şi se consolidează pe măsură ce reţelele proliferează şi interdependenţele cresc, şi, pe de altă parte, dimensiunea globală şi cea identitară tind spre divergenţă şi incompatibilitate, generând crize şi conflicte.

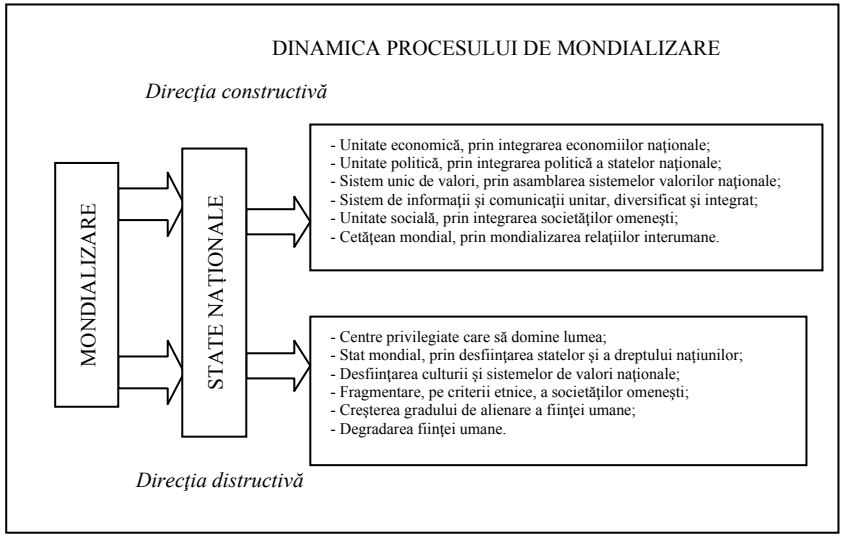

Nici globalizarea nu se dezvoltă linear şi integral. Este foarte posibil ca, în interiorul procesului de globalizare, să se dezvolte, încă de la început, unele fisuri ce vor determina apariţia unor noi falii (de tipul celor provocate de interesele civilizaţionale) şi, deci, noi entităţi sau noi identităţi.

Cele mai multe dintre acestea nu sunt cu totul noi, ci vechi entităţi care s-au transformat şi se transformă continuu, fără să-şi piardă însă tendinţele şi valenţele identitare şi nici pe cele generatoare de crize şi conflicte. Cele mai importante dintre acestea ar putea fi:

- entităţi sau identităţi etnice (grupuri etnice);
- identităţi sau entităţi religioase, unele constituite pe criterii fundamentaliste, deci extremiste şi ameninţătoare;
- identităţi politice provocate mai ales de extremismul politic, dar nu numai;
- identităţi sau entităţi economice, opuse economiei globale;
- identităţi (de regulă, ascunse sau camuflate) ale economiei subterane, traficanţilor, mafiei, reţelelor teroriste;
- identităţi culturale, care se opun multiculturalismului;
- identităţi de altă natură, spre exemplu cyberinformaţionale.

Rezolvarea problemele adoptării „Constituţiei Europene“ ar fi reprezentat un mare succes, dar, din păcate, în locul acestuia, a apărut o nouă criză în Uniunea Europeană, întrucât, în Franţa şi Olanda, Tratatul Constituţiei Europene a fost respins prin referendum. Metasistemul a fost perceput ca o ameninţare pentru entităţile statale (politice, economice, sociale şi culturale), pe baza cărora funcţionează societatea omenească şi, ca atare, nu s-a acceptat (cel puţin în aceste două ţări şi în forma în care a fost prezentată) o astfel de redefinire dinamică a dependenţelor şi interdependenţelor[45]. S-a crezut că este în interesul entităţilor statale să participe la acest proces de edificare a unei metaentităţi care le protejează şi le scoate din vechea stare de opoziţie, de criză şi de conflict. N-a fost însă aşa. Europenii nu au avut şi nu au încă încredere în capacitatea metasistemului de a rezolva acele probleme pe care statele nu sunt în stare să le rezolve.

Acelaşi proces se va produce, probabil, şi cu sistemele de securitate. Încercarea de a le globaliza rapid, chiar înaintea globalizării economice, informaţionale, sociale şi politice (constituirea Ligii Naţiunilor şi a organizaţiei ONU, ca şi a numeroaselor structuri şi sisteme regionale de securitate), nu a dat încă rezultatele scontate şi nu a reuşit să prevină şi nici măcar să gestioneze crizele şi conflictele. Unele (chiar ONU şi OSCE) s-au dovedit, în multe privinţe, inflexibile, rigide, greu adaptabile la evoluţia, adesea imprevizibilă, a situaţiei internaţionale. Totuşi, se pare că viitorul aparţine acestor sisteme de securitate internaţionale, care vor răspunde din ce în ce mai mult, împreună, noilor provocări, ajungând să gestioneze crizele şi conflictele[46] şi, poate, să prevină războaiele (cel puţin, pe cele extrem de sângeroase). Dar aceste structuri nu sunt entităţi în sine, nu au forţe, mijloace şi acţiuni proprii, ci sunt entităţi de entităţi, adică entităţi alcătuite din statele suverane care au aderat la aceste structuri.

[45] *Traité établissante une Constitution pour l'Europe*, Internet, Constitution Européenne.pdf
[46] Centrul de Studii Strategice de Apărare şi Securitate, DETERMINĂRI ALE VIITORLUI SISTEMELOR DE SECURITATE, Editura Universităţii Naţionale de Apărare, Bucureşti, 2004, pp. 11-12.

Se consideră că, la ora actuală, caracteristica principală a mediului de securitate o reprezintă, în cadrul bătăliei între procesul de globalizare şi a celei de păstrare şi afirmare a identităţilor, *multiplicarea ameninţărilor teroriste*. Veacul în care abia am intrat este lovit profund de o criză care are drept centru vital *terorismul*. Terorismul este însă un produs al societăţii şi creşte şi descreşte împreună cu ea.

În următorii 5-10 ani, ameninţările teroriste internaţionale se vor extinde şi diversifica, evoluând, în principal, în funcţie de efectele de falie. Dar terorismul nu este o criză în sine, un fenomen în sine, ci un rezultat al multiplicării crizelor şi conflictelor, al adâncirii faliilor strategice, al accentuării stării de haos în care se află populaţia planetei, al imensei conflictualităţi între bogăţie şi sărăcie (conflictualitate organică, de sistem), între centrele de putere şi periferie, între interesele civilizaţiei supertehnologice şi informaţionale şi ripostele civilizaţiei de piatră.

3.2. Sfera de cuprindere, aria şi conţinutul diferitelor tipuri de crize

Există o criză generală a societăţii omeneşti, unică şi indivizibilă, care se exprimă prin mii şi milioane de disfuncţii şi compatibilităţi distribuite mai mult sau mai puţin proporţional, mai mult sau mai puţin haotic pe întreaga suprafaţă a planetei, în toate domeniile de activitate omenească, în tot ce există, de la structurile de producţie şi de creaţie la structurile administrative, de la sistemele de valori la marile interese? Sau o astfel de criză generală (dacă există) este divizibilă şi divizată la infinit în milioane de crize mai mari sau mai mici, mai intense sau mai lejere care fac parte nemijlocită din toate sistemele şi procesele şi din fiecare în parte? Cu alte cuvinte, fiecare sistem şi proces, care se diferenţiază de alte sisteme şi procese prin distribuţia elementelor componente, prin structuri şi funcţii, prin modul în care realizează schimbul de substanţă de energie şi de informaţie cu alte sisteme şi procese şi cu mediul înconjurător îşi are criza sau crizele lui specifice? Sau toate procesele cunosc acelaşi tip de criză, dar care se particularizează în fiecare? Există elemente, structuri şi funcţiuni comune ale crizelor şi conflictelor armate, care pot fi modelate, sau fiecare criză este unică, indivizibilă şi nerepetabilă?

Întrebările de acest gen pot primi răspunsuri afirmative sau negative, în funcţie de unghiul din care sunt privite şi de interesul celor care pun astfel de întrebări. Evident, există o criză generală a societăţii omeneşti din care, uneori, societatea reuşeşte să iasă – evident, pentru a intra imediat într-o altă criză –, dar există şi crize specifice sistemelor şi proceselor, care pot duce la distrugerea acelor sisteme şi procese, la slăbirea lor sau, dimpotrivă, la

reînnoirea lor. Nu toate crizele sunt distructive. Dacă sunt produse de disfuncţii, atunci rezolvarea lor constă în ameliorarea, schimbarea sau modernizarea funcţiilor respective, în optimizarea sistemelor şi proceselor, în aducerea lor rapidă în parametrii de funcţionare. Crizele induse, venite din afara sistemului, ca urma a unor presiuni, ameninţări şi unor vulnerabilităţi proprii, se soluţionează prin înlăturarea cauzelor sau prin realizarea unor răspunsuri adecvate la respectivele presiuni şi ameninţări.

3.2.1. Crize economice

Cele mai frecvente crize de pe planetă sunt cele economice. Ele au cauze în dinamica economică naţională şi internaţională, în sistemele, procesele şi determinările de natură politică, economică şi socială. Fenomenul economic are determinări şi implicaţii deosebit de complexe, greu de armonizat, de gestionat şi de corelat. De foarte multe ori, acest fenomen poate fi studiat şi chiar modelat de teoria haosului.

În 1973, se produce primul şoc al petrolului, iar în 1974 începe o recesiune. Se declanşează o profundă criză economică, în principal datorită bătăliei dintre cele două modele economice ale timpului: economia planificată de tip socialist şi fordismul.[47]

Din deceniul al şaptelea al secolului trecut, cele mai multe dintre ţările industrializate, dar nu numai, se confruntă cu creşterea şomajului, cu problema salariilor şi cu cea a inflaţiei. De asemenea, dereglarea sistemului monetar internaţional duce în mod direct la destabilizarea economiei mondiale. Primul deficit comercial al secolului al XX-lea este cunoscut chiar de unul dintre cei trei mari poli ai economiei mondiale, Statele Unite. De aceea, în 1971, Richard Nixon decide să suspende convertibilitatea dolarului, ceea ce reprezintă sfârşitul sistemului Bretton-Woods, instituit în 1944, care permitea parităţi fixe între diferite monede, asigurând astfel stabilitatea economică mondială.

Dolarul se depreciază. Începând cu acordurile de la Jamaica din ianuarie 1976, cursul monetar nu se mai raportează la metalul preţios, ci variază în funcţie de cerere şi de oferă. Se interzice orice acoperire în aur a monedei. În acest fel, moneda devine un mijloc de speculaţie. Între 1976 şi 1980, dolarul scade, urcă între 1980 şi 1985, apoi scade din nou. Aceste fluctuaţii ale dolarului dereglează sistemul monetar internaţional, afectează semnificativ economia şi duc la creşterea şomajului.

Cauzele acestei crize sunt numeroase, dar ele se situează, în principal, pe două paliere importante:

[47] http://cartoflash.free.fr/motcle/pages/criseeco.htm

- multiplicarea creditelor, pentru stăpânirea inflaţiei, şi, pe această bază, creşterea fiscalităţii, ceea ce duce la diminuarea creşterii economice;

- în urma războiului Yom Kipur din 1973, OPEC creşte de patru ori preţul petrolului, ceea ce relansează inflaţia.

Criza declanşată în deceniul al şaptelea al secolului trecut are o serie de caracteristici interesante. După trei decenii de creştere economică, se produce o recesiune: scade producţia industrială, se diminuează comerţul internaţional, are loc o puternică criză în domeniul siderurgiei. De asemenea, este pentru prima dată când criza combină inflaţia cu şomajul, ceea ce duce la *stagflaţie* (scăderea activităţii economice şi creşterea inflaţiei, care, în 1975, era mai mare de 10%).

În perioada 1976-1979, are loc o uşoară ameliorare a economiei mondiale, deşi inflaţia nu poate fi încă stăpânită. Are loc, de asemenea, o creştere puternică a datoriei externe, din cauza unui mecanism ce se pune în operă, de regulă, în situaţii de criză, mai ales de criză a petrolului: ţările exportatoare de petrol plasează petrodolarii în băncile occidentale, iar acestea împrumută masiv ţările în curs de dezvoltare, care au nevoie de aşa ceva. În scurt timp, datoria externă a acestora devine zdrobitoare şi unele dintre ele n-o mai pot achita, intrând în imposibilitate de plată.

Cel de al doilea şoc petrolier are loc în 1979. Cauza rezidă în revoluţia iraniană, în urma căreia costul barilului de petrol se dublează. Dar, datorită faptului că ţările dezvoltate duc o politică monetară restrictivă, limitând la maximum posibil emisiunile monetare, preţul dolarului creşte. Se intră din nou în criză.

Între 1980 şi 1982, şomajul şi inflaţia cunosc o nouă creştere. De data aceasta, criza datoriei externe ameninţă sistemul financiar internaţional. Pe 15 august 1982, Mexicul declară că nu-şi poate achita datoria externă. Alte ţări procedează în acelaşi mod. Băncile în cauză sunt ameninţate cu falimentul. Intervine Fondul Monetar Internaţional (FMI) care-i obligă pe debitori să-şi reducă drastic consumul pentru a face economii. Se reduc astfel importurile, ceea ce relansează criza.

În perioada 1983-1984, americanii sporesc importurile, cresc cheltuielile militare şi sporesc consumul. Este un reviriment, care duce la relansarea economiei mondiale. Preţul acestei relansări este însă creşterea deficitului bugetar american, ceea ce determină Statele Unite să-şi limiteze ritmul de creştere economică la 2-3% pe an. Ritmuri de creştere mai ridicate menţin doar Japonia şi noile ţări industrializate din Asia de Sud, Asia de Est şi Asia de Sud-Est. Însă, în ţările dezvoltate, inflaţia scade, întrucât preţul materiilor prime este diminuat, datorită căderii cursului petrolului în 1985 şi deprecierii puternice a dolarului. Economia mondială cunoaşte astfel perioade de redresare, fără însă să se echilibreze.

În anii 1990, începe o nouă recesiune. Progresul comerţului mondial este încetinit, dar, după acordurile G.A.T.T. din 1994, se speră într-un redemaraj al schimburilor mondiale.[48] Persistă însă dezechilibrele financiare. În 1987, se produce un crah al bursei, iar dezordinea monetară afectează, în 1992, continentul european.

Creşte, în continuare, şomajul. În ţările Organizaţiei pentru Cooperare şi Dezvoltare Economică (OCDE), cifra de şomaj era de 15 milioane, în 1975, şi 36 de milioane în 1994. În Europa, şomajul atinge, în medie, 10%, în SUA - 7,4%, iar în Japonia - 2,2%. Victimele şomajului sunt imigranţii, minorităţile etnice, femeile, tinerii şi persoanele necalificate.

Criza economică mondială este, în primul rând, o *criză structurală*, care reflectă mutaţiile produse în economia mondială, dominată, la ora actuală, de tehnologia informaţiei. Omniprezenţa calculatorului, adică introducerea lui masivă în toate domeniile vieţii economice, politice, sociale, culturale şi chiar militare, are un impact economic şi social extrem de complex. În primul rând, calculatorul determină o redistribuire a forţelor economice în lume (migraţie, şomaj).

Cea de a treia revoluţie industrială, care debutează prin anii '60, impune modernizarea radicală a mijloacelor de producţie, robotizarea, electronizarea, informatizarea acestora. Sistemul capitalist, oricât ar fi el de flexibil, este totuşi foarte rigid în raport cu cerinţele noii revoluţii. Mai ales Firmele Multinaţionale se adaptează foarte greu fluctuaţiilor pieţei. În faţa acestei rigidităţi, a avut loc o reacţie liberală puternică. Ea s-a materializat îndeosebi în SUA şi Marea Britanie (Reagan, Tatcher), prin dezangajarea economică a statului, privatizarea întreprinderilor naţionale, reculul sindicatelor şi liberalizarea preţurilor.

Există mai multe soluţii pentru ieşirea din criza economică mondială sau pentru stăpânirea (gestionarea) acestui fenomen. Două dintre acestea sunt de notorietate:

- soluţia keynesiană;

- soluţia liberală.

Soluţia keynesiană constă în implicarea statului în relansarea consumului, prin sprijinirea întreprinderilor aflate în dificultate, chiar cu preţul creşterii deficitului bugetar. În mod normal, ar trebui ca, după relansarea consumului, deci şi a producţiei, acest deficit să dispară, întrucât, unde nu există şomeri, nu există inflaţie, iar unde nu există inflaţie, nu există nici deficit bugetar. Aceasta este *teoria cererii*. Lucrurile nu sunt însă atât de simple. O astfel de soluţie duce automat la creşterea exporturilor şi la diminuarea importurilor, ceea ce, în mod indirect, determină rămânerea

[48] http://cartoflash.free.fr/motcle/pages/criseeco.htm

rapidă în urmă în ceea ce priveşte modernizarea tehnologiilor. Economia mondială este extrem de interdependentă şi, de aceea, extrem de vulnerabilă la variaţii, mai ales la variaţiile bruşte. Va fi nevoie totdeauna de modernizarea economiei naţionale, întreprinderilor, infrastructurilor şi structurilor, ceea ce înseamnă foarte mulţi bani. O dată cu mondializarea economiei, relansarea consumurilor nu favorizează totdeauna şi în mod cert întreprinderile naţionale. Creşterea substanţială a veniturilor populaţiei duce în mod automat la explozia importurilor.

Soluţia liberală constă în obligativitatea statului de a respecta echilibrul bugetar şi de a controla inflaţia, adică masa monetară. Această teorie a fost formulată în secolul al XVIII-lea de Adam Smith şi reactualizată, la mijlocul anului 1970, de americanul Milton Friedman, exponentul şcolii monetariste de la Chicago.[49] În acest sens, statul trebuie să se degajeze de obligaţiile sale economice şi sociale şi să privatizeze totul. Cam aşa cum se întâmplă, la ora actuală, în România. De unde rezultă că o astfel de soluţie presupune o politică de austeritate şi de rigoare, de reducere drastică a cheltuielilor sociale. Este *teoria ofertei*.

Între aceste două extreme, pot fi găsite numeroase alte soluţii. Printre acestea, se situează, desigur, politici economice ceva mai flexibile, adaptabile la schimbările pieţei, care să gestioneze în folosul societăţii şi cetăţeanului robotizarea, folosirea high-tech şi IT, reducerea săptămânii de lucru etc. Din păcate, politica economică a statelor nu este totdeauna suficient de elastică şi de flexibilă pentru a găsi rapid (sau în timp util) soluţii corespunzătoare ieşirii din criză sau suportării acceptabile a efectelor acesteia. Este şi cazul României, care nu reuşeşte să se adapteze în mod oportun conjuncturilor şi determinărilor economice ale epocii în care trăim, suportând dureros şocul oricărui seism economic mondial. În ultimii ani, asistăm la câteva explozii dramatice în ceea ce priveşte preţul petrolului, depăşindu-se de câteva ori pragurile critice de 50 de dolari barilul şi, respectiv, de 70 de dolari barilul, ceea ce relansează iarăşi criza economică mondială. De asemenea, programul nuclear al Iranului – precum revoluţia islamică de odinioară din această ţară – este pe cale de a produce o nouă criză a petrolului, în situaţia în care nu se regăseşte o soluţie rezonabilă şi se declanşează un conflict armat.

Economia mondială este dominată de trei mari centre de putere economică: Statele Unite, Uniunea Europeană şi Japonia. Aceşti poli de putere economică şi financiară determină, prin situaţia lor, prin atitudinea lor şi prin politica lor, principalele schimbări financiare ale lumii. G8 – care

[49] Ibidem.

cuprinde primele şapte dintre cele mai bogate ţări ale lumii (Statele Unite, Japonia, Germania, Franţa, Marea Britanie, Italia şi Canada), la care se adaugă Rusia, – adică marii învingători şi marii învinşi din cel de al Doilea Război Mondial –, dirijează, reglementează şi chiar gestionează economia mondială. Desigur, marile crize economice mondiale afectează şi aceşti coloşi, dar cel mai mult suferă ţările din Lumea a treia, inclusiv cele exportatoare de materii prime, întrucât preţul materiilor prime, altele decât petrolul scade continuu.

Crizele economice nu sunt, totuşi, o fatalitate. Chiar dacă preţul ieşirii din ele este plătit de fiecare într-o anumită măsură (deşi suferinţa nu este distribuită proporţional), crizele determină, de cele mai multe ori, noi relansări sau, în orice caz, noi abordări ale fenomenului economic.

Lumea merge din criză în criză. Aceasta pare a fi o lege obiectivă a societăţii omeneşti. Şi totuşi lumea se dezvoltă. De unde rezultă că situaţiile dificile şi crizele nu sunt numai disfuncţii, căderi şi distrugeri, ci şi modalităţi de negare a vechiului, de impunere a schimbărilor şi transformărilor.

În două secole – scrie Eric Toussaint[50] – economiile Americii Latine au fost lovite de patru crize privind datoria externă. Prima dintre ele s-a declanşat în 1826 şi s-a prelungit până la jumătatea secolul al XIX-lea, cea de a doua a început în 1876 şi s-a încheiat în primii ani ai secolului al XX-lea, cea de a treia s-a derulat între 1931 şi 1940, iar cea de a patra s-a declanşat în 1982.

Aceste crize, ca şi momentele în care ele izbucnesc, sunt legate de ritmul economiei mondiale, dar mai ales de ţările cele mai industrializate. În perioadele de precriză, datoria externă creşte foarte mult, fiind, de fiecare dată, în corespondenţă cu finele unui ciclu expansiv lung al ţărilor celor mai industrializate. În general, criza este provocată de o recesiune sau un crah care loveşte economiile acestor principale ţări industrializate.

Criza din 1926 a fost provocată – scrie Toussaint – de crah-ul financiar al Bursei de la Londra din decembrie 1925. Cea din 1876 este o consecinţă a crah-ului Bursei din Viena, căruia i s-a succedat cel de la New York. Criza din 1931 se situează în unda de şoc provocată de căderea Wall Street din 1929. Efectul combinat al celei de a doua recesiuni a economiei mondiale de după război, din perioada 1980-1982, şi creşterea cotei de interes decisă de Rezervele federale ale SUA din 1979 se află la originea crizei din 1982.

[50] **Eric Toussaint** , preşedinte al Comitetului pentru Anularea datoriei externe a lumii a treia (CADTM),Belgia, autor al lucrării FINANŢA CONTRA POPOARELOR, CADTM/Syllepse, Paris, 2004, în LE MONDE DIPLOMATIQUE | Februarie 2002 | p. 12, http://www.monde-diplomatique.fr/2002/02/TOUSSAINT/16166, *De crise en crise*.

Aceste crize au afectat statele independente din America Latină şi din Caraibe. Durata fiecăreia dintre cele patru crize s-a situat între 15 şi 30 de ani. Urmările celei de a patra crize a datoriei externe latino-americane care a izbucnit în 1982 zguduie Argentina şi întregul continent. Această criză îşi are caracteristicile ei proprii, dar se aseamănă în mare măsură şi cu celelalte trei. Fiecare dintre ele a fost precedată de amplificarea şi accelerarea numărului de împrumuturi acordate ţărilor latino-americane sub formă de titluri şi/sau de împrumuturi bancare.

În general, crizele sunt exprimate prin transferuri masive de capitaluri din ţările latino-americane îndatorate către ţările industrializate. Aceste transferuri sunt însoţite de pierderea unor elemente de suveranitate naţională. Creanţierii şi-au rezervat dreptul de a prevala taxe vamle sau impozitele (Haiti, Péru, Republica Dominicană în anii 1930), controlul resurselor de export (veniturile din petrol obţinute de Mexic, între 1995-1997, treceau printr-un cont bancar din New York, controlat de Rezerva federală a Statelor Unite), impunerea jurisdicţiei lor naţionale pentru rezolvarea litigiilor şi, în anumite cazuri, au intervenit chiar militar pentru recuperarea creanţelor (blocarea portului Caracas în 1902 de către vase de război ale diferitelor puteri industrializate). De asemenea, ramuri întregi ale economiilor ţărilor îndatorate au fost trecute în mâna creanţierilor.

3.2.2. Crize financiare

În martie 2006, Laboratorul European de Anticipaţie Politică Europeană 2020 (LEAP/E2020)[51] a anunţat o criză economică şi financiară majoră, comparabilă cu cea din 1929, datorită, în principal, a două acţiuni cu implicaţii foarte mari pe piaţa financiară:

- decizia Iranului de a deschide, la Teheran, la 20 martie 2006, prima bursă petrolieră în euro accesibilă pentru toţi producătorii de petrol din regiune;
- decizia Rezervei Federale americane de a opri, începând cu 23 martie 2006, publicarea indicatorului M3 (este vorba de indicatorul cel mai fiabil asupra cantităţii de dolari care circulă în lume).

Aceste două decizii constituie indicatori ai unei noi stări generatoare de tensiuni, slăbiciuni şi dezechilibre acumulate în ultimul deceniu de sistemul internaţional.

Cercetătorii de la LEAP/E2020 au identificat 7 crize convergente pe care cele două decizii le vor globaliza, afectând întreaga planetă în domeniile: politic, economic, financiar şi militare.

[51] http://www.europe2020.org/fr/section_global/150206.htm

Cele şapte crize sunt următoarele:

- Criza încrederii în dolar;
- Criza dezechilibrelor financiare americane;
- Criza petrolului;
- Criza leadership-ului american;
- Criza lumii arabo-musulmane;
- Criza guvernanţei mondiale;
- Criza guvernanţei europene.

Deschiderea bursei iraniene în euro ar putea marca – şi chiar marchează – sfârşitul monopolului dolarului pe piaţa mondială a petrolului. Acest lucru va bulversa piaţa devizelor, întrucât ţările petroliere vor putea utiliza, în egală măsură, şi euro pentru a-şi factura producţia. De asemenea, ţările europene ar putea cumpăra petrol direct în euro, fără să mai fie nevoie de intermedierea dolarului. Aceasta ar duce la deprecierea dolarului. Se estimează că, dacă criza va evolua aşa cum prevede LEAP/E2020, euro ar ajunge, la finele anului 2006, la 1,30 dolari, iar în 2007, probabil, la 1,70 dolari.

Nepublicarea indicatorului M3 va duce la posibilitatea ascunderii evoluţiei numărului de dolari pe piaţa mondială, aşa cum s-a întâmplat în 1971, când dolarul nu a mai fost acoperit în aur. Se pare că o astfel de măsură a fost dictată de motive politice şi economice.

3.2.3. Crize politice şi politico-militare

Principalele crize politico-militare de la începutul secolului îşi au originea în *efectul de război rece* şi în starea de haos care s-a creat după încheierea acestuia. Ne aflăm încă în derularea primelor etape post-Război Rece, adică în etapa de restabilire a ordinii de drept şi de refacere a relaţiilor internaţionale ieşite din bipolaritate. Etapa reconstrucţiei şi cea a normalizării, deşi au început, sunt încă departe de a-şi atinge obiectivele. Lărgirea NATO şi cea a UE, deşi au creat premise pentru mai buna gestionare a crizelor şi conflictelor specifice acestor etape, nu au reuşit să asigure gestionarea corespunzătoare a crizelor şi îndeosebi a crizelor politico-militare, ci, dimpotrivă, aceste crize au influenţat şi influenţează încă substanţial relaţiile euro-atlantice. Criza din Irak a determinat o atitudine diferită în cadrul NATO, Germania şi Franţa opunându-se intervenţiei militare în Irak fără mandat ONU. Cu mai bine de zece ani în urmă, Uniunea Europeană, nefiind în măsură să gestioneze criza din spaţiul ex-iugoslav, apelase la intervenţia NATO şi îndeosebi a Statelor Unite ale Americii. Eforturile care s-au făcut de atunci au ameliorat într-un fel relaţia euro-atlantică în problema gestionării crizelor şi conflictelor, UE elaborând

o strategie de a se dota cu mijloacele necesare îndeplinirii misiunilor tip Petersberg, dar nu s-a realizat încă pe deplin acea unitate de vederi absolut necesară în această privinţă.

Cele mai grave crize politico-militare de la începutul secolului sunt cele generate de atacurile teroriste de la 11 septembrie 2001 asupra Statelor Unite şi de riposta promptă americană prin declanşarea războiului împotriva terorismului, intervenţia din Afganistan, războiul din Irak şi consecinţele acestuia pe termen lung. Criza din Orientul Apropiat (conflictul dramatic dintre Israel şi palestinieni, dintre Israel şi miliţiile Hezbollah) nu s-a ameliorat, iar cea a Balcanilor de Vest, deşi gestionată în mod corespunzător de NATO şi, actualmente, de UE, se continuă, la fel şi cea din Transnistria, din Cecenia, din Asia Centrală şi din Asia de Sud-Est.

Continentul african este zguduit de conflicte militare deschise, atacurile teroriste au făcut numeroase victime la început de secol în Spania, în Turcia, în Federaţia Rusă, în Caucaz, în Asia de Sud-Est şi în multe alte locuri de pe planetă. Aceste crize politico-militare care se ţin lanţ nu au, aparent, nici o legătură cu criza economică mondială, cu criza energetică (preţul barilului de petrol a depăşit demult pragul critic considerat cândva a fi 50 de dolari, apropiindu-se de 80!) şi cu crizele politice declanşate (şi soluţionate) în Georgia, în Ucraina şi în ţările Asiei Centrale. În realitate, toate aceste crize se intercondiţionează, la originea lor aflându-se bătălia pentru resurse, pentru frontiere, pentru poziţii avantajoase sau privilegiate în noua configuraţie mondială, pentru putere şi, mai ales, pentru influenţă. Înapoia acestor crize se află însă interesele marii finanţe, capacitatea ei extraordinară de a produce, direct sau prin inducţie, situaţii generatoare de crize şi conflicte.

Toate crizele care afectează sistemele politice, sociale, economice, informaţionale şi militare sunt, în esenţa lor, de sorginte politică. Ele provin din apariţia şi dezvoltarea unor disfuncţionalităţi grave, în primul rând în cadrul fluxurilor pe care se definesc relaţiile dintre sisteme sau dintre componente ale sistemelor. Acestea se accentuează în permanenţă, dacă nu se iau măsuri imediate. Crizele internaţionale au, în genere, aceeaşi configuraţie şi aceeaşi cauzalitate. Jean-Louis Dufour[52] analizează, următoarele 56 de crize[53] internaţionale importante din cele 200 sau, după unii

[52] Jean-Louis Dufour, *Op.cit*., pp. 58-225.

[53] Acestea sunt: revolta boxerilor şi trimiterea unei forţe internaţionale (1900), prima criză dintre Franţa şi Germania pe seama Marocului (1905), criza bosniacă (1908), atentatul de la Sarajevo şi criza din vara anului 1914, genocidul armean (1915-1919), ocuparea regiunii Ruhrului de către trupele franco-belgiene (1923), incidentul de la Wal-Wal şi criza etiopiană (1934), remilitarizarea Renaniei (1936), *pronunciamento*-ul militar din Spania (1936), München (1939), blocada Berlinului (1949), insurecţia ungară (1956), naţionalizarea

autori, 400 care au avut loc în secolul al XX-lea. Toate, în concepţia analistului francez, au cunoscut o perioadă de precriză, un moment de ruptură şi o desfăşurare propriu-zisă a crizei. La aceste crize se pot adăuga altele, numeroase, între care ar trebui menţionate şi cele din Transnistria (1992 şi până azi), din Cecenia, din Caucazul de Nord, din Filipine, din Indonezia şi din numeroase alte locuri de pe planetă.

Începutul de secol nu a modificat filosofia, fenomenologia şi fizionomia crizelor politice, militare şi politico-militare. De fapt, nu există crize militare în sine, ci toate crizele din domeniul militar sunt de sorginte politico-militară. Totdeauna există o situaţie, o conjunctură sau o decizie politică de unde îşi extrage substanţa o disfuncţie de ordin militar care generează o criză în sistem.

De regulă, crizele politico-militare apar atunci când sistemele sau acţiunile politice ajung în impas, când sunt epuizate toate celelalte resurse şi se apelează la ultima forţă care ar putea scoate politicul din dificultate, forţa militară. Numai că nu totdeauna o astfel de soluţie este şi cea mai bună, deşi, uneori, devine singura. De regulă, criza politico-militară constituie o

Companiei Universale a Canalului de Suez (1956), intervenţia americană în Liban (1958), războiul pentru insulele Jinmen/Quemoy (1958), secesiunea Katangăi şi intervenţia Naţiunilor Unite (1960-1963), criza avionului spion american U2 (1960), care a fost doborât în spaţiul aerian sovietic, diferendul franco-tunisian (1961), criza rachetelor din Cuba (1962), lovitura de stat din Gabon şi intervenţia franceză (1964), criza prilejuită de „Războiul de şase zile“ (1967), „Primăvara de la Praga“ şi intervenţia forţelor armate ale ţărilor Tratatului de la Varşovia, mai puţin ale României (1968), secesiunea Bangladeshului (1971), criza produsă de „Războiul Yom Kippur“ (1973), debarcarea turcă din Cipru (1974), pătrunderea forţelor siriene în Liban (1976), incidentele dintre Djibouti şi Somalia şi intervenţia franceză (1976), intervenţia avioanelor franceze Jaguar în Mauritania împotriva Frontului Polisario (1977), contruntarea dintre Somalia şi Etiopia (1977-1978), intervenţia israeliană în sudul Libanului şi crearea Forţei Interimare a Naţiunilor Unite în Liban – FINUL (1978), invadarea provinciei Shaba şi intervenţia franceză de la Kolwezi (1978), răsturnarea împăratului Bokassa şi operaţiunea „Barracuda“ (1979), luarea ca ostatici a personalului ambasadei americane de la Teheran (1979), intervenţia sovietică în Afganistan (1979, „Afacerea de la Gafsa“ (1980) şi intervenţia franceză, criza din Polonia (1981), incidentul din Golful Syrta dintre Statele Unite şi Libia (1981), criza şi războiul din Falkland (Malvine) (1982), criza dintre Statele Unite şi Granada şi intervenţia americană (1983), diferendul dintre Ciad şi Libia (1986), atentatul de la Berlin şi raidul american împotriva regimului de la Tripoli (1986), incidentele din sudul Libanului (1986), rebeliunea din Surinam (1986-1992), prima criză din Golful Persic (1987), criza dintre Statele Unite şi Panama şi operaţia „Cauza justă“ (1987-1989), „Războiul din octombrie“ din Rwanda şi intervenţia franceză (1990-1991), tulburările din Gabon (1990), invadarea Kuweitului de către Irak (1990), izbucnirea lungii crize iugoslave (25 iunie 1991), tulburările din Zair şi intervenţia militară franco-belgiană (1991), criza din Somalia şi intervenţia internaţională (1992), condamnarea Israelului şi Intifada (1993), ultimatumul de la Sarajevo (1994), criza Taiwanului (martie 1996), criza dintre Irak şi SUA (1997-1998), criza din Kosovo (1999).

etapă superioară a unei crize politice interne sau internaţionale. Ea marchează acel prag critic după care, adeseori, criza devine război.

Crizele politico-militare sunt vechi de când lumea şi au, în toate timpurile, aproape aceleaşi caracteristici. Ele rezultă din dinamica şi dialectica intereselor şi poartă amprenta interdeterminărilor acestora. Astfel, criza din Orientul Mijlociu este, în fond, o criză condiţionată de bătălia pentru resursele energetice şi pentru dezamorsarea unui focar de tensiuni şi conflicte. În acelaşi timp, ea este determinată şi de un proces complex al frontierei, în condiţiile în care între statul evreu şi palestinieni există un complicat diferend de identitate. Această situaţie iradiază tensiuni în întregul Orient Mijlociu, întrucât, cu toate divergenţele, există, totuşi, o solidaritate a lumii arabe.

Practic, criza Orientului Mijlociu nu poate fi rezolvată decât în momentul în care sunt soluţionate două probleme esenţiale: problema palestiniană şi problema gestionării resurselor energetice din zonă. Conceptul Orientul Mijlociu Extins, sau Marele Orient Mijlociu, ar putea reprezenta o soluţie, dar ea nu este încă percepută aşa de către toate statele din zonă. Dimpotrivă, unele state, între care şi Iranul, o consideră ca o soluţie americană inacceptabilă. Cert este că, la ora actuală, Orientul Mijlociu este spaţiul în care se derulează cele mai grave crize de la încheierea Războiului Rece, iar problemele care generează aceste crize sunt departe de a putea fi soluţionate.

La această criză a frontierelor şi a gestionării resurselor se adaugă una şi mai gravă, însă complementară acesteia, terorismul. Acest fenomen – existent dintotdeauna pe planetă – a căpătat la început de secol, o dimensiune planetară, constituind, după pericolul nuclear, cea mai gravă ameninţare la adresa securităţii omenirii.

3.2.4. Crize pe plan intern

În România, la ora actuală nu există şi, probabil, nici în viitorul apropiat, după toate datele, nu vor exista conflicte grave şi nici crize care să evolueze spre conflicte armate. Crizele interne actuale din ţara noastră ţin de haosul economic şi social, din care se iese foarte greu, de starea de nesiguranţă şi incertitudine generată de o îndelungată perioadă de tranziţie şi de integrarea întârziată în NATO şi în Uniunea Europeană. Totuşi, din 1989 încoace, ţara a fost supusă la tot felul de presiuni, pericole şi ameninţări dintre cele mai grave, începând cu lanţul de violenţe şi conflicte, inclusiv interetnice, din 1990 şi din anii următori, cu mineriadele şi mişcările sociale de tot felul, şi continuând cu neîntreruptele fenomene de corupţie şi jefuire de către tot felul de parveniţi a economiei naţionale. Într-un document al

Ministerului Administraţiei şi Internelor, se arată că „crima organizată, migraţia ilegală, corupţia, criminalitatea economico-financiară, tâlhăriile, omorurile la comandă sau în scop de jaf, precum şi furturile din avutul public şi privat exercită o influenţă negativă asupra calităţii vieţii cetăţeanului şi siguranţei publice.“[54]

În acelaşi document, sunt definite următoarele riscuri şi ameninţări posibile în mediul intern, generatoare de crize şi conflicte:

- degenerarea unor tensiuni social-economice, interconfesionale şi interetnice în acţiuni spontane de violenţă şi confruntări deschise între grupări extremiste, precum şi între acestea şi autorităţile legale ale statului român;
- şomajul;
- acţiunile ostile, comise în zona de frontieră de către grupuri sau indivizi, prin care se încalcă tratate, convenţii sau acorduri bilaterale încheiate de România cu statele vecine;
- desfăşurarea unor acţiuni specifice ale războiului psihologic, în scopul subminării încrederii în instituţiile statului, creării de confuzie şi panică;
- scăderea autorităţii unor instituţii ale statului, ca urmare a neîndeplinirii corespunzătoare a atribuţiilor legale;
- diminuarea încrederii populaţiei în capacitatea de acţiune a forţelor de ordine şi siguranţă publică;
- extinderea actelor de corupţie la nivelul factorilor de decizie din administraţie;
- manifestări antinaţionale, extremiste, separatiste şi xenofobe;
- producerea unor dezastre naturale, tehnologice, ecologice, accidente chimice, biologice sau nucleare.

La acestea se pot adăuga, desigur, şi altele, în funcţie de evoluţia situaţiei internaţionale şi zonale, de situaţia conflictelor (deocamdată, îngheţate) din Balcanii de Vest, din Transnistria şi din Caucaz, din Orientul Apropiat şi din alte zone situate în vecinătatea României.

Crizele interne din România sunt în mare măsură dependente de situaţia internaţională şi regională, de evoluţia stării de securitate din statele vecine şi din alte state, de modul în care se gestionează conflictualitatea lumii. Efectul de reţea se face simţit şi în cazul crizelor interne.

De asemenea, dinamica crizelor interne din România depinde de dinamica crizelor interne din statele europene, din statele membre ale Alianţei, din statele vecine, precum şi de crizele economice, financiare generale, de cele ale resurselor energetice, de crizele sociale, precum şi de

[54] Ministerul Administraţiei şi Internelor, *Principii şi elemente ale Concepţiei de realizare a ordinii şi siguranţei publice,* Bucureşti, 2005, p. 3.

cele provocate de numeroasele dezastre naturale ce se produc la scara întregii planete.

Chiar dacă nu au fost încă identificate cu precizie forţe special constituite şi interesate în mod deosebit pentru producerea unor crize în România (deşi nu trebuie exclusă nici o astfel de posibilitate), declanşarea unor crize nu este imposibilă. Crizele produse de afacerea RAFO, de jefuirea populaţiei prin FNI şi prin alte mijloace de escrocare financiară, distrugerea intenţionată a unor capacităţi de producţie, cum a fost Combinatul de Utilaj Greu din Iaşi, criminalitatea economică şi financiară în floare sunt semnale că, în lipsa unei conduceri politice ferme, democratice şi raţionale, asociată cu neîndeplinirea la timp a criteriilor şi exigenţelor integrării în Uniunea Europeană, precum şi absenţa unor programe economice şi sociale coerente, realiste şi consistente puteau şi încă pot duce la situaţii extrem de complicate care ar favoriza crize complexe ce pot degenera în conflicte foarte grave, cu consecinţe incalculabile.

Aceste situaţii pot fi favorizate şi de ameninţările grave identificate în mediul extern (care afectează România) şi pe care Ministerul Administraţiei şi Internelor le consideră a fi următoarele:

- dezvoltarea, consolidarea şi specializarea filierelor crimei organizate, internaţionalizarea acestora şi atragerea în componenţă a unor elemente şi grupuri autohtone, includerea teritoriului ţării noastre în circuitul transnaţional al migraţiei clandestine, al traficului ilicit de droguri, fiinţe umane, armament, explozivi, substanţe toxice, radioactive şi bancnote false;
- creşterea pericolului terorist, proliferarea armelor de distrugere în masă, a traficului cu tehnologii şi materiale supuse controlului destinaţiei finale;
- creşterea interesului în unele medii de afaceri din străinătate pentru obţinerea, prin operaţiuni financiare ilegale, a pachetului majoritar de acţiuni la unele societăţi producătoare şi utilizatoare de substanţe chimice, materiale şi tehnologii strategice din ţara noastră, în vederea exportării lor, directe sau prin intermediar, în zone de conflict sau aflate sub embargo;
- diversificarea formelor şi procedeelor utilizate pentru spălarea banilor (produsului infracţiunilor), în care sunt implicate grupări ce acţionează în spaţiul european, ce au drept rezultat trecerea peste frontieră a valutei ori transferul prin bănci al sumelor rezultate din operaţiile ilicite desfăşurate pe teritoriul României;
- proliferarea traficului ilegal cu arme uşoare şi creşterea posibilităţii de scăpare de sub control a sistemelor de gestionare şi comandă a armelor de distrugere în masă;
- manifestarea tendinţelor de autonomizare a unor zone sau chiar regiuni, pe baza criteriilor etnice sau religioase;

- accidente tehnologice sau naturale cu efecte transfrontaliere;
- diminuarea accesului la resurse strategice, tehnologii şi echipamente informaţionale de vârf;
- amplificarea fenomenului migraţiei ilegale.

Aceste pericole şi ameninţări care vin din mediul extern depind, în foarte mare măsură, de modul în care comunitatea internaţională (ONU, NATO, UE, organizaţii şi organisme de securitate internaţionale şi regionale, organizaţii ale diferitelor ţări, alte structuri cu responsabilităţi internaţionale, formate prin acorduri, tratate şi convenţii) gestionează şi influenţează acest mediu, precum şi de ceea ce se întreprinde în mod concret în fiecare ţară pentru reducerea vulnerabilităţilor şi dezamorsarea acestor tipuri transfrontaliere de provocări, pericole şi ameninţări, unele dintre ele directe şi chiar iminente.

Din aceste desfăşurări, rezultă, pentru România, posibilitatea următoarelor tipuri de crize:

- crize care ţin de criminalitate, anomie socială, siguranţa persoanei, proprietăţii, instituţiilor publice şi private şi a statului;
- crize care pot afecta securitatea naţională şi apărarea ţării;
- crize care pot afecta securitatea regională;
- crize economice;
- crize politice;
- crize politico-militare sau cu implicaţii politico-militare;
- crize etnice;
- crize sociale;
- crize complexe;
- crize în mozaic.

3.2.5. Crize cauzate de factori naturali

Crizele cauzate de factori naturali sunt la fel de periculoase ca orice alt tip de crize, dacă nu chiar mai periculoase, deoarece:

- momentul declanşării lor nu depinde de oameni;
- sunt crize de un tip deosebit şi nu se produc ca urmare a unor acumulări periculoase în plan economic, social sau de altă natură;
- sunt crize care urmează unui fenomen natural cu urmări tragice (cutremure, erupţii vulcanice, inundaţii, revărsări, avalanşe, uragane, cicloane, tsunami etc.), în faţa căruia oamenii sunt, de regulă, neputincioşi;
- crizele cauzate de astfel de fenomene se constituie în urmări ale acestor dezastre, fac parte din efectele lor, sunt, adică, efecte de dezastre.

Aceste crize induc în plan economic, social, moral efectele cele mai directe şi cele mai periculoase ale dezastrelor. Un ciclon, spre exemplu, cum

a fost Katrina, poate distruge, în câteva ore, păduri, vegetaţia naturală de pe zeci de mii de hectare, dar şi plantaţii, diguri, ferme, locuinţe, oameni, animale, practic, tot ce întâlneşte în cale. Pagubele unor astfel de fenomene sunt uriaşe, iar infrastructurile şi bunurile oamenilor se refac în câţiva ani, prin eforturi foarte mari. Dincolo de aceste eforturi, este vorba de crearea unei stări de nesiguranţă, de teamă, de neîncredere. Oamenii sunt nevoiţi să-şi părăsească locurile în care s-au născut, în care au trăit, iar acest lucru nu le este la îndemână, întrucât n-au unde se duce. Şi chiar dacă autorităţile găsesc unele soluţii, oamenilor le vine la fel de greu. Trebuie să reia totul de la început, întrucât tot ce au adunat într-o viaţă le-a fost distrus în câteva ore.

Nu numai ţările litorale suferă astfel de dezastre. Aproape că nu este ţară pe lume care să nu fie supusă unor astfel de fenomene naturale. Inundaţiile şi revărsările de ape din România, din ultimii doi ani, au produs pagube de sute de miliarde de lei, distrugând pur şi simplu vetrele seculare ale unor localităţi importante.

Gestionarea crizelor provocate de erupţia unor vulcani este dificilă. Catastrofele erupţiilor muntelui Pelée şi muntelui Nevado del Ruiz deţin tristul record al celor mai mari victime ale secolului XX. Cauzele acestor catastrofe din 1902 şi 1985 nu se datorează atât erupţiilor, cât unor raţiuni politicianiste (alegeri în Martinica, neglijenţe crase în Columbia) care au cauzat dispariţia a 29.000 şi, respectiv, 25.000 de persoane.[55] Totuşi, gestionarea unor astfel de situaţii – aşa cum o arată şi alte erupţii –, chiar dacă este foarte delicată, se prezintă ca fiind mai puţin dificilă ca în alte cazuri.

Oamenii de ştiinţă trebuie să-şi confrunte scenariile şi ipotezele, modelele teoretice şi observaţiile în curs. Criza din 1995 de pe insula Soufrière de Montserra din Caraibe (o mică insulă sub administrare britanică) arată că se poate colabora în mod eficient. Oamenii de ştiinţă au fost integraţi în echipele MVO (Montserra Volcano Observatory), analiza datelor şi informarea presei efectuându-se corect şi în timp util. A fost difuzată o informaţie comprehensibilă care a dus la liniştirea populaţiei, prevenirea panicii, limitarea zvonurilor şi conştientizarea pericolului.

Unele erupţii durează câteva luni, altele, cum a fost cea a vulcanului Unzen (1990-1995), câţiva ani. Erupţiile vulcanice pot distruge suprafeţe mari de teren, numeroase bunuri, pot afecta grav mediul, dar sunt mai puţin primejdioase ca alte cataclisme naturale (cicloane, inundaţii, cutremure, avalanşe etc.) în ceea ce-i priveşte pe oameni. De aceea, interesele economice nu trebuie să blocheze măsurile de prevenţie. Pentru că, în cazul erupţiilor vulcanice, crizele care se declanşează cu acest prilej pot fi bine gestionate, dacă există decizii politice corespunzătoare.

[55] http://www.mpl.ird.fr/suds-en-ligne/fr/volcan/gestion/gestion4.htm#suds

3.3. Coridorul strategic energetic

Marea platformă eurasiatică a fost, este şi va fi totdeauna generatoare de resurse, de mişcare şi de conflicte. Spaţiu extrem de diversificat, de furtunile populaţiilor foaierului perturbator la *heartland*-ul lui Mackinder şi *rimland*-ul lui Spykman, el va fi totdeauna flexibil, inepuizabil şi, pe această bază, plin de surprize. Nimeni nu ştie cu certitudine ce se ascunde sub platforma Siberiei şi sub cea a Iakuţiei, ce tărâmuri drenează Obi şi Ienisei, cum se prezintă *lenaland*-ul cu adevărat sau ce ascund groapa Marianelor şi Himalaya, deşertul Karakum sau lanţul Munţilor Tianşan. Singura certitudine o reprezintă acest coridor strategic al resurselor energetice, care se întinde de la Marea Neagră până dincolo de Asia Centrală. După ce Orientul Mijlociu a intrat şi a ieşit, iarăşi a intrat şi iarăşi a ieşit, aşa cum a ieşit, şi iarăşi a intrat şi nu a mai ieşit din vizibilele sau ascunsele bătălii pentru petrol, coridorul strategic al resurselor central-asiatice pare să atragă şi să configureze o nouă politică şi o nouă strategie în veşnica bătălie pentru resurse: politica şi strategia confruntării prin…parteneriate strategice.

La acest imens bazin al resurselor, se poate ajunge prin Rusia, prin China, prin Afganistan, prin coridorul asiatic islamic şi prin Marea Neagră. Într-un fel, am putea spune că Marea Neagră chiar face parte din acest spaţiu strategic al hidrocarburilor, ca poartă europeană sau euro-atlantică, deschisă sau închisă, în funcţie de nevoi şi interese. De aceea, nu încape nici o îndoială că Marea Neagră joacă şi va juca şi în continuare un rol foarte important în strategia reconfigurării spaţiului eurasiatic, în viziune europeană şi euro-atlantică. Este o zonă de falie şi de confluenţă, de unde se conturează realităţi complexe, contrastante, dar şi numeroase perspective. Desigur, Marea Neagră nu are o importanţă în sine, doar ca spaţiu de confluenţă şi de contrast, ci mai ales prin direcţiile de valoare strategică ce se deschid de aici şi care, în acelaşi timp, converg aici. Există direcţii sau coridoare strategice europene şi direcţii de importanţă strategică asiatice. Marea Neagră îndeplineşte rolul de *sinapsă strategică* între acestea. Direcţiile (coridoarele, culoarele) sunt:

Pentru zona europeană:

- culoarul strategic maritim (Marea Neagră, Strâmtorile, Marea Mediterană);
- culoarul strategic al Dunării;
- culoarul strategic nord-european, situat la nord de lanţul muntos european (Marea Neagră se leagă de acest culoar prin rocada strategică reprezentată de spaţiul dintre Prut şi Nistru şi prin direcţia strategică ucraineană).

Pentru zona asiatică:

- culoarul (spaţiul) strategic energetic (Caucaz, Marea Caspică, Asia Centrală);
- culoarul (spaţiul) strategic sud-vest asiatic (Marea Neagră, Turcia, Irak, Iran, Golful Persic, prin Câmpia Mesopotamiei);
- culoarul (spaţiul) strategic Don, Volga, Siberia Vestică;
- direcţia strategică ucraineano-poloneză (la 18 noiembrie 2003, a fost semnat un important acord între Polonia şi Ucraina privind transportul petrolului din Marea Caspică printr-o conductă Odessa-Brody – terminată în 2002 –, cu o capacitate de 4 milioane tone pe an, dar Rusia a propus Ucrainei ca respectiva conductă să fie folosită pentru transportul petrolului în sens invers, adică din Rusia spre Odessa, de unde să fie dus în Europa prin tancuri petroliere).

De asemenea, Marea Neagră uneşte şi separă două mari religii, două mari culturi şi două mari mentalităţi:

- ♦ nordul ortodox (Bulgaria, România, Ucraina, Rusia, Georgia, Armenia);
- ♦ sudul islamic (Turcia şi o parte din zona caucaziană).

Fiecare dintre aceste culoare (spaţii, coridoare, direcţii) îşi are importanţa sa deosebită. De-a lungul istoriei, aceste culoare (spaţii, coridoare, direcţii) strategice au fost mai mult sau mai puţin active, în funcţie de situaţia politică, economică, socială şi militară a Europei şi de cea a Asiei, dar niciodată n-au încetat să existe şi să fie luate în consideraţie, într-o formă sau alta.

Zona caucaziană este ea însăşi o zonă de falie, un spaţiu în care, datorită numeroaselor determinări, există un amalgam de populaţii, de culturi, de mentalităţi şi de interese.

În noua reconfigurare (europeană, euro-atlantică şi eurasiatică) a mediului de securitate, prin extinderea NATO şi a Uniunii Europene şi reaşezarea centrelor de putere pe suportul unor parteneriate strategice şi, deopotrivă, pe cel al „bătăliei pentru resurse“, aceste direcţii se cer privite şi analizate atât într-o perspectivă optimistă (datorită parteneriatelor), cât şi în una mai puţin optimistă, care ţine de lecţiile şi fantasmele istoriei, de amestecul de populaţii, de religii, de culturi, de prejudecăţi şi de jocul intereselor în această confruntare pentru resurse.

Cel mai semnificativ dintre aceste coridoare strategice, în perspectiva unei NATO extinse şi a unei Uniuni Europene cu graniţele sud-estice exterioare pe Prut şi în Marea Neagră, va fi, fără îndoială, cel energetic. Acesta este un coridor sau un spaţiu eurasiatic median, situat între

heartland-ul despre care scria britanicul Harold Mackinder, sau la marginea acestuia, şi *rimland*-ul (Iran, Pakistan, India, Indochina, China) despre care vorbea americanul Nicolas Spykman, cu determinări complexe şi influenţe multiple, în reţea şi, în acelaşi timp, în mozaic. Cele mai importante dintre aceste determinări sunt următoarele:

- ♦ spaţiul Caucaz, Marea Caspică, Asia Centrală corespunde cu un tronson marcant din vechiul drum al mătăsii;
- ♦ se situează într-o zonă care este, deopotrivă, de falie, de confluenţă şi de confruntare;
- ♦ face parte din coridorul islamic;
- ♦ cuprinde o parte însemnată din vechiul foaier perturbator din Antichitate şi Evul Mediu, care se întindea între Caspica şi Manciuria;
- ♦ este o zonă conflictuală, cu foarte multe probleme.

Actuala configuraţie a zonei la care ne referim este şi un rezultat al bătăliilor anterioare pentru acest spaţiu, care au avut cel puţin două obiective fundamentale:

- ♦ desfiinţarea sau dezamorsarea foaierului perturbator;
- ♦ controlul resurselor energetice.

Urmarea directă a primului obiectiv a fost amestecul de populaţii (în Kazahstan, spre exemplu, sunt 40% cazahi, 36% ruşi şi 4%, turci, tătari, polonezi etc.), iar efectul celui de al doilea este o bătălie deschisă şi redeschisă mereu, adică o bătălie continuă, pentru controlul şi valorificarea resurselor. Presiunile care se exercită asupra acestui spaţiu sunt şi ele numeroase şi greu de armonizat şi de răspuns la ele. Unele sunt *presiuni exterioare* şi provin, îndeosebi, din jocul de interese al centrelor de putere mondială şi regională şi al altor entităţi privind resursele energetice şi mediul de securitate. Mediul de securitate este determinat de politica de parteneriat sau de confruntare în ceea ce priveşte în primul rând aceste resurse. Aceste presiuni sunt exercitate, într-o formă sau alta, de următoarele centre de putere şi entităţi:

- Federaţia Rusă, care deţine principalul sistem de conducte pentru transportul hidrocarburilor şi doreşte să-şi menţină controlul strategic asupra resurselor Caspice şi Asiei Centrale, stabilitatea la frontierele sale şi controlul migraţiei islamice în Siberia, dar prin cu totul alte metode decât cele imperiale de odinioară;
- Statele Unite ale Americii, care doresc nu numai ca firmele americane să aibă un rol important în valorificarea resurselor energetice din zonă, ci şi, subsumat strategiei de gestionare a crizelor şi de combatere a terorismului, un mediu de

securitate caracterizat de stabilitate politică, economică şi strategică, religioasă şi culturală, care să prevină conflictele majore şi să se alinieze luptei împotriva reţelelor teroriste;

- NATO, care doreşte controlul strategic al situaţiei din zonă, prevenirea ameninţărilor asimetrice şi a conflictelor majore şi protejarea intereselor europene şi euro-atlantice;
- Uniunea Europeană, care doreşte extinderea, în continuare, în zona Caucazului, accesul major la resursele energetice caspice şi folosirea acestui coridor în relaţiile cu China şi cu Asia de Sud-Est;
- China, care doreşte relaţii de bună vecinătate cu ţările din Asia Centrală, accesul la resursele energetice, continuarea în ritm rapid a dezvoltării sale economice şi echilibrarea situaţiei economice din zonă;
- Japonia, care doreşte accesul la resursele energetice, construirea unor conducte cu terminale accesibile Japoniei şi stabilitatea în zonă;
- Turcia, care doreşte creşterea rolului său stabilizator în zonă, accesul la resurse, combaterea terorismului şi prevenirea conflictelor şi diferendelor etnice şi religioase;
- Iranul şi alte ţări din coridorul islamic, care doresc valorificarea în folos propriu a resurselor şi creşterea influenţei în zonă.

Presiunile care rezultă din parteneriatele strategice sunt, în general, stabilizatoare, iar confruntările dintre marile puteri, centrele de putere şi factorii exteriori interesaţi de zonă, deşi sunt destul de vizibile, cedează încet, încet (dar nu pe deplin) locul unor colaborări în care sunt implicate Federaţia Rusă, Uniunea Europeană, Statele Unite şi China.

Există şi o serie de alte *presiuni externe*, deosebit de periculoase, din partea reţelelor teroriste, a traficanţilor de droguri, a crimei organizate, care urmăresc menţinerea contrastelor, a tensiunilor şi situaţiei incerte necesare pentru activităţi ilegale, producerea şi valorificarea materiei prime pentru traficul de droguri, conexarea la resursele de materii prime pentru droguri din Asia de Sud-Est şi activarea continuă, pe această bază, a foaierului perturbator.

Ceea ce îngrijorează foarte mult sunt *presiunile interne*. Ele pun încă sub semnul instabilităţii întreaga zonă, de unde rezultă că procesul de anihilare a foaierului perturbator încă nu s-a încheiat. Şi, probabil, nu se va încheia niciodată. Aceste presiuni sunt numeroase. Unele sunt moştenite de secole, altele poartă amprenta mutaţiilor strategice produse la sfârşitul secolului al XX-lea, prin destrămarea Uniunii Sovietice şi prin reuşita

strategiei de îndiguire aplicată de Statele Unite în decursul Războiului Rece. Cele mai multe rezultă însă din intersecţia problemelor economice şi sociale grave cu care se confruntă ţările din zonă, măcinate ele însele de numeroase contraste, şi *presiunile externe subterane* exercitate de reţelele teroriste zonale şi internaţionale, de traficanţi, de alte cercuri de interese.

Jocul petrolului. De fapt, coridorul Caucaz, Marea Caspică, Asia Centrală este un coridor strategic al hidrocarburilor. Se apreciază că deşertul Karakum din Turkmenistan deţine locul trei în lume în ceea ce priveşte rezervele de gaze naturale (3 trilioane metri cubi) şi şase miliarde barili de petrol. La ora actuală, din această zonă se construiesc conducte pentru aprovizionarea Japoniei şi Vestului. Atât în construcţia acestor conducte, cât, mai ales, în forarea şi extracţia hidrocarburilor, sunt prezente numeroase companii americane şi britanice, ruseşti, chineze şi chiar japoneze.

Unele studii apreciază că Marea Caspică are 17 miliarde barili de petrol, ceea ce echivalează cu o treime din rezervele de petrol ale Venezuelei, una dintre principalele furnizoare de resurse energetice pentru Statele Unite.

Întregul Bazin caspic, după alte estimări, ar conţine 200 miliarde barili de petrol, adică de 33 de ori mai mult decât posesiunile din Alaska de Nord ale SUA, în valoare de 4 trilioane dolari (la nivelul anului 2001).

Rezervele de petrol pentru litoralul caspic (iranian, azer, kazah, turkmen şi rus) se estimează a fi de 25 miliarde tone metrice, ceea ce reprezintă 15% din rezervele mondiale de petrol şi 50% din rezervele mondiale de gaz.

Până în 2010, pot fi pompaţi aproape 5 miliarde barili de petrol pe zi, dacă se asigură resursele financiare necesare pentru forări, extracţii şi conducte.

Cea mai dificilă problemă o reprezintă transportul petrolului şi gazelor naturale, mai exact, costurile. Costul transportului petrolului[56] din Golful Persic este 2-5 $ pe tonă, pentru petrolul din Marea Nordului, de 10 $, pentru petrolul din Marea Caspică, de 17 $, iar pentru petrolul siberian, de 35-45 $. Singura conductă din zona Mării Caspice – Baku, Groznâi, Novorosiisk – trece, deci, prin Cecenia, de unde şi marile probleme care se pun acolo, în condiţiile crizei. Ruşii aveau o singură alternativă: ocolesc Cecenia sau supun Cecenia. Miza confruntărilor din această provincie ţine

[56] Locotenent-colonel (r) Lester W. Grau, *Hidrocarburile şi o nouă regiune strategică: Marea Caspică şi Asia Centrală,* în Military Review, mai-iunie 2001.

mai mult de traseul conductei decât de problemele etnice. Ei au realizat o conductă ocolitoare[57], dar nu au renunţat la cuminţirea Ceceniei.

Zona Caucazului, Caspicii şi Asiei Centrale nu poate fi analizată în afară rolului Rusiei în transportul petrolului. Ruta rusească are un sistem de conducte bine dezvoltat şi transportă aproape întreaga cantitate de petrol care se exploatează din Bazinul caspic. Ruşii controlează resursele Mării Caspice de mai bine de un secol. Rusia, prin sistemul de transport, controlează sau încearcă să controleze industria petrolieră a Kazahstanului şi a altor ţări din zonă. În 1997, consorţiul Mării Caspice, format din Chevron, Mobil, Lukoil şi companiile publice petroliere din Oman şi Kazahstan, a acceptat, la presiunile Rusiei, să construiască o conductă de 2 miliarde dolari din Kazahstan, prin Rusia, către Novorosiisk. Această rută deţine controlul asupra petrolului din regiune. Ruta Baku, Groznâi, Novorosiisk a fost închisă o vreme, datorită situaţiei de criză şi faptului că, în Cecenia, se sustrăgea ilegal petrol pentru rafinăriile cecene. Apoi ruşii au construit o conductă ocolitoare şi au reactivat ruta Baku, Novorosiisk. Tendinţa este de a aduce petrolul din Bazinul Caspic şi din Kazahstan spre nord-vest, în sistemul de conducte rusesc, şi a menţine controlul asupra acestuia.

Există şi o rută transcaucaziană. S-a constituit un consorţiu internaţional petrolier - Compania Operativă Internaţională a Azerbaidjanului (A.I.O.C.) din care fac parte companiile americane, în proporţie de 40%, companiile britanice 19%, Azerbaidjan 10%, Lukoil 10%, Norvegia 8,6%, Japonia 4%, Turcia 6,8%, Arabia Saudită 1,8%. Consorţiul a construit ruta Baku, Supsa (Marea Neagră). Transportul se continuă, prin Marea Neagră, cu petroliere, dar Turcia, interesată de conducta Baku, Ceyhan, care a fost, de asemenea, realizată, nu doreşte creşterea traficului. Nici Rusia nu doreşte acest lucru, întrucât conducta nu trece pe teritoriul ei. Conducta traversează, de asemenea, zone instabile din punct de vedere politic, etnic şi economic.

Ruta Baku, Ceyhan – în prezent o opţiune aprobată, finanţată şi realizată – creează unele probleme care ţin atât de instabilitatea zonei Nagorno-Karabah, cât şi de traseul printr-o zonă muntoasă, destul de dificilă. Construirea unei astfel de conducte are însă o importanţă strategică deosebită, întrucât duce la diminuarea controlului rusesc asupra petrolului caspic, creşterea rolului Turciei în zonă, deci şi al NATO, şi implicarea şi mai pronunţată a Statelor Unite în Mediterana de Est. S-a propus şi varianta Baku, Supsa şi, de aici, printr-o conductă subacvatică, Turcia, zona kurdă, Ceyhan. Această rută trebuia să fie conectată cu Turkmenistanul printr-o conductă subacvatică, prin Marea Caspică. Proiectul, foarte costisitor şi greu

[57] Conducta care trece pe la Groznâi era perforată de peste 100 de robinete prin care se sustrăgea ilegal petrolul necesar rafinăriilor cecene.

de impus (era necesară aprobarea tuturor ţărilor din regiune), nu s-a finalizat.

Iranul deţine şi el un sistem de conducte funcţional, îndeosebi din sudul Caspicii către Golful Persic, şi realizează acorduri cu o serie de companii din Franţa, Italia, Olanda, Spania, China, India şi Rusia. Aceste acorduri continuă să funcţioneze, chiar în condiţiile crizei provocate de programul nuclear iranian. Inclusiv companiile americane sunt interesate de această rută, dar, până la războiul din martie 2003 asupra Irakului, accesul lor era limitat, datorită faptului că guvernul american acuză Iranul că sprijină terorismul, că urmăreşte să realizeze arma nucleară şi impune sancţiuni asupra acestuia.

După ce a fost înlăturat Saddam Hussein de la putere, s-a sperat că situaţia din Irak se va stabiliza, iar relaţiile Statelor Unite cu Iranul vor cunoaşte, probabil, un curs pozitiv. N-a fost însă aşa, cel puţin până în acest moment, deşi calea raţională a stabilizării zonei şi ieşirii dintr-o criză extrem de periculoasă nu poate fi alta decât acceptarea şi realizarea efectivă a unui dialog realist.

Există, cel puţin în proiecte, şi o rută afgană. Aceasta vizează construirea de conducte din Asia Centrală, prin Afganistan, spre Karaci. Costul se estimează la 1,9 miliarde dolari. Deocamdată, Afganistanul este instabil şi companiile care sunt în măsură să facă astfel de investigaţii nu pot risca. Dar de aici nu rezultă că s-a renunţat la acest proiect. Stabilizarea Afganistanului este importantă, atât pentru realizarea proiectelor de acest fel de care se interesează numeroase companii americane, chineze şi japoneze, cât şi pentru dezvoltarea acestei ţări, aflată de sute de ani într-o zonă a bătăliilor încrucişate. Este, desigur, şi acesta unul dintre motivele pentru care s-au intensificat, în această perioadă, acţiunile împotriva talibanilor.

Se are, de asemenea, în vedere şi ruta chineză. Aceasta vizează transportul petrolului din Asia Centrală spre uriaşa piaţă chineză şi spre cea a Pacificului. Această rută ar fi convergentă cu viitoarele rute siberiene, vizând transportul petrolului din zona respectivă spre forumul Asia de Nord-Est, din care fac parte Rusia, Japonia, China şi Coreea de Sud. De aici rezultă numeroase implicaţii, ce fac obiectul unor parteneriate strategice de mare deschidere, cum sunt Rusia-Statele Unite şi Rusia-China, precum şi relaţiile din ce în ce mai strânse ale Rusiei şi Chinei cu Japonia (Japonia are cel mai mare capital pe piaţa chineză) şi mai ales cu Uniunea Europeană, care se implică în Extremul Orient şi în spaţiul ţărilor Asiei de Sud-Est.

În problematica resurselor din coridorul energetic Caucaz, Marea Caspică, Asia Centrală, sunt elaborate sute de proiecte (dintre care 40 se referă la Kazahstan şi Azerbaidjan), ce implică 11 companii americane, 24

firme occidentale şi două companii ruseşti, valoarea lor depăşind 100 miliarde dolari[58].

Explozia petrolului nu a rezolvat marile probleme economice şi sociale cu care se confruntă ţările din acest spaţiu şi care nu diferă foarte mult de la o ţară la alta.

Zona Caucazului (Rusia, Azerbaidjan, Armenia, Georgia) este o zonă de falie, cu numeroase probleme economice, sociale, etnice şi religioase. Această caracteristică este în contrast cu o altă dimensiune esenţială a spaţiului caucazian, cea de zonă de confluenţă terestră între două mări şi între două mari civilizaţii – cea ortodoxă şi cea islamică – şi cu darul Caucazului de a fi tangent la Marea Caspică şi a adăposti astfel resurse energetice sau rute de transport al acestora.

De-a lungul secolelor, în bătălia pentru Caucaz şi pentru resurse, Rusia este cea care a câştigat cel mai mult, în momentul de faţă ea deţinând jumătate din ceea ce se înţelege prin spaţiul caucazian, pe care se află o serie de republici autonome, printre care şi Cecenia.

La summit-ul CSI de la Yalta, din septembrie 2003, Vladimir Putin a anunţat înfiinţarea unei noi baze militare la Novorosiisk. Acest lucru este foarte interesant, portul Novorosiisk fiind, deopotrivă, terminal al conductei Baku, Groznâi, Novorosiisk[59], cât şi punct de tranzit în transportul mixt al petrolului (conductă-tanc petrolier). De unde rezultă în mod clar intenţia Rusiei de a nu pierde controlul Caucazului.

Proiectul Murmansk aduce în prim-plan una din expresiile concrete ale sensului parteneriatului strategic Rusia – Statele Unite: domeniul energetic. El a fost iniţiat la 1 iunie 2003, la Sankt Petersburg, în timpul întâlnirii dintre George W. Bush şi Vladimir Putin. Proiectul valorează în jur de 4 miliarde dolari şi constă în construirea unei conducte care să transporte petrolul din vestul Siberiei spre Murmansk şi, de aici, cu ajutorul petrolierelor, în SUA. Conducta va fi gata în 2007. Dependenţa SUA de petrolul Orientului Mijlociu se va reduce astfel semnificativ, întrucât se pare că peste 14% din petrolul necesar SUA va fi adus, începând cu 2010, din Rusia[60].

Azerbaidjanul este un fel de stat-pivot în strategiile pentru exploatarea şi transportul petrolului caspic. Miza este foarte mare. Companiile vestice au o prezenţă masivă, tradiţională, în pofida conflictului încă nerezolvat din Nagorno-Karabah, iar proiectele construcţiei viitoarelor conducte sunt şi ele generoase. Baku începe să se modernizeze, însă este

[58] Locotenent-colonel Lester W. Grau, *Ibidem*.
[59] STUDII DE SECURITATE , Nr. 1/2003.
[60] Cotidianul Ziua, 5 noiembrie 2003, p.15.

lipsit de investiţii străine în sectoarele nonenergetice. Într-un fel, o parte dintre drumurile actuale şi viitoare ale petrolului pornesc din Baku sau trec şi vor trece prin Baku. Azerbaidjanul are o populaţie de 7,7 milioane locuitori, alcătuită din azeri (90%), daghestani (3,2%), ruşi (2,5%), armeni (2%), alţii (2,3%)[61].

Armenia are o populaţie de 3,3 milioane locuitori: armeni (93%), azeri (3%), ruşi (2%), dar se pare că, la sfârşitul lui 1993, majoritatea azerilor au emigrat din Armenia. Din punct de vedere religios, 94% din populaţie sunt armeni ortodocşi.

Zona Azerbaidjan-Armenia rămâne, în cadrul regiunii Caucazului, una dintre zonele de criză şi conflict. Datorită prezenţei Occidentului şi parteneriatului strategic Rusia – Statele Unite, precum şi politicii de reforme din cele două ţări, este posibil ca, o vreme, situaţia conflictuală din regiune să fie diminuată şi ţinută sub control.

După demisia preşedintelui Şevarnadze, situaţia din **Georgia,** cu o populaţie de 4,9 milioane locuitori: georgieni (70,1%), armeni (8,1%), ruşi(6,3%), azeri (5,7%), osetieni (3%), abhazi (1,8%), alţii (1,5%), nu s-a îmbunătăţit. Georgia este o ţară săracă. Resursele naturale sunt puţine. Economia se bazează pe agricultură şi pe turism. Începerea construcţiei oleoductului Baku, Tbilisi, Ceyhan şi terminarea lui şi a gazoductului Baku, Tbilisi, Erzerum vor aduce unele investiţii şi locuri de muncă.

Georgia are încă probleme de frontieră cu Rusia şi cu minoritatea armeană. Se speră ca, după ce şi-a ales un nou preşedinte, Georgia să primească un sprijin mai substanţial din partea Occidentului, interesat atât în asigurarea securităţii construcţiei noilor rute de transport al petrolului şi gazelor naturale, cât şi, legat de aceasta, de stabilizarea zonei. Dar, potrivit mult mediatizatului conflict cu Rusia, ca şi evoluţiilor ulterioare ale situaţiei din zonă, se pare că aceste aşteptări nu s-au adeverit. Caucazul rămâne, în continuare, o zonă de criză.

După Orientul Mijlociu, Marea Caspică este a doua zonă de importanţă strategică, datorită petrolului şi gazelor naturale. Ea este cu totul specială, datorită mutaţiilor profunde care s-au produs aici, statutului juridic deosebit al Mării Caspice şi situaţiei populaţiei, economiilor şi nevoii de identitate a ţărilor riverane, dar şi interesului deosebit al marilor puteri, în speţă, al Statelor Unite, Rusiei, Chinei, Uniunii Europene, Japoniei şi Iranului. Deci avem de a face cu o nouă zonă de parteneriat şi, în acelaşi timp, de confruntare.

[61] www.cia.gov, FactBook, 2003.

Dezmembrarea Uniunii Sovietice şi ieşirea ţărilor riverane Mării Caspice de sub controlul nemijlocit al acesteia a creat posibilitatea reconstrucţiei adevăratei identităţi statale şi zonale pentru ţările respective, dar şi a unor noi confruntări în regiune, unor influenţe venite din toate spectrele de interese.

Cândva, sub sovietici, acest spaţiu petrolier fusese aproape uitat. Ca urmare, el nu producea decât 3% din producţia de petrol a Uniunii Sovietice.

Apariţia unor noi state riverane independente – Azerbaidjan, Kazahstan şi Turkmenistan – şi reevaluarea concomitentă a rezervelor de petrol şi de gaze naturale au modificat profund situaţia geopolitică a bazinului.

1. Bazinul caspic are un rol foarte important în geopolitica zonei şi în strategia hidrocarburilor. Hidrocarburile de aici se cunosc încă din Evul Mediu. Au început să fie exploatate în peninsula Apcheron în a doua jumătate a secolului al XIX-lea. Întrucât nu dispunea de capitalul necesar, Rusia a liberalizat exploatarea şi a deschis concesii pentru mai multe societăţi occidentale, între care *Royal Deutch Shell* şi *Petroleum Production Company* ale fraţilor Nobel.

Investiţiile mari şi introducerea noilor tehnici au făcut să crească rapid producţia. În 1898 aceasta atingea 10 milioane tone, Baku depăşind atunci Statele Unite. Companiile petroliere se confruntau deja cu numeroase probleme. În 1895, guvernul rus, temându-se că pierde controlul rezervelor Azerbaidjanului, a rupt un contract între o companie locală şi consorţiul *American Standard Oil* şi familia Rotschild.

Se punea şi în acel timp problema transportului petrolului din Bazinul caspic spre marile centre industriale europene.

S-au descoperit noi zone petroliere. În 1901, petrolul din Caspica reprezenta doar 50% din producţia mondială, iar câţiva ani mai târziu, mai puţin de 10%. Totuşi Baku prezenta o importanţă economică şi strategică considerabilă.

În 1918 şi în 1919, Azerbaidjanul a fost ocupat de britanici. În 1942, ofensiva Wermachtului spre această zonă s-a împotmolit.

A urmat o fază de declin neîntrerupt. Descoperirea şi exploatarea unor zăcăminte de petrol în bazinul fluviului Volga şi în Siberia au făcut ca, în 1991, ponderea exploatării petrolului din Bazinul caspic să reprezinte doar 3% din producţia sovietică.

2. Actualmente, nu există un consens în ceea ce priveşte potenţialul caspic referitor la producţia şi exportarea de hidrocarburi. Câteodată acesta este comparat cu Marea Nordului, câteodată i se zice un nou Orient Mijlociu. Nu există date foarte certe, clare. Noile ţări riverane Mării Caspice (după dezmembrarea Uniunii Sovietice), preocupate de a atrage investitori

străini, se pare că exagerează cantitatea resurselor. Interesul de a supraevalua sau, dimpotrivă, a diminua rezervele din Bazinul caspic îl au de asemenea şi unele mari puteri, în funcţie de rolul jucat de ele în zonă sau pe care intenţionează să-l joace. Rezervele probate ale Azerbaidjanului, Kazahstanului, Turkmenistanului şi Uzbekistanului reprezintă 7.500 miliarde metri cubi de gaz şi 2,2 miliarde tone de petrol, respectiv 5,5% şi 1,9% din rezervele mondiale (estimarea este făcută în 1997).

Aceste cifre sunt comparabile cu datele despre Marea Nordului, ale cărei rezerve sunt, după 30 de ani de exploatare, de 2,25 miliarde tone (Gt).

Cifrele referitoare la Bazinul caspic variază însă foarte mult de la o sursă la alta. Spre exemplu, US Department of Energy, într-un raport remis în primăvara anului 1997 Congresului, evaluează rezervele caspice la 24 miliarde tone de petrol. Două studii publicate de Institutul Internaţional de Studii Strategice din Londra (IISS) şi Fundaţia J. Baker atrag atenţia asupra relativităţii importanţei Bazinului caspic şi subliniază incertitudinile economice şi politice cărora le este supusă evaluarea şi dezvoltarea hidrocarburilor de aici. După părerea majorităţii responsabililor sectorului petrolier, potenţialul caspic nu depăşeşte o zecime din cel al Orientului Mijlociu, care dispune de 66% din rezervele mondiale probate de petrol şi de 33% din cele de gaze naturale.

3. Producţia anuală a noilor state independente ar trebui să se situeze, în anul 2010, potrivit estimărilor făcute de Agenţia Internaţională de Energie (AIEA), undeva între 138 milioane tone (Mt) – ipoteza de bază – şi 194 Mt – ipoteza cea mai ridicată –, pentru petrol, şi între 164 şi 201 miliarde metri cubi gaze naturale, estimări apropiate de cele avansate de Wood Mackenzie Consultancy şi de Centrul de Studii Internaţionale de Strategie (CSIS) de la Washington.

AIEA evaluează potenţialul de export anual al acelor patru state în anul 2010 la 75 - 117 milioane tone petrol şi 75 miliarde metri cubi de gaze naturale.

Acest potenţial rămâne modest în comparaţie cu cererea mondială, pe care Institutul Francez de Petrol o estimează a fi de 4,5 miliarde tone.

4. Dorinţele sunt şi ele numeroase:

- Statele riverane doresc valorificarea bogăţiilor pentru procurarea mijloacelor de dezvoltare autonomă şi de consolidare a independenţei.

- Azerbaidjanul şi Kazahstanul şi, într-o mai mică măsură, Turkmenistanul fac apel la companiile petrolifere occidentale pentru a-şi pune în valoare zăcămintele.

Proiectele internaţionale se multiplică rapid, investiţiile străine modificând considerabil situaţia economică şi politică regională.

5. Statutul juridic al Mării Caspice. Una dintre problemele complicate ale acestui spaţiu strategic energetic este cea a statutului juridic al Caspicii. Numărul statelor riverane, după dezmembrarea Uniunii Sovietice, a crescut de la două (Uniunea Sovietică şi Iran) la cinci (Rusia, Azerbaidjan, Iran, Turkmenistan şi Kazahstan). Aceasta pune probleme statutului juridic al Mării Caspice. Există, desigur, tratatele bilaterale ruso-persane, apoi cele sovieto-iraniene. Ridicată pentru prima oară în 1992, această problemă continuă să fie în miezul contradicţiilor dintre Rusia, Iran şi noile state independente. Este normal ca statele riverane să aibă poziţii diferite, iar acest statut să fie adaptat realităţilor. Dar iată care sunt poziţiile ţărilor riverane:

Poziţia Rusiei: să se stabilească un regim de condominiu şi să obţină un drept de veto asupra proiectelor petroliere ale Azerbaidjanului, Kazahstanului şi Turkmenistanului. Din punctul de vedere al Rusiei, bulversările intervenite după 1991 nu afectează în nici un fel statutul Caspicii, aşa cum a fost el definit prin tratatele din 1921 şi 1940, şi nu justifică o revizuire unilaterală a regimului juridic al acestei mări închise. Cele două subiecte de drept internaţional - Iranul şi URSS - rămân aşa cum au fost. Ministrul afacerilor externe rus susţinea că noile state în cauză au semnat, la 21 decembrie 1991, declaraţia de la Alma-Ata prin care se spune că ţările membre ale CSI *«... garantează respectarea angajamentelor internaţionale subscrise de URSS.»*

Rusia susţine că Marea Caspică trebuie să rămână un spaţiu economic şi politic închis. Marea Caspică este o mare unde nu se aplică prevederile normelor de drept internaţional. Ea nu poate face obiectul unui partaj, aşa cum prevede Convenţia ONU asupra dreptului maritim adoptată în 1982. Mai mult, Rusia îşi rezervă dreptul de a *«restabili ordinea legală anterioară»,* în cazul unor măsuri unilaterale.

În aşteptarea unui nou statut juridic, bogăţiile Caspicii trebuie să fie recunoscute ca proprietate comună.

Kazahstanul şi Azerbaidjanul recuză validitatea tratatelor sovieto-iraniene şi se pronunţă pentru delimitarea în Caspica a sectoarelor naţionale.

Turkmenistanul a fost, iniţial, de acord cu Rusia şi Iranul.

Desconsiderând punctul de vedere rus, Kazahstanul şi Azerbaidjanul au concesionat unilateral mari sectoare din Marea Caspică. În faţa faptului împlinit, Rusia a trebuit să-şi reconsidere poziţia.

La 11-12 noiembrie, la Achgabat, a avut loc un summit. Rusia a recunoscut dreptul fiecărui stat riveran de a-şi exercita suveranitatea asupra unei fâşii de 45 de mile, zona situată dincolo rămânând proprietate comună. Kazahstanul şi Azerbaidjanul au refuzat să semneze declaraţia finală comună.

În februarie 1998, Rusia a făcut noi propuneri mergând în sensul compromisului. Acesta a constat în ***partajul fundului mării şi menţinerea sub jurisdicţie comună a apelor de suprafaţă***. Aceasta ar face imposibilă construirea de oleoducte şi gazoducte transcaspiene - eventualitate din ce în ce mai mult evocată de noile state independente şi susţinută activ de Washington. Se adaugă, la aceste poziţii, teza potrivit căreia definirea Mării Caspice pe baza unui acord între state riverane exclude aplicabilitatea dreptului maritim. Federaţia Rusă nu este de acord cu internaţionalizarea reţelelor Volga-Don şi Volga-Baltica, singurele căi de apă care leagă Marea Caspică de mările libere.

În aprilie 1998 s-a realizat un acord de principiu între Rusia şi Kazahstan privind delimitarea sectoarelor naţionale respective. Acest acord n-a primit asentimentul celorlalte state riverane. Azerbaidjanul a reiterat obiecţiile sale referitoare la orice regim de condominiu - chiar şi parţial -, subliniind incompatibilitatea sa cu legea fundamentală azeră.

Iranul se opune partajării Mării Caspice şi nu recunoaşte nici o legitimitate a acordurilor bilaterale în cest sens. Îngrijorată de a nu deteriora relaţiile sale cu Teheranul, Moscova a subliniat că textul ruso-kazah nu pune în discuţie statutul Mării Caspice şi că tratatele din 1921 şi 1940 rămân în vigoare până când statele riverane vor defini un nou regim juridic al acestei mări.

6. Trasarea conductelor. În Bazinul Caspic se bat cap în cap o mulţime de interese strategice. Jocul major al strategiilor îl constituie *trasarea conductelor.* Trei categorii de state sunt implicate în această luptă:

- noile state independente producătoare de petrol şi gaz;
- ţările susceptibile de a fi căi de tranzit;
- puterile „exterioare".

Azerbaidjan, Kazahstan şi Turkmenistan sunt pentru lărgirea oleoductelor ruse pentru exporturile lor.

Rusia posedă propria ei reţea moştenită de la URSS, pe care o foloseşte şi pentru a exercita presiuni asupra acestor ţări, sperând să reorienteze prin aceasta influenţa sa în zonă.

Această situaţie de cvasimonopol se consideră că trebuie să ia, totuşi, sfârşit. Cele trei ţări încep să vizeze trasee alternative. O asemenea poziţie este susţinută şi de ţările de tranzit potenţial, ca Iranul şi Turcia, pentru care obţinerea unui oleoduct – în afară de avantajele financiare – ar constitui un vector de influenţă considerabilă legat de Europa şi Statele Unite.

Europa şi SUA sunt favorabile multiplicării căilor de transport al petrolului şi gazelor naturale şi vizează un *«culoar eurasiatic»* est-vest care să ajungă la Ceyhan. Acest oleoduct are un dublu avantaj în ochii Washingtonului:

- să întărească rolul geopolitic al Turciei;

- să contribuie la consolidarea noilor state independente, să le scoată adică de sub influenţa Moscovei şi Teheranului şi să le treacă în zona de influenţă a Occidentului. Cu alte cuvinte, Occidentul doreşte să-şi extindă zona de influenţă şi asupra Mării Caspice.

Uniunea Europeană, prin intermediul *programelor TRACECA (Transport Corridor Europe-Caucasus-Asia)* şi *INOGATE (Interstate Oil & Gas Export to Europe),* contribuie în egală măsură la realizarea mai multor reţele de comunicaţii.

Conflictele potenţiale din regiune şi costul foarte ridicat al majorităţii acestor proiecte fac incertă realizarea lor.

Care sunt însă opţiunile ţărilor din zonă?

a. Opţiunile Azerbaidjanului

Conducătorii consorţiului *AIOC* s-au hotărât să trateze problema transportului petrolului în două faze:

- transportul de petrol «iniţial» - în jur de 5 milioane tone pe an până în 2003;

- exportul, începând cu anul 2004, de petrol «principal» de 15 milioane tone în faza de început, apoi de 75 milioane tone în 2020.

În octombrie 1995, dată la care *AIOC* ar fi trebuit să ia o decizie intermediară, numai *Baku - Supsa* şi *Baku - Groznâi - Novorosiisk* au rămas în discuţie. Şi unul şi celălalt se sprijineau pe oleoductele existente, ceea ce reducea considerabil costurile şi făcea posibil exportul în cel mai scurt timp.

Cea de a doua linie reţinută de *AIOC* a fost pusă în serviciu în ianuarie 1999. Costul său a fost de 590 milioane dolari, în loc de 231 milioane prevăzute iniţial. Acest cost sporit a generat îndoieli cu privire la rentabilitatea proiectului. Există, de asemenea, foarte multe incertitudini cu privire la securitatea acestui traseu (care trece prin Cecenia). Şi, probabil, cu greu va putea fi securizat.

În ceea ce priveşte transportul petrolului principal (avându-se în vedere şi interesele Turciei), noile state independente şi Statele Unite susţin *traseul Baku - Ceyhan.* Dar şi aici vor fi probleme, datorită faptului că Turcia se află într-o zonă seismică.

b. Opţiunile Turkmenistanului.

Construirea de noi linii de transport constituie pentru Turkmenistan o prioritate. În 1997 a fost inaugurat un gazoduct care leagă *Korpedja de oraşul Kurt Koy* în nordul Iranului. *Acesta poate fi considerat primul succes, în sensul că a fost prima linie necontrolată de Rusia.* Finanţat de Iran, acest gazoduct ar putea face parte dintr-un plan mai vast privind transportul petrolului prin această ţară. De altfel, Iranul face presiuni foarte mari în acest sens.

După trei ani de negocieri, Turkmenistanul şi Turcia au convenit, în primăvara anului 1997, *construirea unui gazoduct de 3800 km între zăcământul de la Shatlik şi Europa Occidentală via Iran.* Americanii insistă pentru un *gazoduct care să evite teritoriul iranian* şi au decis să finanţeze un *gazoduct transcaspian.* Preşedintele de atunci al Statelor Unite, Bill Clinton, a subliniat că un *gazoduct care să lege zăcământul Shatlik de oraşul turc Erzurum* ar putea să fie terminat în 24 de luni, cu un cost total de 3 miliarde de dolari. Dar, cum se ştie, proiectul nu a fost aprobat.

Exportul gazelor turkmene către Turcia şi Europa Occidentală se izbeşte totuşi de numeroase obstacole: seismicitatea ridicată a zonei, absenţa unui statut juridic al Mării Caspice corespunzător noii situaţii, contenciosul teritorial cu Azerbaidjanul privind zăcămintele *Kiapaz*, *Chirag* şi *Azeri*.

Pe de altă parte, Iranul - care deţine 14% din rezervele mondiale de gaze naturale - este un potenţial concurent pentru Turkmenistan. Iranul a semnat în toamna anului 1997 un acord cu guvernul turc pentru livrarea a 30 de miliarde de metri cubi pe an, începând cu anul 2005, graţie *unui gazoduct care trece pe sub Marea Neagră*. Botezat „Fluviul albastru", acest proiect este considerat prioritar de *Gazprom,* care s-a asociat cu *compania italiană ENI* pentru a accelera realizarea lui. Or, este puţin probabil că piaţa turcă, în pofida creşterii sale şi a dezvoltării Turciei, va putea absorbi cantităţile prevăzute prin contractele iraniene, ruse şi turkmene.

Proximitatea ţărilor mari consumatoare de energie – Pakistanul, India, China – incită guvernul turkmen să vizeze exportul a o parte din producţie în Asia de Est şi în Asia de Sud-Est.

c. Opţiunile Kazahstanului:

Exportă mai puţin petrol decât ar putea să o facă, datorită insuficienţei infrastructurilor existente. Kazahstanul a căutat căi de export evitând teritoriul rus. În septembrie 1996 şi-a exprimat intenţia de a se racorda la *«culoarul transcaucazian»* şi a convenit să-şi coordoneze politica petrolieră cu Azerbaidjanul. Câteva luni mai târziu, aceste două ţări au semnat un acord de principiu pentru construirea unui *oleoduct transcaspic* care să permită exportarea petrolului brut din *Tenguiz spre Ceyhan*.

«Drumul oriental» face obiectul unei atenţii crescânde. Acordul semnat la Alma-Ata cu ocazia vizitei primului-ministru chinez menţionează că *CNPC* se angajează să construiască un *oleoduct care să lege vestul Kazahstanului la complexul petrolier din Karamay în provincia Xinjiang.* Costul acestui proiect – mai mult de 4 miliarde de dolari după studiile de fezabilitate preliminare – exclude totuşi realizarea pe termen scurt.

Euforiei anilor '95-'98, în care au fost semnate contracte fabuloase, i-a urmat un anumit scepticism. Scăderea costului hidrocarburilor a întârziat – chiar a compromis – realizarea proiectelor considerate ca fiind decisive

pentru viitorul regiunii, în special construirea *oleoductului Baku - Ceyhan.* Ulterior însă proiectul a fost reluat.

S-a creat în mod artificial o *«bulă strategică»* în jurul Caspicii. Această soluţie, foarte costisitoare, nu poate înlocui Orientul Mijlociu, mai ales că producţia acestuia trebuia să crească sensibil în viitorii 15 ani. Culoarul (spaţiul) strategic energetic Caucaz, Marea Caspică, Asia Centrală, după războiul din Irak din martie-aprilie 2003, şi efortul de normalizare a situaţiei în această ţară devin deosebit de importante, dar nu ca alternativă la resursele Orientului Mijlociu, ci ca strategie de gestionare a zonelor conflictuale şi de control global al resurselor de hidrocarburi.

Asia Centrală cuprinde următoarele ţări: Kazahstan, Kirghizstan, Turkmenistan, Tadjikistan şi Uzbekistan. Tot în Asia Centrală vom include şi Afganistanul. Este o regiune foarte complexă, care cuprinde o bună parte din vechiul foaier perturbator din Antichitate şi Evul Mediu. Este însă o regiune bogată în resurse, pentru care, până la 11 septembrie 2001, se prevedea o adevărată bătălie. După 11 septembrie, se pare că bătălia a devenit mai mult cooperare sau, în orice caz, parteneriat ori parteneriate (fără a se exclude însă confruntarea).

Zăcămintele de petrol ale Kazahstanului, spre exemplu, sunt de 50 miliarde barili, mult mai substanţiale decât ale Arabiei Saudite, iar Turkmenistanul dispune de uriaşe zăcăminte de gaze naturale. Aceste bogăţii nu sunt exploatate decât în proporţie de 1,5%, din cauza lipsei conductelor. Noua situaţie ivită după 11 septembrie 2001 a favorizat şi această zonă. Americanii au dispus, cel puţin pentru câţiva ani, câteva mii de soldaţi în Kirghizstan şi Uzbekistan, acordă asistenţă militară şi un ajutor, pentru Uzbekistan, de 100 milioane dolari.

Această prezenţă va avea, fără îndoială, un rol important în reconfigurarea economică şi a mediului de securitate din Asia Centrală. Deşi unii observatori apreciază că Rusia şi China nu văd cu ochi buni această prezenţă americană în Asia Centrală, Statele Unite vor juca, fără îndoială, un rol important în acest spaţiu, rol care, în ultimul timp, este destul de bine înţeles, atât de China, care are nevoie nu numai de uriaşe cantităţi de petrol datorită dezvoltării sale economice impetuoase, ci şi de o anumită „susţinere“ sau măcar înţelegere americană în rezolvarea problemelor din provincia Xianjiang şi din Tibet, cât şi de Rusia, care, probabil, va participa sau va dori să participe masiv la programul de construcţie a conductelor ce vor traversa Afganistanul spre porturile pakistaneze şi, după vechile proiecte, spre Marea Neagră.

În actualele conjuncturi, importanţa Asiei Centrale creşte, deci, enorm. Referindu-se la noua filozofie a raporturilor planetare, Jean-

Christophe Rufin vorbeşte de o nouă linie de fractură între Nordul stabil şi Sudul nedezvoltat, instabil, generator de tensiuni, crize şi conflicte. O astfel de linie ar trece, prin spaţiul asiatic, pe la sud de China, prin Asia Centrală, prin Caucaz şi pe la sud de Turcia. De unde rezultă că ţările din Asia Centrală s-ar afla pe o nouă falie, pe o zonă de fractură, de data aceasta nu între civilizaţii, ci între economii. Totuşi, din Kurdistan şi până în Valea Fergana, are loc o recompunere a mediului de securitate, pornind în primul rând de la resurse, dar şi de la problemele sociale, de frontieră şi religioase. Asia Centrală, Orientul Mijlociu şi Rusia dispun de rezerve capabile să satisfacă cererea mondială crescândă de hidrocarburi pentru un sfert de veac. Dar prospectarea zonei se continuă.

Kazahstanul se află pe locul 9 în lume în ceea ce priveşte rezervele petrolifere. Numeroase companii occidentale – îndeosebi americane – prospectează în continuare zona, întrucât există încă uriaşe rezerve neexplorate încă.

Turkmenistanul dispune de 8.087 milioane m^3 de gaze, după datele FMI, în timp ce Iranul are 11.380 milioane m^3, iar Statele Unite doar 5.645 milioane m^3.

În 2010, rezervele de gaze din Kazahstan vor ajunge la 2 trilioane m^3, iar producţia la 36 milioane m^3.

Se prevăd, în proiectele ruse şi ale UE, conducte care să pornească din Asia Centrală spre Marea Neagră. Ankara a limitat, în 1994, trecerea tancurilor petroliere prin strâmtori (desigur, pentru a forţa proiectul conductei Baku – Ceyhan, care, la această oră, se află deja în lucru), dar s-au găsit soluţii. Există un proiect ruso-greco-bulgar care prevede transportul petrolului de la Batumi şi Novorosiisk cu tancuri petroliere până la Burgas şi, de aici, prin conducte, spre Grecia şi Italia.

Există însă şi alte proiecte, care vor avea o finanţare pe măsură. Unul dintre acestea se referă la construirea unui gazoduct care să lege Turkmenistanul, prin Afghanistan, de Pakistan (portul Gwar); acest proiect costă 2 miliarde de dolari, iar gazoductul va fi dublat de un oleoduct.

Problemele, deşi merg spre soluţii în general acceptate de marii actori şi de ţările din zonă, nu sunt puţine şi nici uşor de rezolvat. Există în zonă tensiuni religioase, probleme de frontieră, iar dependenţele economice nu sunt încă interdependenţe. Aici nu poate fi vorba de interdependenţe (un politolog spunea că interdependenţele economice duc la război), nici de integrare (integrarea este precedată de coordonare, iar aşa ceva, deocamdată, este greu de realizat aici), datorită numeroaselor instabilităţi.

Dar evenimentele de la 11 septembrie 2001, alăturarea ţărilor din zonă la coaliţia antiteroristă, parteneriatul strategic ruso-american au schimbat foarte mult perspectiva. Este posibil ca, în scurt timp, rezervele

petrolifere din Asia Centrală să ia drumul porturilor din Pakistan şi, poate, şi al celor din Marea Neagră.

La 22 iulie 2002, UE a semnat un acord cu Kazahstanul asupra oţelului, care autorizează această ţară să-şi sporească exporturile cu 34% în spaţiul european al UE pe tot parcursul anului 2002 şi cu 2,5% în anii următori.

Preşedintele Nazarbaiev a propus Consiliului Parteneriatului euro-atlantic formarea unui grup de lucru în cadrul serviciilor de informaţii, astfel încât să se prevină infiltrarea în Europa a organizaţiilor teroriste internaţionale care-şi recrutează membrii din Asia Centrală. În acest sens, el a propus şi crearea unor centre de antrenament pentru grănicerii ţărilor membre.

Kazahstanul spera să reducă dependenţa sa economică, mai ales în problema exploatării petrolului şi gazelor, şi să devină lider regional în domeniul energiei nucleare şi în producţia farmaceutică.

Marile puteri care au interese în zonă – Rusia, Statele Unite, Uniunea Europeană, China, India şi chiar Japonia – vor continua însă colaborarea lor în vederea creării condiţiilor pentru introducerea în circuit a resurselor din Asia Centrală. În aceste condiţii, problema independenţei economice a Kazahstanului şi celorlalte ţări din Asia Centrală nu mai poate fi realistă. Fără investiţii serioase, nici unul dintre proiectele de transport al petrolului şi gazelor spre zonele de consum nu va putea fi realizat.

Înainte de 11 septembrie 2001, zona Caucazului, cea a Asiei Centrale şi cea a Ţărilor Baltice erau considerate zone interioare – *innerland* ale Rusiei (Rusia fiind un teritoriu pivot sau un *heartland*). Inelul următor era unul exterior, alcătuit din Japonia, China, India, Orientul Mijlociu şi Balcani. Evident, aceste inele erau diferite. Cel interior ţinea de exploatarea imediată a unor resurse şi de o anumită stare de securitate, cele exterioare se defineau pe interesul zonal al Rusiei, pe politica ei economică şi de parteneriate strategice. După 11 septembrie, lucrurile s-au schimbat. Rusia îşi concentrează acum atenţia asupra unor zone interne vitale – Caucaz, Siberia, Extremul Orient –, în timp ce Baltica şi Asia Centrală devin inelul exterior de interes imediat, pentru care Moscova va colabora cu Uniunea Europeană, cu Statele Unite, cu China, cu Japonia, precum şi cu întreaga Regiune Asia-Pacific.

Acest inel exterior de interes imediat este foarte important pentru securitatea Rusiei, dar efortul acesteia nu se mai îndreaptă nemijlocit către aceste zone (pentru care se simţea cândva responsabilă), ci către parteneriatele strategice angajate de Rusia şi care au în vedere tocmai securizarea zonei. Este vorba de o nouă distribuire de roluri. Este o politică înţeleaptă, bazată pe *do ut des* (îţi dau ca să-mi dai), benefică pentru toată lumea,

inclusiv pentru ţările din zonă, şi care, dacă nu va fi torpilată de alte interese egoiste, va pregăti Asia Centrală pentru o viitoare integrare în sistemul global.

Modelul de conflict din ţările Asiei Centrale este unul în care se pot angaja grupuri religioase (în zonă, există un mozaic de religii) sau de natură asimetrică.

În momentul de faţă, **Afganistanul** se află sub control. Desigur, nu este încă stabil şi, probabil, nici în anii viitori nu va fi. Dar Afganistanul reprezintă o zonă-cheie în transportul petrolului spre porturile pakistaneze. E drept, există şi varianta transportului prin spaţiul chinezesc, dar, deocamdată, marii finanţatori nu o au în vedere.

Înainte de evenimentele care se derulează acum în zonă, Turkmenistanul, Pakistanul şi Afganistanul discutaseră problema construirii unui gazoduct de 1.200 km. Dar un astfel de proiect, cu un Afganistan în război, cu un Turkmenistan condus de un dictator care s-a autorebotezat *Turkmenbâchi* (Tatăl tuturor turcilor), era greu de imaginat că poate fi realizat (mai ales finanţat).

Afganistanul a pus dintotdeauna probleme, inclusiv pe timpul stăpânirii britanice. La ora actuală, există însă interesul ca ţara să fie scoasă din circuitul reţelelor teroriste şi stabilizată. Foarte multe dintre proiectele legate de Asia Centrală vor depinde de acest obiectiv. Rusia, Statele Unite, Uniunea Europeană, Japonia şi China sunt interesate de stabilizarea zonei. Acceptarea americanilor ca parteneri strategici reprezintă, în cea mai mare măsură, o soluţie viabilă, întrucât este nevoie de o colaborare internaţională pe măsură pentru rezolvarea problemelor de securitate din regiune.

Probabil, tensiunile din interiorul Afganistanului vor continua, dar prezenţa contingentului internaţional şi a NATO va conduce încet-încet la instituirea unui regim favorabil politicii care se doreşte a fi implementată în zonă.

Şi în anii următori, vor continua, probabil, acţiunile grupurilor de talibani care nu au fost încă neutralizate, dar resursele lor se vor împuţina şi, în cele din urmă, se vor epuiza.

Chiar dacă o parte dintre acţiunile lor sunt sprijinite de reţelele Al-Qaeda şi de organizaţii ale fundamentalismului islamic, destul de numeroase în zonă şi în Asia de Sud-Est, forţa internaţională şi noua filozofie a parteneriatelor strategice constituite în special pentru exploatarea resurselor asiatice, stabilizarea zonelor tensionate şi pregătirea lor pentru procesul de globalizare se vor impune din ce în ce mai mult.

Această nouă redimensionare se speră să fie benefică atât pentru reconstrucţia şi stabilizarea, într-o nouă arhitectură, bazată îndeosebi pe parteneriate şi colaborare, a spaţiului eurasiatic, cât şi pentru valorificarea

superioară a resurselor şi înlăturarea vechilor zăplazuri geopolitice care opuneau spaţiul-pivot altor spaţii, ţările continentale ţărilor maritime, Estul Vestului şi Sudul Nordului. Lumea trebuie să fie totuşi unitară.

3.4. Geopolitica islamului – o geopolitică fractală, de criză, în mozaic

Geopolitica lumii nu a avut în vedere neapărat entitatea civilizaţională, ca generator de putere politică şi geopolitică, ci construcţia politică adaptată mediului geografic, mai exact, folosirea mediului geografic în calitate de factor de putere. Geopolitica lumii este un fel de geografie a puterii politice, cu tot ce derivă de aici. Politica nu se naşte însă din nimic, nu se situează deasupra lumii, ca o binecuvântare sau ca un blestem, ci provine dintr-o dialectică a voinţelor care se confruntă, fiind, deci, un produs al intereselor, inclusiv al intereselor civilizaţionale. Determinările politicii sunt însă mult mai complexe (economice, politice, sociale, demografice, militare etc.) şi nu pot fi limitate la cele ale intereselor de civilizaţie. Cu timpul, între configuraţia umană şi configuraţia geografică a spaţiului în care trăim s-au statornicit legături extrem de strânse şi intercondiţionări extrem de interesante, astfel încât, la un moment dat, se poate pune, tranşant, o întrebare tulburătoare: ce anume a creat marile falii geopolitice şi geostrategice inter şi intracivilizaţionale: plăcile tectonice, marile accidente de relief, spaţiul, timpul, oamenii sau toate la un loc?

Paradoxurile unităţii europene

Ceea ce a generat geopolitica ţine de bătălia pentru putere, influenţă şi supremaţie. Ea s-a născut într-o vreme a începutului şi accentuării interdependenţelor, când unele entităţi umane au început să aspire la putere absolută, confruntându-se tot mai intens, atât între ele, cât şi cu restul lumii, pentru dominarea spaţială şi universală, în timp ce alte entităţi, trezite dintr-o dată în acest vârtej, au încercat, mai întâi, să supravieţuiască, să rămână în vetre, apoi, să participe, într-o formă sau alta, la marea şi eterna confruntare. Fiecare dintre marile puteri (creştine, musulmane, sinice etc.) se visa şi se vedea stăpână a întregii lumi, fiecare mare împărat se intitula „stăpânitor al lumii“, iar această sintagmă şi această aspiraţie nu proveneau din supremaţia civilizaţională, ci din obsesia de supremaţie politică, pe suport economic şi, uneori, în timpul pregătirii şi desfăşurării celui de al Doilea Război Mondial, şi pe suport civilizaţional, mai exact, rasial. Acesta din urmă este însă o determinare secundară. Scopurile şi obiectivele celui de al Doilea Război Mondial erau cu totul altele, chiar dacă se invocă, adesea, şi aspectul rasial-civilizaţional, care a dus la holocaust şi la crime împotriva civilizaţiei.

Scopurile şi obiectivele războiului ţineau de ceea ce s-a numit la acea vreme *spaţiul vital,* înţelegând prin acesta extinderea unui spaţiu geografic, dar mai ales economic, energetic, politic, social, cultural, demografic şi filosofic, prin care şi din care să se asigure dominarea lumii. Acest spaţiu trebuia să cuprindă, în viziunea lui Adolf Hitler şi a întregului sistem al puterii discreţionare de atunci, în primul rând, continentul european, de unde se spera într-o extindere rapidă a influenţei în întreaga Asie şi în toată lumea. Geopoliticienii vremii, între care britanicul Harold F. Mackinder, dar şi americanul Nicholas Spykman şi germanul Haushofer, dezvoltaseră teoria *heartland*-ului şi cea a *rimland*-ului, dar geopolitica lor nu se fundamenta pe suporţi civilizaţionali, ci pe suporţi politici, geografici şi de populaţii continentale şi maritime. Ei declanşau, în acest fel, o strategie mondială de supremaţie a spaţiului, dar nu a spaţiului gol, ci a spaţiului plin, pornind de la posibilităţi şi resurse.

Nu pune nimeni la îndoială faptul că unitatea continentului european, preconizată încă de la 1815 sau chiar de la 1500, a fost dintotdeauna necesară, dar toate trebuie făcute le timpul lor. Pe vremea aceea, adică între cele două războaie mondiale, nu putea fi vorba de o unitate a continentului european şi cu atât mai puţin de o unitate a lumii. Primul Război Mondial, deşi instituise epoca naţiunilor, a identităţilor naţionale, nu rezolvase mai nimic în termeni geopolitici şi de unitate europeană şi mondială. Mai mult, el generase noi discrepanţe, falii, animozităţi, nemulţumiri şi spirit revanşard, iar Liga Naţiunilor nu reuşise să impună spiritul de unitate şi de respect care să asigure dialogul constructiv, atât necesar încrederii, cooperării şi dezvoltării. Deci, în 1940, nu sosise încă timpul demarării unei strategii de unificare a continentului. Pacea de la Westfalia din 1648, într-un fel, unificase şi, în alt fel, separase continentul, adâncind şi mai mult falia dintre creştinism şi musulmanism, dintre civilizaţia europeană şi cea islamică.

Acea graniţă se simte şi în ziua de azi. Eforturile Turciei de a se integra în Uniunea Europeană trebuie să depăşească tocmai acest handicap, să acopere adică o falie săpată şi adâncită vreme de secole între civilizaţia europeană şi cea islamică. De această falie nu se face vinovată nici Turcia, nici Europa, iar de morţi numai de bine. Această falie există pur şi simplu. Ca o realitate a realităţii istorice, dar şi ca o realitate a fantasmelor istoriei. Ea a fost durată de vremuri şi vremuiri, de interese şi conjuncturi, de realităţi şi orgolii, dar şi de experienţe dramatice care au însângerat atât amar de vreme cel mai frumos şi mai chinuit continent al planetei.

Turcia, de la Atatürk încoace, a făcut paşi remarcabili spre civilizaţia democratică, de tip european, dar această ţară este, în esenţa civilizaţiei ei,

musulmană. Huntington, în celebra sa lucrare *Ciocnirea civilizaţiilor*[62], arată că Turcia rămâne unul dintre principalele posibile nuclee ale civilizaţiei islamice, având de ales între această ofertă şi o reconstrucţie generală, asimetrică şi anevoioasă, pe coordonatele civilizaţiei occidentale. Şi, deşi Turcia a optat pentru aderarea la Uniunea Europeană, iar această opţiune este sprijinită de Statele Unite ale Americii şi de alte ţări, majoritatea populaţiei, în special în Anatolia Centrală, dar nu numai, păstrează toate calităţile şi aptitudinile civilizaţiei islamice. Aceasta este realitatea, şi ea nu poate fi schimbată cât ai bate din palme. Şi nici nu trebuie schimbată.

Civilizaţiile, prin sistemele lor de valori, sunt unitare, nu divergente. De altfel, unitatea lumii nu constă în uniformizarea civilizaţională, adică în impunerea aceluiaşi tip de civilizaţie, ci în acceptarea realităţii, aşa cum este ea, încercând o mai bună comunicare şi evitarea crizelor şi conflictelor, mai ales în zonele de falii, unde intoleranţa şi prejudecăţile sunt maxime. Întrebarea care se pune este una esenţială: Va accepta, oare, Europa o înfrăţire cu o civilizaţie pe care, după pacea de la Westfalia, a respins-o categoric? Faptul că, după atâtea secole, unii dintre europeni (şi nu puţini) simt încă musulmanismul ca pe un pericol pentru civilizaţia europeană, mai ales pentru civilizaţia occidentală, pare de neînţeles.

Este, poate, ultimul bastion al eternului paradox, înainte de unificarea deplină a continentului. Primul paradox se afla în vechea rivalitate dintre Germania şi Franţa, deşi cele două mari puteri europene creaseră împreună (dar fiecare în felul ei) indiscutabile sisteme de valori care înnobilează şi azi civilizaţia europeană. Până la urmă, acest paradox a fost rezolvat, iar unitatea continentului se bazează, în primul rând, pe unitatea franco-germană. Ţările din Europa Occidentală (Germania, Franţa, Italia, Spania, Marea Britanie etc.) sunt inundate de o lume musulmană care munceşte şi trăieşte, în general, în bună pace cu populaţiile din aceste ţări. Atunci de ce există încă reticenţe privind admiterea Turciei în UE?

Desigur, reticenţele nu sunt neapărat civilizaţionale, aşa cum se înţelege din unele lucrări şi din unele comentarii pe această temă. Ţările care doresc să fie admise în UE trebuie să îndeplinească o mulţime de criterii de performanţă (economice, politice, de legislaţie, privind drepturile omului etc.), pe care, deocamdată, Turcia nu le îndeplineşte în totalitate. Nici alte ţări din Europa nu le îndeplinesc. Apoi, Turcia este o ţară eurasiatică, iar primirea ei în UE ar presupune extinderea Uniunii şi dincolo de graniţele europene. Aşa se va întâmpla şi cu primirea Rusiei în UE, atunci când va sosi timpul (poate în următorul deceniu). Primirea Turciei în UE poate însă să însemne primul şi cel mai important pas în înlăturarea faliei musulmane,

[62] Samuel P. Huntington, 1997, THE CLASH OF CIVILIZATIONS THE REMAKING OF WORLD ORDER, Simon & Schuster.

ceea ce ar reprezenta încheierea epocii de dominare a spiritului păcii de la Westfalia. Acest spirit a dăinuit până acum şi a dominat, într-un fel, constituirea Uniunii Europene. Să nu uităm că din UE au făcut parte, multă vreme, ca nucleu, doar ţările din Vest care, atunci, la 1648, trebuiau să se alieze şi să fie împreună împotriva pericolului musulman. A sosit oare timpul să se treacă peste această falie, sau frontiera europeană nu îndrăzneşte încă să facă un pas peste margini? Este vorba, oare, doar de nişte fantasme ale istoriei, de nişte prejudecăţi care, orice s-au spune, există şi nu pot fi uşor înlăturate, sau de altceva, mult mai grav?

Valori, răzbunare, orgolii, interese sau jocuri geopolitice?

Impresionată de atacurile de la 11 septembrie 2001, Oriana Fallaci, ziaristă specializată în problemele Orientului Mijlociu şi ale islamismului, scrie în 2002, la vârsta de 70 de ani, un roman[63] care, în Italia, s-a vândut în peste un milion de exemplare şi a fost tradus în mai multe limbi. Ea atacă islamismul cu multă virulenţă şi acuză occidentalii că refuză să vadă adevărul. Desigur, cartea este scrisă cu foarte multă patimă şi trage o graniţă categorică între islamism, pe care-l consideră barbar, primitiv, agresiv, lipsit de orice valoare, şi civilizaţia occidentală. Ea condamnă jihadul islamist şi opune, în mod categoric şi irevocabil, realităţilor islamiste valorile occidentale, considerând că, spre exemplu, între moschee, legile şi obiceiurile islamice, tribalismul, comportamentul lor primitiv, plin de turbare, ură şi răzbunare şi marile creaţii italiene, concretizate în monumente şi în valori, nu există şi nu poate exista nici un fel de legătură. Mai mult, scrie ea, islamismul este agresiv, răzbunător şi criminal. În toate ţările islamice, dar şi în moscheile din capitalele occidentale, s-a declanşat o cruciadă împotriva Occidentului. Ea denunţă ceea ce numeşte grandoare a civilizaţiei arabo-musulmane şi-i condamnă pe occidentali, inclusiv pe italieni, că participă, alături de americani, la războiul împotriva terorismului.

Toate cronicile şi comentariile acestei cărţi sunt dezaprobatoare. Şi totuşi cartea s-a bucurat de un mare succes de public. Cărţile editate în aproape două milioane de exemplare sunt puţine. Desigur, cartea nu face onoare nimănui, cu atât mai puţin autoarei, cunoscută prin calitatea interviurilor şi reportajelor ei, dar ea consemnează o realitate geopolitică înspăimântătoare: *falia geopolitică între civilizaţia occidentală şi cea musulmană există*, chiar dacă, dintr-un motiv sau altul, lumea civilizată nu vrea sau nu doreşte s-o afirme. Nu vrea, pentru că nu are nici un interes. Nu

[63] Oriana Fallaci, RAGE ET L' ORGUEIL, contre le djihad, contre la tolerance, Plot, 2002.

doreşte, pentru că sensul progresului şi dezvoltării omenirii nu-l reprezintă falierea lumii, ci unificarea în diversitatea ei.

Între aspiraţii şi realităţi diferenţa este însă foarte mare. Mai ales, după atacurile teroriste efectuate de fundamentaliştii lui Ossama ben Laden, această falie strategică s-a adâncit, sprijinul american pentru anumite mişcări din lumea arabă, mai ales pentru cele sunnite, a încetat sau s-a diminuat, iar mediul strategic de securitate s-a deteriorat. Atacurile teroriste s-au continuat, cele de la 11 martie 2004, de la Madrid, şi cele de la Londra, fiind la fel de sângeroase şi de categorice precum cele de la Istanbul, de la Moscova, din Caucaz, din Indonezia, din Filipine, din India şi din atâtea alte locuri. Dacă urmărim cu atenţie zonele instabile în care şi din care se produc astfel de atacuri, constatăm că ele sunt situate, în general, pe falia islamică, mai exact în zonele de contact, de interfaţă, de interferenţă şi de confruntare a civilizaţiei islamice cu celelalte civilizaţii. Atât civilizaţia slavă (Rusia se află în zona nucleului acestei civilizaţii), civilizaţia sinică, civilizaţia hindusă, civilizaţia japoneză, civilizaţia africană, civilizaţia americană, inclusiv cea din America Latină, cât şi cea europeană, sunt puternic lovite, în aceste zone, de extremismul islamic. Aceste lovituri, extrem de virulente, par, deopotrivă, atât acte de răzbunare haotice, reacţii identitare intempestive şi fără măsură, acţiuni descurajatoare prin terorizarea populaţiei şi conducerii politice, cât şi operaţii complexe, bine coordonate, care fac parte dintr-un mare război de atriţie (de uzură). Acest război nu aparţine însă întregii lumi islamice, întrucât lumea islamică nu este, în totalitatea ei, nemulţumită, retrogradă şi ostilă, dar se prezintă ca şi cum ar fi.

Disimetrie, asimetrie

Geopolitica spaţiului islamic are câteva determinări deosebit de importante. Unele ţin de caracteristicile coridorului islamic şi arab, ce se întinde între India şi Africa şi cuprinde o parte din foaierul perturbator de odinioară, Valea Fergana, Nordul Indiei, Pakistanul, Afganistanul, Iranul, Irakul, Turcia, Orientul Apropiat şi Orientul Mijlociu, altele vin din poziţia privilegiată ce o au unele dintre ţările arabe pe regiuni situate pe bogate resurse energetice.

De aceste resurse dispun îndeosebi Arabia Saudită, Kuweitul, Irakul şi Iranul, dar şi ţările cu puternice comunităţi islamice din Asia Centrală. Unele dintre ele sunt oarecum detaşate de rigorile şi frământările islamismului, cum ar fi Kuweitul, altele sunt ţinta unor strategii ale marilor puteri sau marilor centre de putere care au în vedere dominarea acestor zone, prin controlul căilor şi modalităţilor de acces. Unele dintre ţările bogate în petrol au fost sau sunt bănuite că finanţează terorismul şi, ca atare, sunt supuse

unor presiuni şi unor acţiuni din partea marilor puteri şi numeroşilor altor actori internaţionali, interesaţi atât de accesul la resursele energetice, cât şi de procesul de stabilizare a zonelor, de prevenire a războiului, de gestionare a crizelor şi conflictelor. Atenţia marilor actori internaţionali –Statele Unite, Uniunea Europeană, Rusia, China şi Japonia –, dar nu numai, este îndreptată îndeosebi asupra Arabiei Saudite, Iranului, Irakului, Kazahstanului, Afganistanului, ţărilor caspice, spaţiului caucazian. Bătălia pentru resurse este esenţială, acum, la început de mileniu. Principalele parteneriate strategice care s-au constituit sau sunt în curs de constituire vizează, între altele, şi accesul la resurse. Accesul la resurse, alături de prevenirea războiului şi conflictului armat, este chiar prioritar.

Extinderea NATO şi a Uniunii Europene, parteneriatele strategice dintre Statele Unite şi Rusia, dintre Rusia şi China, dintre Statele Unite şi India, dintre Uniunea Europeană şi Statele Unite, dintre Rusia şi Uniunea Europeană (în curs de finalizare) etc., ca şi Forumul Asia-Pacific (APEC), Asia de Sud-Est (ANSEA), forumul Asia de Nord-Est, au ca obiectiv, între altele, accesul la resursele energetice, dezvoltarea economică, pieţele, prevenirea crizelor şi a conflictelor şi, de la 11 septembrie 2001, şi combaterea terorismului. Or, toată această încrengătură de parteneriate, de instituţii şi organisme internaţionale, globale sau regionale este percepută, de o parte a lumii arabo-islamice (îndeosebi de cea fundamentalistă), ca presiune împotriva valorilor islamice, ca încercare de impunere a unei civilizaţii ce pare potrivnică legilor şi cutumelor acestor populaţii. Şi, de aceea, în latura ei categorică, inflexibilă, această lume ridică o barieră în calea ofensivei frontierei civilizaţiei occidentale.

În mod normal, ar trebui ca, împotriva acestei „ameninţări“, lumea arabo-islamică să facă un front comun. Dacă ar fi aşa, s-ar ajunge rapid la o nouă bipolaritate, de data aceasta, *disproporţionată* sau *asimetrică*. Spuneam *disproporţionată*, în sensul că discrepanţele dintre cele două lumi – cea islamică şi cea non-islamică – sunt imense, atât din punct de vedere economic şi tehnologic, cât şi în ceea ce priveşte mentalitatea, atitudinea faţă de muncă, drepturile omului, principiile sociale şi de viaţă.

Spunem *asimetrică*, în sensul că, într-o asemenea bipolaritate disproporţionată, fiecare dintre poli ar folosi la maximum vulnerabilităţile celeilalte. Cu alte cuvinte, o astfel de bipolaritate ar fi activ-ofensivă, neiertătoare, bazată deopotrivă pe riposte teribile, dar şi pe strategeme, incursiuni şi subversiuni de tot felul. În realitate, o astfel de bipolaritate între lumea arabo-islamică şi lumea non-arabă nu există. În primul rând, pentru că lumea non-arabă nu este şi nu poate fi împotriva lumii arabe. Lumea este interdependentă, iar valorile create de civilizaţia arabă, inclusiv descope-

ririle din matematică, din medicină, din artă fac parte din patrimoniul universal şi beneficiază de ele întreaga planetă.

De asemenea, valorile lumii non-arabe, dacă se poate spune aşa, fac parte din viaţa zilnică a lumii arabe. Nu există însă o unitate deplină a lumii. Nici măcar a lumii arabe. Această lume este măcinată şi fragmentată de fel de fel de probleme. În interiorul ei, cu toate organismele şi instituţiile inter-arabe existente, între care şi Liga Arabă, există mari deosebiri de obiceiuri, de religii, de cultură, de practici, de realizări şi de mentalităţi. De aceea, geopolitica lumii islamice este o *geopolitică fractală, în mozaic*, pe alocuri, pitorească şi plină de elemente extrem de interesante, de la modernism la un tradiţionalism luminat, pe alocuri, săracă, îngustă, inflexibilă şi neîndurătoare. Cu câteva decenii în urmă, Salman Rushdie, autorul romanului „*Versete satanice*“ a fost urmărit şi prigonit în toată lumea islamică, fiind obligat să se ascundă în Marea Britanie. Această diviziune a lumii arabe pare favorabilă civilizaţiilor non-arabe, care chiar o încurajează, fie prin indiferenţă, fie printr-un fel de „susţinere implicită“ sau printr-o *complicitate înşelătoare*.

Totuşi, o bipolaritate există. Una extrem de interesantă, între *lumea civilizată* (în care intră, bineînţeles, şi cea mai mare parte a lumii arabe, dacă nu chiar cvasitotalitatea ei) şi *fundamentalismul lumii*, îndeosebi *cel islamic*, pentru că el este cel mai agresiv. Este vorba de o *bipolaritate paradoxală*, flexibilă, fluctuantă, schimbătoare, dar nu superficială, ci adâncă, tensionată, asimetrică şi perversă. Este o bipolaritate care nu poate fi modelată de teoria jocurilor strategice cu sumă nulă – câştig eu, pierzi tu, pierd eu, câştigi tu –, ci de teoria sistemelor dinamice complexe, adică de teoria haosului. Experienţa ultimilor ani confirmă cu prisosinţă acest adevăr. După ce a câştigat rapid războiul cu armata lui Saddam Hussein, armata americană a înregistrat aproape o mie de morţi, într-o confruntare asimetrică, în care *high tech* şi Războiul bazat pe Reţea n-au mai fost atât de eficiente ca într-un spaţiu al luptei bine definit.

Geopolitica acestor cercuri fundamentaliste, disipate în toată lumea, crescute peste tot ca vâscul pe copacii dintr-o pădure, este o geopolitică „asimetrică şi perversă“. Strategiile folosite sunt indirecte, sângeroase şi lipsite de orice logică. Ele nu pot fi nici descifrate şi nici înţelese prin operaţiile normale ale gândirii logice.

Strategia operaţională de bază care pune în operă geopolitica fundamentalistă islamică este *ofensiva de tip terorist*. Această ofensivă este îndreptată atât împotriva lumii non-arabe, în speţă a civilizaţiei occidentale (dar şi a celorlalte civilizaţii), cât şi împotriva lumii arabe şi islamice non-fundamentaliste.

Victoria americană din Afganistan, distrugerea dictaturii de la Bagdad, predarea către Uniunea Europeană a misiunii din Bosnia şi Herţegovina sunt evenimente care au marcat mediul de securitate la început de secol. În acelaşi timp, continuarea atacurilor teroriste la Istanbul, la Madrid şi în spaţiul rusesc, pe falia strategică islamică, ca şi războiul de atriţie (uzură) din Irak, demonstrează că nu s-a ajuns încă la izvoarele conflictualităţii, iar strategiile de reacţie sau de acţiune preventivă nu sunt chiar cele mai potrivite.

De aceea, provocarea principală a acestui început de secol este aceea de a descifra şi înţelege meandrele geopoliticii islamice, îndeosebi ale *geopoliticii fundamentaliste asimetrice şi perverse* şi a găsi cele mai potrivite politici, strategii şi atitudini de contracarare şi dezamorsare.

CAPITOLUL 4
TERORISMUL ŞI INFLUENŢA LUI ASUPRA CRIZELOR ŞI CONFLICTELOR ARMATE

Terorismul modern, generalizat, omniprezent este un produs al societăţii moderne. El a existat dintotdeauna şi a urmat, cum era şi firesc, evoluţia societăţii, dar de cealaltă parte a axei.

Mediul de securitate este generat şi marcat de foarte mulţi factori economici, politici, sociali, informaţionali, ecologici, de realităţi şi de interese. Cea mai mare influenţă asupra configuraţiei sale o au, desigur, progresele tehnice, procesele de regionalizare şi globalizare, dar şi decalajele economice imense, evoluţia îngrijorătoare a polului sărăciei, degradarea mediului, proliferarea armelor de distrugere în masă şi recrudescenţa fenomenului terorist, pe fondul dezvoltării infracţionalităţii, corupţiei, crimei organizate şi traficului de droguri, de arme, de influenţă şi de carne vie.

Terorismul a generat unele schimbări importante în orice domeniu şi în orice activitate, inclusiv în ceea ce priveşte filozofia şi fizionomia operaţiilor militare, indiferent unde, când şi sub ce formă s-ar desfăşura acestea. El apare, deopotrivă, ca un factor perturbator şi ca o ameninţare directă. Ca factor perturbator, *terorismul obligă structurile politice şi militare să introducă noi măsuri şi noi mijloace de securizare a sistemelor, costisitoare, cronofage şi incomode, să-şi reevalueze vulnerabilităţile şi să ţină seama de ameninţarea teroristă în procesul de transformare a forţei, doctrinei şi strategiei*. Ca ameninţare, *terorismul aduce elemente noi şi surprinzătoare, care exploatează, direct sau indirect, vulnerabilităţile sistemelor militare sau ale unor sisteme dependente de acestea şi creează probleme greu de soluţionat în teatrele de operaţii sau în afara lor*.

Terorismul face parte din acele ameninţări asimetrice permanente, flexibile, aleatoare, surprinzătoare, greu de anticipat, de supravegheat, de controlat şi, mai ales, de contracarat, care menţin o stare permanentă de alertă, de nesiguranţă şi de teamă.[64] El se constituie în una dintre cele mai grave provocări de la începutul secolului şi se dezvoltă ca un cancer al intoleranţei, extremismului, violenţei şi absurdului. Terorismul a devenit

[64] Pentru acest capitol, folosim studiul elaborat de general de brigadă (r) dr. Gheorghe Văduva, TERORISMUL CONTEMPORAN – FACTOR DE RISC LA ADRESA SECURITĂŢII ŞI APĂRĂRII NAŢIONALE, ÎN CONDIŢIILE STATUTULUI ROMÂNIEI DE MEMBRU NATO, Editura Universităţii Naţionale de Apărare, Bucureşti, 2005.

deja un fenomen cu o dezvoltare planetară şi este greu de presupus că, la ora actuală şi în următorii 5-10 ani, omenirea are sau va avea capacitatea să găsească, rapid, soluţii pentru eradicarea cauzelor lui. De aceea, fără a se neglija efortul de înlăturare sau de soluţionare a cauzelor, se va acţiona, probabil şi în continuare, îndeosebi pentru protecţia cetăţeanului, proprietăţii, instituţiilor şi societăţii, pentru lichidarea urmărilor atacurilor de tip terorist şi, evident, pentru distrugerea grupurilor, organizaţiilor şi reţelelor teroriste. Practic, toate ţările guvernate în mod corespunzător şi toate organizaţiile şi organismele internaţionale au luat măsuri pentru a se proteja împotriva terorismului şi pentru a combate terorismul.

Mediul de securitate se optimizează şi se menţine prin politici, strategii şi acţiuni menite să reducă vulnerabilităţile, să atenueze decalajele, să asigure controlul armamentelor şi gestionarea crizelor şi conflictelor. Situaţia internaţională nu permite, la ora actuală, ca obiectivele unei strategii viabile de securitate să poată fi îndeplinite cu uşurinţă şi în totalitate. Multe zone rămân incerte, atât prin capacitatea de a genera crize şi conflicte, cât şi prin dificultatea gestionării şi dezamorsării acestora.

Terorismul este o ameninţare foarte gravă. Gravitatea ei constă în abilitatea reţelelor şi organizaţiilor teroriste de a surprinde, prin dificultatea evaluării terorismului, prin valul de incertitudini şi de angoase care însoţesc acest fenomen, greu de înţeles şi de explicat. Oricât de importante şi de acute ar fi problemele care generează nedreptăţi şi nemulţumiri, ele nu explică fenomenul terorist.

Terorismul nu este, aşa cum se încearcă uneori să se justifice, o reacţie a celui slab împotriva celui puternic, ci o acţiune premeditată, punitivă şi războinică, inumană, criminală – adesea sinucigaşă şi totdeauna feroce –, care are ca obiectiv să distrugă, să ucidă cu cruzime şi să înspăimânte. Terorismul nu se justifică şi nu se poate justifica în nici un fel, întrucât el nu se prezintă nici ca o modalitate de deblocare a unei situaţii strategice – aşa cum se prezintă, în general, războiul –, nici ca o simplă reacţie de răzbunare împotriva unui duşman pe care nu-l poţi lovi altfel, ci ca o agresiune intempestivă şi criminală împotriva fiinţei umane, a civilizaţiei şi sistemelor de valori.

Dintotdeauna, acesta a fost rolul principal al terorismului şi, probabil, totdeauna tot acesta va fi. Fenomenul terorist este şi un rezultat al adâncirii faliilor strategice dintre civilizaţia democratică şi civilizaţiile non-democratice, dintre civilizaţia de eprubetă şi civilizaţia încremenită în subdezvoltare, prejudecăţi şi lipsă de mijloace.

De asemenea, lumea civilizată a creat un opus al său, care se dezvoltă chiar în interiorul ei, în sens negativ-distructiv, ca un fel de cancer care-i cuprinde aproape toate structurile şi funcţiunile, manifestându-se sub forma

anomiei sociale, creşterii criminalităţii şi inadaptării, proliferării economiei subterane şi terorismului identitar şi patologic.

Cu cât aceste falii se adâncesc mai mult, cu atât pericolele, ameninţările la adresa societăţii moderne, precum şi vulnerabilităţile ei se înmulţesc. În această etapă de trecere la o societate a cunoaşterii, de tip informaţional, caracterizată printr-o serie de vulnerabilităţi de tranziţie (care-şi schimbă mereu configuraţia), terorismul găseşte un loc propice de dezvoltare.

Terorismul nu a afectat, până acum, în mod direct, România, deşi ţara noastră se află pe unul dintre culoarele cele mai active ale traficanţilor de droguri şi de carne vie, ale reţelelor mafiote şi ale crimei organizate, şi în apropierea unor zone generatoare de conflicte şi terorism (Caucaz, Balcani, zona kurdă, Orientul Apropiat). Însă participarea efectivă la războiul antiterorist, intrarea în NATO şi în UE, proximitatea coridorului islamic, ca şi schimbarea configuraţiei economice, politice şi sociale constituie premise ale unor posibile viitoare atacuri teroriste şi asupra României.

4.1. Pericole şi ameninţări teroriste la început de secol

La început de secol, pericolele şi ameninţările teroriste sunt, după cele prezentate de existenţa şi posibilitatea folosirii armelor de distrugere în masă, cele mai mari şi cele mai greu de înţeles, de acceptat şi de gestionat. Lumea este înmărmurită în faţa unor astfel de pericole şi ameninţări. Chiar şi instituţiile însărcinate cu asigurarea securităţii şi apărării persoanei, proprietăţii, ordinii şi legii nu au găsit încă soluţii pentru gestionarea fenomenului terorist. Este adevărat, acest fenomen face parte din tipologia crizelor politice, sociale, economice şi militare din toate timpurile, dar el nu poate fi încă gestionat şi dezamorsat. Oricât de mulţi şi importanţi paşi au fost făcuţi din 2001 până în prezent în investigarea şi combaterea acestui fenomen, inclusiv în România, prin elaborarea unei strategii naţionale împotriva terorismului, el rămâne încă un mare pericol pentru fiinţa umană, pentru societate, pentru economie şi instituţii.

Totdeauna, vulnerabilităţile sunt legate de pericole şi ameninţări. Nimeni nu poate şti care anume sunt vulnerabilităţile unui sistem, decât în măsura în care cunoaşte pericolele şi ameninţările care privesc sistemul respectiv. Or, pentru a identifica aceste pericole şi ameninţări şi a depista vulnerabilităţile societăţii la acestea, este nevoie de o foarte bună cunoaştere a situaţiei şi a dinamicii acesteia. La această investigaţie trebuie să participe nemijlocit toată lumea, adică toate ţările, indiferent că sunt sau nu sunt afectate de terorism. Or, cea mai mare vulnerabilitate este cea provocată de

neputinţa de a investiga şi evalua cu precizie un sistem dinamic complex, cu foarte multe evoluţii periculoase, înstufate şi imprevizibile.

Vulnerabilităţile sunt direct proporţionale cu pericolele şi ameninţările. Ele se asociază sistemelor ameninţate sau care pot fi afectate de anumite pericole şi devin caracteristici ale acestora. Sistemele sociale, economice, politice şi militare evoluează spre integralitate şi dinamism sporit. Cu cât creşte gradul de integralitate, cu atât sporeşte şi dinamismul sistemelor. Iar dacă sistemele sunt dinamice, şi vulnerabilităţile lor cunosc un dinamism specific. Din acest motiv, ele nu sunt uşor de identificat şi de redus. Fiecare dintre aceste sisteme îşi are setul său de vulnerabilităţi. Toate sistemele, indiferent cât de complexe ar fi, sunt vulnerabile la terorism. Dintre aceste vulnerabilităţi la terorism, cele mai importante se conturează a fi următoarele:

1. Vulnerabilităţile *sistemelor politice democratice* pot fi identificate chiar în caracteristicile acestora, astfel :

- transparenţa – vulnerabilitate la infiltrare;
- respectul persoanei şi al opiniei – vulnerabilitate la terorismul ideologic;
- respectarea drepturilor omului – vulnerabilităţi la terorism patogen, la terorism criminal, la terorism psihologic şi la alte forme de terorism la adresa persoanei, proprietăţii şi instituţiilor;
- sistemul alegerilor democratice – vulnerabilitate la terorismul de reţea şi la terorismul de sistem[65];
- autonomia instituţiilor fundamentale ale statului – vulnerabilităţi la terorismul de diversiune, la terorismul de falie şi la terorismul de reţea;
- pluripartidismul – vulnerabilitate la infiltrarea în sistem a unor grupări şi organizaţii ale terorismului politic şi chiar la crearea unui sistem paralel sau a unor reţele ale terorismului politic.

2. Vulnerabilităţile *sistemelor economice şi financiare* la terorism se ivesc, de regulă, în filosofia contradictorie şi chiar conflictuală a intereselor, astfel:

- amploarea sistemelor economice şi financiare favorizează vulnerabilităţile de macrosisteme şi vulnerabilităţile de corporaţii la terorismul economic şi financiar de falie, al cărui obiectiv este subminarea, ruperea şi distrugerea structurilor-gigant, extrem de sensibile la diversiuni şi atacuri punctuale (ele însele generează diversiuni şi atitudini ofensive împotriva identităţilor economice mai slabe sau concurente);

[65] Terorismul de sistem este acel terorism care se asociază tuturor elementelor şi structurilor sistemului şi vizează crearea de disfuncţii, teamă, nesiguranţă şi neîncredere, prin care să se realizeze controlul şi distrugerea acestuia.

- faliile care se ivesc între interese generează vulnerabilităţi la terorismul politic, precum şi la cel economic şi financiar;

- strategiile de conspirativitate, atât de frecvente în lumea economică şi financiară, generează vulnerabilităţi la terorismul criminal şi la cel specific tranzacţiilor murdare;

- dinamismul economic şi financiar favorizează apariţia unor vulnerabilităţi de stabilitate cu implicaţii în domeniul terorismului anti-sistem.

3. Vulnerabilităţile *comunităţilor sociale, religioase, culturale* sunt cele mai numeroase, cele mai dificil de gestionat şi creează foarte multe probleme. Ele se înscriu, în general, în următorul spectru:

- spiritul identitar creează o stare continuă de tensiune, de unde rezultă o serie de vulnerabilităţi la terorismul identitar desfăşurat de alte comunităţi sau de grupuri de interese;

- anomia socială este cea mai mare vulnerabilitate la terorismul infracţional;

- rigiditatea şi extremismul unor culte (secte, organizaţii fundamentaliste) generează vulnerabilităţi ale comunităţii respective la terorismul politic, la terorismul fundamentalist şi la terorismul identitar.

4. Vulnerabilităţile *instituţiilor publice şi altor instituţii* se generează şi regenerează din incompatibilităţile de sistem, mai ales în perioadele când acestea devin birocratice sau ating pragul de incompetenţă. Instituţiile şi comunităţile sunt entităţile cele mai vulnerabile la terorismul de orice fel.

5. Vulnerabilităţile *forţelor armate* la terorism sunt, în general, reduse, dar de aici nu rezultă că efectul lor este mai puţin important. Armatele sunt sisteme relativ integrate şi foarte bine protejate. Totuşi, nici ele nu sunt invulnerabile. Vulnerabilităţile de structură sau de sistem ale instituţiei militare se află, în general, în inflexibilitatea lor, în imobilitatea unora dintre infrastructuri şi în incapacitatea de a se adapta foarte rapid mediului anomic.

În societate, există sisteme de valori, care dau forţă şi stabilitate comunităţilor, dar şi un dinamism complex, care le asigură acestor entităţi sociale, economice, politice, religioase etc. o continuă devenire. Însă, aşa cum un om aflat în mişcare vede şi percepe mai puţine lucruri decât atunci când stă pe loc şi observă sau păndeşte, fiind deci mult mai vulnerabil în timpul deplasării, şi societăţile omeneşti, în mişcare (ele se află în mişcare tot timpul), devin mai vulnerabile. Acestea sunt vulnerabilităţi de proces, pe care teroriştii le exploatează la maximum. Dacă fiecare om, pentru a se feri de terorism, s-ar afla într-un adăpost, protejat printr-un sistem complet de filtre şi de scuturi de tot felul – de la cele informaţionale, la cele împotriva glonţului şi atacurilor cu CBRN –, vulnerabilitatea lui la atacurile teroriste

ar fi minimă. Dar aşa ceva nu se poate. Nici omul şi nici societatea în care trăieşte nu se pot baricada în adăposturi antiteroriste. De aceea, întrucât toate comunităţile omeneşti şi toţi oamenii se află în mişcare, angajaţi în procese de producţie, de creaţie, de realizare a unor scopuri şi obiective specifice universului omenesc, ele sunt tot timpul vulnerabile la atacurile teroriste. Vulnerabilităţile de proces sunt cele mai mari şi mai greu de înlăturat. Acestea nu sunt, în general, o continuare a vulnerabilităţilor de sistem, ci se afirmă ca un alt tip de vulnerabilităţi, complementare celor de sistem. Ele se înscriu în general în următorul perimetru:

- flexibilitatea şi procesualitatea facilitează vulnerabilităţi la infiltrarea şi proliferarea unor reţele teroriste în interiorul respectivelor comunităţi;

- procesul complicat al frontierelor (politice, economice, informaţionale, culturale, ştiinţifice etc.) în mişcare (delimitărilor mişcătoare) generează vulnerabilităţi la terorismul transfrontalier şi la cel de falie;

- caracterul probabil şi cel imprevizibil al unor evenimente lasă loc unor vulnerabilităţi la terorismul care generează terorism (terorismul generativ).

Dezvoltarea impetuoasă a societăţii, tehnologia de vârf, progresele din biologie, din chimie, numeroasele experimente de laborator creează unele vulnerabilităţi care ar putea genera un nou tip de terorism, mult mai periculos decât toate celelalte la un loc, *terorismul genetic*.

Sistemele şi procesele societăţii, în general, şi comunităţilor, în special, oricare ar fi acestea, cunosc o mulţime de disfuncţii. Unele dintre acestea se înscriu într-o marjă acceptabilă, în limitele de toleranţă ale sistemelor şi proceselor respective, altele însă duc la crize, conflicte şi chiar la războaie. Înseşi disfuncţiile sunt vulnerabilităţi care nasc vulnerabilităţi şi, de aceea, ele sunt de două ori mai periculoase. De unde rezultă că:

- disfuncţiile sociale, economice, politice şi chiar culturale (îndeosebi, cele religioase), mişcările sociale de tot felul, crizele şi conflictele generează vulnerabilităţi la toate categoriile şi formele de terorism;

- faliile, conflictele şi interferenţele dintre anomia socială şi rigiditismul unor secte, culte şi altor entităţi mai mult sau mai puţin cunoscute generează vulnerabilităţi căutate sau provocate de fenomenul terorist.

De aceea, disfuncţiile, dacă nu sunt gestionate în mod corespunzător, necesită un efort dublu pentru punerea lor sub control. Pe de o parte, trebuie înlăturate cauzele care le produc şi, pe de altă parte, trebuie combătute efectele, inclusiv cele care se înscriu în sfera fenomenului terorist, ajutând fie la proliferarea lui, fie la propagarea lui.

4.1.1.Dinamica pericolelor şi ameninţărilor teroriste

O agresiune de mare amploare împotriva statelor europene, a Statelor Unite sau a altor state puternice este puţin probabilă, chiar imposibilă. Şi împotriva statului român o astfel de agresiune este puţin probabilă. Există însă noi tipuri de ameninţări, mai variate, mai puţin evidente şi mai greu de prevăzut. Cea mai periculoasă dintre acestea este *ameninţarea teroristă*.

Terorismul reprezintă o ameninţare strategică, nu doar pentru Statele Unite ale Americii şi pentru ţările Uniunii Europene, ci şi pentru Rusia, pentru China, pentru India şi pentru foarte multe ţări, inclusiv pentru România, angajate pe drumul modernizării economiei, informaţiei, vieţii sociale şi culturii. Deşi este dezavuat şi atacat din toate părţile şi prin toate mijloacele, terorismul dispune încă de resurse importante[66], comunică prin reţele electronice şi recurge la acţiuni din ce în ce mai violente. Mai mult, el se extinde la toate mediile şi cuprinde aproape toate activităţile omeneşti, întrucât acest fenomen este antivaloare şi vizează distrugerea caracterului eficient al oricărei activităţi progresiste.

Terorismul contemporan are deja un caracter mondial. El se axează îndeosebi pe extremismul religios violent, pe extremismul politic şi pe efectele dezrădăcinării. Cauzele acestuia sunt complexe. Ele se află în dinamica crizelor economice, culturale şi sociale, în politica de alienare a tinerilor (îndeosebi musulmani) care trăiesc în străinătate, în reacţiile virulente la influenţele intrinseci pe care le exercită civilizaţia occidentală asupra zonelor încremenite în fantasme şi prejudecăţi, în recrudescenţa anomiei sociale, criminalităţii şi traficanţilor. De aici, o dialectică perversă a intereselor lumii interlope şi ale unor structuri predominant violente, generate de adâncirea faliilor strategice dintre lumea modernă şi lumea rămasă în mizerie, subdezvoltare şi neputinţă. Această lume chinuită nu produce terorism, însă ciocnirea unora dintre entităţile ei cu interesele civilizaţiei moderne generează şi întreţine fenomenul terorist.

Terorismul este extrem de periculos, datorită acţiunilor imprevizibile, în mozaic, îndeosebi asupra aglomerărilor urbane, locurilor publice şi instituţiilor. Însă rareori el reuşeşte să se transforme în război de gherilă sau în acţiuni armate de lungă durată şi de o amploare mai mare. Desigur, pe de o parte, pentru că nu are forţa şi resursa necesară şi, pe de altă parte, pentru că nu aceasta este fizionomia lui. Oricum, pe teritoriul statelor vizate de terorism, este extrem de dificil ca teroriştii să poată declanşa un război de gherilă. Nici pe teritoriul României nu este posibil un astfel de război declanşat de terorişti. Acest tip de război poate fi declanşat numai pe

[66] http://www.iss-eu.org, *Stratégie européenne de sécurité*, L'institut d'Etudes de l'Union Européenne, decembre, 2003, p.7.

teritoriul statelor sfâşiate, în care există entităţi puternice aflate în relaţii de intoleranţă şi conflictualitate. Evenimentele actuale din Irak nu contrazic această afirmaţie, ci, dimpotrivă, o confirmă. Chiar dacă sunt surprinzătoare şi produc numeroase victime, atacurile teroriste din Bagdad sunt doar acţiuni în disperare de cauză. Este însă posibil ca grupurile şi reţelele teroriste să nu fie interesate în trecerea la un război de gherilă, întrucât nu au nici cum să-l conducă, nici cu ce să-l susţină. Un război de gherilă este altceva decât terorismul, chiar dacă apelează la mijloace şi acţiuni de tip terorist. Este însă posibil ca reţelele şi organizaţiile teroriste să prefere atacuri scurte, dar numeroase, cu obiective limitate, de tipul celor de la Madrid, din 11 martie 2004, inclusiv pe teritoriul României, care să producă pierderi de vieţi, distrugerea infrastructurilor şi să creeze panică şi nesiguranţă. Trecerea la războiul de gherilă de sorginte teroristă reprezintă altceva, fie o etapă superioară a terorismului, fie un scop al acţiunilor teroriste, fie o asociere la acestea.

Cea mai mare ameninţare potenţială la adresa păcii şi securităţii europene şi mondiale o constituie însă *proliferarea armelor de distrugere în masă*. Este adevărat că sistemele de control, acordurile şi tratatele de non-proliferare au încetinit cumva cursa înarmărilor nucleare, dar dezvoltarea şi perfecţionarea acestei arme se continuă. Deocamdată, datorită tehnologiei sofisticate şi dificultăţii realizării componentelor chimice, biologice, radiologice şi nucleare (CBRN), precum şi a vectorilor de transport la ţintă, aceste arme nu se află nici la îndemâna teroriştilor, nici a unor conducători de state care le-ar putea folosi fără să reflecteze prea mult asupra consecinţelor.

Teroriştii, în acest moment, nu au acces la asemenea arme. Atacul cu sarin efectuat de Secta AUM, în metroul de la Tokio, în 1995, care a produs 12 morţi şi câteva mii de răniţi, şi, doi ani mai târziu, împrăştierea sporilor de Antrax pe o stradă din capitala japoneză reprezintă două dintre puţinele acţiuni de acest gen. Este însă posibil ca teroriştii să-şi croiască drum spre asemenea arme, fie atacând silozurile şi bazele militare care dispun de asemenea mijloace, fie procurându-le pe alte căi. Având în vedere nivelul de dezvoltare al chimiei, fizicii nucleare şi cercetării ştiinţifice în domeniul biologiei şi industriei farmaceutice atomice în România, precum şi uşurinţa cu care pătrund unele firme străine în economia românească, este posibil ca teroriştii să încerce să procure sau să producă astfel de mijloace şi în ţara noastră. Aceasta reprezintă cel mai mare pericol şi, totodată, cea mai mare posibilă ameninţare la adresa securităţii omenirii, cu consecinţe imprevizibile.

Nu trebuie să ne lăsăm convinşi de propaganda grupurilor islamiste radicale, potrivit căreia ei ar merge din victorie în victorie. Realitatea este cu

totul alta, mult mai nuanţată. În multe ţări, în pofida activităţii lor, grupurile islamiste radicale sunt departe de a atinge stadiul de la care ar putea genera mişcări de gherilă[67]. Nici grupurile islamice din ţara noastră nu au aceste aptitudini, dar de aici nu rezultă că fundamentalismul islamic nu-şi poate căuta şi la noi un refugiu sau o bază de acţiune. Este posibil ca, în viziunea unor organizaţii şi reţele teroriste, România să fie considerată un fel de spaţiu în rezerva strategică pentru eventuale acţiuni de mare frecvenţă împotriva unor ţări din UE, NATO, a Rusiei, a Ucrainei şi a Turciei.

La aceste tipuri de ameninţări se asociază *conflictele regionale, delicvenţa unor state şi crima organizată*. Acestea apelează, de cele mai multe ori, la metode şi procedee teroriste şi este foarte greu să se facă distincţie între ele.

În Statele Unite ale Americii, spre exemplu, ameninţările teroriste erau cunoscute încă înainte de 1977. Existau temeri, în rândul înalţilor responsabili, de atentate teroriste cu bombe radioactive asupra marilor oraşe, în timp ce companiile aeriene şi apărătorii drepturilor cetăţeanului reclamau excesul de constrângeri, mai ales din cauza atenţiei care se acorda americanilor şi străinilor de origine arabă[68]. Robert Kupperman, director ştiinţific la Agenţia de Control Armamente şi Dezarmare (ACDA), avertiza că, dacă nu se iau măsuri, americanii vor continua să se afle pe marginea unei teribile prăpastii. Potrivit raportului său, *Comisia guvernamentală de luptă împotriva terorismului* a lucrat mai bine de cinci ani la planul de protecţie a Statelor Unite împotriva acestei ameninţări. Această comisie a fost creată de Richard Nixon, în 1972, după asasinarea a 11 sportivi israelieni de către un comando palestinian la Jocurile Olimpice de la München. Experţii acestei comisii s-au reunit de două ori pe lună, timp de cinci ani. La vremea aceea, preşedintele Statelor Unite a precizat că americanii „trebuie să fie gata să acţioneze rapid şi eficace în cazul în care, în pofida eforturilor preventive, s-ar produce totuşi un act terorist împotriva americanilor, în interiorul Statelor Unite sau în afară“[69]. Însă, în lipsa unor atacuri teroriste majore, priorităţile guvernului american au devenit altele. Mai mult, ONU nu agrea ideea sancţiunilor internaţionale împotriva ţărilor care adăpostesc organizaţii teroriste, întrucât o astfel de afirmaţie este greu de demonstrat şi lasă loc la măsuri arbitrare.

Trebuie însă subliniat că specialiştii americani, cu mai bine de 20 de ani înaintea atacurilor teroriste de la 11 septembrie 2001, au identificat unele

[67] http://www.terrorisme.net/p/article_142.shtml, *Colloque: réseaux de la terreur et réseaux contre la terreur.*
[68] http://www.edicom.ch/news/international/050124144947.mo.shtml, Frank Bass et Randy Herschaft ,*Terrorisme: les menaces étaient connues depuis les années 1970.*
[69] Ibidem.

dintre ameninţările teroriste importante, precum şi vulnerabilităţile adiacente. Richard Kenedy arăta, în 1972, că bomba radiologică, denumită „bomba murdară“, reprezenta o ameninţare reală, şi nu una science-fiction, iar William Rogers, şeful diplomaţiei, atrăgea atenţia, pe la jumătatea anului 1973, că „substanţele atomice ar putea să le ofere teroriştilor posibilităţi inimaginabile“[70]. În acelaşi timp, Comisia a reliefat vulnerabilităţile companiilor aeriene la terorism şi a propus, în 1972, întărirea controlului pasagerilor şi bagajelor. Industria aeriană nu a ţinut seama de aceste avertismente, iar companiile aeriene, în 1976, s-au opus acestor măsuri, pe motiv că, dacă le-ar respecta, ar intra în faliment.

Experţii au prevăzut atacuri teroriste cu rachete portabile asupra avioanelor civile, atacuri asupra altor obiective, inclusiv asupra reţelelor de transport, de comunicaţii, de alimentare cu apă, asupra centralelor nucleare şi electrice etc. Ei au recomandat supravegherea străinilor care trăiesc sau tranzitează Statele Unite, îndeosebi a celor care provin din Orientul Mijlociu şi americanii de origine arabă şi au propus măsuri de protecţie a diplomaţilor şi oamenilor de afaceri americani care se aflau cu treburi în străinătate. Punctul slab al dispozitivului antiterorist se afla, potrivit acestei Comisii, în sistemul de coordonare între CIA şi FBI în legătură cu modul de obţinere a datelor şi informaţiilor, aşa cum avea să o constate şi George Bush, după două decenii.

De aici rezultă dificultatea înţelegerii şi evaluării fenomenului terorist şi a punerii în aplicare a măsurilor de protecţie a cetăţenilor şi instituţiilor, de prevenire a unor atacuri de acest fel şi de combatere a organizaţiilor şi reţelelor teroriste. Terorismul este un fenomen atipic, frustrant, care nu are nici o logică şi nici un fel de legătură cu civilizaţia modernă, în afară de faptul că este împotriva acesteia. El se prezintă ca un anacronism, ca un cancer care se infiltrează peste tot şi nu poate fi controlat decât prin măsuri ferme, care nu sunt şi nu pot fi agreate nici de societate, nici de firme, nici de instituţii, nici de individ. De fapt, şi acesta este unul dintre obiectivele terorismului: să creeze şi să regenereze imposibilitatea controlării sale.

La rândul ei, şi Rusia se confruntă cu numeroase ameninţări teroriste, cele mai multe venind din zona caucaziană, dar nu numai. Rusia consideră că ameninţarea teroristă cea mai directă, care afectează deopotrivă Federaţia şi Georgia, vine de pe teritoriul georgian. După opinia Moscovei, monitorizarea ei internaţională s-a dovedit ineficace. De aceea, singura modalitate de a pune sub control şi dezamorsa această ameninţare o reprezintă o bună cooperare între serviciile secrete şi departamentele de frontieră. Oficialii ruşi consideră că aproximativ 250-300 de terorişticeceni

[70] Ibidem.

sunt prezenţi în trecătorile Pankissi din Georgia, în timp ce oficialii din această ţară afirmă contrariul. Realitatea este că teroriştii care se aflau în aceste locuri s-au dispersat de îndată ce au fost avertizaţi, după care au revenit în satele din zonă. După opinia ruşilor, separatiştii ceceni se refugiază frecvent în trecătorile din munţii Pankissi, care se află în proximitatea sectorului cecen de la frontiera ruso-georgiană. Tot prin aceste trecători se oferă ajutoare separatiştilor ceceni. Oricât de multe lucruri ar şti oficialii ruşi şi forţele speciale despre teroriştii care acţionează în spaţiul de interes pentru Rusia, dar mai ales în marile oraşe ale Rusiei sau în orăşelele de tip Beslan, este din ce în ce mai greu de anticipat, de supravegheat, de controlat, de gestionat şi de anihilat acest fenomen. De regulă, terorismul contemporan (care, la această oră, este de esenţă fundamentalist islamică şi separatist-etnică) afectează toate acele ţări care, într-o formă sau alta, atacă acest fundamentalism şi acel tip de identitarism bazat pe intoleranţă etnică şi religioasă.

4.1.2. Surse de generare

Principalele surse de generare a fenomenului terorist se află în configuraţia mereu schimbătoare şi nesigură a societăţii actuale, în starea de haos pe care o parcurge omenirea. Nu întâmplător, desigur, atacurile teroriste se îndreaptă împotriva Statelor Unite şi aliaţilor Americii, a Rusiei, Chinei, Indiei, Europei Occidentale şi chiar împotriva unor ţări islamice, considerate trădătoare, cum ar fi, spre exemplu, Turcia, care, într-o formă sau alta, sprijină lupta împotriva terorismului de acest tip. Printre principalele surse de generare a terorismului contemporan se situează şi următoarele:

- efectele contradictorii şi chiar conflictuale ale procesului de globalizare şi regionalizare, îndeosebi asupra unor comunităţi încremenite sau conduse în mod dictatorial;
- starea de haos care s-a declanşat în urma spargerii bipolarităţii şi efortului depus de marile puteri şi de comunitatea internaţională pentru stabilirea de noi echilibre, bazate pe alte principii decât cele ale forţei armelor;
- progresul tehnologic imens realizat de Statele Unite şi ţările Uniunii Europene, adâncirea faliei strategice dintre spaţiul euro-atlantic şi restul lumii, concomitent cu influenţa pe care o are civilizaţia occidentală asupra întregii lumi;
- prezenţa unei mase mari de tineri musulmani în societăţile occidentale şi starea de alienare şi disperare care se instalează în rândul acestora, ca urmare a faliei tot mai pronunţate dintre rigiditatea şi inflexibilitatea culturii

de origine şi marea deschidere, pragmatismul şi eficienţa noii culturi tehnologice;
- efectele complexe, greu de controlat şi de anticipat, ale culturii de piaţă;
- recrudescenţa spiritului identitar extremist, intolerant şi agresiv, îndeosebi în rândul fundamentaliştilor islamici instruiţi, răspândiţi în ţările occidentale;
- starea de mizerie şi de înapoiere în care se află o mare parte a lumii (45.000.000 milioane de oameni mor în fiecare an de foame şi de malnutriţie[71]);
- conflictualitatea lumii (după 1990, aproape patru milioane de oameni, dintre care 90 % civili, au murit în războaie, iar peste 18 milioane au fost nevoiţi să se refugieze[72]).

Sursele de instabilitate, pericole şi ameninţări sunt direct proporţionale cu evoluţia societăţii, cu efectele pozitive, dar şi cu numeroasele efecte contradictorii, nocive şi perverse ale acesteia. Cu cât evoluţia este mai spectaculoasă, cu atât faliile dintre eşalonul întâi tehnologic şi informaţional şi celelalte eşaloane ale lumii se măresc şi se adâncesc, generând şi regenerând fenomenul terorist. Interesant este că terorismul nu este un produs al unei civilizaţii sau alteia, aşa cum se dă uneori de înţeles, ci al degradării condiţiei umane, al răului care se dezvoltă din ce în ce mai mult în interiorul lumii.

România nu este generatoare de instabilitate, dar se află în vecinătatea unor astfel de zone (Transnistria, Balcani, Caucaz, Orientul Apropiat) şi ar putea, în anumite condiţii defavorabile, să suporte efectul acestora. Teritoriul românesc ar putea fi vizat, iniţial, ca adăpost pentru unele grupări teroriste sau ca un nod de reţea, ulterior, ca bază de plecare pentru unele posibile atacuri împotriva unor ţări din zonă aflate pe falia islamică: Turcia, Bulgaria, Bosnia şi Herţegovina.

După atacurile teroriste din 11 septembrie 2001 asupra Statelor Unite, capetele de acuzare pentru terorism s-au înmulţit: uciderea copiilor la Beslan, decapitarea ostaticilor în Irak, atentate cu maşini-capcană în Indonezia şi în Turcia, atentatele de la Madrid din 11 martie 2004, terorismul sinucigaş de peste tot etc. Toate acestea au creat îngrijorare în rândul intelectualilor musulmani, liderilor religioşi şi altor oameni importanţi ai lumii islamice. Aceştia s-au hotărât să denunţe terorismul, în numele

[71] http://www.iss-eu.org, *Stratégie européenne de sécurité*, L'institut d'Etudes de l'Union Européenne, decembre, 2003, p.6.
[72] http://www.iss-eu.org, Ibidem, p. 5.

Islamului. Ziaristul Aziz Al Haj este foarte îngrijorat de faptul că majoritatea teroriştilor sunt musulmani. El scrie într-un cotidian care apare la Bagdad că teroriştii, în afara sângelui vărsat, oamenilor decapitaţi şi cadavrelor calcinate, nu au altceva de oferit civilizaţiei[73]. Condamnarea terorismului islamist nu vine însă numai din partea media şi a intelectualilor laici din ţările islamice sau din afara acestora. Cei mai cunoscuţi gânditori ai Islamului se pronunţă categoric împotriva terorismului. Mohamed Sazyed Tantawi, unul dintre cei mai cunoscuţi conducători religioşi din Egipt, a declarat că, în Islam, sharia[74] (cod moral rezultat din Coran) nu susţine şi nu întreţine actele de agresiune împotriva persoanei inocente, ci, dimpotrivă, propovăduieşte protecţia vieţii şi reprezintă o normă a securităţii şi păcii. Există în Coran un pasaj care subliniază că Allah Atotputernicul a spus: a lua o viaţă (…) este ca şi cum ai fi ucis întreaga lume. Revoltat de ceea ce se întâmplă în Irak, marele Ayatolah Şeik Mohamed Hussein Fadlalah, şiit libanez de primă mărime, care se pronunţă totuşi în favoarea fundamentalismului islamic, arată că Islamul nu încurajează crima sau răpirea străinilor care lucrează în ţările musulmane, ci, dimpotrivă, doreşte ca ei să se simtă în siguranţă[75]. În cadrul jurămintelor de Ramadan, şeicul Salih-Al Luhaydan, preşedintele Înaltului Consiliu Juridic al Arabiei Saudite, a denunţat terorismul şi i-a îndemnat pe toţi musulmanii să se roage în mod regulat. Împotriva terorismului s-a pronunţat şi secretarul general al Ligii Islamice Mondiale, dr. Abdalah Bin-Abd-Al-Muhsin Al Turki. El a denumit teroriştii „mâini negre“ ce murdăresc Mecca şi Marea Moschee, pe care *sharia* îi condamnă şi îi pedepseşte foarte aspru. Islamul este o religie care proclamă pacea şi care are oroare faţă de violenţă, iar musulmanii care-i atacă pe cei care nu-i atacă trebuie dezavuaţi – a subliniat dr. Dr Abdul Lateef Adegbite, la cea de a 50-a aniversare a Societăţii Studenţilor Musulmani din Nigeria. Musulmanii din Italia, conduşi de Mahmud Ibrahim Sheweit, imamul moscheii din Roma, au publicat un document intitulat „Manifest împotriva terorismului şi în favoarea vieţii“, iar Gabriel Madel Khan, un mistic al Islamului, scrie că „teroriştii nu sunt terorişti din cauza unui exces de Islam, ci din cauza lipsei totale de islam“. Coranul interzice crima şi suicidul. Peste o mie de musulmani din Jakarta au protestat în centrul oraşului împotriva atentatului criminal cu bombă efectuat de integriştii islamici în faţa ambasadei Australiei din Indonezia, care a ucis 9 indonezieni şi a rănit 180. Ei purtau pancarte pe care scria „Islamul împotriva terorismului“. Musulmanii din toată lumea au început să exercite

[73] http://www.walf.sn/contributions/suite.php?rub=8&id_art=15703

[74] Sistem de legi şi norme inspirate de Coran, Sunna, sisteme de legi arabe mai vechi, tradiţii paralele şi elemente ale activităţii musulmane în cursul primelor două secole de Islam.

[75] Ibidem.

presiuni împotriva integriştilor pentru a-i determina să renunţe la ideologia opresiunii şi a terorismului. Aceste acţiuni teroriste nu au nimic comun cu islamul.

Toate aceste manifestări şi delimitări sunt fireşti. Islamul nu se poate identifica cu fundamentalismul islamic, cu integrismul, şi cu atât mai puţin cu acţiunile teroriste. Musulmanii au înţeles că nu au decât de suferit de pe urma terorismului şi simt din ce în ce mai mult nevoia de a-şi exprima clar poziţia. Războiul împotriva terorismului îi loveşte, adesea, şi pe ei, chiar dată terorismul nu trebuie atribuit lumii islamice, ci doar extremismului islamic şi, în ultimă instanţă, extremismului de orice fel.

Acestea sunt, desigur, manifestări. Se aşteaptă, de la lumea islamică, nu doar delimitări de acest fenomen, ci şi analize serioase şi profunde şi acţiuni. *Dacă principalele acţiuni teroriste cu care se confruntă astăzi lumea provin din zona fundamentalismului islamic, apoi primii care trebuie să caute cauzele acestui fenomen şi să acţioneze pentru a-l pune sub control trebuie să fie islamiştii*. Este posibil ca, în viitor, islamismul să nu se mulţumească cu o simplă delimitare sau cu o simplă atitudine de condamnare, ci să participe efectiv la analiza, gestionarea şi combaterea acestui fenomen. Astfel de acţiuni ar putea veni, deopotrivă, din lumea politică a ţărilor islamice, din zona ştiinţifică şi mai ales din zona religioasă. Deocamdată, astfel de analize făcute de islamişti nu există sau, dacă există, nu au efectul aşteptat. De aici nu rezultă că Islamul este solidar cu terorismul, ci doar concluzia că nu se implică suficient în cunoaşterea şi combaterea lui. Islamiştii din ţara noastră s-au delimitat categoric faţă de terorism, şi nu avem nici un motiv să nu-i credem. Însă ei sunt extrem de vulnerabili la infiltrarea în rândul lor a unor terorişti sau grupuri teroriste. Cele câteva crime şi reglări de conturi din lumea afacerilor arabo-musulmane de la noi sunt un avertisment pe care cei în drept trebuie să-l aibă în vedere.

În faţa numeroaselor atentate sinucigaşe, Islamul trebuie să găsească deci un răspuns. Islamologul Navid Kermani, care trăieşte în Germania (o vreme, cercetător la *Wissenschaftskolleg* din Berlin, deţinător al premiului Fundaţiei Helga şi Edzard Reuter), în cartea „Dynamit des Geistes“ (Dinamita spiritului)[76], a făcut o analiză a terorismului sinucigaş, mai exact, a atentatelor sinucigaşe. El face o legătură între tradiţie şi modernitate. Aceste acte se prezintă în hainele vechi ale tradiţiei, dar ele sunt, în realitate, de factură modernă şi nu o întoarcere la perioada medievală[77], aşa cum s-ar

[76] Navid Kermani, *Dynamit des Geistes. Martyrium, Islam und Nihilismus*, Göttingen, Wallstein, 2002.

[77] http://www.islamische-zeitung.de/home/index.html, Eren Güvercin, *L'islam contemporain face aux attentats suicides - Entretien avec Navid Kermani*, 27 octobre 2004.

crede. Islamologul Navid Kermani precizează că, în sunnism, a existat o tradiţie a martiriatului, dar ea s-a pierdut de-a lungul secolelor. În Coran cuvântul *martir* nu are sensul pe care îl utilizăm noi azi, ci cu totul altul. În islam, comunitatea musulmană era o minoritate oprimată. Martiriatul era un fel de a muri, de sacrificiu individual pentru credinţă, întrucât musulmanii refuzau să renunţe, sub tortură, la credinţa lor.

Apoi islamul s-a extins, a devenit puternic şi asemenea practici au devenit inutile şi caduce. A apărut un alt tip de martiriat, cel de război. Dar niciodată, în islam, martiriatul nu a jucat un rol atât de important ca în creştinism. Iar în sunnism, şi mai puţin. Deci nu există, practic, nici o legătură între tradiţie şi atentatele sinucigaşe de azi. Primii islamişti, Fraţii Musulmani, au avut o oarecare legătură cu martirii care mureau sub tortură, mai ales în Egipt. Dar atât. În cultul şiit al martirilor, există o experienţă sumbră. În timpul războiului dintre Irak şi Iran, şiiţii trimiteau copii în câmpurile de mine inamice. Dar de aici nu rezultă că şiiţi sunt sinucigaşi. În credinţa lor, nu există atentate sinucigaşe. Primele atentate sinucigaşe în lumea arabă n-au fost comise de şiiţi, ci de persoane care proveneau din grupuri comuniste.

Cercetătorul islamolog demonstrează, în cartea sa, că atentatele sinucigaşe nu sunt specifice islamului, nu fac parte din tradiţia islamică, ci aparţin unei gândiri din epoca modernă. El face distincţie între terorismul practicat de Al-Qaeda şi terorismul palestinian, cel cecen şi cel din alte zone. Terorismul palestinian funcţionează încă după un model clasic: se urmăreşte impunerea, prin terorism, a unei soluţii politice. Terorismul, în acest caz, este o formă a luptei politice. Terorismul sinucigaş este mai mult decât atât. Este nu doar un mod de a impune o soluţie politică, ci şi o expresie a unui nihilism, care înseamnă nu doar distrugere, ci şi autodistrugere.

Cea de a treia dezvoltare – după islamologul Navid Kermani – este o combinare între celelalte două, aşa cum s-au petrecut lucrurile la Beslan. Aceste atentate sunt un fel de disperare socială, de nebunie sinucigaşă, care nu se întâlneşte la Al Qaeda şi la alte reţele teroriste. Acest tip de terorism vede un inamic pretutindeni şi pretutindeni acţionează. Este greu de găsit aici o soluţie politică concretă. Îndeosebi în Asia Centrală, influenţa wahabbismului este foarte mare, întrucât situaţia socială şi economică a devenit catastrofală, iar societăţile merg din dictatură în dictatură. Orice opoziţie este calificată drept fundamentalism sau extremism şi, în consecinţă, distrusă. În aceste condiţii, îşi fac apariţia grupurile wahabbite, care au mulţi bani, construiesc moschei, centre sociale etc. Societăţile sunt bulversate, producându-se un fel de amestec între urmările reprimării religiei islamice de către regimul sovietic şi recrudescenţa acestor grupuri

wahabbite, care atrag o parte din populaţie. Cine nu răspunde cerinţelor wahabbite este considerat eretic. Populaţiile se află între două extremisme: cea a dictaturii conducătorilor, care nu mai cedează puterea, şi cea a grupurilor wahabbite.

În lumea arabă, islamul este complet sclerozat, după opinia lui Kermani. Şcolile superioare de teologie nu au nici o soluţie. Islamul este neputincios, chiar vrednic de milă. Peste tot, ei văd doar comploturi, ca şi cum toată lumea s-ar fi coalizat împotriva islamiştilor. Totdeauna, pentru ei, alţii sunt vinovaţi. Islamul nu se ocupă de lucrurile concrete şi, de aceea, se creează un vid ce nu poate fi umplut. În Occident, nu există un public islamic, o *entitate islamică*, ci turci, arabi, indonezieni etc. Se pare că islamismul nu mai este o forţă unită şi unitară, ci o forţă sfărâmată. De aceea a şi apărut fundamentalismul, pe această sfărâmare, probabil, pentru o suplini sau, mai exact, pentru a o folosi. Este posibil ca, în perioada următoare, islamismul să se reunească, în primul rând, pentru a se apăra împotriva terorismului, fundamentalismului şi extremismului islamic. Aceste efecte se vor manifesta şi în România, la fel ca în multe alte ţări europene unde se află musulmani sau unde se instruiesc musulmani.

Deocamdată, poziţia musulmanilor este extrem de diversificată, în funcţie de locul unde se află şi de influenţele care se exercită asupra lor. Dar va veni destul de repede şi ziua când ei se vor trezi şi vor distruge zidurile, dar nu pe cele ale civilizaţiei occidentale, cum ameninţa Ben Laden, ci pe cele ale extremismului şi fundamentalismului care le îngreunează şi le distrug religia şi viaţa.

Unele dintre sursele de generare şi regenerare a terorismului se află şi pe teritoriul african. O parte din sursele financiare necesare terorismului provin din afacerile dubioase şi spălarea banilor din Africa[78]. Congo este unul din locurile unde se spală banii necesari în primul rând reţelelor teroriste din această ţară. Pentru a rezolva această problemă deosebit de gravă, Banca Centrală din Congo, în cooperare cu Banca Mondială, a propus cinci etape importante: promulgarea de decrete; realizarea dispozitivului naţional de luptă împotriva terorismului; implementarea *celulei naţionale de informaţii financiare*; ratificarea principalelor instrumente juridice internaţionale în materie; aderarea la un grup regional de luptă împotriva spălării banilor şi finanţării terorismului. Acest grup este alcătuit din judecători, poliţişti, vameşi şi alţi specialişti în domeniu. Începând cu 19 iulie 2004, Congo dispune de o lege prin care se încriminează spălarea banilor şi finanţarea terorismului şi se fixează principiile şi regulile de bază pentru prevenirea, pedepsirea şi represiunea unor asemenea activităţi. S-a creat,

[78] http://www.mdsiste.com/modules/news/article.php?storyid=358, *Blanchissement de l'argent.*

pentru elaborarea legii şi aplicarea ei, un Grup de reflecţie asupra luptei împotriva spălării banilor. Primul dintre obiective este protecţia spaţiului economic congolez contra acestui flagel, atât de prezent în toată lumea şi mai ales pe continentul african.

4.1.3. Riscuri posibile, riscuri asumate

Riscurile legate de fenomenul terorist sunt multiple şi în mozaic. Apar din toate părţile şi angajează toată lumea. Unele se asumă, altele se impun. Însă cel mai mare risc este acela de a ignora terorismul, a diminua măsurile de protecţie împotriva lui şi, în consecinţă, a-l accepta sau a-l tolera.

Atitudinea de indiferenţă sau de favorizare (prin neimplicare) a fenomenului terorist reprezintă unul dintre cele mai mari riscuri ale acestui început de secol. Nimeni nu poate rămâne indiferent, azi, la fenomenul terorist, pe motiv că pe el nu-l afectează sau în speranţa că, dacă are o atitudine indiferentă sau binevoitoare faţă de acest fenomen, va fi cruţat de atacuri teroriste. În faţa terorismului, omenirea trebuie să fie solidară, deşi însăşi solidaritatea este un risc. Este însă un risc necesar, deopotrivă, asumat şi impus.

Riscul reprezintă o chestiune de atitudine şi, în acelaşi timp, de acţiune. El este un pericol posibil, care poate fi cunoscut, prevăzut şi, în consecinţă, asumat sau acceptat. Riscul unui pericol cunoscut sau posibil a fi prevăzut este, de regulă, asumat. Riscul unei ameninţări este, de cele mai multe ori, impus, deci acceptat sau ocolit. Riscul înseamnă totdeauna conştientizarea pericolelor sau ameninţărilor cărora li se asociază. În principiu, nu există riscuri date sau acceptate o dată pentru totdeauna, aşa cum, cu unele excepţii, nu există nici pericole sau ameninţări eterne. Toate se află într-o dinamică specială şi într-o schimbare continuă. De aceea, dinamica riscurilor este greu de evaluat, de controlat şi de gestionat.

În ce constă asumarea riscurilor pe care le cere combaterea terorismului? Care sunt mecanismele de asumare? Cine şi în ce mod hotărăşte această asumare? Ce diferenţă există între asumare şi impunere? Trebuie să pornim de la premisa că foarte puţine lucruri sunt eterne pe lumea aceasta. Eternă este doar starea generală de pericol şi chiar de ameninţare şi, prin urmare, cea de risc continuu impus, asumat şi acceptat. Acest gen de pericole, de ameninţări şi de riscuri se referă, îndeosebi, la cele care ţin de geofizica pământului, deci de cutremure şi alte fenomene geofizice, de fenomene climaterice, cosmice şi chiar sociale. Într-un anume fel, şi acestea terorizează planeta. Este vorba de un „terorism natural“, pe

care lumea trebuie să-l accepte şi să-şi asume riscurile adiacente. Dincolo de aceste fenomene, terorismul este un pericol produs al societăţii omeneşti, pe care omenirea, pe de o parte, îl respinge şi îl combate şi, pe de altă parate, îl acceptă, şi-l asumă, îl regenerează şi îl întreţine, asumându-şi, bineînţeles, şi toate riscurile care rezultă de aici.

Omenirea îşi asumă acele riscuri legate de terorismul-efect, de terorismul-produs al faliilor, disfuncţiilor, tensiunilor, crizelor şi conflictelor politice, economice, sociale, culturale, religioase, informaţionale şi militare, care au cauze complexe, greu de identificat şi de înlăturat. Şi le asumă, pentru că ele există şi nu pot fi ocolite sau ignorate.

Această asumare nu înseamnă însă, *ab initio*, şi acceptare. Omenirea acceptă doar faptul că există terorism, dar niciodată nu poate accepta fenomenul ca atare. Îşi asumă doar riscul combaterii lui, acest risc fiind intrinsec, întrucât face parte din sistem, adică din modul nostru de viaţă.

4.2. Structura şi dinamica terorismului în zonele de interes

Noile ameninţări – se precizează în documentul intitulat *Strategia europeană de securitate* – sunt dinamice. În epoca mondializării, ameninţările cele mai îndepărtate din punct de vedere teritorial produc tot atâta îngrijorare ca şi cele apropiate. De aceea, zonele de interes pentru NATO şi pentru Uniunea Europeană, ca şi pentru oricare altă ţară din cadrul acestor organizaţii, inclusiv pentru România, se extind, practic, la suprafaţa întregii planete. Teoria haosului atrage atenţia că variaţia condiţiilor iniţiale, care se regăseşte totdeauna în evoluţia sistemelor şi proceselor, nu cunoaşte nici reguli, nici limite teritoriale, spaţiale sau acţionale. În această epocă a globalizării, totul capătă dimensiuni şi implicaţii planetare. Totuşi, în ceea ce priveşte stabilitatea şi gestionarea situaţiilor de criză, prioritare sunt zonele de pe primul cerc, adică cele de la contactul frontalier nemijlocit. Este unul dintre motivele pentru care UE doreşte să se înconjoare de un cerc de securitate, fapt pentru care a realizat sau este în curs de a realiza, cu toţi vecinii, acorduri de bună vecinătate sau parteneriate strategice. Unul dintre obiectivele acestor acorduri şi parteneriate îl reprezintă protecţia împotriva atacurilor teroriste şi, respectiv, combaterea terorismului. În ceea ce priveşte însă lupta împotriva terorismului, nu există priorităţi şi nu există graniţe. Ţările UE participă, alături de Statele Unite, de ţările NATO şi de alte ţări, la coaliţia antiteroristă. Deşi nu s-au elaborat încă pe deplin strategiile cele mai eficiente de combatere a terorismului, acţiunile coaliţiei împotriva acestui flagel nu rămân fără rezultate. Una dintre prevederile Strategiei europene de securitate este aceea că prima linie de apărare se va situa,

adesea, în străinătate, departe de frontierele proprii. Cât de mult seamănă acest precept cu doctrina apărării înaintate din vremea Războiului Rece!

Pentru România, în afară de zona de interes care se contopeşte cu întreaga planetă, de zona din imediata vecinătate a UE şi NATO (România fiind ţară frontalieră pentru NATO şi pentru UE), este profund interesată de vecinătatea apropiată şi mai ales de zona conflictuală din Transnistria, de problemele de frontieră de la graniţa cu Ucraina, de zona Mării Negre şi de impactul posibil asupra mediului de securitate din această zonă, de terorismul caucazian şi de cel care se manifestă şi se dezvoltă în Turcia şi în Orientul Apropiat.

Fără a avea structuri şi infrastructuri de mare anvergură şi baze de susţinere complexe şi ultramoderne, teroriştii au dovedit, totuşi, că sunt în măsură să opereze în lumea întreagă. Ei acţionează în Asia Centrală, în Asia de Sud-Est, în Japonia, în China, în Rusia, în Caucaz, în Balcani, în Turcia, în Irak, în Orientul Apropiat, în Africa, în Europa Occidentală, dar, de la atacurile din 11 septembrie 2001, mai puţin pe teritoriul Statelor Unite. Datorită măsurilor extrem de riguroase luate de autorităţile americane, deşi rămâne încă vulnerabil la terorism, *teritoriul american nu a mai fost supus, din 2001 încoace, la atacuri teroriste de anvergură*. Teroriştii n-au încetat însă să-i atace pe americani şi pe prietenii şi aliaţii lor, oriunde au reuşit să o facă. Chiar dacă Al-Qaeda şi multe alte organizaţii declară că ţintele lor predilecte sunt americanii şi tot ce ţine de americani, realitatea este cu totul alta. Ofensiva americană împotriva terorismului a dat roade. *Teroriştii nu mai reuşesc să pătrundă atât de uşor pe teritoriul american. Seria de atacuri de amploare de după 2001 s-a derulat pe alte meridiane, dar „performanţa" din 2001 nu a mai fost atinsă*. Superputerea americană a fost stârnită, aproape în acelaşi mod în care a fost stârnită după atacul japonez de la Pearl Harbor, şi, probabil, nu se va opri din acţiune decât atunci când terorismul (un anumit tip de terorism) va fi distrus sau pus sub control.

Terorismul contemporan este, totuşi, preponderent, antiamerican şi antioccidental şi are câteva caracteristici specifice, printre care cele mai importante considerăm că ar putea fi şi următoarele:

- spaţiile de generare şi de regenerare a reţelelor, organizaţiilor şi grupurilor teroriste sunt tentaculare, cu filiale flexibile şi dinamice peste tot, dar cu preponderenţă în ţările occidentale şi în zonele de falii strategice;
- baza de recrutare a teroriştilor se află îndeosebi în populaţia tânără, instruită şi chiar domiciliată în Occident, inclusiv în România, care se simte frustrată, înstrăinată, discriminată şi nemulţumită şi împărtăşeşte preceptele fundamentaliste şi extremiste, nu preţuieşte viaţa şi acceptă martiriatul şi

spiritul de sacrificiu în numele unor dogme care, pentru o parte din lumea lor, sunt indiscutabile;

- ţintele predilecte ale teroriştilor contemporani le reprezintă locurile publice, infrastructurile, diferitele instituţii (occidentale sau care-i sprijină pe occidentali), de regulă, cele vulnerabile la astfel de atacuri sau făcute să devină vulnerabile;
- sporeşte caracterul punitiv şi răzbunător, în numele unor cauze care vin din frustrări şi percepţii deformate, dar şi din realităţi dramatice.

Terorismul nu poate fi pus sub autoritatea unor principii, teorii şi metode unitare. El rămâne, în continuare, un război specific, în mozaic, caracterizat de acţiuni hoţeşti, precise, adică punctuale şi extrem de violente, care vizează îndeosebi zonele cele mai vulnerabile şi urmăreşte umilirea, înspăimântarea şi agresarea continuă şi surprinzătoare a oamenilor şi anumitor comunităţi, precum şi distrugerea unora dintre instituţiile care sunt percepute ca satanice sau care impun reguli şi realităţi considerate ca inacceptabile pentru spaţiul ce generează terorism.

4.2.1 Terorismul de sistem şi terorismul de reţea

Distincţia dintre aceste două forme de terorism este necesară pentru procesul de elaborare a strategiilor de gestionare a acestui fenomen. Terorismul de sistem este, în esenţa lui, politic, etnic, economic, informaţional sau religios. El provine din incompatibilităţile şi disfuncţiile existente între sisteme şi nu se va ameliora decât în măsura în care se vor ameliora relaţiile între aceste sisteme. Terorismul basc, spre exemplu, nu are nici o perspectivă de atenuare sau de încetare, atâta vreme cât pretenţiile extremiştilor basci vizează interesele Spaniei. Soluţiile în acest caz sunt greu de găsit, întrucât este dificil de presupus că Spania va accepta vreodată separarea de teritoriul său a Ţării Bascilor. Un asemenea terorism a existat şi există şi în România. El s-a manifestat şi se manifestă, sub diferite forme, îndeosebi în zonele Covasna şi Harghita, împotriva populaţiei de etnie română. În anumite etape a cunoscut forme violente. Este posibil ca terorismul de sistem, îndeosebi în Europa, să se diminueze simţitor o dată cu integrarea deplină a continentului, deşi s-ar putea ca, dimpotrivă, să asistăm la o recrudescenţă a acestui fenomen.

Terorismul de reţea este transnaţional. El este, în esenţă, un terorism politic, punitiv şi răzbunător, chiar dacă păstrează rezonanţe religioase, etnice sau frontaliere. La ora actuală, suportul lui îl constituie falia strategică islamică, dar nu neapărat sub aspectul ei pur religios.

Filosoful iranian Darius Sayegan subliniază, în *France culture*, influenţa revoluţiei iraniene asupra terorismului contemporan[79]. El arată că religia nu mai este atât de importantă pentru tineri. S-a creat chiar o expresie care ilustrează sugestiv această realitate: cei care au alungat religia. Ei nu-şi pot exprima însă public convingerile, întrucât riscă pedeapsa capitală. Iranul, afirmă filosoful Sayegan, este o societate complet schizofrenică. Pe de o parte, 75 % din populaţia de până la 25 de ani, fascinată de America, de simbolurile Occidentului şi de modernitate, exprimă nevoia de schimbare, de reforme. Pe de altă parte, se află un regim ce nu poate fi în nici un fel reformat. Singura schimbare, susţine filosoful iranian, poate veni din exterior. Europenii şi americanii au uitat de prea multă vreme Iranul. „Ei n-au realizat că revoluţia islamică a servit de model mişcărilor teroriste actuale“[80]. Această afirmaţie acuză foarte grav Iranul. Revoluţia iraniană a fost unul dintre evenimentele fundamentale de la sfârşitul secolului al XX-lea. Ea a schimbat configuraţia lumii, mai ales prin faptul că a inventat formele şi instrumentele terorismului contemporan, făcând din religie o ideologie de luptă. Iranul este o ţară mare, care are aproape aceeaşi influenţă în lumea musulmană ca şi aceea pe care a avut-o Rusia în ţările din Estul Europei, în timpul socialismului. Înainte de această revoluţie, în Iran nu au fost niciodată guverne islamice. *Ideologizarea religiei* este cel mai grav eveniment petrecut în lumea musulmană. Islamiştii iranieni au preluat metodologia şi sloganurile marxiste, identificându-se drept combatanţi antioccidentali şi antiimperialişti. S-au înfiinţat tribunale revoluţionare şi s-a pus în operă o frază leninistă: Monarhia va fi aruncată în pubela istoriei. Unul dintre sloganurile acestei revoluţii suna astfel: „Nici ca Estul, nici ca Vestul: o republică islamică“. S-a crezut că este vorba de o nouă spiritualitate politică, de o a treia cale, ce nu putea fi decât atractivă pentru unii dintre iranieni. Al-Qaeda nu este un fenomen islamic. Indivizii din această reţea, afirmă Darius Sayegan, par mai degrabă personaje din *Demonii* lui Dostoievski decât teroriştii ismaelieni ai secolului al XII-lea, ale căror acţiuni ucigaşe aveau obiective foarte precise. Terorismul ismaelian nu era orb. Teroriştii din Al-Qaeda neagă totul, distrug totul, inclusiv valorile moderne, occidentale.

Este îngrijorător şi ceea ce se petrece în India. În întreaga ei istorie, această ţară nu a cunoscut niciodată un fundamentalism hindus. Hinduismul a fost dintotdeauna un imens evantai care integra tot felul de credinţe. Astăzi, fundamentalismul hindus este un răspuns la fundamentalismul musulman, iar acest lucru este foarte periculos. Trebuie însă precizat că

[79] http://www.iranfocus.com/french/modules/news/article.php?storyid=393, Luc Chatel, *L'Iran, Al-Qaïda et... Dostoïevski.*
[80] Ibidem.

India nu este şi nu a fost niciodată o ţară care generează fundamentalism sau terorism. Este însă unul dintre locurile ideale pentru manifestarea fundamentalismului religios, tocmai pentru motivul că ea se prezintă ca o civilizaţie bazată încă pe caste şi pe reguli neschimbate de mii de ani. Al-Qaeda nu pare să aibă un calendar fondat pe o strategie politică precisă, ci, dimpotrivă, pare a se baza pe un activism de tip oportunist, lovind în orice moment în care poate să o facă, pentru a crea teroare şi a demonstra că toate intervenţiile militare din Irak şi Afganistan nu au nici un efect[81]. Grupului Al-Qaeda, după 11 septembrie 2001, i se atribuie sau îşi atribuie o serie de atentate şi atacuri teroriste între care cele de la Madrid din martie 2004, acţiunile din Irak, desfăşurate de Abu Musab Al-Zarkaui, a cărui locaţie se află la Falluja, atentatele din Bali (octombrie 2002), cele de la Casablanca, din mai 2003, de la Istanbul, din noiembrie 2003, cele din Arabia Saudită, din mai 2004 etc. Unii afirmă că, în ceea ce priveşte Al-Qaeda, nu se cunoaşte decât ceea ce se vede. În realitate, avem de-a face cu o organizaţie tentaculară, realizată cu mult înainte de 11 septembrie 2001, care dispune de un sistem de mesaje pe Internet, de personal numeros şi de suficiente mijloace. Dacă ar fi aşa, de ce nu acţionează la scară mai mare? Este foarte posibil ca respectiva organizaţie să fi slăbit foarte mult, în urma numeroaselor lovituri primite. Oricum, în jurul ei, s-a ţesut o legendă care depăşeşte cu mult realitatea.

Olivier Roy împarte atentatele care se atribuie organizaţiei Al-Qaeda în două categorii: internaţionale şi locale. Cele internaţionale sunt efectuate de echipe internaţionale care acţionează oriunde în lume (New York, Washington, Madrid etc., dar şi cele dejucate la Los Angeles, Paris, Strasbourg), iar cele locale aparţin unor echipe care acţionează pe teritoriul propriu, de regulă, împotriva unor ţinte occidentale (Casablanca, Bali, Istanbul). „Internaţionaliştii“ sunt, după afirmaţiile lui Olivier Roy, vechi combatanţi din Afganistan. Chiar şi o parte dintre cei care acţionează acum în Irak provin din aceşti vechi combatanţi afgani. De altfel, însăşi Al-Qaeda este fondată pe o asociaţie a vechilor combatanţi din războaiele desfăşurate în Afganistan. După bombardarea Afganistanului şi plasarea forţelor americane şi ale NATO, nucleul dur ale organizaţiei nu s-a mai putut reînnoi. Foarte mulţi dintre aceşti vechi luptători au fost ucişi sau arestaţi. Acest nucleu se compune din militanţii din Orientul Apropiat, chemaţi să lupte, începând cu 1980, împotriva sovieticilor. Ei au fost sprijiniţi, în acea perioadă, de americani. Partea cea mai importantă a organizaţiei Al-Qaeda se compune din două categorii de luptători: garda lui Ben Laden (unii dintre componenţi urmându-l, de mulţi ani) şi tinerii sosiţi de pretutindeni,

[81] www.monde-diplomatique.fr, Olivier Roy, *Al-Qaida, label ou organisation ?*

îndeosebi între 1997 şi 2001. Mulţi dintre cei care l-au urmat pe Ben Laden în Yemen sau în Sudan au fost ucişi sau arestaţi. Printre aceştia se află: şeicul Mohamed, Wadih El-Hage, Modamed Odeh, Abu Hafs Al-Masri (Mohamed Atef), Soleyman Abu Gayth, Abu Zubeyda etc. Ei au împărtăşit toţi aceeaşi viaţă. Fiica lui Laden s-a căsătorit cu Mohamed Atef. Dintre toţi, au mai rămas Ben Laden şi Ayman Al-Zawahiri.

Tânăra gardă a apărut după 1992 şi s-a dezvoltat, îndeosebi după 1996, când talibanii au preluat puterea în Afganistan. În cea mai mare parte, cei care au alcătuit tânăra gardă s-au instruit în Occident, unii s-au căsătorit şi chiar au primit cetăţenia ţărilor respective. A avut şi are încă loc o întoarcere a acestora la izvoare, adică la sentimentul religios, dar pe poziţii fundamentaliste, şi o radicalizare politică. Între aceştia, se situează şi cei patru piloţi.

Olivier Roy subliniază că foarte puţini dintre cei care au comis atentate în Occident vin direct din ţări musulmane (cu excepţia celor care au participat la atentatele de la Istanbul din noiembrie 2003 şi care provin din Turcia). Cei mai mulţi fac parte din ţările occidentale. Ei nu se vor mai întoarce niciodată în ţările musulmane din care provin, unde se află familiile lor de origine. De exemplu, nici un terorist din Grupul Islamic Armat (GIA) nu s-a mai întors în Algeria. Ei sunt luptători pentru jihad, îndeosebi pentru jihadul periferic (Afganistan, Bosnia, Cecenia), nu pentru Orientul Apropiat. După isprăvile săvârşite prin aceste locuri, s-au întors în Europa. Este o constatare foarte interesantă.

De aici rezultă că nu ţările musulmane generează terorism, ci o anumită categorie de musulmani deveniţi militanţi în Occident, care au beneficiat şi beneficiază de avantajele democraţiilor occidentale şi de sistemul de instruire de aici. Este un mod foarte curios prin care cei plecaţi de acasă şi instruiţi în Occident încearcă să-şi ajute locurile sau ideile de origine.

Lui Ben Laden i s-a încredinţat, probabil, prin 1997, controlul taberelor de instrucţie ale arabilor din Afganistan, mai puţin asupra celor ale uzbecilor şi pakistanezilor. Cu alte cuvinte, orice terorist arab care nu era uzbec sau pakistanez se afla sub controlul lui Ben Laden.

O parte dintre tinerii care se instruiau în Afganistan se duceau sau reveneau în Occident pentru a comite atentate, ceilalţi rămâneau în Afganistan pentru a lupta, împreună cu talibanii, împotriva lui Masaud. O parte dintre aceştia din urmă au fost arestaţi în Afganistan şi duşi în lagărul de la Guantanamo, dar justiţia occidentală întâmpină mari dificultăţi în a le găsi altă vină, în afară de aceea de a fi făcut parte din tabăra talibanilor.

Reţeaua Al-Qaeda dispune de o anumită supleţe, care se fundamentează, pe de o parte, pe relaţiile strânse, amicale, dintre camarazii de arme şi,

pe de altă parte, pe spiritul de corp care-i animă pe toţi cei care fac parte din această organizaţie. Efectul de grup contează foarte mult aici. Întrucât sunt radicali, ei radicalizează şi acest efect.

Aproape tot ce ţine de Al-Qaeda – stat major, nucleu dur, celule de bază, reţele transnaţionale, lanţ de comandă – se fundamentează pe relaţii personale, construite şi probate atât în Afganistan, cât şi în alte locuri unde acţionează împreună. Acest spirit este transmis în reţea, face parte din modul de viaţă al teroriştilor Al-Qaeda. Numai că, fieful lor din Afganistan a fost distrus şi, deocamdată, nu există un alt loc unde veteranii să se grupeze şi să acţioneze în siguranţă. Mai mult, având în vedere cele de mai sus, poliţia şi numeroasele forţe care luptă împotriva terorismului au posibilitatea să-i depisteze pe toţi aceşti „internaţionalişti" şi să-i aresteze. Un alt fief nu este uşor de construit. Oriunde s-ar încerca a se constitui, el va fi lovit cu precizie. Aşadar, reţeaua Al-Qaeda este din zi în zi măcinată, lovită şi distrusă printr-un *război de atriţie* (de uzură) care nu le dă teroriştilor nici o posibilitate de a se regrupa, reconstitui, revitaliza. Este, poate, unul dintre puţinele domenii unde americanii folosesc sau acceptă să fie folosită o strategie indirectă.

Pentru a ieşi din acest impas, este posibil ca Al-Qaeda să recurgă la:

- lărgirea bazei de recrutare;
- folosirea unor alianţe cu alte grupări şi reţele teroriste;
- sprijinirea pe grupările, organizaţiile şi reţelele locale;
- elaborarea unei politici şi, corespunzător, a unei strategii pe termen mediu şi lung, prin care să se folosească toate oportunităţile şi toate predispoziţiile celor care aderă la astfel de acţiuni;
- crearea unor mijloace de luptă performante sau, în orice caz, surprinzătoare;
- încercarea de a realiza sau obţine arme de distrugere în masă sau unele componente ale acestora;
- căutarea unor locaţii în zone în care nu se permite lovirea lor, îndeosebi în ţări care au un puternic terorism interior sau în zone de falii strategice, dar şi în zone care nu pot fi bănuite, cum ar fi, spre exemplu, şi România;
- crearea unui sistem de „locaţii itinerante", folosindu-se mijloacele de comunicaţii moderne;
- trecerea la atacuri în cyberspaţiu.

Dacă îşi defineşte cu claritate şi precizie obiectivele politice (dacă elaborează o politică), Al Qaeda poate folosi, în viitorul apropiat, probabil, următoarele tipuri de strategii asociate acestora: strategii de diseminare şi disimulare (strategii de stratageme); strategii de alianţe; strategii de banditism. Toate acestea sunt strategii asimetrice, care se află, deci, în

strânsă legătură cu vulnerabilităţile societăţii şi civilizaţiei pe care teroriştii o urăsc şi vor să o atace pentru a o distruge sau pentru a o controla. Este însă posibil ca Al-Qaeda să dispară (ca realitate), rămânând doar un simbol. În acest caz, terorismul va cunoaşte fie o recrudescenţă, prin superactivarea reţelelor şi organizaţiilor locale, fie o cădere semnificativă, pe timp îndelungat. Este, de asemenea, posibil să apară noi forme, noi reţele şi noi organizaţii teroriste, de cu totul alt tip, cum ar fi, spre exemplu, terorismul genetic, cel biologic şi cyberterorismul. În acelaşi timp, neofundamentaliştii (care nu sunt adepţi ai jihadului), cum ar fi tabligii sau Jamaat al tabligh (societate de propagare a islamismului, prezentă în Arabia Saudită, în Maroc şi în ţările Oceanului Indian) şi chiar Hib-ut-Tahrir, vor trece, probabil, la acţiuni individuale. Dinamica organizaţiilor, reţelelor şi grupurilor teroriste este foarte mare şi foarte ciudată. Atentatele de la Taşkent, din iulie 2004, ar putea aparţine Mişcării Islamice a Uzbekistanului, care a luptat împreună cu Al-Qaeda, în Afganistan, împotriva americanilor, dar şi dizidenţilor din Hizb-ut-Tahrir.

Veteranii Al-Qaeda (cei care au mai rămas în viaţă) pot constitui, la rândul lor, reţele şi organizaţii care să renască spiritul Al-Qaeda şi să-şi fixeze modalităţi de acţiune proprii, care să necesite noi investigaţii din partea societăţii occidentale şi noi situaţii conflictuale. Ceea ce se întâmplă acum în Irak reprezintă, pe de o parte, o lovitură foarte puternică primită de terorişti şi, pe de altă parte, un exerciţiu al acestora pentru campaniile viitoare. Oricum, teatrul de operaţii din Irak nu este şi nu poate fi pe placul teroriştilor. Terorismul nu este atât de puternic încât să poată declanşa şi întreţine un *război de gherilă* pe termen lung. Comunitatea internaţională controlează din ce în ce mai mult spaţiile în care ar putea revigora organizaţiile şi reţelele teroriste şi, de aceea, va fi foarte greu, pentru terorişti, să continue şi să întreţină acest război. Este momentul în care lumea se coalizează împotriva terorismului şi, probabil, acestuia nu-i vor mai rămâne prea multe şanse, în forma actuală de manifestare, dar nici nu va dispărea uşor. Încă mulţi ani de acum înainte, el va constitui o ameninţare dintre cele mai primejdioase la adresa securităţii cetăţeanului şi instituţiilor democratice.

4.2.2. Terorismul de falie

Fenomenul terorist de falie se defineşte pe o imensă marjă de efecte secundare care, în dinamica socială şi internaţională, au din ce în ce mai mult valoarea unei adevărate circumvoluţii morale şi sociale. În acest spaţiu marginal, se construiesc, ingenios şi perfid, centre vitale şi strategii de distrugere a unor sisteme de valori, fie pentru a demonstra că există forţe

distructive ce nu pot fi nici contracarate, nici egalate, fie pentru a înlocui aceste sisteme de valori cu opusul lor. Opusul nu este însă nici foarte clar, nici unitar, nici flexibil. El se prezintă ca un mozaic de ideologii, politici, religii, pasiuni, ranchiune şi patologii şi se exprimă prin acţiuni duse la limită. În general, aceste acţiuni vin nu doar din tabăra nemulţumiţilor, a opozanţilor la democraţie şi capitalism, la libertate şi civilizaţie tehnologică şi informaţională, a psihopaţilor şi degradaţilor sociali, ci şi din cea a unor ideologii exclusiviste şi intolerante, a inflexibilităţii, idolatriei, absurdului şi cultului violenţei. Fenomenul terorist are un sistem de cauze şi determinări care vin, toate, din realităţile dramatice ale acestei lumi.

Terorismul se prezintă ca un fenomen extrem de complex, constând din manifestarea spectaculoasă a violenţei, cu scopul de a atrage atenţia, a înspăimânta, a chinui şi a impune un anumit tip de comportament, uneori, pur şi simplu pentru a teroriza, printr-o gamă foarte diversificată de acţiuni-limită, în care omul este deopotrivă armă şi victimă, călău şi condamnat. Ameninţările şi riscurile de natură teroristă nu au limite. „Arma“ principală a terorismului este omul, în speţă, omul disperat sau omul manipulat, adică adus în stare de disperare sau de răzbunare, dar şi omul „demiurg“, omul pedepsitor, omul-călău, care se consideră destinat şi predestinat a îndeplini o misiune supremă, a se sacrifica sau a sacrifica pe oricine pentru a duce la bun sfârşit o sarcină ce vine dintr-un spaţiu considerat a fi sacru, dintr-o lume care-l domină şi care are menirea de a o distruge cât mai repede şi cât mai violent pe cea reală şi, evident, de a o înlocui[82]. Iar acest lucru este posibil mai ales în acele zone unde există, de secole, limite greu de trecut, limitări acceptate sau impuse şi falii.

Caracteristicile principale ale terorismului de falie[83] nu diferă esenţial-mente de cele ale terorismului tradiţional, din toate timpurile, dar sunt mult mai acute şi mai presante. Ele rezultă din efectul de falie şi se manifestă prin strategii şi tactici din sfera asimetriei ingenioase, violente, crude, răzbunătoare, surprinzătoare şi reci. Este posibil ca terorismul de falie, prin extensie, să afecteze, prin zona nistreană şi prin cea a Mării Negre, şi România.

În zonele de interes ale NATO şi, implicit, ale României, terorismul se prezintă ca o ameninţare asimetrică neclară şi continuă. Zonele

[82] Centrul de Studii Strategice de Securitate, TERORISMUL. DIMENSIUNE GEOPOLITICĂ ŞI GEOSTRATEGICĂ. RĂZBOIUL TERORIST, RĂZBOIUL ÎMPOTRIVA TERORISMU-LUI, Editura AISM, Bucureşti, 2004, p. 18.

[83] Terorismul de falie se prezintă, pe de o parte, ca fiind generat de zonele de falii, de rupturi categorice între interese şi culturi (existente în mod real, produse sau induse), efectele lui manifestându-se însă pe toate continentele şi în toate zonele, şi, pe de altă parte, ca terorism specific acestor zone, provenind din ele şi având efecte şi dincolo de aceste zone, în lumea civilizată.

generatoare de terorism sunt considerate, în general, cele influenţate de fundamentalismul islamic, separatişti şi traficanţi. Acestea se află nu numai pe coridorul islamic, ci şi pe teritoriile care fac parte din arealul NATO sau în imediata vecinătate a acestora.

Între principalele caracteristici ale acestor acţiuni (atacuri, contra-atacuri şi reacţii) se situează şi următoarele:

- acţiunile teroriste din zona de interes a NATO şi a României nu vizează, în mod nemijlocit, Alianţa sau România, ci acele nuclee sau locuri în care se manifestă atitudini defavorabile fundamentalismului islamic şi anumitor interese ale grupărilor agresive;
- reprezintă atacuri în sprijinul terorismului palestinian, kurd sau antiamerican;
- vizează, direct sau indirect, ţările coaliţiei antiteroriste şi pe cele care au forţe militare în Irak, în Afganistan sau în Bosnia;
- sunt orientate împotriva acelor ţări sau zone de interes ale ţărilor care au, pe teritoriul lor, baze militare americane sau alte structuri de luptă împotriva terorismului;
- reţelele, organizaţiile şi grupurile teroriste nu doresc să provoace acţiuni NATO împotriva lor;
- sunt acţiuni punctiforme, cu obiective precise, desfăşurate în spaţiile şi zonele vulnerabile.

Este posibil ca implicarea României în materializarea strategiei europene de construire a unui coridor de securitate european şi de securizare a frontierelor est-europene să fie vizată de unele atacuri teroriste din zona nistreană, din cea a traficanţilor sau chiar din falia strategică islamică.

4.2.3. Acţiuni teroriste în sistem şi în reţea

Atât acţiunile teroriste de sistem, cât şi cele de reţea sunt posibile şi în zonele de interes pentru NATO, pentru Uniunea Europeană şi, în consecinţă, şi pentru România. Acţiunile (reacţiile) teroriste de sistem îşi au ca suporturi reconfigurarea şi reidentificarea sistemelor politice, ideologice, economice, sociale, informaţionale şi militare, în spaţiul eurasiatic, după spargerea bipolarităţii.

Din competiţia pentru putere, pentru influenţă, pentru resurse şi, evident, pentru o cât mai bună siguranţă, declanşată atunci, s-a instalat o stare de haos din care încă nu s-a ieşit. În aceste condiţii, s-au dezvoltat, îndeosebi în Asia Centrală, în Caucaz, în zona transnistreană, în cea balcanică şi în cea a coridorului islamic, relaţiile mafiote, economia subterană, crima şi traficul de droguri, de fiinţe umane, migraţia şi bătălia pentru noi frontiere, care sunt generatoare de terorism criminal şi identitar.

În aceste condiţii, specificul principalelor acţiuni şi reacţii teroriste în sistem sau în reţea care pot afecta Alianţa Nord-Atlantică şi România s-ar putea referi la:

- intensificarea acţiunilor teroriste cu profil identitar împotriva autorităţii ruse în Caucazul de Nord şi în Asia Centrală;
- recrudescenţa terorismului etnic şi identitar şi chiar a ostilităţilor tip gherilă în Nagorno-Karabah, în Cecenia, în Osetia de Nord, în Inguşeţia şi în alte spaţii caucaziene;
- acţiuni ale mafiei internaţionale (îndeosebi ruseşti) în zona Caucazului, pentru crearea unei stări de haos în exploatarea şi transportul petrolului caspian;
- acţiuni teroriste ale separatiştilor de la Tiraspol pentru menţinerea unei stări de tensiune în zonă, care să asigure un minim de condiţii de exercitare şi menţinere a influenţei ruseşti în acest spaţiu;
- acţiuni de destabilizare (şi prin terorism) încurajate sau întreţinute de diferite cercuri de interese politice şi economice care urmăresc realizarea unor obiective punctuale ce ţin de câştiguri imense;
- acţiuni teroriste ale reţelelor de traficanţi sau în sprijinul acestor reţele;
- acţiuni teroriste care pot avea ca obiectiv descurajarea procesului de extindere a NATO şi UE;
- acţiuni ale unor cercuri care au tot interesul să provoace situaţii ce pot să influenţeze parteneriatele NATO-Rusia şi NATO-Ucraina şi să diminueze rolul României, ca factor de stabilitate;
- acţiuni teroriste subversive sau în cyberspaţiu prin care să menţină şi să se întreţină, în acest spaţiu, o zonă de ruptură, de falie strategică între Est şi Vest, între Nord şi Sud.

Asemenea acţiuni există şi pe teritoriul României, îndeosebi sub forma unor operaţiuni comerciale ilegale, a unor contrabande cu diverse produse şi unor evaziuni fiscale. Poliţia Română a identificat membri ai unor organizaţii teroriste palestiniene, ai unor organizaţii fundamentaliste islamice şi ai unor organizaţii etnice separatiste.

Sunt, de asemenea, prezente pe teritoriul României sisteme şi reţele ale traficului de droguri, de armament şi muniţie, de explozivi, de monede false, de persoane etc. Acţiuni de acest fel au derulat organizaţiile kurde, Hezbollahul, dar şi alte organizaţii şi reţele.

Unele din fondurile obţinute sunt scoase din ţară, altele sunt folosite pentru întreţinerea şi crearea unor structuri care să faciliteze şi să susţină terorismul din această zonă, îndeosebi în spaţiul CSI, dar şi în falia balcanică şi în cea a Mării Negre.

Unii dintre reprezentanţi mafiei italiene sau ai unor reţele teroriste şi-au creat în România acoperiri comerciale legale, sub paravanul cărora se acţionează, deocamdată, pentru obţinerea de fonduri, atât prin mijloace legale, cât şi ilegale, economia subterană fiind evaluată, în ţara noastră, ca reprezentând în jur de 40 % din PIB.

4.2.4. Acţiuni teroriste în mozaic

Există o mulţime de tipuri de acţiuni şi reacţii teroriste. Unele se desfăşoară la lumina zilei, cum ar fi răpirea de persoane, deturnarea de avioane, atacul cu bombă, atacurile sinucigaşe, distrugerea unor infrastructuri etc. Altele – şi acestea par a fi cele mai subtile şi cele mai periculoase – nu sunt percepute imediat, întrucât nu vizează neapărat distrugerea fizică a unui obiectiv, ci au alte scopuri, mult mai mari şi mai perverse. Aceste tipuri de acţiuni – care se desfăşoară totdeauna în mozaic şi în sistem aleatoriu – vizează crearea, menţinerea, întreţinerea şi amplificarea, pe întreaga planetă, a unui sentiment de frică, spaimă, nelinişte şi nesiguranţă. Pentru aceasta, este nevoie, pe de o parte, de atacuri teroriste extrem de sângeroase, cum au fost cele din Statele Unite, de la 11 septembrie 2001 şi cele de la Madrid de la 11 martie 2004 şi, pe de altă parte, de unele „acţiuni teroriste de întreţinere“, care se desfăşoară de regulă în ţările pe care terorismul le consideră ostile. Acţiunile teroriste locale nu fac parte din acest sistem, dar pot fi folosite pentru realizarea scopurilor şi obiectivelor de înfricoşare şi panicare a comunităţilor umane, instituţiilor şi sistemelor de protecţie şi pază. Acţiunile în mozaic creează premise pentru realizarea surprinderii strategice. (Anexa nr. 4)

4.3. Evaluarea terorismului

Evaluarea terorismului este o activitate complexă şi destul de dificilă, dar nu imposibilă. Deja există modalităţi de monitorizare şi analiză a organizaţiilor, reţelelor acţiunilor teroriste şi de evaluare a capacităţii, modului de operare şi efectelor. Cum este şi firesc, în evaluarea terorismului se folosesc indicatori de sistem, de stare şi de dinamică, prin care poate fi monitorizat şi evaluat acest fenomen.

4.3.1. Indicatori de sistem şi de stare

Printre principalii indicatorii de sistem şi de stare a sistemului ar putea fi consideraţi şi următorii:

- numărul reţelelor teroriste;

- numărul organizaţiilor teroriste;
- numărul grupărilor şi grupurilor teroriste;
- configuraţia reţelelor (noduri, conexiuni, nivel de acces);
- cantitatea infrastructurilor de reţea;
- numărul locaţiilor organizaţiilor şi grupurilor teroriste;
- numărul membrilor permanenţi şi al membrilor temporari;
- distribuţia geografică a acestora;
- densitatea organizaţiilor teroriste pe continente, ţări, zone;
- numărul atacurilor teroriste;
- numărul victimelor atacurilor teroriste;
- numărul statelor care generează sau susţin reţelele şi organizaţiile teroriste;
- numărul bazelor de pregătire a teroriştilor şi locaţiile acestora;
- numărul depozitelor etc.

4.3.2. Indicatori de dinamică

Indicatorii de dinamică se referă la consistenţa, frecvenţa, intensitatea şi efectele acţiunilor teroriste. Ele sunt numeroase, imprevizibile, de aceea, greu de inventariat şi de evaluat. Cei mai importanţi indicatori de dinamică ar putea fi:

- tipurile de acţiuni teroriste, în dinamica lor;
- amploarea acţiunilor teroriste;
- frecvenţa acţiunilor teroriste pe unitatea de timp;
- efectele acţiunilor teroriste;
- media anuală a acţiunilor teroriste;
- intensitatea acţiunilor teroriste.

În funcţie de acestea, se pot desprinde anumite concluzii şi anumite tendinţe care, evaluate în mod corespunzător, pot ajuta la stabilirea unor strategii şi tactici antiteroriste şi contrateroriste.

4.3.3. Metode posibile de prognozare a fenomenului terorist

Fenomenul terorist este extrem de dificil de prognozat. Ceea ce se ştie cu precizie este că el există şi se manifestă sub diferite forme. Dinamica structurală şi acţională a acestui fenomen este asemănătoare cu cea a fenomenelor meteorologice. Ştim că se vor produce, dar nu când, unde şi cum.

Metodele posibile de prognozare a fenomenului terorist trebuie să se bazeze pe un sistem de indicatori şi de analiză a acestora, în primul rând, pentru stabilirea unor etaloane şi, apoi, pentru încercarea de a prevedea unele elemente cu privire la acţiunile teroriste (locaţiile aproximative, tipurile de atacuri, reţelele, organizaţiile sau grupurile care le-ar putea efectua, motivaţia etc.). Cele mai utile metode ar putea fi: metoda comparaţiei, metoda contrastelor, metoda evaluărilor succesive, metoda inductivă şi metoda analizei prin contiguitate.

4.4. Strategii de combatere a terorismului

4.4.1. Politici şi strategii directe şi indirecte

Strategiile de combatere a fenomenului terorist pun şi trebuie să pună în operă numeroasele decizii politice luate în acest sens. Practic, după atacurile de la 11 septembrie 2001, nu există stat important, organizaţie internaţională, alianţă sau coaliţie care să nu fi abordat, într-o formă sau alta, problema combaterii terorismului. Uniunea Europeană promovează un sistem multilateral eficace, bazat pe Charta Naţiunilor Unite. O ordine internaţională fundamentată pe state democratice, bine guvernate constituie garanţia cea mai bună de securitate. Cu alte cuvinte, acest concept cere un sistem de strategii directe şi indirecte prin care, realizându-se dezideratele politice ale unor guvernări democratice şi ale unei politici internaţionale bazată pe Charta ONU, se înfăptuieşte, în mod indirect, şi o reducere la maximum a faliilor şi zonelor care generează terorism.

Consiliul de Securitate al ONU a adoptat, la 8 octombrie 2004, o rezoluţie – 1566 – de luptă împotriva terorismului[84]. Nu este singura. Ea urmează rezoluţiei 1267, din 15 octombrie 1999, rezoluţiei 1373 din 28 septembrie 2001, rezoluţiei 1540 din 28 aprilie 2004 şi altora. Consiliul de Securitate reafirmă că terorismul, sub toate formele şi manifestările, *constituie una dintre cele mai grave ameninţări contra păcii şi securităţii internaţionale*. El afectează dezvoltarea economică şi socială a tuturor statelor, precum şi stabilitatea şi prosperitatea mondială.

Cele 12 puncte ale Rezoluţiei 1566 din 8 octombrie 2004 condamnă cu cea mai mare energie orice acte de terorism, cheamă toate statele să coopereze în lupta împotriva terorismului, să adopte, prin consens, proiectul *Convenţiei generale asupra terorismului internaţional* şi proiectul *Convenţiei internaţionale pentru combaterea actelor terorismului nuclear*,

[84] http://www.diplomatie.gouv.fr/actu/bulletin.asp?liste=20041012.

în virtutea obligaţiilor ce le revin prin dreptul internaţional, amintind că nu există nici o circumstanţă care să justifice adăpostirea sau finanţarea actelor de terorism. Se cere, de asemenea, organizaţiilor internaţionale, regionale şi subregionale să conlucreze pentru combaterea acestui flagel, consolidând cooperarea cu ONU şi îndeosebi cu *Comitetul împotriva terorismului*. Rezoluţia fixează o mulţime de sarcini pentru acest comitet, îndeosebi în ceea ce priveşte concertarea eforturilor tuturor statelor, organizaţiilor şi organismelor internaţionale în aplicarea rezoluţiei 1373 din 2001 referitoare la tăierea căilor de finanţare a terorismului. În acest sens, s-a hotărât crearea unor grupuri de lucru, compuse din membrii Consiliului, care să examineze modul în care se îndeplinesc măsurile luate împotriva reţelei Al-Qaeda şi altor organizaţii şi reţele teroriste.

De problematica terorismului se preocupă şi ţările care fac parte din Comunitatea Statelor Independente. Pe 24 ianuarie 2005, la Moscova, a fost adoptat un plan de acţiune şi de luptă împotriva terorismului pentru anul 2005. El este o continuare a unei cooperări de câţiva ani în acest domeniu între ţările care alcătuiesc CSI. În cadrul operaţiei preventive „Typon“, spre exemplu, a fost arestat unul dintre liderii organizaţiei extremiste internaţionale Hizb-ut-Tahrir, împotriva căruia fusese emis un mandat de arestare de către organele judiciare din Uzbekistan. În 2004, Ministerul de Interne al Rusiei căuta peste o sută de terorişti care acţionau în Caucazul de Nord. Au fost declanşate, în cadrul CSI, operaţiile „Nomazii“, „Căutarea“ şi „Lanţul“, operaţii care se desfăşoară cu regularitate la frontierele Rusiei, Ucrainei şi Republicii Belarus.

Rusia dispune de un *Fond Federal Integrat de Informaţii*, ce conţine date privind terorismul şi criminalitatea, la care au acces şi alte ţări din CSI. Numai banca de date a unui singur birou dispune de peste 2.500 de dosare asupra persoanelor, grupurilor şi organizaţiilor care desfăşoară activităţi teroriste. Acest plan, în virtutea experienţei anterioare, are ca prioritate cooperarea dintre statele CSI în distrugerea filierelor de finanţare a teroriştilor. Operaţiile speciale desfăşurate de Rusia împreună cu Kazahstanul au dus la distrugerea unui grup criminal din Daghestan care alimenta cu fonduri reţelele teroriste din Caucazul de Nord pentru a-şi procura armamentul şi muniţiile necesare.

După aprecierile experţilor organelor judiciare ruse, o mare parte din resursele financiare destinate finanţării organizaţiilor teroriste sunt asigurate de activitatea grupurilor criminale etnice, iar cea mai mare parte a veniturilor criminale provin din traficul de stupefiante. Rusia este foarte interesată de o bună cooperare cu ţările CSI în acest domeniu, întrucât unele dintre grupurile teroriste care acţionează în această ţară se infiltrează printre refugiaţi şi muncitori sezonieri. Măsurile luate de Serviciul federal rus al

migraţiilor au permis arestarea a 314 criminali împotriva cărora fuseseră emise mandate de arestare.

China a declarat, la rândul ei, că susţine, ca şi în trecut, lupta împotriva terorismului de orice fel[85], întrucât ea însăşi se consideră a fi victimă a terorismului. Ea acţionează, după declaraţiile oficialităţilor de la Beijing, împreună cu comunitatea internaţională, împotriva reţelelor şi organizaţiilor teroriste.

La 1 ianuarie 2005, în Germania, a intrat în vigoare o nouă lege asupra imigrării, care are în vedere realităţile concrete privind existenţa pe teritoriul german a unor posibile puncte sau filiere ale unor reţele teroriste. Pe baza acestei legi, landurile pregătesc deja, aşa cum afirmă săptămânalul „Der Spiegel“, expulzarea a sute de islamişti, consideraţi periculoşi. În Germania, numărul islamiştilor predispuşi la acte violente este în jur de 300. De acest lucru se ocupă Curtea Federală Administrativă. Este, de asemenea, facilitată, prin noua lege, expulzarea conducătorilor organizaţiilor interzise, a simpatizanţilor terorismului şi a „predicatorilor de ură“[86].

Deciziile şi acţiunile acestea sunt foarte importante, dar ele se cer aplicate şi, deci, concretizate în acţiuni coerente şi eficace împotriva reţelelor şi organizaţiilor teroriste. De acest lucru se ocupă strategia. De aceea, strategiile de combatere a terorismului (care pun în aplicare decizii politice corespunzătoare) trebuie să definească clar forţele, mijloacele, sistemele de pregătire şi de acţiune pentru combaterea terorismului de orice fel. Ele pot fi strategii directe, prin care se fixează forţele, mijloacele şi modalităţile de lovire directă a bazelor şi reţelelor teroriste, aşa cum s-au petrecut lucrurile în Afganistan, sau indirecte, prin care se vizează lichidarea surselor şi resurselor materiale şi financiare ale terorismului, eradicarea cauzelor şi situaţiilor care generează terorism.

4.4.2. Operaţii împotriva terorismului

Armatele împreună cu alte forţe participante la războiul împotriva terorismului desfăşoară operaţii împotriva terorismului. Aceste operaţii sunt de un tip special şi nu se aseamănă decât în mică măsură cu operaţiile ofensive sau de apărare din războiul obişnuit şi nici măcar cu operaţiile speciale. Operaţiile speciale împotriva terorismului se cer concepute în aşa fel încât să răspundă prompt exigenţelor noului tip de confruntare. Ele pot avea nivel strategic sau operativ şi pot fi desfăşurate de structuri militare aliate, de coaliţii sau de grupări de forţe naţionale. De asemenea, ele pot fi

[85] http://by3fd.bay3.hotmail.msn.com/cgi-bin/getmsg?

[86] http://www.lalibre.be/article.phtml?id=10&subid=91&art_id=202806, *Vers l'expulsion d'islamistes.*

operaţii militare, operaţii militaro-civile, internaţionale, regionale sau naţionale. Ele pot preceda un război de tip clasic, se pot desfăşura concomitent cu unele operaţii militare din teatre sau în situaţii postconflictuale. Fiind vorba de acţiuni împotriva terorismului, astfel de operaţii se pot desfăşura oricând. Totuşi, ele sunt momente distincte în cadrul războiului împotriva terorismului şi se caracterizează prin:

- amploare variabilă;
- mare intensitate sau intensitate adecvată;
- caracter interarme şi intercategorii de forţe armate;
- caracter antiterorist, contraterorist, antiinfracţional, împotriva crimei organizate, reţelelor mafiote şi traficante;
- caracter militar sau militar-civil;
- arie teritorială foarte mare;
- diversitate de acţiuni.

Forţele care participă la operaţiile împotriva terorismului sunt sau ar putea fi următoarele:

- structuri de informaţii;
- armata;
- jandarmeria;
- poliţia;
- structuri militare speciale de protecţie şi pază;
- alte structuri de forţă (brigăzi şi detaşamente antiteroriste, structuri de protecţie, de pază şi ordine etc.);
- instituţii private şi ONG-uri etc.

Aceste structuri pot primi misiuni diferite, potrivit unor planuri dinainte stabilite şi situaţiilor concrete. Oricum, strategiile de combatere a terorismului trebuie să fie flexibile şi uşor adaptabile situaţiilor concrete. Cele mai dificile misiuni revin structurilor de informaţii. Ele au obligaţia să ţină mereu sub supraveghere fenomenul terorist şi să ofere suficiente date decidenţilor politici şi celor militari pentru a fi în măsură să ia cele mai corecte hotărâri. Armatele nu sunt forţe destinate războiului împotriva terorismului. Menirea lor este cu totul alta. Dar ele nu pot să nu fie întrebuinţate în acest tip de război. Totuşi, în afara forţelor speciale şi a senzorilor de informaţie, ele nu au structuri capabile să acţioneze simetric cu reţelele şi grupările teroriste. Rămâne de văzut dacă, în viitor, îşi vor crea astfel de structuri speciale, implicându-se total în combaterea terorismului, sau vor acţiona potrivit specificului lor.

Armatele pot participa la operaţiile speciale împotriva terorismului în calitate de forţe principale (care organizează şi conduc astfel de operaţii) sau în calitate de forţe de izbire, de distrugere a centrelor de greutate ale structurilor şi reţelelor teroriste.

Această dublă ipostază presupune:

a) În calitate de forţe principale care organizează, conduc şi desfăşoară operaţii de acest tip, armatele pot îndeplini, potrivit obiectivelor şi scopurilor fixate de decidentul politic, următoarele misiuni:

- detectarea, prin grila senzorilor de informaţie şi prin forţele speciale, a centrelor şi bazelor de antrenament ale organizaţiilor şi reţelelor teroriste;

- lovirea, prin mijloace militare, îndeosebi cu aviaţia şi forţele speciale, a centrelor vitale, a bazelor de antrenament, a depozitelor şi infrastructurilor teroriste din zonele de falie şi de oriunde s-ar afla ele, pe măsură ce acestea sunt descoperite şi identificate şi se obţine acceptul ţării sau ţărilor în care se află acestea[87], de cele mai multe ori în cooperare cu forţele armate ale ţărilor respective;

- declanşarea războiului (luptei armate) împotriva ţărilor şi regimurilor politice care practică, adăpostesc, finanţează şi susţin acţiunile teroriste;

- participarea la operaţii de căutare şi distrugere a reţelelor şi bazelor teroriste din zonele de falie;

- desfăşurarea unor operaţii speciale împotriva terorismului.

În calitate de forţe de izbire, de distrugere a centrelor de greutate ale structurilor şi reţelelor teroriste:

- lovirea centrelor de greutate ale reţelelor şi organizaţiilor teroriste;

- participarea cu forţe speciale la căutarea şi distrugerea grupărilor şi reţelelor teroriste.

Această a doua misiune poate fi particularizată astfel:

- căutarea şi distrugerea, de către vânătorii de munte, cercetaşi, infanterie marină, mijloace de cercetare şi lovire aeriană, aeronavală sau aeroterestră etc. a bazelor şi locurilor de ascundere a grupărilor şi reţelelor teroriste în munţi, în lagune, în insule, pe mare, pe fluvii şi râuri interioare etc.;

- sprijinirea logistică şi tehnic-informaţională a altor structuri specializate în combaterea terorismului.

4.5. Rolul României în combaterea terorismului

Principalele *pericole şi chiar ameninţări* la adresa României se înscriu în sistemul general de pericole şi ameninţări la adresa NATO şi Uniunii Europene. Specificul acestora, pentru România, constă în modalităţile concrete de concepere şi desfăşurare a unor activităţi şi acţiuni teroriste sau în sprijinul unor reţele, organizaţii şi grupuri teroriste. În acest

[87] Dacă nu se obţine acest accept, rezultă că ţările respective adăpostesc şi susţin reţele teroriste şi pot fi considerate ca inamice şi atacate prin mijloace militare (Afganistan, Irak), întrucât, la ora actuală, există un război terorist şi un război împotriva terorismului.

sens, printre cele mai probabile activităţi şi acţiuni de acest gen ar putea fi şi următoarele:

a) În sprijinul acţiunilor teroriste:

- realizarea unor surse şi reţele de finanţare a terorismului;

- constituirea unor baze sau a unor elemente de infrastructură (depozite, ascunzători, locuri conspirative etc.);

- realizarea unor centre de instruire limitată (specifică) a unor teroriştisau echipe (grupuri) teroriste, îndeosebi în domeniul folosirii mijloacelor chimice şi biologice;

- constituirea unor noduri de reţea, sisteme de tranzit sau puncte de plecare în pregătirea unor acţiuni teroriste în zonă sau în unele ţări din Occident;

- pregătirea unor locuri de regrupare a teroriştilor după desfăşurarea unor acţiuni în zonă;

- realizarea unor centre sau locuri de recrutare a unor teroriştidin rândul arabilor şi musulmanilor aflaţi la studii sau la alte activităţi în România, dar şi din rândul românilor;

- folosirea în aceste scopuri a personalului român calificat şi, dintr-un motiv sau altul, disponibilizat;

- activităţi de spionaj în favoarea reţelelor şi organizaţiilor teroriste.

b) Împotriva unor personalităţi din afara teritoriului României:

- atacuri împotriva unor personalităţi îndeosebi americane şi britanice aflate pe teritoriul României;

- atacuri asupra ambasadelor străine;

- atacuri asupra turiştilor americani, britanici, evrei, ruşi şi a altor grupuri de turişti aflaţi în România sau în tranzit pe teritoriul românesc;

- atacuri asupra unor obiective economice străine construite pe teritoriul românesc.

c) Împotriva românilor:

În virtutea unor bune relaţii cu lumea arabă, este posibil ca, în perioada următoare, să nu avem de-a face cu atacuri special îndreptate împotriva românilor. Sunt totuşi posibile şi astfel de atacuri, datorită participării României la coaliţia antiteroristă, parteneriatului strategic cu americanii şi relaţiilor foarte bune cu ţări pe care fundamentaliştii le consideră inamice.

Cele mai probabile dintre acţiunile teroriste îndreptate împotriva românilor ar putea fi şi următoarele:

- atacuri împotriva militarilor români din Irak şi Afganistan;

- atacuri asupra unor obiective româneşti (economice, culturale, diplomatice etc.) din străinătate;

- atacuri asupra comunităţilor româneşti aflate la muncă în străinătate;

- atacuri asupra unor obiective economice, politice, culturale de pe teritoriul naţional;

- atacuri cu bombă sau cu alte mijloace asupra unor locuri publice etc.

Întrucât este direct angajată în combaterea fenomenului terorist, România trebuie să aibă în vedere, probabil, şi o intensificare a unor activităţi şi acţiuni teroriste sau în sprijinul terorismului care o pot afecta direct sau indirect.

4.5.1. Rolul şi locul României în cadrul coaliţiei împotriva terorismului

Noua strategie de combatere a terorismului adoptată de NATO şi cea a Uniunii Europene implică, şi pentru România, responsabilităţi deosebite. Acestea vizează atât protecţia ţării şi a intereselor în România ale NATO şi Uniunii Europene, cât şi acţiunea efectivă a ţării noastre în cadrul coaliţiei antiteroriste.

Ţara noastră poate participa la acţiunile pentru combaterea terorismului pe toate palierele strategice, operative şi tactice şi prin toate mijloacele adecvate.

Combaterea criminalităţii economice şi sociale, lichidarea corupţiei, reducerea infracţionalităţii, crearea unui mediu de afaceri sigur şi bine protejat (prin lege, dar şi prin acţiuni specifice), distrugerea reţelelor de traficanţi şi securizarea frontierelor sunt doar câteva dintre măsurile absolut necesare pentru dezactivarea unui mediu favorabil terorismului.

La 15 aprilie 2004, Consiliul Suprem de Apărare a Ţării a aprobat *Sistemul naţional de alertă teroristă*, propus de Serviciul Român de Informaţii, ca mijloc adecvat de prevenire, descurajare şi combatere a acţiunilor de pregătire şi desfăşurare a unor eventuale atentate pe teritoriul României[88].

El cuprinde, în ordinea crescătoare, 5 grade de alertă (1 – verde; 2 – albastru; 3 – galben; 4 – portocaliu; 5 – roşu) şi se referă la pericolele unor atentate, în funcţie de informaţiile deţinute.

[88] http://www.sri.ro/, *Sistemul naţional de alertă teroristă.*

SISTEMUL NAŢIONAL DE ALERTĂ TERORISTĂ	
5	CRITIC (roşu) - Informaţiile disponibile şi evenimentele recente evidenţiază că există un risc iminent de producere a unor atentate.
4	RIDICAT (portocaliu) - Informaţiile disponibile şi evenimentele recente evidenţiază că există un risc semnificativ de producere a unor atentate teroriste şi se estimează că un atentat este probabil.
3	MODERAT (galben) - Informaţiile disponibile şi evenimentele recente evidenţiază că există un risc general de producere a unor atentate teroriste şi se estimează că un atentat este posibil.
2	PRECAUT (albastru) - Informaţiile disponibile şi evenimentele recente estimează existenţa unui risc scăzut de producere a unui atentat terorist.
1	SCĂZUT (verde) - Informaţiile disponibile şi evenimentele recente estimează că un atentat este puţin probabil.

Sursa: S.R.I. - Autoritatea Naţională în materie antiteroristă

Pentru combaterea terorismului, SRI, care reprezintă Autoritatea Naţională în materie antiteroristă, a pus în funcţiune *Departamentul pentru Prevenirea şi Combaterea Terorismului*, care răspunde de planificarea, organizarea şi executarea, într-o concepţie unitară, a activităţilor de prevenire, descoperire, neutralizare şi anihilare a acţiunilor teroriste pe teritoriul României.

Strategia acestui departament urmăreşte completarea şi reaşezarea direcţiilor tactice, necesare protejării eficiente a teritoriului naţional faţă de noile manifestări ale fenomenului terorist, prin promovarea, potrivit competenţelor asumate, a unei concepţii integrate la nivel naţional, pe de o parte, şi pe linia cooperării externe, pe de altă parte, pentru combaterea oricărei forme de terorism, cu precădere a terorismului fundamentalist-islamic, a celui religios şi separatist, a bioterorismului, urmărind prevenirea producerii pe teritoriul său de acte teroriste, a constituirii bazelor logistice şi a filialelor unor organizaţii extremist-teroriste cu reprezentare internaţională.

De asemenea, angrenarea ţării noastre pe linia descurajării statelor care sprijină sau sponsorizează terorismul implică demersuri susţinute de valorizare a prevenţiei în lupta antiteroristă, precum şi a redimensionării

performante a activităţii specifice în domeniu, pe linia contracarării surselor de alimentare şi întreţinere a fenomenului terorist.[89]

România participă nemijlocit la acţiunile de gestionare a crizelor şi de combatere a terorismului cu forţe ale armatei, jandarmeriei şi de poliţie, în teatrele de operaţii active, dar şi cu servicii şi structuri specializate.

4.5.2. Rolul şi locul instituţiei militare în combaterea terorismului

Chiar dacă funcţia principală a instituţiei militare nu este să lupte împotriva terorismului, în condiţiile actuale, cvasitotalitatea armatelor din lume se implică în mod direct în gestionarea şi combaterea acestui fenomen. Aşa cum se arată în Comunicatul cu privire la summit-ul de la Istanbul, lupta împotriva terorismului va continua să fie multiformă şi globală şi se va desfăşura prin mijloace politice, diplomatice, economice şi, la nevoie, militare.[90]

„Apărarea împotriva terorismului cuprinde o serie de activităţi desfăşurate de forţele militare ale NATO, pe baza deciziei Consiliului Atlanticului de Nord, cu scopul de a evita şi dezorganiza atacurile sau ameninţările teroriste conduse din exterior contra populaţiei, teritoriului, infrastructurii şi forţelor oricărui stat membru, pentru a se apăra şi a se proteja împotriva acestora, inclusiv prin luarea unor măsuri împotriva teroriştilor şi celor care-i adăpostesc."[91] De aici rezultă foarte clar orizontul de acţiune şi misiunile care revin forţelor armate în combaterea terorismului.

Prin structurile şi funcţiunile sale, Armata României răspunde prompt acestor cerinţe, fiind prezentă în teatrele de operaţii şi pregătindu-se în mod concret pentru îndeplinirea unei game diversificate de misiuni împotriva terorismului. Aceste cerinţe şi exigenţe se regăsesc în doctrinele de luptă ale categoriilor de forţe, precum şi într-o doctrină specială cu privire la combaterea terorismului.

În concluzie:

1. Ameninţările teroriste sunt de mare actualitate. În următorul deceniu, ele nu vor dispărea, ci, dimpotrivă, este posibil să se diversifice şi să se amplifice. Atacurile teroriste sunt şi vor fi şi în continuare atipice, lipsite de orice moralitate şi în afara oricăror reguli ale păcii şi războiului. Ele vor viza tot ceea ce este vulnerabil – state, guverne, instituţii publice, organizaţii internaţionale, aglomerări urbane şi locuri publice, infrastructuri,

[89] Ibidem.
[90] http://www.nato.int/docu/pr/2004/p04-096f.htm, *Communiqué du Sommet d'Istanbul*, publicat de şefii de state şi de guverne participanţi la reuniunea Consiliului Atlanticului de Nord, ţinută la Istanbul la 28 iunie 2004.
[91] Ibidem.

reţele de comunicaţii, reţele Internet şi, mai ales, oameni, inclusiv bătrâni şi copii, întrucât unul dintre obiectivele cele mai importante ale terorismului este să creeze oroare, indignare, dezgust, panică, nesiguranţă şi frică.

2. Cu cât civilizaţia progresează, cu atât terorismul devine mai abject şi mai înfricoşător. Terorismul nu este pur şi simplu o trecere la limită, nici un exces al notei de nemulţumire şi al spiritului protestatar. El se prezintă ca o patologie gravă, ca o boală cronică a omenirii, care se accentuează şi se complică din ce în ce mai mult. De aceea, lupta împotriva lui nu este şi nu poate fi uşoară. Şi aceasta nu neapărat pentru că teroriştii ar fi foarte puternici, ci pentru că ei sunt lipsiţi de orice logică şi de orice filozofie. Combaterea terorismului nu poate ieşi însă din legile şi obiceiurile războiului şi ale luptei armate şi, de aceea, dificultăţile unei astfel de confruntări vor fi totdeauna foarte mari.

3. Terorismul constituie o ameninţare din ce în ce mai pronunţată la adresa păcii şi securităţii, a fiinţei umane, a valorilor şi a civilizaţiei. Această ameninţare este direct proporţională cu vulnerabilităţile societăţii moderne şi evoluează pe măsură ce faliile se adâncesc, conflictele se amplifică şi crizele se înmulţesc.

4. România este supusă ameninţărilor de tip terorist din cel puţin trei perspective: ca membră a Alianţei Nord-Atlantice şi viitoare componentă a Uniunii Europene, deci ca parte a civilizaţiei de tip occidental împotriva căreia sunt orientate o parte dintre atacurile teroriste şi îndeosebi cele ale fundamentalismului islamic; ca ţară situată în vecinătatea faliei strategice musulmane, în zona Mării Negre şi în cea a Balcanilor, nu departe de zona caucaziană şi de cea a Orientului Apropiat; ca participantă directă la războiul declanşat împotriva terorismului, în cadrul coaliţiei antiteroriste, conduse de Statele Unite.

5. Este posibil ca România să prezinte un interes deosebit pentru anumite reţele, organizaţii şi grupări teroriste, în sensul că, pe teritoriul acesteia, dată fiind o anumită structură a firmelor arabe şi o prezenţă discretă şi elevată, dar suficient de dispersată, a comunităţii musulmane, s-ar putea încerca să se constituie anumite elemente de reţea, de infrastructură, de logistică şi chiar unele baze discrete de plecare la atac sau de instruire şi de recuperare a teroriştilor, echipelor şi unor mici grupuri.

6. Se cer identificate, analizate şi evaluate toate realităţile şi posibilităţile apariţiei, întreţinerii şi dezvoltării unor reţele, noduri de reţea, elemente de infrastructură, premise ale unor acţiuni sau oricare alte surse de generare, susţinere, finanţare sau protecţie a terorismului, sub toate formele sale, inclusiv a celor CBRN.

7. Perspectiva evoluţiei fenomenului terorist în spaţiul de interes pentru România trebuie să facă obiectul unor evaluări strategice pe măsură,

cu implicaţii în constituirea şi modernizarea forţei şi în colaborarea dintre toate structurile militare interne, în consonanţă cu cele ale Alianţei Nord-Atlantice şi cu cele ale Uniunii Europene, astfel încât să fie găsite şi aplicate la timp cele mai potrivite formule pentru descoperirea şi combaterea reţelelor teroriste şi prevenirea unor atacuri din partea acestora.

Multiplicarea terorismului răzbunător şi, în parte, a celui religios, fundamentalist nu este numai o cauză, ci şi un rezultat al procesului de globalizare şi stării de haos şi, în acest sens, un instrument deosebit de eficace pentru obţinerea unor efecte bine calculate, care, la prima vedere, scapă analizei. Este vorba, între altele, de canalizarea energiilor unor mari puteri şi ale comunităţii internaţionale într-o direcţie voită, în folosul acelor cercuri care folosesc astfel de acţiuni, întrucât au interese globale sau regionale puternice.

O altă concluzie care se desprinde de aici este aceea a pericolului unui terorism generalizat, care ar menţine o perpetuă situaţie de criză (trecerea de la o criză la alta, de exemplu, de la cea economică la cea informaţională, la cea a culturii etc.), făcând imposibilă realizarea unei noi ordini mondiale sau canalizând procesul de constituire a acesteia într-o direcţie dorită de anumite cercuri, de anumiţi actori.

CAPITOLUL 5
CRIZA ŞI RĂZBOIUL

Războiul este un fenomen social complex, un fenomen-limită. El ţine de o esenţă socială care este confruntarea. Desigur, nu orice confruntare este război, dar orice război este o confruntare, şi anume, o confruntare armată violentă. Războiul nu este un blestem, nu este o catastrofă, chiar dacă, uneori, duce la catastrofe umane, materiale, ecologice şi culturale inimaginabile. Războiul este o realitate a tuturor timpurilor. Este o modalitate de a debloca o situaţie strategică. Este o modalitate de a încheia o criză sau de a o accentua şi mai mult, de a o prelungi, de a o duce până la un prag limită, de unde urmează schimbarea, mutaţia. Este cazul *războiului revoluţionar*. Dar războiul nu este un dat, chiar dacă, adesea, oamenii sunt neputincioşi în faţa lui, nu este nici o pedeapsă, o fatalitate; el este o rezultantă a cumulării unor vectori politici, economici, sociali, ideologici, psihologici etc. aflaţi în confruntare, în incompatibilitate sau în concurenţă. În ultimă instanţă, războiul este un act de voinţă politică, adică un instrument violent al politicii pentru a ieşi dintr-o criză.

Pentru că este un act cu totul deosebit, războiul a fost investigat şi studiat, în toate timpurile şi dinspre toate orizonturile. Unii au studiat războiul pentru a-i descoperi cauzele şi a le eradica, prevenind astfel acest cataclism, acest seism al societăţii umane, alţii au dorit doar să-i înţeleagă filozofia, fizionomia şi mecanismele. În 1975, sociologul francez Gaston Bouthoul (1896-1980), fondatorul polemologiei[92] – ştiinţa sociologiei războiului – scrie, împreună cu René Carrere, lucrarea *Le défi de la guerre (1740-1974)*[93], prin care face o analiză pertinentă a războiului, a raţiunilor care-i dau naştere, precum şi a consecinţelor şi implicaţiilor acestuia în plan social, economic, demografic şi ideologic. Aceste implicaţii sunt doar sesizate, ceea ce este, desigur, foarte important. Mult mai importantă este însă studierea originii războaielor, a cauzelor care le produc, a raţiunilor care le perpetuează, a formelor de manifestare, a legilor şi principiilor care le exprimă, le impun şi le explică, în raport cu frecvenţa din ce în ce mai mare a crizelor şi conflictelor de tot felul. Aici nu există explicaţii universal valabile. Societăţile sunt prea mult diferenţiate – ceea ce le separă este, adesea, mult mai presant şi, evident, mai grav decât ceea ce le uneşte,

[92] Πολεμοσ – polemică, război; λογοσ – ştiinţă.
[93] Gaston Bouthoul, René Carrere, *Le défi de la guerre (1740-1974)*, PUF, Paris 1976.

întrucât din diferenţe apar, deopotrivă, atât criza, cât şi conflictul –, de unde şi unghiurile foarte felurite din care este privit şi analizat războiul.

„Omenirea ştie să calculeze, într-o fracţiune de secundă, ascunzişurile sateliţilor planetei Jupiter, să construiască ordinatoare capabile să trateze zeci de milioane de date pe minut, dar ea nu este în măsură nici să prevadă, nici să evite violenţele civile şi războaiele care, de mii de ani, însângerează şi continuă să însângereze oraşele şi pământurile: recenzându-se conflictele armate majore care s-au produs începând din 1740, autorii au enumerat 366, dintre care 71 după 1945. Oamenii au cunoştinţe şi potenţialuri de care s-ar putea lipsi; dar ei continuă să se supună ignoranţelor şi impotenţelor ale căror efecte crude le resimt mereu.“[94] Această constatare nu rezolvă situaţia războiului. Oamenii nu se pot ridica împotriva războiului ca fenomen social; pot însă ameliora criza şi conflictul, pot reduce războiul la ceea ce, în teoria haosului, se cheamă variaţie a condiţiilor iniţiale, pot pune, adică, războiul sub un anumit control.

5.1. Evoluţia crizei spre război

Criza şi războiul sunt fenomene complexe, specifice societăţii omeneşti din toate timpurile. Până acum, nu s-a reuşit eradicarea lor şi, probabil, nu se va reuşi nici în viitor. Există cel puţin două modalităţi de a privi raportul dintre criză şi război:

- ca părţi separate şi distincte, fiecare având cauzele şi determinările sale;
- ca părţi inseparabile ale aceluiaşi proces, războiul fiind, de fapt, vârful crizei, partea ei cea mai conflictuală.

Prima modalitate se referă la faptul că orice criză este o disfuncţie generată de o mulţime de factori interni şi/sau externi sistemului respectiv. Uneori, această disfuncţie este o urmare firească a evoluţiei sistemului către performanţa maximă, de unde urmează fie o degradare şi o cădere semnificativă, chiar o distrugere, fie o transformare, adică o trecere, printr-o metamorfoză radicală, la o nouă stare.

Pragurile de trecere sunt, în general, momente semnificative ale crizei sistemului. Unele pot fi prevăzute, altele nu. Unele pot fi evaluate, altele nu. Dar sesizarea acestor praguri este esenţială în procesul de gestionare a crizei.

Războiul este, în principiu, un fenomen politic, adică un instrument al politicii şi, în acest caz, se pare că el nu face parte nemijlocită din ceea ce numim, în mod obişnuit, criză. Cele două fenomene – cel al crizei, şi cel al

[94] http://www.chez.com/saintpierre/Bouthoul.html, Gaston Bouthoul, *Le défi de la guerre*, p. 9.

războiului –, chiar dacă au evoluţii asemănătoare şi cauzalităţi apropiate, nu se confundă. Este adevărat că, de multe ori, acolo unde există crize, există şi războaie, dar războaiele sunt războaie – confruntări violente, cu angajamente complexe, de forţe, mijloace şi acţiuni de mare amploare, pe spaţii largi şi pe o durată variabilă, urmărind deblocarea unei situaţii strategice –, în timp ce crizele rămân fenomene cauzate de disfuncţii ale sistemului sau sistemelor, şi nu modalităţi de soluţionare a unor situaţii strategice complicate şi conflictuale.

Criza economică din 1929-1933, spre exemplu, nu a conţinut în ea un război, dar germenii celui de al Doilea Război Mondial pot fi găsiţi şi în numeroasele crize şi conflicte care au caracterizat mediul strategic de după Primul Război Mondial.

Cea de a doua modalitate de a privi raportul dintre criză şi război – ca părţi ale aceluiaşi proces – nu este nici ea lipsită de realism. În această viziune, războiul este summum-ul unei crize. Este, deci, vârful, momentul culminant al unei crize complexe şi extrem de grave, care duce inevitabil spre conflict armat. Criza care conţine războiul (ca fenomen social-politic complex) este ea însăşi o criză foarte complexă, o criză foarte largă, deopotrivă, de sistem şi de proces.

Caracterul ei de *criză de sistem* este dat de faptul că sistemul a atins o limită care impune o schimbare radicală, revoluţionară. Războiul poate fi deci privit ca o criză revoluţionară, ca o criză prin care un sistem se neagă pe sine, iese din sine şi se luptă cu sine pentru o nouă identitate.

În acelaşi timp, criza care conţine războiul este şi o *criză de proces*, în sensul că procesul respectiv a ajuns, în evoluţia sa, într-o bifurcaţie de unde trebuie să aleagă.

Orice drum ar alege, el nu mai este acelaşi cu cel de până atunci, întrucât nu mai are nici aceeaşi direcţie, nici aceiaşi parametri. Noua cale înseamnă altceva decât vechiul drum, înseamnă o schimbare radicală, o transformare, o negare.

Această schimbare de direcţie, combinată cu schimbarea configuraţiei şi chiar a filosofiei, adică a raţiunii sistemului şi procesului, poate duce la un blocaj strategic, din care nu se poate ieşi decât prin război. Aşa a fost mereu şi, probabil, tot aşa va fi şi în viitor.

În acest caz, războiul este un produs al crizei, un summum al ei. El nu trebuie confundat cu un conflict armat, întrucât nu este un simplu conflict pentru soluţionarea căruia s-a ajuns la folosirea armelor.

Războiul este un fenomen social-politic foarte complex, determinat de disfuncţii grave de sistem şi de proces, de crize politice şi politico-militare şi, mai ales, de imposibilitatea ieşirii din această stare pe alte căi decât cele violente, duse la extrem.

Trecerea crizei spre război se caracterizează prin:

- perturbaţii grave în ceea ce priveşte accesul la resurse, îndeosebi la cele energetice şi la materii prime, crearea unor situaţii insuportabile sau inacceptabile în ceea ce priveşte acest acces;
- crize economice şi financiare în lanţ, cu spolierea unor ţări şi acumularea rapidă a o parte din bogăţia planetei sau a regiunii respective în zone greu de controlat şi de gestionat;
- crize politice internaţionale dintre cele mai grave;
- recrudescenţa unor regimuri politice ostile;
- recrudescenţa tensiunilor etnice şi religioase;
- recrudescenţa fenomenului terorist, cu toate consecinţele care decurg de aici;
- creşterea anomiei sociale în ţările care pot fi angajate în confruntări armate;
- probleme de frontieră grave;
- recrudescenţa înarmărilor.

În spaţiul iugoslav, spre exemplu, acumulările unor tensiuni interioare au început imediat după Primul Război Mondial. Dar chiar şi Primul Război Mondial s-a declanşat ca urmare a tensiunilor acumulate în Europa şi mai ales în Imperiul austro-ungar, dar, ca pretext, a început cu momentul Sarajevo, la 28 iunie 1914, când a fost asasinat prinţul Franz Ferdinand.

După cel de al Doilea Război Mondial, tensiunile din spaţiul iugoslav s-au continuat. În primul rând, s-au creat discrepanţe economice foarte mari. Între Slovenia, care era foarte dezvoltată din punct de vedere economic, şi Macedonia existau diferenţe foarte mari, de parcă nu făceau parte din aceeaşi entitate politică statală federală. În acest timp, s-a continuat albanizarea provinciei Kosovo, în care populaţia sârbă a ajuns doar 10 la sută. Fiecare dintre entităţile care alcătuiau acest spaţiu avea, se pare, alte obiective politice şi strategice decât entitatea iugoslavă. Chiar şi numele dat ţării – Iugoslavia, adică ţara slavilor de sud – era artificial şi, fără îndoială, neconvenabil pentru o parte dintre arhitecţii noii Europe.

Iugoslavia, după experienţa acţiunilor de partizani în cel de al Doilea Război Mondial şi sub autoritatea croatului Tito, adoptase conceptul de război popular şi se pregătise, din toate punctele de vedere, inclusiv prin dezvoltarea şi teritorializarea industriei de armament, pentru un astfel de război. În timpul perioadei de gestare a crizei, grupările care doreau separarea prin violenţă (întrucât, în concepţia lor, nu exista o altă soluţie viabilă, chiar dacă în Constituţia Federaţiei se prevedea şi dreptul la secesiune) s-au înarmat, atât cu mijloace produse în ţară, cât şi cu armament

adus din afară. Serviciile secrete iugoslave au descoperit şi chiar au făcut publice o parte dintre aceste situaţii, dar criza era ireversibilă. Practic, nu se mai putea face nimic, mai ales că, în acea perioadă, Uniunea Europeană şi, în general, toate ţările continentului european, preocupate de implozia comunistă, de haosul creat de spargerea bipolarităţii şi de noul drum pe care îl aveau de proiectat şi de urmat statele est-europene, dar nu numai ele, n-au mai avut capacitatea (poate, nici interesul) de a gestiona criza iugoslavă. Aşadar, drumul spre război era unul fără întoarcere.

De o manieră asemănătoare s-au petrecut lucrurile în aproape toate zonele în care s-au declanşat războaie sângeroase.

În Angola, războiul civil extrem de sângeros între forţele guvernamentale şi UNITA nu era doar o confruntare pentru puterea politică, ci şi o modalitate, impusă sau încurajată de cercurile interesate de petrolul angolez, de industria diamantelor şi, în general, de teritoriul acestei perle a Africii australe, cu o suprafaţă de peste un milion de kilometri pătraţi, care, până în 1961, fusese colonie portugheză.

Războiul stupid şi pustiitor dintre clanul lui Aidid şi cel al lui Berisha din Somalia, care a dus la distrugerea completă a ţării (în 1994, nu mai funcţiona nici o întreprindere, nici o şcoală, iar guvernul ţării, dacă mai putea fi vorba de vreun guvern, nu avea nici măcar un telefon), este un summum al unei crize politice grave de tipul celor care macină de aproape un secol continentul african.

Chiar şi războiul din Irak, la care au participat, de o parte, o coaliţie condusă de Statele Unite şi, de cealaltă parte, armata lui Saddam Hussein, are cauze mult mai profunde decât înlăturarea unui dictator producător de conflictualitate şi de războaie[95] dintr-o ţară deţinătoare de petrol. Este vorba de criza gravă care macină ţările Orientului Mijlociu, de falia strategică încă deschisă între o parte a lumii musulmane, prin fundamentalismul religios al acestei lumi, şi civilizaţia democratică, dar şi de o realitate evidentă: aici, în cea mai instabilă zonă de pe planetă, se află cel mai ieftin petrol.

5.2. Războiul bazat pe Reţea în noua fizionomie a crizelor şi conflictualităţii

Noua eră în dezvoltarea societăţii omeneşti nu debutează cu sfârşitul crizelor şi conflictelor armate, ci, pe de o parte, cu accentuarea şi proliferarea celor existente şi, pe de altă parte, cu un nou tip de crize şi conflicte, cele legate de domeniul informaţional, cu crizele şi dezastrele din

[95] Este vorba de războiul dintre Irak şi Iran, din anii 1980-1988, precum şi de atacarea Kuweitului, dar şi de represiunea împotriva kurzilor.

spaţiul virtual, din cyberspaţiu. Conceptul de Război bazat de Reţea[96] este un produs al acestui debut de eră şi corespunde unui tip de conflictualitate de graniţă, în care războiul tradiţional, frontalier, în care se înfruntă şi se confruntă entităţi politice distincte (state, alianţe, coaliţii etc.) cu războiul informaţional, care, în esenţă, este un produs al reţelei. Este un concept de avangardă tehnologică, accesibil, deocamdată, numai entităţilor care dispun de tehnologii de vârf (high-tech), de tehnologia informaţiei (IT), de structurile hardware şi software necesare folosirii acestora, precum şi de capabilităţi de cunoaştere, folosire şi gestionare a reţelei. Distanţa dintre avangardă şi ariergardă, în acest complex marş spre viitor, s-a mărit aproape insuportabil, ceea ce a generat o filosofie complicată a simetriei, disimetriei (nonsimetriei) şi asimetriei în spaţiul confruntării. De aceea, Războiul bazat pe Reţea poate fi privit din cel puţin trei perspective:

- ca război de teatru, în care sunt specifice confruntările armate între entităţi distincte, într-un teatru de operaţii bine definit, atât ca arie geografică şi din punct de vedere al angajării, ceea ce menţine dimensiunile simetrice (proporţionale) şi disimetrice (disproporţionate) ale confruntării, cât şi ca filosofie şi praxiologie a operaţiilor şi acţiunilor concrete;
- ca război extins şi în alte domenii decât cele specifice luptei armate, îndeosebi în ciberspaţiu şi în media;
- ca război de reţea, permanent, generalizat, caracterizat prin asimetrie, stratageme, haos şi parteneriate.

Aceste dimensiuni reclamă noi abordări ale fenomenului crizelor şi conflictelor militare, ale războiului, luptei armate şi confruntărilor din cyberspaţiu, noi modalităţi de investigare, cunoaştere şi înţelegere a spaţiului, timpului, sensului, scopului şi rolului confruntării şi parteneriatelor în relaţiile internaţionale. Una dintre problemele cele mai tulburătoare şi mai greu de soluţionat se referă la implicaţiile acestui tip de război în fizionomia noilor crize şi conflicte armate.

5.2.1. Conflictualitatea

Conflictele armate fac parte din conflictualitatea socială, cresc şi descresc în raport cu această conflictualitate, reprezentând, încă pentru multă vreme, un summum al ei. Conflictele armate sunt posibile acolo unde tensiunile cresc haotic, adică într-o societate măcinată de anormalitate şi de crize. De aceea, ele se cer privite şi analizate în raport cu principalele caracteristici ale societăţii şi cu tendinţele care se manifestă în dinamica

[96] Pentru acest subcapitol, folosim, în principal, studiul elaborat de dr. Gheorghe Văduva, RĂZBOIUL BAZAT PE REŢEA ÎN FIZIONOMIA NOILOR CONFLICTE MILITARE, Editura Universităţii Naţionale de Apărare, Bucureşti, 2005.

acesteia. Conflictualitatea socială este, deopotrivă, o chestiune care ţine de dinamica socială şi de disfuncţionalitatea socială. Conflictele armate se situează undeva către vârful traiectoriei curbei crizei, se definesc pe o astfel de dinamică şi nu pot fi soluţionate decât printr-un ansamblu coerent şi eficient de măsuri ce privesc gestionarea conflictualităţii şi optimizarea raporturilor dintre elementele şi structurile sistemelor şi proceselor. Totdeauna conflictualitatea s-a identificat şi s-a definit pe o scală de indicatori de stare şi de dinamică socială, politică, economică, militară etc. Etapa globalizării informaţiei, economiei, politicii, relaţiilor internaţionale şi, prin urmare, a vieţii sociale, aduce o nouă dimensiune – dată de conexiunile realizate prin reţea –, cea a *efectului de reţea*. Efectul de reţea interconectează conflictualitatea, o fluidizează, o face să „încapă" în nişte vase comunicante, dar nu o nivelează, ci o menţine într-o oscilaţie cvasipermanentă sau măcar îndelungată. În aceste condiţii, conflictele, chiar şi cele locale, au (sau pot avea) implicaţii globale. Acest lucru face ca, în dinamica socială, să fie reconsiderată problema cunoaşterii variaţiei condiţiilor iniţiale şi, legat de aceasta, cea a gestionării corespunzătoare a procesului conflictual. Aceasta este, de altfel, esenţa noului tip de societate, care devine din ce în ce mai mult o societate a cunoaşterii, mai exact, o societate a cunoaşterii ştiinţifice, adică o societate epistemologică[97]. Reţeaua, în cele din urmă, va „nivela" şi conflictualitatea. Această „nivelare" – teoretic, posibilă – ar trebui să ducă la „moartea" conflictualităţii, la dispariţia ei. Probabil că, din punct de vedere practic, acest lucru nu se va realiza niciodată. Conflictualitatea este şi va fi mereu ca o mişcare ondulatorie, cu determinări interne esenţiale şi eterne.

[97] Înţelegem prin *societatea epistemologică* acel tip de societate a viitorului care se va baza pe cunoaşterea ştiinţifică. Termenul de societate de tip informaţional este foarte actual, foarte necesar, dar nu şi suficient. Nici cel de *societate a cunoaşterii* nu exprimă pe deplin posibila realitate a viitorului tip de societate. Informaţia este doar un instrument sau o entitate a cunoaşterii, inclusiv a cunoaşterii comune. Cunoaşterea este un efect, o construcţie cu arhitectură complexă şi complicată. *Cunoaşterea ştiinţifică* este specifică acelui tip de comunitate (de societate) în care fiecare om devine un om de ştiinţă. Dezvoltarea fără precedent a reţelelor de informaţii, interconectarea bazelor de date, accesul neîngrădit la cultură şi la informaţie fac din fiecare membru al societăţii un foarte bun cunoscător al proceselor şi fenomenelor care însoţesc societatea. La acest nivel, apare noua cultură socială – cultura socială de reţea – şi, legat de ea, o nouă cultură militară – cultura militară de reţea. Societatea epistemologică va fi, la început, este deja o societate a oamenilor de ştiinţă. Ulterior, ea se va extinde şi, într-o viziune optimistă, va cuprinde întreaga omenire, tocmai datorită reţelei. Omenirea va deveni pe deplin conştientă de sine şi capabilă să-şi anticipeze şi să-şi proiecteze viitorul. Abia în acel moment, se va realiza materializarea, la nivelul omenirii, a ceea ce Hegel numea *conştiinţă de sine*.

Noile conflicte armate vor continua să fie una dintre expresiile violente ale fenomenului crizelor, ale conflictualităţii politice, economice, sociale, informaţionale şi militare. Principala caracteristică a acestora va fi *dependenţa*, în sensul că vor fi tot mai mult condiţionate de relaţiile şi realităţile politice, economice, sociale, informaţionale şi militare adică de strategiile politice, economice, informaţionale, sociale şi militare globale, regionale şi naţionale. Nici un conflict armat, indiferent de aria de extensie şi de gradul de intensitate, nu va mai putea fi privit şi tratat ca un fapt izolat, ca o chestiune care-i priveşte exclusiv pe cei implicaţi direct. Rezolvarea oricărui conflict, mai mic sau mai amplu, impune o soluţie globală sau cu implicaţii globale, întrucât, într-o formă sau alta, fenomenul conflictualităţii afectează întreaga comunitate. Crizele, războaiele şi conflictele armate se desfăşoară, azi, atât în văzul lumii, sub atenta supraveghere a camerelor de luat vederi, a senzorilor amplasaţi peste tot – în cosmos, în spaţiul aerian, în spaţiul terestru şi în cel maritim –, şi, în ascuns, adică în spectrul cibernetic, psihologic şi informaţional, folosindu-se la maximum reţelele de tot felul şi arma informaţiei. Aceste două dimensiuni ale conflictualităţii – cea vizibilă şi cea invizibilă – se adâncesc şi se dezvoltă în proporţie directă. Cu cât vedem şi ştim mai multe lucruri despre conflictualitate, cu atât devin mai numeroase necunoscutele, mai amplu, mai ramificat şi mai sofisticat spectrul invizibil.

Principalele caracteristici ale conflictelor armate actuale, ce pot fi extinse şi la cele posibile viitoare, ar putea fi şi următoarele:

- desfăşurarea în mozaic;
- cauzalitatea complexă, rezultată îndeosebi din incompatibilităţi de sistem şi de proces;
- ecartul din ce în ce mai mare dintre sistemele politice dictatoriale sau autocrate şi cele democratice;
- creşterea anomiei sociale;
- decalajele imense dintre lumea bogată şi lumea săracă şi adâncirea lor în continuare;
- decalajele foarte mari dintre civilizaţia *high-tech-IT* şi civilizaţiile tradiţionale, diversificate, pe trepte diferite de dezvoltare, cu tradiţii, obiceiuri şi valori ancestrale;
- efectul de diferenţe tehnologice (efectul tehnologic);
- intensitatea diferită, de la violenţa extremă a atentatelor teroriste la strategiile de îndiguire, la cele de dominare sau la cele de impunere a unui anumit tip de comportament;
- ameninţarea nucleară, chimică, biologică şi radiologică;
- disimetria (disproporţionalitatea) sistemelor, proceselor şi acţiunilor;

- asimetria (folosirea la maximum a vulnerabilităţilor celuilalt);
- dezvoltarea strategiilor de alianţă şi de coaliţie;
- acţiunile şi reacţiile disproporţionate;
- omniprezenţa binomului acţiune-reacţie;
- o dinamică fără precedent a intereselor care generează conflictualitate;
- perversitatea;
- prevenţia şi caracterul punitiv sau represiv;
- accentuarea fenomenului terorist şi implicit a acţiunilor şi reacţiilor împotriva terorismului;
- dezvoltarea unei ideologii terorism-contraterorism;
- caracterul haotic;
- imprevizibilitatea;
- extensia necontrolată în spaţiul virtual.

De asemenea, flexibilitatea exagerată a sistemelor şi proceselor sporesc confuzia, angoasa şi nesiguranţa socială a indivizilor şi entităţilor umane aflate pe diferite trepte ale conflictualităţii. Caracterul direct, faţă în faţă, al conflictelor armate este substituit din ce în ce mai mult de caracterul indirect, pervers, stratagemic, înstufat şi ascuns al acţiunilor şi reacţiilor politice, economice, financiare, militare şi civil-militare din cadrul conflictualităţii armate. Fără îndoială, extremismul politic şi religios, rasismul şi discriminările de tot felul contribuie semnificativ la creşterea conflictualităţii armate directe, dar şi a conflictualităţii armate indirecte.

Principiile care identifică fizionomia şi tipologia noilor conflicte armate sunt şi ele, la rândul lor, flexibile şi dinamice. Practic, atunci când se analizează conflictualitatea armată, în general, dar şi conflictele armate concrete, în particularitatea şi individualitatea fiecăruia, se pot identifica principii, reguli şi cutume uşor variabile sau nuanţate. Cele mai frecvente principii ale noii conflictualităţi armate sunt următoarele:

- principiul variaţiei intempestive;
- principiul *high-tech* şi *IT*;
- principiul disproporţionalităţii;
- principiul generării şi regenerării asimetrice;
- principiul ripostei;
- principiul surprinderii;
- principiul rezonanţei;
- principiul remanenţei;
- principiul domino-ului.

Aceste principii, rezultate din impactul modern al legilor generale ale războiului şi conflictelor armate cu provocările societăţii actuale şi, posibil, şi a celei viitoare, conturează un nou tip de conflictualitate, ce

devine din ce în ce mai difuză şi, în acelaşi timp, în mod paradoxal, disproporţionată şi asimetrică, de aceea, mai greu de controlat şi de gestionat.

Având în vedere aceste considerente, Războiul bazat pe Reţea tinde să domine spaţiul luptei directe, dar şi pe cel al confruntării în spaţiul virtual. Acest tip de război este posibil datorită reţelei. Dar el nu se află încă la îndemâna oricui. Deocamdată, principiul lui fundamental este definit pe infodominarea spaţiului tactic şi a celui strategic şi pe menţinerea iniţiativei informaţionale şi strategice, pe superioritatea tehnologică şi informaţională şi, datorită acesteia, pe disproporţionalitate. Se pare că un astfel de război, oricât ar fi de fulgerător, de cuprinzător şi de integrat, nu va reuşi (cel puţin în primele decenii ale secolului al XXI-lea) să-şi exercite funcţia preemptivă şi nici pe cea disuasivă. Reacţiile pasionale, extremiste şi *in extremis* reuşesc, deocamdată, să echilibreze raportul strategic şi, de foarte multe ori, chiar să pună în dificultate marile puteri tehnologice, alianţele, forţele de coaliţie şi organismele internaţionale (criza din Afganistan, cea din Iran şi cea produsă de atacarea, de către armata Israelului, pe teritoriul Libanului, a miliţiilor Hezbollah).

Aceste reacţii foarte puternice şi diversificate sunt, în general, asimetrice şi nu vin numai din partea regimurilor dictatoriale, chiar dacă ele formează celălalt pol al puterii, opus polului democratic, ci mai ales din sfera entităţilor difuze, extremiste, conservatoare, atipice, unele transfrontaliere, altele patologice şi schizofrenice. Ar fi însă o greşeală să se considere că toate acţiunile şi reacţiile împotriva procesului de globalizare, de dominare tehnologică şi informaţională sunt de natură patologică. Conflictele militare îşi au cauzele, în general, în conflictele de interese, în bătălia pentru putere (care înseamnă bătălie pentru resurse, pieţe şi influenţă).

5.2.2. O posibilă tipologie a conflictualităţii armate actuale şi viitoare

Tipologia conflictualităţii, inclusiv a conflictualităţii armate sau militare, nu se schimbă în mod fundamental de la o zi la alta, nici chiar de la o epocă la alta. Cele mai multe dintre conflictele armate actuale nu diferă, ca tipologie, de cele care s-au produs în lume de la apariţia acesteia şi până în prezent. Această afirmaţie rezultă din faptul că interesele, oricât ar fi de felurite, îmbracă, în general, cam aceeaşi arie conflictuală. Omenirea se bate şi se va bate şi în continuare, probabil, cât va exista ea pe pământ, pentru putere, frontiere, resurse, pieţe şi influenţă. Conflictele armate actuale şi, probabil, şi cele din viitor se înscriu în următoarea tipologie:

- conflicte armate de frontieră sau pentru teritorii;

- conflicte armate pe suport religios;
- conflicte armate interetnice;
- conflicte armate pe suport economic (resurse, finanţe, pieţe etc.);
- războaie de gherilă;
- terorism;
- acţiuni armate împotriva terorismului.

Conflictele armate au un suport tehnologic foarte diversificat. În spaţiul din ce în ce mai extins al luptei, vom găsi întregul arsenal cunoscut: arme albe, arme de foc de toate calibrele şi din toate generaţiile, încărcături tradiţionale, alături de explozivi plastici şi volumetrici, maşini-capcană, avioane, rachete, nave de luptă, arme nucleare, întreaga gamă de mijloace NRBC, sisteme de arme de mare precizie, reţele şi alte mijloace din sistemele C4I2SR, mijloace de gestionare a spaţiului virtual, mijloace de influenţare mediatică şi psihologică etc.

Conceptul de Război bazat pe Reţea şi modalităţile prin care armatele şi alte forţe şi structuri se pregătesc şi acţionează nu au pătruns încă în toate aceste tipuri de conflicte armate, ceea ce menţine o anumită disimetrie a spaţiului strategic şi mai ales a celui tactic, dar se va realiza cât de curând şi acest deziderat. Evoluţia şi implementarea acestui concept depind în mod hotărâtor de evoluţia filosofiei şi fizionomiei de reţea, de creşterea potenţialului sistemelor de control şi supraveghere, de alcătuirea şi conectarea în reţele a bazelor de date, de amplasarea senzorilor în tot ce ne înconjoară şi chiar în noi înşine, de cibernetizarea mediului uman şi a celui biologic. Războiul bazat pe Reţea nu schimbă esenţa războiului – el rămâne tot o continuare a politicii, mai exact, o modalitatea de punere în operă a deciziei politice – şi nici nu face războiul mai bun sau mai rău. Îl adaptează însă noilor condiţii *high-tech* şi *IT*, creează şi întreţine un nou mediu strategic, extinde spaţiul de confruntare, multiplică şi diversifică domeniile de confruntare şi accelerează mişcarea şi revoluţionează dinamica şi dialectica voinţelor care se confruntă pentru a rezolva, atât cât se poate şi cum se poate, diferendul dintre ele. De aici nu rezultă că nu va apărea alt diferent, ci doar faptul că un diferend trebuie totdeauna rezolvat prin mijloace adecvate, chiar dacă nu totdeauna astfel de mijloace sunt sau pot fi la îndemână.

Conflictele sunt ca apele. Nu dispar niciodată. Sau dispar dintr-un loc pentru a apărea în alt loc. Mai exact, nu dispare caracterul armat al conflictelor. Însă aceste conflicte armate pot fi duse, deopotrivă, de militari, de structuri paramilitare sau militarizate. Etapa în care ne aflăm are câteva caracteristici din care se pot contura anumite tendinţe în ceea ce priveşte evoluţia forţelor şi mijloacelor posibil a fi angajate în conflicte armate,

precum şi sfera de cuprindere a acestora. Cele mai evidente caracteristici sunt următoarele:

- profesionalizarea armatelor;
- perfecţionarea sistemelor de arme;
- apariţia şi dezvoltarea reţelelor reale şi virtuale;
- extinderea conflictualităţii armate, îndeosebi în mediile sărace şi în cele intolerante;
- diversificarea conflictelor, inclusiv a celor armate;
- estomparea diferenţei între conflictele militare şi nonmilitare;
- intensificarea acţiunilor teroriste;
- apariţia şi proliferarea foarte rapidă a unui nou tip de conflictualitate, cea din cyberspaţiu.

Nici războiul nu rămâne acelaşi. El îşi extinde aria de manifestare şi tinde să devină permanent, combinând diferite forme de manifestare a conflictualităţii armate şi nonarmate, ca dinamică războiului continuu. În aceste condiţii, este foarte greu de făcut o distincţie clară între pace şi război, între o situaţie conflictuală şi una nonconflictuală, între conflicte militare şi nonmilitare. Conflictele militare sunt, de regulă, cele care se caracterizează prin angajarea armatelor, dar, azi, în lume, există atâta armament perfecţionat, sofisticat şi miniaturizat şi atâtea mijloace de distrugere – inclusiv de distrugere în masă – care pot fi folosite, practic, de oricine doreşte. Lumea îşi creează şi îşi reproduce continuu tot felul de arhitecturi agresive şi structuri înarmate – altele decât armatele –, care menţin aproape o stare continuă şi în mozaic de conflicte armate. De aceea, atât conflictele armate, cât şi cele nonmilitare se modelează, practic, din punct de vedere al gestionării şi dezamorsării, după aceeaşi filosofie şi după aceeaşi metodologie. Ele devin un fel de afacere, urmând reguli clare de realizare a unui scop bine stabilit şi a unui anumit profit. Toate tipurile de conflicte se declanşează datorită conflictualităţi intereselor şi urmează unor decizii politice mai mult sau mai puţin responsabile. De regulă, în ceea ce priveşte conflictele militare, avem de a face cu simetrii sau disimetrii (nonsimetrii), întrucât este vorba de armate sau de structuri militare care se confruntă, potrivit unor legi, principii şi obiceiuri ale războiului. Însă, în conflictele armate unde nu se confruntă numai forţe militare, ci şi alte structuri, în cele nonmilitare şi în cele mixte, militaro-civile, predomină asimetriile.

Simetria presupune o anumită proporţionalitate. Proporţionalitatea oferă totdeauna posibilitatea calculării şi folosirii unor reguli ale raportului de forţe, a unor strategii convenţionale, în general, tipice. Disimetria (nonsimetria) înseamnă disproporţionalitate şi chiar incompatibilitate. Acesteia îi corespunde *războiul disproporţionat* (de exemplu, războiul dintre

coaliţia de forţe condusă de Statele Unite şi armata irakiană a lui Saddam Hussein din 1991 şi cel din 2003) şi presupune strategii ingenioase, bazate pe exploatarea vulnerabilităţilor celuilalt şi chiar pe crearea unor astfel de vulnerabilităţi în tabăra adversă şi, evident, pe o gamă foarte largă, practic, infinită de stratageme.

Fiecare dintre părţile aflate în conflictul simetric sau disimetric acţionează de regulă direct, după cum s-a instruit şi cu mijloacele pe care le are la dispoziţie sau pe care şi le creează, în funcţie de cerinţele efective ale spaţiului de confruntare. Între beligeranţi există un front, iar filosofiile lor sunt limitate la forţe, mijloace, strategii.

Asimetria înseamnă un fel de adaptare continuă la situaţia concretă, prin asimilare şi acomodare, pornind de la condiţiile iniţiale şi conjugându-le cu cele prezente şi exploatând, foarte rapid, în mod direct, indirect sa mediat, vulnerabilităţile celuilalt. Aceasta înseamnă căutarea respectivelor vulnerabilităţi, stimularea sau chiar producerea lor, realizarea unor diversiuni de toate felurile şi menţinerea unui spaţiu confuz, de crize în mozaic, imposibil de cuantificat şi gestionat, care să permită fiecăreia dintre părţi, după condiţiile pe care şi le creează, lovirea punctelor sensibile, a punctelor tari sau a altor elemente ale celuilalt, cu mijloacele pe care le are la dispoziţie sau pe care şi le poate procura sau crea în timp util. În aceste condiţii, frontul este pretutindeni, filosofia face-to-face dispare, în timp ce stratagemele se înmulţesc şi se diversifică. Acest tip de conflict armat sau nearmat în care se folosesc strategiile asimetrice nu poate fi nici localizat, nici identificat cu precizie. El nu are o etapă preconflictuală şi una postconflictuală, întrucât face parte dintr-un război continuu, care îmbracă, practic, toate formele, de la cele clasice la cele ale confruntării în spaţiul geofizic şi în cel cybernetic.

În aceste noi condiţii, noţiunea de *arme* şi, respectiv, de *conflict armat* se extinde, întrucât, între timp, au apărut numeroase alte arme sau mijloace – letale sau nonletale –, de la substanţele halucinogene la armele laser, de la armele geofizice (prin care se modifică clima sau se produc variaţii catastrofale în spaţiul fizic) la armele bazate pe informaţie sau pe amplificarea de milioane de ori a undelor radio.

Structura intersecţiei conflictelor armate, nearmate şi mixte se defineşte pe o mulţime de elemente şi de structuri ce se constituie în sisteme şi procese dinamice complexe care se caracterizează prin:

- omniprezenţa informaţiei;
- predominanţa informaţiei în timp real;
- interconectarea bazelor de date;
- dominanţa strategică;
- creşterea puterii reţelei;

- cunoaşterea profundă a realităţii, în dinamismul ei;
- adaptabilitatea şi flexibilitatea structurilor şi acţiunilor;
- acţiunea (reacţia) rapidă (adecvată);
- finalitate complexă.

Aceste caracteristici se constituie într-un fel de arhitectură flexibilă care facilitează trecerea în prim-plan a *operaţiilor bazate pe efecte*. În aceste noi condiţii, rezultă că nu natura conflictelor este importantă, nici mijloacele care se folosesc, ci efectele. Se revine astfel, în analizarea crizelor şi conflictelor armate, la o metodologie cunoscută de multă vreme şi aplicată cu succes, dar secvenţial (de exemplu, în calculul marşului, la ofensiva din mişcare, dar şi în alte activităţi şi circumstanţe), potrivit căreia calculul începe de la punctul final. Forţele, mijloacele, strategiile şi modul de angajare depind de efectele pe care dorim să le obţinem în final sau în diferite etape. Teoretic, a fost posibilă dintotdeauna o astfel de metodologie. Ea a fost, desigur, pusă în practică de foarte multe ori. Însă, în noile condiţii create de configuraţia de reţea, *efectul* nu numai că trece în prim plan, dar devine aproape simultan cu cauza şi cu mecanismul care îl produce. Războiul bazat pe Reţea realizează această simultaneitate în plan strategic şi în plan tactic, permiţând apropierea până aproape de contopire a nivelurilor strategic, operativ şi tactic. *Efectul de reţea* se traduce aici prin acţiunea şi prin reacţia în timp real.

5.2.3. Fizionomia Războiului bazat pe Reţea

Războiul bazat pe Reţea nu este un război-şablon, ci doar un tip de conflict armat în care componentele sunt integrate, iar acţiunile sunt aproape simultane cu efectele. Războiul bazat pe Reţea este un produs al ultimelor decenii ale secolului al XX-lea. Conceptul, ca atare, şi materializarea lui aparţin ţărilor care dispun de *high-tech* şi *IT*, îndeosebi Statelor Unite ale Americii, unde, de altfel, a şi fost creat. Singurii care l-au aplicat cu succes, într-o confruntare militară directă, parţial, în războiul din 1991 împotriva Irakului, în bombardarea Serbiei, în 1999 şi în războiul din Afganistan împotriva reţelelor teroriste Al-Qaeda şi a talibanilor, şi, mai amplu, în războiul din 2003 împotriva regimului lui Saddam Hussein de la Bagdad. Analizând temeinic cerinţele şi exigenţele acestui nou tip de război – Războiul Integrat sau Războiul bazat pe Reţea –, se poate desprinde concluzia că, la începutul secolului al XXI-lea, numai Statele Unite ale Americii sunt în măsură să ducă o astfel de confruntare armată atât de complexă. Desigur, într-un viitor apropiat, vor fi capabile să proiecteze şi să desfăşoare un astfel de război şi Alianţa Nord-Atlantică, Uniunea Europeană, Rusia şi, într-o oarecare măsură, China, adică acele entităţi care

dispun, pe lângă *high-tech* şi *IT*, de o dimensiune cosmică şi de o capacitate remarcabilă de dezvoltare a unor reţele reale sau virtuale. Un astfel de concept presupune investiţii foarte mari, pe termen lung şi cuprinde nu numai domeniul strict militar, ci toate celelalte domenii, începând cu cel economic şi continuând cu cel care permite realizarea şi dezvoltarea unei culturi specifice de reţea.

Aceasta este realitatea. Însă, fără nici o îndoială, toate ţările din lume se preocupă de studierea şi aplicarea, în măsura posibilului, a acestui concept. Pe locuri fruntaşe se situează (dar nu independent de americani) toate ţările din NATO şi îndeosebi Suedia, care a şi realizat unele lucruri în acest sens. Marea Britanie, Franţa, Germania, Italia se află, de asemenea, în primul eşalon al ţărilor europene care se preocupă de RBR, iar NATO ţine seama de acest concept în procesul transformării. La conferinţa „*Transformarea bazată pe reţea 2004 – răspunsul militar în era informaţiei*", organizată de Asociaţia World Business Research, cu sediul la Londra[98], în perioada 20.11-03.12.2004, au fost subliniate importanţa *operaţiilor bazate pe reţea* şi a *operaţiilor bazate pe efecte*, exemplificate prin experienţa dobândită de forţele coaliţiei care acţionează în Irak. De altfel, operaţiile desfăşurate în Irak, în timpul războiului din 2003, şi, într-o oarecare măsură, cele postconflict, la care se adaugă experimentele din Afganistan şi din bombardarea teritoriul Serbiei, sunt singurele acţiuni reale în care s-a aplicat conceptul RBR. În rest, au fost doar exerciţii, experimente, studii şi modalităţi de constituire şi de folosire efectivă a reţelelor.

Acest concept impune şase capacităţi esenţiale:

- a realiza şi folosi reţele reale şi virtuale şi a le echipa cu sisteme C4I2SR, dotate cu hardware şi software necesare;
- a realiza baze de date corespunzătoare;
- a realiza şi interconecta sisteme de arme pe măsură;
- a constitui forţe rapide şi flexibile, îndeosebi expediţionare, interoperabile;
- a proiecta (trimite) în orice teatru forţe şi mijloace eficiente;
- a realiza şi implementa o capacitate logistică în reţea.

Astfel de capacităţi nu pot fi la îndemâna oricui. La ora actuală, numai Statele Unite dispun de toate aceste capacităţi, în timp ce Uniunea Europeană abia începe să şi le constituie. Accentul se pune pe lărgirea benzii Internet, care să permită folosirea acestei reţele în sistemul C4I2SR,

[98] Documentarul prezentat de la această conferinţă de colonelul dr. Ionel HORNEA, şeful Biroului Scenarii şi Planuri Strategice din Direcţia Planificare Strategică din Statul Major General se află în baza de date a Centrului de Studii Strategice de Apărare şi Securitate din cadrul Universităţii Naţionale de Apărare „Carol I".

realizarea unor mijloace (senzori, sisteme de lovire, mijloace neconvenţionale etc.) necesare aplicării conceptului RBR în conflictele de joasă intensitate, în războiul împotriva terorismului, în acţiunile de gestionare a crizelor şi conflictelor şi în operaţiile postconflict, dezvoltarea capacităţii de proiectare a forţei şi constituirea unei logistici în reţea.

Esenţial în folosirea conceptului RBR şi acţiunilor practice în gestionarea crizelor şi conflictelor armate este cunoaşterea în orice moment a spaţiului luptei şi a dimensiunilor adiacente acestuia, precum şi, aşa cum se sublinia mai sus, simultaneitatea efectului cu cauza (acţiunea) care îl produce.

Cunoaşterea permanentă a spaţiului luptei nu este însă o cunoaştere comună, cum ar părea la prima vedere, cum a fost de-a lungul mileniilor, ci o *cunoaştere ştiinţifică*, în timp real, pe suport de reţea, care presupune capacitatea de a codifica şi decodifica, de a lucra cu semnale, cu sisteme şi procese modelate de ecuaţii. De aici nu rezultă că fiecare militar trebuie să fie savant, ci doar implicarea savanţilor în modelarea spaţiului luptei. De aceea, conceptul RBR trebuie studiat, analizat şi dezvoltat mai ales prin mijloace şi metodologii epistemologice, care nu sunt chiar la îndemână.

Principiile de bază ale RBR sunt:

- cunoaşterea situaţiei în timp real;
- acţiunea (reacţia) rapidă şi adecvată;
- protecţia completă;
- dominanţa strategică;
- realizarea efectelor maxime cu eforturi minime;
-simultaneitatea cauză-efect;
- prevenirea efectelor colaterale şi a fratricidului.

Războiul bazat pe Reţea condensează, comprimă şi esenţializează spaţiul luptei. El nu scoate luptătorul în prim-plan, ci efectul. Luptătorul devine un fel de dispecer foarte bine informat şi, în acelaşi timp, foarte bine protejat de cel puţin trei scuturi: informaţional, de foc şi logistic. În practica războiului din Irak, din 2003 şi din anii următori, RBR s-a dovedit extrem de eficient, dar şi cu anumite limite, mai ales în operaţiile postrăzboi. Aceste operaţii, în cazul Irakului, nu ar trebui considerate chiar postconflict, întrucât în zonă se desfăşoară un război de gherilă (atacuri cu maşini-capcană, ambuscade, răpiri etc.) care nu poate fi contracarat în modul cel mai eficient (fără pierderi sau cu pierderi minime) prin înalta tehnologie şi tehnologia informaţiei. Există însă o preocupare semnificativă în acest sens, îndeosebi în Statele Unite ale Americii, dar şi în alte ţări (Marea Britanie, Suedia) în ceea ce priveşte folosirea RBR în conflictele de joasă intensitate, inclusiv în gestionarea crizelor şi combaterea terorismului. Rezultatele nu

sunt însă spectaculoase şi, probabil, acest proces va mai dura. Conceptul RBR, mai exact, cel al acţiunilor şi operaţiunilor bazate pe efecte, îndeosebi pe efectul de reţea, este folosit din ce în ce mai mult (evident, datorită simultaneităţii realizate de reţea) în gestionarea crizelor, inclusiv a celor produse datorită unor calamităţi şi dezastre naturale.

Pentru un astfel de război bazat pe reţea sau pe efecte, nu sunt necesare forţe speciale, ci doar forţe pregătite pentru a acţiona în sistem integrat. Integrarea este un efect al efectului de reţea şi, în acelaşi timp, o condiţie esenţială pentru a se putea acţiona unitar, într-o fizionomie şi o filozofie de reţea. Uneori, chiar dacă se acţionează în coaliţie sau în cadrul unei alianţe, se poate totuşi realiza, prin complementaritate şi interoperabilitate, integrarea forţelor din teatru. Spre exemplu, trupele franceze, în timpul războiului din Golf din 1991, au beneficiat de sprijinul avioanelor americane KC-130 pentru realimentarea în aer a avioanelor MIRAGE, mentenanţa elicopterelor de pe portavion şi pentru logistica de urgenţă. Acest lucru a fost posibil, pe de o parte, pentru că americanii, care sunt aliaţii francezilor, dispun de astfel de mijloace strategice, care, la nevoie, pot sprijini aliaţii şi, pe de altă parte, pentru că trupele franceze sunt astfel instruite încât să poată acţiona într-un sistem integrat cu cele americane şi cu cele ale altor ţări aliate, fiind interoperabile.

Cum bine se ştie, în cadrul RBR, contează foarte mult atât capabilitatea forţelor de a accesa reţeaua, bazele de date, cât şi capacitatea reţelei de a realiza unitate în diversitate. Această unitate se bazează pe funcţia principală a reţelei, aceea de a realiza o imagine generală a spaţiului luptei. De remarcat că mijloacele de cercetare americane au permis, atât în 1991, cât şi în 2003, realizarea şi utilizarea în comun a imaginii generale a spaţiului luptei. Acest lucru a fost posibil şi datorită utilizării în comun a aplicaţiilor SATCOM APPLICATION şi a sistemului SYRACUSE. O astfel de caracteristică se va menţine şi în continuare.

Partenerii europeni ai Statelor Unite au nevoie de un sprijin substanţial american în ceea ce priveşte realizarea şi utilizarea în comun a unei imagini generale coerente şi suficient de detaliate a spaţiului luptei. Intrarea în funcţiune a sateliţilor Helios II şi a altor sisteme nu permite, deocamdată, ţărilor europene dezvoltate să realizeze o capacitate autonomă suficientă de cunoaştere completă şi complexă a spaţiului luptei şi a spaţiilor adiacente acestuia, ci doar una complementară.

Şi, probabil, această complementaritate se va menţine şi în continuare. De unde rezultă că dezvoltarea şi aplicarea europeană a conceptului RBR trebuie să aibă în vedere, în primul rând, dimensiunea americană a acestuia.

Există, desigur, şi multe incompatibilităţi. Ele nu au putut fi înlăturate, fie datorită costurilor prea mari, pe care europenii nu sunt dispuşi să le suporte, fie unei filosofii a complementarităţii, absolut necesare într-o alianţă. Incompatibilităţile între sistemele de arme americane şi cele ale europenilor nu permit totdeauna utilizarea unora de către celelalte (spre exemplu, aterizarea avioanelor de pe un portavion francez sau britanic pe un portavion american şi invers nu este totdeauna posibilă, datorită sistemelor cablurilor de frânare şi altor mecanisme). RBR cere compatibilizarea, în primul rând, a forţelor şi mijloacelor care fac parte din grila senzorilor şi continuând cu reţelele de comandă şi control şi cu cele de executare propriu-zisă a acţiunilor (mijloacele de lovire).

Prin procesul de transformare a forţelor (americane, NATO şi europene), se urmăreşte, în primul rând, o astfel de compatibilizare. Compatibilizarea – prin omniprezenţa şi omnipotenţa reţelei, dar şi prin interoperabilitate sau prin realizarea unor sisteme de arme comune – este absolut necesară în prezent şi în viitor, întrucât, de regulă, ţările şi armatele lor nu vor acţiona singure, izolat, ci într-o strânsă interdependenţă.

După toate probabilităţile, forţele cerute de RBR se vor situa, în general, pe o structură care presupune:

- componente de realizare şi gestionare a reţelelor virtuale şi a echipamentelor hardware şi software asociate acestora;
- componente de informaţii, intelligence, supraveghere şi recunoaştere;
- componente de comandă şi control (comandamente integrate);
- forţe active (de regulă, expediţionare şi speciale, dar şi teritoriale şi de sprijin);
- sisteme (structuri) de generare şi regenerare a forţei;
- sisteme logistice în reţea.

La conferinţa de la Londra de la sfârşitul anului 2005, ca şi la cele de la Washington de la începutul anului 2005 şi din 2006, s-a insistat pe realizarea şi aplicarea principiului interoperabilităţii forţelor în procesul transformării. Spre exemplu, generalul de brigadă Thomas Verbeck, directorul C3 şi pentru Integrarea acţiunilor de luptă ale USEUCOM, a subliniat, între altele, necesitatea stabilirii unei singure entităţi operaţionale EUCOM care să utilizeze conceptele JFCOM şi SJFHQ îndeosebi pentru:

- identificarea ameninţărilor urgente şi a oportunităţilor;
- conducerea acţiunilor în urgenţe şi în situaţii de criză;
- planificarea acţiunilor;
- antrenarea statelor majore şi a forţelor şi desfăşurarea propriu-zisă a operaţiilor.

Războiul bazat pe Reţea este un concept nou. Dar el operează nu numai cu mijloace noi, ci, cel puţin câteva decenii, şi cu mijloace care există. Nimeni nu-şi poate permite să schimbe rapid, adică în câţiva ani, întregul armament şi întreaga tehnică din dotare şi s-o înlocuiască în întregime cu una pe care o solicită Războiul bazat pe Reţea. De altfel, una dintre funcţiile importante ale acestui concept este să asigure optimizarea şi integrarea spaţiului luptei, ceea ce presupune, între altele, şi un proces de adaptare a mijloacelor existente la cerinţele RBR.

Esenţa RBR o reprezintă comunicarea şi acţiunea în reţea. Această comunicare nu se realizează însă pe principiul reţelelor clasice de transmisiuni (vorbeşte unul singur, ascultă toţi, fiecare aşteptându-şi rândul la exprimare, în funcţie de un regim de urgenţe şi priorităţi prestabilit sau adaptat situaţiei). Reţeaua sau reţelele folosite în RBR asigură o comunicare complexă (simultană, selectivă şi direcţionată, în timp real, în funcţie de cerinţele concrete ale misiunii). Toate componentele spaţiului luptei (senzori, structuri I2SR, sisteme de comandă şi control C4, unităţi de lovire, sisteme de arme etc.) sunt interconectate şi funcţionează ca un întreg. Rolul integrator îl are reţeaua. Ea impune regulile de modernizare a sistemelor, inclusiv a sistemelor de arme, şi de adaptare a lor la noile cerinţe. Spre exemplu, forţele terestre americane nu au înlocuit tehnica de luptă din dotarea diviziilor de infanterie sau blindate (tancurile M1 şi M2 Abrams, maşinile de luptă Bradley şi Humvee, obuzierele de 155 mm etc.), întrucât acest lucru este extrem de greoi şi de costisitor, ci au dotat aceste mijloace cu sisteme (senzori, calculatoare, elemente de reţea, sisteme GPS etc.) cerute de Network Centric Warfare (NCW). Divizia 4 Infanterie americană, păstrând aproape în întregime mijloacele din dotare, a fost prima divizie din lume complet digitalizată. Network Centric Warfare este un produs al revoluţiei în domeniul militar (RMA) care presupune, între altele, nu doar realizarea unor mijloace de luptă noi, bazate pe *high-tech* şi pe *IT*, potrivit unor concepte politice şi strategice noi, ci şi adaptarea tehnologiilor existente la noile cerinţe, transformarea structurilor şi elaborarea unor strategii pe măsură.

În Statele Unite ale Americii (dar şi în NATO), *transformarea* este cuvântul de ordine în problematica securităţii şi apărării. În acest sens, se studiază cu mare grijă tipologia provocărilor, pericolelor şi ameninţărilor, în noile condiţii ale globalizării şi proliferării tensiunilor, acţiunilor şi reacţiilor de tot felul, inclusiv prin mijloace şi forme teroriste, şi, legat de aceasta, dinamica vulnerabilităţilor societăţii înalt tehnologizate şi societăţii informaţionale. Toate acestea sunt puse în corelaţie cu tipurile de tehnologii adecvate (sonde inteligente, arme, forţe comune), pentru a reduce vulnerabilităţile şi pentru a para pericolele şi ameninţările. Cea mai eficientă

modalitate de realizare a acestor obiective o reprezintă implementarea conceptului NCW.

NCW (Războiul bazat pe Reţea – RBR, în terminologia românească) asigură controlul raporturilor dinamice din spaţiul luptei prin:

a) senzori/interfeţe (grila sau reţeaua senzorilor, inclusiv a elementelor de interfaţă);

b) decidenţi (reţeaua centrală de comandă-control);

c) executanţi sau efectori, adică luptători şi operatori (reţeaua unităţilor de luptă).

Gestionarea reţelelor reprezintă mijlocul principal pentru realizarea vitezei de transport a datelor şi cunoaşterea reală a situaţiei. RBR cere integrarea orizontală prin partajarea informaţiei la toate nivelurile (strategic, operativ şi tactic). Totodată, deşi aceste trei niveluri se menţin, distanţa dintre ele se apropie foarte mult, astfel încât lupta (nivelul tactic), poziţionarea forţelor (nivelul operativ) şi operaţia (nivelul strategic, care include, în cele mai multe cazuri, şi nivelul operativ) se desfăşoară aproape simultan, fără mari diferenţe între ele. Este o nouă realitate care condensează atât spaţiul, cât şi timpul, astfel încât, uneori, este posibil ca o acţiune tactică (a unui avion sau a unui comando) să aibă valoare strategică. RBR apropie nivelurile, le integrează atât pe orizontală, cât şi pe verticală.

Acest lucru nu se realizează însă cu uşurinţă. Chiar şi în Statele Unite ale Americii, care deţin supremaţia în ceea ce priveşte arhitectura noului război şi, în consonanţă, a noului mediu strategic, unele dintre sistemele în funcţiune ale Departamentului Apărării nu sunt adaptate la noile cerinţe. Adesea, informaţia este selectată manual, nu este decelată şi compusă prin analiză, ceea ce o face greu de utilizat. Sistemul, ca şi comportamentul, se bazează mai mult pe reacţie decât pe iniţiativă.

Soluţia este de durată. Nimic nu este simplu, chiar dacă, în aparenţă, RBR simplifică la maximum spaţiul luptei, reducându-l la câteva coordonate majore: sistemele I2SR, sistemele C4, sistemele de lovire. În consecinţă, se consideră că este absolut necesar să se amelioreze cât mai rapid posibil şi în mod radical performanţe informaţionale şi de reţea ale tuturor tipurilor de tehnică, astfel încât:

- tablourile de bord să permită furnizarea în timp real a unei imagini care să asigure cunoaşterea rapidă şi înţelegerea completă a situaţiilor tactice şi operaţionale;

- procesele de colaborare să asigure creşterea vitezei de execuţie şi să permită sesizarea şi răspunsul în timp real în condiţiile concrete şi dinamice în care se produc respectivele evenimente;

- să crească semnificativ capacitatea de supraveghere şi de maximizare a efectelor.

Sistemele interactive în reţea sunt cele care asigură o capacitate de supraveghere circulară şi, pe această bază, eliminarea erorilor. Peste 80% dintre activităţi trebuie să fie automatizate, ceea ce face să crească precizia şi mai ales viteza de execuţie. Se pot primi (cu autorizaţia de rigoare) informaţii suplimentare asupra unor soluţii specifice privind: gestionarea misiunii; comanda şi controlul; operaţiile distribuite; planificarea; experimentarea şi evaluarea; simulările etc.

Dar RBR nu înseamnă doar confruntarea unor forţe militare într-un teatru de operaţii. Aceasta este doar componenta militară simplificată a acestui tip de război. Războiul bazat pe Reţea reprezintă o nouă filozofie de confruntare într-un spaţiu dinamic şi complex. El îşi are principalele fundamente în:

- reţeaua informaţională (care este extinsă la nivelul întregii planete);

- *high-tech* (care aparţine ţărilor celor mai dezvoltate);

- filozofia şi fizionomia de piaţă (unde se duce o adevărată şi continuă bătălie pentru acces, supremaţie şi resurse).

De aceea, RBR, în toate componentele şi variantele sale, este privit din ce în ce mai mult în termeni de afacere. Aşa cum s-au petrecut lucrurile cu reţeaua Internet, care, se ştie, a aparţinut, iniţial, armatei americane, cu GPS, care, de asemenea, a făcut parte din sistemele de poziţionare întrebuinţate de forţele armate americane, şi RBR dezvoltă, foarte rapid, variante şi arii mai puţin cazone, dar cu un impact deosebit în lumea afacerilor, în bătălia pentru pieţe şi resurse şi mai ales în gestionarea crizelor şi conflictelor de tot felul, de la cele de interese la cele armate. De altfel, acest concept este, în mare măsură, de sorginte economică. Pentagonul şi cercetătorii americani au înţeles foarte repede şi profund, după experienţa campaniei din Vietnam şi după alte încercări, că principiul autorităţii trebuie completat şi chiar înlocuit cu cel al eficienţei. Iar eficienţa, în condiţiile exploziei informaţionale şi conectării întregii lumi la reţea, nu poate surveni decât dacă ai în vedere o informaţie completă şi în timp real. De aceea, RBR, perfecţionat deja prin câteva operaţii şi acţiuni militare de mare anvergură, se întoarce îndeosebi în lumea economică şi cea a afacerilor. In varianta sa civilă sau civil-militară denumită NCO (Network Centric Operations), adică, în terminologia noastră, *Operaţii bazate (centrate) pe Reţea*, se infiltrează, într-un ritm destul de rapid, în aproape toate activităţile economice, politice, sociale importante, întrucât, în noul tip de societate, devine predominantă informaţia, deci comunicarea în timp real.

Cum este şi firesc, cerinţa o ia cu mult înaintea realităţii, de unde rezultă o anumită metamorfoză a rolurilor diferitelor categorii de forţe şi de structuri. Într-o primă etapă, ele se digitalizează, pentru a avea acces rapid la

un sistem de comunicare în reţea şi la bazele de date. Concomitent, structurile de forţe devin mai flexibile, întrucât cerinţele esenţiale ale misiunilor se înscriu într-o sferă mult mai largă, începând cu cele care ţin de arhitectura de piaţă, de resurse şi de afacere şi continuând cu politicile şi strategiile de gestionare a crizelor şi conflictelor armate şi cu cele specifice războiului împotriva terorismului. RBR impune, mai ales la nivelul platformelor de lovire (unităţilor luptătoare) o modulare a acestora, astfel încât tehnicile şi procedurile de selectare a mijloacelor de lovire să corespundă celor de selectare a ţintelor. Dar acelaşi lucru îl impun şi îl asigură NCO întreprinderilor, firmelor şi tuturor structurilor angajate în sistemul producţiei, distribuţiei, transporturilor, calităţii vieţii, combaterii criminalităţii, traficanţilor, securităţii cetăţeanului, instituţiilor, procesului complex de gestionare a crizelor şi conflictelor.

Pornind de la aceste realităţi, se pare că, într-un viitor nu prea îndepărtat, armele şi categoriile de forţe armate sau ale armatelor – construcţii gigantice corespunzătoare epocii determinismului mecanicist – vor fi reconsiderate, restructurate, adică transformate potrivit noilor exigenţe. De aici nu rezultă că ele vor dispărea, ci doar ideea că, în organizarea viitoare, trebuie să se ţină seama de realizarea unor structuri care să echipeze în mod corespunzător şi eficient cele trei mari categorii de reţele: reţelele (grilele) senzorilor, reţelele centrale de comandă-control şi reţelele mijloacelor de lovire, adică ale sistemelor şi platformelor de luptă. Există, desigur, preocupări în acest sens. Dar, ca de fiecare dată când se produce o revoluţionare a artei militare, punctele de vedere acoperă o plajă foarte largă, de la negarea noilor concepte până la adularea lor fără măsură.

Deşi RBR este produsul RMA, punerea lui în aplicare se face, totuşi, cu o anumită măsură, adoptându-se, adesea, strategia paşilor mărunţi. Evident, aceleaşi preocupări există şi în modelarea entităţilor şi structurilor economice, politice, informaţionale şi chiar culturale care operează cu conceptul NCO.

Noul consorţiu, intitulat Network Centric Operations Industry Consortium (NCOIC), grupează 28 de societăţi într-un mediu de reţea, care face posibilă colaborarea între diferite sisteme, platforme, proceduri şi mijloace de comunicaţii. Acest consorţiu operează cu următoarele concepte principale: standardizarea şi interoperabilitatea[99]. El a fost lansat oficial la 28 septembrie 2004, la Washington. Consorţiul, în activitatea sa, preferă termenul NCO (Network Centric Operations) celui NCW (Network Centric Warfare), acesta din urmă având o conotaţie strict militară. Este vorba, în linii generale, de o transpunere a termenului NCO din domeniul militar în

[99] *Intelligence Online* nr. 485 din 8 octombrie 2004.

cel civil. Astfel, operaţiile bazate pe o reţea centrală nu sunt specifice numai războiului, ci oricărui alt domeniu de activitate care presupune competiţie, confruntare sau parteneriat. Este al doilea mare transfer din domeniul militar în cel civil, primul fiind acela al strategiei. În Statele Unite, spre exemplu, interesate de acest transfer sunt atât Departamentul pentru Securitate Internă, cât şi ministerele transporturilor şi agriculturii.

NCO pot fi aplicate şi în sectorul industrial, mai ales în ceea ce priveşte logistica şi conducerea. Viitoarea arhitectură în reţea a consorţiului se compune din zece membri mai vechi sau mai noi, responsabili de achiziţii sau de programe C3I, C4I de la Departamentul Apărării din SUA sau din cadrul NATO. Consiliul Executiv al Consorţiului şi Consiliul de Afaceri sunt prezidate de reprezentanţii companiei Boeing, care posedă, începând cu 2001, o diviziune strategică de arhitectură pentru interoperabilitatea sistemelor. Grupul Thales, membru al consorţiului, a lansat, în martie 2004, o diviziune Land şi Joint Systems, cu o puternică reprezentare franco-britanică, din care Centrul de Transformare a Spaţiului Luptei (Battlespace Transformation Centre) foloseşte capacităţile grupului în viziunea NCO.

Cele 28 de componente ale acestui Consorţiu dispun de un Consiliu Consultativ şi un Consiliu Executiv (cu două componente – Consiliul de Afaceri şi Consiliul Tehnic). Acestea fac parte din sistemul de conducere, grupate în două mari categorii ale reţelei:

- apărare aerospaţială (BAE Systems, Boeing, EADS North America, Finmeccanica, General Dynamics, Honeywell, L3 Communications, Lockheed Martin, Northrop Grumman, Raytheon, Saab, SAIC, Smiths şi Thales);

- informatică şi tehnologia informaţiei (CACI, Carillo Business Tech., Cisco Systems, EMC Corporation, Ericsson USA, Factiva, HP, IBM, Innerwall, Microsoft, Oracle, Rockwell Collins, SUN, Themis).

Dintre aceste 28 de societăţi, 20 sunt americane, două sunt anglo-americane (BAE Systems şi Factiva), una este britanică, una este italiană (Finmeccanica), una este franco-americană (EADS North America), una suedeză (Saab), una franco-britanică (Thales) şi una americano-suedeză.

Societatea transferă, din domeniul militar în cel civil (economic), principiile conducerii şi acţiunii în reţea. Acest lucru este foarte important nu numai pentru reducerea vulnerabilităţilor sistemelor economice şi sociale şi, pe această bază, pentru creşterea rezistenţei la perturbaţii, provocări, pericole şi ameninţări, ci şi pentru însuşi conceptul NCW, întrucât un astfel de concept îşi extrage substanţa din potenţialul economic, social şi informaţional al societăţii. Ritmul de dezvoltare al noilor concepte va fi deosebit de accelerat. De aceea, se aşteaptă ca, în următoarele decenii, întreaga concepţie de pregătire şi desfăşurare a războiului să fie complet

transformată. O astfel de transformare nu vizează însă numai războiul, ci şi întregul proces de gestionare a crizelor şi conflictelor armate.

Conceptul FORCEnet

În lumea tehnologiei informaţiei, intervin elemente cu totul deosebite, inclusiv pentru forţele navale. Conceptul FORCEnet[100] răspunde noilor exigenţe şi noilor provocări. Forţele navale, ca oricare alte forţe angajate în acest proces de modernizare impus de RBR, au nevoie de:

- o reţea dezvoltată pentru comandă, control, comunicaţii şi intelligence;
- instrumente pentru gestionarea cunoaşterii care dă posibilitatea înţelegerii şi acţiunii asupra informaţiei şi colaborării pe verticală şi pe orizontală;
- tehnologii fără fir care asigură lărgirea benzii.

Acestea sunt cele trei elemente ale noului concept FORCEnet al Forţelor Navale ale Statelor Unite. Biroul de cercetări navale se preocupă de crearea unei baze ştiinţifice şi tehnologice pentru această nouă arhitectură informaţională care va servi noii viziuni operaţionale asupra Forţelor Navale, *Seapower 21*. Acest proiect realizează o asociere între ONR, OPNAV, NETWARCOM, SPAWAR, NWDC şi cei care folosesc flota.

Reţeaua de mare distanţă presupune mai multe iniţiative. Toate serviciile urmează să conecteze sistemele lor de comandă, control şi comunicaţii într-o puternică reţea de luptă. Comanda forţelor SUA din Pacific a început desfăşurarea JFF WARNET. Lucrând împreună cu SPAWAR şi cu biroul Opnav FORCEnet, această componentă a fost integrată cu alte concepte ale marinei, cum ar fi tehnologia informaţiei 21, adusă la nivelul prevăzut de flotă, şi comanda, controlul, comunicaţiile şi computerele forţei expediţionare de luptă (EC4G), pentru a crea o veritabilă reţea radio de grup intra-bătălie. Executată de către laboratorul de cercetări al Marinei şi de către SPAWAR, această reţea permite acţiunea unitară a grupului, chiar dacă elementele sale sunt separate de sute de mile.

Iniţiativele SPAWAR şi NETWARCOM au permis ca sistemul de comandă din marină (GCCS-M) să atingă un nivel ridicat în funcţionalitate. De aceste realizări beneficiază şi infanteria marină. JTF WARNET furnizează date de dincolo de orizont, favorabile manevrei, poziţionării forţelor, până la nivel pluton.

Cunoaşterea situaţiei în spaţiul luptei, ca şi accesul rapid la datele de informaţii, de supraveghere şi de recunoaştere, va fi de-acum disponibilă

[100] http://www.onr.navy.mil/media/article.asp?ID=20, *Apporter la largeur de bande au champ de bataille*, 16 ianuarie 2003.

până la nivelul comandantului tactic. În plus, comandantul tactic va beneficia de perfecţionarea mişcării oportune şi a cererilor de foc, măsurate în minute, în secunde şi chiar în milisecunde.

Au fost dezvoltate, de asemenea, noi tehnologii de antenă.

Conceptul FORCEnet este un rezultat al multor ani de muncă, alături de grupul de studii strategice al marinei, de forumul ofiţerilor cercetători din forţele navale şi de experienţa bogată a flotei. S-a vizat implementarea, pe baze reale, a conceptului NCW la nivelul marinei, precum şi aducerea realităţilor din marină la nivelul cerut de NCW. Şeful operaţiilor navale, amiralul Vern Clark a decis accelerarea programului FORCEnet. Acest program va continua să evolueze pe măsură ce va încorpora noi tehnologii şi se va adapta tot timpul la noile concepte operaţionale, în timp ce *Seapower 21* constituie o viziune pentru operaţiile navale ale secolului al XXI-lea.

Flota Pacificului are în responsabilitate 102 milioane de mile pătrate şi mai bine de 190 nave de suprafaţă şi submarine, 1.400 de avioane, 191.000 de marinari şi infanterişti marini şi 30.000 de civili[101]. Flota Pacificului a participat masiv la operaţiile din Afganistan şi la cele din Irak. În momentul de faţă, această flotă se află într-un proces de perfecţionare, de transformare, de antrenare pe nave mai rapide. În acest timp, personalul tehnic se găseşte într-o fază de recepţionare a tehnicii şi de perfecţionare a pregătirii, potrivit exigenţelor impuse de ultimele tehnologii instalate pe nave. Se perfecţionează, de asemenea, structura de acţiune şi de reacţie, stabilindu-se grupuri expediţionare mai suple şi mai rapide, care acţionează în sprijinul unor forţe exterioare. Un grup se află în Golful Persic, un altul la San Diego.

Flota continuă să sprijine acţiunile în cadrul războiului global împotriva terorismului, operând în acelaşi timp transformările necesare, pentru a fi mult mai eficace.

Tensiunile din peninsula Coreea, războiul împotriva terorismului, pirateria şi proliferarea ADM sunt provocări care menţin Flota Pacificului într-un regim de atenţie şi de vigilenţă. Există, aici, un grup de lucru întrunit JTF 519. Acesta este un personal de luptă (warfighting) relativ nou şi în totalitate desfăşurabil. Membrii fiecărui serviciu din cadrul JTF 519 sunt distribuiţi în întreg Pacificul, făcând echipă cu cei aflaţi în Extremul Orient, ca de exemplu cu cei de la Fort Meade. Echipa are în jur de 150 de forturi. Se folosesc, pentru relaţii şi verificări, reţelele Internet, e-mail, reţelele telefonice şi televideoconferinţe. JTF 519 dă comandantului şi comandamentului combatant mai multă flexibilitate pentru a face faţă atât unui evantai de crize de mică amploare mai larg, cât şi unui conflict regional

[101] http://www.military-information-technology.com/article.cfm?DocID=282

important. Se urmăreşte lărgirea benzii pentru asigurarea unei informaţii mai detaliate şi cu o viteză mai mare. Pentru coordonarea navelor, se folosesc atât sistemele tradiţionale, cât şi tehnologiile chatrooms (camere de discuţii), care presupun anumite reţele specializate. S-a făcut un nou pas, utilizându-se vehiculele fără pilot, s-a recurs la sonde programate (timeline) pentru trăgători, la care se adaugă precizia armamentului. Spre exemplu, pentru sporirea eficacităţii comenzii-controlului şi a interoperabilităţii cu aliaţii se foloseşte CENTRIXS. Se examinează, la ora actuală, în cadrul flotei, un traductor integrat. Acesta este foarte important, întrucât se vor efectua din ce în ce mai mult operaţii combinate împreună cu alte ţări.

Conceptul FORCEnet se află în centrul strategiei *Seapower 21*. Acest concept ţine de tehnologie. El va asigura implementarea noilor tehnologii informaţionale în trepte succesive în forţele navale şi în infanteria marină. Totodată, acest concept va aduce modernizări substanţiale în doctrină, în organizare, în procesul de pregătire, care maximizează efectele investiţiilor în tehnologie, asigurând mai ales un nivel superior interacţiunii. FORCEnet asigură dominanţa la fiecare nivel al războiului. Acest lucru se realizează printr-o cunoaştere superioară a spaţiului luptei, ceea ce permite acţiuni mai rapide, mai eficiente şi pe spaţii foarte mari, aşa cum este Pacificul. Ea se prezintă ca un multiplicator de forţă.

Prioritare pentru flota Pacificului sunt concentrarea asupra stării de securitate din această vastă regiune şi îndeosebi din Coreea, din strâmtoarea Taiwan şi din Asia de Sud-Est. În aceeaşi măsură, ameninţarea teroristă, sporirea pirateriei şi mai ales proliferarea ADM se află în atenţia acestei flote, iar FORCEnet asigură o mai bună gestionare a situaţiei.

Sistemul BMC2

Sistemul denumit Managementul Bătăliei, Comandă şi Control (BMC2)[102] reprezintă un subansamblu al unui sistem BMC3 (Battle Management, Command, Control and Communications) şi constituie „creierul“ sistemului naţional de apărare antirachetă (NMD) din Statele Unite. În principal, el va fi amplasat pe avionul E 10 A, din dotarea Forţelor Aeriene al SUA. Acest complex permite furnizarea de sisteme interactive în sprijinul deciziei, afişarea elementelor de management al bătăliei, informaţii despre starea situaţiei. Sateliţii de supraveghere şi radarele amplasate la sol localizează ţintele şi comunică interceptorilor coordonatele lor. Sistemul conectează In-Flight Interceptor Comunication System (IFICS) cu liniile de

[102] www.fas.org/spp/starwars/program/BMC2.htm.

comunicaţii ale elementelor NMD, asigură comanda sistemului de arme, gestionarea NMD şi funcţiile de antrenare, monitorizare şi mentenanţă.

Complexul dispune de o arhitectură de calcul deosebit de dezvoltată şi de perfecţionată, incluzând sisteme care stochează, manevrează şi exploatează datele primite de la sistemele ISR (intelligence, supraveghere şi recunoaştere). Acesta include mai multe sisteme (subsisteme) construite de Northrop Grumman, printre care şi Global Hawk Aerian Reconnaissance System, Joint Surveillance Target Attack Radar System (JSTARS) şi Multi-Platform Radar Technology Insertion Program, ca şi vehiculele fără pilot.

BMC2 va funcţiona 24 de ore din 24 şi va fi deservit de 35 de oameni. Va fi amplasat, împreună cu interceptorul bazat la sol (GBI) şi cu radarul în bandă x (XBR), şi în Centrul de Operaţii.

BMC2 va fi conectat cu elementele NMD prin cablu din fibră optică, amplasat la o adâncime situată între 3 m şi 1.315 metri, în sol sau în ocean. Acest cablu va trece prin Dakota de Nord (Alaska), de-a lungul insulei Aleutian Whittier şi va ajunge la staţiunea aeriană Eareckson (insula Shemya).

Realizarea unui sistem de gestionare a bătăliei aeriene a fost încredinţată unei echipe de la Northrop Grumman Corporation.

Experimentele şi încercările au fost efectuate, în februarie 2004, amplasând sistemul de comandă BMC2 pe un avion de comandă multi-sondă E10 A. Exerciţiile respective s-au numit CAVEX şi se situează printre ultimele efectuate pentru a examina şi demonstra robusteţea subansamblelor BMC2. Acest sistem integrat va asigura urmărirea ţintelor în orice condiţii, depăşindu-le cu mult pe cele obişnuite.

Prin arhitectura sistemului, se urmăreşte apărarea împotriva rachetelor de croazieră, optimizarea timpilor critici şi a sistemelor de comandă.

Aceste exerciţii sunt întrebuinţate, de asemenea, pentru evaluarea contribuţiei subansamblului BMC2 de pe E-10 A la operaţiile comune bazate pe efecte. Subansamblul BMC2 serveşte drept nucleu central într-o reţea lărgită a Departamentului Apărării pentru conducerea sistemelor inteligente de supraveghere şi recunoaştere care furnizează date de cercetare şi de poziţionare îndeosebi în domeniul NMD.

BMC2 este realizat de sectorul integrat al sistemelor companiei şi include patru alte sectoare (sisteme, tehnologia informaţiei, sisteme de misiuni şi tehnologie electronică spaţială). Din cadrul echipei mai fac parte: Harris Corporation, Melbourne Fla. Corporation; General Dynamics, Arlington, Virginia; Cisco Systems, San Jose, California; Oracle Corporation, Rivages Séquoia, California; Technologies Zel (ZelTech), Routes Hampton, Virginia; Alphatech, Burlington, Massachusetts; L-3

Communications Occidentales, Salt Lake City, Utah şi L-3 Concept, Rockwall, Texas.

Realizarea sistemului BMC2, ca şi a numeroase alte sisteme necesare NCW/NCO, solicită din plin industria şi economia şi îi impun acesteia o nouă filosofie a interdependenţelor, adică a lucrului în reţea. Multă vreme, strategia militară a reprezentat un model de organizare şi pregătire riguroasă a forţelor, mijloacelor şi acţiunilor, pe care economia l-a urmărit şi l-a preluat. Performanţele industriale şi tehnologice atinse în marile societăţi din economia americană (dar şi din alte economii, inclusiv din cea japoneză, chineză şi, bineînţeles, din cea europeană) impun, de data aceasta, o şi mai strânsă fuziune dintre domeniul militar şi cel civil. Conceptul NCW/NCO cere cu prisosinţă o astfel de fuziune.

5.2.4. Configurarea strategică şi tactică a RBR

Calităţile deosebite ale conceptelor Network Centric Warfare (NCW)/Network Centric Operations (NCO) au fost relevate de către Statele Unite (care le-au şi inventat) în recentele confruntări din teatrele de operaţii. Europa nu poate rămâne însă indiferentă la o asemenea dezvoltare a unor concepte care vor defini viitorul strategiilor de securitate şi apărare. De aceea, în acest moment, ea trebuie să aleagă şi să-şi definească opţiunile strategice. În acest sens, Christophe Kaiser, analist şi consilier independent, a realizat, în noiembrie 2004, sub coordonarea lui Christophe Bédier şi a lui Philippe Cothier, respectiv, administrator şi preşedinte al Centrului de Studii Prospective Strategice, un raport intitulat *Net-Centric Warfare/Net-Centric Operations: impact strategic – impact industrial.* La 2 februarie 2005, unele dintre concluziile acestui raport au fost publicate pe reţeaua Internet.

În Statele Unite, conceptul NCW a fost rebotezat NCO (Network Centric Operations) pentru a fi integrat şi în programe conţinute de strategia Departamentului Securităţii Interne (Department of Homeland Security). De asemenea, se urmăreşte a se demonstra, în cursul operaţiilor militare recente, mai ales în cea intitulată *Iraqi Freedom*, utilitatea unui astfel de concept. Este însă vorba de un proces incomplet, de o punere în aplicare limitată, de un sistem emergent care nu poate să ducă la realizarea unei capacităţi operaţionale reale decât treptat, abia la orizontul anilor 2010-2020[103]. Aşa cum afirmă iniţiatorii conceptului NCW, David S. Alberts, John J. Garstka, Frederick P. Stein, „RBR se referă la comportamentul uman şi organizaţional. El se bazează pe adoptarea unui nou mod de gândire –

[103] http://www.european-security.com/index.php?id=5160, Christophe Kaiser, *NCW/NCO : Un concept décisif pour l'avenir*, februarie 2005.

gândirea în reţea – şi aplicarea sa în operaţiile militare."[104] Această definiţie a fost dată de unul dintre creatorii NCW, dr. David S. Alberts, director de cercetare şi planificare strategică, la Biroul Asistentului Secretarului Apărării pentru Reţele şi Integrarea Informaţiilor (OASD-NII), Departamentul pentru Apărare, citat de Philippe Cothier.

Decidenţii europeni nu tratează toţi în acelaşi fel problematica NCW/NCO. Unii privesc partea pozitivă a unui asemenea proces, alţii, dimpotrivă, consideră că NCW/NCO reprezintă o cursă tehnologică prin care se urmăreşte asfixierea economică a Europei, făcând o paralelă cu Iniţiativa de Apărare Strategică (IAS) declanşată de Reagan în deceniul 8 pentru a ruina URSS. Problema rămâne discutabilă. Chiar dacă pot exista unele temeri, să nu uităm că Uniunea Europeană nu este o entitate economică falimentară, precum URSS de odinioară, ci o mare putere economică, situată pe acelaşi plan şi în acelaşi concept filosofic şi economic cu Statele Unite. Deci UE nu poate fi falimentată din punct de vedere economic, prin angajarea ei în procesul NCW/NCO, ci, dimpotrivă, motivată să-şi perfecţioneze tehnologiile, inclusiv pe cele din domeniul securităţii şi apărării. În plus, UE nu poate rămâne în afara efortului de consolidare a mediului internaţional de securitate (inclusiv de securitate economică), prin participarea activă la materializarea efectivă a acestui nou concept.

E drept, efortul comprehensiv al europenilor nu se reduce la a cunoaşte şi transcrie întocmai modelul american, ci presupune o reflecţie substanţială, pentru a înţelege care sunt nevoile reale ale Europei pentru operaţiile pe care le va duce singură, în coaliţie sau în cadrul Alianţei Nord-Atlantice, pentru a lansa un concept corespunzător de dezvoltare a mijloacelor necesare.

În raport cu conceptul NCW/NCO american, în Europa există câteva divergenţe. Într-un studiu realizat recent de Agenţia Suedeză de Studii de Apărare, Andrew D. James de la Universitatea din Manchester precizează că modelul britanic este „mai pragmatic şi se sprijină pe armamente, centre de comandă şi captori deja existenţi", iar „obiectivul gândirii britanice este să se sporească mai degrabă efectul militar decât să se creeze o reţea".

În Europa, desfăşurarea operaţională a conceptelor NCW/NCO aproape că nu există, mai puţin în Marea Britanie şi în Suedia. Acest lucru creează şi unele avantaje, în sensul că nu va fi nevoie să se treacă peste conceptele naţionale referitoare la acest domeniu, întrucât ele nu există. Totuşi, punerea în operă a NCW/NCO devine urgentă şi pentru europeni.

Europa are însă unele probleme bugetare, tehnologice şi capacitare, şi nu poate aborda acest concept fără precauţiile necesare. Se porneşte de la

[104] http://www.european-security.com/index.php?id=5160, *Ibidem.*

ideea că prioritară, pentru Europa, nu va fi conceperea unei „soluţii globale“ în ceea ce priveşte NCW/NCO, pentru simplul motiv că un astfel de concept deja există, ci identificarea modalităţilor de aplicare a lui în spaţiul european sau în cel de interes european. Situaţia specifică şi constrângerile bugetare impun concentrarea asupra segmentelor strategice, îndeosebi a celor care deja există, iar restul să fie realizate sau procurate treptat. Acest lucru va permite reducerea costurilor de dezvoltare până la 40% şi va asigura o cooperare echilibrată şi benefică cu Statele Unite.

Conceptul NCW, cum bine se ştie, nu este chiar foarte nou. El apare în Statele Unite prin anii 90, fiind modalitatea cea mai directă şi cea mai eficientă de transpunere în practică a ceea ce americanii numesc *Revoluţia în domeniul militar* (Revolution of Military Affairs – RMA). Nici acest concept nu este cu totul nou. El a fost dezvoltat de sovietici prin anii 60 şi validat de Statele Unite în operaţia *Furtună în deşert* din 1991.

Un alt concept, folosit atât de Statele Unite, cât şi de NATO, este *transformarea militară*. Acest concept a apărut după 11 septembrie 2001 şi a fost accelerat de necesitatea punerii în aplicare a RMA, prin crearea şi valorificarea înaltei tehnologii şi tehnologiei informaţiei, în vederea realizării supremaţiei informaţionale (Information Dominance), condiţie esenţială a construcţiei acelui mediu de securitate bazat pe conceptele civilizaţiei democratice occidentale. În operaţia *Anaconda* din Afganistan, din 2002, conceptul NCW/NCO se afla abia la început. Cu alte cuvinte, acolo a fost experimentat, chiar dacă unele dintre elementele lui au fost utilizate şi pe timpul bombardării Iugoslaviei, în 1999.

Conceptul NCW/NCO a fot utilizat în plenitudinea lui în campania din Irak, din martie-aprilie 2003. Această campanie a constituit un adevărat laborator experimental în cadrul proiectului Pentagonului de a constitui o *infosferă* (*Global Information Grid*, GIG), pe termen mai lung.

Acest concept schimbă aproape totul: maniera de concepere şi ducere a războiului, securitatea statelor, evoluţia industriei de apărare şi de securitate, viaţa oamenilor. Din când în când, este obligatoriu să se producă un astfel de salt, o astfel de schimbare. Această schimbare este de cele mai multe ori determinată de revoluţia tehnologică, iar omenirea cunoaşte câteva asemenea mari revoluţii: inventarea motorului cu ardere internă, a avionului, a vehiculelor spaţiale, descoperirea energiei nucleare şi iată, acum, a sistemelor informaţionale şi *high-tech* extrem de performante. Elementele şi tehnologiile necesare NCW/NCO extind sfera de nevoi şi de solicitări şi în rândul actorilor civili. În aceste condiţii, aproape întreaga industrie performantă lucrează şi în domeniul securităţii şi apărării. De unde rezultă că, în era informaţiei sau a societăţii epistemologice, unde cunoaşterea ştiinţifică, deci informaţia, are rolul hotărâtor, întrucât întreaga acţiune se

bazează pe predominanţă informaţională şi, deci, pe cunoaşterea situaţiei, a cauzelor şi determinărilor ei, în timp real, se produc, între altele, şi următoarele mutaţii esenţiale:

- revenirea la un sistem de difuzare a responsabilităţii securităţii şi apărării în întreaga societate şi îndeosebi în domeniile ei cele mai performante[105];
- dispariţia „economiei de război“ şi fuziunea dintre tehnologiile necesare războiului şi cele necesare producţiei şi producerii bunurilor de consum;
- transformarea din ce în ce mai mult a războiului într-o chestiune de afaceri, deci cuantificarea lui pe baza unor criterii de costuri, de consum şi de eficienţă;
- introducerea tot mai accentuată şi în ritm rapid a tehnologiilor de reţea, care asigură conectarea eficientă, în orice tip de acţiune – economică, socială sau militară –, a tuturor factorilor de potenţial;
- reducerea costurilor.

Economia, informaţia, cercetarea ştiinţifică şi tehnologică devin astfel implicate direct şi permanent în filosofia şi fizionomia războiului, conceput mai ales ca modalitate de gestionare şi dezamorsare a crizelor şi conflictelor, ca instrument de menţinere a unei situaţii strategice la cel mai scăzut nivel de periculozitate şi cu cel mai mic risc posibil.

Războiul devine astfel un fel de instrument al „gardienilor păcii“, adică al factorilor destinaţi de comunitatea internaţională – organismele de securitate – să asigure pacea şi securitatea planetei, întorcându-se la adevărata lui menire din toate timpurile, aceea de a permite deblocarea unei situaţii strategice complexe şi complicate, ajunsă în acest stadiu datorită haosului intereselor şi, în consecinţă, numeroaselor vulnerabilităţi şi disfuncţii care sunt totdeauna de natură economică, politică, socială.

Conceptele NCW/NCO sunt, la urma urmei, concepte de eficienţă. Ele permit reducerea masivităţii armatelor (întrucât asigură reducerea incertitudinilor), comunicarea rapidă, cunoaşterea în timp real a situaţiei, capacitatea de previziune sporită şi, de aici, mijloace mai puţine, cheltuieli mai mici şi eficienţă mai mare.

În opinia lui Christophe Kaiser[106], conceptul NCW/NCO derivă dintr-un concept anterior *Neopolitik* (de la grecescul *spirit*), dezvoltat de Rand Corporation, prin opunere la conceptul *Realpolitik* (cu referire la

[105] Acest lucru s-a petrecut şi la ieşirea din Evul Mediu, o dată cu înarmarea naţiunilor şi înfiinţarea armatelor naţionale. În societatea viitorului, chiar dacă armatele propriu-zise sunt profesioniste, responsabilitatea domeniului apărării şi securităţii şi a realizării mijloacelor *high-tech* şi *IT* necesare revine întregii societăţi.

[106] http://www.european-security.com/index.php?id=5160, Christophe Kaiser, *Op.cit.*

expansionismul teritorial). Expansionismul teritorial reprezintă o etapă depăşită. În procesul globalizării, acest tip de expansionism nu mai are, practic, nici o importanţă, întrucât teritoriile au fost deja unificate de către informaţie, iar societăţile trec la o dimensiune epistemologică, în care procesul cunoaşterii ştiinţifice se generalizează, toată lumea având acces aproape instantaneu (datorită reţelei şi bazelor de date) la întreaga informaţie existentă pe planetă, de la cea istorică la cea care se referă la prezent şi chiar la viitor. Americanii au posibilitatea şi capacitatea să dezvolte orice concept. Europenii ar trebui să-şi păstreze şi să-şi dezvolte şi ei o asemenea capacitate, asigurând, în opinia lui Kaiser, independenţa şi dezvoltarea organismelor sale de reflecţie.

Avantajele aplicării conceptului NCW/NCO sunt indiscutabile. În timpul operaţiei *Furtună în deşert*, din 1991, spre exemplu, timpul necesar pentru identificarea (căutarea, localizarea, planificarea) şi lovirea unei ţinte era de patru zile. În timpul operaţiei *Iraqi Freedom* din 2003, acesta era, în acelaşi teatru de operaţii, doar de 45 de minute.

Elementul esenţial al NCW/NCO constă în poziţionarea platformelor de luptă. Ele vor fi amplasate în nodurile reţelelor de informaţii şi de comandament, ceea ce oferă posibilitatea activării lor rapide şi directe prin bucle de decizii diferite. Se realizează astfel o adevărată revoluţie în interoperabilitatea mijloacelor, interconexiunea platformelor şi a elementelor asociate.

Acest concept revoluţionează complet şi modul în care statele concep, definesc şi achiziţionează sistemele de apărare şi de securitate. Se realizează, în mod obligatoriu, o relaţie necesară de parteneriat între industrie şi operaţiile cerute de punerea în operă a conceptelor de apărare şi securitate. Acest parteneriat devine regulă, devine principiu, întrucât elementele acţionale (platformele şi vectorii) trebuie să fie într-o relaţie compatibilă cu arhitectura sistemelor de informaţii. Cu alte cuvinte, cele trei mari componente ale NCW/NCO – grila senzorilor de date, imagini şi informaţii, reţelele centrale de comandament şi reţeaua platformelor de lovire trebuie să aibă aceeaşi arhitectură sau, în orice caz, arhitecturi compatibile. Or, pentru a se realiza această exigenţă – care devine o adevărată lege în războiul supertehnologizat –, este absolut necesar ca respectivul principiu să se aplice şi în domeniul industriei, acolo unde se creează toate aceste mijloace. Dar cum să realizezi acest lucru în cadrul unei economii europene, încă specializată excesiv şi cu destule incompatibilităţi? Mai mult, crescând indubitabil rolul informaţiei, întreaga economie devine ea însăşi dependentă de informaţie, de unde se profilează detaşarea acesteia într-un sistem terţ, greu de acceptat de entităţile economice europene, deja integrate, sau de cele naţionale, reticente încă la procesul de integrare.

După Christophe Kaiser, Europa va trebui să mediteze la o serie de vulnerabilităţi pe care le creează noul concept NCW/NCO şi la mijloacele pe care trebuie să le creeze pentru a răspunde acestor provocări. Aceste vulnerabilităţi sunt:

- posibilitatea controlului sistemelor de informaţii de către terţi, adversari sau „amici“, nealiniaţi la procesul de integrare europeană;
- dezinformarea;
- interzicerea accesului;
- diminuarea sau chiar căderea temporară a sistemelor de informaţii, în timp ce luptătorii vor fi prea mult (chiar total) dependenţi de tehnologiile de informaţii.

La aceste vulnerabilităţi se adaugă cele ale reţelelor şi dimensiunii virtuale a sistemelor, între care cele mai importante ar putea fi:

- trecerea principalei confruntări în ciberspaţiu, cu toate consecinţele care decurg de aici;
- crearea unor noi tipuri de sensibilităţi determinate de proiecţii virtuale şi de limitele noilor sisteme de explorare;
- apariţia şi proliferarea unui comportament haotic, strict dependent de variaţia condiţiilor iniţiale, care devin din ce în ce mai greu de identificat;
- ciberpirateria.

Mutarea (extinderea) teatrelor de operaţii şi într-un spaţiu virtual reprezintă un proces complicat, dar ea începe deja să se realizeze. Războiul din ciberspaţiu, spre deosebire de cel din spaţiul real, chiar dacă nu produce morţi şi răniţi, nu este şi nu poate fi mai puţin important şi nici mai puţin distructiv decât cel care terorizează lumea de mii de ani. El reprezintă însă un nou tip de confruntare, cu noi caracteristici, dintre care nu lipsesc:

- virtualitatea;
- continuitatea;
- flexibilitatea;
- omniprezenţa;
- surprinderea;
- globalitatea.

Pentru a face faţă noilor provocări, Europa trebuie să se doteze cu mijloace de comunicaţii ultraperformante, să participe activ la proiectarea şi realizarea unei arhitecturi informaţionale pe măsură, la realizarea unor sisteme electronice şi a programelor adiacente compatibile cu tehnologiile de reţea şi cu arhitectura de securitate şi apărare europeană ce se conturează în viitor.

Alegerea echipamentelor nu este simplă. Ea poate crea dependenţe tehnologice şi operaţionale, dar şi modalităţi rapide de integrare şi, deci, de realizare a unor performanţe europene.

Exemplul cel mai edificator este alegerea lui Joint Strike Fighter (F-35) făcută de Marea Britanie, Italia, Olanda, Danemarca şi Norvegia. Joint Strike Fighter (F-35) este un sistem de sisteme realizat sub control american. Această alegere ar fi putut fi făcută în mod inconştient, ceea ce, susţine Kaiser, este puţin probabil, întrucât europenii fac parte din elita tehnologică a lumii, şi nu învaţă acum alfabetul tehnicii performante. Joint Strike Fighter (F-35) înseamnă o alegere deliberată făcută însă de o Europă dependentă de Statele Unite şi sub protecţie americană. Acest tip de opţiune ar readuce Europa la statutul pe care l-a avut în timpul războiului rece. Pe mulţi dintre europeni, această dependenţă îi îngrijorează, întrucât ea înseamnă îndepărtarea de perspectiva punerii reale în operă a unei politici europene de securitate şi apărare. De unde şi problema stabilirii unui „model european“ al NCW/NCO, ceea ce presupune o analiză substanţială care să ofere soluţii viabile pentru viitor. Desigur, Europa nu trebuie să creeze ceea ce este deja creat. De asemenea, ea nu-şi poate construi şi nu e bine să-şi construiască o identitate singulară, opusă faţă de o dimensiune euro-atlantică, deja existentă şi eficientă, ci una care să reconstruiască şi mai solid această dimensiune, ce devine foarte importantă, chiar hotărâtoare în direcţionarea procesului de globalizare.

Tot ceea ce doreşte Europa de azi este afirmarea ei puternică în cadrul dimensiunii euro-atlantice şi eurasiatice, proiectarea şi realizarea unui sistem de sisteme care să-i redea personalitatea şi forţa de odinioară, nu împotriva Statelor Unite, nici la remorca acestora, ci împreună cu Statele Unite.

Conceptul NCW/NCO repune pe tapet marile probleme ale integrării europene, ale capacităţii europene de a face faţă provocărilor viitoare. Exigenţele care decurg de aici vizează:

- realizarea unui sistem european de informaţii performant, conexat la cel american, care să participe efectiv la arhitectura unei reţele globale, benefice pentru securitatea globală, dar şi pentru o economie modernă şi performantă;
- controlul sau gestiunea dependenţelor şi interdependenţelor;
- afirmarea forţei şi entităţii europene;
- consolidarea politicii europene de securitate şi apărare (PESA);
- independenţa şi suveranitatea continentală;
- o capacitatea credibilă de participare eficientă la gestionarea crizelor şi conflictelor.

Comunitatea americană de informaţii dispune de o puternică agenţie *R&D*, care a lansat o cerere extrem de generoasă şi de tentantă pentru elaborarea unor proiecte în domeniul tehnologiilor de informaţii inovatoare.

Începând cu 1998, Agenţia de Dezvoltare Tehnologică şi de Cercetare Avansată (ARDA) a finanţat un program de tehnologii „revoluţionare“, în

folosul comunităţii de informaţii (National Security Agency - NSA, National Geospatial-Intelligence Agency - NGA, CIA, DIA, NRO etc.). La acest program participă masiv industria americană, îndeosebi societăţile Boeing, Lockheed Martin, CAIC, microsocietăţi inovatoare şi o mulţime de universităţi. Programul a fost lansat pentru 2005 şi cunoaşte două tipuri de finanţare:

- „Challenge Workshops“, cu o finanţare între 1 şi 1,5 milioane de dolari pe 12-18 luni, care cuprinde proiecte din domenii deja dezvoltate de ARDA, unele aflându-se în faza a doua sau a treia bianuală de cercetare (VACE, GI2 Vis, NIMD);
- „Seedling Workshops“ (maximum 500.000 de dolari) pentru domenii de cercetare inedite pentru ARDA (nanoelectronică, imagini avansate, performanţă înaltă în domeniul computerelor), constând în avansarea unui concept nou, crearea unui proiecte de cercetare etc.

Unele dintre societăţi participă la mai multe domenii de cercetare. Spre exemplu, în domeniul exploatării informaţiei (Info-X), preocupările (şi finanţările corespunzătoare) s-au canalizat pe trei programe Video Analysis & Content Extraction (VACE), Advanced Question Answering for Intelligence (AQUAINT) şi Geospatial Intelligence Information Visualization (GI2Vis).

Programul Video Analysis & Content Extraction (VACE) cuprinde: tehnologii de detecţie, de comprehensiune, de extracţie de conţinut video, din cinci tipuri de surse: TV, conferinţe, supraveghere, date, recunoaşteri la sol; rezolvarea unor probleme inerente de mediu (indexare, calitate a imaginilor, stocaj şi transfer).

La aceste programe participă: Boeing Space & Communication (super-rezoluţii tehnologice), GE-CRD (extracţie conţinut), HNC Software (detecţia obiect), TASC (identificare comportament), SRI International (recunoaştere tridimensională – 3D), Universitatea din Maryland (activitatea de detecţie), Universitatea din California de Sud (event understanding – înţelegerea tuturor evenimentelor).

Este posibil ca scenariile confruntărilor militare pentru secolul al XXI-lea să nu aibă aproape nimic comun cu cele din perioada Războiului Rece. Acest lucru este valabil pentru toate ţările şi pentru toate armatele din lume.

Germanii consideră că, în viitor, nu se vor mai confrunta mari unităţi de blindate şi alte forţe de acest gen.

Locul lor îl iau ameninţările asimetrice care pot veni din partea unor state mici, a organizaţiilor teroriste sau chiar din partea diferitelor persoane. Acest potenţial al noilor tipuri de ameninţări este greu de sesizat şi de anihilat.

De aceea, la baza războaielor moderne, care, în esenţa lor, vor fi războaie pentru gestionarea crizelor şi conflictelor, vor sta informaţiile şi modul în care sunt tratate.

Pentru canalizarea fluxului de informaţii, creşte importanţa media şi mai ales cea a reţelelor Internet. Media nu a reuşit şi nu reuşeşte încă să pună la dispoziţie informaţiile în timp real, cel puţin până acum.

RBR reuşeşte acest lucru, ordonând datele şi informaţiile. De acestea vor beneficia toţi participanţii, de la simplul soldat la comandant, de la subunitatea luptătoare la dimensiunea logistică. Acest concept, cum bine se ştie, a fost elaborat de Statele Unite şi folosit, pentru prima oară, de americani, în războiul din Irak din 2003. Comandamentul operaţional a fost instalat în Quatar. Mai bine de 60 de servere de mare putere au asistat proiecţia, desfăşurarea şi acţiunile forţelor în teatru. Comandamentul a ştiut totdeauna tot ce se întâmplă cu primele unităţi, chiar înainte de contact, şi a avut posibilitatea să intervină eficient.

Deşi nu toate ţările sunt în măsură să materializeze acest concept, cele mai dezvoltate dintre acestea au posibilitatea să-l implementeze. În Marea Britanie şi în Suedia, există preocupări destul de avansate în acest sens, datorită atât tehnologiei, îndeosebi tehnologiei informaţiei, cât şi capacităţii şi flexibilităţii economice din aceste ţări. Asemenea preocupări există şi în Franţa, şi în Rusia şi în China şi în multe alte ţări.

De asemenea, armata germană se pregăteşte, la rândul ei, pentru a putea să conducă şi să desfăşoare operaţii în reţea. Există deja sisteme de acest gen în dotare, cum ar fi cele de transmisie de date pentru obuziere, tancuri, marină şi aviaţie. Sistemele de ghidaj HEROS, la forţele terestre, sau AUTOFU la forţele aeriene dispun de interfeţe care corespund exigenţelor RBR.

RBR va impune schimbări radicale în structurile militare, care se vor adapta cu uşurinţă noilor cerinţe ale misiunilor şi ameninţărilor militare. Războaiele anilor viitori vor fi, cu siguranţă, războaie inteligente, unele duse cu cărţile pe faţă, altele extinse mult în spaţii nespecifice, îndeosebi în domeniile economic, cibernetic şi informaţional. Transformările impuse de RBR, chiar dacă vor fi treptate (întrucât cheltuielile sunt foarte mari şi nici o ţară din lume, nici chiar Statele Unite, nu-şi pot permite să le efectueze dintr-o dată), vor fi radicale. RBR cere alte structuri informaţionale, alte sisteme de comandă-control, alte mijloace de lovire, care să fie conectabile la reţea şi să asigure o reacţie imediată şi chiar o acţiune preventivă. Aceste noi sisteme vor fi produse, desigur, de industrie, dar ele vor impune o organizare specifică, mai suplă şi mai uşor adaptabilă schimbărilor spaţiului luptei. Se discută mult, în toată lumea – şi îndeosebi în cea înalt

tehnologizată – aceste aspecte ale transformării. În acest sens, în 2005 s-a organizeazat la Londra o conferinţă unde s-au discutat pe larg aceste aspecte. Această conferinţă a continuat dezbaterile efectuate în noiembrie 2004, tot la Londra, pe această temă. Suportul acestor dezbateri l-a constituit, în mare măsură, experienţa acumulată de coaliţie în războiul din Irak din martie-aprilie 2003 şi din desfăşurarea operaţiilor ulterioare de stabilitate şi stabilizare.

Din experienţa dobândită de forţele coaliţiei şi de armatele ţărilor NATO în procesul de transformare, din Directiva ministerială a NATO, precum şi din alte documentele elaborate în urma summit-ului de la Praga şi a celui de la Istanbul, rezultă unele exigenţe ale procesului de transformare, între care se situează şi următoarele:

- simplificarea actului conducerii;
- mutarea unor raporturi şi mecanisme de conducere de pe verticală pe orizontală;
- adaptarea structurilor la cerinţele de reţea;
- concomitent cu menţinerea potenţialului de acţiune în războiul de mare intensitate, crearea unor abilităţi de acţiune şi de reacţie cerute de procesul de gestionare a crizelor şi conflictelor;
- flexibilizarea şi modularea structurilor;
- formarea unor capacităţi eficiente de combatere a terorismului.

Aceste exigenţe se materializează atât în procesul de transformare a NATO, cât şi în cel de transformare a forţelor naţionale ale statelor membre ale Alianţei şi ale Uniunii Europene. Forţa de Răspuns a NATO (NRF) şi Forţa de Reacţie Rapidă Europeană sunt structuri pentru viitor, mai exact modele (experimentale) de structuri acţionale pentru viitor. La rândul ei, fiecare ţară europeană, începând cu Franţa, care a trecut, potrivit legii programării din perioada 1998-2002, dar şi a celei anterioare, la profesionalizarea armatei şi la realizarea unor structuri mai suple (spre exemplu, Divizia 11 Paraşutişti a devenit Brigada 11 Paraşutişti, fără să-şi piardă, prin profesionalizare, capacitatea de luptă; dimpotrivă, această capacitate a crescut simţitor, datorită profesionalismului) şi continuând cu reformele preconizate în armata Germaniei şi în alte armate din Europa, dar mai ales cu realizarea unor structuri de conducere (Comitet Militar European, Stat Major Militar European) în măsură să conducă operaţii sub egida Uniunii Europene, independente sau complementare NATO.

Americanii vorbesc de un Future Combat System (FCS), prin care se vizează nu doar realizarea unor unităţi mai suple, complet digitalizate, ci şi un sistem coerent şi eficient de integrare a acestora în spaţiul luptei. Spre exemplu, viitoarele sisteme de luptă ale forţelor terestre (Army's Future Combat Systems) urmăresc realizarea unor structuri şi formarea unei

mentalităţi care să asigure un deziderat vechi de când lumea, dar mereu actual: percepe, înţelege, formează şi domină. Reţeaua FCS se compune din patru module deschise: mediul comun de operaţii într-un sistem de sisteme; soft-uri de conducere a luptei; comunicaţii şi calculatoare (C2); sisteme de informaţii (intelligence, recunoaştere şi supraveghere - ISR). Acestea acţionează sinergic unul asupra celuilalt, permiţând viitoarei forţe să vadă, să înţeleagă, să acţioneze prima şi să obţină un succes decisiv.

Legat de implementarea conceptului RBR, Organizaţia de Cooperare în domeniul Armamentelor, care reprezintă şapte ţări europene (Franţa, Germania, Marea Britanie, Spania, Belgia, Luxemburg şi Turcia), va achiziţiona, până în 2022, de la Airbus Military S.L., un număr de 180 de avioane de transport strategic A400M, echipate fiecare cu câte patru sisteme radio VHF/UHF[107]. Acest program constituie cel mai important proiect militar european al deceniului în domeniul sistemelor radio ambarcate. Primele 180 de avioane vor fi livrate în 2009. O altă comandă de 200 avioane care vor fi exportate va fi livrată începând cu acelaşi an, 2009.

Sistemele radio R&S (Rohde & Schwarz) de ultimă generaţie utilizează protocoale de comunicaţie standardizate de NATO. Ele furnizează capacităţi cu salt de frecvenţă rapidă SATURN (a doua generaţie NATO de sisteme radio tactice antibruiaj). Acestora li se pot asocia şi alte funcţiuni prin teledescărcare de noi programe. Avioanele A400M vor putea fi utilizate în spaţiul aerian internaţional în cadrul conceptului RBR.

5.2.5. Strategia RBR, conflictele clasice şi asimetrice

RBR, deocamdată, nu schimbă esenţa strategiei militare: punerea în operă a unei decizii politice. El nu face altceva decât să dinamizeze spaţiul luptei, punând în relaţie directă (în timp real sau aproape real, decalajul fiind neglijabil) toate structurile şi elementele care acţionează în spaţiul luptei. Informaţia în timp real dă posibilitatea forţelor care acţionează să identifice şi să selecteze rapid ţintele, centrele de greutate, centrele vitale, punctele tari şi punctele vulnerabile ale inamicului şi să aleagă cele mai eficiente modalităţi de acţiune. Evident, astfel de obiective nu pot fi realizate decât cu condiţia realizării, *ab initio*, a supremaţiei tehnologice şi informaţionale şi, pe această bază, a iniţiativei strategice. Acest lucru favorizează strategiile directe.

O astfel de filosofie este valabilă în cadrul conflictelor clasice şi îndeosebi în confruntările simetrice sau disproporţionate. Atunci când se confruntă două armate, câştigă cea mai bine dotată, mai puternic motivată şi

[107] http://www.actutem.com/pages/05_04_08_rs.html

mai bine instruită. Acest tip de confruntare – care aparţine războiului simetric – se reduce din ce în ce mai mult la războaie frontaliere sau la confruntări militare desuete. Pe mapamond, cel puţin după încheierea Războiului Rece, se manifestă cu pregnanţă îndeosebi două tipuri de războaie: războiul disproporţionat şi războiul asimetric. Războiul (conflictul) disproporţionat constă în superioritatea clară de forţe, mijloace, strategie şi tactică a uneia dintre părţi şi în imposibilitatea reacţiei părţii inferioare. Războiul (conflictul) asimetric presupune, deopotrivă, disproporţionalitatea, diferenţa clară de doctrine şi strategii, dar şi capacitatea fiecăreia dintre părţile aflate în conflict de a crea vulnerabilităţi celeilalte şi de a le folosi la maximum pe cele existente.

RBR nu a rezolvat decât primele două tipuri de conflicte. În faţa celui de al treilea – care se prezintă ca fiind asimetric şi difuzat capilar în spaţiul luptei şi dincolo de acest spaţiu (practic, în întreaga lume), conceptul RBR nu a găsit încă soluţii. Este adevărat, se studiază, în momentul de faţă, folosirea RBR în conflictele (războaiele) de joasă intensitate, dar rezultatele sunt departe de a fi mulţumitoare, întrucât cerinţele esenţiale ale misiunilor sunt complet diferite de cele ale unei confruntări militare clasice. Nici conceptul CIMIC (Civil Military Cooperation) nu a reuşit să treacă dincolo de o colaborare civil-militar în gestionarea situaţiilor de criză şi în operaţiile postconflict. Ceea ce s-a realizat până acum (protecţia populaţiilor din zonele de conflict, întoarcerea refugiaţilor, asistenţă umanitară, studierea şi ameliorarea condiţiilor de angajare a forţelor într-un teatru, care sunt cu totul deosebite de cele de odinioară, datorită implicării populaţiilor într-un conflict în care nu există fronturi şi limite, multiplicarea actorilor din teatru etc.) nu reprezintă decât modalităţi (desigur, eficiente) de reducere a intensităţii unei crize şi de facilitare a reinstalării păcii şi, ulterior, a dezangajării progresive a forţei.

Conceptul de reţea (cu structurile specifice RBR) are şi aici un spaţiu foarte larg de manifestare. Exigenţele sunt însă mult mai mari decât într-un teatru de operaţii obişnuit, întrucât sfera de angajare, modalităţile concrete şi conţinutul efectiv al angajării sunt mult mai complexe, deoarece includ factorii de mediu, acţiunile preventive, dezamorsarea tensiunilor sau, în operaţiile postconflict, reabilitarea şi refacerea infrastructurilor, a instituţiilor şi sistemelor productive etc. În aceste condiţii, nu doar forţele care acţionează efectiv, ci şi noii actori sau actorii temporari trebuie conectaţi, într-o formă sau alta, la fizionomia şi filosofia de reţea. Or, deocamdată, acest lucru este dificil şi pentru structurile militare.

De unde rezultă că provocările RBR sunt, în continuare, foarte mari şi ele nu se rezolvă doar prin lărgirea benzii Internet, optimizarea sistemelor de comunicaţii, realizarea şi interconectarea bazelor de date, ci şi printr-o

dinamică specifică, adică printr-o nouă arhitectură a filosofiei şi fizionomiei de reţea.

Conceptul NCW/NCO se experimentează, în momentul de faţă, şi în combaterea terorismului. Nu este simplu, întrucât cerinţele sunt altele decât cele dintr-un teatru de operaţii clasic. Războiul împotriva terorismului, care se prezintă, înainte de toate, ca un „război informaţional" (intelligence war), necesită mijloace electronice integrate, care să reducă timpul de intervenţie şi de desfăşurare a operaţiilor electronice. Aceste mijloace asigură forţelor speciale o capacitate de acţiune şi de reacţie adecvată, având în vedere complexitatea situaţiilor şi imposibilitatea standardizării lor.

După John Arquilla, unul dintre promotorii conceptului RBR, modalităţile după care au acţionat Statele Unite în diferite conflicte corespund, în proporţie de 90%, unor strategii militare împotriva marilor actori, specifice Războiului Rece sau perioadei anterioare acestuia. Americanii au bombardat şi distrus depozitele, infrastructurile şi unele elemente de reţea ale organizaţiei teroriste a lui Ben Laden, dar nu şi această organizaţie. De aceea, una dintre provocările cele mai importante pentru RBR este *crearea şi materializarea unei strategii de combatere a terorismului, bazată, deopotrivă, pe înalta tehnologie, pe tehnologia informaţiei, dar şi pe reconsiderarea, din perspectivă tehnologică modernă, a omului, a agentului de informaţii şi a forţelor speciale într-un teatru de operaţii extins, care se identifică, practic, cu întreaga lume*. Or, deocamdată, aşa ceva este foarte greu de realizat, dacă nu chiar imposibil.

Se are, desigur, în vedere faptul că şi terorismul se foloseşte de filosofia şi fizionomia de reţea, chiar dacă nu dispune de tehnologii de vârf şi de tehnologii ale informaţiei. Reţeaua însă există – este vorba de reţeaua Internet, dar şi de reţelele de comunicaţii, de transporturi etc. – şi este folosită în modul cel mai eficient posibil şi de către teroriştі.

De aici, se conturează câteva exigenţe ale folosirii conceptului RBR pentru combaterea terorismului:

- interzicerea sau delimitarea la maximum a accesului organizaţiilor teroriste în reţele sau găsirea unor mijloace adecvate de control şi depistare a acestora;

- lovirea acelor noduri teroriste de reţea, în aşa fel încât respectivele reţele teroriste să devină inoperante;

- crearea unor abilităţi ale grilei senzorilor pentru a facilita descoperirea la timp a organizaţiilor şi grupurilor teroriste şi a intenţiilor acestora.

Din aceste exigenţe rezultă o caracteristică deosebit de importantă a folosirii RBR pentru combaterea terorismului. Ea poate deveni, în viitor, o

dominantă a războiului împotriva terorismului, întrucât se constituie pe o cumulare de potenţiale, asigurând astfel *ab initio* dominanţa strategică şi informaţională, în situaţia în care combaterea terorismului se înscrie într-o paletă mai largă de acţiuni şi nu se reduce doar la cele represive, post-factum. Această caracteristică presupune cumularea mai multor tipuri de strategii (economice, politice, sociale, culturale, antiinfracţionale, anticriminale, informaţionale şi militare) într-un concept mai larg şi mai flexibil, care să permită cucerirea pe toate planurile şi menţinerea iniţiativei strategice în războiul împotriva terorismului. Deci, RBR trebuie să găsească soluţii pentru a depista rapid şi permanent orice terorist şi orice organizaţie teroristă de pe planetă.

5.2.6. RBR şi structura de forţe a Armatei României

Pentru armatele unor ţări mici este foarte greu, dacă nu chiar imposibil, să se treacă dintr-o dată la aplicarea conceptului RBR. Acest lucru nu este uşor nici pentru ţările mari, cu tehnologii avansate, cu experienţă îndelungată şi mari responsabilităţi (asumate sau impuse) în viaţa militară a planetei. De aici nu rezultă în mod obligatoriu că armatele ţărilor mici şi mijlocii trebuie să rămână în afara fluxului revoluţiilor în domeniul militar. Rezultă doar că, în noile condiţii, accesul lor la *high-tech* şi *IT* şi mai ales la cele pe care le presupune RBR va fi destul de limitat şi restricţionat de bugete şi de anumite impuneri politice şi strategice.

Totuşi, cu câteva excepţii, aproape toate ţările europene au aderat la NATO şi la UE, iar perspectivele care se deschid în continuare sunt cele care profilează, la orizontul următoarelor decenii, o foarte accentuată integrare europeană şi euro-atlantică. Dacă aceste perspective nu vor fi perturbate de factori aleatori şi destabilizatori gravi (ceea ce este foarte puţin probabil, dacă nu chiar imposibil), nu se mai pune atât de acut problema accesului ţărilor mici şi mijlocii la tehnologiile de vârf şi la tehnologia informaţiei, întrucât se înţelege de la sine că, făcând parte din sistem, aceste ţări beneficiază de toate avantajele şi performanţele sistemului.

O astfel de constatare ar trebui să fie suficient de liniştitoare, întrucât, *nolens volens,* toţi membrii NATO şi cei ai UE vor beneficia de aceste avantaje, în limita rolurilor pe care şi le asumă sau pe care le primesc.

Realitatea nu este, totuşi, atât de simplă. Nici NATO şi nici UE nu operează cu strategii nivelatoare, iar repartiţia rolurilor este, de fapt, o asumare de responsabilităţi şi de angajamente care conferă fiecărui stat un anumit statut şi o anumită personalitate. Cu alte cuvinte, nu poţi beneficia de toate avantajele, dacă stai cu mâna în sân şi aştepţi doar să culegi roadele efortului altora, pe motiv că faci parte din sistem şi trebuie să beneficiezi de

avantajele sistemului. La urma urmei, aşa cum se prevede în articolul 1 al Tratatului de la Washington, NATO este o alianţă de state suverane, de unde se desprinde concluzia că responsabilitatea pentru buna funcţionare a Alianţei, dar şi pentru binele şi securitatea fiecăruia dintre membrii ei, aparţine, în primul rând, statelor. Aşadar, nimeni n-o să implementeze conceptul RBR într-o armată, dacă factorii de decizie din ţara căreia aparţine acea armată nu doresc acest lucru şi nu acţionează în acest sens. De aceea, considerăm că implementarea conceptului RBR în Armata României ţine, în primul rând, de responsabilitatea statului român, şi ea trebuie făcută atât prin efort propriu, cât şi în colaborare cu membrii Alianţei şi specialiştii în domeniu din cadrul Alianţei Nord-Atlantice şi Uniunii Europene. Nu este de-ajuns să spunem: „Dorim RBR, vrem RBR!“. Trebuie să depunem şi eforturile cerute pentru un astfel de demers, începând cu înţelegerea şi cunoaşterea detaliată a conceptului şi continuând cu angajarea industriei, finanţei, economiei şi inteligenţei pentru realizarea, în context NATO şi UE, a acestui deziderat. Pentru că este foarte clar că Armata României, o armată modernă şi cu tradiţii foarte frumoase, nu poate rămâne în afara acestui concept.

Deciziile care s-au luat, strategia forţelor, strategia mijloacelor şi strategiile operaţionale, concretizate în programul de guvernare, în strategiile de securitate elaborate până în prezent şi în celelalte documente de conducere – unele, în funcţiune, altele în curs de elaborare sau de modernizare –, modificările operate şi care vor mai fi operate pe parcurs pun în ecuaţie acest obiectiv şi dau un semnal favorabil procesului de implementare a RBR. Restricţiile politico-militare, economice şi tehnologice şi, mai ales, cele bugetare cer soluţii ingenioase şi flexibile, variante şi strategii de rezervă, precum şi asistenţă din partea partenerilor noştri strategici, îndeosebi din partea Statelor Unite ale Americii, care deţin supremaţia absolută în domeniu.

Deocamdată, RBR nu este la îndemâna oricui, iar cheltuielile pentru achiziţionarea sau asimilarea tehnologiei care-l face posibil sunt extrem de mari. De aceea, un astfel de concept trebuie analizat cu foarte multă atenţie, mai ales din punctul de vedere al dimensiunilor *high-tech* şi *IT*, cu hardware şi software aferente, întrucât acestea reprezintă, de fapt, suportul esenţial al Războiului bazat pe Reţea.

Se pune o întrebare esenţială: *Implementarea conceptului RBR în Armata României, ca în oricare altă armată, trebuie să urmeze o metodologie a paşilor mărunţi sau una a terapiei de şoc?* Ar fi de preferat, desigur, o strategie bazată pe o terapie de şoc, întrucât este mult mai uşor să iei totul de la început, decât să ameliorezi, să repari, să corectezi, să implementezi un concept care, practic, revoluţionează arta militară. Cum să

introduci, prin metoda paşilor mărunţi, un concept revoluţionar? Şi totuşi, se pare că o astfel de metodă este preferată de toată lumea, inclusiv de Statele Unite ale Americii. Numai că introducerea tehnologiilor şi aplicarea strategiilor care asigură punerea în operă a acestui concept nu reprezintă un proces linear, ci unul dinamic complex, cu sisteme de acumulări mai mult sau mai puţin lente, în general prin paşi mărunţi, dar şi cu salturi spectaculoase şi ascensiuni accelerate.

Sunt, totuşi, câteva priorităţi în ceea ce priveşte introducerea acestui concept şi transpunerea lui în practica instrucţiei, a conducerii şi a acţiunilor militare din teatrele de operaţii şi din afara acestora, inclusiv în procesul de gestionare a crizelor şi conflictelor. Printre acestea considerăm că se conturează şi următoarele:

- lărgirea benzii de reţea pentru asigurarea creşterii capacităţii şi vitezei de transmitere a datelor şi informaţiilor;
- echiparea reţelelor cu hardware şi software necesare RBR;
- realizarea şi operaţionalizarea bazelor de date necesare RBR;
- realizarea şi interconectarea în reţea a senzorilor şi surselor I2SR;
- structurarea comandamentelor operaţionale şi a unităţilor de luptă în aşa fel încât să poată opera în reţele reale şi virtuale;
- realizarea unor sisteme de arme compatibile cu filosofia RBR şi adaptarea celor existente la noile exigenţe.

Aceste exigenţe se pun deja în aplicare, atât la nivelul NATO şi la cel al UE, cât şi de către fiecare ţară membră a acestor organizaţii. La acest proces nu participă doar armatele şi decidenţii politici, ci, într-o formă sau alta, cercetarea ştiinţifică, industria de armamente, înalta tehnologie, tehnologia informaţiei, dar şi corporaţiile specializate în hardware şi software.

Esenţa Războiului bazat pe Reţea o constituie accesul în timp real la informaţie, cunoaşterea exactă, completă şi complexă a spaţiului luptei şi a tot ceea ce ţine de acesta şi acţiunea militară (sau nonmilitară) adecvată.

Puţine ţări din lume pot spera să realizeze singure, fără o strânsă cooperare cu celelalte, aceste obiective. De aceea, în realizarea unor capacităţi şi abilităţi cerute de RBR, un rol deosebit îl au alianţele, coaliţiile şi cooperarea în domeniul *high-tech*, *IT* şi industriei de armamente. NATO şi UE se află în plină materializare a unui astfel de demers, centrat pe relaţia euro-americană, iar principalii protagonişti sunt, bineînţeles, Statele Unite şi Uniunea Europeană. După ce va intra în vigoare Constituţia Europeană şi UE va deveni o entitate compatibilă din toate punctele de vedere cu Statele Unite, acest proces de colaborare în modernizarea structurilor şi tehnologiilor necesare RBR va cunoaşte un salt remarcabil.

Armata Română este şi trebuie să fie beneficiară a acestei noi dimensiuni a revoluţiei în domeniul militar. Ea trebuie să facă toţi paşii posibili pentru implementarea conceptului RBR şi a noii filosofii a procesului de gestionare a crizelor şi conflictelor.

O strategie de implementare a acestui concept – începută deja cu câţiva ani în urmă – ar trebui să fie centrată în continuare şi pe următoarele obiective importante:

- definitivarea sistemului de transmisiuni al Armatei României şi crearea condiţiilor tehnice şi de software necesare integrării lui depline în fizionomia de reţea, avându-se în vedere banda lărgită şi posibilitatea folosirii în acest sens a Internet-ului şi altor reţele;

- integrarea treptată, pe măsura înlocuirii tehnologiilor vechi cu altele noi, şi a celorlalte sisteme – cel de control şi supraveghere a spaţiului aerian, cel de supraveghere a spaţiului maritim etc. – în acelaşi sistem unitar şi flexibil care să fie compatibil cu sistemele NATO şi UE şi cu tot ce ţine de fizionomia informaţiei, conducerii şi acţiunii pe bază de reţea;

- achiziţionarea sau producerea de componente hardware şi software şi a unor sisteme de arme care să poată fi conectate între ele într-o reţea a mijloacelor de luptă din teatru şi din afara acestuia, precum şi cu reţelele de comandă-control C4 şi cu cele I2SR;

- adaptarea în permanenţă a structurilor la exigenţele RBR.

În următoarele decenii, conceptul RBR va cunoaşte, probabil, o foarte mare dezvoltare. Ţările NATO şi Uniunea Europeană vor adera din ce în ce mai mult la viitoarele strategii, situându-se, ca întotdeauna, în avangarda tehnologică, doctrinară şi strategică a politicii militare, războiului şi luptei armate. În acest timp, decalajele tehnologice dintre ţările care vor dispune de tehnologii şi strategii RBR şi ţările care nu vor avea acces la astfel de tehnologii se vor accentua şi mai mult, iar ameninţările asimetrice se vor intensifica. De aceea, după toate probabilităţile, adaptarea conceptului la noile tipuri de ameninţări şi conflicte va reprezenta una dintre priorităţile viitorului apropiat. În acest sens, se vor dezvolta îndeosebi mijloacele I2SR şi reţelele aferente, precum şi cele legate nemijlocit de procesul de gestionare a crizelor şi conflictelor.

De unde rezultă că:

1. Tehnologia informaţiei afectează producţia, comerţul, relaţiile internaţionale, viaţa oamenilor. Ea revoluţionează afacerile, determinând dispariţia unora dintre industriile tradiţionale şi creşterea incredibilă a altora[108]. Chiar dacă problemele întreprinderilor rămân, în esenţă, aceleaşi, mijloacele de rezolvare a acestora se schimbă radical. Apare un nou mod de

[108] www.ameinfo.com/news/Detailed/54916.html

gândire: gândirea în reţea. Acelaşi lucru se manifestă şi în cadrul problemelor militare, ale pregătirii şi desfăşurării războaielor şi conflictelor armate, ale participării tot mai frecvente şi hotărâtoare a structurilor militare şi civil-militare la procesul de gestionare a crizelor şi conflictelor armate.

2. Mediul conflictual militar rămâne, în continuare, primejdios, violent, nesigur şi haotic, dar noile tehnologii permit o mai bună cunoaştere a acestuia şi, în consecinţă, noi maniere de gestionare a conflictualităţii, de stabilire şi îndeplinire a misiunilor. Această nouă filosofie se manifestă, în primul rând, la nivelul marilor armate şi nu afectează în mod direct ţările mici, întrucât acestea, deocamdată, nu-şi pot permite accesul la astfel de tehnologii. Bugetul lor militar, spre exemplu, chiar dacă atinge un miliard de dolari, este, totuşi, de peste 400 de ori inferior celui al Statelor Unite şi de 30-40 de ori mai mic decât cel al unora dintre ţările importante din cadrul Uniunii Europene. Cu un astfel de buget este greu să ai acces la înaltele tehnologii cerute de RBR, dar nimeni nu poate eluda aceste noi realităţi. De aceea, şi pentru ţările mici sau care nu-şi pot permite cheltuieli militare substanţiale, există unele soluţii specifice de accedere în spaţiul RBR. Aceste soluţii se află în tratarea problemelor cu care se confruntă, în implementarea RBR, prin filosofia de alianţă şi printr-un concept naţional lărgit.

3. O astfel de perspectivă trebuie să se manifeste în modul în care sunt concepute, dezvoltate, echipate şi retehnologizate sistemele de comunicaţii, în dinamica reţelelor Internet, a reţelelor de informaţii-comunicaţii în domeniul economic, îndeosebi în cel al producţiei şi asimilării de tehnologii de vârf şi de tehnologii ale informaţiei, în pregătirea specialiştilor şi managerilor de sisteme şi de reţele, în realizarea sau asimilarea tehnologiilor hardware şi software necesare.

4. Pentru Armata României, care se află într-un proces de transformare, problema RBR este la fel de importantă ca pentru oricare altă armată din NATO. De aceea, este bine ca un astfel de proces să se desfăşoare nu doar în funcţie de resurse şi de exigenţele formulate în Directiva Ministerială NATO şi în alte documente ale Alianţei, ci şi sub asistenţa unor specialişti în domeniul implementării RBR, pornind de la priorităţile noastre care ţin de structura de forţe, definitivarea STAR şi a sistemelor C4, de strategia de înzestrare şi de problemele foarte complexe ale modernizării economiei naţionale.

CAPITOLUL 6
ANALIZA PRINCIPALELOR TIPURI DE CRIZE ŞI CONFLICTE ARMATE

Lumea merge din criză în criză. Crizele nu reprezintă chiar o fatalitate, dar nici un dar care aduce întregii lumi pace şi prosperitate. Crizele sunt, deopotrivă, dezastre extinse la spaţii imense, dar şi modalităţi de depăşire a unor situaţii anacronice, de reconfigurare şi chiar de reînnoire a sistemelor şi proceselor. În esenţa lor, crizele au determinări obiective. Adică, nolens-volens, ele se produc, iar omul nu le poate controla pe deplin. Există însă şi numeroase cauze subiective, factori generatori, factori stimulatori şi factori perturbatori, iar acest lucru trebuie cunoscut. Chiar dacă fenomenul crizei nu poate fi eradicat – crizele sunt însoţitoare ale societăţii omeneşti, iar configuraţia, amploarea şi intensitatea lor dau o imagine asupra stării reale a acestei societăţi –, el trebuie analizat, înţeles, cunoscut.

6.1. Crizele şi războiul din spaţiul fost iugoslav

1. **Denumirea crizei**: **SECESIUNEA R.F. IUGOSLAVIA**
2. Scurtă prezentare a crizei
2.1. Contextul geopolitic al declanşării crizei iugoslave

Dispariţia Uniunii Sovietice şi dezintegrarea partidelor comuniste din estul Europei i-au determinat pe mulţi locuitori ai Iugoslaviei să înţeleagă că viitorul lor nu înseamnă comunism[109].

Teama de o invazie sovietică, vehiculată de Tito pentru a ţine unite republicile iugoslave, s-a evaporat, nevoia de a sta împreună împotriva unui pericol extern nu mai exista.

Liderii comunişti din fiecare republică au văzut cu claritate spectrul dispariţiei lor. De vreme ce comunismul nu mai putea fi utilizat ca bază ideologică pentru deţinerea puterii, ei au avut nevoie de o nouă platformă motivaţională. Ea a fost descoperită, pe de o parte, în exodul masiv spre Occident (ca forţă de muncă sezonieră) şi, pe de altă parte, în reînvierea

[109] **Jakob W. Kipp, Timothy L. Thomas**, *International Ramification of Yugoslav's Serial Wars: the challenge of Ethno-National Conflicts for a Post Cold War, European Order,* Foreign Military Studies Office, Fort Leavenworth, Kansas, ianuarie 1993, p.6.

ultranaţionalismului. Vechile diferenţe, vechile temeri şi nedreptăţi au fost folosite pentru a-i menţine la putere.

Franjo Tudjman, în Croaţia, Slobodan Miloşevici, în Serbia şi Alija Izetbegovic – preşedinte al Partidului Acţiunii Democratice –, în Bosnia-Herţegovina, purtau stigmatul unui comportament şi discurs şovin, care puteau fi trecute cu vederea doar de susţinătorii lor înfocaţi.

Tudjman, fost general în armata iugoslavă[110], a predat istoria în Zagreb. Pe lângă cultivarea în rândul tinerilor a unor puternice sentimente naţionale, una din temele lui favorite a fost problema evreiască[111].

Dacă Tudjman a redeşteptat ultranaţionalismul pentru croaţii din Croaţia şi Bosnia-Herţegovina, acelaşi lucru s-a întâmplat şi cu cei 3.000.000 de sârbi din cele două republici. Miloşevici a acţionat în antiteză, insuflând sârbilor sentimentul superiorităţii naţiei iniţiale. Ca fost demnitar comunist, devenit socialist, el s-a manifestat ca un politician versat şi demagog, care a jucat cartea naţionalismului sârb pentru a ajunge la putere.

Pe 28 iunie 1989, la aniversarea a 600 de ani de la bătălia de la Kosovo Polje, preşedintele Milosevici a rostit un discurs pasionat, declarând că provincia Kosovo, pământul natal al naţiunii sârbe şi locul multor aşezăminte religioase sârbe, va rămâne al sârbilor pentru totdeauna[112]. Declaraţia era în contradicţie cu ceea ce se întâmplase în provincie după cel de-al Doilea Război Mondial, cu noile realităţi demografice şi etnice. Refuzului lui Tito de a permite reîntoarcerea sârbilor dislocaţi de război, i-au urmat rapid un nou exod al sârbilor deveniţi dintr-odată minoritari, un aflux de populaţie albaneză dinspre Albania, precum şi o uriaşă rată a natalităţii pentru noua majoritate a provinciei. Recensământul din anul 1990 arăta că doar un procent de 10% din populaţia provinciei era format din sârbi[113].

Alija Izetbegovic, spre deosebire de Tudjman sau Miloşevici, nu era un fost comunist transformat în socialist. În tinereţe, a fost fundamentalist islamic, petrecându-şi zece ani în închisoare, pe timpul lui Tito, pentru vederile sale extremiste. Alegerea sa ca lider al musulmanilor din Bosnia, în anul 1990, a fost un semnal de alarmă pentru minorităţile sârbă şi croată din această republică.

Influenţaţi de liderii lor ultranaţionalişti, croaţii şi musulmanii se temeau de expansionismul sârb. Sârbii, pe de altă parte, şi-au reamintit

[110] **Benett Christopher**, *Yugoslavia's bloody collapse: causes, course and consequenses,* New York University Press, Washington Square, 1995, p.123.
[111] **M. Cherif Bassiouni**, United Nations Comission of Experts*, Report on the Historical Background of the Civil War in the Former Yugoslavia, Security Council Resolution 780*, Geneva, 1994, p.32.
[112] Ibidem, p.32.
[113] Ibidem, p.32.

atrocităţile comise de ustaşii croaţi şi musulmani în timpul celui de-al Doilea Război Mondial. Memoria colectivă se reactivează periculos în astfel de împrejurări.

2.2. Acţiunile desfăşurate de SLOVENIA pentru desprinderea de statul iugoslav

2.2.1. Acţiuni politice

La scurt timp după preluarea conducerii R.F.Iugoslavia de către Miloşevici, o coaliţie de partide şi mişcări populare din Slovenia a făcut presiuni asupra conducerii acesteia pentru a începe demersurile de rupere de Federaţie. Febra mişcării a acaparat rapid organele de decizie ale Republicii. Disensiunile dintre comuniştii sloveni şi cei de la Belgrad au declanşat începutul disoluţiei Iugoslaviei.

Cetăţenii acestei ţări unanim apreciau, încă din anii ’80, că Slovenia era republica iugoslavă cea mai înfloritoare din punct de vedere al dezvoltării culturale şi artistice. Aceasta se corobora cu existenţa celui mai înalt nivel de trai dintre toate regiunile federaţiei şi contribuia la crearea unei imagini cu totul particulare a acestei republici.

Realităţile au condus la crearea unor discrepanţe materiale şi spirituale faţă de celelalte regiuni, urmate de apariţia şi dezvoltarea rapidă a naţionalismului. A urmat ruptura de ideologia marxist-leninistă.

Naţionalismul sloven se construia însă pe alte repere decât în celelalte republici iugoslave. Parametrii lui principali constau mai curând în încrederea în viitor, dezvoltarea identităţii slovene şi în relaţia tradiţională cu Vestul, decât pe reactualizarea problemelor istorice. Factorii de decizie erau foarte atenţi la stabilirea momentului secesiunii. Ei nu aşteptau decât ocazia favorabilă când acest gest se putea face fără consecinţe grave pentru mica republică.

Astfel, la mijlocul anilor ’80, emisiunea de televiziune „*Slovenia, patria mea*“, unde erau evidenţiate frumuseţile naturale ale republicii, se bucura de un mare succes[114].

Succesul avut la televiziune i-a făcut pe conducătorii comunişti să folosească principalul mijloc de informare şi în alte scopuri, de această dată, pur propagandistice şi politice. Emisiunile de televiziune au început să prezinte discrepanţele dintre Slovenia şi celelalte republici, aruncând vina căderii economice pe umerii „centrului“ de la Belgrad. Probleme ecologice, dezvoltarea unui tineret recalcitrant la ordinele de recrutare militară ale puterii de la Belgrad, societăţile de artişti sloveni care parodiau societatea

[114] **Benett Christopher**, *Op.cit.*, p.103.

iugoslavă contemporană au contribuit din plin la individualizarea acestei identităţi.

În această perioadă, militarii iugoslavi erau trimişi să menţină ordinea în regiunea autonomă Kosovo. Simpatiile proalbaneze ale slovenilor au devenit publice. Acest lucru a îngreunat foarte mult misiunea comuniştilor sloveni, parte în acel moment a Uniunii Comuniştilor Iugoslavi. Ei au sperat, până în ultimul moment, că Miloşevici va scădea tonul naţionalist şi l-au şi sprijinit atunci când acesta a demis conducerea de la Pristina. Aceasta însă nu s-a întâmplat şi astfel puterea politică de la Ljubljana nu a avut altceva de făcut decât să se ralieze protestelor opoziţiei slovene. Când preşedinţia federală iugoslavă a trimis trupe în Kosovo, 1.000.000 de sloveni au semnat o petiţie împotriva stării de urgenţă. Comuniştii sloveni s-au aliat cu opoziţia şi s-au împotrivit conducerii de la Belgrad. Curând contingentul de poliţişti sloveni trimişi în Kosovo a fost retras.

A urmat o perioadă în care teatrul de confruntare s-a mutat în parlament. Rezultatul a constat în aprobarea a 54 de amendamente aduse Constituţiei slovene care eliminau monopolul Ligii Comuniştilor Iugoslavi şi prezentau explicit dreptul la secesiunea de Iugoslavia.

În ianuarie 1990 a avut loc cel de-al 14-lea congres al Ligii Comuniştilor Iugoslavi. Milan Kucan a sperat că va putea prezenta de la tribuna congresului proiectul comuniştilor sloveni de reformare a ţării pe baze confederative. Suporterii lui Miloşevici nu i-au permis însă să-şi prezinte în mod corespunzător acest program. Rezultatul a fost părăsirea lucrărilor congresului de către delegaţia slovenă. A urmat delegaţia croată. Reprezentanţii Bosniei – Herţegovina şi cei ai Macedoniei au declarat că, în acest caz, lucrările congresului nu mai pot continua şi astfel încercarea lui Slobodan Miloşevici de recentralizare a puterii politice s-a încheiat cu un eşec de proporţii. Foarte puţin puteau însă prognoza evenimentele care au urmat.

2.2.2. Acţiuni militare

Independenţa Sloveniei avea să fie afirmată la sfârşitul anului 1990. Din punct de vedere economic, republica era deja cvasiindependentă.

Pe 23 decembrie 1990, în aceeaşi zi în care Slobodan Miloşevici era reales preşedinte al Serbiei, marea majoritate a slovenilor a votat pentru independenţă. Trei zile mai târziu, parlamentul sloven şi-a declarat intenţia de a proclama independenţa ţării în curs de şase luni. Evenimentele aveau să se precipite şi din punct de vedere militar. Deja armata iugoslavă exersa scenarii de război în care „inamici“ erau Slovenia şi Croaţia.

Printr-o acţiune concertată, Slovenia şi Croaţia şi-au declarat, pe 26 iunie 1991, independenţa de Federaţia iugoslavă**.** *În zorii zilei următoare*[115]*, avea să se declanşeze în Europa prima confruntare armată, după încetarea celui de-al Doilea Război Mondial*.

Ordinul de intrare în acţiune a tancurilor iugoslave a venit din partea Marelui Stat Major al Armatei Naţionale Iugoslave. În absenţa unei decizii politice, acest ordin era ilegal. Conducerea militară de la Belgrad îşi baza decizia pe o interpretare proprie a lipsei de sprijin acordată de comunitatea internaţională independenţei Sloveniei şi Croaţiei.

Pentru a demonstra că forţele militare iugoslave apără interesele republicii, trupele desfăşurate în Slovenia au avut în frunte un general sloven, Konrad Kolsek, iar intervenţia s-a produs, în special, de-a lungul graniţelor republicane. Demonstraţia militară de forţe care a urmat, prin deplasarea tancurilor către graniţă prin marile oraşe, reprezenta punctul culminant al presiunii exercitate asupra conducerii republicii pentru a-i face pe liderii politici ai acesteia să renunţe la planurile de separare. Rezultatul a fost însă altul.

Forţele slovene s-au angajat în confruntări locale cu trupele iugoslave. Deşi diferenţa de înzestrare şi antrenament era uriaşă, liderii sloveni au decis să lupte.

Decizia lor se baza pe faptul că, în acea perioadă, militarii iugoslavi erau deja implicaţi în alte zone ale federaţiei, în special în Croaţia, Bosnia-Herţegovina şi Kosovo. Rezistenţa a constat într-o angajare militară de uzură urbană. Deşi forţele slovene erau foarte slab înarmate, ele au reuşit imobilizarea mai multor unităţi iugoslave, folosind tactica războiului popular generalizat, doctrină a armatei iugoslave, elaborată în anii ’60, pentru respingerea unei agresiuni externe. Rezultatele confruntărilor dintre forţele slovene şi militarii iugoslavi au fost defavorabile acestora din urmă.

Timp de câteva zile s-au purtat lupte între subunităţile iugoslave şi forţele slovene în mai multe regiuni ale republicii.

În această perioadă, comunitatea europeană a început demersurile pentru rezolvarea crizei. Pe 7 iulie, s-a ajuns la un acord de încetare a luptelor şi părţile şi-au exprimat hotărârea pentru respectarea Acordului de la Brioni. Acordul prevedea, printre altele, un moratoriu de trei luni pentru declararea independenţei Sloveniei, precum şi preluarea preşedinţiei colective de către croatul Tipe Mesic. Războiul avea să se mute curând pe teritoriul Croaţiei.

[115] Sir Russell Johnston, *The Yugoslav Conflict – Chronology of events from 30 th May 1991-8th November 1993*, Western European Union, Defence Committee, 39th Session, Paris, 29 noiembrie 1993, p.1.

2.3. Acţiunile politico-militare desfăşurate de Croaţia pentru obţinerea independenţei

Adoptată în luna decembrie 1990, Constituţia din Croaţia, deşi recunoştea egalitatea tuturor naţionalităţilor şi minorităţilor, a stabilit un nou steag naţional, identic cu cel al Statului Fascist Independent al Croaţiei din timpul celui de-al Doilea Război Mondial, şi adoptarea alfabetului latin ca singurul alfabet oficial al ţării.[116] Aceste noutăţi au produs temeri în rândul minorităţilii sârbe, deja sensibilizată de amintirea genocidului produs cu cinci decenii în urmă.

Modificarea steagului, la câteva luni după adoptarea lui, a făcut prea puţin pentru eliminarea tensiunilor. Răul fusese deja produs.

Croaţia şi-a declarat secesiunea de Iugoslavia pe 25 iunie 1991. Luptele dintre armata iugoslavă, formată acum în majoritate din sârbi, şi forţele croate au început imediat. Ostilităţile erau concentrate, aşa cum era de aşteptat, în vechea regiune Krajina, de-a lungul frontierei croato-bosniace şi în Slavonia, o provincie din estul Croaţiei. În aceste zone, sârbii locuiau de secole, iar hotarele vieţuirii lor fuseseră modificate de multe ori de-a lungul istoriei. Mulţi sârbi din Croaţia s-au temut cu adevărat de renaşterea naţionalismului croat, pe fondul virulenţei retoricii lui Tudjman.

Naţionaliştii sârbi de la Belgrad erau hotărâţi să-şi protejeze fraţii de aceeaşi etnie. Ei nu doreau ca lucrurile petrecute în timpul celui de-al Doilea Război Mondial, să se mai repete. Pentru aceasta, armata iugoslavă a acţionat preventiv, bombardând, în toamna anului 1991, oraşele Vukovar şi Osijek din Slavonia croată. La mijlocul lui noiembrie, după două luni de bombardament intens, oraşul Vukovar a fost cucerit.

În Krajina şi Slavonia, sârbii au proclamat o republică sârbă şi au preluat controlul a 30% din teritoriul croat, la adăpostul tancurilor armatei iugoslave[117].

Din punct de vedere al prezentării în mass-media, începutul conflictului a fost favorabil sârbilor. Cauza unităţii iugoslave era privită favorabil de către cancelariile occidentale. Ele exercitau presiuni pentru amânarea proclamării independenţei Croaţiei şi Sloveniei.

Mai târziu, această percepţie a fost schimbată profund, datorită imaginilor de cruzime şi atrocităţilor filmate în timpul desfăşurării confruntărilor. Aceste acte de răzbunare colectivă au fost comise, cel puţin la începutul războiului, în majoritate de către grupurile paramilitare sârbe, Cetnicii sau Arkanovcii.

După o perioadă de hărţuire între sârbi şi croaţi, confruntarea militară propriu-zisă a atins o intensitate deosebită la sfârşitul lunii iunie 1991, după

[116] **M.Cherif Bassouni**, *op.cit*. p.34.
[117] **Mladen Klemencic**, *op.cit*. pp.1-245.

declararea independenţei Croaţiei. În fapt, chiar înainte de această perioadă, Zagrebul pierduse mare parte din autoritatea sa asupra localităţilor şi regiunilor sârbe rebele, acolo unde liderii locali îşi proclamaseră autonomia faţă de autoritatea centrală. Perioada care a urmat a fost caracterizată de multe confuzii şi ambiguităţi la nivelul deciziilor politice şi militare.

Zonele revendicate de sârbi erau în general ţinuturi de graniţă ale Croaţiei şi legăturile lor cu populaţia majoritară croată nu fuseseră niciodată prea puternice. Slavonia de Est fusese colonizată în mare măsură de sârbi, după cel de-al Doilea Război Mondial. Ei primiseră gospodăriile părăsite de germani. Geografic şi spiritual, noii locuitori ai regiunii erau mult mai aproape de Belgrad decât de Zagreb. Zona din jurul oraşului Knin fusese un fief al cetnicilor în timpul celui de al Doilea Război Mondial.

De aceea, marea majoritate a luptătorilor sârbi din unităţile de autoapărare nou create provenea din zona rurală a Croaţiei. Aceste entităţi organizatorice erau constituite pe baza statelor de funcţionare ale elementelor teritoriale ale sistemul naţional de apărare generalizată al armatei iugoslave.

Şi croaţii au avut asemenea subunităţi, constituite în special din tineri veniţi din diaspora croată. Aceştia au intrat mult mai uşor decât concetăţenii lor autohtoni în cercul crimelor de război. Pe lângă faptul că legăturile intercomunitare nu mai reprezentau norme de convieţuire pentru ei, eventualele consecinţe ale faptelor lor îi atingeau mai puţin, de vreme ce, după încheierea ostilităţilor, ei se puteau reîntoarce în mijlocul comunităţilor americane, australiene sau canadiene din care proveneau[118].

Militarii de origine croată au părăsit în mod masiv armata iugoslavă, pentru a se înscrie în Garda Naţională Croată, o jandarmerie înarmată, formată în mai 1991. Insuficienţa armamentului modern a determinat ca unii dintre combatanţii croaţi să se înarmeze cu mijloace de luptă folosite în timpul celui de-al Doilea Război Mondial. Situaţia aceasta a început să se schimbe pe măsură ce diaspora croată s-a implicat în furnizarea de fonduri şi echipamente, iar structurile de aprovizionare cu armament au început să funcţioneze. Pentru aceasta, de multe ori au folosit serviciile pieţei negre.

La începutul ostilităţilor, forţele iugoslave au evitat un contact direct cu Garda Naţională Croată. S-a acţionat, în principal, prin bombardamentele de la distanţă asupra localităţilor croate. Distrugerile erau foarte mari. După ce bombardamentele se încheiau, forţe paramilitare sârbe intrau în localităţile asediate şi acţionau cu deosebită brutalitate asupra civililor.

Aceasta a determinat ca Baranja, provincie aflată în nord-estul Croaţiei, la graniţa cu Ungaria şi Voivodina, să fie supusă la jumătatea lui

[118] **Benett Christopher**, *op.cit*., p.167.

august 1991. O lună mai târziu, a fost cucerită cea mai mare parte a regiunilor Banija şi Kordum, unde populaţia sârbă era majoritară.

Cele mai importante bătălii s-au purtat pentru oraşele Vukovar şi Dubrovnik. Locaţia Vukovarului pe graniţa dintre Croaţia şi Serbia i-a creat nenumărate servituţi pentru apărare. A devenit o pradă relativ uşoară pentru forţele paramilitare sârbe. A urmat centrul turistic Dubrovnik. Aici teritoriul din jurul oraşului a fost rapid cucerit. Asediul asupra oraşului de pe coasta Dalmaţiei a redus ritmul ofensivei sârbe. Demn de remarcat este faptul că etnicii sârbi care formau 6,7% din populaţia oraşului au pactizat cu ceilalţi locuitori în efortul de apărare. Oraşul a refuzat să se predea şi a fost imediat supus unui asediu distrugător. În acest moment, comunitatea internaţională a reacţionat vehement în faţa distrugerilor provocate monumentelor istorice de către artileria sârbă, mult mai vehement decât la uciderea a sute şi mii de locuitori ai oraşului Vukovar.

După ce, în vara anului 1991, sute de tineri soldaţi croaţi au fost aruncaţi în luptă fără o minimă pregătire militară, în virtutea determinării comunităţii internaţionale să ia atitudine după sacrificarea vieţilor acestora, schimbările petrecute în teren după căderea Vukovarului, precum şi relativul echilibru care se crease pe fronturi prin efortul de înarmare şi mobilizare făcut în lunile anterioare, au creat condiţii pentru o nouă abordare a conflictului. Comunitatea internaţională era, graţie şi presiunilor făcute de Germania, gata să recunoască independenţa Croaţiei.

Situaţia politico-militară a momentului l-a determinat pe Slobodan Miloşevici să facă apel la Naţiunile Unite pentru a pregăti un tratat de pace. Acordul realizat de ONU a fost conceput de diplomatul american Cyrus Vance şi semnat în Sarajevo, pe 2 ianuarie 1992[119]. În urma acestui acord trebuia să sosească în zonă o forţă internaţională de 14.000 militari şi erau create zone demilitarizate. Forţele sârbe trebuiau să se retragă din zonele în care nu exista populaţie sârbă – lucru pe care acestea deja începuseră să-l facă, prin transferuri importante de populaţie. Forţa de pace trebuia de asemenea, să asigure întoarcerea acasă a refugiaţilor. Statutul enclavelor sârbe rămânea totuşi neclar pentru Zagreb, acestea continuând să fie considerate teritoriu croat, în timp ce Belgradul nutrea speranţa că vor deveni independente.

Zagrebul a folosit şi el, la rândul lui, o serie de stratageme. Spre exemplu, înlocuind crainica de la postul de televiziune sârbească din Krajna, cu o croată care semăna perfect cu respectiva, şi profitând de indisciplina forţelor sârbe din dispozitivul care acţiona în zonă, a transmis populaţiei sârbe un ordin de evacuare. Sârbii au părăsit astfel imediat provincia.

[119] Sir Russell Johnston, op.cit.

O inadaptare a Belgradului la situaţia internaţională avea să aducă victoria în tabăra adversă. Două elicoptere ale unei misiuni de bune oficii ale Comunităţii Europene care se îndreptau spre Zagreb au fost lovite de avioane iugoslave. Supravieţuitorii au dat declaraţii fulminante despre atrocităţile sârbeşti în toate mediile de informare. Drept urmare, statele europene sensibile la orice act de genocid, pe 15 ianuarie, au recunoscut independenţa Croaţiei. Statele Unite aveau să facă acest lucru de-abia trei luni mai târziu, pe 6 aprilie, când, alături de Slovenia şi Croaţia, a fost recunoscută ca stat independent şi Bosnia-Herţegovina[120].

2.4. Războiul civil din Bosnia-Herţegovina

Demn de remarcat este faptul că, dacă oricare din cele şase republici ale Iugoslaviei putea găsi suficiente argumente pentru a demonstra o identitate proprie, pretenţiile Bosniei la acest statut erau destul de fragile, deoarece respectiva republică a cunoscut doar scurte perioade de independenţă şi multe transmutări de populaţie.

În acest sens, un exemplu poate fi concludent: Muntenegru nu a fost niciodată ocupat de Imperiul Otoman sau de cel Habsburgic, în schimb, Bosnia a cunoscut supunerea succesivă atât la Poarta Otomană, cât şi la Curtea de la Viena.

Drept urmare, în 1990, populaţia Bosniei-Herţegovina era formată din 40% musulmani (cei mai mulţi de origine slavă), 32% sârbi, 18% croaţi, restul fiind alcătuită din evrei, ţigani dar şi din cel mai mare procent de iugoslavi din toate cele şase republici[121]. Acest micro-model de Iugoslavie a determinat o lentoare a evoluţiei spre secesiune. Mai mult ca în oricare altă parte a Iugoslaviei, locuitorii Bosniei-Herţegovina au trăit împreună şi au învăţat să pună diferenţele etnice şi religioase dintre ei pe un plan secundar. Căsătoriile mixte erau destul de comune în această republică[122]. Sarajevo, loc de întâlnire între Est şi Vest, era un oraş cosmopolit, centru cultural şi sportiv. El a găzduit, de altfel, Jocurile Olimpice de Iarnă din anul 1984.

Pentru relaţiile interumane sănătoase cultivate cu multă atenţie într-un mediu multietnic, multiconfesional şi multicultural, mulţi comparau capitala bosniacă cu oraşul Beirut al anilor ‘70. Din nefericire, acesta a împărtăşit aceeaşi soartă, şi din aceleaşi motive.

La începutul anilor ’90, suspiciunile dintre cele trei grupuri etnice principale ale Bosniei s-au acutizat. Au fost redeschise dosarele istoriei unde era consemnat faptul că mai mulţi croaţi bosniaci şi musulmani făcuseră parte din rândurile ustaşilor în timpul celui de-al Doilea Război Mondial,

[120] Ibidem.
[121] M.Cherif Bassiouni, op.cit., p.36.
[122] Benett Christopher, op.cit., p.182.

perioadă în care Bosnia-Herţegovina aparţinea Statului Independent al Croaţiei. Sute de mii de sârbi au fost ucişi sau mutaţi cu forţa de la casele lor. În Herţegovina de Vest, regiune în care ustaşii erau foarte puternici, sârbii i-au considerat aproape întotdeauna pe croaţi şi pe musulmani populaţii inamice, pe care le tolerau doar din cauza temerilor faţă de puterea centrală de la Belgrad.

Rezultatele alegerilor din Bosnia-Herţegovina, din anul 1990, semănau cu cele ale unui recensământ al grupurilor etnice. Cele trei partide naţionaliste au obţinut împreună 80% din totalul voturilor, după procentajul populaţiilor bosniace[123]. În timp ce la nivel central liderii acestor partide au căzut de acord asupra împărţirii puterii, la nivel local fiecare partid victorios a preluat controlul absolut al administraţiei, îndepărtându-i total pe oponenţi.

Pentru a permite secesiunea de Iugoslavia, Constituţia bosniacă avea nevoie de consensul tuturor celor trei mari grupuri etnice. Acest consens nu a fost obţinut pentru că sârbii – unul din cele trei grupuri cu putere de veto – nu au dorit secesiunea. În octombrie 1991, reprezentanţii Partidului Democratic Sârb au părăsit parlamentul bosniac pentru a protesta împotriva acordului dintre musulmani şi croaţi pentru votul de proclamare a suveranităţii republicii, în pofida prevederilor constituţionale.

Drept urmare, la câteva zile, sârbii bosniaci şi-au declarat autonomia în cadrul Bosniei, sub conducerea liderului lor, Radovan Karadzic.

Pentru a putea depăşi obstacolul constituţional, parlamentul bosniac, format acum din musulmani şi croaţi, a decis organizarea unui referendum. Acesta s-a ţinut pe 28 februarie 1992.

Sârbii bosniaci au boicotat referendumul, din mai multe motive. În primul rând, alegerile din 1990 arătaseră că preponderent în acordarea votului era criteriul etnic. Sârbii formau doar 32% din populaţie. Ei s-au temut că vor rămâne o minoritate în cadrul unui stat musulman şi nici nu doreau să rupă legăturile politice şi economice cu compatrioţii lor din Serbia, la rândul lor suporteri ai Iugoslaviei unite.

La anunţarea rezultatelor referendumului, la începutul lui martie 1992, care au confirmat dorinţa croaţilor şi musulmanilor de a ieşi din federaţia iugoslavă, au izbucnit incidente sângeroase în Sarajevo.

Sârbii şi musulmanii se acuzau reciproc de declanşarea ostilităţilor. Se dovedea fals calculul făcut de musulmani şi de croaţi că secesiunea se va petrece în mod paşnic, chiar cu încălcarea Constituţiei.

Armata iugoslavă naţională era constituită în cea mai mare proporţie din militari de origine sârbă şi era una din cele mai puternice din Europa, rezultat al pregătirii de decenii împotriva unei eventuale agresiuni sovietice.

[123] Alan F. Flogequist, *How the War Started*, UCLA, Departament of History, 1995, p.2.

Dar nu numai soldaţii sârbi erau bine pregătiţi. Întreaga populaţie a Bosniei era angrenată să desfăşoare un război asimetric unde acte de violenţă puteau fi ridicate la cote maxime. Pregătirea militară de care dispuneau bosniacii şi armamentul aflat în păstrare la fiecare post de poliţie au determinat începerea unor atrocităţi nemaicunoscute până atunci de istoria Europei. Fiecare grup etnic a luptat împotriva celorlalte două. Planurile lui Tito de a se opune eventualei invazii s-au întors împotriva propriului popor. Fabrici de armament ascunse în munţii bosniaci[124] au anulat embargo-ul Naţiunilor Unite asupra importului de arme aplicat fiecăreia dintre cele trei părţi implicate în războiul civil.

Ca reacţie la referendumul bosniac, în care musulmanii şi croaţii bosniaci au votat în favoarea independenţei şi secesiunii, forţele aeriene iugoslave au lovit, pe 4 aprilie 1992, localităţi şi obiective economice din Bosnia, iar unităţi ale forţelor terestre au declanşat un atac pe direcţia Vişegrad.

Vis-a-vis de zona mişcărilor de secesiune, teritoriul şi administraţia celor două republici rămase, Serbia şi Muntenegru, au constituit, începând cu 27 aprilie 1992, Republica Federală Iugoslavia. Slobodan Miloşevici, aflat la cârma entităţii statale succesoare Iugoslaviei lui Tito, a transferat peste 50.000 de militari din armata iugoslavă trupelor sârbe din Bosnia. Transferul s-a făcut împreună cu armele din dotare. Aceasta a alimentat luptele intestine, determinând o performanţă de neinvidiat: la sfârşitul lunii aprilie Bosnia era un front continuu.

Forţele sârbe, bine antrenate şi bine echipate, având şi un trecut de permanente confruntări, au înaintat rapid în toate zonele Bosniei unde exista o substanţială populaţie sârbă, astfel că în scurt timp toate regiunile importante locuite de ei, chiar dacă nu toate asupra cărora îşi legitimau drepturi istorice, erau parte a nou createi Republici Sârbe din Bosnia[125].

În faţa victoriilor militare sârbe, musulmanii şi croaţii bosniaci şi-au unit forţele formând, pe 16 iunie 1992, o alianţă împotriva sârbilor.

Recunoaşterea independenţei Sloveniei şi Croaţiei de către Germania, pe 23 decembrie 1991, a inflamat şi mai mult criza Iugoslavă. Actul a constituit un şoc pentru populaţia sârbă din Iugoslavia, care şi-a reamintit sistemul de alianţe din timpul celui de-al Doilea Război Mondial. Ea a stârnit îngrijorare nu numai în Europa, dar şi în Statele Unite.

Cu toate acestea, pe 15 ianuarie 1992, Comunitatea Europeană şi Statele Unite, datorită lobby-ului făcut de Germania, au recunoscut independenţa Sloveniei şi Croaţiei. În aprilie 1992, două luni după desfăşurarea referendumului bosniac care ratificase un vot al parlamentului

[124] Benett Christopher, *op.cit*., p.59.
[125] Maior dr. Emil Suciu, *op.cit,*. p.69.

cu destule semne de întrebare din punct de vedere constituţional, criza se accentuează. Germania, Statele Unite şi Comunitatea Europeană au recunoscut Bosnia-Herţegovina ca stat independent, neanticipând, probabil, evenimentele care aveau să urmeze.

Pentru a determina Belgradul să permită dezvoltarea de sine stătătoare a celor trei republici, pe 30 mai 1992, Naţiunile Unite au aprobat impunerea sancţiunilor împotriva Serbiei şi Muntenegrului, permiţând numai importul de produse alimentare[126].

Întrucât această sancţiune nu a condus la retragerea sârbilor din teritoriile croate şi bosniace ocupate, în iulie 1992, NATO a impus o blocadă navală atât de eficientă încă – spun sârbii – nici măcar un submarin „de buzunar" nu ar fi putut trece. Cu scopul de a-i opri pe sârbi, dar şi pe croaţi, în acordarea de sprijin aerian trupelor terestre, la începutul lui octombrie 1992, Naţiunile Unite au impus o zonă de interzicere a zborurilor aeriene deasupra Bosniei[127].

Sancţiunile au avut un impact redus mai ales împotriva luptătorilor obişnuiţi cu războiul şi lipsurile, în schimb au atras adversitatea sârbilor. Desigur, astfel de sancţiuni au fost foarte greu de implementat într-o regiune ca a Balcanilor, cu o lungă istorie a contrabandei şi comerţului ilicit. Ele au pedepsit omul simplu, nu pe factorii de decizie. Statele vecine au fost grav afectate economic, prin distrugerea legăturilor de natură comerciale şi nu numai cu statul sancţionat. În schimb statele rezultate din fosta Iugoslavie au funcţionat pe baza constituirii ad-hoc a unei uriaşe pieţe negre în care orice era de vânzare. Contrabanda, ridicată la nivelul de politică de stat, a afectat grav securitatea Europei, profitând de vulnerabilităţile unei lumi în curs de globalizare.

Un embargo asupra importului de arme, nu doar împotriva sârbilor, ci împotriva tuturor combatanţilor, a avut prea puţin efect. Pe de o parte, pentru că toate cele trei părţi erau deja bine înarmate, în special cu armament de infanterie, şi, pe de altă parte, pentru că fabricile de armament, răspândite peste tot în Munţii Bosniei, continuau să furnizeze mijloace de foc pentru toate părţile implicate.

Blocada navală, oricât de strânsă a fost, a avut un efect limitat, în parte pentru că Serbia a fost mereu, de-a lungul istoriei, fără ieşire la mare, şi structurile sale de transport şi comunicaţii sunt terestre, nedepinzând de porturile de la Marea Adriatică.

[126] Sir Russell Johnston, *The Yuzgoslav Conflict – Chronology of events from 30-th May 1991-8th November 1993*, Western European Union, Defence Committee, 39th Session, Paris, 29 noembrie 1993.
[127] Mary Kaldor, *op.cit*., p.79.

În primăvara anului 1992, conflictul armat a cuprins întreg teritoriul Bosniei-Herţegovina şi estul Croaţiei, iar eforturile occidentalilor de a uşura suferinţele civililor şi de a găsi o soluţie mediată conflictului s-au intensificat.

Atrocităţile de tot felul comise de toate cele trei entităţi implicate în conflict au întărit convingerile comunităţii internaţionale de necesitatea găsirii unei soluţii. Drept urmare, primul transport de ajutor umanitar, conţinând alimente şi medicamente, a intrat în Sarajevo la sfârşitul lunii iunie 1992. Subunităţi ale forţelor de menţinere a păcii ale Naţiunilor Unite au primit ordin să supravegheze distribuirea acestor ajutoare, precum şi misiunea de interpunere între forţele combatante.

Cu toate acestea, la sfârşitul anului 1992, în jur de 80% din teritoriul Bosniei-Herţegovina era controlat de sârbii şi croaţii bosniaci. Situaţia musulmanilor bosniaci devenise deosebit de precară. Singurele puncte de sprijin pentru aceştia erau insistenţa comunităţii internaţionale pentru menţinerea unităţii Bosniei-Herţegovina, precum şi o sperată alianţă a acestora cu croaţii bosniaci. Această alianţă era vitală pentru a asigura funcţionarea unui guvern comun care să vorbească şi să acţioneze în numele majorităţii populaţiei bosniace. În ianuarie 1993, atunci când croaţii bosniaci au fost de acord cu prevederile planului Vance-Owen[128], guvernul Bosniei-Herţegovina era încă o continuare a celui instaurat după alegerile din primăvara anului 1992. Acesta nu putea să-şi exercite prerogativele asupra republicii, deoarece 70% din teritoriul acesteia se afla încă sub controlul sârbilor bosniaci, în timp ce croaţii bosniaci proclamaseră Republica Herţeg-Bosna.

Situaţia i-a determinat pe bosniacii musulmani să crească presiunile asupra comunităţii internaţionale pentru transformarea mandatului forţelor ONU de la misiuni umanitare la cele de impunere a păcii. Până atunci, musulmanii i-au chemat pe croaţii bosniaci la alianţă împotriva sârbilor. Chiar dacă formal a fost acceptată alianţa, ea a fost dominată de ambiguităţi între cele două tabere.

Obiectivele stabilite de fiecare erau de multe ori în divergenţă cu scopurile urmărite de structurile centrale. În funcţie de interese, în anumite etape ale confruntării, croaţii bosniaci s-au aliat şi cu sârbii bosniaci împotriva musulmanilor.

Scopul războiului dus de sârbii bosniaci consta în obţinerea dreptului ca toţi sârbii să trăiască într-un singur stat, ţel similar cu cel al croaţilor bosniaci de a se alipi Croaţiei. Având îndeplinite obiectivele militare încă de la mijlocul anului 1992, sârbii bosniaci s-au concentrat asupra consolidării

[128] Woodward Susan, "*Balkan Tragedy*", Washington, Brookings Institution, 1995, p.268.

teritoriilor controlate de ei şi asupra recunoaşterii internaţionale. Mijloacele alese pentru realizarea acestor obiective au fost în special militare.

La mijlocul anului 1993, croaţii bosniaci îşi atinseseră majoritatea obiectivelor politico-strategice. A fost suficientă doar o acţiune ofensivă musulmană desfăşurată prin câteva sate croate din centrul Bosniei, pentru ca alianţa cu aceştia să se destrame. Imediat a urmat constituirea unei alianţe militare sârbo-croate, de data aceasta împotriva vechiului aliat – musulmanii.

Având spatele asigurat în noua formulă politico-militară, forţele croate bosniace au declanşat o amplă ofensivă în zonele Mostar, Jablanica şi Dreznica. Batalionul Naţiunilor Unite, dislocat aici, a fost nevoit să se retragă sub o ploaie de proiectile. Apoi forţele croate, sfidând orice convenţie internaţională, au interzis accesul Căştilor Albastre în aceste zone, în special în Mostar. Luptele au blocat principalele drumuri de acces ale convoaielor cu ajutoare umanitare către nordul Bosniei şi au limitat libertatea de mişcare a UNPROFOR II.

Pentru a-şi putea îndeplini misiunile stabilite de comunitatea internaţională, UNPROFOR II şi Înaltul Comisariat al Naţiunilor Unite pentru Refugiaţi au declanşat Operaţiunea „Linia Vieţii". Scopul principal al operaţiunii consta în deschiderea şi menţinerea rutelor de acces către centrul şi nordul Bosniei şi asigurarea supravieţuirii celor aproape trei milioane de persoane pe timpul iernii 1993-1994.

Autoritatea statului bosniac se limita la municipiul Sarajevo şi împrejurimile acestuia, în schimb liderii politici şi militari locali beneficiau de un grad înalt de autonomie a deciziilor. Aceasta a condus la atomizarea teritorială a Bosniei în jurul unei pleiade de lideri locali şi la compunerea şi recompunerea acestui puzzle în funcţie de interesele politice, economice, militare şi chiar de clan ale acestora.

Pe 3 august 1993, cei patru membri croaţi ai preşedinţiei de la Sarajevo au demisionat, punând astfel practic capăt *de jure* coaliţiei musulmano-croate. Pe 28 august 1993, croaţii bosniaci au proclamat Republica Croată Herţeg-Bosna. Luptele care au urmat au dus la redislocarea a aproape jumătate din cei 900.000 de croaţi bosniaci, precum şi la blocarea, de către forţele croate, a transporturilor umanitare destinate populaţiei musulmane.

Când ofensiva croaţilor bosniaci s-a împotmolit, guvernul de la Zagreb s-a văzut forţat să trimită în zonă unităţi regulate ale armatei croate. Contrar apelului făcut de Consiliul de Securitate de a nu interveni în Bosnia-Herţegovina, peste 5.000 de militari croaţi au pătruns în zonă şi au luptat până la sfârşitul războiului.

Primăvara anului 1994 a consemnat o creştere a victimelor rezultate în urma ciocnirilor dintre combatanţi. Mediatizarea internaţională a acestora a dus la implicarea directă a NATO, Statelor Unite şi a Rusiei în conflict.

Intervenţia energică a acestora a făcut posibilă semnarea, de către părţile implicate, a unui acord de armistiţiu şi demilitarizare a zonei de securitate Sarajevo. Drept urmare, a fost dezangajată o bună parte din trupele şi echipamentele sârbilor şi musulmanilor bosniaci. Observatorii ONU au început să patruleze de-a lungul celor 300 de kilometri ai fostului front de luptă dintre cele două comunităţi. La adăpostul acestora, conducerea politică de la Sarajevo s-a concentrat asupra găsirii unei soluţii militare pentru îndeplinirea obiectivelor lor politico-strategice. Comandantul armatei bosniace a anunţat astfel, pe 27 iunie 1994, că a început războiul de eliberare şi că forţele musulmane erau îndeajuns de puternice pentru a-i învinge pe sârbii bosniaci.

Lunile octombrie şi noiembrie 1994 au fost caracterizate de o nouă escaladare a conflictului, atât din cauza apropierii iernii, cât şi din cauza situaţiei strategice schimbate[129]. Succesele armatei bosniace păreau să arate că se producea o schimbare importantă în plan militar. După dezangajarea din faţa forţelor croaţilor, armata bosniacă, acum mai bine echipată şi, cu siguranţă, mai numeroasă, a fost aptă să concentreze activ împotriva sârbilor bosniaci[130]. Această schimbare în calitatea dotării fusese posibilă, în ciuda embargoului privind comerţul cu arme, datorită cooperării de ultim moment cu armata Croaţiei şi a creării unor facilităţi proprii de producţie militară.

În tabăra sârbilor bosniaci, era resimţită din plin lipsa combustibilului şi a pieselor de schimb. Cu toate acestea, pe 6 noiembrie 1994, ei au declanşat o ofensivă prin care au recucerit toate teritoriile pierdute şi au depăşit liniile anterioare de contact.

Pe parcursul acestei ofensive, sârbii bosniaci au fost sprijiniţi de unităţile de artilerie şi de aviaţie ale armatei Iugoslave, contrar avertismentelor UNPROFOR II. Mai mult, pe direcţia localităţii Velika Kladusa, forţe terestre iugoslave au trecut la atac.

În primăvara anului 1995, forţele sârbe bosniace, drept răspuns la acţiunile aeriene ale NATO, a luat ca ostateci mai mult de 350 de militari care acţionau în teatru sub egida ONU. Prin intervenţia Iugoslaviei, aceştia au fost eliberaţi, dar evenimentele legate de această „criză a ostaticilor" au produs o puternică impresie în rândul comunităţii internaţionale. Astfel, preşedintele american Bill Clinton a cerut NATO ca, împreună cu UNPROFOR II, să ia măsurile necesare pentru protejarea populaţiei civile.

[129] Radu Ciobotea, *Război fără învingători: Iugoslavia 1990-1997,* Meridian 21 Delta, Timişoara, 1998, p.227.
[130] "*A Soldier's Guide",* Bosnia-Herzegovina, Editura IFOR, 1995, p. 38.

Alianţa Nord-Atlantică a răspuns apelului american prin decizia luată la Conferinţa de la Londra, din 21 iulie 1995, de a interveni prin noi atacuri aeriene în cazul continuării ofensivei sârbe.

Această decizie nu i-a influenţat pe sârbii bosniaci, care au continuat înaintarea către zona Gorazde. Drept răspuns, aliaţii au declanşat o puternică campanie aeriană soldată cu pierderi masive de partea sârbă. La sfârşitul lunii iulie, preşedintele Clinton a decis că, datorită schimbărilor rezultate în situaţia militară din teren, era timpul ca acest conflict să îşi găsească rezolvarea. S-a trecut astfel la realizarea unui plan de pace, la implementarea căruia un rol important avea să-i revină NATO. La începutul lunii august, consilierul personal pe probleme de securitate al preşedintelui american a plecat într-un turneu diplomatic spre capitalele occidentale şi spre Moscova, pentru a prezenta noua iniţiativă americană de pace. În timp ce se derula această misiune, Croaţia a trecut la realizarea pe cont propriu a obiectivelor sale strategice.

2.5. Redeschiderea frontului croat

Conducerea politico-militară de la Zagreb nu era împăcată cu gândul că, pe teritoriul Croaţiei, mai exista o enclavă sârbă. Pentru desfiinţarea acesteia, forţele croate au declanşat, la 1 mai 1995, Operaţiunea „Fulgerul". Trei zile mai târziu, întreaga regiune Slavonia de Vest se afla în mâinile croaţilor.

Ofensiva croată a surprins întreaga comunitate internaţională şi, mai ales, personalul Naţiunilor Unite din zonă. Imediat, Naţiunile Unite au încercat rezolvarea crizei şi au convins cele două părţi să cadă de acord pentru încheierea unui armistiţiu cu durata de 24 de ore, pentru ca sârbii să aibă timp să-şi retragă artileria, acordându-li-se şi patru zile pentru celelalte categorii de armament greu. Schimburile de lovituri de artilerie care au avut loc chiar de a doua zi – moment în care fiecare dintre cele două părţi s-au acuzat reciproc de reluarea bombardamentelor – au oferit oportunitatea croaţilor de a cere capitularea totală a forţelor sârbe din această zonă. După două zile, toate localităţile sârbe din Slavonia de Vest capitulaseră şi militarii croaţi au început o minuţioasă operaţiune de cercetare, casă cu casă, a celor acuzaţi de producerea de acte criminale în timpul războiului. Bărbaţii apţi de serviciu militar au fost duşi în taberele de detenţie, iar femeile, copiii şi bătrânii au fost evacuaţi către Bosnia.

Aceasta întărea convingerea că Zagrebul va face orice pentru recuperarea teritoriilor cucerite de „rebelii" sârbi, cum erau prezentaţi în propaganda oficială. Fortificarea armatei croate fusese realizată printr-un important efort de înzestrare, sprijinit de diaspora croată şi de către unele state occidentale. Astfel, în august 1995, Armata Croaţiei avea, pe lângă un

personal de 95.000 de militari activi, şi aproximativ 200.000 de mobilizaţi[131]. Un număr de 25 de brigăzi moderne şi îndestulător echipate se aflau în acel moment faţă în faţă cu trupele sârbe. Mişcările de trupe ale Croaţiei erau bine cunoscute şi nimic nu părea că mai poate împiedica ofensiva de anvergură împotriva sârbilor. Aceasta s-a produs în dimineaţa zilei de 4 august 1995, când 2.000 de piese de artilerie au deschis focul de-a lungul celor 700 de kilometri de front comun. Misiunea ONU din Croaţia fusese informată cu o oră mai devreme că o iminentă operaţie militară urma să aibă loc, pentru „restabilirea ordinii constituţionale în sectoarele Nord şi Sud".

Pregătirea de artilerie a fost urmată de intrarea în acţiune a tancurilor croate, care au trecut prin câmpurile de mine, debuşând în raioanele de rezistenţă ale etnicilor sârbi. A urmat atacul infanteriei croate asupra aceloraşi poziţii sârbe, deja dezorganizate de focul artileriei şi de loviturile directe ale tunurilor de pe tancurile croate. Rezistenţa sârbilor a durat, cu o anumită intensitate, doar zece ore. Situaţia a creat panică în rândul populaţiei sârbe, care a început evacuarea în masă către Bosnia-Herţegovina. În ciuda apelurilor oficiale făcute de conducerea de la Zagreb de a nu-şi părăsi casele şi ca urmare a unor incidente între armata croată şi civilii sârbi, soldate cu zeci de morţi, sârbii aveau toate motivele să creadă în măsuri de răzbunare din partea croaţilor. Deşi unele unităţi croate au organizat coridoare de retragere ale populaţiei civile, incidentele au continuat, contribuind astfel la un aflux impresionant al sârbilor către enclavele conaţionalilor din republica vecină.

2.6. Încheierea războiului din Bosnia-Herţegovina

În ziua de 28 august 1995, cinci obuze au căzut în centrul oraşului Sarajevo, 37 de oameni au fost ucişi şi 90 răniţi. Un raport secret al UNPROFOR i-a acuzat pe sârbi de producerea atacului, concluzionând că loviturile au venit dinspre cartierul Lukavica, aflat în administrarea lor.

Drept răspuns, în dimineaţa zilei de 30 august, a fost declanşată operaţiunea NATO cu numele de „Deliberate Force" (Forţa Deliberată) şi a cuprins, pe lângă loviturile aeriene, şi focul executat de către 600 de tunuri ale Forţei de Reacţie Rapidă, recent dislocate în teatrul de operaţii[132].

La începutul lunii septembrie 1995, apar primii germeni ai procesului de pace. La Geneva, miniştrii de externe ai Bosniei-Herţegovina, Croaţiei şi Iugoslaviei au căzut de acord ca Bosnia-Herţegovina să-şi continue existenţa ca stat în frontierele pe care le avea în momentul declarării independenţei.

[131] *Bosnia country handbook, Peace Implementation Force*. DOD-1540-16-96, December 1995, pp.6-5.
[132] Misha Glenny, *The Fall of Yugoslavia: The third Balkan War*, Penguin, New York, p.164.

Ea urma să fie formată din două entităţi, Federaţia croato-musulmană şi Republica Srpska, cu o distribuire a teritoriului de 51%, pentru croato-musulmani şi 49%,pentru sârbi, conform propunerii făcute de Grupul de Contact[133].

În toată această perioadă, atacurile aeriene şi de artilerie nu au încetat decât atunci când condiţiile meteo nu au fost favorabile. Cea mai mare intensitate a acestora a fost cunoscută în ziua de 10 septembrie, când 13 rachete Tomahawk au lovit ţinte ale apărării AA din jurul oraşului Banja Luka. În plan politic, acţiunea a avut ca rezultat un protest energic al Federaţiei Ruse.

A urmat apoi o ofensivă croato-musulmană, justificată de faptul că evidenţele istorice reliefau că sârbii renunţă foarte greu, pe timpul tratativelor, la teritoriile pe care le cuceriseră. Opţiunea de a realiza repartizarea procentuală propusă de către Grupul de Contact, 51%/49%, nu avea şanse de reuşită decât dacă acest procentaj corespundea şi unei situaţii din teren, obţinute cu forţa armelor. Drept urmare, teritoriul trebuia recâştigat.

În urma evoluţiilor din teren, pe 26 septembrie 1995, miniştrii de externe ai Bosniei-Herţegovina, Croaţiei şi Iugoslaviei au ajuns la o înţelegere asupra principiilor de bază ale unui acord de pace, asupra aspectelor constituţionale ale noului stat care urma să fie format pe teritoriul Bosniei-Herţegovina. Acesta a fost parafat pe 5 octombrie 1995 de preşedinţii celor două entităţi, musulmană şi sârbă, cărora li s-a adăugat generalul Radko Mladic. Finalitatea acestuia consta într-un armistiţiu prin care se prevedea încetarea luptelor. El urma să intre în vigoare însă abia peste cinci zile. Amânarea aplicării lui a creat o situaţie favorabilă pentru forţele croato-musulmane, care şi-au continuat ofensiva[134].

UNPROFOR a monitorizat armistiţiul şi a luat măsuri progresive pentru asigurarea dezangajării militare a foştilor beligeranţi. Drept urmare, nu au mai fost semnalate importante încălcări ale prevederilor armistiţiului, iar localităţile Bosniei-Herţegovina au început să revină la stabilitate.

Convorbirile de pace au început în Baza militară americană Wright Patterson din Ohio, Statele Unite, pe 1 noiembrie 1995[135]. Negocierile au fost conduse de către partea americană. Au fost implicaţi negociatori ONU şi UE.

Convorbirile s-au încheiat cu succes în ziua de 21 noiembrie 1995, când reprezentanţii celor cinci părţi – Bosnia-Herţegovina, Croaţia, Iugoslavia, Federaţia Croato-Musulmană, Republica Srpska – au căzut de

[133] Stefano Bianchini, *Problema Iugoslavă*, BicAll, Timişoara, 2003, p.171.
[134] Radu Ciobotea, *op.cit*., p.92.
[135] Richard Holbrooke, *op.cit*., p.45.

acord şi au semnat Acordul de pace de la Dayton, precum şi cele 11 anexe ale sale. Semnătura finală s-a pus la Paris, pe 14 decembrie 1995, iar pe 15 decembrie, Consiliul de Securitate al Naţiunilor Unite a iniţiat o rezoluţie prin care sprijinea încheierea acordului. Urma ca, în perioada următoare, să se producă un transfer de autoritate de la UNPROFOR către o forţă NATO mandatată să implementeze prevederile acordului de pace.

Aceasta a avut loc în ziua de 20 decembrie 1995, la ora 11.00. Noua forţă destinată pentru implementarea Acordului de la Dayton (IFOR) număra iniţial 17.000 de militari[136]. Două luni mai târziu, pe 18 februarie 1996, SACEUR a transmis secretarului general al NATO faptul că dislocarea trupelor IFOR fusese realizată cu participarea a 32 de state. Numărul militarilor aflaţi acum la dispoziţia Forţei de Implementare era de 50.000, din ţări NATO, şi de aproximativ 10.000, de la ţări care nu erau membre ale NATO. Dislocarea acestor trupe a cerut un efort logistic impresionant: peste 2.800 de misiuni ale avioanelor de transport, peste 400 de trenuri şi mai mult de 50 de nave maritime de transport.

Ţările non-NATO participau la operaţiune nu numai prin dislocarea unor trupe în teren, dar şi prin prezenţa unor ofiţeri în structuri de legătură şi coordonare. Desfăşurarea operaţiunilor conform calendarului aprobat a permis luarea unor decizii şi în plan politic şi economic[137]. Pe 27 februarie 1996, sancţiunile economice împotriva sârbilor bosniaci au fost ridicate. Pe 14 martie 1996, Naţiunile Unite au confirmat îndeplinirea de către Iugoslavia a obligaţiilor prevăzute în acordul de pace şi au ridicat embargo-ul asupra comerţului cu arme, mai puţin cele grele, care fusese instituit în 1991. Evoluţii importante se produceau şi pe plan local. Astfel, la 30 martie 1996 musulmanii şi croaţii bosniaci au semnat un acord pentru întărirea instituţiilor comune. În acord erau stipulate măsuri vamale, comerciale, o comandă militară unificată, amendamente la constituţie.

Pe 18 aprilie 1996 s-a încheiat şi ultima fază prevăzută în acordul de la Dayton pentru implementarea unor măsuri militare[138]. Părţile îşi retrăseseră armamentul, inclusiv cel greu, în locurile aprobate pentru redislocare, iar demobilizarea forţelor se realizase la nivelul prevăzut. Pe 29 aprilie, misiunea IFOR începea faza de implementare a prevederilor politice ale acordului şi de pregătire a primelor alegeri libere, în septembrie 1996.

2.7. După un deceniu de supraveghere

Bosniacii au fost chemaţi, în prima zi a lunii octombrie 2006, la urne, pentru alegerea celor care le vor ghida ţara după un deceniu de supraveghere

[136] General Weslez K. Clark, *Waging Modern War*, PublcAffairs, New York, 2002, p.51.
[137] Gary T. Tempsey, *Rethinking the Dayton Agreement*, 1998, Cato Institute, p.36.
[138] *The Dayton Agreement,* Wright – Patterson, Ohio, 21 noiembrie 1995.

internaţională. A fost votată tripla preşedinţie a statului (sârbo-croato-musulmană). Musulmanii, care alcătuiesc aproximativ 50% din populaţia Bosniei, doresc creşterea puterii guvernului central în defavoarea regiunilor. Sârbii bosniaci se opun cu insistenţă oricăror schimbări care ar putea să le reducă în continuare autonomia, asta după ce au acceptat o administrare în comun a armatei. Opoziţia lor la unificarea forţelor de poliţie ar putea bloca discuţiile privind stabilirea de legături mai strânse cu UE.

După încheierea planificată pentru 2007 a protectoratului internaţional actual, liderii musulmani, sârbi şi croaţi nu au realizat un acord privind formula de conducere a Bosniei. Deşi UE şi NATO nu plănuiesc să retragă cei aproximativ 6000 de militari care ajută la consolidarea păcii şi reconstrucţia zonei, se prevede desfiinţarea postului de "supraveghetor al păcii" instituit prin Acordul de pace din 1995 de la Dayton. O tranziţie de succes ar arăta UE că republica ex-iugoslavă poate funcţiona de sine stătător şi ar potenţa şansele Bosniei pentru o viitoare aderare la UE.

3. Tipologia crizei iugoslave: Criză complexă, preponderent politică şi militară, degenerată într-o succesiune de războaie şi confruntări militare clasice şi asimetrice deosebit de sângeroase.

4. Arie de desfăşurare: Teritoriul R.F.Iugoslavia.

5. Nivel:
- De luare a deciziilor politice: internaţional;
- De adoptare a deciziilor militare: naţional;
- De desfăşurare a acţiunilor propriu-zise: regional.

6. Actori:
- Organisme internaţionale: ONU, NATO, UE, OSCE, ONG-uri;
- Externi: SUA, Rusia, Germania, Franţa, Italia, Austria, Ungaria, Turcia, Iran, Irak, Libia;
- Protagonişti: R.F.Iugoslavia, Slovenia, Croaţia, Bosnia-Herţegovina, Republica Serbia-Muntenegru.

7. Cauzele crizei, conflictelor şi războaielor iugoslave

- Desprinderea sistemului construit de Iosip Broz Tito de realitatea mutaţiilor cunoscute de Europa anilor '90;
- pierderea poziţiilor de stat privilegiat a R.F. Iugoslavia în relaţia Est-Vest;
- ineficienţa conducerii colective a federaţiei;

- reapariţia tensiunilor naţionaliste, agravate de liderii republicani, aflaţi în căutarea unei noi legitimităţi;
- influenţele externe, guvernamentale sau prin lobby-uri de asociaţii, în favoarea unora dintre noii actori ai scenei politice iugoslave;
- lipsa instituţiilor democratice şi a exerciţiului democratic de manifestare a voinţei individuale şi colective;
- descoperirea – sau, după caz – redescoperirea identităţii naţionale de către unele dintre etniile şi minorităţile din spaţiul fost iugoslav;
- pierderea de către armata populară iugoslavă a rolului de garant al integrităţii statului iugoslav, asumarea de către aceasta – în anumite momente – a deciziilor aparţinând puterii politice şi evoluţia acesteia către o structură naţională de comandă şi înrolare;
- implicarea comunităţii internaţionale în rezolvarea unor situaţii de criză, considerată tabu până la începutul anilor '90, din punctul de vedere normativ al relaţiilor internaţionale;
- greşeli datorate lipsei de experienţă în managementul crizelor;
- lipsa de coeziune şi consecvenţă a comunităţii internaţionale, mai ales europene, în gestionarea crizei iugoslave;
- programul politic diferit al principalilor actori politici internaţionali, dar şi al unor state din vecinătatea Iugoslaviei în ceea ce priveşte perspectiva evenimentelor din fosta Iugoslavie.

8. Etape, caracteristici, durată

		CARACTERISTICI	DURATĂ	PR.CRT.
Criza.	Anormalitate	- După încheierea celui de-al Doilea Război Mondial, în R.F.Iugoslavia au fost trasate frontiere artificiale între republicile componente. - În republică au fost încorporate regiuni cu populaţie şi religie diferită de a majorităţii. Aceasta a generat nemulţumiri care erau curmate de mâna fermă a lui Tito.	1945-1980	
	Precriză	- După moartea lui Tito, guvernul federal nu a mai putut gestiona aparent minorele conficte etnice şi religioase. - Venitul naţional nu a mai fost împărţit în mod uniform între republici. Slovenii aveau 12000 USD/ loc., croaţii-7200, comparativ cu sârbii-4900 şi muntenegrenii-3800. - Croaţia şi Slovenia au ajuns la concluzia că sponsorizează celelalte republici.	1980-1990	

		- Sârbii afirmau că standardele lor scăzute se datoresc tratamentului preferenţial aplicat de Tito.		
	Criză	- Efectele istorice şi memoria colectivă a comunităţilor, într-un spaţiu care (cu excepţia zonei Muntenegru) a fost tot timpul în disputa marilor imperii. - Zonă tradiţională de falie strategică. - Efecte remanente ale celui de al Doilea Război Mondial. - Naţionalism exclusivist. - Mari diferenţieri economice. - Interese politice complexe şi complicate.	1991	
	Confl. arm.	Conflictele armate – în cascadă – se declanşează, folosindu-se strategiile convenţionale şi nonconvenţionale ale războiului hibrid (clasic şi asimetric), în care se combină elemente ale rezistenţei armate cu terorismul militar, cu represaliile şi gherila.	1991-1995	
	Rezolvare	Intervenţia în forţă, cu multe ezitări, compromisuri şi chiar părtiniri şi impunerea unui statu quo care nu rezolvă decât parţial marile probleme ale acestui spaţiu care refuză să se transforme în mod voluntar într-un spaţiu de confluenţă şi de colaborare.		
Postcriză	Dezamorsare	- Intervenţia NATO şi, ulterior, a Uniunii Europene au dus la oprirea războiului şi la implementarea unei misiuni de impunere şi menţinere a păcii, dar situaţia este departe de a fi stabilă. - Criza nu este decât în parte rezolvată, chiar dacă, în acest moment, contările militare sunt dezamorsate, iar procesul de separatism etnic aproape încheiat..		
	Refacere	- Deşi au trecut mai mult de cincisprezece ani de la izbucnirea conflictului, procesul de refacere a infrastructurilor, structurilor şi altor componente ale vieţii politice, economice, sociale, culturale şi militare nu este încă încheiat.		
	Reconstrucţie			
	Normalizare			
	Normalitate			

9.Efecte

Criza iugoslavă – una dintre cele mai profunde şi mai sângeroase de la sfârşitul celui de al Doilea Război Mondial –, deşi vârful a trecut, are efecte pe termen lung. Tensiunile doar s-au estompat. În situaţia în care se vor crea condiţii, este foarte posibil ca ele să se activeze.

Separarea etnică şi apariţia de noi state politice în spaţiul slavilor de sud rezolvă temporar o situaţie creată artificial. Se pune însă întrebarea dacă noile entităţi statale vor avea forţele şi resursele necesare pentru a supravieţui în această lume conflictuală şi acaparatoare.

Este posibil ca intrarea lor în Uniunea Europeană să rezolve în parte aceste dificultăţi, însă e greu de presupus că atrocităţile săvârşite în timpul războiului, şi de o parte şi de cealaltă, vor fi uitate.

Zona de falie de odinioară dintre imperiile otoman şi habsburgic şi frământările care au avut loc aici timp de secole, au încă urmări şi acum şi, probabil, ele nu vor fi uşor estompate.

10. Concluzii

Războaiele din spaţiul slavilor de sud au dus doar la destrămarea Federaţiei Iugoslaviei şi la independenţa statelor de aici – Slovenia, Croaţia, Macedonia, Bosnia-Herţegovina, Serbia, Muntenegru –, nu şi la rezolvarea problemelor etnice, economice, sociale, naţionale şi politice cu care se confruntă şi se vor confrunta comunităţile de aici.

Criza slavilor de sud are cauze profunde, care vin din timpuri îndepărtate, şi este greu de presupus că intervenţia prin forţă, fără o susţinere economică, financiară, politică şi socială pe măsură, pentru ridicarea zonei, va avea o finalitate acceptabilă pentru toate entităţile de aici. Şi chiar dacă ar fi aşa, spaţiul Balcanilor de Vest, în aceeaşi măsură ca întregul spaţiu european – şi chiar mai mult decât acesta –, adăposteşte mari nedreptăţi ale trecutului, care nu pot fi nici uitate, nici iertate.

Cu proxima ocazie când condiţiile vor fi create, este foarte posibil ca, sub un pretext sau altul, criza acestui spaţiu să reizbucnească la fel de violent, dacă nu chiar şi mai violent.

6.2. Criza (conflictul armat) din Kosovo

1. **Denumirea crizei (conflictului):** conflictul din Kosovo (război civil suprapus parţial cu conflict armat internaţional).

2. **Durată:**

Rădăcinile crizei se află în Constituţia iugoslavă din anul 1974, ce garantează autonomia provinciei sârbe Kosovo, populată în majoritate de etnici albanezi. În următorii ani, se acumulează tensiuni între sârbi şi albanezi, iar teama de secesiune îl determină pe Slobodan Miloşevici, în 1989, să renunţe la ideea de autonomie a provinciei, acum populată în proporţie de 90% de către albanezi.

Trei ani mai târziu, majoritatea albaneză votează ruperea de Serbia şi Iugoslavia, indicând dorinţa de a se uni cu Albania. În anul 1997, Armata de Eliberare a Kosovo (KLA) declanşează o campanie de ucidere a poliţiştilor sârbi şi a colaboratorilor lor, iar în anul următor, Miloşevici desfăşoară trupe în zonele controlate de KLA, pornind războiul civil. Din acest moment, conflictul este declanşat şi va necesita, peste câteva luni, intervenţia NATO, ceea ce va contura conflictul armat internaţional. Conflictul este încheiat la 10 iunie 1999, când NATO suspendă bombardamentele declanşate cu 11 săptămâni în urmă şi încep pregătirile pentru desfăşurarea trupelor de menţinere a păcii.

3. **Descriere pe scurt:**

Kosovo este o provincie ce face parte din fâşia de teritoriu dinspre Marea Adriatică şi Macedonia (mai precis, zona Skopje) şi, încă din 1912-1913, reprezintă obiectul disputelor dintre Serbia (cu care are cea mai lungă linie de frontieră - 351,6 km – din totalul de 700,7 km), Muntenegru (78,6 km frontieră) şi Albania (111,8 km frontieră).

Populaţia provinciei atinge cifra de 2 milioane de locuitori, dintre care 88% sunt albanezi, 7% sârbi, 5% alte naţionalităţi (bosniaci, ţigani, turci etc.)[139]. Sârbii rămaşi aici după 1999 sunt concentraţi mai ales la nord de râul Ibar, însă numărul lor este controversat.

În ceea ce priveşte religia, ce constituie, alături de etnie, una dintre cauzele conflictului, cele trei religii principale – islam, ortodoxism, catolicism – au coexistat în provincie pentru mult timp. O mare parte a albanezilor de aici se consideră a fi musulmani, în timp ce catolicii şi ortodocşii sunt minoritari.

În ceea ce priveşte celelalte coordonate sociale şi economice, Kosovo se confruntă, în principal, cu problema analfabetismului (10,2% dintre femei şi 2,3% dintre bărbaţi), a şomajului (din grupa de vârstă 20-59 ani, care trebuie să susţină 48% din populaţia totală, 53% dintre femei şi

[139] Guvernul din Kosovo, *Kosovo in Figures 2005*, http://www.ksgov.net/esk/esk/pdf/english/general/kosovo_figures_05.pdf

48% dintre bărbaţi sunt şomeri) şi a sărăciei (50,3% din populaţie se află sub limita de subzistenţă, iar 12% trăiesc în sărăcie extremă)[140].

În acest context social, economic, cultural şi, evident, politic, este lesne de înţeles faptul că misiunea asumată de organizaţiile internaţionale este extrem de dificilă.

Conflictul propriu-zis este declanşat în februarie 1998, când Slobodan Milosevic trimite trupe în zonele din care KLA alungase populaţia sârbă, trupe ce distrug numeroase proprietăţi şi ucid peste 80 persoane, dintre care cel puţin 30 de femei, copii şi bătrâni. Crimele provoacă revolte în capitala provinciei, Pristina, ce se vor transforma într-un război de gherilă şi vor da naştere ideii existenţei epurării etnice de către sârbi.

În luna mai, Miloşevici şi Ibrahim Rugova, susţinător al obţinerii în mod paşnic a independenţei Kosovo, se întâlnesc prima dată pentru discuţii, dar partea albaneză le boicotează.

Deja, în a doua parte a anului 1998, KLA controlează 40% din teritoriul provinciei, însă ofensiva sârbă din septembrie, în centrul Kosovo, va forţa o retragere a forţelor albaneze. Din aceste motive, Consiliul de Securitate al ONU, prin Rezoluţia nr. 1199 (septembrie), face apel la părţile implicate să înceteze focul şi să declanşeze discuţiile de pace.

Luna octombrie este marcată de decizia NATO de a autoriza loviturile aeriene împotriva ţintelor militare sârbe şi de acordul lui Miloşevici de a retrage trupele, a facilita întoarcerea refugiaţilor şi a accepta personalul neînarmat internaţional de monitorizare.

Cu toate acestea, violenţele continuă, trupele iugoslave ucigând 36 de rebeli KLA, iar aceştia din urmă continuând masacrarea sârbilor.

Anul 1999 debutează cu descoperirea a 45 de cadavre ale etnicilor albanezi, ceea ce determină oficialii internaţionali să ceară investigarea crimelor de război. Răspunsul părţii sârbe este reprezentat de uciderea a 24 de albanezi kosovari într-un raid poliţienesc. Aliaţii atenţionează părţile beligerante că, dacă nu vor participa la conferinţa de pace organizată de comunitatea internaţională, vor constitui ţinta loviturilor aeriene ale NATO.

Prima rundă de discuţii se desfăşoară la Rambouillet, în Franţa (6-17 februarie 1999). Sârbii refuză primirea în Kosovo a trupelor NATO de menţinere a păcii, în timp ce albanezii acceptă semnarea declaraţiei finale (18 martie 1999) ce prevede o autonomie interimară mai mare şi 28.000 militari NATO ce o vor implementa. Imediat după semnarea Acordului de pace, discuţiile sunt suspendate, personalul internaţional de monitorizare este evacuat, iar Miloşevici refuză, în continuare, acceptarea acestuia.

[140] Cifrele reflectă realitatea anului 2002 şi sunt preluate din *United Nations Population Fund. Profile: Kosovo*, ONU, 2002.

La 23 martie, Parlamentul sârb respinge cererea NATO de a aduce trupe de menţinerea păcii în provincie şi planul de autonomie a Kosovo. Acest eşec diplomatic deschide calea loviturilor aeriene ale NATO, ce vor fi lansate în următoarea zi. Acest moment este unul crucial nu numai pentru provincie, ci şi pentru NATO, care, pentru prima dată în istoria sa, atacă o ţară europeană. Acţiunile Alianţei au fost motivate atât de principiile democratice, cât şi de interesele sale strategice: necesitatea stabilizării Balcanilor, aplicarea în situaţii excepţionale a noii doctrine a intervenţiei umanitare, afirmarea rolului NATO de garant al securităţii europene etc.

Între 31 martie şi 6 aprilie se desfăşoară un amplu exod al refugiaţilor. NATO intensifică bombardamentele, lovind atât clădiri guvernamentale din centrul Belgradului, cât şi ţinte-cheie, precum podurile din regiune. Pe măsură ce loviturile continuă, fluxul de refugiaţi din Kosovo creşte.

În cea de-a treia săptămână de campanie, NATO anunţă că va aduce întăriri, însă la mijlocul lunii aprilie, Alianţa bombardează accidental un convoi de refugiaţi, ceea ce dă argumente în plus celor care protestează împotriva campaniei aliate. Rusia face presiuni pentru pace, iar China protestează, în condiţiile în care NATO face o nouă greşeală, lovind ambasada sa de la Belgrad. În aceeaşi perioadă (începutul lunii mai 1999), NATO salută acordul privitor la un set de principii necesare rezolvării conflictului, propus de Rusia şi de principalele ţări europene.

Cu toate acestea, cea de-a opta săptămână de campanie aeriană este începută de către Alianţă prin ameninţarea cu intensificarea atacurilor sale. În fine, în săptămâna 19-25 mai, NATO decide sporirea numărului trupelor din Balcani şi continuarea campaniei.

Sfârşitul lunii mai aduce cu sine acuzarea lui Miloşevici de crime de război de către Curtea Penală Internaţională.

La 3 iunie, Parlamentul sârb aprobă planul de pace al G-8, iar şase zile mai târziu, oficialii NATO şi cei iugoslavi semnează acordul de retragere trupelor sârbe din Kosovo, ceea ce va aduce cu sine şi suspendarea campaniei aeriene a NATO. La 10 iunie, începe retragerea trupelor, loviturile aeriene sunt suspendate şi Consiliul de Securitate al ONU ratifică propunerea de pace negociată anterior, prin Rezoluţia nr. 1244. Această Rezoluţie îl autorizează pe Secretarul General să stabilească o administraţie civilă interimară a provinciei, sub conducerea ONU. Astfel, este creată Misiunea Naţiunilor Unite de Administrare Interimară în Kosovo (UNMIK), căreia îi sunt stabilite următoarele roluri:

- realizarea unor funcţii administrative civile de bază;
- promovarea unei autonomii substanţiale şi a autoguvernării Kosovo;

- facilitarea unui proces politic prin care să fie stabilit viitorul statut al Kosovo;
- coordonarea ajutorului umanitar oferit de instituţiile internaţionale;
- sprijinirea reconstrucţiei infrastructurii critice;
- menţinerea legii şi ordinii;
- promovarea drepturilor omului;
- asigurarea întoarcerii sigure a refugiaţilor şi a persoanelor dislocate la casele lor.

În fine, după o serie de discuţii, NATO începe desfăşurarea trupelor de pace în Kosovo - KFOR (12 iunie), iar aproximativ 3.000 de militari ruşi se alătură KFOR, servind în sectoare controlate de forţele germane, franceze şi americane. În conformitate cu Rezoluţia nr. 1244, misiunea KFOR constă, în principal, din:

- stabilirea şi menţinerea unui mediu sigur în Kosovo, inclusiv a ordinii şi siguranţei publice;
- monitorizarea, verificarea şi, dacă este necesar, impunerea implementării condiţiilor stabilite prin Acordul Tehnic Militar şi Preluarea UCK;
- furnizarea de asistenţă misiunii ONU în Kosovo (UNMIK), inclusiv a principalelor funcţii civile, până la transferarea acestora către UNMIK.

În prezent, KFOR numără peste 16.300 militari şi primeşte sprijin şi din partea Uniunii Europene. La 10 aprilie 2006, Consiliul European a stabilit crearea unei echipe de planificare – EUPT (EU Planning Team), în scopul organizării unei posibile operaţii de gestionare a crizelor în domeniul implementării statului de drept în Kosovo. Rolul acestei echipe este de a pregăti răspunsul Uniunii pentru orice tip de misiune înscrisă în cadrul Politicii Europene de Securitate şi Apărare.

4. Tipologie:

Este vorba despre o criză complexă, ce porneşte de la dimensiunea sa etnică, se dezvoltă în plan politic şi capătă amploare de război civil, apoi conflict militar internaţional, ce, la rândul său, declanşează o criză umanitară şi economică profundă.

5. Arie geografică de desfăşurare:

Conflictul din Kosovo se desfăşoară la nivel naţional, însă, prin efectele sale, se poate vorbi despre nivelul regional (prin refugiaţi) şi chiar internaţional (prin preocuparea arătată de către comunitatea internaţională).

6. Nivel: naţional, cu implicaţii regionale şi internaţionale.

7. Actori: Armata de Eliberare a Kosovo (KLA), forţe guvernamentale sârbe, ONU, NATO, UE, SUA, Federaţia Rusă.

8. Cauze:

- discriminare etnică;
- epurare etnică;
- nivel de trai scăzut;
- dorinţă de autonomie a majorităţii albaneze.

9. Etape, caracteristici şi durată:

ETAPE		CAUZE ŞI CARACTERISTICI	DURATĂ D = 11săpt. +	PRAGURI CRITICE
Criză	Anormalitate	- Discriminare etnică şi religioasă - Frustrări de natură istorică - Dorinţă de autonomie	Încă din anul 1389	
	Precriză	- Accentuarea discriminării etnice şi religioase (epurare etnică) - Accentuarea dorinţei de autonomie - Escaladarea tensiunilor dintre sârbi şi albanezi	Începând cu anul1974	1981, 1989, 1992
	Criză	- Uciderea poliţiştilor sârbi de către KLA	1997	
	Conflict armat	- Desfăşurarea trupelor sârbe în zona controlată de KLA - Rezoluţia nr. 1199 a Consiliului de Securitate al ONU - Declanşarea campaniei aeriene a NATO asupra Kosovo - Intensificarea fluxului de refugiaţi din Kosovo - Numeroase victime civile	1998-1999	Februarie 1998, Septembrie 1998, 24 martie-10 iunie 1999
	Rezolvare	- Semnarea planului G-8 de către partea iugoslavă - Semnarea de către oficialii iugoslavi şi NATO a Acordului de retragere a trupelor sârbe din Kosovo - Suspendarea campaniei	3 iunie – 10 iunie 1999	3 iunie 1999, 9 iunie 1999, 10 iunie 1999

		aeriene a NATO - Rezoluţia nr. 1244 a Consiliului de Securitate al ONU		
	Reluarea ostilităţilor	- Permanentă stare de tensiune între principalele grupuri etnice	Prezent	
Postcriză	Dezamorsare	- Acţiuni ale ONU, NATO, UE, SUA, Federaţia Rusă, China	Începând din mai 1999	
	Refacere Reconstrucţie Normalizare	- Rezoluţia nr. 1244 a Consiliului de Securitate al ONU - Efort constant şi comun al comunităţii internaţionale	Începând cu 10 iunie 1999	
	Normalitate	Efort constant şi comun al comunităţii internaţionale	Prezent	

10. Efecte:

- pierderi de vieţi omeneşti;
- fluxuri de imigranţi;
- încălcarea drepturilor omului;
- scăderea drastică a nivelului de trai al locuitorilor provinciei;
- distrugeri masive de proprietăţi şi infrastructură critică;
- menţinerea tensiunilor între populaţia albaneză şi cea sârbă.

11. Concluzii:

Stabilitatea în Kosovo constituie o piesă esenţială a sistemului de securitate din Balcani, în a cărei realizare sunt implicaţi mai mulţi factori, precum: voinţa comunităţii albaneze şi sârbe de a ajunge la negocieri reale şi la elaborarea unui proiect viabil de convieţuire; eforturile comunităţii internaţionale, în special ale statelor vecine, ale ONU, NATO, UE şi SUA de a se ajunge la o soluţie unanim acceptată.

Realizarea nivelului necesar de stabilitate reclamă şi anihilarea surselor de conflict prelungit. Pe de o parte, factorii locali şi forurile internaţionale au responsabilitatea de a tempera atitudinile extremiste ale albanezilor şi sârbilor, iar, pe de altă parte, UE, FMI şi Banca Mondială au datoria de a opera în scopul refacerii economice a regiunii şi a integrării ei în circuitele economice balcanice şi internaţionale.

6.3. Conflictele din Caucaz

Geografic, regiunea Caucazului constituie o zonă aparţinând Europei de Sud-Est, cuprinsă între Turcia şi Iran la sud, Rusia la nord, Marea

Caspică la est şi Marea Neagră la vest. În timp, Munţii Caucaz au despărţit imperii şi continente, au găzduit etnii străvechi şi state cu istorii îndelungate sau vremelnice, au constituit suportul fizic pentru civilizaţii cu o diversitate rar întâlnită pe glob din punct de vedere al limbilor, religiilor, tradiţiilor, exerciţiului politic etc. Recursul la istorie ar putea fi invocat în sprijinul oricăreia dintre curentele politice aflate în circulaţie astăzi.

Destrămarea URSS şi profundele modificări politice şi strategice ale Europei au transformat Caucazul într-o regiune geopolitică distinctă, învecinată cu altele, importante pentru securitatea globului: spaţiul euro-atlantic: Orientul Mijlociu, Asia Centrală, Rusia, Uniunea Europeană. Astăzi în regiunea Caucazului există trei state independente, Azerbaidjan, Armenia şi Georgia, câţiva din subiecţii din sud-vestul Federaţiei Ruse, provincii din nord-estul Turciei şi nord-vestul Iranului.

Acutizarea problemei energetice pentru întreaga lume a scos în evidenţă rolul unic al acestei regiuni în spaţiul euroasiatic, cel de coridor pentru tranzitul resurselor energetice din Asia Centrală către statele dezvoltate ale Europei, SUA şi Canada, pe trasee care nu sunt controlate de Rusia. De aceea, principalii actori politici din lume au interese majore în regiune şi sunt tentaţi să o trateze ca pe una unitară, dispusă între Marea Neagră şi Marea Caspică, în ciuda extremei sale diversităţi. Probabil, din punct de vedere al securităţii, o asemenea abordare este justificată.

Sursa: http://www.wikipwdia.org/wikipedia/en/f/fa/Caucasus-ethnic.jpg

O imagine etnolinvistică a regiunii este prezentă în harta introdusă mai sus.

Evenimentele care au urmat destrămării URSS au fost marcate de conflicte intense în Caucaz. Comunitatea internaţională era preocupată în acea perioadă de sângerosul război din spaţiul ex-iugoslav, mult mai aproape de Europa, astfel încât conflictele din Caucaz au fost considerate la început periferice, apoi o problemă care interesa, în primul rând, Rusia şi, ca urmare, ei i s-a încredinţat gestionarea conflictelor, iar dintre organizaţiile internaţionale s-a implicat îndeosebi OSCE, adică organizaţia cel mai puţin pregătită pentru rezolvarea unor asemenea situaţii.

Dintre toate soluţiile pe care le-ar fi putut aplica, Rusia a ales-o pe cea care promitea cele mai dinamice dezvoltări viitoare în favoarea sa – îngheţarea politică a situaţiilor rezultate la începutul anilor '90, în urma războiului dintre Azerbaidjan şi Armenia, precum şi a conflictelor dintre autorităţile centrale de la Tbilisi şi liderii unor provincii din Georgia, care susţin separarea de statul rezultat în urma dispariţiei URSS.

Cele mai reprezentative situaţii conflictuale sunt aşa-numitele „conflicte îngheţate": Osetia de Sus şi Abhazia din Georgia şi Nagorno-Karabah de la graniţa dintre Armenia şi Azerbaidjan.Toate aparţin fostului spaţiu sovietic şi, la fel ca în cazul războiului ex-iugoslav, nu afectează graniţele exterioare ale fostului subiect de drept internaţional. Dar nu pot fi ignorate nici conflictele latente, cu vechi rădăcini istorice dintre Turcia şi Armenia, Azerbaidjan şi Iran, care îşi au influenţa lor asupra conflictelor îngheţate.

Explicaţiile cele mai răspândite pentru geneza situaţiilor conflictuale din Osetia de Sud, Abhazia şi Nagorno-Karabah dezvoltă premisa folosirii lor de către autorităţile de la Moscova pentru a-şi menţine controlul asupra fostelor republici sovietice şi, mai nou, de a controla exportul de hidrocarburi din spaţiul ex-sovietic spre Europa şi SUA. Este o realitate pe care Moscova nu o ascunde şi o afirmă în diferite forme, invocând interesele sale naţionale. Nu pot fi ignorate şi alte circumstanţe care menţin conflictele în actualitate:

-competiţia geostrategică dintre Rusia şi SUA în spaţiul ex-sovietic, începută după 11 septembrie 2001;

-opoziţia dintre Rusia şi NATO-UE, ajunse în procesul extinderii în proximitatea unor zone de interes major pentru ele;

-oportunităţile deschise pentru alţi actori tradiţionali ai zonei, precum Turcia şi Iran, după destrămarea URSS.

În general, conflictele îngheţate din Caucaz se disting prin câteva trăsături care determină dificultăţi în identificarea unor soluţii de durată:

1. Au o **natură complexă**, cu profunde încărcături etnice şi politice ce nu pot fi ignorate, cu atât mai mult cu cât motivul etnicităţii a

reprezentat unul din principiile de bază în constituirea statalităţilor europene. Evoluţiile „nonviolente" din interiorul subiecţilor „separatişti" se desfăşoară cu respectarea unor tipare ale exerciţiului democratic şi cu invocarea prevederilor unor tratate şi a precedentelor pe plan internaţional. Majoritatea acestor separatisme şi-au găsit sprijinul la Moscova, care a profitat şi de faptul că până acum 2-3 ani a fost „mandatată" de comunitatea internaţională cu gestionarea lor.

2. Vizează **modificarea unor graniţe** care, altădată, au avut un caracter administrativ în interiorul fostului URSS, dar, astăzi, separă subiecţi de drept internaţional: Georgia de Rusia, Armenia de Azerbaidjan.

3. Au devenit **conflicte de durată**, ceea ce a favorizat emergenţa unei întregi categorii de populaţie, mai ales în segmentul tânăr, obişnuit cu această situaţie. Adăugată la modificările forţate în structura etnică a populaţiei, a rezultat o structură socială ce alimentează natura etnică a conflictelor.

4. Au generat dislocarea a sute de mii de persoane civile, ceea ce a provocat adâncirea crizei strămutaţilor într-o zonă în care mutările forţate de populaţii din perioada stalinistă nu fuseseră nici pe departe rezolvate .

Conflictele au apărut pe fondul evenimentelor politice care au dus la destrămarea URSS. Ele au adânci rădăcini în istoria regiunii unde state au apărut şi dispărut, dar populaţia a rămas. În imperiul rus, împărţirea administrativă a teritoriului a ţinut mai puţin seama de criteriul etnic. În perioada sovietică, acest criteriu a fost mai bine reprezentat, dar a fost folosit arbitrar, astfel încât au rezultat asocieri administrative nefireşti din punct de vedere al etnicităţii, mai ales la nivelurile aflate sub cel al republicilor unionale. Din cauza etnodiversităţii Caucazului, rar întâlnite în alte părţi ale lumii, această realitate a devenit explozivă, când fostele republici unionale au devenit independente şi subiect de drept internaţional, dar s-au trezit în faţa unor separatisme care invocau principii pe care şi ele le-au invocat când au obţinut şi li s-a recunoscut independenţa, inclusiv prevederi ale legii sovietice privind ieşirea din URSS.

6.3.1. Conflictul din Osetia de Sud

Este favorizat de împărţirea unei singure etnii, osetinii, în două etnităţi aparţinînd unor subiecţi diferiţi ai dreptului internaţional:

1. Osetia de Nord, republică autonomă în cadrul Federaţiei Ruse, cu suprafaţa de 8000 kmp şi cca. 635 mii locuitori (50,5%-osetini; 33,95-ruşi; 8,1%-inguşi, înainte de conflictul dintre osetini şi inguşi din1992, când o parte din osetini s-au refugiat în Inguşetia).

2. Osetia de Sud, subiect autonom în Republica Georgia. În anul 1992 şi-a autoproclamat independenţa, care nu a fost recunoscută de niciun stat al comunităţii internaţionale. Are o suprafaţă de 3900 kmp; aproximativ o treime din acest teritoriu se află sub autoritatea Georgiei. Înainte de izbucnirea conflictului în 1992, era locuită de 99 mii locuitori (în principal osetini - 66% şi georgieni – 28%). Conflictul militar a provocat fluxuri de refugiaţi în rândul ambelor etnii. Osetinii s-au stabilit în Osetia de Nord, în zonele părăsite de inguşi, georgienii – în Georgia.

Cvasitotalitatea analizelor apreciază conflictul din Osetia de Sud drept unul etnopolitic.

Osetia de Sud a apărut ca structură administrativă în 1922, sub forma unei regiuni autonome în cadrul fostei Gruzii sovietice. Regiunea includea şi zone locuite în majoritate de georgieni.

Conflictul s-a declanşat pe fondul general al evenimentelor care au dus la destrămarea URSS:

- la 10 noiembrie 1989, deputaţii regiunii autonome adoptă hotărârea transformării în republică autonomă; parlamentul de la Tbilisi declară decizia neconstituţională;

- la 20 septembrie 1990, deputaţii regionali ai Osetiei de Sus declară regiunea republică autonomă; autorităţile centrale anulează autonomia şi adoptă primele măsuri de natură coercitivă; la începutul anului 1991, încep primele confruntări militare între structurile centrale şi cele locale.

Apar primele victime şi fluxuri de refugiaţi. Între Georgia şi Rusia se încheie acordurile de la Dagomîs, în urma cărora se constituie forţele de menţinere a păcii, compuse din 3 batalioane (rus, georgian şi osetin) şi o comisie mixtă de control, în care au intrat reprezentanţi ruşi, georgieni, sud-osetini şi, ca parte separată, nord-osetini. Practic, autorităţile centrale de la Tbilisi se află în minoritate. În plus, se confruntau şi cu alte separatisme. Din 1992 până în 2004, în zonă a existat o oarecare linişte. Mare parte a fostei autonomii se află sub controlul autoproclamatei independenţe, restul al administraţiei de la Tbilisi.

În platforma sa politică, preşedintele Mihail Saakaşvili, cel ce a câştigat alegerile din 4 ianuarie 2002, şi-a propus rezolvarea situaţiei „separatismelor". În acest scop, adoptă măsuri pentru întărirea armatei, iar în domeniul politicii de securitate întăreşte opţiunea de a adera la NATO şi UE şi intensifică relaţiile cu SUA. Reuşeşte să-şi atingă obiectivul în cazul Adjariei, în sud-vestul Georgiei, la graniţa cu Turcia. În mai 2004, dispune introducerea de forţe ale ministerului de interne în zona aflată sub controlul forţelor de menţinere a păcii. Misiunea OSCE consideră decizia drept „încălcare a acordurilor semnate". Începând cu a doua jumătate a anului 2004, se reiau schimburile de focuri între părţile implicate în conflict.

Autorităţile georgiene acuză Rusia că permite transporturi ilegale de mărfuri şi formaţiuni militare pe la graniţa dintre cele două Osetii, sprijină pregătirea militară a populaţiei din regiunea separatistă, acordă cetăţenia rusă locuitorilor Osetiei de Sud şi Abhaziei şi încurajează purificarea etnică a unor localităţi sud-osetine, deci nu se îndeplineşte condiţia neutralităţii, specifică unor forţe de menţinere a păcii. Parlamentul Georgiei insistă asupra necesităţii încetării mandatului forţelor ruse şi internaţionalizării forţelor de menţinere a păcii. Turcia şi Ucraina îşi declară disponibilitatea. NATO insistă asupra menţinerii stabilităţii. La 15 august 2004 se încheie un nou acord, care prevede separarea forţelor şi înfiinţarea unor noi posturi de observatori. Luptele se reiau. Apar declaraţii despre existenţa unei a treia părţi la conflict: la Tbilisi este identificată ca fiind mercenari din Caucazul de Nord, în Osetia de Sud figurând drept subunităţi ale Ministerului de Interne georgian scăpate de sub control.

Mihail Saakaşvili cere convocarea unei conferinţe internaţionale, lărgirea mandatului OSCE şi mărirea numărului de observatori ai acesteia. OSCE declară că va studia situaţia şi invită părţile la Sofia, pentru un dialog politic.

Începând cu a doua parte a anului 2004, conflictul militar se domoleşte, dar începe războiul diplomatic între Georgia şi Rusia, finalizat cu întreruperea de către Rusia a oricăror legături cu Georgia şi cu accelerarea retragerii bazelor sale militare din acest stat până la sfârşitul anului.

În iunie 2006, liderii celor trei autoproclamate state – Abhazia, Osetia de Sud şi Transnistria – adoptă o declaraţie comună asupra principiilor de cooperare şi inadmisibilităţii modificării formatului forţelor de menţinere a păcii.

Autorităţile Osetiei de Sud declară din nou că vor unirea cu Rusia, reprezentantul ministerului de externe rus afirmă că Osetia de Sud are dreptul la autodeterminare, şi acest drept nu este mai puţin important decât integritatea teritorială a Georgiei.

La începutul anului 2006, autorităţile georgiene fac publice date referitoare la armata sud-osetină:

- 2,5 mii militari;
- 2,1 mii paramilitari;
- 26 tancuri;
- 57 maşini de luptă pentru infanterie;
- 8 instalaţii de artilerie autopropulsată;
- 19 complexe portative de rachete sol-aer.

În iulie 2006, preşedintele Comitetului Dumei de Stat pentru problemele CSI declară că, în cazul acutizării situaţiei, Rusia va avea motive să

folosească forţa pentru a proteja sănătatea cetăşenilor ruşi din Osetia de Sud. Între timp, majoritatea absolută a populaţiei a obţinut cetăţenia rusă. Simultan, autorităţile Osetiei de Sud acţionează la Curtea Constituţională a Rusiei pentru a obţine recunoaşterea apartenenţei la această ţară.

La 12 noiembrie 2006, în Osetia de Sud se organizează un referendum asupra independenţei. Legitimitatea acestia a fost contestată de întreaga comunitate internaţională, iar rezultatele n-au fost recunoscute. Simultan, autorităţile georgiene organizează un referendum şi alegeri prezidenţiale alternative. Ambele acţiuni au avut rezultatele dorite de organizatori, cu o mare majoritate.

La Summit-ul NATO de la Riga din noiembrie 2006, în comunicatul final, pentru prima dată se menţionează că alianţa nord-atlantică sprijină integritatea teritorială a statelor din Caucaz şi a Moldovei.

6.3.2. Conflictul din Abhazia

Abhazia este o regiune cu o suprafaţă de 8600 kmp şi o populaţie de cca. 250 mii locuitori, aparţinând juridic Georgiei, situată între Munţii Caucaz şi Marea Neagră. La ultimul recensământ, în 1989, populaţia era de aproximativ 525 mii locuitori (cca. 45% georgieni, 16% abhazi, 14% ruşi, 14% armeni etc.). Cvasitotalitatea etnicilor georgieni a părăsit regiunea după începerea conflictului, iar majoritatea populaţiei rămase a obţinut cetăţenia rusă.

Regiunea are o istorie străveche şi zbucimată. În 1810 a intrat în compunerea imperiului rus. În 1877, după războiul ruso-turc, aproximativ jumătate din populaţia de religie musulmană abhază a părăsit Abhazia. A intrat administrativ în compunerea Georgiei în 1921, iar din 1931 a devenit republică autonomă în cadrul acesteia. În 1990 şi-a autoproclamat suveranitatea, apoi, după ce Georgia a devenit independentă în 1991, conducerea autoproclamatei Abhazii s-a pronunţat pentru rămânerea în URSS, considerând că este o variantă mai avantajoasă, apoi autorităţile de la Suhumi au păstrat distanţa faţă de Tbilisi.

La 21 februarie 1992, autorităţile Republicii Georgia declară revenirea la constituţia democratică din 1921, înainte de includerea în URSS. În Abhazia, decizia este interpretată drept anularea autonomiei. Autorităţile abhaze decid repunerea în vigoare a Constituţiei din 1925 care le proclamase suveranitatea. Aceasta însă nu a fost recunoscută pe plan mondial. Decizia a fost boicotată de reprezentanţii locali de origine georgiană. Începe înlăturarea etnicilor georgieni din structurile administrative şi de putere, simultan cu constituirea „gărzii abhaze". La 14 august 1992, Garda Naţională a Georgiei intră în Abhazia, urmărind trupe

fidele fostului preşedinte. Formaţiunile abhaze ripostează, apar primele victime şi refugiaţi. Preşedintele Elţîn se pronunţă pentru rezolvarea conflictului pe cale paşnică. Preşedintele Şevarnadze ordonă încetarea ofensivei forţelor georgiene. Formaţiunile abhaze primesc întăriri masive, sub privirile indiferente ale autorităţilor militare ruse, şi reîncep luptele. Participă mulţi musulmani, inclusiv un batalion cecen, comandat de Şamil Basaev. Forţele ruse de pe teritoriul abhaz execută misiuni de cercetare în folosul separatiştilor. Apar numeroase victime în rândul civililor.

La 27 iulie 1993, la Soci, se încheie un acord pentru încetarea temporară a focului, având Rusia drept garant. Autorităţile georgiene îşi retrag o parte din forţe, necesare în alte puncte fierbinţi.

În septembrie, abhazii reîncep luptele. Spre sfârşitul lunii, forţele abhaze, sprijinite logistic şi informativ de trupele ruse, reuşesc să ia sub control teritoriul separatist. Aproximativ 300 mii etnici georgieni se refugiază. Foarte puţini au revenit până astăzi acasă. Pe timpul luptelor, au murit cca. 17 mii oameni. Sub impactul evenimentelor, în Georgia se adânceşte criza. În schimbul promisiunii autorităţilor georgiene de a intra în CSI, de la Moscova se dispune încetarea ofensivei forţelor separatiste. Încetarea focului a fost posibilă şi datorită intermedierii ONU.

Fracţiunea georgiană a parlamentului abhaz părăseşte Suhumi, astfel încât astăzi funcţionează şi un parlament abhaz în străinătate.

Din iunie 1993, pe teritoriul Abhaziei există trupe de menţinere a păcii ale CSI, formate din trupe ruse aflate acolo înaintea începerii conflictului. Sub administraţia Putin, Rusia şi-a refăcut treptat legăturile economice şi de transport transfrontaliere, împotriva unei decizii a CSI care interzice orice legătură cu separatiştii. La începutul lunii septembrie 2004, s-a reluat circulaţia pe linia feroviară Suhumi – Moscova, întreruptă timp de 12 ani.Sovietul Suprem al Abhaziei adoptă o nouă constituţie, care proclamă independenţa Abhaziei. Niciun subiect de drept internaţional n-a recunoscut-o. În 1995 autorităţile autoproclamatei independenţe adresează Rusiei propunerea de a intra în compunerea Federaţiei Ruse. De asemenea, acţionează pentru aderarea la CSI, urmărind o recunoaştere indirectă a independenţei.În vara anului 2006, Georgia reia controlul asupra trecătorii Kodori, unde preconizează să instaleze „autorităţile legitime în exil ale Abhaziei".

6.3.3. Conflictul din Nagorno-Karabah

S-a desfăşurat între formaţiuni militare azere şi armene între 1991 – 1994. Oficial, Nagorno-Karabah, regiune cu o istorie străveche, aparţine Republicii Azerbaidjan, de facto, este o republică independentă. Are o

suprafaţă de 4400 kmp. În 1989 avea o populaţie de 192 mii locuitori (76% armeni; 23% azeri). În 2002 avea 145 mii locuitori (95% armeni, 5% alte minorităţi – kurzi, ruşi etc.). Religia este cea creştin-apostolică armeană.

Zona a redevenit motiv de dispută, imediat după ce Armenia şi Azerbaidjan au devenit independente, în 1918. După includerea lor în URSS, Nagorno-Karabah a existat din 1923 ca regiune autonomă în cadrul Azerbaidjanului. Chiar şi atunci, Erevanul şi diaspora armenească nu s-a împăcat cu situaţia.

Actuala autointitulată Republică Nagorno – Karabah include şase districte care au aparţinut fostei regiuni autonome sovietice. Districtul Shahumian, care şi-a proclamat independenţa la aceeaşi dată, se află sub controlul Azerbaidjanului. Autorităţile de la Baku nu i-au recunoscut independenţa. Nagorno–Karabah este o enclavă în interiorul Azerbaidjanului. Punctul cel mai apropiat de Armenia se află la aproximativ 4 km şi este legat de aceasta prin coridorul Lacin.

În februarie 1988, o confruntare între armeni şi azeri lângă Stepanakert (capitala autoproclamatei independenţe) a provocat refugierea etnicilor armeni din Azerbaidjan şi a celor azeri din Armenia, încă sovietice ambele.

În urma unui referendum organizat la 10 decembrie 1991 şi într-un raion învecinat, Shahumian, populaţia s-a pronunţat pentru independenţa faţă de Azerbaidjan. La 6 ianuarie 1992, şi-a proclamat independenţa, care nu a fost recunoscută de niciun stat, nici măcar de către Armenia, sau organizaţie internaţională. Referendumul a fost boicotat de azeri. Într-o sesiune comună, Consiliul Naţional din Nagorno-Karabah şi Parlamentul Armeniei declară unificarea celor două entităţi. Iniţiativa Moscovei de a oferi soluţia unei autonomii sporite în cadrul Azerbaidjanului nemulţumeşte ambele părţi. Încep primele ciocniri.

Conflictul s-a intensificat, după ce Armenia şi Azerbaidjan şi-au declarat independenţa faţă de URSS. A fost influenţat în bună măsură de atitudinea armatei ruse şi de participarea masivă a mercenarilor. Chiar de la începutul conflictului, Armenia a asigurat independentiştilor logistică, arme, voluntari. Din decembrie 1993, când a început ofensiva azeră, a trimis în teatru trupe ale ministerelor apărării şi de interne. În 1994, guvernul azer a recunoscut pentru prima dată Nagorno-Karabah drept terţă parte participantă la conflict şi a început negocieri directe cu autorităţile acesteia. La 12 mai 1994, prin intermediere rusă, s-a ajuns la un acord de încetare a focului, valabil şi astăzi.

Conflictul a provocat mii de victime şi sute de mii de persoane dislocate din Nagorno-Karabah, Azerbaidjan şi Armenia. Conform unor date ale guvernului azer, circa 528 mii etnici azeri s-au refugiat din teritoriile

ocupate de armeni şi s-au alăturat celorlalţi 220 mii care părăsiseră Armenia între 1988-1989. Alţi 280 mii etnici armeni au părăsit zona de conflict. Toate aceste persoane dislocate creează probleme umanitare deosebite, care durează de peste 15 ani.

Comunitatea internaţională consideră Nagorno-Karabah drept parte a Azerbaidjanului. Probabil, din acest motiv şi pentru a nu provoca o reacţie militară a acestuia, autorităţile de la Erevan nu finalizează declaraţia unificării celor două etnităţi, deşi un lider al secesioniştilor (Robert Kociarian) a devenit prim-ministru, apoi preşedinte al Armeniei. Se consideră că sprijinul armatei Armeniei şi alianţa strategică a acesteia cu Rusia constituie factorii de protecţie a secesioniştilor.

Negocieri politice asupra situaţiei au fost iniţiate imediat după încheierea armistiţiului. OSCE a constituit Grupul de la Minsk, format din 13 state, inclusiv Armenia şi Azerbaidjan. În februarie 2006, liderii celor două state s-au întâlnit în Franţa, unde au purtat discuţii asupra principiilor fundamentale pentru rezolvarea conflictului, incluzând: retragerea trupelor, forţele internaţionale de menţinere a păcii, statutul zonei Nagorno-Karabah etc. Ultima întâlnire între cei doi a avut loc la Bucureşti, dar nu s-a ajuns la o înţelegere asupra statutului teritoriului disputat. Există opinii că părţile ar fi căzut de acord asupra unui referendum al populaţiei din Nagorno-Karabah asupra viitorului statut, dar oficial aceste opinii sunt respinse. Ceea ce iese în evidenţă în acest caz este că dialogul se poartă între subiectul victimă al separatismului, adică Azerbaidjan, şi cel potenţial beneficiar, adică Armenia. În cazul conflictelor din Osetia de Sud şi Abhazia, nu există practic un dialog politic direct între autorităţile de la centru şi secesiuni. Declaraţiile şi acţiunile unora sunt urmate de altele de răspuns ale celorlalţi, ceea ce determină o escaladare a conflictului. Intermedierea rusă este contestată de Tbilisi, tocmai din cauza statutului de potenţial beneficiar al separatismelor. Autorităţile de la Tbilisi doresc internaţionalizarea gestionării conflictului şi solicită sprijinul NATO şi UE.

6.3.4. Conflictul din Cecenia

Până în 1999, după războiul din 1994-1996, Cecenia avea o autonomie lărgită şi putea să-şi aleagă un preşedinte. Nu aceasta este însă problema. Tendinţele independentiste ale cecenilor s-au accentuat, în condiţiile în care statul rus are nevoie de stabilitate şi de ordine, pentru a-şi rezolva problemele cu care se confruntă, îndeosebi cele economice. În afară de aceasta, prin Cecenia trebuia să treacă un oleoduct[141], care să asigure

[141] În prezent, acest oleoduct ocoleşte Cecenia.

transportul spre Occident al petrolului din Marea Caspică. S-au intensificat, de asemenea, acţiunile mafiote şi traficul ilegal. Astfel, Rusia s-a văzut nevoită, în 1999, să declanşeze o a doua ofensivă împotriva rebelilor ceceni.

Liderul Aslan Masjadov şi o serie de grupuri înarmate practicau traficul de sclavi şi intenţionau să instaureze în Cecenia şi în Daghestan o republică islamistă fanatică. Extremiştii au trecut la atacuri teroriste împotriva Rusiei. În 1999, la Moscova şi Volgadonsk, au avut loc două atentate soldate cu 217 morţi. Nu s-a probat că ele au fost făptuite de ceceni, dar Moscova aşa le-a considerat. Oraşul Groznâi, capitala Ceceniei, este redus la ruine. Occidentul, înainte de 11 septembrie 2001, n-a luat nici o măsură, cum a făcut-o, spre exemplu, în Iugoslavia. După 11 septembrie 2001, acţiunile Moscovei împotriva rebelilor ceceni au fost integrate în ansamblul luptei antiteroriste. Bilanţul este foarte aspru: după 1994, în Cecenia au fost ucişi între 100.000 şi 200.000 de persoane, ceea ce reprezintă 10-20 % din populaţie, 170.000 de persoane s-au refugiat în afara ţării, iar 260.000 în interiorul ei. Mai multe mii de ceceni se găsesc în ceea ce se numeşte *tabere de filtrare*.

Protestele sunt numeroase, dar nu este nimic neobişnuit. Aşa procedează şi turcii cu kurzii, israelienii cu palestinienii etc. Rusia consideră că problema cecenă este una a ei, internă, caută soluţii şi a găsit, după 11 septembrie, dacă nu sprijin internaţional direct, atunci înţelegere. În acest timp, se continuă atacurile teroriste ale cecenilor, iar organizaţiile lor din ţară şi din afară desfăşoară acţiuni care nu constituie alt pericol decât cel pe care-l produc pe teritoriul Rusiei.

În luna martie 2003, a apărut, în capitala Franţei**,** o lucrare a Comitetului *Cecenia* din Paris**, intitulată „***Cecenia, zece ani pentru a înţelege"*. Lucrarea arată că, în zece ani de conflicte, s-au produs sute de mii de victime, iar infrastructurile unei capitale de 400.000 de oameni au fost totalmente distruse. S-a instaurat un regim de teroare şi toate acestea se datorează faptului că Republica Cecenă doreşte să fie independentă faţă de Rusia. Cauzele şi realităţile războiului din Cecenia, recunosc autorii, sunt foarte greu de identificat şi de analizat, întrucât ostilităţile se desfăşoară cu uşile închise, jurnaliştii şi organizaţiile umanitare neavând acces în Cecenia. Cartea se străduieşte, după afirmaţiile autorilor, să dea răspuns la următoarele întrebări:

- Care este amploarea dezastrului?
- Pentru ce se bat cecenii?
- Sunt responsabili islamiştii de acest război?
- Este un război al petrolului ?
- De ce se continuă acest război?
- Cum organizează Moscova dezinformarea cu uşile închise?

- Care este impactul războiului asupra societăţii ruse?
- Care este impactul războiului asupra societăţii cecene?
- Cine este responsabil de violenţele împotriva civililor?
- Despre ce fel de solidaritate internaţională se poate vorbi?

Politica Rusiei este aceea de îngrădire şi izolare a zonei de conflict şi de „disciplinizare" a rebelilor. Discuţiile dure cu Georgia şi ameninţarea acesteia fac parte din acest scenariu. A intervenit şi Occidentul pentru a împiedica intervenţia Rusiei împotriva Georgiei.

Dar criza din Georgia este acum în plină desfăşurare.

Recensământul a arătat că populaţia cecenă este mai numeroasă decât aşteptările: 1.088.000 locuitori, dintre care 295.000 trăiesc în Groznâi. Numărul morţilor în cele două războaie se situează între 100.000 şi 140.000.

Cecenii vor acţiona şi în continuare prim metode teroriste. Acţiunile lor vor afecta însă doar Rusia şi nu vor periclita nici securitatea zonei, nici pe cea a Federaţiei Ruse. Probabil că se va căuta o soluţie acceptabilă, dar problema nu va fi rezolvată cu uşurinţă.

Acţiunile teroriste şi acţiuni sau contraacţiuni împotriva terorismului sunt frecvente pe teritoriul Rusiei, mai ales în zona Caucazului şi chiar în cea a Asiei Mediane, dar acţiunile propriu-zise se pot desfăşura oriunde pe teritoriul Rusiei şi chiar în afara acestuia.

Modelul unui astfel de conflict ar putea fi următorul:

Posibili autori: grupuri de rebeli ceceni, fundamentalişti, grupuri ale mafiei ruseşti sau ale unor alte entităţi separatiste.

Scopuri urmărite: crearea unei stări de teroare în rândul populaţiei ruse, pentru a obliga autorităţile de la Moscova să accepte impunerile acestor grupuri.

Obiective vizate: obiective aflate în Moscova şi în alte oraşe importante ale Rusiei (s-ar putea să fie atacate şi obiective ruseşti care se află în afara graniţelor Rusiei – ambasade, personalităţi, grupuri de turişti etc.), locuri publice, complexe de locuinţe, instituţii ale statului, întreprinderi de valoare strategică, centrale nucleare, aglomerări urbane, conducte petroliere, sisteme hidroenergetice, lacuri de acumulare, aerodromuri, porturi, avioane, nave de pasageri sau cargouri, transporturi speciale, trenuri de persoane, metrouri etc.

Mod de acţiune:

a) atacuri cu bombe şi materiale explozive, luare de ostatici, ambuscade, acţiuni individuale;

b) atacuri cu mijloace chimice sau biologice sustrase din depozite ale armatei, din întreprinderi de profil sau din locuri în care au fost dispuse temporar spre distrugere sau dezafectare, din laboratoare etc.

c) atacuri cu substanţe radioactive sau chiar cu arme nucleare tactice sustrase din baze ale armatei sau din întreprinderi ale complexului industrial militar (foarte puţin probabile, dar nu excluse);

d) ciberterorism.

Bazele acestor grupuri se vor afla, atât în Cecenia şi, în general, în zona Caucazului, cât şi în alte locuri din Rusia (în Moscova se află în jur de 300.000 de ceceni). Este posibil să se continue şi chiar să se amplifice acţiunile de tipul celei din 23 octombrie 2002 de la Moscova, unde 45 de terorişti au luat ostatici 700 de oameni în sala unui teatru. În urma intervenţiei forţelor speciale au murit 129 de persoane, dar şi de tipul atacului de la Beslan etc.

Riposte: ferme şi fără menajamente, întrucât conducerea de la Moscova nu este dispusă să cedeze sub nici o formă şantajelor şi presiunilor şi nici să accepte compromisuri cu grupurile considerate teroriste.

În toate cazurile, pentru riposte, vor fi folosite forţele speciale existente şi cele care se pregătesc, începând cu anul 2002, pentru astfel de misiuni, preşedintele Putin precizând că prioritatea numărul unu pentru forţele armate este combaterea terorismului.

Este posibil să se acţioneze în forţă, cu aviaţia şi cu unităţi speciale, atât asupra „centrelor vitale“ ale acestor formaţiuni considerate de Rusia ca fiind teroriste, cât şi împotriva ţărilor sau zonelor care le adăpostesc, îndeosebi asupra Georgiei, Daghestanului, Inguşetiei etc.

6.4. Criza (conflictul armat) din Transnistria

1. Denumirea crizei: Conflictul transnistrean

2. Durată: conflictul s-a declanşat în 1991, în 1992 a luat forma unui război civil, timp de câteva luni, iar acum este în stare de „conflict îngheţat”.

3. Descriere pe scurt

3.1. Consideraţii preliminare

Pe fundalul dezintegrării URSS - ului, un şir de republici sovietice şi-au proclamat suveranitatea. Acest proces s-a soldat cu adoptarea de către Parlamentul Republicii Moldova, la 23 iunie 1990, a Declaraţiei de Suveranitate[142]. Ca răspuns la paşii fermi ai câtorva republici spre obţinerea

[142] Stela, Suhan, Natalia, Cojocaru, MEMORIA COLECTIVĂ ŞI CONSTRUCŢII IDENTITARE ÎN TRANSNISTRIA, Chişinău, 2002, p. 8.

independenţei, conducerea URSS aplică tactica stimulării separatismului în republicile „răzvrătite”. Aşa se face că, la 2 septembrie 1990, la Tiraspol are loc „cel de-al doilea congres extraordinar al deputaţilor sovietelor de diferite niveluri” din unele localităţi nistrene, la care este proclamată – o nouă „republică” pe teritoriul Moldovei – Republica Sovietică Socialistă Moldovenească Nistreană, în componenţa URSS.

Republica Moldova a apărut ca stat independent la 27 august 1991, în calitate de succesor al Republicii Sovietice Socialiste Moldoveneşti (RSSM), care fusese creată în 1940, după anexarea de către URSS a Basarabiei (spaţiul dintre râurile Prut şi Nistru, cu denumirea istorică Basarabia). Teritoriul RSSM (37 mii km^2) a fost constituit din Basarabia şi o parte din teritoriul fostei Republici Autonome Sovietice Socialiste Moldoveneşti (RASSM). Pentru justificarea expansiunii teritoriale şi creării statalităţii „sovietice socialiste moldoveneşti”, statul sovietic a promovat o politică dură de deznaţionalizare şi de creare a „noului popor”, adică a celui „moldovenesc”. Momentul-cheie al „moldovenismului sovietic” a fost românofobia, inoculată prin toate mijloacele statului totalitar (deportări, nimicirea fizică a intelectualităţii, foametea artificială din 1947, „spălarea creierelor” etc.). Trecutul istoric diferit al acestor două părţi componente a RSSM, ca şi structura etnică diferită a populaţiei, a determinat atitudini dominante diametral opuse la procesele politice ce au urmat după 1985.

În condiţiile politicii de „perestroika”, iniţiată de Mihail Gorbaciov în 1985, în toate fostele republici unionale a devenit posibilă abordarea problemei emancipării naţionale a populaţiei autohtone. Aceste două momente, emanciparea naţională a populaţiei autohtone şi transformarea RSSM într-un stat independent, au provocat o atitudine ostilă în centrele industriale din zona de est a Republicii Moldova. Starea de spirit dominantă din această regiune şi greşelile tinerei democraţii din Moldova au fost abil exploatate de către conducerea URSS, iar după 1991 – de Federaţia Rusă. La agravarea situaţiei au contribuit şi trupele fostei Armate a 14-a (unităţile acesteia au fost dislocate după 1945 în oraşele din zona de est a Republicii Moldova). Această suprapunere de factori negativi a provocat, în primăvara anului 1992, un conflict armat de proporţii dintre puterea constituţională şi regimul separatist, în urma căruia ultimul a instaurat controlul deplin asupra a 12% din teritoriul Republicii Moldova şi a 700.000 de locuitori.

3.2 Conţinutul şi natura conflictului transnistrean

Conflictul transnistrean a fost şi este perceput de populaţia de pe teritoriul Republicii Moldova ca un eveniment deosebit de important. El a marcat semnificativ evoluţia întregii vieţi şi activităţi din societatea

moldovenească, prin consecinţele ce au decurs din izbucnirea lui şi din rămânerea sa, de peste 10 ani, într-o situaţie critică. Aceasta din urmă trebuie înţeleasă ca o stare în care cei implicaţi nu au găsit o soluţie viabilă provocării pe ca o reprezintă conflictul în sine.

Despre acest conflict s-au scris destule materiale şi s-a vorbit mult şi, fără îndoială, discuţiile vor continua. S-a spus despre el că este un conflict geostrategic şi geopolitic, în care sunt interesaţi atât actori statali (R. Moldova, Rusia, Ucraina, România, mai ales), cât şi nonstatali (OSCE, ONU). În acelaşi timp, s-a afirmat că este un conflict politic şi etnic. Se pare că cea mai apropiată de adevăr este aprecierea că „problema transnistreană are mai curând la origine un conflict intercultural, ce a căpătat după noiembrie 1989 un tot mai pronunţat caracter de conflict geopolitic"[143].

Dar, pentru a înţelege corect această afirmaţie, se cere făcut un succint recurs la istoria teritoriului din stânga Nistrului. Moldovenii transnistreni sunt autohtonii care au suportat după 1792 un regim de ocupaţie şi opresiune naţională din partea Imperiului Rus. Din această perspectivă, cei care afirmă că acest teritoriu nu a fost niciodată românesc comit o gravă eroare. El a fost şi este pământ românesc, dar care a rămas vreme îndelungată sub ocupaţie rusească. Aceasta se va simţi în valorile, în normele şi modelul comportamental pe care populaţia din acest spaţiu le va adopta. De fapt, majoritatea relativă a populaţiei din raioanele transnistrene ale Moldovei este de expresie rusă. În acest context, natura conflictului transnistrean este, se poate spune, nu etnică, ci mai degrabă una lingvistică.

De regulă, conflictele interculturale sunt generate nu de apartenenţa la un grup etnic, ci la valori culturale comune, specifice unei anumite regiuni. În cazul Transnistriei, problema era legată de amploarea pe care o luase în Moldova (pe teritoriul cunoscut ca Basarabia) acţiunile de revenire la limba română, ca limbă oficială în stat, şi de introducere a grafiei latine, după 1989.

Asemenea acţiuni au avut o largă susţinere populară în Moldova din dreapta Nistrului, a cărei populaţie a avut un contact mai strâns, în timp, cu România, cu limba şi cultura sa. În schimb, populaţia din stânga Nistrului nu prea agrea astfel de acţiuni. Aceiaşi atitudine diferită au avut-o oamenii şi faţă de revenirea la tricolor, ca drapel naţional, la cântecul „Deşteaptă-te române", ca imn naţional etc. În timp ce în teritoriul din dreapta Nistrului entuziasmul era manifest şi manifestat, pe celălalt mal oamenii erau mai reţinuţi. Explicaţia este dată de accesul la valori culturale diferite ale populaţiei moldoveneşti din cele două regiuni ale Moldovei. În Transnistria populaţia a venit în contact o perioadă de timp foarte mare cu valorile

[143] Oleg, Serebrian, *Conflictul transnistrean: geopolitică şi geoistorie*, în http://ro.altermedia.info/, p.2.

culturale ruseşti, a folosit limba rusă pentru comunicarea cotidiană, în schimb în Moldova s-a menţinut o legătură mai strânsă cu cultura şi limba română, deşi şi aici, în timpul ocupaţiei sovietice, cunoaşterea şi utilizarea limbii ruse a fost obligatorie.

După 1990, conflictul îşi pierde caracterul intercultural şi devine unul geopolitic. Declararea independenţei de către R. Moldova, în 1991, va accentua acest caracter. Aceasta pentru că Transnistria are o valoare geopolitică, şi anume, cine o deţine controlează întreaga Moldovă.

3.3. Atitudinea Rusiei, Ucrainei şi a R. Moldova faţă de conflictul transnistrean

De la început trebuie spus că toate aceste state au motive să menţină deschis conflictul transnistrean. Această stare le oferă o serie de avantaje în atingerea unor interese geopolitice, economice, politice etc. Transnistria a devenit un paradis pentru traficurile de diverse genuri: contrabandă cu petrol, cu alcool şi ţigări, reţea de prostituţie şi de droguri. Mai neliniştitor este faptul că aici se desfăşoară un comerţ de arme şi muniţii ce scapă oricărui control internaţional. La început, aceste vânzări priveau doar stocurile Armatei a XIV-a, dar, din anii 1993-1994, secesioniştii comercializează, de asemenea, arme şi muniţii produse în uzinele din Transnistria echipate şi modernizate.

Absenţa statului de drept în această regiune constituie, de asemenea, un subiect de preocupare. Chiar dacă nu beneficiază de nicio recunoaştere internaţională, Transnistria dispune astăzi de propriul său guvern, condus de Igor Smirnov, de administraţia şi legislaţia sa. Acest teritoriu constituie o supravieţuire a sistemului sovietic atât prin guvernare, cât şi prin sistemul economic dezvoltat.

Persoane şi mărfuri circulă liber între Transnistria şi restul teritoriului Moldovei, căci guvernul central nu doreşte să consacre separatismul din Transnistria prin punerea în practică a unui dispozitiv frontalier. Totuşi, necesitatea controlului mai bun al circulaţiei persoanelor şi a fluxului de mărfuri a condus la instituirea unor posturi de vamă mobilă şi la crearea unui sistem vamal între Moldova şi Ucraina, în zona transnistreană, începând cu primăvara anului 2006.

Iată succint în ce constă motivaţia acestor state în menţinerea stării actuale a conflictului transnistrean.

Interesele Rusiei în Transnistria sunt determinate de următoarele motive: *păstrarea poziţiilor strategice în sud-estul Europei; prezervarea intereselor populaţiei ruse din acest teritoriu; păstrarea legăturilor cooperatiste cu întreprinderile din Transnistria, unele dintre ele fiind unice*

în cadrul complexului militar industrial; reglementarea conflictului în interesul stabilităţii proprii şi al consolidării relaţiilor sale cu zonele în care există o minoritate rusă; stabilirea unor relaţii mai previzibile şi mai stabile cu România şi de a nu admite o influenţă românească asupra Moldovei. Totodată, nu trebuie omise *interesele economice din Transnistria ale unor grupuri din Rusia*. În plus, aici există o serie de avantaje economice, datorate absenţei diferitelor dări către stat (accize, taxe vamale, impozite etc.) ce se plătesc în alte state.

Ucraina este de acord cu conflictul transnistrean cam din *aceleaşi considerente cu ale Rusiei.* Totodată, acest conflict a *abătut atenţia Moldovei de la problemele de frontieră, teritoriu şi populaţie, pe care altfel le-ar fi ridicat Ucrainei*.

R. Moldova, poate părea paradoxal, la rândul său, are interes ca acest conflict să nu se rezolve aşa curând. Ca argumente în sprijinul acestei afirmaţii sunt: *ambiguitatea manifestată de guvernanţii R. Moldova chiar în timpul dobândirii independenţei,* în august 1991, când structurile de forţă moldoveneşti au fost retrase din raioanele transnistrene; *atitudinea din ce în ce mai ostilă a guvernanţilor moldoveni faţă de România*. În timpul cât R. Moldova, de pildă, a avut preşedinţia OSCE, aceasta s-a plâns de România la toate forurile europene.

De asemenea, în acţiunea diplomatică a R. Moldova de a colabora cu statele din Balcani în diverse domenii, inclusiv în cel al securităţii şi apărării, Bucureştiul a fost ocolit intenţionat; *interesele economice ale unor grupuri din Moldova în Transnistria*.

De exemplu, oameni de afaceri din Transnistria şi mărfurile produse aici tranzitează fără probleme teritoriul din dreapta Nistrului şi apoi pot pleca unde vor în lume; *Chişinăul nu a pus niciodată categoric problema unui embargo total Tansnistriei,* atrăgându-i atenţia că poate pierde avantajele obţinute anterior, dacă nu se supune legilor R. Moldova.

Totuşi, din primăvara lui 2006 a fost instituit şi întărit controlul vamal dintre Transnistria, ca parte a Republicii Moldova, şi Ucraina, la iniţiativa Chişinăului, care astfel putea controla traficul de mărfuri şi persoane între cele două ţări şi obţine o serie de venituri din taxele vamale etc.

În acest sens, firmele trasnistrene au fost obligate să se înregistreze în R. Moldova şi să plătească dările cuvenite la bugetul de stat. Multe întreprinderi din Transnistria au făcut acest demers.

4. Tipologia crizei

Conflictul trasnistrean este unul deosebit de complex. El este de natură:

- **economică -** pe teritoriul Trasnistriei se găsesc principalele întreprinderi industriale ale Republicii Moldova. În acest spaţiu, se derulează o intensă activitate economică şi comercială, fără ca Republica Moldova să aibă vreun control asupra ei. Se afirmă că Transnistria este paradisul afacerilor ilicite cu armament, muniţie, droguri, spălare de bani;
- **politică -** separarea acestei regiuni de Republica Moldova afectează integritatea teritorială, suveranitatea şi independenţa acestui stat, recunoscut internaţional; Transnistria nu este recunoscută de comunitatea internaţională ca entitate statală independentă, suverană, autonomă; acceptarea separării Transnistriei de Republica Moldova ar fi un exemplu negativ şi cu consecinţe dezastroase pentru regiunea respectivă şi chiar pentru comunitatea internaţională. Exemplul său ar putea fi urmat şi de alte mişcări separatiste (vezi ţara Bascilor - Spania, Corsica - Franţa etc.);
- **militară -** are pe teritoriul său forţe militare străine, armament şi muniţie. Federaţia Rusă are aici importante depozite de armament, tehnică de luptă şi muniţie, pe care, conform Acordului de la Istanbul din 1999, trebuia să le retragă de mult. De asemenea, administraţia de la Tiraspol, cu susţinerea tacită a Rusiei, are propriile forţe armate şi poliţieneşti;
- **politico-militară** – există forţe militare străine de menţinere a stării actuale de „conflict îngheţat", afectând, practic, statutul Republicii Moldova de stat independent, suveran şi unitar, statut recunoscut de comunitatea internaţională.

5. Arie geografică de desfăşurare: naţională, cu implicaţii regionale. Conflictul transnistrean constituie un risc la adresa stabilităţii şi securităţii statelor din regiune, atât prin existenţa sa, cât şi prin activităţile ilicite - multe ţin de crima organizată - pe care le desfăşoară indivizi şi societăţi din acest teritoriu.

6. Nivel: naţional

7. Actori:

În conflict sunt implicate:

- forţe guvernamentale ale Republicii Moldova;
- forţele militare, poliţieneşti şi de securitate ale autoproclamatei republici nistrene;
- forţe militare străine cu mandat din partea comunităţii internaţionale.

8. Cauze:

Conflictul are cauze multiple şi de naturi diverse. Aceasta datorită intereselor economice, militare, politice, cu valoare strategică pentru statele implicate. Practic, conflictul satisface interesele Rusiei, Republicii Moldova (a unor grupuri de interese din acest stat), Ucraina, Bulgaria, Turcia şi România. Succint, acest fapt reiese din cele menţionate în continuare:

1) conflictul transnistrean serveşte interesele Rusiei, ale unor grupuri umane diverse (etnice, economice, de presiune etc.) din Ucraina, din R. Moldova şi chiar Turcia.

Că Rusia are interese în această zonă o demonstrează următoarele: „tradiţia istorică" a acestei ţări de a ocupa, de lungul timpului, teritoriul din stânga Nistrului, datorită importanţei sale geostrategice; prin prezenţa Armatei a 14-a în Transnistria, Federaţia Rusă controlează strategic respectiva zonă geografică; majoritatea soluţiilor de rezolvare a conflictului transnistrean au fost avansate de către Rusia.

Caracteristica esenţială a soluţiilor propuse o reprezintă faptul că se acordă aceleaşi drepturi, la nivelul întregului teritoriu al statului moldovean, atât Republicii Moldova, stat recunoscut internaţional, cât şi autoproclamatei republici transnistrene, nerecunoscută internaţional. Şi cum Transnistria este total controlată de Moscova, ceea ce ar fi urmat ar fi fost controlul absolut şi indiscutabil al Kremlinului asupra întregii republici. Prin urmare, în realitate, acesta este obiectivul proiectelor de federalizare/regionalizare propuse de Rusia.

De fapt, Moscova nu vorbeşte nici o clipă despre independenţa Transnistriei şi separarea acesteia de Republica Moldova, ceea ce probează că scopul ei este controlul întregii republici, iar Transnistria este un instrument. Ratificarea Tratatului bilateral moldo-rus, la finele anului 2001, a întărit, odată în plus, poziţia Rusiei, care devine un fel de stat garant al statalităţii Republicii Moldova ; menţinerea unor cantităţi foarte mari de armament şi muniţie uzată fizic şi moral, greu de transportat într-o altă locaţie din teritoriul Federaţiei Ruse (30% din aceasta este netransportabilă[144] şi costisitor de distrus chiar pe plan local.

În plus, existenţa acestor armamente şi muniţii creează premisele apariţiei unui comerţ ilicit cu astfel de „produse", mai ales că autorităţile transnistrene nu respectă normele vamale şi taxele legale impuse pe întreg

[144] cf. Victor, Moraru, *La Republique de Moldova a la recherche des voies vers la stabilite et la securite de la region dans le contexte des relationes entre l'OTAN et la Rusie*, p.3, în http://www. azi,md/

teritoriul naţional de către autorităţile de la Chişinău; „elita conducătoare" din Transnistria sunt cetăţeni ai Rusiei.[145]

2) Ucraina are de câştigat în plan economic prin derularea unor afaceri cu firme din Transnistria, datorită facilităţilor existente în acest teritoriu necontrolat de autorităţile de la Chişinău. De aceea, acest stat nu respectă, întotdeauna şi în totalitate, acordurile vamale semnate cu R. Moldova; conflictul abate atenţia R. Moldova de la problemele de frontieră, teritoriale şi de populaţie pe care le are cu această ţară;

3) Turcia şi Bulgaria speră, la rândul lor, că, prin crearea statului transnistrean, autonom şi independent, populaţia de etnie găgăuză şi, respectiv, bulgară vor dobândi autonomie şi alte drepturi, fie în cadrul statului moldovean, fie ca regiuni autonome.

9. Soluţii avansate pentru rezolvarea conflictului transnistrean

În soluţionarea conflictului transnistrean s-au implicat diferit atât o serie de state cu interese diverse în zonă (Rusia, Ucraina, România, UE), cât şi unele organizaţii regionale (OSCE) şi internaţionale (ONU, prin Înaltul Comisariat).

Cel mai mult s-a implicat OSCE, datorită scopului şi naturii sale, ca organizaţie de securitate şi cooperare regională (europeană). De aceea, în continuare, vom prezenta eforturile sale, dar şi rezultatele înregistrate în rezolvarea conflictului.

Pe ansamblu, strădaniile OSCE pentru găsirea unor soluţii viabile conflictului din Transnistria au fost fără efecte semnificative. Motivul principal al insuccesului său îl constituie regula consensului, adică unanimitatea fără de care nu se poate lua nici o decizie. Or, Rusia este membru al acestei organizaţii şi se foloseşte de această prevedere ori de câte ori socoteşte că îi sunt lezate în vreun fel interesele în zonă.

Iniţial, stabilit pentru trei ani, termenul Misiunii OSCE a fost prelungit în decembrie 2002, la Summit-ul OSCE de la Porto (Portugalia), la cererea expresă a Rusiei. Prestaţia OSCE în Republica Moldova, prin reprezentanţi sau diplomaţi ai organizaţiei la Chişinău sau Viena, a fost criticată de politicieni sau analişti de la Chişinău sau Washington. De pildă, la Porto (2002) OSCE a suferit o serie de înfrângeri politice şi diplomatice din partea Rusiei. Organizaţia a acordat Rusiei încă un an, până în decembrie 2003, ca să-şi retragă toate trupele şi arsenalele. Moscova se angajase deja în 1999 (la Istanbul) să facă acest lucru până în 2002, dar nu a probat niciodată intenţia de a-şi onora promisiunea. Insă, documentul final

[145] cf. dr Dan, Dungaciu, *OSCE şi Republica Moldova*, în http://www.studiidesecuritate.ro/ pp.20-21.

de la Porto, prin conţinutul său, este chiar mai slab decât angajamentul de la Istanbul, pe care-l înlocuieşte.

„Credibilitatea OSCE a suferit serios, atunci când reprezentanţii acesteia au dat vina pe liderii de la Tiraspol, care chipurile « nu dau voie » generalilor şi miniştrilor de la Moscova să-şi retragă trupele de pe teritoriul Republicii Moldova. Ideea – „gafa", eufemistic vorbind - aparţine lui David Schwartz, unul dintre reprezentanţii OSCE la Chişinău. Tot Schwartz este creditat şi cu alta iniţiativă. La Chişinău, misiunea OSCE a semnat împreună cu reprezentanţii Rusiei şi ai Transnistriei o serie de declaraţii de intenţii şi protocoale pe care reprezentanţii Republicii Moldova ca stat suveran nu le-ar fi putut semna. O altă gafă aparţine, indiscutabil, actualului reprezentant al OSCE, americanul William Hill, aflat la al doilea mandat. Intr-un interviu, şeful misiunii OSCE la Chişinău afirma că Republica Moldova ar trebui să fie transformată într-o federaţie, deoarece populaţia republicii este multinaţională"[146]. În realitate, Republica Moldova are o populaţie de 4.300.000 locuitori, grupată pe naţionalităţi astfel : români - numiţi oficial în mod eronat moldoveni - 64,5% ; ucraineni - 13,8% ; ruşi - 12% ; găgăuzi - 3,5% ; bulgari – 2,5% ; evrei - 1,5% şi alte naţionalităţi - 2,2%. Această structură demonstrează falsitatea tezei că R. Moldova este un stat multinaţional[147].

Procesul soluţionării conflictului transnistrean sub patronajul OSCE a parcurs o serie de etape, denumite diferit, în funcţie de reprezentarea socială dominantă despre evenimentul analizat. Astfel, mai întâi s-a vorbit de „conflictul transnistrean", apoi, de „federalizare" şi, în final, de „regionalizare".

a)„Conflictul transnistrean"- prima fază a încercărilor de soluţionare

Acest conflict sângeros a fost declanşat de Moscova, ca reacţie la tendinţa pro-românească a Chişinăului de la începutul anilor '90, şi a lăsat în urma sa circa 1000 de morţi şi 4100 răniţi[148]. Armata a 14-a a avut un rol hotărâtor în confruntare, înclinând balanţa decisiv de partea separatiştilor transnistreni. La finele conflictului, partea secesionistă (pro-rusă) a câştigat tot ce şi-a propus (în paranteză fie spus, „Convenţia" din 21 iulie 1992 referitoare la încetarea ostilităţilor a fost semnată între reprezentanţii Moldovei - şi Rusiei, asistaţi de Igor Smirnov, liderul transnistrean, reprezentantul unui stat nerecunoscut internaţional). În primul rând, a fost schimbată formula de negociere instituită de Mecanismul Cvadripartit (Moldova, Rusia, Ucraina, România). În aprilie 1992, la Chişinău, cele patru state semnaseră un acord prin care s-au angajat să colaboreze pe baza

[146] cf. dr. Dan, Dungaciu, *OSCE şi Republica Moldova*, în http:// wwwstudiidesecuritate.ro/p.5.
[147] ibidem, p.19.
[148] Ibidem, p. 6.

hotărârilor internaţionale ale vremii - în speţă de la Helsinki şi Kiev - pentru stingerea conflictului din Transnistria. Documentul a fost negociat pentru partea română chiar de Adrian Năstase, pe atunci ministru de Externe al României. Atât a durat implicarea geopolitică a României în această zonă. (După acel moment, România a fost complet eliminată din joc şi nu a mai contat ca actor geopolitic în această dispută. De altfel, nici când a avut preşedinţia OSCE, România nu a fost mai activă în ceea ce priveşte problema transnistreană.). Acordul semnat la 21 octombrie 1994 şi în care se stipula retragerea Armatei a 14-a în termen de trei ani nu a mai fost ratificat de Duma de Stat. Astfel, staţionarea armatei ruse în Republica Moldova a devenit o certitudine.

b) „Federalizarea"- a doua fază de soluţionare a problemei transnistrene

În faza aceasta, derulată în perioada 1997-2003, se vorbeşte despre „federalizare", care, în realitate, este tot o idee livrată de Rusia pentru soluţionarea crizei transnistrene şi, din păcate, acceptată iniţial de occidentali cu uşurinţă.

La 8 mai 1997, se lansează la Moscova „Memorandumul cu privire la bazele normalizării relaţiilor dintre Republica Moldova şi Transnistria", cunoscut şi ca „Planul Primakov". Susţinători ai proiectului au fost nu doar Moscova sau Tiraspolul. Reprezentanţii găgăuzi afirmau în aceea perioadă că „Memorandul de la Moscova semnat în 1997 este singurul document real şi funcţional care permite soluţionarea integrală a tuturor problemelor care ţin de structura internă a Republicii Moldova în limitele unui stat comun, cu participarea Republicii Moldova, Transnistriei şi autonomiei găgăuze". Rusia are în acest proiect statutul de „garant".

În proiect se stipulează, printre altele: stat comun format din două componente cu statut egal, Moldova şi Transnistria. Să nu uităm, R. Moldova este stat suveran şi independent, recunoscut internaţional, iar Republica Moldovenească Nistreană nu este; repartizarea împuternicirilor prin acorduri de la egal la egal între Chişinău şi Tiraspol; negocieri cu cinci participanţi (formatul pentagonal): Rusia, Ucraina, OSCE, Tiraspol, Republica Moldova; „mediatori" şi „garanţi" Rusia, Ucraina, OSCE, deci excluderea participării directe a Occidentului (sau a României) la negocieri şi garanţii.

În esenţă, în conformitate cu acest proiect, Transnistria ar fi devenit „parte" egală cu Republica Moldova, având posibilitatea să controleze atât politica internă, cât şi politica externă a Chişinăului. „Memorandumul", ca şi documentele ulterioare care promovează federalizarea, nu intenţionau decât să consacre de jure dominaţia de facto a Federaţiei Ruse în Republica Moldova.

Occidentul a acceptat formula propusă cu destulă uşurinţă. Când OSCE-ul a pus pe masă un proiect de federalizare ca soluţie la o criză, lumea europeană sau America a privit chestiunea cu speranţă şi bunăvoinţă. Aceasta deoarece într-o societate democratică „federalizarea" este un concept cu conotaţii pozitive, asociat cu democraţia, drepturile omului etc.

Artizanul edificării provinciilor dependente de Moscova, Evgheni Primakov, va prezenta la 13 august 2000 două documente, un proiect al „Acordului privind bazele relaţiilor dintre Republica Moldova şi Transnistria" şi altul, intitulat „Principiile de bază ale mandatului OSCE, al forţelor pentru menţinerea păcii şi statalităţii în regiunea transnistreană a Republicii Moldova". Filosofia şi consecinţele acestor documente nu diferă de cele ale textului din 1997: pe de-o parte, legiferarea şi legalizarea prezenţei ilegale a armatei şi armamentului rusesc în Republica Moldova, şi, pe de altă parte, transformarea Republicii Moldova într-o entitate dependentă intern şi extern de Transnistria, pe care Moscova o controlează integral.

În 2002, „Memorandumul" capătă expresia cea mai concretă şi, se speră, cea mai convingătoare. „Acordul dintre Republica Moldova şi Transnistria" a fost elaborat de OSCE, Federaţia Rusă şi Ucraina. Textul acestui acord este o continuare logică a „Memorandumului" din 1997, iar filosofia care îl fundamentează este aceeaşi. Ideea centrală din acel document (cele două „părţi" sunt egale în drepturi) este păstrată, la fel si formula pentalaterală a procesului de negocieri.

Acest proiect de soluţionare a problemei transnistrene a fost puternic criticat de mass-media din Chişinău, de la Washington sau de la Bucureşti. Motivul era că aşa-zisa „federalizare" – în formula susţinută de OSCE – este, în realitate, un mecanism prin care Republica Moldova va fi dominată şi controlată de autorităţile de la Tiraspol. Şi de aici, se deduce că, prin prerogativele acordate de proiectul de constituţie – cuplate cu prezenta trupelor ruseşti în zonă –, regimul lui Smirnov va spune nu ori de câte ori va fi nevoie şi va putea bloca orice iniţiativă a Chişinăului care nu va fi convenabilă Tiraspolului sau, mai exact, patronilor săi de la Moscova.

Independenţa Republicii Moldova va rămâne doar pe hârtie. Societatea civilă şi partidele din opoziţie au reacţionat, respingând proiectul de federalizare.

Ultimul episod în acest serial regizat de Moscova şi perdant, deocamdată, este încercarea de impunere a aşa-numitului „Memorandum Kozak". La 17 noiembrie 2003, prin persoana lui Dimitri Kozak, adjunctul şefului administraţiei preşedintelui Rusiei, Moscova propune Chişinăului un „Memorandum" pentru soluţionarea conflictului transnistrean. Textul, de fapt, un proiect de Constituţie federală care făcea întreaga Republică

Moldova dependentă de Tiraspol, deci de Moscova, vine în continuarea şirului de iniţiative pe aceeaşi direcţie.

Dacă documentul ar fi fost semnat, s-ar fi petrecut acceptarea de jure a dominaţiei de facto a Rusiei în Republica Moldova. Parafarea documentului era dorită intempestiv de Moscova, care vroia să pună pe masă la Reuniunea OSCE de la Maastricht (1-2 decembrie 2003) cel puţin o „realizare" de politică externă, respectiv chestiunea transnistreană. Gestul grăbit al ruşilor a lăsat prezumtivii parteneri – SUA şi OSCE – perplecşi... Rusia îşi aroga controlul exclusiv al unui spaţiu pe care convenise, teoretic, să-l discute şi cu altcineva. Trimisul preşedintelui Putin venea la Chişinău cu o misiune precisă: să aducă pe cei doi lideri, Vladimir Voronin şi Igor Smirnov, la aceeaşi masă, dispuşi să semneze documentul. Dacă acest acord s-ar fi realizat, Preşedintele Putin însuşi s-ar fi deplasat la Chişinău pentru a asista la semnare[149].

Acordul Kozak nu s-a semnat, dar asta nu înseamnă că dosarul Transnistriei şi al dominaţiei ruse în Republica Moldova se poate închide. Moscova a avansat alternativa regionalizării R.Moldova.

c). Regionalizarea – a treia fază a încercării de soluţionare a conflictului

La 16 decembrie 2003, a fost lansat la Chişinău un text intitulat „Proiectul Planului de reglementare a conflictului transnistrean", propus de Mişcarea Populară „Moldova Europeană Unită" conducerii Moldovei, Transnistriei, SUA, României, OSCE, Rusiei, Ucrainei şi opiniei publice, la 15 decembrie 2003". Textul este semnat de Roman Mihăeş, coordonator al Mişcării Populare „Moldova Europeană Unită". În esenţă, respectivul text oferă spre discuţie publică, din partea societăţii civile, regionalizarea, care nu diferă de federalizarea propusă anterior. În susţinerea regionalizării se face apel la comparaţia cu alte state, pentru a da legitimitate propunerii.[150] Opoziţia şi parte din mass-media de la Chişinău au criticat acest proiect care urmărea întărirea dominaţiei Moscovei în R. Moldova, prin intermediul drepturilor acordate separatiştilor de la Tiraspol, şi nu rezolvarea conflictului transnistrean.

d) OSCE şi proiectul de federalizare în 2004

La summit-ul OSCE de la Maastricht (1-2 decembrie 2003) nu s-a reuşit, din cauza obiecţiilor Moscovei, adoptarea unei Declaraţii finale. Aceasta însemna că termenele pentru retragerea armatei şi armamentului din Transnistria rămân în vigoare. Liderii opoziţiei de la Chişinau au subliniat atât acest fapt, cât şi ideea că proiectul de federalizare s-a dovedit un eşec. În acelaşi sens a reacţionat şi România, care a subliniat necesitatea ca un

[149] vezi : dr. Dan, Dungaciu, *OSCE şi Republica Moldova*, în http://www.studiidesecuritate.ro/
[150] Ibidem, p. 17.

asemenea plan de federalizare să fie acceptat de către cetăţenii R. Moldova şi, totodată, să asigure funcţionalitatea acestui stat şi controlul efectiv al întregului său teritoriu naţional.

La finele lunii decembrie 2003, la Chişinău se vorbea despre trei proiecte de federalizare : memorandumul Kozak (Rusia); documentul „mediatorilor" (Rusia şi OSCE); un proiect al preşedintelui R. Moldova, V. Voronin.

În 2004, Bulgaria a preluat preşedinţia OSCE. Conferinţa de la Sofia din 27 ianuarie 2004 a „mediatorilor" – Rusia–Ucraina-OSCE – a decis, la propunerea lui William Hill, să combine documentul „mediatorilor" cu Memorandumul Kozak într-un singur document. Rusia şi Ucraina au acceptat propunerea OSCE. Opinia publică din Moldova nu a avut posibilitatea să ia cunoştinţă de conţinutul respectivului document.

La 13 februarie 2004, preşedinţia bulgară a OSCE a difuzat documentul numit „Propunerile şi Recomandările Mediatorilor din partea OSCE, Rusiei şi Ucrainei referitoare la reglementarea problemei transnistrene". Documentul propune şi recomandă, din nou, soluţia rusească - adică „federalizarea" Republicii Moldova. În acelaşi timp, acest document lasă chestiunea militară şi politică la cheremul formatului pentagonal, dominat de Rusia, şi acordă Transnistriei drept de veto împotriva participării occidentale în operaţiile de pacificare/garantare militară a situaţiei din zonă.
La 9 martie 2004, Chişinăul a propus proiectul intitulat „Declaraţie cu privire la principiile de bază ale orânduirii de stat a Republicii Moldova", care reia, în esenţă, tezele enunţate de documentele premergatoare. În plus, conţinutul său va fi aprobat prin referendum (se ia în calcul majoritatea celor prezenţi la vot).

Pe 16 martie 2004, Ministrul Integrării Vasili Şova a cerut mediatorilor în problema Transnistriei să fixeze o dată pentru reluarea negocierilor în format pentagonal (Rusia, Ucraina, OSCE, Chişinău, Tiraspol). Documentele care ar trebui să stea la baza viitoarelor negocieri ar fi, în opinia ministrului, recomandările mediatorilor, memorandumul Kozak şi propunerile autorităţilor de la Chişinău.

Apelul a rămas fără răspuns, dar ministrul Şova, pe 5 aprilie, cheamă din nou Consiliul Permanent al OSCE să facă eforturi suplimentare pentru a contribui la „reluarea cât mai grabnică a negocierilor în format pentagonal". Acestea fuseseră suspendate după refuzul Chişinăului de a semna Memorandumul Kozak. Proiectul federalizării R. Moldova datorită eşecurilor din 2003 este compromis.

În 2004, în mass-media de la Bucureşti s-a difuzat un document din partea Moscovei prin care se propunea ca R. Moldova, fără teritoriul Transnistriei, să se alăture României treptat. Transnistria ar putea să se

alăture Ucrainei sau să capete alt statut. Ideea se pare că face „carieră" nu numai la Bucureşti, ci şi la Chişinău, unde mass-media îi acordă spaţii largi şi destul de frecvente.

10. Efecte

Conflictul transnistrean reprezintă o potenţială sursă de instabilitate în zonă, datorită următoarelor considerente: existenţa unor forţe şi arsenale militare pe teritoriul R. Moldova ce aparţin unui stat străin, respectiv Rusiei; autoproclamata republică transnistreană nu este recunoscută pe plan internaţional ca stat; activităţile economice şi nu numai derulate pe teritoriul din stânga Nistrului nu respectă legislaţia în vigoare emisă la Chişinău de autorităţile legale ale statului independent şi suveran, recunoscut internaţional - R. Moldova; măsurile diverse adoptate de separatiştii de la Tiraspol aduc prejudicii în diferite domenii (economic, social, politic, cultural, militar etc.) şi atingere suveranităţii statale a R. Moldova; motivele reale sau cele declarate care au generat evenimentele din martie – iulie 1992 nu au dispărut; exemplul oferit separatiştii de la Tiraspol ar putea constitui un îndemn şi pentru alte grupuri de interese din alte zone de a cere autonomie şi ruperea de statul din care fac parte.

Soluţiile avansate separat de către cei implicaţi (Rusia, OSCE şi R. Moldova) nu au fost acceptate de părţile aflate în conflict şi, prin urmare, nu au fost transpuse în practică. Caracteristic pentru aceste soluţii este faptul că: aduc atingere integrităţii teritoriale, independenţei şi suveranităţii R. Moldova; urmăresc să statueze dominaţia Moscovei pe întreg teritoriul R. Moldova, prin menţinerea efectivelor şi arsenalelor militare ruseşti în Transnistria. În realitate, cauzele reale ale conflictului transnistrean nu sunt eliminate prin aplicarea în practică a oricăruia dintre proiectele propuse.

România, pe viitor, ar trebui să se implice mai activ decât a făcut-o până în prezent în rezolvarea conflictului transnistrean, datorită următoarelor motive: în teritoriul din stânga Nistrului, 42% din populaţie este de naţionalitate română. Şi, aşa cum alte state (vezi Ungaria) se preocupă îndeaproape de conaţionalii lor aflaţi ca cetăţeni ai altor state, la fel şi statul român are această obligaţie morală şi nu numai; menţinerea cauzelor care au generat conflictul transnistrean poate conduce la tensionarea situaţiei din zonă şi, posibil, să producă daune diverse intereselor naţionale ale României; climatul permisiv promovat de separatiştii de la Tiraspol poate conduce la dezvoltarea pe teritoriul din stânga Nistrului a unor focare active ale crimei organizate, ceea ce s-ar răsfrânge negativ şi asupra României; rolul României de generator de securitate în zonă o obligă să se implice mai activ în găsirea şi aplicarea celor mai adecvate soluţii de rezolvare a

conflictului transnistrean; România este stat membru al NATO, şi acest statut înseamnă responsabilităţi suplimentare în domeniul stabilităţii şi păcii în zonele de interes ale Alianţei şi cele naţionale. Implicarea organizaţiilor internaţionale şi regionale, precum şi a statelor lumii, care au puterea economică, militară şi morală necesară în soluţionarea conflictului, ar trebui să fie mai consistentă şi mai semnificativă decât până acum. OSCE, prin tot ceea ce a întreprins a dovedit că nu are puterea şi capacitatea de a soluţiona efectiv acest conflict. În plus, unii reprezentanţi ai acestei organizaţii au acţionat în mod partizan, avantajând una din părţile implicate în conflict.

Soluţionarea efectivă şi eficace a conflictului transnistrean trebuie să fie opera eforturilor concertate ale ONU, UE, SUA, în principal, şi a celorlalte state cu interese directe în zonă (România, R. Moldova, Ucraina şi Rusia), în special.

6.5. Crizele din spaţiul african. Criza (conflictul armat) din Darfur

1. Denumirea crizei: Criza din Darfur

2. Durată: criza începe cu foarte mulţi ani în urmă, sub forma unei anormalităţi accentuate; conflictul armat propriu-zis se declanşează în februarie 2003, este diminuat după 8 aprilie 2004, ca urmare a unui acord de încetare a focului şi intervenţiei unei misiuni a Unităţii Africane de 7.700 de oameni, apoi se reia după septembrie 2005, când se încalcă de nenumărate ori acordul de încetare a focului şi cel semnat de guvern şi de o facţiune a MLS în mai 2006.

3. **Descriere pe scurt**

Criza se petrece în Sudan, cea mai mare ţară din Africa, cu o suprafaţă de 2,5 milioane kmp şi o populaţie de 33,5 milioane locuitori. Limba oficială în acest stat este araba. În jur de 80 % din populaţie este de religie islamică, 15 % creştină şi 5 % animistă. Cifra de şcolarizare este foarte mică. În jur de 40 % dintre bărbaţi şi 54 % dintre femei nu ştiu carte.[151]

Se susţine că tensiunile şi, respectiv, criza se datorează, pe de o parte, compoziţiei etnice a ţării şi evoluţiei dramatice a acesteia şi, pe de altă parte, crizei apei, ţara suferind, în ultimul 20 de ani, o secetă distrugătoare.

Se sugerează că o parte din cauzele acestei crize ţin de trecutul foarte tensionat al acestei regiuni. Cu 15 secole în urmă, arabii, veniţi din Egipt, se instalează în Sudan şi împing spre sud populaţia neagră creştină sau

[151] http://www.radio-canada.ca/nouvelles/actualite/nouvelles/200410/26/001-Darfour.shtml, citează ca surse : Banca Mondială şi UNICEF.

animistă. Cu timpul, populaţiile s-au amestecat, dar diferenţele s-au păstrat, nordul ţării fiind locuit, în principal, de musulmani, care se identifică cu lumea arabă, iar sudul este locuit de populaţia neagră, care, în general, este discriminată şi dispreţuită de cei din nod.

Darfurul este o provincie situată în vestul ţării. Începând cu anii 1980, populaţia de aici se află într-o stare de război civil permanent, mai ales din cauza apei.

Într-un site al Ministerului de Externe francez[152] se arată că procesul de pace din sudul Sudanului a încurajat populaţia din Darfur, marginalizată, ca, în februarie 2003, să pună mâna pe arme. Guvernul central sudanez, un guvern islamist, reacţionează violent. Pentru o astfel de reacţie, el a recrutat miliţiile janjawids din rândul triburilor arabe din Darfur.

Împotriva Kartum-ului[153] s-au aliat două mişcări rebele: Mişcarea de Eliberare din Sudan (MLS), care, în general, doreşte o mai bună partajare a resurselor, şi Mişcarea Justiţie şi Egalitate (MJE), de tendinţă islamistă, care are o orientare naţională. În 2005, MLE s-a divizat în două facţiuni, una condusă de Mini Minawi şi cealaltă, condusă de Abdul Wahid.

Acţiunile guvernului au fost deosebit de dure: distrugerea completă a numeroase sate, masacrarea populaţiei negre, violarea femeilor. Datorită acestor atrocităţi, guvernul islamist al Sudanului este acuzat de genocid, îndeosebi de către Statele Unite.

Din cauza conflictului armat şi mai ales ca urmare a represiunilor extrem de sângeroase întreprinse de guvern, cu foarte mulţi morţi din rândul populaţiei, sute de mii de persoane şi-au părăsit domiciliul şi s-au îngrămădit în tabere de refugiaţi în Sudan sau în Ciad, unde suferă de foame şi de malnutriţie.

Conflictul din Darfur a provocat *cea mai mare criză umanitară din lume* de la această oră, situaţia fiind foarte gravă: în jur de 300.000 de morţi, 1,85 milioane de oameni care şi-au părăsit locuinţele şi 230.000 refugiaţi în Ciad.

Potrivit *Rezoluţiei 1564*, ONU a numit o comisie internaţională de anchetă care a stabilit că îndeosebi miliţiile janjawids au săvârşit crime de război şi crime împotriva umanităţii. Consiliul de Securitate al ONU a sesizat Curtea Penală Internaţională asupra acestor crime.

Acest conflict este de natură să pună în pericol procesul de pace din Sudan şi chiar să destabilizeze ţările vecine, îndeosebi Ciadul.

La 8 aprilie 2004, sub medierea Ciadului, a fost semnat un acord de încetare a focului. Situaţia de securitate s-a stabilizat, mai ales datorită

[152] http://www.diplomatie.gouv.fr/fr/actions-france_830/crises-conflits_1050/darfour_1091/crise-du-darfour_20758.html

[153] Kartum este capitala Sudanului.

prezenţei unei importante misiuni de supraveghere a încetării focului a Uniunii Africane – AMIS –, care numără 7.700 de oameni. Această forţă s-a desfăşurat sub susţinerea comunităţii internaţionale, mai ales a Uniunii Europene, care i-a asigurat sprijin financiar şi logistic şi asistenţă în ceea ce priveşte planificarea.

Pe 18 septembrie, Consiliul de Securitate a adoptat o rezoluţie prin care ameninţă guvernul de la Kartum cu sancţiuni petroliere, dacă nu-şi respectă angajamentul de a restaura securitatea în Darfur.

Însă, o astfel de criză, cu rădăcini în nedreptatea a 15 secole şi acutizată de condiţiile concrete – lipsa apei, discriminări, presiunea guvernului –, nu poate fi rezolvată cu uşurinţă.

Începând cu luna septembrie 2005, acordul de încetare a focului a suferit numeroase violări, dintre care cele mai importante sunt următoarele:

- atacuri ale mişcărilor rebele împotriva poziţiilor forţelor guvernului şi a misiunii africane, care a pierdut deja 5 oameni;
- atacuri ale miliţiilor guvernului împotriva poziţiilor rebelilor, împotriva unei tabere de refugiaţi, soldate cu 35 de morţi, şi împotriva unei localităţi din Ciad, soldate cu 75 de morţi.

Pe 21 octombrie, sub egida ONU, guvernul şi rebelii au desfăşurat convorbiri la Abuja, în Nigeria. Aceste negocieri au debutat în august 2004, la insistenţa Uniunii Africane, şi, în mai 2006, s-a ajuns la un acord global asupra aspectelor privind securitatea, partajarea puterii şi a resurselor. Acest acord a fost semnat doar de guvern şi de facţiunea MLS condusă de Mini Minawi. Cei care nu au semnat acest acord şi-au reunit forţele într-o nouă mişcare denumită Frontul Salvării Naţionale (NRF).

Acordul n-a fost aplicat. Începând cu august 2006, în nordul ţării s-au declanşat din nou conflicte armate între forţele guvernamentale, întărite, şi NRF.

La 31 august 2006, prin Rezoluţia 1706, Consiliul de Securitate, la cererea Uniunii Africane, prevede desfăşurarea de căşti albastre, dar guvernul sudanez se opune acestei rezoluţii.

Comisia Europeană se preocupă îndeaproape de amploarea crizei din Darfur şi de rezolvarea acesteia, mai ales după 2003, când aceasta s-a transformat într-un *conflict violent*. UE este cel mai mare donator de fonduri (peste 285 milioane euro în 2004, adică o treime din valoarea întregului ajutor care se acordă acestei ţări).[154] UE a mobilizat, până la jumătatea anului 2006, o sumă de 292 milioane euro pentru victimele din Darfur,

[154] http://ec.europa.eu/echo/field/sudan/darfur/echo_fr.htm

inclusiv pentru cele refugiate în Ciad. De această problemă se ocupă Serviciul de Ajutor Umanitar al Comisiei, ECHO.

Ajutorul umanitar dat de UE consistă în:

- susţinere alimentară şi nutriţională (ajutor pentru a cumpăra cereale, distribuire de alimente victimelor);
- asigurarea de adăpost (furnituri pentru construcţii din plastic, materiale de construcţii locale);
- acces la apă potabilă (repartiţia surselor de apă existente, sisteme de stocaj, sisteme de igienă în tabere etc.);
- asistenţă sanitară (distribuţie de alimente şi medicamente, prevenirea bolilor etc.);
- ajutor medical de urgenţă (prin echipe medicale mobile);
- protecţie împotriva atacurilor violente;
- finanţarea unor măsuri de protecţie, sensibilizarea beligeranţilor, îngrijirea victimelor violenţelor, inclusiv ale violenţelor sexuale, a traumatismelor etc.

Strategia ECHO pentru Darfur constă într-un program suplu, care răspunde nevoilor imediat ce ele apar. Fondurile alocate crizei vin în completarea programului regulat de acordare de ajutor pentru Sudan, care se ridică la 20 milioane euro în 2005. Începând din 1994, prin ECHO, Comisia Europeană a acordat un ajutor umanitar de 322 milioane euro pentru nordul şi sudul ţării.

4. Tipologia crizei: Criză complexă, deopotrivă, de sorginte economică (lipsa apei, accesul la resurse), politică (discriminări politice), etnică şi rasială (persecutarea populaţiei africane, a populaţiei de culoare).

5. Arie geografică de desfăşurare: naţional (la nivelul unei regiuni a Sudanului - Darfur), cu implicaţii regionale (afectarea ţărilor din jur) şi chiar internaţional (criză umanitară foarte gravă – 300.000 de morţi şi 1,85 milioane oameni nevoiţi să-şi părăsească locuinţele şi să rabde de foame).

6. Nivel: naţional, cu implicaţii continentale şi internaţionale.

7. Actori: forţe guvernamentale (miliţiile janjawids, facţiuni ale Mişcării de Eliberare din Sudam (MLS) şi Mişcării Justiţie şi Egalitate (MJE). Se adaugă intervenţia Uniunii Africane, a ONU, a Uniunii Europene, a Statelor Unite şi a altor componente ale comunităţii internaţionale.

8. Cauze: Cauzalitate complexă:

- discriminare etnică şi rasială;
- reminiscenţe ale unor confruntări şi nedreptăţi ce vin de secole;
- criza acută a apei.

9. Etape, caracteristici şi durată

ETAPE		CAUZE ŞI CARACTERISTICI	DURATA D = 4 ANI +	PRAGURI CRITICE
Criză	Anormalitate	- Discriminare etnică şi religioasă; - Discriminare în ceea ce priveşte accesul la resurse; - Condiţii de viaţă precare pentru populaţia de culoare.	15 secole	
	Precriză	- Accentuarea discriminării; - Acutizarea problemei apei; - Seceta prelungită; - Confruntările dintre populaţia arabă şi cea de culoare din Darfur.	20 de ani	
	Criză	- Revolta populaţiei de culoare din Darfur, - Riposta extrem de virulentă a guvernului; - 300.000 morţi; - 1,85 milioane refugiaţi; - Lupte între facţiunile înarmate şi forţele guvernului; - Acţiuni extrem de violente ale forţelor guvernamentale; - Morţi, rănişi, exod.	28 .02. 2003 08. 03. 2003	Februarie 2003
	Conflict (armat)			
	Rezolvare	- Implicarea ONU, a Unităţii Africane (UA) şi a marilor puteri; - Acord de încetare a focului, dar nerespectat; - Desfăşurarea unei misiuni a UA de 7.700 de oameni; - Presiuni asupra guvernului pentru a accepta desfăşurarea a 20.000 de căşti albastre.	08.04.2004	
	Reluarea ostilităţilor	Începând cu septembrie 2005, acordul de încetare a focului este frecvent încălcat	Septembrie 2005	Septembrie 2005
Postcriză	Dezamorsare	- Efort depus de ONU (142 de ţări s-au oferit să trimită căşti albastre şi să participe la misiunea de dezamorsare a crizei); - Efortul G 8; - Efortul UE.	Începând cu 8 aprilie 2004. Încălcări ale acord.şi rez. ONU	
	Refacere	Dificultăţi mari din cauza secetei şi crizei apei, a intoleranţei, extremismului politic, etnic şi religios, a rasismului şi unei convieţuiri îndelungate în tensiuni şi conflicte		
	Reconstrucţie	-		
	Normalizare	Situaţia nu este normalizată		
	Normalitate			

9. Efecte

- Menţinerea şi accentuarea tensiunilor între nordul şi sudul ţării, între populaţia arabă şi populaţia neagră (rasism);
- În jur de 300.000 de morţi;
- Exod de populaţie;
- Foamete şi malnutriţie;
- Guvernul nu poate stăpâni situaţia, este părtinitor şi violent;
- Încălcarea gravă a drepturilor omului.

10. Concluzii

1. Criza din Darfur este, deopotrivă, o criză de sistem şi de proces. Este o criză de sistem, întrucât sistemul politic din Sudan se prezintă ca fiind mai tot timpul bulversat, instabil, dictatorial, conflictual şi părtinitor. Este, în acelaşi timp, o criză de proces, datorită modului cum au evoluat, de-a lungul secolelor, relaţiile dintre cele două populaţii. Datorită unui mediu politic părtinitor, discriminator şi ostil populaţiei negre, viaţa socială în această ţară s-a situat totdeauna în vecinătatea unor praguri critice, foarte uşor de trecut spre conflictualitate şi ciocniri violente, sângeroase.

2. Cauzele acestei crize se pierd în negura timpului, într-o anormalitate vulnerabilă, dar momentele în care ea devine conflict armat rezidă, în principiu, în separatism etnic şi religios, în rasism, intoleranţă politică, dictatură, o situaţie economică precară, aşa cum există în majoritatea ţărilor africane, care nu au reuşit încă să-şi consolideze cu adevărat independenţa obţinută în urma unor războaie îndelungate şi extrem de sângeroase.

3. Criza din Darfur face parte din sistemul crizelor specific africane. Participarea comunităţii internaţionale la rezolvarea acestei crize este lăudabilă, este necesară, dar nu şi suficientă. Adevăratele soluţii trebuie să vină mai ales (şi neapărat) din interiorul relaţiilor dintre entităţile conflictuale, iar acest lucru este foarte greu de realizat, atâta vreme cât situaţia economică a zonei este precară, iar accesul la resurse discriminatoriu. În această ţară, ca şi în multe alte state din Africa (Angola, Somalia, Ciad, Congo, Rwanda etc.), unele dintre acestea cu foarte bogate resurse (spre exemplu, Angola, care dispune de petrol şi diamante), altele foarte sărace (spre exemplu, Somalia, care nu are aproape nici un fel de resurse), etapa postcolonială încă nu s-a încheiat, echilibrele sunt precare, structurile statale fragile, tensiunile în imediata vecinătate a pragurilor critice.

6.6. Conflictul armat din Orientul Apropiat

Una dintre zonele cele mai fierbinţi ale planetei este Orientul Mijlociu. Din păcate, această zonă, care adăposteşte o mare civilizaţie şi o mare cultură, este una dintre cele mai frământate de pe planetă.

La ora actuală, aproape întregul Orient Mijlociu este un focar de crize şi conflicte, mai exact, un spaţiu în care crizele şi conflictele se ţin lanţ. Se pune, de la început, o întrebare gravă şi tulburătoare: *Este oare vinovat Orientul Mijlociu pentru o astfel de situaţie?* Răspunsul este foarte complex şi foarte complicat. E greu de spus că vina acestei situaţii o poartă ţările care efectiv suferă de pe urma acestei conflictualităţi. E greu şi ar fi nedrept şi neadevărat. Pentru că, în opinia noastră, nu victimele sunt vinovate de desfăşurarea intempestivă, ca o maree sau ca o caracatiţă, a unei conflictualităţi cu cauze atât de complexe, unele venind de sute de ani, şi cu implicaţii atât de numeroase.

Conflictualitatea din această zonă, considerăm noi, are câteva caracteristici importante, care o fac să fie cu totul şi cu totul specială. În primul rând, trebuie să spunem că tensiunile şi conflictele de aici au cel puţin două dimensiuni complementare:

a) *Dimensiunea internă*, care reliefează o mulţime de probleme încă nerezolvate, cum ar fi cele din zona Orientului Apropiat[155], care au generat, generează şi regenerează mereu conflictul deschis şi de lungă durată dintre Israel şi palestinieni, la care participă activ miliţiile Hezbollah, tensiunile din zonele kurde, conflictele dintre arcul şiit şi sunniţi, nesiguranţa, starea de război şi, în consecinţă, cea de beligeranţă a unora dintre ţările şi popoarele de aici, problema apei, problema resurselor, modul de viaţă specific regiunii, neînţeles însă pe deplin de restul lumii, precum şi numeroase alte probleme existenţiale prezente aici de secole;

b) *Dimensiunea externă*, care constă, în principal, în interesul pe care îl au diferite ţări şi centre de putere ale lumii nu numai pentru resursele energetice din regiune, ci şi pentru dominarea sau pentru stabilizarea zonei. Acest interes s-a manifestat de secole şi se manifestă şi azi, în mod diferit, se exprimă în mod diferit, adesea contradictoriu, uneori prin presiuni, alteori, prin stratageme, ceea ce generează efecte extrem de complexe, de la ostilitate, adversitate şi intoleranţă la o atitudine raţională, înţeleaptă şi chiar constructivă. Sunt însă şi cazuri de aliniere forţată, grăbită, la o tabără sau la alta, fără o analiză prealabilă răbdătoare şi consistentă. Aceste două dimensiuni se intercondiţionează. La urma urmei, lumea este interdependentă, iar această caracteristică se exprimă atât în armonia lumii, cât şi în conflictualitatea ei.

[155] Orientul Apropiat, în accepţia acestui studiu, este acea parte a Orientului Mijlociu care cuprinde ţările din apropierea Mării Mediterane (îndeosebi Israel, Palestina, Liban, Iordania, Siria şi Turcia), ce au, într-o formă sau alta, un rol important în geopolitica spaţiului mediteranean, în cel al regiunii Mării Negrei şi, extins, în cel eurasiatic.

Determinările interne nu sunt în întregime doar condiţionări ieşite din interiorul zonei, iar cele externe nu sunt construite doar pe vulnerabilităţile interne ale acestei lumi, ci sunt şi reacţii la pericolele pe care, direct sau indirect, această lume a Orientului Mijlociu, extrem de conflictuală sau extrem de conflictualizată, le poate genera. Un conflict intens şi de lungă durată în Orientul Mijlociu poate oricând să genereze un conflict mult mai mare, care să cuprindă şi alte regiuni, ce poate fi scăpat uşor de sub control şi transformat într-un dezastru.

Arabii şi musulmanii reprezintă o pătrime din populaţia globului. Potenţialul acestei populaţii este imens, iar valorile ei au o mare profunzime. Lumea arabă şi-a adus contribuţii remarcabile la dezvoltarea matematicii, a medicinii, a astronomiei şi în atâtea alte domenii. În acelaşi timp, ea şi-a păstrat şi îşi păstrează nealterate valorile, tradiţiile, obiceiurile, credinţa şi respectul. Ca şi celelalte mari civilizaţii – sinică, hindusă, asiatică, europeană, africană etc., vechi de mii de ani –, şi civilizaţia arabă (sau islamică, cum o numeşte Huntington) constituie unul dintre marii piloni ai civilizaţiei universale. Sistemul de valori al acestei lumi arabe, frumoase şi respectabile în esenţa, spiritul şi realităţile ei, îi dă forţă, resurse morale, demnitate şi consistenţă.

Valorile lumii islamice nu vin în contradicţie cu valorile celorlalte civilizaţii, ci, dimpotrivă, se armonizează perfect cu acestea. Spre exemplu, Vechiul Testament, Noul Testament şi Coranul sunt scrieri care stau la baza credinţei lumii, care îndeamnă la armonie, respect, bunătate şi încredere. Toate realizările din lumea arabă aparţin, ca valori, întregii lumi, fac parte din patrimoniul universal. Este vorba de valorile din lumea ştiinţifică, din arhitectură, din construcţii, din credinţă, de valorile culturale şi morale şi chiar de valorile politice sau de cele economice, materiale. Unitatea lumii se realizează prin diversitatea valorilor ei, nu prin opoziţia şi conflictualitatea intereselor ei. Dar, dacă valorile se armonizează atât *ab initio*, cât şi *post factum*, şi interesele pot fi armonizate, atât *ante factum*, cât şi *post factum*, printr-un efort de voinţă şi ca un fapt de conştiinţă, tocmai pentru a pune sub control conflictualitatea şi a valorifica uriaşul potenţial de colaborare şi parteneriat.

Tot ce s-a realizat valoros în lumea arabă se bazează pe har, efort, muncă, înţelepciune şi credinţă. Şi acest lucru trebuie cunoscut, înţeles, admirat şi, mai ales, respectat.

De aceea, ceea ce se întâmplă azi în acest spaţiu al marilor civilizaţii de odinioară, al Drumului Mătăsii, al unor valori care fac parte din patrimoniul universal pare de neînţeles. În opinia noastră, nu oamenii acestor locuri sunt însă vinovaţi de ceea ce se întâmplă azi, aici, ci complicatele transformări, efectele destabilizatoare ale celui de al Doilea Război Mondial şi ale Războiului Rece, modul (uneori, foarte pripit) în care au fost analizate, înţelese şi soluţionate marile probleme de impact politic, economic, strategic şi chiar cultural, urmele lăsate de imperii, de războaie, de numeroasele dezastre ale lumii şi ale modului în care a fost scrisă, transmisă şi înţeleasă istoria ei.

Noi, românii, cunoaştem destul de bine aceste probleme ale lumii arabe, în general ale Orientului Mijlociu, întrucât, de-a lungul deceniilor, am avut legături foarte strânse şi foarte benefice cu aproape toate ţările din zonă. Numeroşi tineri din lumea arabă şi-au făcut studiile la Bucureşti, firme româneşti – îndeosebi din domeniul petrolului şi din cel al construcţiilor, dar nu numai – au lucrat şi unele încă mai lucrează în Irak, în Iran, în Kuweit, în unele ţări din Orientul Apropiat etc., iar relaţiile diplomatice au fost totdeauna dintre cele mai bune. În România există o comunitate musulmană puternică, respectabilă şi respectată. Avem relaţii excelente cu Turcia, în cadrul NATO şi în conceptul regional al Mării Negre, cu Egiptul, cu Libanul, cu Iordania şi cu toate ţările din zonă. Participăm la misiunile de stabilitate din Afganistan, suntem prezenţi nu doar cu forţe, ci şi cu un efort substanţial – economic, politic, diplomatic – în stabilizarea Irakului şi la alte activităţi care privesc această zonă.

Suntem interesaţi ca Orientul Mijlociu să fie stabil şi prosper, întrucât de stabilitatea şi prosperitatea acestei zone va depinde, în foarte mare măsură, stabilitatea şi prosperitatea întregii lumi, chiar viitorul lumii.

Însă, din păcate, la ora actuală, Orientul Mijlociu este departe de a fi stabil şi foarte departe de a fi prosper, iar viitorul – cel puţin viitorul imediat – nu aduce, în opinia noastră, schimbări esenţiale în această configuraţie frământată, tensionată, de criză cvasihaotică.

Printre cele mai importante caracteristici ale acestei zone ar putea fi situate şi următoarele:

1. Dimensiunile problematicii Orientului Mijlociu şi Apropiat sunt foarte complexe, nedrepte şi periculoase. Unele se pierd în negura istoriei, altele sunt efecte ale unor confruntări recente, dar cele mai multe ţin de *dinamica sofisticată, complicată şi foarte complexă a intereselor actuale şi viitoare ale tuturor actorilor mai mari sau mai mici care sunt implicaţi, într-o formă sau alta, în această problematică a zonei*.

Complexitatea acestor probleme constă în marea lor diversitate, în cauzele multiple care le generează şi le regenerează, situate pe paliere extrem de diferite – de la cele frontaliere la cele ale interesului pentru petrol, de la cele legitime ale reaşezării raporturilor politice, economice şi sociale şi militare, de securitate, potrivit condiţiilor noii etape pe care o parcurge omenirea, la cele ale bătăliei pentru putere şi influenţă –, în modul în care ţările puternice ale lumii, G 8 şi, îndeosebi, ţările Uniunii Europene, Statele Unite, Rusia, Japonia şi China, ONU şi Liga Arabă se raportează la dinamica foarte complexă a acestei regiuni, la conflictualitatea de aici, la rădăcinile şi la efectele ei.

Nedreptatea problematicii Orientului Mijlociu se referă la faptul că efectele dezastruoase ale unor confruntări de interese, ale unor realităţi cu cauze complexe şi chiar ale unor urmări nedrepte şi unor fantasme ale istoriei sunt suportate, în primul rând şi în modul cel mai direct, de oamenii de aici, de oraşe vechi de mii de ani, de valori ale unui patrimoniu în faţa căruia trebuie să fim cuprinşi de respect, smerenie şi înţelepciune.

Pericolul constă în posibilitatea extinderii conflictualităţii la arealul întregului Orient Mijlociu, dar şi în afara acestuia, adică în Asia Centrală, în Africa sfâşiată şi ea de o conflictualitate specifică şi chiar în unele zone ale continentului european. Lumea este din ce în ce mai interdependentă. Filosofia şi fizionomia de reţea fac din ea o entitate extrem de puternică, dar şi extrem de vulnerabilă, care vibrează la fiecare schimbare.

2. *Orientul Mijlociu şi Apropiat se confruntă cu toate tipurile de pericole şi ameninţări care există la ora actuală în lume*, de la cele ce ţin de proliferarea armelor de distrugere în masă şi a mijloacelor CBRN, continuând cu cele teroriste, până la conflicte generate de extremismul politic şi religios şi de marile decalaje economice.

Există deja un fapt împlinit: India, Pakistanul şi Israelul dispun de arme nucleare, iar Iranul are un program nuclear care creează o mare problemă. Când se considera că armele nucleare au fost cât de cât puse sub control, şi lumea a înţeles foarte bine uriaşa ameninţare pe care o prezintă proliferarea ADM, iar SUA, China, Rusia, Marea Britanie şi Franţa au ajuns la o oarecare gestionare a acestui domeniu, Coreea de Nord şi Iranul – ţări pe care preşedintele Bush le-a inclus în aşa-numită „axă a răului" – dezvoltă un program nuclear care se consideră a fi periculos. Aceasta este, într-adevăr, o problemă, chiar dacă Iranul asigură comunitatea internaţională că programul său nuclear, respectiv sărăcirea uraniului, vizează doar scopuri paşnice, adică obţinerea de energie electrică. Dar, este ştiut, Iranul dispune de uriaşe resurse energetice – petrol şi gaze naturale –, care i-ar permite o dezvoltare rapidă şi mult mai benefică în domeniul energetic, fără să fie

neapărată nevoie de elaborarea şi punerea în operă a unui program nuclear pentru obţinerea energiei electrice. Cu toate acestea, în septembrie 2007, va intra în funcţiune prima centrală nucleară iraniană, cea de la Buchehr, construită împreună cu Rusia, în urma unui contract de un miliard de dolari, semnat în 1995.

Faptul că una dintre cele mai bogate ţări în petrol din lume face apel la tehnologia nucleară pentru a obţine energie electrică pare un paradox. Dar lumea este plină astăzi de paradoxuri pe care trebuie să le accepte şi, poate, într-o anumită măsură, să le şi soluţioneze (deşi paradoxurile, prin definiţii, n-au soluţii). Acest program nuclear complică însă foarte mult lucrurile. Există, desigur, şi puncte de vedere potrivit cărora toate ţările din lume au dreptul la un program nuclear pentru obţinerea energiei, dacă doresc acest lucru, în timp ce, potrivit altor puncte de vedere, astfel de programe creează baze sigure pentru obţinerea armei nucleare.

În aceste condiţii, presupunând că programul nuclear al Iranului ar viza realizarea armei nucleare, cine s-ar simţi ameninţat, dacă se are în vedere faptul că Iranul nu a atacat niciodată pe nimeni?! Astfel de întrebări există. Ele nu justifică însă în nici un fel înarmarea nucleară, într-o epocă în care omenirea ar trebui să treacă de urgenţă la dezarmarea nucleară. Dar nici acest lucru nu poate fi posibil. Nimeni nu renunţă la armele pe care le are. Desigur, orice armă nucleară în plus reprezintă o primejdie în plus, mai ales în această zonă extrem de sensibilă la variaţii geopolitice şi geostrategice, cum este Orientul Mijlociu. Dar rezolvarea unei astfel de probleme nu este nici simplă, nici la îndemână. Voinţa lumii arabe şi cea a comunităţii internaţionale n-ar trebui însă nesocotite. Pentru că, la urma urmei, o soluţie viabilă nu poate fi găsită decât la masa dialogului în cadrul şi împreună cu această lume.

3. *Intervenţia coaliţiei de forţe conduse de SUA în Irak* a înlăturat regimul dictatorial al lui Saddam Hussein, a creat unele premise pentru normalizarea situaţiei în această ţară, dar lucrurile sunt mult mai complicate decât s-ar fi crezut. Războiul înalt tehnologizat – Războiul bazat pe Reţea – s-a încheiat, dar pacea întârzie, întrucât, în Irak, s-a declanşat un altfel de război, un război de gherilă, un război de atriţie (de uzură) care generează alte probleme (şi ele foarte grave), cum ar fi: proliferarea şi acutizarea conflictualităţii dintre arcul şiit şi sunniţi, declanşarea jihadului, nesiguranţa populaţiei, distrugerea economiei ţării, creşterea anomiei sociale etc.

Chiar dacă tensiunile şi efectele de reţea ale unei conflictualităţi acute, specifice stării de haos din Irak vor mai continua – şi, din nefericire, poate că vor continua încă foarte multă vreme –, există unele premise pentru

normalizarea situaţiei de acolo, dintre care cele mai importante considerăm că ar putea fi găsite în:

- dorinţa şi voinţa populaţiei din Irak pentru încetarea ostilităţilor şi normalizarea situaţiei;
- interesul lumii arabe pentru reducerea conflictualităţii, prevenirea extinderii ei şi normalizarea situaţiei din zonă;
- interesul Statelor Unite ale Americii şi al Uniunii Europene pentru reducerea conflictualităţii din Orientul Mijlociu şi pentru accesul normal la resursele energetice excepţionale şi ieftine care se găsesc în zonă;
- interesul comunităţii internaţionale de fi respectate valorile lumii arabe şi de a se asigura stabilitatea zonei;
- interesul ţărilor Ligii Arabe de a se soluţiona problemele grave care generează conflictualitate şi a se realiza un sistem de relaţii normale între ţările din zonă şi între acestea şi lumea întreagă;
- necesitatea protecţiei sistemelor de valori ale acestei civilizaţii arabe unice şi cu totul deosebite, care dă forţă şi consistenţă civilizaţiei universale;
- interesul fiecărei ţări din zonă sau din afara zonei de a participa la prevenirea războiului şi la crearea condiţiilor pentru propria sa dezvoltare.

4. Există foarte multe puncte de vedere potrivit cărora aproape *întreaga conflictualitate a Orientului Mijlociu rezidă în problema palestiniană*. La o analiză atentă a evenimentelor grave din Orientul Apropiat – problema întemeierii *de jure* şi *de facto* a statului palestinian, punerea în aplicare a foii de parcurs, atacurile de tot felul împotriva populaţiei statului Israel, recentul atac al armatei israeliene împotriva miliţiilor Hezbollah din sudul Libanului, cu consecinţe extrem de dureroase pentru această foarte frumoasă ţară, Liban, problema accesului la resursele de apă etc. –, se ajunge la concluzia că evenimentele din acest spaţiu, chiar dacă sunt cele mai dinamice şi cele mai inflamante în ceea ce priveşte geopolitica zonei, fac parte dintr-un mănunchi de situaţii mult mai complexe, cu rădăcini, cauze, efecte şi interese planetare, unele venind de sute de ani, altele de dată foarte recentă.

Există şi unele progrese: o stare durabilă de pace între Israel şi Iordania, negocierea unei mai bune securizări a frontierei între Egipt şi partea palestiniană împotriva traficului ilegal de arme prin tuneluri, cu noi forţe egiptene pe linia „Filadelfia“, aşa cum apreciază Israelul, evoluţii pozitive în ceea ce priveşte democratizarea societăţii în Liban etc.

În afară de problema palestiniană şi de atitudinea ostilă a unei părţi a lumii arabe faţă de statul Israel – unii, între care şi conducerea Iranului, nici nu pronunţă cuvântul Israel ci doar „statul evreu“ –, există aici multe alte

probleme care generează conflictualitate: problema apei, problemele generate de acţiunile unor organizaţii ale populaţiei kurde, îndeosebi în Irak şi în Turcia, problema fundamentalismului religios, decalajele economice, la care se adaugă cele ale lumii întregi: încălzirea planetei, decalajele din ce în ce mai mari dintre lumea bogată şi lumea săracă, dintre Nord şi Sud, care riscă să se transforme în falii strategice, dezvoltarea fără precedent a terorismului, care, în opinia noastră, devine, alături de pericolul ADM, cea mai complexă şi mai surprinzătoare ameninţare la adresa păcii şi a securităţi lumii etc.

Toate acestea necesită un *concept politic* foarte flexibil, bine elaborat, bazat pe cunoaşterea detaliată a situaţiei şi a cauzelor ei şi, pornind de aici, pe negocieri, parteneriate şi foarte mult realism Acest concept politic trebuie să fie pus în operă de o *strategie multinaţională*, constituită în primul rând la nivelul Lumii Arabe, ca entitate în diversitate, şi în consonanţă cu nivelul NATO, al UE, al Grupului principalelor state industrializate (G 8) şi al altor organizaţii şi organisme internaţionale, sub egida ONU. Fiecare ţară din zonă priveşte şi înţelege altfel, de regulă, în mod diferit şi rareori unitar, situaţia strategică, realităţile şi desfăşurările evenimentelor şi, ca atare, cu greu pot fi găsite atitudini comune şi căi acceptabile pentru toţi de soluţionare a diferendelor şi conflictelor. Dar aceste căi trebuie neapărat găsite, întrucât alternativa ar fi extrem de periculoasă şi, ca atare, inacceptabilă.

Multe dintre soluţiile concrete ale acestor probleme depind nu doar de modul în care se conjugă atitudinea preşedintelui ANP, Abbas (Abu Mazen), în faţa Hamasului, cea a conducerii Libanului faţă de Hezbollah şi cea a Israelului faţă de punerea în aplicare a foii de parcurs, cu evoluţia situaţiei din Irak, din Afganistan şi din Iran, ci şi de modul în care realităţile şi voinţa ţărilor din zonă se armonizează cu atitudinea Uniunii Europeane, a Statelor Unite, a G 8 şi a Ligii Arabe faţă de chestiunea generală şi specifică a Orientului Mijlociu şi, în context, a Orientului Apropiat. Soluţiile pentru astfel de probleme, deşi trebuie să poarte amprenta voinţei locale, regionale, au, totuşi, o amploare şi o conotaţie globală, privesc întreaga lume. (Anexa nr. 4)

În concluzie, probabil că, în Orientul Mijlociu, nu se va produce, cel puţin pe termen mediu, un conflict major, ci un reviriment major de reconciliere şi de soluţionare convenabilă şi de durată a acestor conflicte care durează de prea mult timp. Dar, cum Orientul Mijlociu este una dintre zonele cu cel mai înalt grad de instabilitate şi cu cea mai redusă probabilitate ca evenimentele prevăzute să se şi realizeze, orice este posibil. Este însă posibil ca greul să fi trecut şi calea dialogului să prevaleze conflictualităţii sângeroase. Ţările mari din zonă au, fără îndoială, un rol semnificativ şi un

cuvânt de greutate în rezolvarea acestei conflictualităţi, atipice, asimetrice şi care, în anumite condiţii, ar putea deveni deosebit de primejdioasă.

6.7. Conflictul armat din Irak

1. Denumirea conflictului: Războiul din Irak, Al Doilea sau Al Treilea Război din Golf.

2. Descriere pe scurt: La 20 martie 2003, este declanşată operaţia militară americano-britanică „Libertate în Irak“, printr-o serie de raiduri şi bombardamente care lovesc Capitala irakiană, la o oră după expirarea ultimatumului adresat de Washington lui Saddam Hussein de a părăsi Irakul. Se lansează rachete de pe navele staţionate în Golf, în Marea Roşie şi Marea Mediterană. Seara, forţele terestre americane şi britanice intră în Irak din Kuweit, cu blindate şi artilerie, asediind oraşul Oum Qasr. In zilele următoare, se întreprind noi raiduri asupra Bagdadului, a oraşelor Basra, din sudul ţării, Mossul şi Kirkuk, din zona kurdă a Irakului. Lupte violente se duc la Nassiriah, în sud-estul Bagdadului. La 8 aprilie, britanicii iau controlul asupra oraşului Basra. La 9 aprilie, cade Bagdadul. La 11 aprilie, cade oraşul Mossul, după semnarea unui acord de capitulare fără lupte între comandanţii irakieni şi armata SUA. La 14 aprilie cade şi Tikrit, oraşul natal al lui Saddam. La 15 aprilie, opoziţia irakiană (din care lipseşte însă principala mişcare de opoziţie, Consiliul suprem pentru revoluţia islamică în Irak, care refuză participarea) se reuneşte la Ur, prin reprezentanţii săi din mişcările şiită şi sunită, din rândul kurzilor şi monarhiştilor, sub egida ONU şi sub preşedinţia generalului Joy Garner. La 1 mai 2003, după şase săptămâni de la începerea războiului, George W. Bush anunţă că operaţiile militare s-au terminat, însă războiul antiterorist continuă. La 22 mai, ONU, prin Rezoluţia 1483, ridică sancţiunile internaţionale împotriva Irakului. Americanii primesc, prin această rezoluţie, largi puteri pentru a dirija economia şi viitorul politic al ţării. Se creează un Fond de dezvoltare pentru Irak. În iunie, se declanşează operaţiuni militare americane contra gherilei sunnite. Astfel, la 9 iunie, se desfăşoară operaţia „Peninsula“, la nord de Bagdad, iar la 15 iunie, operaţia „Scorpionul deşertului“, la vest şi nord-vest de capitală, pentru a neutraliza partizanii ex-regimului baasist. La 29 iunie are loc lansarea operaţiei „Crotalul deşertului“, în condiţiile în care atacurile cu arme se intensifică. La 22 iulie, cei doi fii ai lui Saddam, Udai şi Qussai, sunt ucişi în cursul unui raid al forţelor americane. La 13 iulie intră în acţiune Consiliul guvernului de tranziţie irakian. În lunile octombrie-noiembrie, atacurile cotidiene

împotriva forţelor Coaliţiei se înmulţesc, creşte numărul atentatelor şi al victimelor. La 13 decembrie 2003, dictatorul Saddam este capturat la Tikrit şi va fi deferit unui tribunal irakian special instituit, care îl va judeca şi condamna la moarte prin spânzurare. Din 2004 şi până în prezent, gherila continuă să lovească forţele Coaliţiei şi să-şi multiplice atentatele suicidare împotriva poliţiei şi armatei irakiene. În martie 2004 se adoptă o Constituţie provizorie. În iunie, acelaşi an, se adoptă rezoluţia 1546 a Consiliului de Securitate cu privire la transferul de suveranitate asupra noului guvern interimar irakian. La 28 iunie are loc acest transfer, într-un climat de violenţă continuă. Cu acest prilej, Autoritatea provizorie a coaliţiei, creată la 16 mai 2003, a fost dizolvată. Securitatea ţării se degradează continuu. La 30 ianuarie 2005, au loc alegeri generale în Irak. Atentatele fac tot mai multe victime, ritmul lor menţinându-se ridicat, în continuare.

3. Tipologie

Războiul din Irak este o confruntare specifică acţiunilor de destabilizare a unui mediu de securitate conflictual. El poate fi privit şi ca o componentă a războiului global împotriva terorismului şi ameninţărilor asimetrice, iar din punct de vedere tehnic este un război bazat pe reţea.

4. Arie geografică de desfăşurare

Lupta armată se duce pe teritoriul Irakului (ţară cu o suprafaţă de 438.317 km patraţi şi patru regiuni naturale: câmpia Tigrului şi Eufratului, care concentrează ¾ din terenurile cultivate ale Irakului; munţii Kurdistanului, în NE; Piemontul nordic, cu bogate resurse de petrol; regiunea colinară scundă, deşertică, desfăşurată la vest de Eufrat). Deşi aria sa de desfăşurare include doar Irakul, conflictul are implicaţii asupra întregii regiuni a Golfului, dar şi la nivel global.

5. Nivel

Războiul din Irak are caracteristicile unui război regional cu implicaţii mondiale. Războiul nu este unul specific frontalier, ci unul fără o declaraţie de război, însă în prelungirea conflictului din 1991, care a fost deopotrivă un război frontalier şi unul de rezolvare a unei crize frontaliere, în care rolul primordial îl joacă o mare putere mondială, SUA, care îşi asumă şi responsabilitatea stabilizării şi pacificării Orientului Mijlociu. Instabilitatea Orientului Mijlociu, crearea conflictelor frontaliere şi a unor ostilităţi duse până la extrem prin fundamentalismul islamic sunt considerate atât de către SUA, cât şi de o parte a comunităţii internaţionale, ca pericole grave şi ameninţări la adresa mediului de securitate regional şi global.

6. Actori

Al Doilea Război din Golf a opus, ca actori, statul de dictatură saddamită, Irak, coaliţiei internaţionale conduse de SUA. Aceasta din urmă, numită „Coaliţia voinţei“, a avut, ca actori principali, angajaţi consistent în operaţiunile militare, doar Statele Unite şi Marea Britanie, însă conflictul a fost susţinut de o coaliţie internaţională, sprijinul acordat SUA de către celelalte state fiind de mai multe tipuri: trimitere de trupe, aport logistic sau drept de survol al teritoriului naţional. În format iniţial, coaliţia a inclus 49 de ţări: Afganistan, Albania, Angola, Australia, Azerbaidjan, Bulgaria, Columbia, Coreea de Sud, Cehia, Costa Rica, Danemarca, Eritreea, Estonia, Etiopia, Georgia, Filipine, Honduras, Insulele Marshall, Islanda, Italia, Japonia, Kuwait, Letonia, Lituania, Macedonia, Marea Britanie, Micronezia, Mongolia, Nicaragua, Norvegia, Noua Zeelandă, Olanda, Panama, Palau, Polonia, Portugalia, Republica Dominicană, România, Rwanda, Salvador, Singapore, Slovacia, Spania, Thailanda, Tonga, Turcia, Ucraina, Ungaria şi Uzbekistan. Departamentul de Stat a precizat că aceste ţări formează "Coaliţia pentru dezarmarea imediată a Irakului". Din rândul lor, doar 34 au acceptat să sprijine oficial SUA, în timp ce celelalte 15 au preferat să rămână anonime. Până acum, s-au retras din Irak: Spania, Filipine, Honduras, Nicaragua, Norvegia, Noua Zeelandă, Olanda, Portugalia, Republica Dominicană, Thailanda, Tonga, Singapore, Ucraina. De notat că unele ţări s-au retras parţial sau au calendarul stabilit pentru retragere: Bulgaria, Coreea de Sud, Danemarca (până în iunie 2007), Estonia, Italia (până la sfârşitul anului), Japonia, Polonia (până la sfârşitul anului sau în 2007), Ungaria. În prezent, coaliţia numără 30 de state. De menţionat că Australia, Azerbaidjanul, Albania şi Georgia intenţionează să-şi sporească efectivele militare din Irak.

7. Cauze

Principalele cauze ale conflictului sunt următoarele: 1. neasigurarea condiţiilor pentru ca exploatarea şi valorificarea petrolului din Golf să se facă fără riscuri mari; 2. instabilitatea şi destabilizarea Orientului Mijlociu, acesta fiind considerat una dintre sursele de insecuritate ale lumii. Pentru rezolvarea acestei cauze, americanii propun conceptul de Orient Mijlociu Extins, care înseamnă reconstrucţia Orientului Mijlociu pe principii democratice de tipul celor occidentale; 3. nedezamorsarea şi punerea sub control a foaierului perturbator, care cuprinde ţările Asiei Centrale şi o parte din ţările Lumii arabe, ce generează migraţie masivă, materie primă pentru droguri şi trafic de droguri şi arme; 4. amplificarea acţiunilor teroriste din regiune; 5. dezechilibrul liniilor de forţă din Orientul Mijlociu şi presiunea arabă exercitată împotriva Israelului, Turciei, întârzierea creării statului

palestinian; 6. inconsistenţa sprijinului militar pentru susţinerea intereselor americane în zona bazinului caspic şi a liniilor de comunicaţii şi transport al resurselor către state sigure; 7. nefinalizarea operaţiilor începute în primul război din Golf şi neasigurarea securităţii regionale printr-o prezenţă masivă în zonă.

8. Etape, caracteristici şi durată

Etapa preconflict: începe în 1993 şi se întinde pe o durată de un deceniu, până în martie 2003. În 1993, Irakului i s-a impus o serie de sancţiuni din partea ONU, care stabileau un embargou şi obligaţia ca toate armele de distrugere în masă să fie distruse. Regimul lui Saddam s-a opus însă colaborării cu inspectorii ONU, astfel că SUA au inclus Irakul pe aşa-zisa Axă a Răului, pe considerentul că acesta deţine mari cantităţi de arme de distrugere în masă, are legături cu Al-Qaeda şi este un pericol iminent pentru umanitate. În 2002, pe fondul escaladării atacurilor teroriste internaţionale, al interzicerii activităţilor comisiilor de control instituite în vederea verificării existenţei ADM pe teritoriul Irakului şi a existenţei informaţiilor privind susţinerea de către stat a organizaţiilor teroriste internaţionale, Coaliţia antiteroristă condusă de SUA a început pregătirea acţiunilor militare care vor fi declanşate în martie 2003. Motivele conflictului, cuprinse într-un Raport prezentat Consiliului de Securitate al ONU sub titlul „Un deceniu de ameninţări şi provocări", sunt: nerespectarea rezoluţiilor Naţiunilor Unite, deţinerea ADM şi a rachetelor balistice sau căutarea de a deţine astfel de mijloace; violarea drepturilor omului (execuţii după o judecată sumară, violuri, torturi); terorism; prizonieri de război; bunuri confiscate pe timpul invaziei din Kuwait; deturnarea Programului „Petrol contra hrană".

Etapa conflictului armat: acoperă, oficial, perioada de la 20 martie până la 1 mai 2003. Conflictul are loc între Irak şi o coaliţie de ţări condusă de SUA. Obiectivul politic al războiului este: stabilizarea zonei, controlul resurselor energetice, lichidarea oricărui punct de sprijin pentru reţelele teroriste şi prevenirea escaladării tensiunilor de falie în spectrul economic şi civilizaţional[156]. Constituie un război disproporţionat şi asimetric, care opune o mare putere, ce grupează în jurul său o puternică comunitate internaţională, unui stat dictatorial. Este un conflict de scurtă durată, cu daune minime pentru forţele coaliţiei. Conflictul se desfăşoară în ritm rapid, atingându-şi scopurile. Noua dimensiune temporală se datorează decalajului tehnologic dintre forţele ce s-au confruntat, intensităţii ridicate a acţiunilor,

[156] Gl.dr. Mircea MUREŞAN, gl.bg. (r) dr. Gheorghe VĂDUVA, **Războiul viitorului, viitorul războiului,** Editura Universităţii Naţionale de Apărare, Bucureşti, 2004, p. 22.

dominării spaţiului luptei prin componentele RBR[157], sistemelor de arme de înaltă precizie etc. Mai pot fi adăugate aici: cunoaşterea profundă a realităţii, predominanţa informaţiilor în timp real, adaptabilitatea şi flexibilitatea structurilor şi acţiunilor, reacţia rapidă, operaţiile bazate pe efecte, capacitatea logistică ridicată etc.

Etapa postconflict: începe la 1 mai 2003, cu declararea oficială a încheierii războiului şi schimbării regimului. Aceasta a cuprins[158]: desfiinţarea partidului BAAS, instrumentul politic al fostului dictator, împărţirea teritoriului Irakului, pentru asigurarea normalizării treptate a situaţiei şi prevenirii conflictelor interne, în trei sectoare de responsabilitate (american, britanic şi polonez) a Coaliţiei; numirea de către SUA a unui guvernator civil pentru coordonarea activităţilor de reconstrucţie a ţării; constituirea Autorităţii Provizorii a Coaliţiei (APC), care să coordoneze activitatea de reconstrucţie şi democratizare a ţării; generarea şi aplicarea Programului de asistenţă pentru Irak, prevăzut a se desfăşura în trei etape (prima etapă – stabilizarea internă şi desfăşurarea acţiunilor de ajutor umanitar; etapa a doua, de 18-24 luni, de reconstrucţie a statului, reformare a instituţiilor civile şi militare, întărire a ordinii şi securităţii publice; etapa a treia – alegerea guvernului irakian şi preluarea de către acesta a tuturor atributelor de guvernare, până la sfârşitul lunii iunie 2004); constituirea primului organ executiv irakian, Consiliul de Guvernare Provizorie, format din reprezentanţi ai şiiţilor, sunniţilor, kurzilor, creştinilor şi turkmenilor; constituirea Consiliului Religios Islamic pentru formarea guvernului interimar, a unui Consiliu consultativ şi a unui parlament irakian; constituirea, până în septembrie 2003, a Adunării Constituţionale, structură de conducere a Irakului, din 250 de membri; elaborarea noii Constituţii (februarie-martie 2004) şi a Legii electorale; transferul suveranităţii de la Autoritatea Militară către Guvernul Interimar Irakian, la 1 iunie 2004; alegerile de la 30 ianuarie 2005; organizarea referendumului provinciilor kurde din nordul Irakului şi constituirea Regiunii Autonome Kurde; finalizarea, până la sfârşitul anului 2005, a Planului de organizare a administraţiei locale; organizarea, la 15 octombrie 2005, a referendumului pentru adoptarea noii Constituţii.

Din punct de vedere militar, situaţia se menţine instabilă, nivelul ameninţărilor la adresa Coaliţiei fiind ridicat, cu tendinţa insurgenţilor de a destabiliza situaţia din ţară, prin producerea de tensiuni interconfesionale ce ar putea duce la un război civil, dar şi din dorinţa de a intimida statele care ar dori o întărire a relaţiilor cu noul guvern irakian. Forţele multinaţionale

[157] Dr. Gheorghe VĂDUVA, *Războiul bazat pe reţea în fizionomia noilor conflicte militare*, Editura Universităţii Naţionale de Apărare, Bucureşti, 2005, p. 7.
[158] Vezi: http://www.jointophq.ro/apache2-default/teatreoperatii/irak/index.php

ale Coaliţiei nu pot fi încă retrase din Irak, întrucât forţele naţionale irakiene nu sunt capabile deocamdată să preia integral atribuţiile în domeniul ordinii publice şi apărării naţionale.

9. Efecte

Principalele efecte ale războiului din Golf sunt:

- exacerbarea tensiunilor şi violenţelor interetnice, dintre cetăţenii sunni şi shia irakieni, ca şi a celor interconfesionale, din interiorul Irakului;
- potrivit rapoartelor ONU, în Irak se înregistrează un număr de peste 3000 victime lunar, ceea ce, după estimările ministrului irakian al sănătăţii, însumează 150.000 de morţi dintre civili, de la începutul războiului şi până azi, şi circa 300.000-450.000 răniţi. Trupele americane au pierdut până în prezent peste 2500 militari;
- creşterea fluxurilor migratoare şi de refugiaţi (conform unui raport ONU, până acum, 2 milioane de irakieni s-au refugiat peste graniţă, lunar părăsind Irakul în jur de 100.000 persoane);
- inflaţie;
- criza relaţiilor transatlantice şi divizarea marilor puteri;
- revenirea în forţă a Rusiei pe arena internaţională, care face presing energetic asupra Europei, cu arma petrolului şi gazelor naturale;
- creşterea, ca efect pervers, a aurei fostului dictator Saddam în rândul populaţiei arabe;
- răsturnări electorale în unele state, inclusiv Statele Unite;
- erodarea prestigiului internaţional al SUA;
- confirmarea necesităţii loviturilor preventive împotriva terorismului strategic;
- reorientarea atenţiei statelor care s-au opus intervenţiei în Irak către apărarea propriilor interese prin întărirea instituţiilor internaţionale, presiuni economice, manevre diplomatice etc.;
- războiul din Golf, în desfăşurarea sa actuală, face mult mai dificilă cucerirea păcii;
- sporirea riscurilor nucleare în cazul tentativelor de schimbare a regimurilor dictatoriale;
- regândirea prezenţei militare americane în Europa şi în lume, pentru a face faţă mai bine pericolelor prezente şi viitoare;
- reînnoirea strategiei americane;
- multiplicarea şi diversificarea formelor de teorism;

- intensificarea competiţiei internaţionale pe plan economic şi politic;
- prefigurarea unor schimbări majore în fizionomia structurilor internaţionale de securitate şi în modul lor de acţiune;
- divizarea chiar şi temporară a ONU în probleme ale legalităţii internaţionale, rolului şi locului viitoarei Europe unite în lume;
- schimbări în raporturile dintre Orient şi Occident, în relaţiile euro-atlantice;
- dezvoltarea unei noi dinamici a vieţii politice mondiale;
- extinderea perspectivei unei lumi multipolare cu responsabilităţi limitate, în cadrul căreia SUA vor rămâne lider global, iar la nivel regional, prin mecanisme specifice, vor coopera cu celelalte centre de putere/lideri regionali, precum UE, China, Rusia, Japonia, India etc.;
- creşterea corupţiei societăţii irakiene, mai ales postconflict, care minează orice efort de pace făcut de organele noii puteri administrative şi duce la acumularea de probleme grave pe termen lung;
- modificări substanţiale în strategia acţiunilor militare viitoare;
- realizarea, în dezvoltarea războiului, a unei puternice componente umanitare.

10. Concluzii

1. Războiul din Golf a generat un complex de probleme greu soluţionabile, între care cea mai dificilă o reprezintă retragerea forţelor Coaliţiei, mai ales a celor americane;
2. SUA sunt nevoite să adopte o strategie nouă, să-şi redefinească misiunile forţelor, astfel ca acestea să nu mai asigure securitatea de zi cu zi a Irakului, ci să fie doar un garant al independenţei acestuia faţă de controlul iranian şi o forţă de blocare a unei posibile tentative de expansiune a Iranului în Peninsula Arabică, să-şi retragă forţele armate din zonele populate în enclave din apropierea oraşelor, la vest şi sud de Eufrat, să-şi redimensioneze forţele terestre, care se dovedesc insuficiente pentru angajamentul internaţional actual şi viitor al Statelor Unite, în condiţiile în care operaţiile curente în Irak absorb şi menţin ocupate o mare parte din acestea;
3. Intervenţia armată în Irak a produs modificări importante în polaritatea societăţii internaţionale;
4. Desfăşurarea conflictului demonstrează o slăbire a mecanismului reglator al crizelor şi o complicare a situaţiei conflictuale,

datorate multiplicării forţelor nonstatale, etnice, confesionale, fundamentalist-teroriste angajate în acţiune;

5. Procesul securitar este în impas, pentru că terorismul nu s-a resorbit, ci a evoluat spre forma gherilei, întârziind retragerea forţelor Coaliţiei din Irak;

6. Procesul politic reprezintă un succes, prin desfăşurarea alegerilor şi adoptarea unei Constituţii, dar el implică şi acceptarea unei dominaţii politice a majorităţii şiite;

7. În vreme ce Coaliţia s-a erodat, numărul statelor care îşi retrag forţele din teatrul de acţiune fiind în creştere, şi în Statele Unite ia amploare opoziţia internă faţă de staţionarea trupelor americane în Irak;

8. Războiul din Irak, în forma sa continuată de după 1 mai 2003, dă o nouă imagine despre inamic, văzut ca terorist: el este, acum, compus din militari şi civili, este de stat sau nonstatal, teritorial şi neteritorial etc.;

9. Elasticitatea conceptului de inamic exersat în acest conflict şi mai ales în etapa postconflict a condus la sporirea caracterului violent al războiului, la legitimarea reprimării ca legitimă apărare, a încălcării până la urmă a drepturilor omului şi a democraţiei;

10. parte a comunităţii mondiale a pus în discuţie legalitatea şi oportunitatea intervenţiei în Irak, având în vedere că deţinerea armelor prohibite nu a fost demonstrată ulterior[159];

11. În etapa postconflict s-au înregistrat, însumat, peste o jumătate de milion de morţi şi răniţi, civili şi militari, cu mult mai mulţi decât s-au consemnat în toată etapa conflictului armat;

12. Procesul de democratizare este minat de rezistenţa liderilor religioşi, care văd în noua transformare a societăţii irakiene o diminuare a valorilor fundamentale islamice ale lumii arabe[160];

13. Eforturile majorităţii şiite de a crea un Irak nou, pluralist, se lovesc de un lanţ de obstacole: imposibilitatea de a asigura securitatea populaţiei de 25 milioane de locuitori a Irakului (după analistul James T. Quinlivan sunt necesari 20 poliţişti la 1000 de locuitori; or, Coaliţia are acum 160.000 militari, care, împreună cu forţele de securitate irakiene, de circa 140.000 militari şi poliţişti, nu însumează decât 300.000 oameni, când necesarul ar fi de 500.000 oameni);

[159] SUA au considerat că nu era necesară aprobarea ONU, pentru motivul că războiul din 2003 este o continuare a războiului din 1991, un război legitim, care nu încetase de facto (au încetat doar ostilităţile militare şi nici acelea complet.). Războiul din 2003 a finalizat, practic, ceea ce s-a început în 1991.

[160] Vezi: Ioan PALADE, *Creşterea relevanţei prezenţei României în cadrul procesului de reconstrucţie post conflict şi de asigurare a securităţii în Irak,* în http://cssas.unap.ro/pdf-cărti/sesiune-aprilie-2006.pdf, p. 197.

14. Este tot mai evidentă, în această etapă a conflictului irakian, corupţia endemică din societate;

15. Militarii Coaliţiei sunt martorii crizelor din zona resurselor (electricitate, apă menajeră, carburanţi etc.), acutizate şi mai mult în etapa postconflict.

Concluziilor de mai sus le putem adăuga pe cele privind:

1. capacitatea operaţională incompletă a forţelor de securitate irakiene;

2. comunicarea insuficientă sau ineficientă cu populaţia irakiană, dar şi în cadrul lanţului de comandă al Coaliţiei[161] (datorată numărul mic de vorbitori de arabă din rândul personalului Coaliţiei);

3. imposibilitatea controlului asupra tuturor căilor de comunicaţie şi drumurilor, ca şi a asigurării securităţii şi siguranţei individuale în oraşele mari, a protejării populaţiei de atacurile insurgenţilor şi ale susţinătorilor vechiului regim;

4. starea de apatie generală care domneşte în rândul populaţiei arabe;

5. ineficienţa guvernării şi lipsa maturităţii politice a guvernanţilor irakieni;

6. tendinţa conducerii Coaliţiei de a rămâne concentrată, pentru mai mare siguranţă, în Zona Internaţională;

7. perceperea forţelor Coaliţiei ca forţe de ocupaţie;

8. tendinţa de glisare a ţării spre haos şi război civil;

9. opţiunea recentă de federalizare a Irakului, ca măsură de încetare a ostilităţilor interne şi înlăturare a tensiunilor dintre kurzi, sunniţi şi şiiţi, variantă ce ar putea naşte neînţelegeri în trasarea graniţei interne, raportată la distribuţia resurselor de petrol de pe teritoriul irakian.

Analiza confruntării din Irak are încă laturi ce se vor dezvălui pe măsură ce se va înainta spre deznodământul final al conflictului. Consecinţele pe termen lung ale conflictului respectiv vor fi mult mai numeroase şi mai complexe, atât pentru lumea arabă, care cunoaşte divergenţe remarcabile, însă şi o unitate şi o solidaritate marcante, cât şi pentru restul lumii. Încă nu este târziu ca poporul irakian să înceapă, cum accentuează generalul Abizaid, să aibă încredere în propriile forţe de securitate şi în instituţiile guvernamentale nou alese. Forţele irakiene au nevoie, pentru a fi eficiente, de o bună conducere, coeziune şi loialitate. Impasul în care se află Irakul impune câteva opţiuni, pe care Administraţia americană le-a formulat deja pentru noua strategie: menţinerea actualului curs (opţiune consideraţă de democraţi un eşec); redesfăşurarea strategică,

[161] Ibidem, p. 199.

după predarea responsabilităţii către forţele de securitate irakiene, cu menţinerea numărului actual de trupe, probabil în Kuweit, în măsură să acţioneze dacă situaţia în ţară s-ar deteriora; mai multe trupe SUA, în special în Bagdad, opţiune considerată de comandanţi ca lipsită de perspectivă; separarea Irakului de-a lungul liniilor interconfesionale; o retragere etapizată, cel mai probabil curs de acţiune, pe baza unui grafic atent planificat şi cu preluarea de către guvernul irakian a responsabilităţii propriei securităţi; angajarea Siriei şi Iranului, opţiune respinsă categoric de susţinătorii liniei dure.

CAPITOLUL 7
PROVOCĂRI, PERICOLE ŞI AMENINŢĂRI GENERATOARE DE CRIZE ŞI CONFLICTE ARMATE

7.1. Provocări, pericole şi ameninţări de natură economico-financiară. Riscuri asociate, induse, asumate sau impuse

Riscul economic este, adesea, asociat cu probabilitatea producerii unor evenimente, inclusiv managementul deficitar al proceselor economice, ce pot cauza modificări drastice în mediul de afaceri al unei ţări, ceea ce afectează negativ profitul şi alte obiective ale agenţilor economici şi, în final, poate cauza insecuritate.

Dicţionarul de economie[162] îl defineşte ca „eveniment sau proces nesigur şi probabil care poate cauza o pagubă, o pierdere într-o activitate, operaţiune sau acţiune economică". Prin urmare, el exprimă impactul pe care îl are un eveniment sau factor din viitor asupra activităţilor economice actuale.

Riscul financiar reprezintă, în principal, influenţa pe care o exercită structura financiară a capitalurilor proprii şi împrumutate asupra rezultatelor economice. El acţionează ca un multiplicator al riscului economic, cu implicaţii profunde asupra stării de securitate. Resursele financiare sunt „motorul" economiei şi, în consecinţă, trebuie gestionate cu foarte mare grijă.

Analiza teoretică şi practică a factorilor de risc la nivel naţional, regional, global impune structurarea acestora în trei categorii:

- factori de risc economici;
- factori de risc politic şi legislativ;
- factori de risc social.

Fiecare, pe lângă competenţa comună, respectiv pericolul pe care îl reprezintă faţă de securitatea naţională, are şi componente proprii, ce duc însă aproape la aceeaşi geneză, respectiv condiţiile socio-economice şi politice din societatea respectivă.

Potrivit literaturii de specialitate, riscurile economice pot fi interne şi externe, obiective şi subiective. Printre riscurile economice interne se pot menţiona cele derivate din:

[162] Colectiv, **Dicţionar de economie**, Ediţia a II-a, Editura Economică, Bucureşti, 2001, p. 388.

1. *Managementul macroeconomic*:

- ineficienţa politicii economice;
- nerespectarea principiilor economiei de piaţă;
- politica economică descurajantă pentru investitorii strategici străini;
- absenţa unor programe concrete pe termen scurt, mediu şi lung;
- disparităţi economice în plan teritorial;
- accentuarea disparităţilor structurale;
- neracordarea la procesele economice şi sociale ce caracterizează trecerea la societatea informaţională;
- aplicarea unor politici de creditare neadecvate şi ineficiente;
- devalorizarea monedei naţionale;
- limitarea accesului la tehnologia modernă, materii prime;
- politici economice exclusiviste;
- tendinţele de sufocare a economiei naţionale de către companiile multinaţionale;
- apariţia şi dezvoltarea economiei subterane etc.

2. *Conjunctura economică:*

- efectele nefaste ale propagării recesiunii economice din ţările dezvoltate;
- crizele economice sau financiare din diverse colţuri ale lumii;
- cererea scăzută de produse ale economiei naţionale pe piaţa continentală şi mondială;
- interesul redus al unor investitori străini pentru anumite sectoare ale economiei naţionale;
- accesul limitat pe piaţa internaţională de capital, materii prime etc.;
- neracordarea economiei la cerinţele pieţei etc.

3. *Politica financiară şi comercială:*

- dezechilibrul balanţei comerciale;
- politica de export bazată pe concentrarea acesteia pe pieţe conjuncturale;
- acceptarea derulării unor operaţiuni de comerţ exterior în condiţii păgubitoare;
- transferarea frauduloasă peste graniţă a unei însemnate părţi din avuţia naţională;
- creşterea datoriei externe;
- subevaluarea monedei naţionale;
- lipsa de fluiditate a pieţei interne;
- rata înaltă a inflaţiei şi şomajului etc.

În domeniul economic, se poate vorbi despre o serie de elemente ce pot declanşa o criză la nivel naţional, ce poate avea efecte la nivel regional şi chiar global:

- instituţionalizarea unor programe economice păgubitoare în domeniul privatizării, restructurarea sectoarelor industriale şi agricultură;
- organizarea defectuoasă a cadrului normativ privind evidenţierea şi colectarea la bugetele locale şi central a taxelor şi impozitelor;
- divizarea economică necontrolată, apariţia unor mici întreprinderi cu activitate temporară, speculativă;
- reglementarea defectuoasă a unor activităţi economice, cum sunt: TVA, accizele, subvenţionarea unor produse sau servicii, acordarea de reeşalonări la plata obligaţiilor faţă de stat fără garanţii şi fără exercitarea unui control minim asupra acestei categorii de agenţi economici;
- funcţionarea în afara oricăror forme de control real a fabricilor de alcool, fondurilor de investiţii, fondurilor financiare, a pieţei de capital;
- gravele fraude din domeniul comercializării produselor petroliere;
- expatrierea unor importante sume în valută prin invocarea importului de know-how, servicii externe etc. care, în realitate, sunt fictive;
- funcţionarea defectuoasă a sistemului bancar, exemple fiind falimentele bancare înregistrate până în prezent, a cooperativelor de credit, a jocurilor de întrajutorare ce sunt mascate sub titulatura de societăţi de investiţii financiare;
- menţinerea la un nivel ridicat a infracţiunilor economico-financiare prin care se „alimentează economia subterană” (contrabandă, evaziune fiscală, delapidare, gestiune frauduloasă).

Mai mult, putem aprecia că, din punct de vedere al nivelului de influenţă şi al cauzelor apariţiei, există trei categorii de riscuri economice, care, la rândul lor, pot fi *asociate, induse, asumate* sau *impuse*:

1. *Riscuri economice globale* – se referă la riscurile economiei mondiale. Aceste riscuri au efecte semnificative asupra întregii populaţii a globului şi implicit asupra tuturor agenţilor economici. Exemple:

- liberalizarea comerţului în absenţa politicilor şi instituţiilor capabile să asigure o distribuţie echitabilă a veniturilor poate spori gradul de sărăcie a populaţiei;
- sporirea numărului populaţiei în ţările subdezvoltate accentuează gradul de sărăcie;
- creşterea preţurilor materiilor prime şi produselor energetice, din cauza suprapopulării anumitor zone ale lumii şi a penuriei de resurse;
- fluctuaţiile preţurilor la produsele petroliere afectează creşterea economică la nivel global. În acest sens poate fi considerată creşterea fără precedent din ultimii ani a preţului mondial al ţiţeiului, ca urmare a cererii foarte mari de petrol a economiilor aflat în expansiune (China, Japonia). O astfel de creştere reprezintă un risc care afectează agenţii economici, indiferent de locul în care îşi desfăşoară activitatea;

- dorinţa unor ţări de a tranzacţiona resursele energetice în euro, în dauna dolarului;
- jocurile speculative şi instabilitatea din zona Golfului, Africii de Vest sau Venezuelei impietează asupra creşterii economice globale;
- diminuarea influenţei pe piaţa petrolieră a principalului actor, OPEC, concomitent cu creşterea rolului Federaţiei Ruse şi al statelor din zona Mării Caspice, ceea ce conduce la reducerea controlului şi la sporirea condiţiilor de declanşare a unei crize a resurselor şi chiar a unor conflicte armate;
- dependenţa economiei mondiale de cea americană, orice diminuare radicală a cererii în SUA putând produce recesiune la nivel global;
- agravarea situaţiei economice a ţărilor bogate ar da o lovitură puternică statelor mai sărace, atât prin scăderea drastică a veniturilor din export, cât şi printr-o posibilă creştere bruscă a ratelor dobânzii;
- dacă deficitul american continuă să sporească rapid, şi SUA ar impune bariere comerciale pentru produsele provenite din China, atunci şi ţările mai sărace ar fi tentate să-i urmeze exemplul, ajungându-se la o distorsionare în relaţiile comerciale mondiale şi, evident, la criză.

2. *Riscuri economice regionale* – se referă la riscurile la care este supusă economia unei regiuni. Exemple:

- dereglarea şi proasta gestionare a fluxurilor internaţionale de capital pot provoca crize economice regionale (cazul crizei asiatice);
- cererea internă mediocră (cazul Germaniei), nivelul înalt al şomajului, lipsa de flexibilitate a pieţei muncii, costurile mari cu forţa de muncă şi slaba iniţiativă economică ce caracterizează Uniunea Europeană pot declanşa o criză economică, ce va afecta mai ales economia privată;
- în contextul în care piaţa UE este dependentă de cea americană, întărirea monedei euro în raport cu dolarul scumpeşte exporturile europene, creând premisele unei crize regionale;
- transformarea Chinei în principal exportator de textile (28% din piaţa mondială) creează premisele unei crize a industriei textile atât în SUA, cât şi în UE şi în statele latino-americane.

3. *Riscuri economice naţionale şi la nivelul agentului economic* – au influenţă asupra economiei naţionale a unui stat şi afectează populaţia ţării respective. Exemple:

- cheltuielile guvernamentale excesive şi politicile economice eronate, corelate cu şocurile externe, pot declanşa crize economice interne (cazul Argentinei);
- modificările legislative privind regimul juridic al terenurilor, privind statutul investiţiilor străine directe, privind regimul de impozitare a

profitului sunt factori de risc care pot afecta activitatea agenţilor economici din interiorul graniţelor unei ţări;
- riscul creşterii viitoare a dobânzii de referinţă se corelează cu o anumită situaţie ce favorizează astăzi marile împrumuturi, punându-i pe debitori în poziţii dezavantajoase. Brazilia şi Turcia au acumulat astfel datorii „periculoase", prima cifrându-se la 215 miliarde dolari (debitorii brazilieni trebuie să achite anual între 35-55 miliarde dolari pe termen lung şi scurt), ceea ce creşte riscul declanşării unei crize economice;
- o creştere bruscă a monedei chineze ar conduce la colapsul sistemului financiar, China nedispunând de un surplus comercial mare, iar economia sa, în ciuda creşterii rapide, fiind încă fragilă.

Este evident faptul că riscurile economice externe sunt mai greu de controlat şi gestionat, deoarece cauzele care le generează sunt mai puţin cunoscute sau greu de evitat. Analiza acestor riscuri trebuie să aibă în vedere interdependenţele şi interacţiunile dintre actori, dintre pieţe, dintre actori, resurse şi pieţe etc.

Analizând aceste considerente, se pot desprinde câteva caracteristici fundamentale ale noţiunii de risc economic:

– orice participant la procesele şi circuitele economice, indiferent de anvergura activităţii sale, se confruntă, continuu, cu riscuri pe care trebuie să fie capabil să le gestioneze şi chiar să le transforme în avantaje;

– odată ce devine concret, riscul economic poate produce pagube atât de natură financiară, cât şi morală;

– impune permanent analiză şi mijloace pentru prevenirea şi combaterea lui;

– are o acţiune ireversibilă, în sensul în care efectele sale, odată produse, nu mai pot fi înlăturate decât cu nişte cheltuieli suplimentare costisitoare.

7.2. Provocări, pericole şi ameninţări etnice şi religioase generatoare de crize şi conflicte armate. Riscuri asociate, induse, asumate sau impuse

În urmă cu ceva timp, ameninţările etnice erau tratate de cele mai multe ori în dimensiunea culturală, împreună cu cele de identitate sau religioase. Odată cu schimbările survenite pe scena globală la începutul mileniului, factorii de decizie politică şi comunitatea ştiinţifică au fost determinaţi să se focalizeze cu o mai mare atenţie asupra acestor elemente atât separat, cât şi conjugat.

Noţiunile de „etnie", „grup etnic", „etnocentrism", „naţiune" etc. nu sunt privite şi înţelese la fel pretutindeni. Etimologic, noţiunile de „etnie" şi

„naţiune" sunt înrudite, ambele provenind din cuvinte latineşti care desemnează „comunitatea de naştere". În prezent, diferenţa dintre cei doi termeni constă în faptul că etnicul desemnează caracteristici legate de provenienţa rasială şi condiţiile geografice, iar naţionalul este extins, pe plan juridic şi spiritual, primind conotaţie neutră, iar uneori chiar politică, în sensul naţiunii-stat.

Conştiinţa etnică este acel liant care ajută etniile să treacă de situaţiile de criză. „Grupul etnic", conform Enciclopediei Franceze din 1995, reprezintă un grup cu tendinţe culturale comune ce are caracteristic sentimentul identităţii ca subgrup în cadrul unei societăţi ce îl înglobează. Reprezentanţii grupului diferă de reprezentanţii altor grupuri nu numai prin: limbă, obiceiuri, religie, îmbrăcăminte, comportament, dar, mai ales, prin sentimentul apartenenţei la o comunitate etnică.

Conceptul de „etnocentrism" este utilizat pentru a exprima emiterea de judecăţi de valoare asupra altor etnii prin raportare la valorile grupului propriu.

Aria de manifestare a confruntărilor etnice cuprinde întreaga lume. Din punct de vedere geografic, etniile se află în patru situaţii:

1) arealul înţeles ca spaţiu de origine corespunde în totalitate cu spaţiul actual de răspândire;

2) spaţiul de origine nu corespunde cu spaţiul de răspândire, dar etnia îşi cunoaşte spaţiul de etnogeneză;

3) etnia nu are un spaţiu de dispersare anume;

4) etnia este nomadă.

În toate aceste situaţii, vor exista conflicte de joasă sau mai mare intensitate între etnii din motive diferite.

Potenţiale surse de conflict etnic sunt în special zonele de confluenţă între culturi şi mari unităţi civilizaţionale:

1. Europa:

- în Polonia, minoritatea bielorusă din jurul Bialystok-ului şi germanii din Silezia ar putea ridica pretenţii asupra acestor zone;
- polonezii din Ucraina şi ucrainenii din Polonia ar putea produce dispute la graniţă;
- polonezii din Moravia şi ucrainenii-ruteni din estul Slovaciei sunt evaluaţi ca potenţiale surse de conflict;
- Corsicanii, bascii şi irlandezii de nord;
- Kurzii din spaţiul european care sprijină mişcarea PKK din Turcia, Irak şi Iran;
- FRI a Macedoniei;
- Moldova, dar şi ţări mai dezvoltate:
- Franţa, Italia, Spania.

2. În Balcani:

- spaţiul ex-iugoslav: Bosnia-Herţegovina, Serbia, Croaţia, Slovenia;
- Bulgaria;
- Albania;
- Cipru;
- Grecia.

3. În Asia:

- Federaţia Rusă;
- Comunitatea Statelor Independente (Azerbaidjan, Armenia, Georgia, Cecenia, Daghestan, Turkmenistan, Kazahstan, Kârgâstan, Uzbekistan, Tadjikistan);
- Turcia asiatică;
- Iranul;
-Irakul;
- Nagorno-Karabah;
- Abhazia;
- Osetia de Sud;
- R. P. Chineză.

4. În America:

- SUA.

În România, grupurile etnice sunt: maghiarii, germanii, rromii, ucrainenii, ruşii-lipoveni, slovacii, bulgarii, evreii, cehii, sârbii, croaţii, polonezii, turcii, tătarii, dar principalele riscuri etnice vin din partea maghiarilor şi rromilor.

Ameninţările generatoare de conflicte etnice au un caracter complex, divers, imprevizibil şi multidirecţional ceea ce duce la dificultatea sporită a adoptării şi aplicării măsurilor de prevenire a conflictelor.

Problemele etniilor trebuie rezolvate în spiritul legilor internaţionale şi a dreptului de identitate. Cea mai mare parte din cele 191 de state ale lumii sunt omogene din punct de vedere etnic. Paradoxul constă în faptul că tocmai această omogenitate „aproape perfectă" generează conflicte asimetrice ce pot degenera în acţiuni armate violente. Fenomenul heterogenităţii este în creştere, datorită migrărilor şi a natalităţii crescute în rândul imigranţilor în ţările adoptive.

Interesul economic este unul dintre factorii principali ce stau la baza diferendelor etnice. Criza etnică trece rapid din domeniul etnicului în cel al politicului, de fapt un conflict etnic este în sine un conflict politic cu actori etnici. Caracterul etnic este dat prin prisma grupului (grupurilor) etnice implicate în conflict. În acelaşi timp, „istoria nu moare": vechile diferende etnice revin cronologic, factorul psihologic fiind exploatat de către marile

puteri în funcţie de interese pentru manipularea populaţiilor prin stimularea, exacerbarea anumitor convingeri naţionaliste, autonomiste. Pericolele etnice sunt complexe, profunde şi perpetue, datorită faptului că etniile „adevărate" (naţiunile) au rădăcini istorice îndelungate cu civilizaţii, culturi şi valori fundamentale bine stabilite într-un spaţiu delimitat sau în continuă delimitare determinată de evoluţii nelineare, imprevizibile şi aleatorii datorate tendinţei de autonomizare zonale pe criterii etnice, presiuni exercitate de anumite grupuri pentru federalizarea unor state sau presiuni pentru obţinerea de privilegii pentru anumite etnii de către state identitare sau organisme internaţionale.

Tendinţa de realizare a unei noi ordini mondiale bazate pe multipolarism, prin gruparea şi regruparea unor puteri regionale, duce la crearea de noi echilibre, dar şi noi adversităţi.

Conflictul intervine atunci când o etnie „solicită drept la statut colectiv, la teritoriu propriu, la sistem de autoconducere sau autoguvernare", probleme care sunt considerate de statul naţional în care subzistă acea grupare drept ameninţătoare la suveranitatea şi integritatea sa.

Provocările, riscurile, ameninţările etnice sunt generatoare de crize şi conflicte de acest gen.

Nu prezenţa conflictelor ameninţă pacea, ci manifestarea lor violentă, sub forma avantajării unei părţi etnice aflate în conflict cu alta, discriminării înclinate spre preluarea puterii şi spre impunerea propriilor interese şi a sistemelor de valori inechitabile pentru diferite etnii.

La un conflict etnic participă cel puţin două etnii diferite, care îşi dispută mijloace sau scopuri, care nu pot fi atinse decât de o etnie nu de amândouă la un loc.

Crizele etnice apar când unei etnii îi sunt ameninţate: ambientul intern sau extern, valorile de bază, integritatea. Crizele etnice pot fi interne sau internaţionale (regionale, globale).

Principalele forme de manifestare ale diferendelor etnice:

- Extremismul nonviolent;
- Intoleranţa;
- Autoizolarea;
- Refuzul dialogului cu celelalte etnii sau cu etnia majoritară;
- Ostilitatea;
- Boicotarea;
- Diversiunea;
- Terorismul etnic;
- Violenţa directă.

Criterii de fixare a tipologiei conflictelor etnice: esenţa conflictului etnic, subiecţii aflaţi în conflict, poziţia ocupată de actorii implicaţi, gradul de intensitate, forma, durata, evoluţia, efectele generate de conflictele etnice.

Conflictul etnic este mai degrabă un conflict afectiv, cu subiecţi din toate nivelurile (intrapersonal, interpesonal, intragrupale, intergrupale, dar şi intrastate sau interstate).

Resurecţia preocupărilor pentru afirmarea identităţii confesionale sau etnice inspirată de o acutizare a naţionalismului, multiculturalismului şi a efervescenţei religioase a creat un teren mai mult decât favorabil pentru apariţia unor manifestări extremiste şi fundamentaliste. Mişcările masive de populaţie determinate de sărăcie sau de războaiele etnice locale şi religioase au adus aceste conflicte în lumea occidentală, migranţii devenind, de regulă, surse de sprijin politic şi financiar pentru grupările teroriste din locurile de baştină.

În multe situaţii, diaspora din ţările vest-europene furnizează şi sprijin uman „calificat", teroriştii proveniţi din astfel de medii având o pregătire net superioară, mai ales pe linia utilizării mijloacelor moderne de comunicaţii sau cu aplicabilitate militară.

Creşterea caracterului transnaţional şi interstatal al relaţiilor dintre state are acelaşi efect şi asupra etniilor statelor respective, care se simt ameninţate şi concurate în valorile fundamentale, resurse, statut social sau chiar identitate.

Astfel, de la stadiul incipient de concurenţă, se trece la cel de rivalitate (în forma incipientă şi apoi acută), la cel de dispută care generează crizele ce se transformă în conflicte ce îşi sporesc puterea şi diversifică formele de manifestare.

7.3. Pericole, ameninţări şi riscuri de natură socială generatoare de crize şi conflicte armate

Dimensiunea socială a securităţii poate fi analizată în termeni de populaţie şi mişcare a populaţiei, norme şi reguli, statusuri şi roluri, interacţiuni între actorii sociali etc.

Dintre aceste aspecte, cel al populaţiei este cel mai important, întrucât numărul şi calitatea acesteia, corelat cu caracteristicile specifice celorlalte dimensiuni ale securităţii, determină în mare măsură atât puterea statului, cât şi politicile pe care acesta le promovează la nivel naţional şi internaţional.

În cele mai multe cazuri, factorii demografici de risc nu apar izolat, ci interacţionează cu alţii, de altă natură, cum ar fi tensiunile etnice,

guvernarea deficitară sau instituţiile slabe, afectând capacitatea ţărilor de a funcţiona eficient şi, astfel, contribuind la propagarea stării de insecuritate.

În acest context, riscurile de natură socială ce pot conduce, în ultimă instanţă, la declanşarea unei crize sau a unui conflict armat sunt:

Riscuri de natură socială / **Spaţiul analizat (zonă, regiune, ţară)**	**Asociate**	**Induse**	**Asumate**	**Impuse**
Lume	Peste două treimi din numărul total de analfabeţi (785 milioane) sunt concentrate în ţări suprapopulate şi/sau sărace: India, China, Bangladesh, Pakistan, Nigeria, Etiopia, Indonezia şi Egipt – crize şi conflicte interne	Creşterea natalităţii în ţările în curs de dezvoltare şi reducerea ei în ţările dezvoltate – crize şi conflicte interne	Aproximativ 99% din numărul total de analfabeţi se află în ţările în curs de dezvoltare, în special în cele mai sărace – accentuarea sărăciei şi subdezvoltării, creşterea criminalităţii, risc sporit de crize şi conflicte interne şi internaţionale	Creşterea numărului refugiaţilor din ţările în curs de dezvoltare în ţările dezvoltate – crize şi conflicte interne şi internaţionale
	Lingviştii estimează că, în ultimii 10.000 de ani, numărul limbilor vorbite a scăzut de la 12.000 vorbite de 5-10 milioane	Urbanizarea masivă – crize şi conflicte urbane, chiar etnice şi religioase; creşterea în amploare a crimei organizate		În anul 2005 au fost înregistrate peste 40,3 milioane de cazuri de HIV/SIDA, dintre care 5 milioane doar

	oameni, la sub 7.000 vorbite de peste 6 miliarde de oameni, această tendinţă, asociată globalizării, accentuându-se – crize şi conflicte sociale, etnice şi culturale			în acel an. Tot în 2005, au avut loc peste 3 milioane de decese cauzate de acelaşi virus – extinderea infecţiilor cu HIV şi scăderea dramatică a numărului populaţiei în ţările lumii a treia
		Ţările lumii a treia se confruntă cu cele mai multe cazuri de boli infecţioase soldate cu decesul pacienţilor (de exemplu, 3 milioane decese la 1,5 miliarde de cazuri de diaree anual, la copiii sub 5 ani, în lume) – accentuarea sărăciei şi subdezvoltării, creşterea criminalităţii, criză socială şi economică		
Europa	Aderarea la UE a ţărilor din sud-estul Europei poate crea o criză a forţei de muncă atât pe piaţa occidentală, cât şi pe cea a ţărilor nou integrate			
Europa			Scăderea ratei	

Occidentală			fertilităţii, corelată cu creşterea mediei de viaţă, determină îmbătrânirea populaţiei. Această tendinţă, coroborată cu afluxul de imigranţi şi lipsa politicilor coerente în domeniu, sporeşte riscul declanşării unor crize şi conflicte interne	
Fostele republici sovietice		Majoritatea acestor republici nu au reuşit nici până în prezent să îşi creeze un sistem autonom funcţional, rezultatul principal constând în scăderea calităţii vieţii cetăţenilor lor şi violarea constantă a drepturilor omului – creşterea criminalităţii, criză socială şi economică		
Africa Centrală şi de Est	Conflictele din ţări precum Congo şi Sudan au distrus sistemele de hrănire, provocând foamete şi malnutriţie, au subminat progresul în sănătate şi			

	educaţie – creşterea sărăciei, depopulare a unor zone vaste, perpetuarea şi extinderea crimei organizate, a crizelor şi conflictelor din regiune			
Slovacia şi Ungaria		În Slovacia au avut loc alegeri ce au adus la putere un guvern din care face parte şi Partidul Naţional Slovac, recunoscut prin retorica sa naţionalistă, într-o ţară în care trăiesc 500.000 de maghiari (10% din populaţia ţării). Au fost deja înregistrate reacţii anti-maghiare, dar şi răspusuri la acestea – încordare în relaţiile bilaterale		
Albania			Nivelul ridicat de sărăcie şi lipsa infrastructurii necesare investiţiilor străine adâncesc criza socială în care deja se află această ţară	
Georgia			Cultivare pe suprafeţe importante a canabisului şi a	

			macului destinat fabricării opiumului - amplificarea traficului de droguri, a crimei organizate, în general	
Serbia şi Muntenegru, ca republici distincte		Descentralizarea sistemului politic al fostei Uniuni Statale Serbia - Muntenegru poate duce la scăderea calităţii vieţii cetăţenilor celor două republici – creşterea criminalităţii, crize interne		
Republica Democrată Congo	Încălcarea masivă a drepturilor omului, deşi noua Constituţie congoleză accentuează tocmai această dimensiune – creşterea criminalităţii, crize interne			Număr ridicat al deceselor cauzate SIDA – scăderea speranţei de viaţă, scăderea numărului populaţiei, extinderea infecţiilor cu HIV
Burundi	Doar unul din doi copii este încadrat în diverse forme de şcolarizare – subdezvoltare, creşterea criminalităţii	Unul din 10 adulţi este bolnav de HIV/SIDA – extinderea infecţiilor cu HIV şi scăderea numărului populaţiei	Lipsa hranei, a medicamentelor şi a energiei – sărăcie, creşterea criminalităţii, crize interne	
Liban				Conflictul cu Israelul şi continuarea blocadei maritime impuse

				Libanului de către acesta – degradarea calităţii vieţii pentru locuitorii Libanului, creşterea criminalităţii, crize interne şi zonale
Corea de Nord			În 2005, guvernul comunist a reintrodus sistemul de raţionalizare a hranei şi a interzis toate operaţiile internaţionale de ajutor umanitar – foamete şi creşterea ratei mortalităţii, sporirea criminalităţii, crize interne	
Pakistan			Cultivare pe mari suprafeţe (3.147 ha în anul 2005) a macului destinat fabricării opiumului - amplificarea traficului de heroină, morfină şi haşiş, a crimei organizate, în general	
Sudan		Sudanul se confruntă cu fluxuri masive de refugiaţi din ţările vecine (Etiopia şi Ciad) – creşterea criminalităţii, crize interne	Persistenţa conflictului armat, corelată cu slaba infrastructură şi lipsa susţinerii guvernamentale, face dificilă acordarea	

			asistenţei umanitare populaţiilor afectate de conflict – subdezvoltare, accentuarea criminalităţii, crize interne	
Somalia		Drept răspuns la foametea extinsă şi la perpetuarea războaielor între clanuri, Somalia se confruntă cu un mare număr de nomazi şi vaste mişcări de refugiaţi – creşterea criminalităţii, crize interne		

7.4. Provocări, pericole şi ameninţări generatoare de crize şi conflicte armate (domeniul socio-militar)

7.4.1. Posibile provocări, pericole şi ameninţări generatoare de crize şi conflicte

Astăzi, lumea se confruntă cu o multitudine de provocări, pericole şi ameninţări care pot conduce la apariţia şi manifestarea unor crize şi conflicte de natură deosebit de diversă. Există provocări, pericole şi ameninţări generatoare de crize şi conflicte armate. Printre acestea se numără: măsurile restrictive luate de către unele state în privinţa accesului la resurse naturale, cum ar fi apa potabilă şi hidrocarburile, de exemplu, a altor state din zonă; blocade economice instituite de unele state împotriva altora din motive diverse; dezvoltarea criminalităţii transfrontaliere (trafic de droguri, de armament, de fiinţe umane, spălare de bani); intensificarea migraţiei ilegale; deplasări masive de populaţie dintr-o ţară în alta, din cauza unor calamităţi naturale, conflicte interetnice şi religioase sau a unor războaie civile; declaraţii ostile ale oficialilor unui stat împotriva altor state; demonstraţii de forţă şi ameninţarea cu forţa armată; aplicaţii cu trupe în zona de frontieră

fără notificarea prealabilă a acestora; susţinerea morală şi materială a unor mişcări ce se împotrivesc guvernelor legitime ale unor state.

Aceste provocări, pericole şi ameninţări pot trece de la o formă verbală, declarativă la forme mult mai grave, ajungându-se la conflicte armate. Acestea îşi au cauzele şi trăsăturile lor definitorii. Pentru a distinge un tip de conflict armat de altul se pot utiliza o serie de criterii, prin care să se pună în evidenţă sursele lor potenţiale şi caracteristicile definitorii.

În acest context, se pot aminti:

- *eşecul proceselor de integrare în timpul creării statului-naţiune* (Somalia, Ciad, Uganda etc.);
- *moştenirea colonială sau decolonizarea dificilă urmare a creării frontierelor de către marile puteri coloniale* (Armenia, Azerbaidjan, Georgia, India şi Pakistan, Nigeria şi Camerun, Togo şi Ghana*);*
- *mişcări de eliberare care au degenerat în conflicte armate interne prelungite* (Angola, Afganistan, Cambodgia, Mozambic, Nicaragua, Salvador);
- *conflicte armate născute din tensiuni etnice* (Burundi, Ruanda; Liberia, Sri Lanka, ex-Iugoslavia);
- *conflicte cu caracter religios* (Bosnia, Cipru, India, Irlanda de Nord, Filipine, Sudan);
- *conflicte fondate pe tensiuni socio-economice sau politice* (America Centrală, Congo, Peru, Surinam, Africa de Nord, Integrismul din Orientul Mijlociu);
- *război de agresiune clasic suscitat prin idealul de grandoare din partea unui lider* (războiul Irak-Iran, invazia irakiană a Kuweitului).

Asemenea tipuri de conflicte armate vor continua să apără şi să se manifeste şi în viitor, întrucât:

- *cauzele reale ce le-au generat nu au dispărut*. Astfel, dificultăţi în derularea firească a proceselor de integrare în condiţiile creării statului-naţiune, tensiuni etnice sau religioase, precum şi socio-economice vor exista şi în anii ce vin, ca urmare a menţinerii unor cauze de ordin economic, politic, sociale, etnic sau religios;
- *interesele strategice ale marilor puteri în zonele în care se derulează conflicte armate în prezent*. Adesea, aceste zone geografice sunt în posesia unor resurse naturale de o importanţă vitală pentru menţinerea actualului ritm de dezvoltare economică a statelor puternic industrializate ale lumii. Pe de altă parte, aceste zone pot avea o poziţie geostrategică ce prezintă interes pentru statele dezvoltate. De aceea, prezenţa sau iminenţa izbucnirii unor conflicte armate în aceste zone ar permite acestor state să intervină, cu sau fără mandat ONU, pentru instaurarea păcii şi stabilităţii în

zonă şi, implicit, să-şi asigure accesul sigur la resursele naturale sau la o poziţie strategică în regiune;

- *dreptul internaţional conţine prevederi ce permit comunităţii internaţionale să intervină*, inclusiv prin intermediul forţei armate, *pentru impunerea păcii într-o zonă sau alta a lumii*, în scopul asigurării securităţii zonale, regionale şi, indirect, mondiale;

- *terorismul internaţional* se afirmă tot mai mult ca un tip aparte de conflict armat, de o formă şi un conţinut cu totul deosebit. Practic, terorismul internaţional poate afecta orice stat al lumii, indiferent de nivelul său de dezvoltare economică, număr de locuitori, putere militară etc.

7.4.2. Caracterizarea generală a unui conflict social

Conflictul înseamnă opoziţie deschisă, luptă între indivizi, grupuri, clase sociale, partide comunităţi, state cu interese economice, politice, religioase, etnice, rasiale, divergente sau incompatibile, cu efecte distructive asupra interacţiunii sociale. Ca termen, conflictul derivă din latinescul „conflictus" care înseamnă „a ţine împreună cu forţa"[163].

Totuşi, conflictele nu sunt numai un element distructiv al vieţii sociale[164]. Din conflicte se desprind deseori noi sinteze şi noi valori. De asemenea, conflictele elimină grupurile, colectivităţile, sistemele de valori şi norme care devin un obstacol în dezvoltarea pe mai departe a comunităţilor umane. Situaţia în care se poate stabili o relaţie între antagonism, violenţă, scopuri, obiective şi rezultat determină domeniile de cristalizare a conflictului. Acestea din urmă pot fi raportate la reperele intern şi extern (când este vorba de comunităţi) şi la natura intereselor (economice, politice, militare, culturale etc.) implicate. Conflictul poate cunoaşte diferite grade de intensitate, se poate desfăşura în mod organizat sau neorganizat, poate fi durabil sau temporar, se poate derula în sfera intelectuală, estetică, spirituală sau fizică. Practic, toate acestea sunt conflicte de interese. Ele desemnează, de fapt, opoziţia între indivizi sau grupuri care se înfruntă pentru a obţine resurse rare, situaţii sociale sau poziţii simbolice durabile. Scopul este să facă să cedeze adversarul conform dorinţelor sale. Conflictele de interese strategice condiţionează natura raporturilor sociale şi pun în discuţie repartiţia puterii în domeniul în care se manifestă conflictul.

Conflictele sociale, în calitatea lor de conflicte de interese din sfera socială, se manifestă prin lupte colective declarate. Ele diferă prin : *intensitate* (de la cerere la grevă); *caracterul local* sau *general* (de la grevă

[163] Cătălin Zamfir, Lazăr Vlăsceanu, DICŢIONAR DE SOCIOLOGIE, Bucureşti, Editura Babel, 1998, pp.128-129.
[164] Economie et sociologie, în http://www.skymind.net/

într-o întreprindere la grevă în întreaga ţară); *gradul lor* (cerere de participare la putere sau voinţa de a face să dispară un adversar); *forma de soluţionare a conflictului* (de la dispute verbale la utilizarea violenţei armate).

7.4.3. Conflictul armat

Conflictul armat reprezintă un tip de interacţiune socială între două sau mai multe comunităţi, desfăşurat în formă violentă, de regulă, cu folosirea mijloacelor militare şi în baza unor norme strict determinate. Acesta se poate manifesta sub forma războiului, care este privit ca un fenomen social, ca o continuare a politicii cu alte mijloace, dar practic este un fenomen universal. De fapt, războiul a fost prezent în toate epocile istorice pe care le-a parcurs omenirea în evoluţia sa. Aceasta pentru că aproape întotdeauna a fost socotit cea mai sigură şi eficace modalitate de realizare a intereselor individuale, de grup şi naţionale. Componentele sale definitorii cunosc însă o mare variabilitate, în funcţie de modelul cultural şi epoca istorică la care se face raportarea.

Diversitatea formelor ca şi a concepţiilor despre război este dată de normele care îl reglementează. Acestea, de regulă, nu au un caracter universal şi, de aceea, normele considerate ca definitorii pentru război nu aparţin de fapt decât celui modern. Astfel, norma distrugerii fizice a adversarului sau aceea potrivit căreia ţintele legitime sunt atât grupurile militare, cât şi nemilitare (populaţia civilă) caracterizează în principal epoca modernă, care a promovat războiul total şi a transformat dreptul de a participa la război într-o obligaţie a tuturor cetăţenilor.

De asemenea, baza preponderent economică a războiului modern nu este nici ea o caracteristică universală, în istorie existând multe tipuri de cauze generatoare de război, printre care cele religioase se cuvin menţionate în primul rând (cruciadele sunt un exemplu relevant).

În actualitate este însă războiul modern, definit prin: praguri diferite de violenţă; ponderea diferită a confruntărilor din domeniu şi medii multiple; aplicarea unor legi şi principii proprii; alternarea formelor şi procedeelor de ducere a războiului; organizarea specifică şi specializarea strictă a forţelor şi mijloacelor participante; limitarea acţiunilor în timp şi spaţiu; respectarea unor norme şi reguli juridice speciale, pierderile umane sunt limitate.[165]

În prezent, există multe norme instituţionalizate, atât la nivel naţional, cât şi internaţional, ce reglementează războiul, ce stabilesc în fiecare

[165] Onişor, Constantin, TEORIA STRATEGIEI MILITARE, Bucureşti, Editura A.I.S.M., 1999, p.166.

societate cine are dreptul de a purta arme, de a lupta, cine este eventual obligat să participe la război, când se desfăşoară lupta, între ce ore, în ce zile, pentru cât timp, cu ce mijloace legitime, care sunt drepturile şi obligaţiile participanţilor la luptă, ce obiective sunt militare şi care civile, când şi cum pot fi ele atacate, modul de încetare a ostilităţilor. Toate aceste norme şi reguli sunt, în general, recunoscute şi respectate astăzi de toate statele care eventual ar intra într-un conflict armat. De altfel, există o serie de convenţii internaţionale privind ducerea războiului care sunt semnate de către aproape toate statele lumii şi care se presupune că într-o situaţie reală de conflict armat, se vor respecta de toţi cei implicaţi în conflictul armat. Totodată, astăzi, există posibilitatea ca organisme internaţionale să aplice sancţiuni diverse şi consistente celor care încalcă aceste norme de ducere a războiului.

„Războiul este...un fenomen social complex, un fenomen–limită. El ţine de o esenţă socială care conţine confruntarea. Desigur, nu orice confruntare este război, dar orice război este o confruntare, şi anume, o confruntare armată violentă. Războiul nu este un blestem, nu este o catastrofă, chiar dacă uneori duce la catastrofe umane, materiale, ecologice şi culturale inimaginabile. Războiul este o realitate a tuturor timpurilor”[166]. Prin urmare, noţiunea este folosită atât într-un sens mai precis, cât şi într-unul mai vag. De multe ori, războiul este definit în mod simplu ca sinonim al luptei. În realitate, războiul este un fenomen complex, studiul sau constituie o enciclopedie a timpului social. Se recunoaşte în genere că războiul este un fenomen istoric, că el a apărut determinat de condiţiile economice în care se află societatea umană.

În concluzie, se poate afirma că războiul, ca fenomen social, nu va dispărea în anii care vin, ci va cunoaşte noi forme de manifestare, noi actori, însă, fără a se renunţa complet la ceea ce a devenit clasic în acest domeniu. Totodată, astăzi, datorită capacităţilor militare uriaşe şi caracterului global şi superdistructiv al războiului total, o posibilă conflagraţie mondială ar pune în pericol întreaga civilizaţie umană şi, din această cauză, eforturile depuse pentru menţinerea păcii constituie principala coordonată a politicii internaţionale a majorităţii statelor.

În viitor, conflictele armate se vor derula, probabil, într-un spaţiul de luptă ce va fi instabil, incert, ambiguu şi se va modifica fără încetare. Fiecare stat participant la conflict va recurge din ce în ce la operaţii de informaţii şi la desfăşurarea de mici unităţi rapide, dispersate şi care cunosc perfect situaţia, care vor duce operaţii într-un mediu neliniar cu sprijinul armelor de precizie ce pot fi utilizate instantaneu. Operaţiile vor fi duse

[166] General dr. Mircea Mureşan, general de brigadă (r) dr .Gheorghe Văduva, RĂZBOIUL VIITORULUI, VIITORUL RĂZBOIULUI, Bucureşti, Editura UNAp, 2005, p.17.

concomitent pe uscat, pe apă, în aer şi în spaţiu, precum şi în mediul electromagnetic.

Conflictele armate vor deveni din ce în ce mai complexe, din cauza naturii asimetrice a ameninţărilor, a luptelor în mediul urban, a caracterului vag al operaţiilor şi expansiunii spaţiului de luptă.

Datorită progreselor tehnologice, câmpul de luptă va deveni mai letal. În plus, operaţiile vor fi multidimensionale şi, pentru a atinge obiectivele, se va cere o bună integrare nu doar a forţelor armate, ci şi a organismelor guvernamentale şi neguvernamentale.

În fine, orice activitate militară va fi urmărită de insaţiabila mass-media internă şi internaţională, care va transmite imagini în timp real în întreaga lume. Pentru a interveni într-un mediu deprimant, va trebui să se schimbe modul de a gândi şi de a acţiona pe câmpul de luptă. Punctul de vedere al americanilor (să vezi primul, să înţelegi primul, să acţionezi primul) pare a fi bun. Pentru a face aceasta, noi ar trebui să cunoaştem perfect situaţia, graţie conducerii şi controlului global, precum şi a folosirii adecvate a informaţiilor, a sistemelor de supraveghere, a reperării şi recunoaşterii şi lovirii obiectivelor inamicului. De asemenea, reuşita noastră se va sprijini pe aptitudinea elementelor (serviciilor) interrelaţionate şi interdependente de a duce operaţii simultane într-un spaţiu de luptă dat şi de a acţiona instantaneu lovirea cu precizie a ţintelor.

În viitor, operaţiile specifice conflictul armat vor fi caracterizate prin situaţii ce evoluează izolat, manevre pentru a fi în avantaj, atacul forţelor inamice de la o distanţa ce depăşeşte bătaia armelor lor şi anihilarea acestor forţe prin lovituri precise, şi atunci când va trebui, prin asalturi tactice în momentele şi locurile pe care noi le vom alege.

În mod esenţial, noi va trebui să avem forţe polivalente (competente şi instruite), foarte mobile şi foarte bine echipate, putând să se deplaseze rapid pentru a participa la operaţiuni complexe şi multidimensionale în coaliţie, şi capabile să ia parte la misiuni, oricare ar fi caracteristicile conflictului.

7.5. Pericole, ameninţări şi riscuri de natură militară generatoare de crize şi conflicte armate

În gama largă a riscurilor la adresa securităţii, riscurile de sorginte militară sunt cele mai conştientizate. Aceasta pentru că riscurile de natură militară, deşi sunt doar faze premergătoare ameninţărilor directe, ele pot prejudicia valori şi interese naţionale ale statului, îmbrăcând forma actului ostil de mică intensitate, sau pot determina vătămarea valorilor fundamentale ale acestuia (integritatea teritorială, suveranitatea naţională, ordinea

constituţională etc.). Pierderea controlului sau neglijarea lor pot degenera rapid în vulnerabilităţi grave care favorizează ameninţările directe cu efecte ireversibile. Aceasta este şi cauza pentru care, până nu demult, pericolele şi ameninţările militare au fost percepute ca principala primejdie la adresa securităţii.

Situaţia este uşor de înţeles, deoarece acţiunea de forţă era singura care putea determina pierderi ireparabile atât pentru baza organizaţională a statelor vizate, cât şi pentru existenţa populaţiei acestora.

Folosirea forţei rupe relaţiile paşnice dintre actorii internaţionali şi pune capăt recunoaşterii diplomatice.

Competitivitatea obişnuită în sectoarele politic, economic şi social este înlocuită de competiţia militară cu finalităţi dramatice.

Efectul multiplu, distructiv şi de cele mai multe ori ireparabil al consecinţelor ameninţărilor militare s-a situat în centrul preocupărilor specialiştilor în securitate.

Modul cum sunt clasificate pericolele şi ameninţările şi riscurile corespunzătoare acestora depinde de cele mai multe ori de modul cum sunt percepute acestea de teoreticienii şi practicienii din sfera politico-militară a entităţii organizatorice care caută să le identifice.

Pentru o mai facilă înţelegere a lor, de regulă, acestea sunt împărţite în pericole, ameninţări şi riscuri militare:

- externe;
- interne;
- combinate.

În actualul context internaţional, o disociere netă între evoluţiile din mediul intern şi cel internaţional este tot mai greu de făcut. Din acest punct de vedere, probabil că viitorul va apropia şi mai mult cele două medii, tinzând să le contopească.

Accentuarea interdependenţelor multiple între state, globalizarea şi liberalizarea schimburilor de orice fel, de la cele comerciale la cele informaţionale, fac tot mai dificilă o asemenea disociere, într-un mediu globalizat, în care riscurile interne şi cele externe se calchiază.

Aceasta explică şi reacţia promptă a comunităţii internaţionale ori de câte ori izbucneşte o criză internă în cadrul vreunuia din membrii săi.

Totuşi, pentru realizarea instrumentelor necesare elaborării şi dezvoltării unei baze de date şi a unei metodologii de analiză a crizelor şi conflictelor doar în scop scolastic şi în mod tehnicist, vom efectua o analiză pe cele trei paliere distincte.

7.5.1. Riscuri militare externe

Cu toate că se apreciază că, pe termen scurt şi mediu, România nu este ameninţată de o agresiune armată directă, numeroase analize politico-militare au decelat o serie de riscuri militare externe care pot afecta securitatea naţională. Prin numărul şi tăria argumentelor furnizate de respectivele lucrările de specialitate se impune analiza atentă a următoarelor scenarii:

- pregătirea unor forţe militare externe pentru desfăşurarea de acţiuni armate care urmăresc obiective situate pe teritoriului României;
- agresiunea declanşată de către forţe ostile împotriva unui stat membru NATO sau al UE;
- intrarea în conflict armat a unui stat din zonă cu care România are încheiate acorduri ce prevăd sprijin militar în caz de agresiune;
- existenţa unor stări conflictuale în vecinătatea apropiată a României, cu posibilitatea unor evoluţii negative în plan subregional;
- tendinţe revizoniste, de punere în discuţie a frontierelor stabilite prin tratatele internaţionale la care România este parte;
- modificarea hărţii politice a regiunii;
- revitalizarea unor alianţe politico-militare sau crearea altora noi, fără participarea tuturor statelor interesate;
- declanşarea unei curse regionale a înarmărilor care ar modifica substanţial raportul de forţe existent;
- exercitarea de presiuni externe pentru acceptarea unor înţelegeri sau tratate, în contradicţie cu interesele naţionale ale României;
- folosirea în afara normelor internaţionale a problematicii minorităţilor naţionale ca factor de presiune şi control din afară;
- proliferarea şi dezvoltarea reţelelor teroriste, a crimei organizate transnaţionale, a traficului ilegal de persoane, droguri, armament, tehnică de luptă şi echipament militar, muniţii, materiale radioactive şi strategice;
- proliferarea armelor de distrugere în masă, a tehnologiilor şi materialelor nucleare, a armamentelor şi mijloacelor letale neconvenţionale, precum şi pericolul folosirii acestora;
- limitarea accesului statului român la unele resurse şi oportunităţi regionale importante pentru realizarea intereselor sale naţionale;
- implicarea fără acordul statului român a unor organizaţii neguvernamentale, firme particulare şi mercenari în procesul de gestionare a unor crize şi conflicte la care forţa este constituită şi din trupe aparţinând Armatei României;
- punerea în pericol a vieţii cetăţenilor români care desfăşoară, cu acordul autorităţilor române, activităţi în afara teritoriului naţional;

- presiuni militare de tipul blocadelor, interzicerii libertăţii de mişcare pe anumite trasee, arestarea mijloacelor de transport care aparţin statului etc.;
- discriminări privind accesul la tehnologia şi la echipamentele militare de vârf;
- exodul de inteligenţă în domeniul tehnologiei militare.

7.5.2. Riscuri militare interne

Ultimii ani au condus România către starea de normalitate la care are dreptul să aspire. Cu toţi paşii viguroşi făcuţi în această direcţie, fragilitatea unei perioade de tranziţie prea mult prelungite, probabil, îşi va pune amprenta, încă mult timp de acum înainte, asupra tuturor sferelor vieţii sociale. Nici securitatea naţională nu va fi exceptată de la această realitate.

O proiecţie a principalelor riscurilor interne cu caracter militar care se pot dezvolta în viitor ne înfăţişează următorul tablou:

- acţiuni teroriste sau terorist-diversioniste interne;
- acţiuni separatiste;
- sabotajele de proporţii;
- blocarea unor obiective civile sau militare, sau a căilor de transport şi comunicaţie de importanţă strategică;
- sustragerile şi traficul (intern) de armament şi muniţie;
- blocarea şi punerea în imposibilitatea de a funcţiona a sistemului energetic naţional sau a unor componente importante ale acestuia;
- precaritatea şi decalajele între subsistemele sistemului securităţii şi apărării naţionale;
- lipsa coeziunii şi a unităţii conceptuale în cadrul subsistemelor ce compun forţele armate ale ţării (în interiorul acestora şi între ele) etc.

O analiză, fie şi succintă, a riscurilor enumerate ar putea evidenţia o multitudine de faţete cu aspect perturbator, mai mari sau mai mici, în sistemul apărării naţionale, care, cumulate, se pot constitui în riscuri majore la adresa funcţionalităţii normale a acestuia.

În situaţia în care riscurile militare externe se conjugă cu riscurile militare interne, periculozitatea se amplifică, ceea ce poate conduce la declanşarea unor conflicte violente.

Pericolele şi ameninţările şi riscurile asociate acestora sunt într-o continuă evoluţie, cu care modalităţile de gestionare şi contracarare a lor trebuie să ţină mereu pasul.

Majoritatea analiştilor politico-militari apreciază că în Europa se conturează cel puţin 20 de focare de conflicte potenţiale, aflate în stare latentă, care ar putea degenera în conflicte armate deschise.

Apreciem că riscurile mai deosebite de natură militară care pot afecta securitatea ţării noastre sunt:

- reactivarea şi extinderea conflictelor latente din zona extinsă a Mării Negre şi din Balcanii de Vest, prin implicarea celorlalte ţări din zonă;
- atragerea României, fără voie, într-un conflict armat, plecând de la aplicarea pripită a hotărârilor unor organisme internaţionale;
- declanşarea unei agresiuni interne, pregătită şi susţinută din exterior, care, prin obiectivele pe care şi le-ar propune şi prin amploarea forţelor angajate, ar afecta direct integritatea teritorială, suveranitatea naţională şi ordinea constituţională, necesitând angajarea promptă a Armatei.

CAPITOLUL 8
NAŢIONAL ŞI INTERNAŢIONAL ÎN GESTIONAREA CRIZELOR ŞI CONFLICTELOR ARMATE

Crizele nu se declanşează chiar pe neaşteptate. Totdeauna există o fază de trecere de la normalitate la anormalitate şi de la anormalitate la precriză, care pot fi identificate după modificările survenite la nivelul indicatorilor de stare şi de proces. Aceste modificări semnalează anormalitatea, precriza şi criza. De aceea o criză trebuie urmărită încă din faza de trecere a sistemului sau procesului respectiv de la starea de normalitate la cea de anormalitate şi de precriză. Este adevărat, nu există încă certitudini cu privire la aceste faze – ele diferă semnificativ de la un domeniu la altul, de la o ţară la alta, de la o situaţie la alta –, dar pot fi identificate şi analizate, dacă se stabilesc criterii, etaloane şi indicatori de evaluare.

Aşadar, gestionarea crizelor presupune:

- sesizarea disfuncţionalităţilor de sistem şi de proces şi găsirea unei modalităţi de monitorizare a acestora;
- sesizarea fenomenului de criză, din faza de anormalitate şi de precriză, analizarea şi cunoaşterea detaliată a acestuia;
- identificarea punctelor sensibile, a vulnerabilităţilor şi punctelor forte ale acestui fenomen şi acţiunea adecvată asupra acestora;
- unificarea şi coalizarea tuturor factorilor anticriză şi angajarea acestora în a formula şi pune în operă, pe întregul parcurs, a unor răspunsuri adecvate.

8.1. Modalităţi de răspuns la crize şi conflicte

Răspunsul la crize (interne, regionale, internaţionale etc.), pentru a fi corect, oportun şi eficient, trebuie să îndeplinească în mod obligatoriu câteva condiţii esenţiale, între care pot fi situate şi următoarele: să fie dat în cunoştinţă de cauză, ceea ce înseamnă întreprinderea unor investigaţii profunde pentru înţelegerea caracteristicilor şi personalităţii fenomenului; să fie preventiv, anticipativ, pe cât posibil, ante-factum şi nu post-factum; să ofere soluţii; să se concretizeze în acţiuni; să includă asumarea de riscuri şi, deci, suportarea consecinţelor nereuşitei.

Pornind de aici, precum şi de la analiza critică, managementul crizelor trebuie să răspundă unor interogaţii, cum ar fi: Cu ce fel de criză avem de a face? Care sunt cauzele care au generat-o? Care sunt

caracteristicile ei? Care este aria ei de răspândire? Care sunt efectele şi implicaţiile cunoscute? Care sunt forţele, mijloacele şi situaţiile care au declanşat-o şi cum sunt acestea angajate sau afectate de procesul crizei şi conflictului? Care sunt structurile şi caracteristicile? Care sunt evoluţiile posibile? În acest sens, managementul include un proces de cunoaştere a situaţiei politice şi strategice şi, pe această bază, unul de gestionare, de administrare a crizei respective, care presupune: cunoaşterea fenomenului de criză; organizarea şi desfăşurarea acţiunilor pentru supravegherea, controlul şi rezolvarea ei.

Cunoaşterea crizei presupune:

a. Culegerea de date şi informaţii, analiza şi structurarea acestora şi desprinderea concluziilor;

b. Evaluarea şi diagnosticarea care trebuie să cuprindă: identificarea cadrului, mediului şi a caracteristicilor situaţiei care au favorizat şi favorizează criza; identificarea cauzelor crizei; identificarea ariei de răspândire a crizei; identificarea principalelor caracteristici; identificarea obiectivelor urmărite şi realizate, atunci când criza este provocată şi are părţi angajate într-o situaţie conflictuală; identificarea părţilor aflate în conflict (dacă este vorba de supravegherea unui conflict între două sau mai multe tabere) sau a opozantului (dacă este vorba de o acţiune împotriva celui care gestionează criza); identificarea şi evaluarea punctelor tari şi a vulnerabilităţilor; identificarea sistemului de valori (de principii) care o susţin; descoperirea reţelelor acţionale, a modurilor de comunicaţii şi de conducere ale celor angajaţi în conflict; evaluarea efectelor; evaluarea implicaţiilor.

c. Prognozarea evoluţiei crizei: evaluarea posibilei desfăşurări a fenomenului; identificarea şi evaluarea cauzelor care determină continuarea şi evoluţia crizei; deducerea obiectivelor care urmează a fi îndeplinite; identificarea (anticiparea) structurilor acţionale posibile, a alianţelor şi a noilor vulnerabilităţi.

Organizarea acţiunilor pentru soluţionarea crizei impune:

a. Supravegherea crizei: culegerea de date şi informaţii şi analiza lor; identificarea părţilor aflate în conflict şi a intenţiilor lor; monitorizarea acţiunilor.

b. Rezolvarea crizei: acţiuni asupra cauzelor, în măsura în care se cunosc; contactarea părţilor; organizarea negocierilor (când este cazul); stabilirea forţelor şi mijloacelor care acţionează în diferite etape ale crizei (politice, diplomatice, informaţionale, economice, de ordine publică şi siguranţă naţională, militare) şi pregătirea acestora pentru astfel de acţiuni; stabilirea modului de acţiune, a modului de angajare, a mandatului şi a acţiunilor propriu-zise (acţiuni asupra părţilor; acţiuni asupra liderilor;

acţiuni asupra punctelor tari; acţiuni asupra punctelor vulnerabile; acţiuni asupra partenerilor; acţiuni asupra reţelelor şi bazelor, depozitelor şi statelor care sprijină părţile sau acţiunile, în cazul terorismului de orice fel sau în conflicte violente); represalii etc.

c. Limitarea extinderii crizei: embargo; boicot; blocadă; alte sancţiuni stabilite de ONU şi alte organisme internaţionale.

De asemenea, este necesar să fie organizate foarte bine şi acţiunile postcriză sau postconflict, pentru lichidarea urmărilor şi reluarea vieţii normale. Crizele sunt numeroase, extrem de diversificate şi, în consecinţă, la fel de numeroase, de diversificate şi de particularizate trebuie să fie şi formele şi procedeele de acţiune. S-a dovedit că încadrarea acestora în tipicuri sau în tipare nu este, de cele mai multe ori, binevenită. De aici nu rezultă că astfel de forme şi procedee trebuie să fie haotice (pentru că starea de haos este paradisul crizelor, conflictelor şi actelor de terorism), ci doar cerinţa ca ele să fie inteligente, ingenioase şi, mai presus de orice, eficiente. Statele, Organizaţia Naţiunilor Unite, organismele internaţionale au stabilit o mulţime de acorduri, convenţii şi norme privind relaţiile între state, dreptul păcii şi al războiului, precum şi principii, reguli şi norme de rezolvare a conflictelor şi situaţiilor de criză. Acestea nu sunt însă suficiente şi nu se constituie în soluţii concrete. E drept, soluţiile nu trebuie să eludeze normele de drept internaţional, dar şi aceste norme trebuie să fie tot timpul actualizate la condiţiile concrete ale situaţiei internaţionale, la realităţile vieţii. Totuşi, atâta timp cât ele n-au fost schimbate, nu pot să nu fie respectate. Acţiunea NATO asupra Iugoslaviei, fără mandat ONU, ca şi războiul din Irak din martie-aprilie 2003, a creat un precedent deosebit de periculos, de unde s-a dedus, în mod simplist, că noua ordine mondială, concept iniţiat de preşedintele Bush pe la începutul deceniului 9 al secolului trecut, ar fi ea însăşi un imperiu al arbitrariului şi voinţei celor puternici, deci tot o stare de haos.

Acest precedent şi multe altele, mai puţin spectaculoase, dar la fel de primejdioase, fac extrem de dificil procesul de elaborare şi desfăşurare a acţiunilor statelor, instituţiilor, organismelor internaţionale şi chiar ale Alianţei Nord-Atlantice pentru rezolvarea crizelor, inclusiv a celor generate de proliferarea terorismului. Şi aşa acţiunile împotriva terorismului, atât cele de protecţie şi de apărare (antiterorism), cât şi cele ofensive, de lichidare a cauzelor, structurilor, reţelelor şi cuiburilor teroriste sunt foarte dificile, întrucât se desfăşoară împotriva unui inamic aparent neînarmat (dar care poate acţiona cu orice fel de arme, inclusiv chimice, biologice, radiologice şi nucleare), nelocalizat (dar care poate acţiona oriunde şi asupra oricui) şi fără reguli, principii şi strategii (dar care poate întrebuinţa orice fel strategii şi de tactici şi desfăşura orice fel de acţiuni, de la cele cu bombe artizanale, la

cele asupra reţelelor Internet). Forţele şi mijloacele la dispoziţie pentru rezolvarea crizelor rămân cele cunoscute: politice şi diplomatice, informaţionale, economice, de ordine publică şi siguranţă naţională şi, în ultimă instanţă, cele militare, mai ales forţele speciale, dar şi celelalte categorii de forţe.

8.1.1. Acţiuni politice şi diplomatice

Carta ONU consideră că principala modalitate de rezolvare a oricăror diferende o constituie *dialogul,* mai exact, *dialogul politic*. În esenţa lui, dialogul politic este un instrument al politicii, adică o modalitate prin care se relevă interesele, deosebirile, opiniile, zonele de confluenţă şi zonele divergente şi, pe această bază, se caută şi se găsesc soluţiile cele mai potrivite.

În relaţiile dintre state şi în interiorul acestora, în cadrul structurilor care le compun, dialogul se consideră a fi mijlocul cel mai simplu, cel mai util, cel mai la îndemână şi cel mai eficient pentru soluţionarea oricăror probleme.

Dialogul politic este foarte important, este hotărâtor şi în rezolvarea crizelor. Chiar dacă, pe parcurs, se poate recurge şi la alte mijloace – economice, militare, informaţionale, sau de altă natură –, în cele din urmă, tot dialogul politic este cel care pune lucrurile la punct.

Formele dialogului politic sunt numeroase, fluide, independente şi transparente la semnificaţie. Există dialog de informare, de investigare a situaţiei, a crizelor şi împrejurărilor în care a avut loc un eveniment sau s-a declanşat o criză, de tatonare, de evaluare, de presiune şi chiar de impunere a punctului de vedere al uneia dintre părţi, al unei alianţe sau al comunităţii internaţionale etc.

Dialogul se realizează la diferite niveluri, de la cel mai înalt, între şefii de state – Summit-ul –, până la nivelul experţilor. El poate fi dus în mod direct, adesea nemijlocit, sau pe căi diplomatice, în acest caz constând în schimburi de scrisori şi telegrame efectuate prin intermediul ambasadelor, ca şi în alte activităţi specifice diplomaţiei.

Presiunea politică este o altă formă prin care se încearcă să se impună părţilor aflate în conflict sau părţii opozante, un anumit tip de comportament, în sensul acceptării unor soluţii pentru rezolvarea crizei, a diferendelor etnice sau de altă natură, pentru izolarea unui stat agresor, pentru combaterea terorismului etc. În acelaşi scop poate fi utilizat şi *avertismentul*.

În ceea ce priveşte soluţionarea crizelor şi mai ales combaterea terorismului, există o serie de convenţii, între care:

Convenţia de la Tokio, din 14 septembrie 1963, referitoare la infracţiuni şi alte acte săvârşite la bordul aeronavelor. Ea defineşte conceptul de „Capturare de aeronave", fără să stabilească şi măsuri corespunzătoare împotriva celora care săvârşesc asemenea fapte. România a ratificat această convenţie la 21 septembrie 1973.

Convenţia de la Haga din 16 decembrie 1970, completează Convenţia de la Tokio, având ca scop legiferarea unor acţiuni ferme împotriva actelor şi autorilor deturnărilor aeronavelor. În această convenţie se vorbeşte de pirateria aeriană şi se stabilesc pedepse severe împotriva autorilor. România a ratificat Convenţia de la Haga, la 19 aprilie 1972.

Convenţia de la Montreal s-a încheiat la 23 septembrie 1971 şi se referă la modalităţile de reprimare a acelor acte care pun în pericol securitatea aviaţiei civile. Este, de asemenea, o convenţie importantă pentru formarea unui front împotriva terorismului aerian, care, la acea dată, se manifesta mai ales sub forma deturnării de nave şi luării de ostatici dintre pasageri sau dintre membrii echipajelor. Ea a fost ratificată de România la 30 mai 1976.

La 5 februarie 1974, la New York a fost adoptată o altă convenţie pentru prevenirea şi reprimarea persoanelor care se bucură de protecţie internaţională, inclusiv agenţi diplomatici, iar la 13 decembrie 1979, prin rezoluţia Adunării Generale a ONU, a fost adoptată *Convenţia internaţională împotriva luării de ostatici*.

Toate aceste documente şi multe altele dovedesc voinţa politică şi civică a comunităţii internaţionale pentru combaterea terorismului şi rezolvarea pe cale politică a crizelor de orice fel.

Sistemul de restricţii şi de constrângeri acceptate are ca obiectiv realizarea unei comuniuni de forţe – politice, în primul rând – şi a unui complex de acţiuni şi de reacţii la stările de anormalitate, la situaţiile de criză şi, mai ales, la actele de terorism. Acest sistem nu este însă suficient. În urma atacului terorist asupra Statelor Unite ale Americii, s-a desprins imperativul elaborării unei strategii complexe, inclusiv militare, pentru lichidarea terorismului şi rezolvarea, printr-o puternică şi necesară coaliţie mondială, a situaţiilor de criză.

Scopurile şi obiectivele acţiunilor politice şi diplomatice pentru rezolvarea situaţiilor de criză şi combaterea terorismului şi altor pericole şi ameninţări asimetrice vizează: prevenirea şi dezamorsarea situaţiilor generatoare de crize şi conflicte; conştientizarea părţilor aflate în conflict şi a opiniei publice asupra cauzelor şi, mai ales, asupra efectelor crizelor respective; îndemnul la reflecţie, la luciditate; realizarea unei puternice opinii naţionale sau internaţionale în favoarea rezolvării imediate, pe cale politică, a diferendului, a situaţiei, a crizei, astfel încât efectele negative şi

cele secundare să fie cât mai mici sau, în orice caz, suportabile; evitarea confruntărilor violente, a pierderilor de vieţi şi a distrugerii bunurilor materiale; suveranitatea legii, a dreptului şi a raţiunii; prevenirea extinderii crizei sau a conflictului.

8.1.2. Forme şi procedee informaţionale

Se poate spune că, în managementul crizelor, sistemele informaţionale – structuri şi acţiuni – reprezintă ochii şi urechile celor care îşi asumă responsabilitatea gestionării şi, în consecinţă, a supravegherii şi, într-o formă sau alta, a rezolvării crizelor. De aceea, serviciile de informaţii şi structurile de analiză, evaluare şi prognoză a mediului internaţional de securitate a situaţiilor generatoare de crize şi conflicte trebuie tratate cu toată atenţia. Misiunea lor este extrem de dificilă, de rezultatul acţiunii lor depinzând în cea mai mare măsură calitatea, oportunitatea şi eficienţa deciziilor care se iau.

Există trei modalităţi importante de circulaţie a informaţiei de la surse la factori de decizie, fiecare din acestea având avantajele şi dezavantajele ei: a) datele şi informaţiile ajung nemijlocit, nepreluate şi neanalizate, la factorul de decizie, urmând ca aici ele să fie analizate şi prelucrate; b) datele suportă un proces de prelucrare, sunt transformate în informaţii, evaluări şi prognoze, abia acestea ajungând la factorul de decizie; combinarea celor două căi, în funcţie de condiţiile concrete şi de cerinţa de informaţie.

Circulaţia datelor şi informaţiilor ar urma, în această viziune, următorul flux:

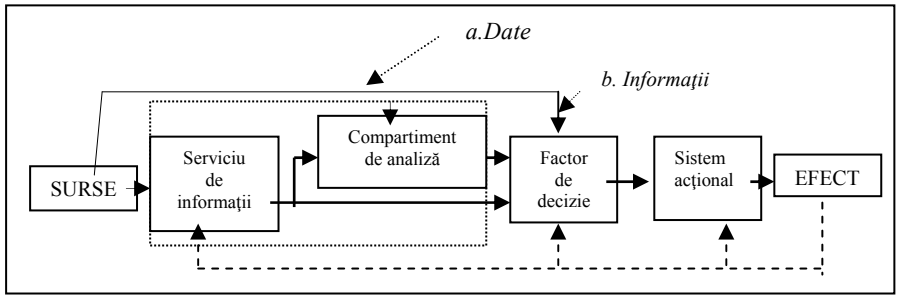

Circuitul *a* prezintă avantajul neprelucrării datelor. În acest caz, decidentul are posibilitatea să analizeze în mod direct, nemijlocit datele, să evalueze fără intermediari situaţia şi să desprindă concluziile de rigoare. Dezavantajul acestui circuit este fluxul enorm de date şi redundanţa foarte

mare, ceea ce ar putea să ducă la intoxicarea informaţională a decidentului, la un consum foarte mare de timp cu prelucrarea datelor şi analize nesemnificative şi, datorită acestui fapt, la punerea lui în imposibilitatea de a desprinde cele mai juste concluzii şi de a lua decizii corecte, în timp oportun.

Circuitul *b* oferă decidentului informaţii (nu date), evaluări şi prognoze, ceea ce îl ajută direct în reprezentarea rapidă a situaţiei, lăsându-i suficient timp pentru analiza altor factori şi elaborarea deciziei. Şi acest circuit are un dezavantaj destul de mare, în sensul că creează dependenţe care, în anumite împrejurări, mai ales când este vorba de soluţionarea crizelor, pot deveni periculoase. Astfel, serviciul de informaţii respectiv, prin informaţiile, evaluările şi prognozele pe care le pune la dispoziţia decidentului, poate influenţa în mod hotărât decizia.

De aceea, pentru a evita astfel de efecte, unii decidenţi preferă folosirea corespunzătoare, combinată, a celor două circuite, uneori chiar constituirea unui compartiment separat de triere, verificare şi analiză a datelor, informaţiilor, evaluărilor şi prognozelor, astfel încât eroarea care vine dinspre sistemul de informaţii să fie înlăturată sau redusă la dimensiuni şi determinaţii nesemnificative. Acest compartiment nu se justifică totdeauna; dimpotrivă, s-ar putea să devină un element-cheie, extrem de puternic, în fluxul decizional, ceea ce iarăşi ar crea pericolul voluntarismului, subiectivismului şi influenţei unilaterale.

Toate elementele sistemului informaţional – surse, codificare-decodificare, analiză, evaluare, prognoză – au o mare importanţă şi trebuie să funcţioneze ireproşabil. Pe plan mondial, îndeosebi la ţările foarte dezvoltate, există tendinţa creşterii ponderii elementului tehnic şi a scăderii celui uman, la nivelul surselor, ceea ce poate induce erori foarte grave în sistemul de analiză, evaluare şi prognozare a fenomenului. Spre exemplu, mijloacele tehnice – sateliţi, sisteme de supraveghere şi ascultare electronică etc. – nu dau rezultate foarte bune în cazul culegerii datelor şi informaţiilor despre organizaţiile şi reţelele teroriste, iar implicarea sursei umane devine riscantă şi foarte costisitoare. Dar, în sistemul culegerii datelor şi informaţiilor din mediile conflictuale, fără implicarea corespunzătoare a elementului uman la nivelul sursei, nu se poate. Atacurile teroriste de la New York şi Washington din 11 septembrie 2001, ca şi cele de la Madrid din 11 martie 2004, precum şi situaţia actuală din Irak arată că reducerea prezenţei elementului uman la nivelul surselor de informaţii face să crească enorm vulnerabilitatea sistemului de protecţie şi de reacţie la crize.

În concluzie, formele şi procedeele de acţiune informaţionale vizează:

- crearea unor surse diversificate, omniprezente, în reţele sau în sistem mozaic, care să supravegheze permanent, prin toate mijloacele

(umane şi tehnice), mediile conflictuale, zonele instabile, reţelele, modurile şi centrele vitale ale terorismului, crimei organizate, traficului transfrontalier, structurile şi mediile fundamentaliste, lumea interlopă, lumea coruptă, zonele de falii intra sau intercivilizaţionale etc.;

- realizarea unui flux permanent de date şi informaţii din aceste medii şi zone;
- crearea unor filtre şi sisteme puternice de protecţie a surselor şi factorilor de analiză la dezinformare, intoxicare şi influenţare;
- optimizarea compartimentelor şi structurilor de preluare a datelor, analiză, sinteză, evaluare şi prognozare şi eventuala lor specializare pe zone, crize şi acţiuni;
- realizarea unor sisteme active, ofensive informaţionale de dezinformare, inducere în eroare, intoxicare, ameninţare şi influenţare a părţilor aflate în conflict şi a principalilor actori din zonele de criză;
- cucerirea şi menţinerea iniţiativei strategice şi supremaţiei (umane sau tehnice) în mediul războiului informaţional.

8.1.3. Forme şi procedee economice

Procesul accentuat de mondializare a economiei şi informaţiei aduce factorului economic coordonate noi, inexistente în vechime, în economia de tip autarhic, şi în epoca modernă, în economia de tip industrial. Factorul economic se constituie într-o bază de susţinere a dinamicii sociale, într-un factor determinant al realităţii sociale, într-un element de putere reală, cu influenţe şi determinaţii hotărâtoare în toate mediile.

Crizele sociale se produc, în general, pe fondul recesiunii economice, al incapacităţii economiei de a se reproduce, de a genera surse de venituri şi bunăstare. Soluţia indiscutabilă a celor mai multe dintre crize este dezvoltarea economică a zonei respective, asigurarea unor câştiguri substanţiale pentru populaţie şi, pe această bază, a unui nivel de trai ridicat, ceea ce reprezintă unul din principalii factori determinanţi ai stabilităţii şi securităţii. Numai că un astfel de lucru nu este totdeauna posibil.

La ora actuală, există o mare şi ineluctabilă contradicţie între tendinţa de mondializare, de regrupare pe criterii de eficienţă a marilor corporaţii economice şi persistenţa mentalităţilor, valorilor şi trebuinţelor identitare naţionale.

Desigur, în final, mondializarea informaţiei şi economiei va duce la mondializarea societăţilor, a culturilor, a valorilor. Dar, până atunci, antinomia mondial-naţional persistă şi se manifestă (tot antinomic) ca sursă de progres, de globalizare socială şi, în acelaşi timp, ca frână a dezvoltării unor zone, ca sursă de conflict social, adesea, chiar violent.

Mondializarea are o componentă de progres economic, informaţional, cultural şi social normal, în virtutea legii dezvoltării societăţii omeneşti, care asamblează experienţele şi valorile naţionale, şi una de distrugere a opozanţilor, a valorilor naţiunilor. Exponenţii acesteia din urmă sunt cercuri de interese care doresc să domine lumea, reţele ale criminalităţii şi lumii interlope (şi ele se mondializează), grupuri influente care urmăresc câştigarea unor pieţe, secătuirea unor ţări, accesul neîngrădit şi exclusiv la materii prime, exploatarea ilicită a unor surse de îmbogăţire rapidă şi nelimitată.

Există un conflict organic între cele două componente contradictorii ale procesului de mondializare, care nu poate fi soluţionat decât prin distrugerea tendinţelor negative, subversive. Există însă şi alte două conflicte majore în interiorul acestui proces:

a) între tendinţa progresistă, constructivă în esenţa ei, de mondializare economică prin integrare şi rezistenţa la globalizare a economiilor naţionale;

b) între tendinţa distructivă de mondializare economică prin dezintegrarea violentă a economiilor naţionale şi opoziţia naţiunilor la acest proces.

Marea majoritate a crizelor acestei planete, ca şi unele dintre acţiunile teroriste, îşi au cauzele aici, în această realitate, care nu este totdeauna cunoscută, investigată cu minuţie şi înţeleasă în dinamica ei, în legitatea ei.

În procesul de gestionare, prin mijloace economice, acţiunile se înscriu în următoarele fluxuri principale:

a. din şi în interiorul statelor naţionale, pentru rezolvarea crizelor specifice;

b. dinspre statele puternice, cu interese economice globale sau regionale;

c. dinspre marile concerne economice transnaţionale spre zonele lor de interes;

d. dinspre organismele internaţionale.

Acţiunile economice pe plan naţional vizează, în general, în faza preventivă, revigorarea producţiei, asigurarea locurilor de muncă, creşterea salariilor şi alte măsuri menite să îmbunătăţească mediul social, de afaceri şi să optimizeze piaţa forţelor de muncă. Există, desigur, şi sancţiuni economice externe, care au menirea de a descuraja generatorii de crize sau de a pune capăt unor conflicte.

Statele puternice, marile unităţi economice transnaţionale, ca şi organismele internaţionale folosesc o gamă diversificată de forme şi procedee de acţiune, dintre care nu lipsesc: sancţiunile economice, embargoul, boicotul şi blocada economică.

Din păcate, comunitatea internaţională întrebuinţează sancţiunile şi măsurile economice restrictive îndeosebi ca mijloace de presiune pentru a impune un anumit comportament sau pentru a rezolva, prin presiune şi descurajare, o situaţie conflictuală.

Factorul economic poate fi însă, în primul rând, un element de prevenire a crizelor, de terapie pentru mediile şi zonele cu predispoziţie conflictuală. Pactul de stabilitate pentru zona de sud-est a Europei, ca şi Planul Marshall, este argumentul incontestabil al eficienţei unor asemenea măsuri. Dacă numai 1% din sumele cheltuite pentru acţiuni distructive şi destabilizatoare în Balcani ar fi fost investite pentru ridicarea economică a zonei, cele mai multe dintre conflictele care au însângerat tragic acest colţ de lume n-ar fi avut loc niciodată.

8.1.4. Forme şi procedee militare

Nu există, propriu-zis, o gestionare militară a crizelor. Gestionarea este totdeauna politico-militară, întrucât decizia aparţine şi trebuie să aparţină factorului politic. Componenta militară, pe baza deciziei politice şi a regulilor de angajare, trebuie să elaboreze şi să transpună în teren o strategie militară de gestionare a respectivei crize, în care sunt prevăzute nu doar forţele, mijloacele şi regulile de angajare, ci, în mod concret, structura forţelor, cantitatea mijloacelor şi modalităţile concrete de acţiune. Este, de altfel, ceea ce a efectuat şi Statul Major Militar European, planificând operaţiile „Concordia“, „Artemis“ şi „Althea“.[167]

8.2. Statul şi rolul lui în gestionarea crizelor şi conflictelor armate

Există trei categorii de zone de crize: zone anacronice sau tradiţionale; zone de crize induse; zone de crize aleatorii sau în mozaic. Toate aceste zone sunt periculoase şi generează numeroase ameninţări. Însă cele mai complicate sunt zonele de crize aleatorii sau în mozaic. Cele cronice se cunosc de multă vreme şi, chiar dacă nu au deocamdată soluţii definitive, pot fi, totuşi, într-o formă sau alta, controlate sau măcar

[167] La 2 decembrie 2004, a fost lansată operaţia „Althea“, în cadrul căreia Uniunea Europeană a preluat de la NATO misiunea de gestionare a situaţiei din Bosnia-Herţegovina, denumită până la această dată SFOR. Pe teren se află 7000 de militari europeni, dintre are 1000 sunt britanici, 820 italieni, 800 germani, 550 spanioli, 450 francezi. UE comandă 33 de naţiuni, dintre care 11 neeuropene, inclusiv Turcia, care are în Bosnia 400 de militari. Cu unsprezece ani în urmă, Europa nu era în măsură să gestioneze criza din această zonă şi a fost nevoie de intervenţia promptă şi fermă a Statelor Unite. Franţa este angajată, în acest timp, în Kosovo, Afghanistan şi Coasta de Fildeş, precum şi în primele două operaţii desfăşurate de Statul Major Militar Europoean, „Concordia“, în Macedonia, şi „Artemis“, în Zair.

supravegheate. Cele induse depind de cele cronice sau de ciocnirea unor cercuri de interese. Ele creează, adesea, surprinderea strategică şi pot pune comunitatea internaţională în faţa unor grave pericole. Dacă se dispune însă de mecanisme politice, diplomatice şi militare rapide şi eficiente, aceste tipuri de crize pot fi dezamorsate sau puse sub control. Crizele în mozaic (aleatorii) au cauze complexe şi, de aceea, deocamdată, nu pot fi controlate şi gestionate. Unele izbucnesc din cauza unor acumulări de contradicţii care agravează situaţia zonală sau internă şi produc izbucniri sau reacţii violente, altele sunt determinate de intensificarea acţiunilor teroriste, de multiplicarea decalajelor şi ameninţărilor asimetrice.

Pentru fiecare tip de criză, se cer strategii, mecanisme şi proceduri adecvate, iar acestea nu pot fi elaborate la comandă. În aceste condiţii, se cer elaborate din timp modalităţi sau planuri de acţiune în diferite variante, pentru toate situaţiile previzibile. Desigur, asemenea planuri există. Ele fac parte din ceea ce numim *planificare strategică*. Este ceea ce face şi Alianţa Nord-Atlantică prin programul şi procesul de modernizare a conceptului strategic şi, potrivit acestuia, prin transformarea forţelor, mijloacelor şi modalităţilor de acţiune în toate tipurile previzibile de crize.

Alianţa are acum şi în viitor nevoie de forţe şi capabilităţi moderne, robuste, interoperabile, credibile, în măsură să desfăşoare operaţii de apărare colectivă, să contracareze ameninţările care există sau se profilează la orizontul începutului de secol.

Totul este nou sub toate aspectele. Forţele de care are nevoie NATO trebuie să fie gata în orice moment să rezolve orice situaţie care se poate ivi în arealul Alianţei sau în proximitatea acestuia. Alianţa este o forţă care se adaptează rapid împrejurărilor strategice, întrucât, prin filosofia şi fizionomia ei, are mari responsabilităţi. Ea trebuie să fie în măsură să intervină decisiv, cu mandat ONU, pentru prevenirea războiului, menţinerea păcii şi soluţionarea crizelor şi conflictelor.

NATO trebuie să facă faţă oricărei situaţii de criză, de la războiul nuclear la războiul de diversiune, de la războiul clasic, dus pe suprafeţe uriaşe, la războiul geofizic sau la cel declanşat împotriva terorismului, de la urgenţe civile şi militare la calamităţi şi dezastre. Alianţa formulează cerinţa categorică de a avea forţe şi capabilităţi superioare tehnologic, agile, flexibile, cu capacitate de luptă ridicată, pentru a face faţă oricăror ameninţări, de oriunde ar veni ele.

De aici se conturează o exigenţă pe care Alianţa o formulează foarte clar. În viitor, cerinţa pentru forţe care nu pot fi dislocabile în afara teritoriului naţional, cu sprijin logistic complet, va fi limitată. Această prioritate nu este nici categorică, nici restrictivă, ci doar de actualitate. Aceste tipuri de forţe (rapide, complete, dislocabile în teatre, cu

autosusţinere logistică) sunt necesare pentru tipurile de operaţii pe care se preconizează că le va desfăşura cu prioritate Alianţa în viitorul imediat, adică până în anul 2010, în orice situaţii de crize şi conflicte.

Disponibilitatea de forţe care acţionează în fiecare ţară trebuie însă asigurată, mai ales în condiţiile ameninţărilor teroriste. Această concluzie, potrivit căreia prioritare, pentru NATO, sunt forţele dislocabile, cu autosusţinere în teatre, rezultă din schimbarea radicală a filosofiei războiului şi a confruntării armate şi, evident, din rolul Alianţei în realizarea şi gestionarea mediului de securitate, a crizelor şi conflictelor de la început de secol.

NATO acordă, în procesul de transformare, o atenţie cu totul specială strategiei forţelor şi strategiei generative (strategiei mijloacelor), concomitent cu exploatarea şi valorificarea lecţiilor învăţate şi învăţămintelor reieşite din strategiile operaţionale folosite în teatre, în gestionarea crizelor şi conflictelor şi în menţinerea sau impunerea păcii. Acesta este primul exemplu al unui sistem închegat, integrat, elaborat în decursul unui deceniu şi jumătate, acceptat de toate statele suverane care fac parte din Alianţă şi materializat în întreaga filozofie şi restructurare a NATO. Exigenţele NATO sunt următoarele: realizarea capacităţii de a răspunde prompt la orice fel de ameninţări şi de a trata în mod adecvat toate situaţiile de criză, indiferent că ţin sau nu de Articolul 5; crearea de forţe şi capabilităţi pregătite pentru orice nivel de misiune din sfera celor acceptate de NATO; capacitatea de a conduce orice fel de operaţii; capacitatea de a contribui semnificativ la operaţiuni militare asumate de alte organizaţii, în special de UE; abilitatea de a face faţă actualelor şi viitoarelor provocări de securitate.

Alianţa se transformă şi se modernizează tocmai pentru a deveni, deopotrivă, nucleu şi structură de rezistenţă în configurarea pilonului de apărare şi securitate în noua eră a societăţii de tip informaţional. Este o activitate pe termen lung, dar care a demarat deja prin summit-ul de la Washington (noul concept strategic) şi s-a continuat prin cel de la Praga (extinderea semnificativă cu zece ţări), prin cel de la Istanbul şi, recent, prin cel de la Bruxelles. Deocamdată, NATO rămâne baza apărării colective şi forumul esenţial de consultări în ceea ce priveşte securitatea europeană şi cea a Americii de Nord[168], care, împreună cu Uniunea Europeană, asigură întreaga gamă de mijloace militare necesare gestionării crizelor.

Iniţiativa de securitate prin nonproliferare (PSI) şi Declaraţia asupra principiilor de intercepţie vizează punerea sub control a problematicii armelor de distrugere în masă (ADM). Prin aceasta se urmăreşte diminuarea celei mai grave ameninţări la adresa securităţii, cea a armelor de distrugere

[168] http://www.nato.int/docu/pr/2004/p04-096f.htm, *Communiqué du Sommet d'Istanbul*, 28 iunie 2004.

în masă, care au produs „criza rachetelor din 1962“şi vor produce încă multe situaţii grave de crize şi conflicte. În acelaşi timp însă, Alianţa nu renunţă şi nu poate renunţa la menţinerea unei forţe minime nucleare în Europa, evident, cu scop de descurajare. Or, falia strategică extrem de periculoasă şi de neliniştitoare care s-a creat între ţările posesoare de arme de distrugere în masă şi de înalte tehnologii şi cele care nu au acces la aceste mijloace va fi totdeauna generatoare de insecuritate, de crize şi conflicte. Practic, omenirea a intrat într-o antinomie. Pe de o parte, se interzice proliferarea ADM şi, pe de altă parte, ţările care dispun de asemenea mijloace le perfecţionează continuu.

Această antinomie nu este încă extrem de periculoasă. Aşa cum au dovedit-o deceniile care au trecut de la descoperirea armei nucleare, s-a realizat, totuşi, un echilibru şi o anumită etică în filosofia clubului nuclear. Intervin însă în ecuaţie unii actori nucleari care nu prezintă garanţia că ar înţelege şi accepta regulile drastice impuse de posesia acestei teribile arme. Iar unii dintre aceşti actori pot fi grupări şi reţele teroriste sau state care adăpostesc şi sprijină terorismul. Şi chiar dacă tehnologiile nucleare şi ale celorlalte arme de distrugere în masă nu sunt uşor de folosit şi nu se află la îndemâna oricui, pericolul, totuşi, există.

Obiectivele stabilite la summit-ul de la Praga, din noiembrie 2002, au fost deja atinse sau sunt în curs de realizare. Ele reprezintă elemente de dinamică, prin care se concretizează sensul de dezvoltare şi de transformare a Alianţei şi, de aici, capacitatea de a-i proiecta efectele în viitor. Aceste obiective sunt: Batalionul CBRN (deja realizat); Forţa de Reacţie Rapidă a NATO (NRF) a atins, la sfârşitul anului 2004, capacitatea operaţională proiectată; s-au pus în aplicare dispoziţiunile pentru raţionalizarea comandamentelor, inclusiv instalarea Comandamentului Aliat de Transformare; este în curs de aplicare Angajamentul asupra Capacităţilor de la Praga (PCC), îndeosebi în domeniul transporturilor maritime şi aeriene strategice, realimentării în aer şi sistemelor aliate de supraveghere a spaţiului terestru; pentru protecţia populaţiilor şi valorilor împotriva unui atac cu rachete se încearcă trecerea ponderii de pe disuasiune pe dialogul politic.

În ceea ce priveşte apărarea antirachetă, a fost lansat un studiu de fezabilitate care să faciliteze analiza situaţiilor concrete şi viitoare şi examinarea diferitelor opţiuni, foarte numeroase, probabil, inclusiv propunerea pe care a făcut-o Rusia Uniunii Europene de a realiza împreună un astfel de sistem antirachetă.

În principiu, structurile de forţă şi forţele speciale ale armatei se folosesc în situaţii extrem de grave şi numai în cazul în care forţele şi structurile Ministerului de Interne nu reuşesc să stabilizeze situaţia şi se

creează un pericol extrem de grav la adresa securităţii naţionale şi apărării ţării. Ele acţionează îndeosebi în starea de asediu şi acordă sprijin logistic structurilor Ministerului Administraţiei şi Internelor în starea de urgenţă. În rest, structurile Ministerul Apărării asigură, de regulă, doar sprijin logistic şi infrastructural componentelor Ministerului Administraţiei şi Internelor care au în atribuţii gestionarea situaţiilor de crize interne, menţinerea şi restabilirea ordinii publice.

Totuşi, structurile armatei intervin cu promptitudine în cazul unor calamităţi şi dezastre, participând, prin mijloacele pe care le au la dispoziţie, la evacuarea populaţiei, protecţia persoanelor, valorilor de patrimoniu, proprietăţii şi instituţiilor publice şi private. De fiecare dată, în astfel de situaţii, armata s-a dovedit extrem de rapidă, de operativă şi de eficientă.

Acţiunile în urgenţe civile şi militare se desfăşoară după reglementările europene, care sunt numeroase şi extrem de precise.

Ministerul Administraţiei şi Internelor categoriseşte forţele pe care le are la dispoziţie pentru protecţia cetăţeanului, a proprietăţii şi instituţiilor, pentru respectul legii, menţinerea şi restabilirea ordinii publice şi acţiuni adecvate în cazul unor crize şi conflicte, în stările de urgenţă şi de asediu în următoarele categorii: forţe principale; forţe de sprijin; forţe complementare; forţe de excepţie.

Forţele principale ale Ministerului Administraţiei şi Internelor sunt abilitate prin lege să exercite dreptul de poliţie al statului, reprezentând componenta de bază a structurilor destinate să gestioneze întreaga problematică din domeniul ordinii publice pe timp de pace sau pe timpul stării de urgenţă, fiind constituite în structuri de poliţie şi jandarmi.

Forţele de sprijin sunt constituite, potrivit competenţelor şi atribuţiilor, din structuri speciale de protecţie şi intervenţie, poliţie de frontieră, protecţie civilă, pompieri şi aviaţie aparţinând Ministerului Administraţiei şi Internelor.

Forţele complementare sunt constituite din structuri ale Ministerului Apărării Naţionale, Serviciului Român de Informaţii, Serviciului de Protecţie şi Pază, precum şi din Ministerul Justiţiei, Garda Financiară, Poliţia Comunitară şi Locală, serviciile de pompieri civili, formaţiunile de protecţie civilă de la autorităţile administraţiei publice, Agenţia Naţională Sanitar-Veterinară, Garda Naţională de Mediu, societăţi specializate de protecţie şi pază, instituţii şi agenţi economici şi alte categorii de forţe stabilite prin lege, care participă la efortul forţelor principale şi de sprijin, potrivit competenţelor.

Forţele de excepţie sunt constituite din structuri specializate ale Serviciului Român de Informaţii, Serviciului de Informaţii Externe, Serviciului de Protecţie şi Pază şi Ministerul Apărării şi acţionează numai în

situaţiile şi în condiţiile prevăzute de lege, pentru restabilirea ordinii constituţionale, atunci şi numai atunci când instituţiile democratice sunt în pericol şi toate celelalte măsuri de restabilire a ordinii publice au fost epuizate, iar posibilităţile forţelor principale şi de sprijin şi complementare de ordine publică au fost depăşite.

8.3. Misiuni militare şi civil-militare în gestionarea crizelor şi conflictelor armate

Potrivit art. 26 din Legea apărării[169], Armata este componenta de bază a forţelor armate, care asigură, pe timp de pace şi la război, integrarea într-o concepţie unitară a activităţilor tuturor forţelor participante la acţiunile de apărare a ţării.

Prin lege, misiunile Armatei României sunt următoarele:

1. Contribuţia la securitatea României pe timp de pace;
2. Apărarea României şi a Aliaţilor săi;
3. Promovarea stabilităţii regionale şi globale, inclusiv prin utilizarea diplomaţiei apărării;
4. Sprijinirea instituţiilor statului şi a autorităţilor locale în caz de urgenţe civile.

De asemenea, la articolul 2 din Legea privind participarea forţelor armate la misiuni în afara teritoriului statului român[170], sunt:

a) de apărare colectivă;
b) în sprijinul păcii;
c) de asistenţă umanitară;
d) tip coaliţie;
e) exerciţii comune;
f) individuale;
g) ceremoniale.

Raţiunea de a fi a armatelor nu s-a schimbat. Au intervenit însă numeroase realităţi care, la o analiză atentă, se constată că deschid noi orizonturi şi noi exigenţe procesului de modernizare a armatelor şi misiunilor pe care acestea le pot îndeplini. Chiar dacă, de-a lungul timpurilor, sfera de cuprindere a misiunilor unei armate nu se modifică radical, conţinutul acestora devine din ce în ce mai bogat, mai diversificat şi mai flexibil. De aici nu rezultă că armatele vor fi bune la toate, ci doar dinamica accelerată a funcţiilor şi misiunilor acestor instituţii. Misiunile trebuie să corespundă tipului sau tipurilor de pericole şi ameninţări

[169] Legea nr. 45/01.07.1994, *Legea apărării naţionale a României*.
[170] Parlamentul României, *Lege privind participarea forţelor armate la misiuni în afara teritoriului naţional*, Bucureşti, 15 martie 1994, nr. 42.

îndreptate sau care pot fi îndreptate, într-o formă sau alta, în mod direct sau indirect, împotriva entităţii şi suveranităţii naţionale. Raţiunea de a fi a armatelor a fost şi rămâne apărarea, şi prin mijloace militare, a integrităţii teritoriale, a suveranităţii şi unităţii ţării. Toate alianţele, coaliţiile, parteneriatele şi alte organizaţii, organisme şi structuri internaţionale nu au avut niciodată şi nu au alt scop decât afirmarea, protecţia sau apărarea interesului naţional. Însă politicile, doctrinele, strategiile, formele şi structurile în care se realizează acest obiectiv diferă de la o epocă la alta, de la o zonă geografică la alta, de la o ţară la alta, de la un guvern la altul. Există o tipologie clasică a misiunilor unei armate, rezultată din raţiunea de a fi a acestei instituţii, dar şi o serie de determinări care condiţionează şi nuanţează gama misiunilor şi modul de îndeplinire a acestora. De aceea, ori de câte ori se analizează dinamica şi tipologia misiunilor unei armate, considerăm că ar fi recomandabil să se aibă în vedere şi următoarele aspecte: armatele sunt o expresie a filosofiei de identitate politică a comunităţilor umane; armatele au fost create ca instrumente de putere militară ale naţiunilor[171]; puterea militară există acolo şi numai acolo unde există putere politică; toate armatele din lume acţionează pentru îndeplinirea unei decizii politice, a unui „ordin politic"; condiţiile şi împrejurările în care se concep, se individualizează şi se îndeplinesc astfel de misiuni sunt variabile; misiunile sunt determinate de caracteristicile societăţii, ale mediului de securitate internaţional.

Funcţiile oricăror armate, din toate timpurile, au fost şi sunt următoarele: activă-preventivă; disuasivă; imperativă (de ameninţare/avertizare); coercitivă (în procesul de gestionare a crizelor şi conflictelor); ofensivă; defensivă; protectoare (de securitate).

Din aceste funcţii, care exprimă raţiunea de a fi a unei armate, rezultă, în general, două tipuri mari de misiuni: misiuni specifice războiului; misiuni care nu sunt legate de fenomenul război (altele decât războiul).

De asemenea, atât misiunile legate de fenomenul război, cât şi cele care nu sunt nemijlocit legate de acest fenomen pot fi: militare; nonmilitare; civil-militare.

Întotdeauna, toate armatele din lume au îndeplinit, îndeplinesc şi vor îndeplini mereu astfel de misiuni. Ele rezultă din funcţia generală a armatelor, ca instrumente ale politicii, aceea de a asigura, şi prin mijloace militare, securitatea şi apărarea ţărilor care le-au creat, pregătit şi înzestrat, a alianţelor şi coaliţiilor, de a contribui la afirmarea şi chiar la impunerea intereselor acestora în raport cu alte entităţi.

[171] Imperiile şi federaţiile şi uniunile de state nu fac excepţie de la această regulă, întrucât ele nu sunt structuri în sine, ci entităţi sau structuri de naţiuni.

Misiunile specifice războiului rezultă din posibilitatea izbucnirii unui război, din ameninţarea continuă pe care o reprezintă acest fenomen şi pot fi grupate, de asemenea, în patru mari categorii: specifice etapei de prevenire sau de descurajare a războiului; caracteristice pregătirii pentru război (pregătirii războiului); care se execută pe timpul războiului; misiuni postrăzboi.

Misiunile specifice etapei de prevenire a războiului sunt extrem de diversificate şi de complexe, deşi nu par a fi aşa. Practic, tot ce fac armatele în timp de pace, punând în operă, prin strategii generative, decizii politice corespunzătoare, vizează două obiective extrem de importante: *prevenirea* sau *descurajarea războiului* şi *pregătirea efectivă pentru război*. Chiar şi ţările care întreţin armate în scopuri predominant ofensive-agresive, în cadrul politicii lor militare, prevăd şi o perioadă de prevenire şi descurajare a războiului. Toate ţările din lume, prin armatele lor, descurajează acel război sau acele războaie de care nu au nevoie. Unele descurajează războaiele nucleare, altele nu doresc să aibă de a face cu războaie de gherilă sau cu un război terorist, altele se tem de războaie civile sau de războaie populare. Sunt şi ţări care se pregătesc pentru anumite tipuri de războaie şi consideră că doar ele le pot asigura îndeplinirea obiectivelor politice, în cazul deteriorării situaţiei strategice şi izbucnirii conflictelor armate. În general însă, toate ţările se pregătesc pentru a face faţă, într-o formă sau alta, oricăror confruntări în care poate fi implicată şi acţiunea militară. Modul în care se concepe şi se pune în aplicare sistemul de structurare, organizare, pregătire şi înzestrare a armatelor rezultă din caracteristicile previzibile ale unui posibil război şi, evident, din misiunile acestora pentru a preveni războiul.

Funcţiile unei armate nu sunt legate numai de efectuarea unor politici şi strategii preventive, ci şi de orizontul războiului. Aşadar, în etapa de pregătire a războiului, misiunea principală a armatelor este să se instruiască în permanenţă pentru o posibilă confruntare militară, să fie gata oricând să intre în luptă, potrivit deciziilor politice care se pot lua în acest sens.

De-a lungul timpurilor, mai ales după apariţia armamentului nuclear strategic, în cadrul dinamicii funcţiilor armatelor, s-au accentuat tot mai mult cele active-preventive, cele disuasive şi cele de securitate.

De aici, foarte multe lucruri s-au schimbat şi în ceea ce priveşte dinamica şi dialectica misiunilor. S-au amplificat şi diversificat misiunile care se situează în afara războiului, îndeosebi cele care vizează gestionarea crizelor şi conflictelor, cele postconflict, cele de restabilire, menţinere şi chiar impunere a păcii, precum şi cele nonmilitare sau preponderent civile-militare.

Această realitate a impus unele măsuri în ceea ce priveşte delimitarea mai clară a competenţei politice şi a celei militare, a celei civile şi a celei strict militare, precum şi a celei civile-militare, reglementarea şi normarea angajării, controlul democratic asupra instituţiei militare, implicarea în configurarea şi legiferarea tipologiei angajării şi intervenţiei (acţiunii, reacţiei) militare a organizaţiilor şi organismelor internaţionale, a dreptului internaţional şi a fiecărui stat în parte, pentru că nu se poate trece peste suveranitatea statelor şi nu trebuie să se treacă peste această suveranitate, peste parlamente şi guverne.

Chiar dacă războiul este, într-o formă sau alta, continuu, armatele nu sunt tot timpul angajate în confruntări violente. Ele participă la acest război continuu şi altfel, pregătindu-se continuu şi îndeplinind şi alte misiuni decât cele care se referă nemijlocit la războiul dus cu angajarea forţelor armate, în teatre de operaţii, cu confruntări violente, pierderi de vieţi şi distrugeri materiale incomensurabile. Acest model de război – dat de cea de a doua conflagraţie mondială – pare să nu mai fie de actualitate, deşi nu trebuie exclus. Planeta este mult prea bulversată pentru a mai avea puterea şi interesul să se mai împartă în două tabere şi să-şi încrucişeze cavalereşte armele. De altfel, armele sunt mult prea puternice şi prea distrugătoare, pentru a mai putea fi încrucişate, fără asumarea unor riscuri şi responsabilităţi imense.

Îndeosebi după încheierea Războiului Rece şi deschiderea cutiei unei Pandori absolut conflictuale, armatele au primit noi responsabilităţi. În timp ce unele au continuat să se bată între ele pentru frontiere, pentru independenţă statală, pentru putere locală, altele au fost obligate de situaţie să intervină, prin folosirea forţei (cu sau fără mandat ONU), pentru controlul, supravegherea şi gestionarea zonelor şi situaţiilor de criză, pentru asigurarea păcii şi stabilităţii, pentru combaterea reţelelor teroriste etc. De asemenea, armatele au fost nevoite să intervină în sprijinul populaţiei în cazul unor calamităţi şi dezastre, unor accidente nucleare, chimice sau ecologice, să acorde asistenţă umanitară, să protejeze refugiaţii, să ajute la refacerea infrastructurilor şi să asigure condiţii pentru normalizarea vieţii sociale, economice şi politice etc.

Aceste tipuri de misiuni – altele decât războiul violent, forţă militară contra forţă militară – s-au amplificat şi diversificat. Atât NATO, cât şi Uniunea Europeană au creat concepte adecvate (noul concept strategic NATO, elaborat în 1991 şi perfecţionat la fiecare summit, şi Politica Europeană de Securitate şi Apărare, definitivată la summit-ul de la Nisa din 2000), precum şi structuri de forţe corespunzătoare (Forţa de Răspuns a NATO şi Forţa de Reacţie Rapidă Europeană), care au în vedere mai ales noile tipuri de misiuni, cele fixate prin summit-ul de la Washington, prin

cel de la Praga şi prin cel de la Istanbul şi, respectiv, la reuniunea europeană de la castelul Petersberg.

Armatele nu sunt nemijlocit instrumente ale naţiunii, cum o spunem adesea pentru a simplifica lucrurile, ci instrumente ale naţiunii politice, ale statului politic. Politicul de orice tip (democratic, monocratic, autocratic, dictatorial etc.) reprezintă sistemul, mecanismul prin care se cumulează şi se cuplează interesele unei naţiuni sau ale unui grup de naţiuni. Naţiunile, golite de interese, n-ar avea nevoie de armate. Interesele naţiunilor sau ale unor structuri mai mult sau mai puţin echivalente cu naţiunea au generat politicul, iar politicul şi-a creat instrumentele corespunzătoare, dintre care cele mai importante sunt *diplomaţia* şi *armata*. Aşadar, misiunea generală a oricărei armate este să se constituie într-un suport credibil de forţă militară al puterii politice. De aici se identifică cele şapte funcţii generale ale oricărei armate, enunţate mai sus. Fiecare dintre aceste funcţii presupune o serie de modalităţi de exercitare şi o serie de misiuni generale sau specifice. Oricare armată din lume trebuie să se pregătească în aşa fel încât să fie în măsură să îndeplinească orice fel de misiune din gama de misiuni pentru care este competentă şi care-i pot fi încredinţate. Această primă concluzie este foarte importantă, întrucât, adesea, se consideră că o armată trebuie să fie pregătită numai pentru anumite tipuri de misiuni, cum ar fi spre exemplu, cele care vizează apărarea ţării împotriva unui atac din exterior. În aceste condiţii, armata respectivă devine extrem de vulnerabilă la alte tipuri de ameninţări, din ce în ce mai numeroase şi mai diversificate. Nu există, desigur, misiuni în general. Toate misiunile sunt concrete, unele punctuale, limitate în timp şi spaţiu, altele cu un grad mai mare de extindere.

În dinamica misiunilor unei armate există câteva determinări foarte importante, care se înscriu într-o dimensiune cauzală esenţială şi complexă, printre care pot fi situate şi următoarele: interesul naţional; sfera, conţinutul şi dinamica pericolelor, ameninţărilor şi a riscurilor care se asociază acestora; dinamica mediului de securitate; tensiunile şi presiunile geopolitice; presiunile financiare şi economice; politica şi strategia de alianţă şi de coaliţie.

Toate aceste determinări exercită o influenţă directă asupra tipologiei misiunilor şi, bineînţeles, asupra politicii de securitate şi apărare, asupra strategiei forţelor, mijloacelor şi acţiunilor din teatre sau din afara acestora.

Sfera pericolelor, ameninţărilor şi vulnerabilităţilor s-a lărgit foarte mult, îmbogăţindu-se cu cele chimice, biologice, radiologice şi nucleare (CBRN), cu cele asimetrice, cu cele specifice ciberspaţiului şi îndeosebi cu cele teroriste, conţinutul lor s-a dezvoltat foarte mult, iar riscurile impuse sau asumate au crescut în aceeaşi proporţie. Astăzi, în lume, există toate

pericolele şi ameninţările posibile şi imaginabile, de la cele nucleare la cele teroriste, de la ciberpiraterie şi ciberterorism la cele ale reţelelor traficante şi mafiote, de la cele cosmice la cele ecologice, de la cele fundamentaliste la cele provocate de extremismul etnic. Lista lor este imensă. Practic, nu există activitate omenească sau structură economică, socială, politică, educaţională, publică sau privată care să nu fie vulnerabilă la ameninţări generale sau specifice.

Războiul viitorului – care se prezintă, de fapt, ca un război continuu, dar cu forme mai puţin violente ca în secolul trecut – include tot felul de acţiuni şi de reacţii, în toate planurile, dar îndeosebi în reţea. Războiul violent, între entităţi înarmate cu toate categoriile de arme, nu poate fi cu desăvârşire exclus, dar el este din ce în ce mai puţin probabil. În epoca societăţilor epistemologice, războiul va fi din ce în ce mai mult o confruntare în spaţiul virtual, dar şi o competiţie diversificată şi nesfârşită în spaţiul real.

Cel puţin la început de secol, conflictele, îndeosebi cele armate, vor continua să aibă cele trei mari caracteristici ale oricăror confruntări militare sau civile-militare – simetria (proporţionalitatea), disimetria (non-simetria, disproporţionalitatea) şi asimetria (proporţionalitatea dinamică)[172] –, dar, pe măsură ce armele se vor perfecţiona şi vulnerabilităţile noii societăţi vor creşte, conflictualitatea se va deplasa semnificativ spre disimetrie şi asimetrie.

În primele decenii ale secolului al XXI-lea, confruntările militare vor avea un caracter disproporţionat, atât în ceea ce priveşte tehnologia, cât şi doctrinele şi modalităţile concrete de acţiune în teatre sau în afara acestora.

Războaiele şi conflictualitatea vor fi condiţionate din ce în ce mai mult de următoarele elemente situaţionale internaţionale importante: creşterea rolului marilor puteri tehnologice şi a influenţei lor în gestionarea războaielor, crizelor şi conflictelor armate; realizarea unor parteneriate strategice, în primul rând între marile puteri sau între centrele de putere şi influenţă, dar şi între alte entităţi, care urmăresc crearea unei reţele mondiale de parteneriate pentru armonizarea intereselor, îndeosebi în exploatarea resurselor, în reconfigurarea pieţelor şi gestionarea mediului de securitate; dezvoltarea unei filosofii de reţea, atât în spaţiul comenzii-controlului, cât şi în cel al informaţiilor, intelligence, supravegherii şi

[172] *Simetria* presupune, în domeniul confruntării, forţe, doctrine, strategii şi resurse asemănătoare sau compatibile, care dau o anumită proporţionalitate acţiunii şi reacţiei; *disimetria* sau non-simetria înseamnă, în general, disproporţionalitate, incompatibilitate sub toate aspectele (forţe, mijloace, tehnologii, informaţii, doctrine, strategii); *asimetria* presupune o disproporţionalitate dinamică, adică o ieşire din incompatibilitate, prin folosirea la maximum a vulnerabilităţilor celuilalt şi chiar prin crearea acestor vulnerabilităţi la adversar (este o întoarcere la arta stratagemelor, dar pe un alt palier şi la o altă scară a confruntării).

recunoaşterii (I2SR), care schimbă complet datele problemei, asigură dominanţa strategică a centrelor de putere informaţională şi a nodurilor de reţea şi previne, cel puţin pentru cei care gestionează reţeaua, surprinderea strategică; recrudescenţa spiritului identitar, în opoziţie cu strategia de globalizare şi regionalizare; continuarea folosirii directe a forţei armate în rezolvarea unor diferende teritoriale sau frontaliere, îndeosebi în regiunile slab dezvoltate; dezvoltarea armatelor profesioniste, reduse numeric, dar flexibile şi foarte bine înzestrate, concomitent cu amplificarea filosofiei de reţea în toate domeniile, inclusiv în cel al confruntărilor militare; sporirea interdependenţelor, atât în fizionomia crizelor şi conflictualităţii, cât şi în procesul de analiză, cunoaştere şi gestionare a acesteia; evitarea contactului în confruntarea militară, acţiunea de la mare distanţă; creşterea vulnerabilităţilor tuturor sistemelor, inclusiv a celor care modelează spaţiul virtual; lărgirea gamei conflictualităţii şi a componentei asimetrice, dar menţinerea la un nivel ridicat a dimensiunilor simetrice şi non-simetrice.

De asemenea, în condiţiile actuale, în care nici un stat de pe lume, nici măcar Statele Unite ale Americii, nu-şi poate asigura securitatea de unul singur, creşte rolul organizaţiilor şi organismelor internaţionale, al alianţelor şi coaliţiilor în gestionarea mediului de confruntare, în elaborarea politicilor şi strategiilor necesare şi, pe această bază, în fixarea misiunilor corespunzătoare. Dar şi aceste organizaţii, organisme şi îndeosebi NATO se află într-un permanent proces de transformare, de unde rezultă că şi misiunile armatelor care fac parte din NATO (dar nu numai, pentru că lumea este interdependentă) trebuie să răspundă acestei dinamici.

NATO îndeplineşte, la ora actuală, misiuni noi, în zone îndepărtate (Afganistan), dar şi în cadrul continentului european sau în imediata lui vecinătate. Astfel de misiuni necesită forţe capabile să se desfăşoare rapid, pe teatre îndepărtate şi să rămână acolo timp îndelungat, fiind în măsură ca, la nevoie, să ducă şi operaţii mai dificile.

În acest sens, la summit-ul de la Washington din 1999, şefii de state şi de guverne din ţările membre au lansat două concepte noi: *Iniţiativa asupra capacităţilor de apărare* (DCI) şi *Iniţiativa asupra armelor de distrugere în masă* (IADM). Acestea s-au dovedit foarte utile în dezvoltarea conceptului strategic al Alianţei, în cunoaşterea şi rezolvarea unor probleme de strategie a forţelor, de strategie a mijloacelor şi chiar de strategie operaţională. Astfel, DCI a creat posibilitatea Alianţei să identifice, să definească şi să remedieze nu mai puţin de 58 de lacune grave din timpul campaniei aeriene din Kosovo din 1999.

După summit-ul de la Praga din 2002, Alianţa a revenit asupra DCI şi a adoptat trei direcţii de acţiune în vederea ameliorării capacităţilor sale defensive: *lansarea Angajamentului asupra Capacităţilor*, *crearea Forţei de*

Răspuns a NATO (NRF) şi *raţionalizarea structurii de comandament*. Tot cu acest prilej, a fost adoptat un *concept militar de apărare împotriva terorismului*. De asemenea, s-a lansat un nou studiu de fezabilitate în ceea ce priveşte *apărarea antirachetă*.

Pentru aceasta s-a creat Comitetul de Examinare a Apărării (DRC) cu misiunea de a optimiza procesul de planificare a apărării şi de a sprijini transformarea capacităţilor militare ale NATO, de care răspunde în mod direct Comandamentul Aliat de Transformare, creat în mod special pentru aceasta.

La summit-ul de la Istanbul, din iunie 2004, s-a subliniat necesitatea continuării acestui proces de transformare şi de adaptare a structurilor, procedurilor şi capacităţilor la exigenţele şi provocările secolului al XXI-lea, Alianţa asumându-şi o gamă specifică de misiuni care promovează îndeosebi stabilitatea, acolo unde este nevoie, pentru apărarea securităţii şi valorilor sale.[173] Între altele, la summit-ul de la Istanbul s-a hotărât: extinderea misiunilor Forţei internaţionale de asistenţă asupra securităţii (ISAF) din Afganistan, prin stabilirea mai multor echipe suplimentare de reconstrucţie provincială (PRT) şi, la acea dată, de sprijinire a alegerilor; încetarea misiunii SFOR, în condiţiile în care UE a decis să desfăşoare aici forţe[174], potrivit mandatului ONU şi pe baza aranjamentelor Berlin plus; continuarea misiunii KFOR şi a operaţiei maritime împotriva terorismului „Active Endeavour" din Mediterana; sprijinirea guvernului irakian pentru constituirea forţelor sale de securitate; creşterea contribuţiei individuale şi colective la lupta comunităţii internaţionale împotriva terorismului; continuarea procesului de transformare a capacităţilor pentru a deveni mai moderne, mai flexibile, mai uşor de desfăşurat şi mai apte să îndeplinească toată gama de misiuni NATO[175].

Tot la acest summit, s-a subliniat necesitatea continuării dialogului mediteranean şi a fost lansată „Iniţiativa de cooperare de la Istanbul", care reprezintă o ofertă de cooperare cu regiunea Orientului Mijlociu Extins.

Aceste determinări arată că gama misiunilor structurilor militare sau civile-militare, în arealul construcţiei de securitate şi apărare, este foarte diversificată, unele depinzând de altele şi, toate la un loc şi fiecare în parte, de un mecanism politic de analiză şi decizie sofisticat, din ce în ce mai mult internaţionalizat, sprijinit pe centre de putere, organisme internaţionale,

[173] http://www.nato.int/docu/pr/2004/p04-096f.htm, *Communiqué du Sommet d'Istanbul*, publicat de şefii de state şi de guverne care au participat la reuniunea Consiliului Atlanticului de Nord, ţinută la Istanbul, la 28 iunie 2004.

[174] Operaţiile „Althea" şi, în Macedonia, „Concordia", planificate şi efectuate de Statul Major Militar al UE.

[175] http://www.nato.int/docu/pr/2004/p04-096f.htm, *Ibidem.*

NATO, Uniunea Europeană şi o mulţime de structuri regionale de securitate.

Totuşi, pe ansamblu, se constată că rolul armatelor a crescut, deşi acestea continuă să se demasifice şi să se integreze din ce în ce mai mult într-un concept civil-militar, în care controlul politic democratic asupra instituţiei militare şi raţionalizarea folosirii forţei sau ameninţării cu forţa devin elementul-cheie al funcţionării societăţilor omeneşti în această etapă de tranziţie spre era informaţională şi, corespunzător acesteia, spre o societate epistemologică.

O posibilă tipologie a misiunilor militare şi nonmilitare în diferitele etape ale războiului, crizei şi conflictelor ar putea fi următoarea:

Misiuni legate de fenomenul război

1. Misiuni specifice perioadei de prevenire şi descurajare a războiului în condiţiile intensificării acţiunilor teroriste

a. Militare şi civil-militare:

- pregătirea armatei, îndeosebi a serviciilor de informaţii şi forţelor speciale, pentru dezamorsarea unor tensiuni care ar putea degenera în confruntări militare violente;
- misiuni de descurajare a conflictelor armate;
- misiuni antiteroriste şi contrateroriste;
- misiuni de intervenţie (acţiune) rapidă pentru rezolvarea diferitelor situaţii specifice prevăzute în strategiile preventive;
- misiuni în cadrul conceptului de îndiguire a unei puteri (structuri agitate), care iradiază tensiuni şi spirit războinic;
- misiuni în cadrul strategiei de gestionare a crizelor şi conflictelor (care pun în aplicare un concept şi, respectiv, o decizie politică de gestionare, cu o anumită finalitate – prevenirea războiului –, a crizelor şi conflictelor);
- misiuni de embargo;
- blocadă;
- misiuni de interdicţie;
- misiuni pentru combaterea traficanţilor şi reţelelor mafiote[176];
- misiuni de menţinere a păcii;
- misiuni de protecţie a persoanei, proprietăţii, instituţiilor publice, a instituţiilor private, naţionale şi internaţionale;
- misiuni de securizare a unor zone;

[176] În sprijinul forţelor de ordine sau în cadrul unor operaţii antidrog şi împotriva reţelelor mafiote de mare amploare desfăşurate pe plan naţional sau internaţional.

- misiuni de intervenţie, salvare, evacuare, transport şi refacere infrastructuri în timpul unor catastrofe naturale (cutremure, inundaţii, uragane, avalanşe etc.), accidente industriale, dezastre ecologice sau ca urmare a acestora;
- misiuni umanitare.

b. Misiuni nonmilitare:

- misiuni de intervenţie (economică, diplomatică, pe suport de informaţii) pentru respectarea şi aplicare acordurilor internaţionale cu privire la reducerea armamentului;
- misiuni pentru asigurarea îndeplinirii tratatelor, acordurilor şi convenţiilor privind neproliferarea ADM, distrugerea stocurilor de substanţe toxice de luptă, a minelor antipersonal etc.;
- misiuni de embargo[177];
- blocadă;
- misiuni de interdicţie;
- misiuni pentru combaterea traficanţilor şi reţelelor mafiote;
- misiuni antidrog, împotriva crimei organizate, în sprijinul ordinii publice etc.;
- misiuni de menţinere a păcii;
- misiuni de protecţie a persoanei, proprietăţii, instituţiilor publice, a instituţiilor private, naţionale şi internaţionale;
- misiuni de securizare a unor zone;
- misiuni umanitare.

2. Misiuni caracteristice perioadei de pregătire pentru război şi pentru a face faţă unor conflicte armate, în condiţiile activării organizaţiilor şi reţelelor teroriste

Această categorie de misiuni implică atât marile puteri care dispun de tehnologie de vârf (high-tech) şi tehnologie performantă a informaţiei (IT), cât organizaţiile, organismele, Alianţa Nord-Atlantică, Uniunea Europeană, alte structuri economice, culturale şi de securitate regională, precum şi statele, structurile şi entităţile nonstatale şi toate categoriile de resurse[178].

[177] Unele dintre aceste misiuni sunt comune tuturor etapelor şi tipurilor; ele diferă numai ca structuri de forţe şi specific al acţiunilor pentru îndeplinirea lor (în unele, se poate afla o substanţială componentă militară, care execută misiuni nonmilitare, în altele o astfel de componentă poate fi diminuată semnificativ sau chiar poate lipsi).

[178] De regulă, armatele se pregătesc pentru un viitor război, urmând politici, doctrine şi strategii care reflectă experienţa dobândită de acestea în ultimul război important la care au participat. Îndepărtându-se tot mai mult acest ultim război, experienţa acumulată acolo se degradează, se estompează şi se pietrifică şi, dacă conducerea statului, deci politica, doctrina şi strategia nu

a. Militare şi civile- militare:

- misiuni de pregătire pentru toate tipurile posibile de război, dar mai ales pentru războiul în care se consideră a fi cel mai probabil să fie angajată armata respectivă;
- misiuni de creare a unor structuri şi infrastructuri care să faciliteze acţiunile şi operaţiile din timpul războiului;
- misiuni de optimizare şi flexibilizare a sistemului de folosire şi regenerare a resurselor;
- misiuni de punere în aplicare a unor strategii preemptive sau de realizare a faptului împlinit;
- misiuni de culegere şi prelucrare a informaţiilor şi de realizare a bazelor de date necesare războiului;
- misiuni specifice punerii în aplicare a strategiei generative (strategia forţelor, strategia mijloacelor şi strategia operaţională), concretizate, în principal, în transformarea forţei, în realizarea sistemelor de arme corespunzătoare şi doctrinelor de luptă ale categoriilor de forţe;
- misiuni de integrare în acelaşi concept a forţelor, mijloacelor, doctrinelor şi strategiilor, în funcţie de interesele naţionale, de strategia de securitate, de cerinţele şi exigenţele NATO şi ale UE, de cerinţele apărării colective şi de cele ale războiului împotriva terorismului, care se prezintă ca un război continuu, atipic şi asimetric;
- misiuni care vizează consolidarea potenţialului economic, demografic, social, cultural, informaţional şi militar;
- misiuni de realizare şi consolidare a interoperabilităţii şi unităţii de acţiune cu armatele ţărilor care fac parte din NATO şi din Uniunea Europeană;
- misiuni de punere în aplicare, în sistemul de pregătire a armatei, teritoriului şi economiei, a conceptului strategic NATO şi a politicii europene de securitate şi apărare (PESA);
- misiuni de materializare a conceptului de apărare colectivă, stabilit prin Tratatul de la Washington;
- misiuni antiteroriste şi contrateroriste;

manifestă suficientă flexibilitate pentru a proiecta, în pregătirea armatei, cerinţele şi exigenţele cele mai realiste cerute de un posibil viitor război, efortul va fi zadarnic. Este cazul armatei franceze, după Primul Război Mondial, care s-a baricadat în strategia războiului poziţional, cu aliniamente fortificate, neglijând mişcarea şi manevra. Preţul plătit de aceasta a fost foarte mare în cel de al Doilea Război Mondial. Armata Franceză a avut însă capacitatea, tăria, forţa şi chiar flexibilitatea necesare revenirii în scurt timp la o doctrină modernă şi eficientă.

- misiuni de consolidare a potenţialului moral, în sensul că un război la care participă respectiva armată nu poate fi altul decât un război de protecţie, apărare şi afirmare a valorilor naţionale, europene şi euro-atlantice, a omului, proprietăţii, statului de drept şi instituţiilor naţionale, europene şi euro-atlantice.

b. Misiuni nonmilitare. În pregătirea războiului, misiunile nonmilitare devin la fel de numeroase, ba chiar mai numeroase decât cele militare, întrucât ele sunt, în general, misiuni de generare şi regenerare a resurselor, sunt, adică, misiuni de potenţial. Printre acestea se situează şi următoarele:

- misiuni de pregătire a populaţiei, economiei şi tuturor categoriilor de resurse pentru efortul militar, în caz de război;
- misiuni pentru realizarea structurilor şi infrastructurilor necesare războiului;
- misiuni pentru realizarea (achiziţionarea) sistemelor de arme corespunzătoare politicii de apărare, strategiei naţionale de securitate, conceptului strategic NATO şi PESA;
- misiuni de consolidare a potenţialului economic, demografic, social, cultural şi educaţional;
- misiuni de consolidare a potenţialului moral;
- misiuni de avertizare, prevenire şi acţiune în cazul calamităţilor şi dezastrelor naturale;
- misiuni de protecţie şi securizare împotriva cercetării inamicului şi atacurilor teroriste a sistemelor sociale, educaţionale, tehnice, informaţionale etc.

3. Misiuni caracteristice războiului şi conflictului militar, în condiţiile terorismului din teatrele de operaţii şi din afara acestora

Aici există cel puţin trei tipuri de misiuni:

- specifice teatrelor de operaţii (teatrului de război);
- desfăşurate în afara teatrelor de război, dar în sprijinul războiului;
- pentru continuarea vieţii, asigurarea funcţionării normale a sistemelor economice, educaţionale şi culturale din afara şi chiar din interiorul teatrelor de operaţii.

Aceste misiuni sunt îndeplinite atât de militari, cât şi de către civili, iar responsabilitatea conceperii acestor tipuri de misiuni o poartă, ca şi în toate celelalte cazuri, decidentul politic.

Militarii şi structurile civile angajate în teatre sau în afara acestora acţionează potrivit unei decizii şi unui mandat politic, puse în aplicare printr-o strategie corespunzătoare.

a. Militare şi civile-militare:

- misiuni care sunt specifice teatrelor de operaţii (informaţii, intelligence, supraveghere, recunoaştere, proiecţia forţei, desfăşurare, angajare, operaţii ofensive sau defensive, de interpunere, de pacificare, operaţii psihologice, operaţii informaţionale etc.);
- misiuni de protecţie a populaţiei, infrastructurilor civile, valorilor şi, în general, a patrimoniului;
- misiuni de protecţie şi ajutorare a refugiaţilor;
- misiuni de căutare, salvare şi evacuare;
- misiuni antiteroriste şi contrateroriste;
- misiuni de supraveghere şi protecţie a prizonierilor;
- misiuni de înlăturare a unor efecte colaterale ale acţiunilor de luptă;
- misiuni de dezarmare a părţilor aflate în conflict;
- misiuni de protecţie a mediului;
- misiuni umanitare.

4. Misiuni postrăzboi (postconflict)

a. Militare şi civile-militare:

- misiuni I2SR;
- misiuni de înlăturare a urmărilor imediate ale războiului sau conflictului armat;
- misiuni de combatere a terorismului şi gherilei;
- misiuni de interpunere între taberele care au fost în conflict (pentru forţele de intervenţie ale NATO, ale UE sau pentru alte forţe destinate de ONU etc.);
- misiuni de dezafectare a unor zone în care s-au desfăşurat lupte;
- misiuni de deminare şi dezamorsare a unor încărcături neexplodate;
- misiuni de gestionare, şi prin mijloace militare, a crizelor şi conflictelor care pot apărea după război sau ca urmare a războiului sau conflictului încheiat sau a unor împrejurări greu de anticipat;
- misiuni de oprire a conflictelor colaterale, induse sau nou-apărute;
- misiuni de restabilire a păcii;

- misiuni de menţinere a păcii;
- misiuni de impunere a păcii;
- misiuni de stabilizare;
- misiuni de stabilitate;
- misiuni de combatere a traficanţilor, grupurilor înarmate şi bandelor de criminali;
- misiuni pentru supravegherea, protecţia şi sprijinul unor lucrări de înlăturare a efectelor imediate ale războiului sau conflictului armat;
- misiuni de intervenţie, salvare, evacuare, transport în urma războiului, a unor catastrofe naturale (cutremure, inundaţii, uragane, avalanşe etc. petrecute în timpul războiului, înainte sau după ce ostilităţile militare s-au încheiat), accidente industriale, dezastre ecologice sau ca urmare a acestora;
- misiuni de refacere a unor infrastructuri;
- misiuni pentru asigurarea ordinii publice şi siguranţei instituţiilor;
- misiuni privind securitatea diferitelor personalităţi şi instituţii;
- misiuni de asigurare a ordinii în timpul desfăşurării alegerilor democratice;
- misiuni umanitare.

b. Nonmilitare:

- misiuni de asigurare a repatrierii refugiaţilor;
- misiuni de refacere a surselor şi resurselor vitale;
- misiuni de refacere a structurilor economice, sociale, politice, culturale şi educaţionale;
- misiuni de refacere a infrastructurilor;
- pregătirea şi asigurarea alegerilor democratice;
- misiuni de asigurare a ordinii publice;
- misiuni de refacere a societăţii de drept;
- misiuni umanitare.

5.Misiuni care nu sunt legate de fenomenul război (altele decât războiul)

Întotdeauna, toate armatele din lume au îndeplinit, îndeplinesc şi vor îndeplini mereu şi misiuni care nu sunt neapărat legate de fenomenul război, dar care, într-o formă sau alta, pot influenţa situaţia strategică şi, pe această bază, filosofia şi fizionomia confruntării de tip militar. Ele rezultă din funcţia generală a armatelor, ca instrumente ale politicii, aceea de a asigura, şi prin mijloace militare, securitatea şi apărarea ţărilor.

Astfel de misiuni sunt, în general, militare şi civile-militare şi îmbracă tot spectrul de acţiuni, de la cele de impunere prin forţă a unui anumit tip de comportamenta până la acţiunile umanitare.

1. Pe timpul gestionării situaţiilor de criză şi a conflictelor

a. Militare şi civile-militare:

- misiuni de evaluare a dinamicii mediului de securitate, prin supravegherea atentă a indicatorilor de stare şi de dinamică;
- misiuni I2SR în scopul sesizării pragurilor trecerii de la starea de normalitate la anormalitate, de la anormalitate la precriză, de la precriză la criză, la conflict şi, cel mai important, a pragului critic, când criza (conflictul) devine război;
- misiuni de prevenire şi dezamorsare a situaţiilor generatoare de instabilitate, crize şi conflicte;
- misiuni de descurajare a evenimentelor şi acţiunilor care pot genera crize şi conflicte;
- misiuni de materializare a unor presiuni asupra factorilor politici, economici, financiari, religioşi, etnici şi de altă natură, care generează crize şi conflicte;
- acţiuni asupra liderilor facţiunilor, entităţilor şi structurilor care produc şi întreţin situaţiile de criză;
- misiuni de prevenire a crizelor şi conflictelor;
- misiuni de dezamorsare a tensiunilor şi situaţiilor care favorizează conflictualitatea;
- misiuni de descurajare a crizelor şi conflictelor;
- embargo;
- boicot;
- misiuni de interpunere;
- misiuni de negociere;
- misiuni de menţinere a păcii;
- misiuni de stabilizare;
- misiuni de stabilitate;
- misiuni de intervenţie la calamităţi şi dezastre naturale, în caz de accident nuclear, chimic, biologic sau tehnologic;
- misiuni umanitare.

b. Nonmilitare:

- misiuni de supraveghere, respectare şi impunere a ordinii de drept;
- embargo;

- boicot;
- misiuni de intervenţie la calamităţi şi dezastre naturale, în caz de accident nuclear, chimic, biologic sau tehnologic;
- misiuni cu caracter social şi educaţional;
- misiuni umanitare.

2. În urgenţe civile şi militare:

Atât în conceptul strategic NATO, cât şi în strategia europeană de securitate sunt prevăzute numeroase acţiuni de intervenţie a forţelor armate în urgenţe civile şi militare. Uniunea Europeană, spre exemplu, dispune de comitete şi organisme specializate pentru fiecare tip de urgenţe, de la accidentele tehnologice, nucleare şi chimice la cele care afectează securitatea mediului.

Toate armatele din lume îndeplinesc astfel de misiuni, întrucât sunt singurele forţe care pot acţiona rapid, organizat şi eficient, practic, în orice situaţii de urgenţe civile şi militare care necesită o intervenţie imediată. Desigur, pentru astfel de misiuni sunt specializate, în general, structurile de protecţie civilă (care, în multe state, nu aparţin armatei), dar forţele armate intervin totdeauna decisiv şi cu o mare capacitate de soluţionare rapidă a acestor urgenţe.

Tipurile de urgenţe în care sunt implicate forţele armate sunt definite prin lege, iar modalităţile de angajare sunt clare şi precise. În general, intervenţia forţelor armate este foarte bine supravegheată şi controlată, pe de o parte, pentru a preveni abuzurile şi folosirea forţei armate în alte scopuri decât acelea pentru care au fost create (cum se întâmplă în regimurile politice totalitare) şi, pe de altă parte, pentru a se asigura protecţia prin lege a forţelor care intervin.

Urgenţele civile şi militare nu se referă la greve, mişcări de stradă, manifestaţii sau alte activităţi – unele chiar cu caracter antiguvernamental –, ci efectiv la acele situaţii (şi numai la acele situaţii) care pun în pericol grav securitatea ţării, viaţa oamenilor, bunurile şi valorile.

Tipologia operaţiilor generate de specificul misiunilor

Misiunile se pun în aplicare, în cadrul unor operaţii, prin acţiuni concrete în spaţiul luptei, mai exact, într-un teatru de confruntare, denumit teatru de operaţii. Întotdeauna, în planificarea unei operaţii, se porneşte de la efect, adică de la ceea ce se doreşte a se realiza prin acea operaţie. Există efecte antecalculate – acestea sunt forţele, acestea sunt mijloacele, acestea sunt resursele, acestea sunt manevrele şi acţiunile posibile, iar efectele nu pot fi decât cele care rezultă din aceste premise – şi efecte prestabilite,

rezultate din ceea ce se doreşte a se obţine prin război sau prin respectiva operaţie (acţiune) militară.

Aşadar, în sens tradiţional, *operaţiile bazate pe efecte* nu reprezintă o noutate. Noile tipuri de operaţii bazate pe efecte vizează însă altceva. Tehnologia înaltă, dominanţa informaţională şi iniţiativa strategică permit centrarea operaţiilor nu doar pe manevre (care să ducă la crearea unor situaţii tactice favorabile), ci centrarea lor, de la început, adică încă din etapa planificării, pe efecte complexe, iradiante şi în lanţ. Efectele care se au în vedere sunt cele care-l pun pe inamic în situaţia de a nu putea nici să riposteze, nici să-şi protejeze forţele şi mijloacele, nici să-şi poată regenera în timp util forţa. Pentru aceasta, se aplică un concept apropiat de cel formulat de generalul John Shalikashvili, în 1996, în documentul intitulat *Joint Vision 2010* (JV 2010) cu privire la *manevra dominantă*. Rachetele de croazieră, a căror bătaie este în jur de 2.500 km, bombele ghidate prin laser şi prin GPS, sistemele AWACS, JSTARS, grilele senzorilor din cadrul sistemelor I2SR, reţelele centrale de comandă-control şi cele ale platformelor de luptă au schimbat complet configuraţia spaţiului luptei şi au revoluţionat modalitatea de concepere şi desfăşurare a războiului. În noul tip de război – care, deocamdată, se numeşte Război bazat pe Reţea –, contează tehnologia, lărgimea şi calitatea benzii de reţea, dar şi calitatea comandamentului, a personalului, a structurilor organizaţionale şi a conceptelor operaţionale. Marile tendinţe ale evoluţiei tehnologiei, care permit efectuarea operaţiilor bazate pe efecte, sunt următoarele: creşterea preciziei loviturii la distanţă, cu toată gama de vectori; un evantai larg de efecte, de la neutralizarea la distrugerea ţintelor protejate; tehnologii de invizibilitate şi o bună mascare a forţelor proprii; sisteme de informaţii şi de integrare a sistemelor (sisteme de sisteme).

JV 2010 se sprijină pe patru noi concepte operaţionale: *manevra dominantă; angajarea de precizie; protecţia integrală; logistica în reţea*.

Manevra dominantă vizează modalitatea de a identifica, alege şi categorisi obiectivele, de a stabili centrele gravitaţionale ale dispozitivului inamic şi de a le lovi foarte precis, de câte ori este nevoie, combinarea acţiunilor informaţionale (de război informaţional) cu cele spaţiale, aeriene, navale şi terestre, transportul rapid al forţelor şi mai ales al mijloacelor necesare, alegerea tipului de acţiuni care se pretează cel mai bine loviri simultane a punctelor sensibile ale inamicului şi obţinerii succesului planificat.

Celelalte concepte – *angajarea precisă, protecţia integrală şi logistica în reţea* – sunt complementare manevrei dominante, asigurându-i consistenţă şi eficienţă.

Manevra dominantă este, deci, axul central, suportul şi soluţia operaţiilor bazate pe efecte. Aşadar, o asemenea operaţie porneşte de la cunoaşterea exactă, în timp real, a inamicului, selectarea oportună a ţintelor şi obiectivelor din cadrul centrelor gravitaţionale ale dispozitivului advers, calcularea rapidă a efectelor lovirii acestora, alegerea tipului de vectori de lovire, poziţionarea forţelor şi mijloacelor, trecerea la acţiune şi exploatarea imediată a efectelor. Acest tip de operaţii, deşi nu pare esenţialmente deosebit de cele obişnuite, nu este posibil decât în cadrul filosofiei de reţea, acţiunii (reacţiei) rapide şi unei strategii *joint*. Asemenea operaţii au fost desfăşurate în Afganistan şi în Irak de către forţele armate ale Statelor Unite. Ele au fost atât de bine planificate şi atât de rapide, încât nici talibanii, nici armata lui Saddam Hussein, nici reţelele şi organizaţiile teroriste n-au avut, practic, nici o replică. Efectele, cel puţin în teatrele de operaţii, în etapa confruntării armată contra armată, au fost uluitoare. În câteva săptămâni, o armată care se anunţa o forţă redutabilă a fost pur şi simplu spulberată. Iar cauza nu o reprezintă atât slăbiciunea armatei dictatorului irakian, cât efectele în lanţ ale unor operaţii complexe şi rapide desfăşurate în cadrul unui război bazat pe filosofia de reţea.

Aceste operaţii bazate pe efecte nu sunt deocamdată eficiente şi în războiul împotriva terorismului, decât în măsura în care pot fi lovite, prin mijloace militare moderne, centrele vitale, depozitele şi „cartierele“ unor asemenea organizaţii. Or, acestea (câte s-au descoperit până acum) au fost lovite şi distruse, dar terorismul încă există. După ce operaţiile bazate pe efecte au fost experimentate cu succes în cadrul unui război armată contra armată, deci în cadrul unui război clasic (e drept, disproporţionat), urmează ca ele să fie adaptate războaielor (conflictelor) de joasă intensitate, războiului împotriva terorismului, gherilei, insurgenţilor, în general, războiului asimetric.

Forţele destinate să ducă astfel de operaţii trebuie să aibă anumite caracteristici, dintre care nu pot lipsi următoarele: să fie conectate şi conectabile la reţea; să fie interoperabile; să fie expediţionare; să fie flexibile, cu capacitate de proiecţie şi sustenabilitate în teatru (să fie autosustenabile); să fie capabile să opereze cu informaţia în timp real şi să vizeze, prin acţiunile lor, realizarea efectelor planificate.

Asemenea forţe, în cazul operaţiei bazate pe efecte, nu mai pot fi numai şi numai brigăzi, divizii, aripi de aviaţie, escadroane, divizioane, care acţionează fiecare într-o fâşie sau în sprijinul unor unităţi şi îşi întrunesc acţiunile după un plan. În cadrul operaţiilor bazate pe efecte, se identifică centrele vitale ale inamicului şi se selectează mijloacele şi modalităţile prin care acestea sunt scoase rapid din luptă. Cea mai mare parte a acestui ciclu se face automat, prin efectul de reţea.

Reţeaua nu permite suprapuneri, întârzieri, confuzii. De aici rezultă că operaţia bazată pe efecte este, de fapt, un program de reţea, prin care comanda-controlul pune cap la cap, în timp real, informaţia (date şi imagini despre inamic, trupe proprii, situaţie meteo, factori perturbatori etc.), identifică centrele gravitaţionale ale dispozitivului inamic, selectează ţintele din cadrul acestora, stabileşte priorităţile, selectează mijloacele de lovire sau modalităţile de acţiune, repartizează ţintele mijloacelor sau subunităţilor care acţionează (iluminarea laser sau indicarea unor obiective ce urmează să fie lovite de aviaţie, distrugerea unor obiective punctiforme care nu pot fi lovite altfel, ocuparea unor poziţii, capturarea unor comandanţi, distrugerea unor lucrări de artă etc.), verifică efectele şi ia măsuri pentru corectarea erorilor.

Acest sistem a funcţionat destul de bine, chiar dacă au existat şi unele chestiuni de fratricid, din cauză că, în cadrul operaţiilor bazate pe efecte (modalitatea principală de efectuare a războiului bazat pe reţea), nu s-au rezolvat toate problemele până la nivel batalion, formaţie de avioane sau de elicoptere şi chiar mai jos.

Condiţiile esenţiale în planificarea şi efectuarea operaţiilor militare, în condiţiile ameninţărilor asimetrice, sunt următoarele: să aibă o bază legală; să se înscrie în prevederile Cartei ONU; să fie conforme cu voinţa comunităţii internaţionale; să fie pregătite şi desfăşurate sub mandat ONU; să asigure efectele planificate; să prevină distrugerile şi efectele colaterale; să nu afecteze mediul; să se desfăşoare în siguranţă; să fie un produs al cooperării strânse între organismele internaţionale şi cele naţionale; să nu provoace alte conflicte.

În actualele şi viitoarele războaie şi conflicte armate, ca şi în procesul de gestionare a crizelor şi conflictelor, operaţiile vor fi dinamice şi complexe şi vor apropia dimensiunea politică de cea strategică, de cea operaţională şi de cea tactică, întrucât toate confruntările în care sunt implicate forţe şi structuri militare se desfăşoară în văzul lumii, sub obiectivele camerelor de luat vederi şi, evident, sub presiunea opiniei publice.

De aceea, confruntările militare vor fi scurte, întrucât, indiferent de cauzele care le-au generat, sunt costisitoare, nu totdeauna foarte eficiente, produc distrugeri şi nu sunt acceptate de populaţie, de organizaţiile şi organismele internaţionale, de societatea civilă şi de opinia publică.

Considerăm că, şi în condiţiile intensificării acţiunilor teroriste, între principalele tipuri de operaţii ar trebui situate şi următoarele:

I. Operaţii specifice fenomenului război:

1. În etapa prevenirii războiului şi a conflictelor armate: operaţii informaţionale; operaţii specifice procesului de gestionare şi prevenire a crizelor şi conflictelor; operaţii de menţinere a păcii; operaţii de anihilare a reţelelor, organizaţiilor şi grupurilor teroriste; operaţii psihologice; operaţii de izolare şi îndiguire a zonelor generatoare de insecuritate, instabilitate şi conflicte; operaţii pentru stabilizarea zonelor conflictuale; operaţii ecologice (de protecţie a mediului); operaţii asimetrice[179] (antidrog, împotriva traficanţilor, a reţelelor teroriste etc.).

2. În etapa războiului (conflictului militar), în condiţiile acţiunilor teroriste: operaţii întrunite sau integrate ofensive şi defensive împotriva inamicului şi a reţelelor teroriste; operaţii aeriene; operaţii navale; operaţii aeronavale şi aeroterestre; operaţii informaţionale, inclusiv privind terorismul; operaţii psihologice de teatru; operaţii multinaţionale de dezarmare (joint disarmament operations); operaţii concordante multiple (several concurrent operations); operaţii psihologice împotriva organizaţiilor şi reţelelor teroriste care acţionează în teatru; operaţii psihologice împotriva reţelelor teroriste din afara teatrului; operaţii logistice; ciberoperaţii sau operaţii în spaţiul cibernetic; operaţii antiteroriste (apărare, protecţie împotriva terorismului); operaţii contrateroriste (de combatere –anihilare şi distrugere – a organizaţiilor şi reţelelor teroriste); operaţii (acţiuni) de salvare-evacuare; operaţii de pacificare a părţilor aflate în conflict (în situaţia în care se intervine pentru dezamorsarea conflictului şi rezolvarea diferendului prin interpunere în vederea creării unei conjuncturi favorabile dialogului şi tratativelor).

3. În etapa postrăzboi (postconflict): operaţii de refacere şi reabilitare a structurilor şi infrastructurilor de pace; operaţii de stabilizare; operaţii de stabilitate; operaţii de restabilire a păcii; operaţii împotriva organizaţiilor şi reţelelor teroriste; operaţii antigherilă şi antiinsurgenţi (sau pentru sprijinul insurgenţilor); operaţii informaţionale; operaţii psihologice; operaţii de menţinere a păcii; operaţii umanitare.

II. Operaţii care nu sunt legate nemijlocit de fenomenul război:

1. Specifice procesului de gestionare a crizelor şi conflictelor: operaţii informaţionale; operaţii psihologice; operaţii pentru combaterea traficanţilor, economiei subterane, criminalităţii şi anomiei sociale; operaţii de menţinere a păcii; operaţii de dezamorsare a conflictelor; ciberoperaţii sau operaţii în ciberspaţiu; operaţii umanitare.

[179] Aceste operaţii sunt specifice războiului împotriva terorismului, dar se desfăşoară şi în cadrul altor tipuri de război, dacă există acţiuni teroriste.

2. Specifice urgenţelor civile şi militare, în situaţii de calamităţi şi dezastre: operaţii de căutare, salvare-evacuare; operaţii de refacere a infrastructurilor; operaţii umanitare.

Toate genurile de operaţii, în cadrul noului tip de război, se bazează şi trebuie să se bazeze pe efecte. Operaţiile specifice, îndeosebi cele post-conflict, care se desfăşoară în afara conceptului RBR (deşi filozofia de reţea se aplică în aproape toate domeniile de activitate), au în vedere, în genere, obiectivul final şi efectele controlate.

Cu toate acestea, efectele şi spiritul de reţea (nevoia de informaţie şi de un sistem coerent de conducere a acţiunii în timp real) pătrund din ce în ce mai mult şi în aceste tipuri de operaţii.

Acţiunile teroriste şi de gherilă din Irak, soldate cu morţi şi răniţi, inclusiv din rândul forţelor americane (peste 1.600, până în luna iunie 2005), nu contrazic această realitate.

Deşi sunt numeroase, sângeroase şi spectaculoase, iniţiativa strategică nu aparţine teroriştilor, ci forţelor coaliţiei şi noilor structuri de conducere irakiene. Cele ce se petrec în Irak poartă amprenta unei anumite situaţii, întrucât nu s-a obţinut acceptul întregii comunităţi internaţionale, a existat o anumită grabă în ceea ce priveşte înlăturarea dictatorului Saddam Hussein şi democratizarea ţării, fără a se ţine seama de realităţile de acolo şi de necesitatea unui mandat ONU.

De unde rezultă că, în ceea ce priveşte operaţiile specifice, dificultăţile sunt mult mai mari decât în planificarea şi efectuarea operaţiilor proprii războiului *face-to-face*, armată contra armată. Este nevoie de un mandat ONU, care se obţine foarte greu (în anumite condiţii, poate fi blocat sau neacordat), de respectarea opiniei publice, de un consens în cadrul Alianţei etc.

Planificarea şi desfăşurarea operaţiilor întrunite trebuie să aibă în vedere, între altele, abordarea unor realităţi ale secolului al XXI-lea care se referă la filozofia şi fizionomia de reţea, la proiecţia forţei, la caracterul flexibil şi expediţionar al acestora, la spaţiul de luptă integrat, digitalizat, la ciberspaţiu şi la tot ce depinde de caracterul acestor entităţi, inclusiv al unităţilor cibernetizate şi luptătorului autonom.

III. Operaţii împotriva terorismului

Operaţiile speciale împotriva terorismului pot avea nivel strategic sau operativ şi pot fi desfăşurate de structuri militare naţionale, aliate, de coaliţii sau de grupări de forţe naţionale. Ele pot fi operaţii militare, operaţii militaro-civile, internaţionale, regionale sau naţionale. Aceste tipuri de operaţii pot fi independente, în cadrul războiului împotriva terorismului, al

războiului asimetric, disproporţionat sau în oricare alt tip de război (dacă există acolo o componentă teroristă care trebuie dezamorsată sau anihilată). Ele pot preceda un război de tip clasic, se pot desfăşura concomitent cu unele operaţii militare din teatre sau în situaţii postconflictuale. Astfel de operaţii se pot desfăşura oricând. Caracteristicile principale ale acestui tip de operaţii se înscriu în următorul perimetru: intensitate şi amploare variabile; caracter surprinzător; arie teritorială foarte mare; diversitate de acţiuni; amploare variabilă, de la operaţii aeriene sau aeroterestre şi aeronavale, prin care se vizează distrugerea reţelelor, locaţiilor şi depozitelor organizaţiilor teroriste, la acţiuni punctuale de protecţie a unor obiective sau de anihilare a grupurilor teroriste.

Forţele care participă la operaţiile împotriva terorismului sunt sau ar putea fi următoarele: structuri de informaţii; unităţi ale armatei, îndeosebi forţe speciale, dar şi unităţi de aviaţie, de infanterie, de cercetare, de vânători de munte, de nave, de război psihologic sau de război electronic; unităţi ale jandarmeriei; poliţie; structuri militare speciale de protecţie şi pază; alte structuri de forţă (brigăzi şi detaşamente antiteroriste, structuri de protecţie, de pază şi ordine etc.); instituţii private şi ONG-uri etc.

Aceste structuri pot primi misiuni diferite, potrivit unor planuri dinainte stabilite şi situaţiilor concrete. Unităţile armatei nu sunt forţe destinate în mod special pentru acţiuni în cadrul războiului împotriva terorismului, dar astfel de misiuni revin şi vor reveni din ce în ce mai mult tuturor structurilor de forţă din cadrul societăţii, întrucât terorismul este un fenomen care trebuie combătut nu numai prin eradicarea cauzelor, ci şi prin acţiuni preventive şi de anihilare a efectelor. Există acţiuni pentru lichidarea efectelor şi acţiuni (operaţii) bazate pe efecte. Se constată că, din ce în ce mai mult, şi operaţiile împotriva terorismului devin operaţii moderne, înalt tehnologizate şi informatizate, adică *operaţii bazate pe efecte*.

Realizarea acestui deziderat presupune: existenţa şi dezvoltarea unei fizionomii de reţea, întrucât numai reţeaua poate permite, admite, amplifica, genera şi regenera conexiunea inversă (feed-back); adaptarea sistemului I2SR la cerinţele şi exigenţele informaţiei din zona terorismului; evaluarea (calcularea) efectelor care se doresc prin aceste tipuri de operaţii; efectele produse de aceste operaţii trebuie să fie efecte în lanţ, iradiante şi distrugătoare; corelarea efectelor cu forţele şi mijloacele la dispoziţie şi, pe această bază, optimizarea acţiunilor.

Deşi unităţile armatei, în afara forţelor speciale şi a grilei senzorilor de informaţie, nu au structuri capabile să acţioneze simetric cu reţelele şi grupările teroriste, cele 13 grupuri tactice din cadrul Forţei de Reacţie Rapide Europene, precum şi Forţa de Răspuns a NATO, ca, de altfel, şi alte structuri, cum sunt cele de paraşutişti, de cercetare, de infanterie marină, de

vânători de munte etc., sunt în măsură să desfăşoare acţiuni de toate tipurile împotriva terorismului. Noul concept NATO de transformare a forţelor şi comandamentelor vizează, între altele, dotarea structurilor de forţe şi de comandament cu abilităţi antiteroriste şi contrateroriste.

În acest moment, armatele pot participa la operaţiile speciale împotriva terorismului în calitate de forţe principale (care organizează şi conduc astfel de operaţii), în calitate de forţe de susţinere (sprijin) sau în calitate de forţe de izbire, de distrugere a centrelor de greutate ale structurilor şi reţelelor teroriste.

Această triplă ipostază presupune:

a. În calitate de *forţe principale* care organizează, conduc şi desfăşoară operaţii de acest tip, armatele pot îndeplini următoarele misiuni: detectarea, prin senzorii amplasaţi pe suprafaţa întregii planete, în Cosmos şi în ciberspaţiu şi prin forţele speciale, a centrelor şi bazelor de antrenament ale organizaţiilor şi reţelelor teroriste; identificarea şi lovirea centrelor vitale, a bazelor de antrenament, a depozitelor şi infrastructurilor teroriste din zonele de falie şi de oriunde s-ar afla ele, prin mijloace militare, îndeosebi cu rachetele de croazieră, cu aviaţia şi forţele speciale, pe măsură ce se obţine acceptul ţării sau ţărilor în care se află acestea[180], de cele mai multe ori în cooperare cu forţele armate ale ţărilor respective; declanşarea războiului (luptei armate) împotriva ţărilor şi regimurilor politice care practică, adăpostesc, finanţează şi susţin acţiunile teroriste; participarea la operaţii de căutare şi distrugere a reţelelor şi bazelor teroriste din zonele de falie; desfăşurarea unor operaţii speciale împotriva terorismului; acţiuni de salvare-evacuare, în urma atacurilor teroriste de amploare; acţiuni umanitare.

b. În calitate *de forţe de susţinere (sprijin)*: intervenţia, la cererea poliţiei, a structurilor de informaţii, forţelor speciale, pentru lovirea, prin mijloace aeriene, navale sau terestre, obiectivelor indicate de forţele angajate nemijlocit în combaterea organizaţiilor, structurilor şi reţelelor teroriste; intervenţia, la cerere, a poliţiei militare; intervenţia forţelor speciale ale armatei; susţinerea (sprijinirea) logistică.

c. În calitate *de forţe de izbire, de distrugere a centrelor de greutate ale structurilor şi reţelelor teroriste*: lovirea centrelor de greutate ale reţelelor şi organizaţiilor teroriste; participarea cu forţe speciale la căutarea şi distrugerea grupărilor şi reţelelor teroriste.

Această a doua misiune poate fi particularizată astfel: căutarea şi distrugerea, de către vânătorii de munte, cercetaşi, infanterie marină,

[180] Dacă nu se obţine acest accept, rezultă că ţările respective adăpostesc şi susţin reţele teroriste şi pot fi considerate ca inamice şi atacate prin mijloace militare (Afganistan, Irak), întrucât, la ora actuală, există un război terorist şi un război împotriva terorismului.

mijloace de cercetare şi lovire aeriană, aeronavală sau aeroterestră etc., a bazelor şi locurilor de ascundere a grupărilor şi reţelelor teroriste în munţi, în lagune, în insule, pe mare, pe fluvii şi râuri interioare etc.; sprijinirea logistică şi tehnic-informaţională a altor structuri specializate în combaterea terorismului.

Organizaţiile şi reţelele teroriste ameninţă şi ţara noastră, chiar dacă, până în acest moment, nu s-au produs, în mod deliberat, atacuri teroriste de mare anvergură asupra României. Ca multe alte ţări din Europa (Germania, Franţa, Italia, Spania etc.), şi ţara noastră poate fi vizată de organizaţiile şi reţelele teroriste în trei mari direcţii: a. ca bază de regrupare, finanţare, generare şi regenerare a unora dintre structurile şi funcţiunile terorismului; b. ca nod de reţea în cadrul reţelelor teroriste internaţionale, îndeosebi pe coridorul islamic; c. ca loc pentru atacarea unor personalităţi ale lumii occidentale aflate pe teritoriul României.

a. *Folosirea posibilă a teritoriului ţării noastre* de către teroriştii, (ca bază de regrupare, finanţare, generare şi regenerare a unora dintre structurile şi funcţiunile terorismului) presupune: realizarea unor surse şi reţele de finanţare a terorismului; constituirea unor baze sau a unor elemente de infrastructură (depozite, ascunzători, locuri conspirative etc.); realizarea unor centre de instruire limitată (specifică) a unor teroriştii sau echipe (grupuri) teroriste, îndeosebi în domeniul folosirii mijloacelor chimice şi biologice; constituirea unor noduri de reţea, sisteme de tranzit sau puncte de plecare în pregătirea unor acţiuni teroriste în zonă sau în unele ţări din Occident; pregătirea unor locuri de regrupare a teroriştilor după desfăşurarea unor acţiuni în zonă.

b. Este posibil ca şi spaţiul românesc, aflat în zona extinsă a Mării Negre şi în apropierea Marelui Orient Mijlociu, să fie folosit ca *nod de reţea în cadrul reţelelor teroriste internaţionale, îndeosebi pe coridorul islamic*. În acest sens, pot avea loc unele încercări pentru: realizarea unor sisteme de comunicaţii cu baze şi în România; realizarea unor centre sau locuri de recrutare a unor teroriştii din rândul arabilor şi musulmanilor domiciliaţi în România, aflaţi la studii sau la alte activităţi, dar şi din rândul românilor; folosirea, în aceste scopuri, a personalului român calificat şi, dintr-un motiv sau altul, disponibilizat; activităţi de spionaj în favoarea reţelelor şi organizaţiilor teroriste.

c) Ar putea ca, în viitor, să se încerce să se folosească teritoriul României pentru *atacarea unor personalităţi ale lumii occidentale care lucrează la noi sau se află aici cu diferite prilejuri*. Acest tip de acţiuni ar putea viza: personalităţi, îndeosebi americane şi britanice, aflate pe teritoriul României; ambasade străine; turişti americani, britanici, evrei, ruşi

şi alte grupuri de turişti aflaţi în România sau în tranzit pe teritoriul românesc; obiective economice străine construite pe teritoriul românesc.

Evident, astfel de atacuri ar putea fi efectuate, pe teritoriul românesc sau în afara acestuia, şi împotriva românilor. Totuşi, este de aşteptat ca, în perioada următoare, în virtutea unor bune relaţii din trecut cu lumea arabă, să nu avem de-a face cu atacuri special îndreptate împotriva românilor. Dar, datorită participării României la coaliţia antiteroristă, parteneriatului strategic cu americanii şi relaţiilor foarte bune cu ţări pe care fundamentaliştii le consideră inamice, nu trebuie excluse nici astfel de eventualităţi.

Operaţiile împotriva terorismului, la care participă din plin şi Armata României, sunt însă mult mai ample, din punct de vedere teritorial şi al formelor de acţiune, mai diversificate şi mai complexe. Ele se duc în cadrul Alianţei Nord-Atlantice, al Uniunii Europene şi, bineînţeles, al coaliţiei care s-a creat împotriva terorismului. Combaterea terorismului şi a altor ameninţări asimetrice este una dintre primele misiuni pentru îndeplinirea căreia lumea civilizată se coalizează. Astfel de misiuni presupun conceperea şi desfăşurarea unor operaţii specifice, la care participă forţe diverse, cu abilităţi, funcţiuni şi misiuni diverse. Ele sunt, prin dimensiunea spaţială, categoriile de forţe angajate – servicii de informaţii, poliţie, poliţie comunitară, jandarmerie, unităţi ale armatei, forţe speciale –, diversitatea acţiunilor şi a mijloacelor întrebuinţate, operaţii de mare amploare, care se cer foarte bine reglementate, argumentate şi conduse cu competenţă, exigenţă şi foarte multă responsabilitate.

Pregătirea Armatei României pentru îndeplinirea unor misiuni specifice

În Programul de guvernare, se subliniază că politica de apărare naţională a României „dobândeşte un caracter proactiv mai pronunţat“, odată cu admiterea ţării în Alianţa Nord-Atlantică. De aici rezultă că „responsabilităţile României nu se mai limitează la politici care asigură apărarea teritoriului naţional ori la diplomaţia preventivă“, ci cuprind şi „politici care promovează ofensiv interesele României şi care sprijină stabilitatea globală în orice regiune în care NATO are misiuni.“[181]

Obiectivele politicii de apărare a României, fixate prin Programul de guvernare, pentru primul deceniu al acestui secol, sunt următoarele: consolidarea statutului României ca stat membru NATO, integrarea în UE şi dezvoltarea unui profil strategic adecvat în cadrul acestor organizaţii;

[181] www.guv.ro, *Programul de guvernare, cap. 27. Politica de securitate naţională.*

continuarea reformei organismului militar pentru dezvoltarea unei capacităţi de apărare credibile, moderne şi eficiente; întărirea controlului civil şi democratic asupra armatei şi perfecţionarea mecanismelor de realizare a acestuia, în conformitate cu principiile şi valorile democraţiei constituţionale; consolidarea statutului României de contribuitor la securitatea regională şi globală

Obiectivul acestei politici este foarte concret şi se referă la „apărarea şi promovarea intereselor vitale ale României, precum şi la participarea activă a ţării noastre la asigurarea securităţii zonelor de interes NATO, UE şi SUA“. În acest sens, se urmăreşte: dezvoltarea capacităţii instituţionale şi combative a structurilor militare; înzestrarea armatei şi realizarea unei logistici, în raport cu misiunile de securitate şi apărare colectivă; participarea la politica europeană de securitate şi apărare; participarea la realizarea obiectivelor Pactului de Stabilitate în Europa de Sud-Est, menţinerea stabilităţii în zona caucazo-caspică a Mării Negre şi a Balcanilor; lupta împotriva terorismului; continuarea programelor de reconversie şi de perfecţionare a managementului resurselor umane; desfiinţarea stagiului militar obligatoriu şi revizuirea structurii de forţe a armatei; dezvoltarea relaţiilor civili-militari.

România va participa activ la elaborarea şi adoptarea deciziilor strategice în cadrul NATO şi îşi va îndeplini întocmai angajamentele asumate în calitate de aliat. În acelaşi timp, însă, România, potrivit cerinţelor Programului de guvernare şi realităţilor mediului de securitate, „trebuie să-şi dezvolte propriul său profil strategic în condiţiile unei stabilităţi politice interne şi ale unei dezvoltări economice reale, să participe la efortul de apărare colectivă în cadrul NATO şi la construcţia dimensiunii militare a UE, precum şi la întreaga gamă de misiuni pentru îndeplinirea angajamentelor de cooperare şi parteneriat asumate pe plan internaţional.“[182]

De aici rezultă atât diversitatea şi complexitatea misiunilor ce revin instituţiei militare, lărgirea ariei lor de cuprindere, caracterul activ-preventiv, dificultăţile sporite în sistemul de pregătire şi de acţiune în teatru, cât şi o nouă filozofie şi o nouă perspectivă a abordării acestora.

România participă activ la procesul de transformare a forţelor şi comandamentelor Alianţei, atât prin reprezentanţii ei în structurile de comandă-control, cât şi prin procesul de transformare a armatei sale. De asemenea, ţara noastră contribuie la realizarea şi operaţionalizarea NRF, la procesul de gestionare a crizelor şi conflictelor şi la punerea în aplicare a strategiei Alianţei de combatere a terorismului. În aceeaşi măsură, România

[182] www.guv.ro, *Programul de Guvernare, Ibidem.*

participă la realizarea politicii europene de securitate şi apărare (PESA), în primul rând, prin fixarea concretă a contribuţiei sale la realizarea Proiectului *Headline Goal 2010*.

Acest proiect a fost adoptat de Consiliul European de la Bruxelles din iunie 2004. El este complementar proiectului anterior, intitulat *Headline Goal 2003*, care prevedea, în esenţă, constituirea *grupurilor tactice* (grupurilor de luptă), formate din 1500-1600 de militari fiecare, în măsură să îndeplinească, în principiu, *misiuni de stabilizare*[183]. S-a luat decizia să se înfiinţeze 13 grupuri de acest gen.

De asemenea, în cadrul conceptului de asociere în vederea realizării în comun a unor grupuri tactice, Suedia şi Finlanda intenţionează să realizeze un *grup tactic nordic* integrat în structura grupurilor de luptă (900 suedezi şi 300 finlandezi). Şi alte state intenţionează acelaşi lucru. S-au exprimat chiar şi unele preferinţe de asociere.

Către sfârşitul anului 2004, s-a vorbit şi de dotarea FRRE, respectiv, a grupurilor tactice, cu mijloacele necesare, între care: o celulă de planificare; o reţea de comunicaţii; un comandament operaţional; un portavion; alte mijloace de proiecţie a forţei, în aşa fel încât, în 2010, UE să fie capabilă să desfăşoare operaţii decisive şi rapide în întregul spectru de acţiuni şi misiuni pe care-l presupune managementul crizelor şi conflictelor.

Headline Goal 2010 se referă la operaţii multinaţionale întrunite de dezarmare, la operaţii multiple, precum şi la capacitatea de sustenabilitate, de desfăşurare rapidă, la aplicarea cerinţei de interoperabilitate. Toate acestea trebuie să fie realizate până în 2010. Acest proces se desfăşoară paralel cu funcţionarea unei celule civil-militară în cadrul SMM al Uniunii Europene, cu demararea activităţilor Agenţiei Europene a Apărării, cu operaţionalizarea grupurilor tactice (2005-2007) şi, până în 2008, cu punerea la dispoziţie a unui portavion pentru misiuni PESA.

Ar fi necesar ca fiecare grup tactic să dispună de mijloace proprii de transport strategic şi de mijloace logistice (cel puţin aceasta este intenţia), în acest sens fiind luate şi o serie de măsuri concrete în ceea ce priveşte achiziţionarea avionului A400M şi a altor mijloace necesare proiecţiei forţei. Ele trebuie să fie desfăşurabile în 15 zile, sustenabile în teatru 30 de zile sau 120 zile, dacă sunt rotite.

Se prevede chiar că grupurile tactice vor fi în măsură să acţioneze la o distanţă de 6.000 de kilometri, ceea ce presupune o semnificativă capacitate de proiecţie a forţei. De asemenea, şi Eurocorpul va forma un grup tactic. În

[183] Aceste grupuri fac parte din Forţa de Reacţie Rapidă Europeană şi îndeplinesc, în principiu, misiuni de stabilizare, în timp ce NRF îndeplineşte misiuni de prevenire şi de dezamorsare a conflictelor.

vederea constituirii grupurilor tactice şi a capabilităţilor implicite, există următoarea bază de plecare:

Forţe ale ţărilor membre ale Uniunii Europene[184]

ŢARA	FORŢE ACTIVE	CONSCRIPŢI	DESFĂŞURAŢI
Austria	34600	17200	933
Belgia	40800	-	683
Cipru	10000	8700	-
Cehia	57050	20400	1226
Danemarca	22880	5700	1619
Estonia	5510	1310	3
Finlanda	27000	18500	917
Franta	259050	-	34729
Germania	284500	94500	7186
Grecia	177600	98321	3241
Ungaria	33400	22900	1039
Irlanda	10460	-	443
Italia	200000	20100	9690
Letonia	4880	1600	165
Lituania	12700	4700	174
Luxemburg	900	-	60
Malta	2140	-	-
Olanda	53130	-	5518
Polonia	163000	81000	3956
Portugalia	44900	9100	1443
Slovacia	22000	3500	854
Slovenia	6550	1200	85
Spania	150700	-	4158
Suedia	27600	12300	779
Marea Britanie	212600	-	48501
Total	1863950	421031	127402

Sursa: http://www.sarindar.ro/articles/00007.htm?print.x=11&print.y=11

O altă categorie de misiuni se referă la cele care rezultă din participarea ţării noastre la realizarea obiectivelor Pactului de Stabilitate din Europa de Sud-Est, în zona Mării Negre şi în spaţiul caucazian. În acest sens, se au în vedere următoarele: participarea la pregătirea Brigăzii Sud-

[184] Fără România şi Bulgaria, care, la acea dată, nu erau membre ale Uniunii Europene.

Est Europene (SEEBRIG) în vederea angajării unor operaţii de prevenire a conflictelor, a unor operaţii în sprijinul păcii şi a unor operaţiuni umanitare, sub mandat ONU, OSCE, NATO sau UE; realizarea interoperabilităţii forţelor din cadrul Grupului de Cooperare Navală din Marea Neagră (BLACKSEAFOR) pentru îndeplinirea unor misiuni specifice, inclusiv în combaterea contrabandei şi terorismului naval; acordarea de expertiză ţărilor din Balcanii de Vest pentru integrarea în NATO şi în UE; participarea la misiunile „Althea" şi „Concordia" şi la alte misiuni sub mandat UE.

Ţara noastră face parte din coaliţia împotriva terorismului, dispune de o strategie naţională de combatere a terorismului şi tratează această problemă cu toată grija, insistând pe măsurile de eradicare a cauzelor, pe acţiuni de tip anticipativ şi pe acţiunile de tip ofensiv. În acest sens, considerăm că unele dintre documentele care reglementează o astfel de activitate trebuie actualizate, insistându-se pe latura ofensivă-activă a strategiilor contrateroriste şi, respectiv, pe crearea capacităţilor şi abilităţilor de participare eficientă la contracararea ameninţărilor teroriste.

În concluzie, misiunile Armatei României vor fi şi în continuare următoarele: contribuţia la securitatea României pe timp de pace; apărarea României şi a aliaţilor săi; promovarea stabilităţii regionale şi globale, inclusiv prin utilizarea diplomaţiei apărării; sprijinul instituţiilor statului şi a autorităţilor locale în caz de urgenţe civile. De unde rezultă că armata ţării va trebui să fie capabilă să asigure, simultan, *apărarea teritoriului naţional* (răspuns militar la o agresiune armată, sprijin dat autorităţilor civile – urgenţe, dezastre naturale, evenimente NBC etc.) şi *îndeplinirea angajamentelor în cadrul NATO, UE al organizaţiilor regionale şi în coaliţii* (conflicte de intensitate mare; impunerea păcii; asistenţă umanitară; forţe pentru misiuni speciale ; alte misiuni – state majore multinaţionale, observatori etc.)

Întregul sistem de pregătire a Armatei României a fost reconstruit şi se modernizează continuu, pe principiile şi exigenţele NATO. Esenţa acestui sistem constă în adaptarea procesului de pregătire la cerinţele concrete ale misiunilor reale şi posibile. În acest sens, va fi transformată şi structura de forţe, punându-se accentul pe creşterea capacităţilor de reacţie rapidă, de dislocare şi susţinere în teatrele de operaţii, potrivit cerinţelor şi exigenţelor NATO şi ale UE.

Se prevede ca armata să fie pregătită pentru a desfăşura două tipuri distincte de acţiuni militare: *specifice războiului şi/sau conflictului armat* şi *de stabilitate*, acestea din urmă reprezentând esenţa implicării ţării noastre în procesul de gestionare a crizelor şi în optimizarea mediului de securitate. Tipurile de acţiuni concrete pentru care se pregăteşte şi trebuie să se

pregătească Armata României în următoarea etapă se înscriu, în general, în următorul cadru definit de strategia de transformare: operaţii în sprijinul păcii; apărare internă cu sprijin extern; asistenţă în probleme de securitate; asistenţă umanitară; sprijinul operaţiilor antidrog; combaterea terorismului; operaţii de evacuare a necombatanţilor; controlul armamentelor; demonstraţia de forţă.

În general, armata trebuie să se pregătească pentru conceperea şi desfăşurarea unor *operaţii bazate pe efecte*. Acest tip de pregătire necesită o planificare deopotrivă riguroasă (în sensul cuprinderii tuturor tipurilor de misiuni şi de operaţii posibil a fi desfăşurate de Armata Română sau la care trebuie să participe şi structuri militare româneşti) şi flexibilă (în sensul capacităţii de adaptare la cerinţele teatrelor şi tipurilor specifice de misiuni).

Existenţa unor focare de crize şi conflicte în proximitatea frontierelor noastre sau în zona extinsă a Mării Negre şi în cea a Balcanilor de Vest (deschise, îngheţate, posibil a fi reactivate, în zonele de falie şi în ciberspaţiu) impune includerea în sistemul de pregătire a unor activităţi distincte şi, în acelaşi timp, complementare, care să ducă la eliminarea eforturilor redundante şi inutile şi la creşterea eficienţei acţiunii în teatru şi în afara acestuia.

Modernizarea doctrinelor presupune realizarea unui cadru regulamentar corespunzător noii situaţii strategice, noilor exigenţe şi, respectiv, noilor mentalităţi, realizarea limbajului operaţional şi a procedurilor de luptă care să faciliteze acţiunile comune cu membrii Alianţei şi cu cei ai UE.

La baza instruirii armatei stă documentul intitulat „Doctrina instruirii armatei", document prin care s-au elaborat şi introdus concepte noi pentru domeniul instrucţiei colective, printre care *Programele de instrucţie pentru misiuni (PIM)* şi *Lista cu cerinţele esenţiale pentru misiune (LCEM)*.

Principiile care stau la baza modernizării doctrinelor categoriilor de forţe şi, pe această bază, a procesului de instruire sunt următoarele: profesionalismul; unitatea; integrarea şi integralitatea; eficienţa; interoperabilitatea.

Toate formele de pregătire, de la învăţământul militar superior la pregătirea efectivă a luptătorului, trebuie să răspundă cu promptitudine *Programelor de instrucţie pentru misiunii Listei cu cerinţele esenţiale pentru misiune*, noilor concepte şi noilor principii. În acest sens, obiectivul principal al instrucţiei va fi *„formarea şi dezvoltarea capacităţii de acţiune a individului şi a structurilor militare în scopul îndeplinirii atribuţiilor funcţiei/misiunilor*."

Considerăm că, în pregătirea armatei în condiţiile persistenţei şi chiar intensificării pericolului terorist, sunt caracteristice cel puţin şase coordonate esenţiale: legalitatea (cunoaşterea şi aplicarea legilor, îndeosebi în ceea ce priveşte regulile de angajare); oportunitatea (folosirea, în

sistemul de pregătire, a lecţiilor învăţate, a caracteristicilor mediului de securitate şi a cerinţelor esenţiale ale posibilelor misiuni); permanenţa (datorită persistenţei ameninţărilor teroriste şi a existenţei unor conflicte deschise sau îngheţate în zona de interes a României şi în zonele de interes ale Alianţei şi UE, nu există nici timp de regenerare, nici timp de pregătire); perseverenţa (pregătirea trebuie să fie continuă, realistă, dinamică, concretă şi complexă, să nu accepte fluctuaţii, mai ales scăderi temporare şi etape de indiferenţă, de repaus sau de aşteptare pasivă, oricare ar fi caracteristicile situaţiei şi perspectivele aparent liniştitoare ale spaţiului sau domeniilor de confruntare); interdependenţa (principiul reţelei); flexibilitatea (sistemul de pregătire trebuie să asigure capabilităţi şi abilităţi flexibile, care să permită trecerea de la un tip de acţiune la altul, desfăşurarea mai multor acţiuni concomitent, precum şi capacitatea de a acţiona eficient în orice situaţie şi în orice formă de luptă sau de confruntare).

Aceste coordonate creează posibilitatea desfăşurării unor acţiuni adecvate în orice situaţie. Centrarea pregătirii armatei pe *cerinţele esenţiale ale misiunii* aduce un plus de concreteţe, rigurozitate şi de flexibilitate în creşterea profesionalismului, vitezei de reacţie şi capabilităţilor instituţiei, dar nu rezolvă *ipso facto* toate problemele. Pe lângă cerinţele esenţiale ale misiunii, există *cerinţele esenţiale ale filosofiei şi fizionomiei instituţiei militare*, bazate pe valori, tradiţii, interese vitale şi caracteristici de personalitate.

Planificarea operaţiei în condiţiile pericolului terorist

La toate nivelurile războiului[185] – *strategic* (teatrul de război naţional sau de alianţă, terestru, maritim sau ambele), *operaţional* (teatrele de operaţii maritime, terestre sau ambele), *operativ-tactic* (zone de operaţii aeriene, maritime, terestre, întrunite) şi *tactic* (zone sau raioane ale acţiunilor de luptă (aeriene, maritime, terestre, întrunite), ca şi în *zonele operative* pe care le stabileşte şi utilizează Comandamentul Militar Strategic (*zona de operaţii întrunite*, *zona de operaţii speciale întrunite*[186] şi *zona de operaţii întrunite în adâncimea dispozitivului forţelor proprii*, adică în zona de dispunere a forţelor ce sprijină operaţia) –, se implementează o nouă dimensiune, cea a *protecţiei împotriva terorismului şi distrugerii echipelor, grupurilor, nodurilor de reţea, infrastructurilor şi reţelelor teroriste*. Această dimensiune devine obligatorie, întrucât, chiar şi în asemenea zone, strict supravegheate de către poliţia militară şi de către forţele care sprijină

[185] S.M.G./P.F.-3, *Doctrina pentru operaţii întrunite ale forţelor armate*, Bucureşti, 2003, p. 28.
[186] Zona de operaţii speciale întrunite este zona în care acţionează forţele speciale, pentru îndeplinirea unor misiuni specifice (S.M.G./P.F.-3, *Ibidem*.).

operaţia, se pot desfăşura o mulţime de acţiuni teroriste, dintre care este posibil să facă parte şi următoarele: acţiuni asupra populaţiei aflate în zonă; acţiuni împotriva infrastructurilor civile şi militare; acţiuni asupra convoaielor cu ajutoare pentru populaţie; acţiuni asupra structurilor şi infrastructurilor logistice; acţiuni asupra punctelor de comandă; acţiuni asupra coloanelor şi altor obiective militare insuficient protejate; acţiuni asupra unor nave, avioane, blindate, şi alte mijloace aflate în raioane de dispunere, în porturi, pe aerodromuri, în localităţi etc.; acţiuni asupra unor componente ale sistemului de comunicaţii militare sau civile; acţiuni teroriste geofizice (producerea de revărsări de ape şi inundaţii prin distrugerea unor baraje, producerea de avalanşe, declanşarea unor incendii de proporţii în păduri, culturi etc.); acţiuni asupra unor personalităţi civile şi militare aflate în zonă sau în afara zonei.

De aceea, în toate etapele planificării operaţiilor, trebuie să se aibă în vedere măsuri şi acţiuni speciale împotriva terorismului. Principiile care stau la baza planificării unei operaţii (previziunea; suficienţa acţională; alternativele şi flexibilitatea) trebuie să fie aplicate nu linear, ci avându-se în vedere complicarea şi complexitatea oricărei activităţi, datorită imprevizibilităţii acţiunilor de tip terorist. Funcţiile de bază ale planificării (identificarea şi evaluarea ameninţării; cunoaşterea situaţiei; determinarea strategiei de urmat; elaborarea cursului sau cursurilor acţiunii; executarea planificării detaliate; planificarea execuţiei) se cer modelate şi pe fenomenul terorist, care s-a infiltrat peste tot, ca o ameninţare subtilă şi gravă. Nu numai cercetarea, diversiunea şi forţele speciale ale adversarului sunt cele care pot lovi punctele tari sau punctele vulnerabile ale dispozitivului, ci şi structurile teroriste, extinse, practic, la nivelul întregii planete, care se pot infiltra peste tot, chiar şi în dispozitivele militare, şi lovi fără cruţare oameni, mijloace, infrastructuri. Şi chiar dacă probabilitatea acţiunilor de tip terorist în interiorul dispozitivelor militare este foarte mică în comparaţie cu cea a lovirii populaţiei şi infrastructurilor civile, ea nu poate fi neglijată. De aceea, la cele şase funcţii de bază ale planificării operaţiei întrunite (ale oricărei operaţii) ar trebui, în opinia noastră, adăugată funcţia de *protecţie activă antiteroristă şi contrateroristă*.

Întregul proces de elaborare şi evaluare a cursurilor de acţiune, dintre care se alege varianta optimă (cursul optim al acţiunii) pe baza căruia se elaborează *concepţia comandantului* pentru operaţia respectivă. *Planul de operaţie* este rezultatul planificării operaţiei. El se pune în execuţie prin *ordinul de operaţie*, care *generează operaţia*.

Procesul de planificare a operaţiei cuprinde cinci etape şi, potrivit *Doctrinei pentru operaţiile întrunite ale forţelor armate*, porneşte de la înţelegerea clară a următoarelor elemente fundamentale: a) centrul de

greutate ale forţei; b) punctele decisive; c) abordările directe şi indirecte ale inamicului; d) punctele critice probabile ale operaţiei; e) secvenţele operaţiei şi succesiunea acestora; f) manevrele şi dispersarea prin manevră; g) ritmul; h) reconcentrarea forţelor sau a efortului.

Este foarte limpede că, atât în cadrul operaţiilor lineare, cât şi al celor nelineare, înţelegerea acestor elemente este foarte importantă. În cazul acţiunilor de tip terorist, care se pot desfăşura în teatru sau în afara acestuia, fiecare dintre aceste elemente trebuie extins şi la zona asimetrică a confruntării, în care terorismul poate fi folosit de inamic sau apare ca un al doilea inamic, uneori mult mai periculos decât cel împotriva căruia se pregăteşte operaţia. În acest caz, la cele 8 puncte trebuie adăugat şi al nouălea, care ar putea fi formulat astfel:

i) acţiunile teroriste şi efectele lor. Prezenţa acţiunilor teroriste în teatrele de operaţii sau în afara acestora nu necesită numai *măsuri de asigurare antiteroristă*, deşi nici acestea nu trebuie să lipsească, ci măsuri active împotriva terorismului, inclusiv *acţiuni* şi *chiar operaţii împotriva reţelelor şi grupărilor teroriste*.

Principial, *planificarea operaţiei*, în condiţiile pericolelor şi ameninţărilor teroriste, ar trebui să ţină seama, în toate etapele, de prezenţa terorismului şi să nu se limiteze doar la măsuri de asigurare, astfel:

Etape	Activităţi	Ce se are în vedere		Ce rezultă
I. Iniţierea procesului de planificare	Analiza misiunii (analiză)	Situaţia generală		Concluzii parţiale
		Teatrul de operaţii		Unele elemente caracteristice ale teatrului, inclusiv posibilitatea unor acţiuni teroriste
		Capacităţi	Forţe proprii	Concluzii parţiale
			Forţe inamice	Concluzii parţiale
			Forţe teroriste	Ce forţe teroriste s-ar putea afla sau infiltra în teatru
		Balanţa potenţialurilor		Concluzii parţiale
		Factori determinanţi		Identificarea principalilor factori determinanţi
	Elaborarea cursurilor de acţiune (căutare, creare, imaginare)	Cursul acţiunilor	Proprii	Formularea acestor cursuri
			Inamice	Identificarea, deducerea, presupunerea
			Teroriste	Presupunerea şi, în măsura posibilului, identificarea ariei de cuprindere
	Alegerea unui curs de acţiune	Confruntarea cursurilor de acţiune		Introducerea, între criterii, şi a celor

	(opţiune, alegere)		teroriste
		Compararea modurilor de acţiune proprii	- Avantaje, dezavantaje, riscuri, inclusiv teroriste, - Costuri, inclusiv ale acţiunilor împotriva terorismului
		Alegerea şi perfecţionarea cursului de acţiune propriu	Acest curs trebuie să includă şi complexul de acţiuni împotriva terorismului
	Ideea de manevră (exprimare)	Ideea de manevră	Finalitatea misiunii, repartizarea sarcinilor, cerinţe, măsuri antiteroriste
II. Elaborarea concepţiei operaţiei	Cursuri de acţiune	Proprii convenabile	Toate aceste cursuri se concretizează în concepţia comandantului. Aceasta trebuie să aibă în vedere şi componenta împotriva terorismului
		Inamice opozabile	
		Teroriste posibile	
		Proprii realizabile	
		Inamice realizabile	
		Teroriste realizabile	
III. Elaborarea planului operaţiei	a) Elaborarea sau coordonarea planului		Planul operaţiei se aprobă de eşalonul superior. El trebuie să conţină, în afară de cursul optim al acţiunilor, şi o idee clară de combatere a terorismului, în toate etapele pregătirii şi desfăşurării operaţiei
	b) Prezentarea pentru aprobare		
	c) Emiterea planului detaliat privind acţiunile forţelor		
	d) Planificarea logisticii		
	e) Planificarea asigurării operaţiei întrunite şi protecţiei forţelor		
	f) Planificarea acţiunilor antiteroriste şi contrateroriste		
	Rezultă *Planul operaţiei întrunite*		
IV. Reanalizarea planului operaţiei întrunite	Revederea	Noile ameninţări sau riscuri, inclusiv asimetrice şi teroriste	Planul este actualizat şi detaliat cu noile date ale situaţiei, inclusiv cu evaluarea noilor pericole şi ameninţări teroriste
		Suficienţa forţelor	
		Libertatea de mişcare sau desfăşurare	
		Viabilitatea planurilor anticipate în funcţie de situaţia probabilă estimată	
		Oportunitatea planurilor de sprijin estimate şi anticipate	
		Actualitatea planurilor (măsurilor) antiteroriste şi contrateroriste	
	Evaluarea şi reevaluarea	Reevaluarea în detaliu	
		Exerciţii simulate şi scenarii posibile	

V. Elaborarea planurilor de sprijin ale operaţiei	Elaborarea planurilor de sprijin ale armelor	Mobilizarea	Toate planurile de sprijin trebuie să aibă în vedere şi componenta antiteroristă şi contrateroristă, întrucât tocmai aceste forţe de sprijin sunt primele vizate de atacurile teroriste
		Desfăşurarea şi angajarea forţelor	
		Susţinerea acţiunilor	
		Asigurarea forţelor de sprijin şi susţinere, inclusiv împotriva atacurilor teroriste	
	Planurile acţiunilor împotriva terorismului	Plan (măsuri) de protecţie a forţelor, mijloacelor şi infrastructurilor împotriva acţiunilor teroriste	Dacă se consideră că terorismul constituie un pericol permanent pentru zona respectivă, atunci comandamentul trebuie să elaboreze planuri detaliate de protecţie împotriva acestor atacuri şi de nimicire a grupărilor şi reţelelor teroriste
		Plan de nimicire a grupărilor şi reţelelor teroriste	

Şi celelalte acţiuni premergătoare declanşării operaţiei (*pregătirea teatrului de operaţii; izolarea inamicului; deplasarea forţelor, pentru a atinge distanţa operativă; protecţia forţelor şi asigurarea libertăţii lor de acţiune; controlul spaţiului; evaluarea mediului fizic în care urmează să se desfăşoare operaţia*) trebuie să răspundă acestei duble cerinţe de protecţie împotriva atacurilor teroriste şi de căutare, descoperire şi nimicire a grupărilor şi reţelelor teroriste, atât în mod nemijlocit, prin forţe proprii, cât şi în cooperare cu forţele special destinate acestor misiuni.

Operaţiile întrunite (dar şi alte tipuri de operaţii) pot fi *liniare* şi *neliniare*. Liniaritatea constă în existenţa unor linii de despărţire, unor aliniamente etc. care permit masarea forţelor şi asigurarea securităţii zonelor de dispunere.

În cazul operaţiilor neliniare, misiunea lor principală se bazează pe misiuni asumate.

Operaţiile maritime, cele speciale şi cele insurgente tind să devină neliniare.

Odată cu creşterea caracterului neliniar al operaţiilor, creşte şi cerinţa de introducere în ecuaţie a componentei antiteroriste, atât ca măsură de asigurare, cât şi ca mod de acţiune.

*

Noile principii ale sistemului de pregătire, bazate pe conceptul strategic NATO, pe cerinţele Directivei Ministeriale a Alianţei, pe Strategia

europeană de securitate, care pune în aplicare PESA, pe strategiile de combatere a terorismului elaborate de NATO şi UE, pe Constituţia României, pe componenta politicii de securitate şi apărare din cadrul Programului de guvernare, impun o metodologie flexibilă şi inteligentă, care să asigure valorificarea deplină a oportunităţilor naţionale, europene şi euro-atlantice, a tuturor factorilor de potenţial şi resurselor şi să creeze o bază temeinică pentru dezvoltarea corespunzătoare a capabilităţilor în viitor. Inclusiv în ceea ce priveşte dinamica motodologiei de pregătire a armatei – care se constituie într-o dimensiune esenţială a strategiei – trebuie să existe şi să subziste, chiar în cadrul aceluiaşi concept, o marjă de posibilităţi, date în primul rând de gândirea creatoare, de competenţa şi responsabilitatea decidentului politic şi a planificatorului strategic. Uriaşul volum de gândire strategică şi de muncă încorporat în noile documente (strategii, doctrine, regulamente, instrucţiuni, metodologii) dovedeşte cu prisosinţă că instituţia militară dispune de un semnificativ potenţial de gândire şi de acţiune în planul conceperii şi desfăşurării pregătirii pentru misiuni specifice, iar rezultatele din teatre confirmă pe deplin această afirmaţie.

1. În ultimul deceniu, misiunile armatei s-au amplificat, s-au complicat şi s-au diversificat. Ele se înscriu într-un nou orizont de cerinţe şi exigenţe, deschis de statutul României de membru NATO şi de membru al Uniunii Europene şi impus de noul areal extins al pericolelor şi ameninţărilor disimetrice şi, îndeosebi, asimetrice, dintre care se detaşează cele teroriste.

2. Fără a se neglija misiunile caracteristice războiului şi conflictului armat, pentru care se pregătesc toate armatele din lume, în această etapă, pe prin plan, în urgenţă imediată, trec misiunile caracteristice procesului de gestionare a crizelor şi conflictelor, de stabilizare şi menţinere a păcii, precum şi cele de combatere a terorismului, traficului de droguri, armamente şi carne vie, crimei organizate transfrontaliere, acţiunii la calamităţi şi dezastre şi asistenţei umanitare.

3. România se află într-o zonă în care, atât pe primul cerc – Balcanii de Vest, Caucaz, Transnistria –, cât şi pe cel de al doilea (care este, de fapt, un semicerc) – Mediterana, Orientul Mijlociu, Asia Centrală – se află conflicte deschise şi conflicte îngheţate, precum şi un culoar strategic – Asia Centrală, Marea Caspică, Marea Neagră, Balcani –, caracterizat de intensificarea traficului de droguri şi de arme, de acţiuni teroriste şi criminalitate transfrontalieră. Din această perspectivă, se impune activarea Organizaţiei Economice a Mării Negre, a grupului BLACKSEAFOR şi a Brigăzii Sud-Est Europene (SEEBRIG), pentru a se asigura un control mai

riguros, în scopul prevenirii dezvoltării fenomenului în toată zona extinsă a Mării Negre, şi, eventual, crearea, şi în Marea Neagră, a unei misiuni NATO-UE de tipul Active Endeavor, pentru combaterea terorismului şi asigurarea realizării unui cordon de stabilitate extins la graniţa sud-estică a NATO şi UE.

4. O dată cu punerea în aplicare a *Strategiei de Transformare a Armatei României până în 2015*, este necesar să se revadă întregul sistem de pregătire şi înzestrare a armatei, în sensul schimbării mentalităţii la toate nivelurile, inclusiv la cele decizionale, decelării urgenţelor în ceea ce priveşte formarea capabilităţilor de acţiune adecvată şi de reacţie rapidă în cadrul unor misiuni specifice, îndeosebi în zona combaterii terorismului şi a altor ameninţări directe din zonele de interes pentru NATO, UE şi România.

ÎNCHEIERE

Noile principii ale sistemului de pregătire a ţărilor, bazate pe conceptul strategic NATO, pe cerinţele Politicii Europene de Securitate şi Apărare, pe strategiile naţionale de securitate, pe strategiile de gestionare a crizelor şi conflictelor, pe strategiile de combatere a terorismului elaborate de NATO şi UE, pe Constituţia României, pe componenta politicii de securitate şi apărare din cadrul programelor de guvernare, impun o metodologie flexibilă şi inteligentă, care să asigure valorificarea deplină a oportunităţilor naţionale, europene şi euro-atlantice, a tuturor factorilor de potenţial şi resurselor şi să creeze o bază temeinică pentru dezvoltarea corespunzătoare a capabilităţilor necesare în acest complex şi îndelungat proces de management al crizelor şi conflictelor armate. Crizele şi conflictele se definesc pe disfuncţii ale sistemelor şi proceselor politice, economice, sociale şi militare, pe materializarea unor tendinţe în dinamica şi dialectica acestor sisteme şi procese şi, de aceea, nu pot fi tratate simplist. Ele fac parte din viaţa noastră, din modul de existenţă şi de dezvoltare a societăţilor omeneşti şi vor exista, sub o formă sau alta, mai mult sau mai puţin violentă, în toate timpurile. Impostant este ca fenomenele respective să fie cunoscute şi înţelese, iar sistemele destinate să asigure gestionarea lor sau să pună în operă politicile şi strategiile de gestionare trebuie să fie fiabile, flexibile şi, pe cât posibil, anticipative, deci, uşor adaptabile la variaţia condiţiilor şi a mediului de securitate. Inclusiv în ceea ce priveşte dinamica metodologiei de pregătire a forţelor armate – care se constituie într-o dimensiune esenţială a strategiilor de forţe şi de descurajare în acest proces – trebuie să existe şi să subziste, chiar în cadrul aceluiaşi concept, o marjă de posibilităţi, date în primul rând de gândirea creatoare, de competenţa şi responsabilitatea decidentului politic şi a planificatorului strategic. Uriaşul volum de gândire strategică şi de muncă încorporat în noile documente (strategii, doctrine, regulamente, instrucţiuni, metodologii) dovedeşte cu prisosinţă că instituţiile care se implică şi trebuie să fie implicate în procesul de gestionare militară şi civil-militară a crizelor şi conflictelor dispun de un semnificativ potenţial de gândire şi de acţiune în planul analizei, definirii, identificării, cunoaşterii şi înţelegerii fenomenului crizelor şi conflictelor armate şi, pe această bază, şi pe cel al conceperii şi desfăşurării pregătirii pentru misiuni specifice, iar rezultatele din teatre confirmă pe deplin această afirmaţie.

CONCLUZII

1. Crizele de la începutul secolului al XXI-lea sunt de natură complexă, preponderent politico-militare, dar pe un suport economic, în condiţiile creşterii decalajelor şi multiplicării ameninţărilor asimetrice. Ele afectează, deopotrivă, atât ţările dezvoltate, cât şi ţările sărace, care se confruntă, în plus, cu războaie frontaliere, foamete, malnutriţie şi cu lipsa acută a locurilor de muncă.

2. Crizele nu sunt doar efecte ale unor disfuncţii de sistem sau de proces, care necesită şi determină schimbări radicale pentru supravieţuirea sistemului şi continuare a procesului, ci şi căderi sau scăderi alarmante, lipsuri acute, degradări semnificative ale resurselor, relaţiilor şi proceselor care identifică, justifică şi cuantifică condiţia umană, societatea şi entităţile în care trăiesc oamenii.

3. Cele mai periculoase crize sunt încă cele declanşate pe falia strategică a Orientului Mijlociu, în Caucazul de Nord, în Asia Centrală şi în Afganistan, întrucât ele se îmbină şi se combină cu acţiuni teroriste efectuate nu doar în spaţiile conflictuale, ci pe întreaga planetă şi, mai ales, pe teritoriile ţărilor occidentale şi ale ţărilor care fac parte din coaliţia antiteroristă.

4. Procesul de gestionare a crizelor şi conflictelor este îngreunat de starea de haos care persistă încă pe planetă după încheierea Războiului Rece, de decalajele economice foarte mari, de proliferarea criminalităţii frontaliere şi transfrontaliere economico-financiare, a traficului de droguri, de arme şi de carne vie, precum şi de existenţa şi persistenţa unor regimuri politice totalitare, generatoare de crize, conflicte şi terorism, dar şi de degradarea semnificativă a mediului, de încălzirea planetei şi de o activitate geofizică intensă şi periculoasă.

5. Pericolele, ameninţările, provocările, tensiunile şi riscurile asociate acestora (asumate, întâmplătoare sau impuse) fac parte din dinamica vieţii oamenilor, din dinamica vieţii umane, există şi vor exista cât va exista lumea. Ele sunt foarte greu de identificat, întrucât au determinaţii complexe. Cu toate acestea, procesul de investigare, cunoaştere şi

ameliorare a lor este continuu, absolut necesar şi preocupă în cel mai înalt grad societatea omenească.

6. Riscurile, înţelese ca asumare a pericolelor şi ameninţărilor existente, sunt numeroase – atâtea riscuri câte activităţi omeneşti – şi, în cvasitotalitatea lor, afectează sau pot afecta, într-o formă sau alta, siguranţa individuală şi colectivă a oamenilor, securitatea lor economică, socială, culturală, politică, informaţională, psihologică etc., ca şi securitatea statelor şi a sistemelor societale.

7. Riscurile viitoare, ca şi confruntările viitoare, vor fi cele din sfera entităţilor civilizaţionale, entităţi care se vor identifica din ce în ce mai mult cu sistemele de valori care le definesc şi cu interesele care le exprimă şi le stabilesc locul şi rolul în arealul internaţional. Deja această tendinţă se simte şi în interiorul ţărilor, la nivelul etniilor care devin din ce în ce mai reticente la naţionalismul statal, deşi acţiunile lor frecvente de individualizare şi chiar de separare de statele de tip naţional sau federal se înscriu în acelaşi spectru şi au aceleaşi determinaţii naţionaliste.

8. Sistemele valorilor-suport ale etniilor au o importanţă extrem de mare în identificarea şi definirea factorilor generatori de crize şi de conflictualitate. Se constituie din valorile care ţin de etnogeneză, de cultură, de obiceiuri şi tradiţii, de limbă, religie, de modul de percepţie (înţelegere, considerare, atitudine) şi de reprezentare a spaţiului originar şi a celui real (în situaţia când acestea nu coincid), de modul de trai şi de o anume psihologie colectivă. Aceste sisteme definesc identitatea fiecărei etnii, dau dimensiunea ontologică a acesteia şi constituie pilonii ei de rezistenţă, rădăcinile ei. Astfel de valori nu pot fi nici eludate, nici distruse. Ele sunt un dat, sunt imuabile şi definesc vocaţia fiecărei etnii şi ceea ce o diferenţiază de celelalte, ceea ce o particularizează. Investigarea sistemelor de valori ale etniilor este foarte importantă, întrucât asigură cunoaşterea profundă a izvoarelor, identificarea structurilor şi determinărilor ancestrale şi a reperelor fundamentale ale vocaţiei, ale destinului acestor etnii, decelând, în procesul complicat al devenirii acestora, condiţionările genetice de cele ale mediului geografic, cosmic, demografic şi social. Sistemele de valori nu gerează crize şi conflictualitate, ci, dimpotrivă, fac parte totdeauna şi dintotdeauna din structura de rezistenţă a unităţii acestei lumi, care va fi mereu o unitate în diversitate. Interesele sunt cele care generează nu doar acţiune, ci şi conflictualitate. Pentru că, de cele mai multe ori, acţiunii îi este asociată, ab initio, diversitatea, contrarietatea, contradicţia, şi chiar conflictualitatea.

9. Fenomenul diferendelor etnice – ca una dintre cauzele cele mai profunde, cele mai complicate şi mai complexe ale crizelor şi conflictelor armate – este răspândit în aproape toate zonele mari ale lumii şi îndeosebi în cele de confluenţă între culturi şi între mari unităţi civilizaţionale. El are însă, în prezent, câteva zone active în Africa, America Latină, în Spania, în Marea Britanie, în Caucaz, în Balcani, în Indonezia şi, într-o anumită formă, chiar în ţări foarte dezvoltate cum sunt Franţa, Italia şi Statele Unite ale Americii. Zona Balcanilor şi cea a Caucazului intră în spaţiul strategic de interes imediat pentru România. Nu există lideri mondiali ai confruntărilor etnice. Există însă o bună comunicare între zonele conflictuale şi, în acest sens, experienţa dobândită în exercitarea presiunilor asupra statelor naţionale sau altor etnii este folosită de cei interesaţi. Confruntările etnice pot constitui un veritabil „cal troian" pe care anumite cercuri interesate l-ar putea folosi (şi îl folosesc) pentru grăbirea sfârşitului epocii naţiunilor. Dar, în anumite condiţii, acesta se poate transforma şi într-un bumerang.

10. Fenomenul etnic nu este neapărat o reacţie la globalizare. Mai degrabă acesta are o existenţă de sine stătătoare cu conotaţii complexe: istorice, culturale etc., dar mai ales economice. Se poate observa cu uşurinţă că, acolo unde problemele economice şi sociale sunt rezolvate la un nivel mulţumitor, fenomenul etnic nu are manifestări conflictuale. Dimpotrivă, acesta poate constitui un „motor" al societăţii integrate naţional, zonal etc. Dar bunăstarea şi rezolvarea problemelor economice nu reprezintă singura modalitate de prevenire a crizelor complexe şi mai ales a diferendelor etnice. Buna condiţie materială poate estompa pentru o vreme tensiunile dintre interesele etniilor sau ale altor grupuri comunitare, dar nu le poate rezolva. Prevenirea diferendelor, crizelor şi conflictelor presupune un spectru mult mai larg de acţiuni care nu ţin neapărat de o strategie economică sau de una culturală, de vreme ce astfel de diferende au, în general, cauze complexe, istorice, culturale, teritoriale, inclusiv politice. Cauzele diferendelor etnice se află în confruntarea de interese, nu de valori. Interesele etniilor se sprijină pe aceste sisteme de valori, dar nu rezultă nemijlocit din ele, nu sunt o expresie directă, intempestivă a acestora. Interesele lor sunt un produs al cerinţelor de a trăi şi a se afirma în spaţiul geografic unde se află, acceptând, punând la îndoială sau negând formaţia statală în care sunt integrate sau incluse. Modalităţile prin care se exprimă interese etniilor nu sunt totdeauna foarte clare. De cele mai multe ori, ele sunt camuflate înapoia unor cereri aparent legitime pentru respectarea drepturilor omului, drepturilor minorităţilor, acordarea a tot felul de autonomii etc. În afară de unii reprezentanţi ai minorităţii maghiare, n-a mai

exprimat nimeni din rândul etniilor din România vreun punct de vedere prin care să se susţină federalizarea ţării, autonomizarea sau enclavizarea unei zone sau renunţarea la prevederea constituţională potrivit căreia ţara noastră este un stat naţional şi unitar.

11. Interesele generale ale etniilor din România se identifică, în marea lor majoritate (sau, oricum, nu sunt în flagrantă contradicţie), cu cele ale statului de drept şi ţin de realizarea şi menţinerea securităţii economice, sociale şi culturale individuale şi colective, a bunăstării personale a fiecăruia, de prevenirea crizelor şi conflictelor de orice fel. Interesele individuale sunt, desigur, felurite; dar, în România, ele nu depăşesc pe cele care ţin de satisfacerea trebuinţelor de viaţă, securitate personală şi colectivă, informaţie, cultură, educaţie şi personalitate.

12. Interesele particulare (comunitare, de grup) ale etniilor şi ale unor grupuri de interese nu ţin numai de păstrarea identităţii etnice, confesionale sau economice a fiecăreia şi afirmarea, în dialogul social şi în cel al convieţuirii, a valorilor proprii. Particular, pentru etniile şi comunităţile importante ca volum în România, în afară de cea a ţiganilor, este faptul că sunt foarte puternic susţinute şi permanent influenţate de unele dintre ţările vecine, nu numai în ceea ce priveşte păstrarea şi afirmarea identităţii etnice, ci şi în ceea ce priveşte poziţia şi atitudinea acestora în şi faţă de statul din care fac parte. Aşadar, interesele particulare ale unora dintre etniile din România nu sunt doar ale lor, ci exprimă, nolens volens, şi o susţinere a intereselor ţării de origine.

13. Din analiza problemelor şi intereselor minorităţilor etnice din România, nu rezultă că, pe termen scurt, ar apărea riscuri majore cu privire la securitatea naţională. Totuşi, în anumite împrejurări – tensionarea situaţiei în zonă, crearea unor probleme interne economice şi sociale grave în România şi deteriorarea imaginii internaţionale a României -, este posibil să apară presiuni mari şi poziţii tranşante exprimate de Ungaria şi chiar de unele structuri ale UDMR de federalizare a României sau chiar de desprindere forţată, impusă de anumite forţe, inclusiv cu colaborarea unor structuri internaţionale, a Transilvaniei sau a unei părţi din aceasta. Şi chiar dacă un astfel de lucru nu se poate întâmpla atât de uşor, întrucât Europa nu se mai află în situaţia din 1940, nu înseamnă că o astfel de problemă nu se poate pune, că ameninţările cu privire la dezmembrarea statului român nu există.

14. Deşi România este o ţară stabilă, generatoare de stabilitate şi securitate, membră NATO şi, de la 1 ianuarie 2007, a Uniunii Europene, nu este exclus ca, în anumite conjuncturi nefavorabile şi datorită unei situaţii economice precare, să se declanşeze unele crize de natură politică, etnică, economică şi socială, pe fondul cărora să prolifereze, în continuare, criminalitatea, traficul şi tranzitul de droguri, de persoane şi chiar de arme, ceea ce ar crea dificultăţi în securizarea frontierei, în siguranţa cetăţeanului, proprietăţii şi instituţiilor şi în îndeplinirea obiectivelor desăvârşirii integrării europene.

BIBLIOGRAFIE

Lucrări de specialitate

1. General dr. Mircea Mureşan, general de brigadă (r) dr. Gheorghe Văduva, *Războiul viitorului, viitorul războiului*, ediţia a II-a, Editura Universităţii Naţionale de Apărare „Carol I“, Bucureşti 2006.
2. Jean-Louis Dufour, *Crizele internaţionale, de la Beijing (1900) la Kosovo* (1999), Corint, Bucureşti, 2002.
3. Pierre M. Gallois, *Les paradoxes de la mere des batailles*, www.stratisc.org., Françoise Géré, *Les Etats-Unis, puissance planetaire*, La lettre de la FEDN, nr. 3, 1991 şi *Les lauries incertains*, Stratégic et politique militaire des Etats-Unis, 1980-2000. FEDN, 1991, PP 370-380, Salinger.
4. Gleick, *La Théorie du chaos*, Glossaire.htm
5. Carl von Clausewitz, *Despre război*, Editura Militară, 1986.
6. *România şi tratatele internaţionale*, Editura Militară, Bucureşti, 1972.
7. Universitatea Naţională de Apărare, Centrul de Studii Strategice de Apărare şi Securitate, *Acţiuni militare post-conflict*, Editura UNAp., Bucureşti, 2004.
8. *Traité établissante une Constitution pour l'Europe*, Internet, Constitution Européenne.pdf
9. Centrul de Studii Strategice de Apărare şi Securitate, *Determinări ale viitorului sistemelor de securitate*, Editura Universităţii Naţionale de Apărare, Bucureşti, 2004.
10. Mircea Mureşan, Gheorghe Toma, *Provocările începutului de mileniu*, Editura Universităţii Naţionale de Apărare, 2003.
11. General Vasile Paul, *Războiul secolului al XXI-lea*, Editura Militară, 1998.
12. Teodor Frunzeti, *Tipuri de războaie în epoca contemporană*, Editura A.I.S.M., Bucureşti, 1996.

13. *** *Concepte ale strategiilor militare contemporane*, Editura Militară, Bucureşti, 1988.

14. *** *Actualitatea strategiei*, Editura Sitech, Craiova, 1998.

15. *** *Războiul spaţial,* Editura O.I.D., Bucureşti, 1986.

16. Centrul de Studii Strategice de Securitate, *Strategia integrală*, Bucureşti, 2003.

17. Ilie Schipor, *Războiul din Golf*, Editura A.I.S.M., Bucureşti, 1991.

18. Gheorghe Văduva, S*trategie militară pentru viitor*, Editura Paideia, 2003.

19. Centrul de Studii Strategice de Securitate, *Terorismul. Dimensiune geopolitică şi geostrategică. Războiul terorist. Războiul împotriva terorismului*, Editura Academiei de Înalte Studii Militare, Bucureşti, 2002..

20. General de brigadă (r) dr. Gheorghe Văduva, S*trategia acţiunilor rapide*, Editura Academiei de Înalte Studii Militare, Bucureşti, 2002.

21. Emil Străinu, *Războiul geofizic*, Editura Academiei de Înalte Studii Militare, Bucureşti, 2002.

22. Bârsan, Vasile, *Masacrul inocenţilor. Războiul din Moldova din 1 martie - 29 iulie 1992*, Bucureşti, Editura Fundaţiei Culturale Române, 1993.

23. Serebrian, Oleg, Politosfera, Chişinău, Editura Cartier, 2001.

24. Şuhan, Stela, Cojocaru, Natalia; *Memoria colectivă şi construcţii identitare în Transnistria*, Chişinău, 2002.

25. Greg Wilcox, Gary Wilson, *Military response to Fourth Generation Warfare in Afghanistan*, conferinţa din 5 mai 2002.

26. Samuel P. Huntington, 1997, *The Clash of Civilizations the Remaking of World Order*. Simon & Schuster.

27. *Prague Summit Declaration Issued by the Heads of State and Government participating in the meeting of the North Atlantic Council in Prague on 21 November 2002*, www.nato.int.

28. Zbigniew Brzezinski, *America şi Europa: Realităţi vechi, probleme noi*, în publicaţia „Casa NATO occasional papers“ nr. 1 / 2003.

29. Prof. Rik COOLSAET, *A European Security Concept for the 21 st Century*, în „Diplomatic News“, nr. 14, dec. 2003 - ian. 2004.

30. B. Bender, *USAF seeks air-dropped non-lethal weapons*, în „Jane's Defense Weekly“, 24.3.1999.

31. Collet, *Des armes non létales pour quelle stratégie?*, în „Revue militaire suisse“, n° 10, 1999.

32. D. Eshel, *Israel investigates non-lethal options*, în „Jane's Intelligence Review“, September 2001.

33. N. Lewer, S. Schofield, *Non-Lethal Weapons for UN Military Operations,* în International Peacekeeping, vol. 4, 1997.

34. Mulholland, *Laser Device May Provide U.S. Military Nonlethal Option*, în „Defense News“, 1999.

35. M. Sirak, *US DoD considers testing non-lethal energy weapon*, în „Jane's Defense Weekly“, 2001.

36. S. Wright, *Hypocrisie des armes non létales*, în „Le Monde diplomatique“, décembre 1999.

37. Marc Filterman, *Les armes de l'ombre. Des tempets pas naturelles*…, Edition Carnot.

38. Jonathan M. House, *Combined Arms Warfare in the Twentieth Century*, University Press of Kansas, 2001.

39. David S. Alberts, John J. Garstka şi Frederick P. Stein, *Network Centric Warfare: Developing and Leveraging Information Superiority*, Ediţia a 2-a (revizuită), CCRP, februarie 2000.

40. Kishore Sengupta şi Carl R. Jones, *Created Structures for Network-Centric Warfare: Perspectives from Organization Theory*, http:/www.dodccrp.org.

41. Robert K. Akerman, *Military Crystal Ball Partends Network Centric Supremacy*, în revista Signal, 2001.

42. John Arquilla, David Ronfeldt, *Networks and Netwar*, RAND, Los Angeles, 2001.

43. General de brigadă prof. univ. dr. Onişor, Constantin, *Teoria strategiei militare*, Editura Academiei de Înalte Studii Militare, Bucureşti, 1999.

44. General de brigadă prof. univ. dr. Constantin Onişor, *Tendinţe actuale ale strategiei militare româneşti*, în volumul *Strategia militară românească în epoca modernă,* Editura Nummus, Bucureşti, 1999.

45. General de brigadă dr. Vasile, Paul, *Războiul mileniului trei*, Editura D.B.H, Bucureşti, 2000.

46. Grozea, Traian, *Eseu despre strategia apărării*, Editura Militară, 1976.

47. Grozea, Traian, *Tendinţe, orientări, controverse în strategiile militare contemporane,* Editura Militară, Bucureşti, 1991.

48. Olteanu, Constantin, *Coaliţii politico-militare. Privire istorică*, Editura Fundaţiei *România de mâine*, 1996.

49. Hegel, Georg Wilhelm Friedrich, *Principiile filosofiei dreptului*, Editura Academiei Române, Bucureşti, 1969.

50. Beaufre, André, *Introducere în strategie. Strategia acţiunii*, Editura Militară, Bucureşti, 1974.

51. Beaufre, André, *Strategie pentru viito***r**, Editura Militară, Bucureşti, 1991.

52. Francart, Loup, *Moral et motivational dans les operation exterieurs***,** La revue internationale et strategique, nr. 38, 2000, p. 28.

53. Hart, Liddell, *Strategia. Acţiunile indirecte*, Editura Militară, Bucureşti, 1986.

54. Earle, Edward Mead, *Makers of Strategy*, 1943.

55. Gallie W.B**.***, Philosophers of Peace and War,* Cambridge University Press, Cambridge,1978.

56. Pieri, Piero, *Guerra e politica negli scrittori italiani*, Milan, Mondadori, 1975.

57. Reysset, Pascal et Widemann Thierry, *La Pensée stratégique,* Paris, Presses universitaires de France, Que sais-je ?, 3245, 1997.

58. Hoffmann, Stanley, *Gulliver's troubles, or the setting of american foreign policy*, McGraw-Hill, New York, 1968.

59. Palade, T.S., *Rezervaţia de îngeri*, Editura SYLVI, Bucureşti, 2001.

60. Huntington Samuel P., Superputerea solitară, în Foreign Affairs/New York Times Syndicate*, 1999.*

61. Cartier Raymond, *La seconde guerre mondiale*, Larousse, Paris-Match, Paris.

62. *Dictionaire de la langue francaise*. Encyclopedie, noms communns, noms propres, 1995.

63. Văduva, Gheorghe, *Nori pentru mileniul trei. Eseu de geostrategie*, Editura Naţional, Bucureşti, 1998.

64. *La guerre limitée*, Stratégique, n. 54, 1992-2.

65. Huntington, Samuel P., *The Soldier and the State. The Theory and Politics of Civil Military Relations*, The Belknap Press of Harvard University Press, Cambridge.

66. Krepinevich, Andrew F.*, Cavalry to Computer. The Pattern of Military Revolutions*, The National Interest*,* automne 1994.

67. Dockery, John T. et Woodcock A.E.R., *The Military Landscape***,** Woodhead, Cambridge, 1993.

68. Freund, Julien, *Sociologie du conflit***,** Presses universitaires de France, Paris, 1980.

69. James, Glenn E., *Chaos Theory. The Essentials for Military Applications*, Naval War College, Newport Papers 10, Newport, 1996.

70. Rapoport, Anatol, *Combats, débats et jeux*, Dunod, Paris, 1967.

71. Dunningan, James F.*, How to Make War. A Comprehensive Guide to Modern Warfare for the Post-Cold War Era,* William Morrow, New York, 1993.

72. Asprey, Robert, *War in the Shadows : the Guerrilla in History,* Garden City, 1975.

73. Baumann, Robert F., *Russian-Soviet Unconventional Wars in the Caucasus, Central Asia and Afghanistan,* Fort Leavenworth, Combat Studies Institute, Leavenworth Papers 20, 1993.

74. Beaufre, André (général**),** *La Guerre révolutionnaire,* Fayard, Paris, 1972.

75. Bodin, Michel, *L'aide de la Chine au Viêt-Minh (1947-1954),* Guerres mondiales et conflits contemporains, 187, Juillet 1997.

76. Bugeaud (maréchal), *La Guerre des rues et des maisons,* Jean-Paul Rocher éditeur, Paris, 1997.

77. Callwell, Charles E., *Petites guerres,* ISC-Économica, Bibliothèque stratégique, Paris, 1998.

78. Cann, John P., *Counterinsurgency in Africa. The Portuguese Way of War 1961-1974*, Greenwood Press, Westport-Londres, 1997.

79. Dassé, Martial, *Les Guérillas en Asie du Sud-Est. Les stratégies de la guerre asiatique*, FEDN-L'Harmattan, Peuples et stratégies, Paris, 1993.

80. O'Ballance, Edgard, *Afghan Wars 1839-1992,* Brassey's, Londres, 1993.

81. Regaud, Nicolas, *Le Cambodge dans la tourmente. Le troisième conflit indochinois 1978-1991,* FEDN-L'Harmattan, Peuples et stratégies, Paris, 1992.

82. Chaliand, Gérard, *Terrorisme et guérillas,* Flammarion, Paris, 1985.

83. Afheldt, Horst, *Pour une défense non-suicidaire en Europe*, La Découverte, Paris, 1985.

84. Chaliand, Gérard (dir.), *La Persuasion de masse. Guerre psychologique, guerre médiatique,* Laffont, Paris, 1992.

85. Corr, Edwin G. et Sloan Stephen (eds), *Low Intensity Conflict. Old Threats in a New World***,** Westview, Boulder, 1992.

86. Falkensath, Richard A., Newman Robert D. et Thayer Bradley A., *America's Achille's Heel. Nuclear, Biological and Chemical Terrorism and Covert Attack,* The MIT Press, Cambridge-Londres, 1998.

87. Géré, François, *La Guerre psychologique,* ISC-Économica, Bibliothèque stratégique, Paris, 1997.

88. Mandl, Martin, *La place du conflit de basse intensité dans le débat stratégique américain,* Stratégique, 62, 1996-2.

89. Mandron, Guy**,** *La Décolonisation armée contemporaine (et ses conséquences)***,** Paris, L'Harmattan, 1995.

90. Mellon, Christian, Muller Jean-Marie et Semelin Jacques, *La Dissuasion civile*, Paris, FEDN, Les Sept Épées 37, 1985.

91. Brzezinski, Zbigniew, *Game Plan. Geostrategic Framework for the Conduct of the US-Soviet contest,* the Atlantic Monthly Press, New York, 1986.

92. Brzezinski, Zbigniew, *Le Grand échiquier,* Bayard éditions, Paris,1997.

93. Coutau-Bégarie, Hervé, *Géopolitique théorique et géopolitique appliquée en Amérique latine,* Hérodote*,* 1990-2.

94. Dalby, Simon, *American Security Discourse : the Persistence of Geopolitics*, Political Geography Quarterly*,* avril 1990.

95. Antonsich, Marco, *De la Geopolitik à la Geopolitics, Transformation idéologique d'une doctrine de puissance*, Stratégique*,* 60, 1995-4.

96. Gallois, Pierre-Marie (général), *Géopolitique. Les voies de la puissance,* Paris, FEDN-Plon, 1990.

97. Lacoste Yves, *L'Occident et la guerre des Arabes*, Hérodote*,* 60-61, 1991-2/3.

98. Von Lohausen, Jordis*, Les Empires et la puissance. La géopolitique aujourd'hui,* Le Labyrinthe, Paris, 1996.

99. Luttwak. Edward N., *From Geopolitics to Geoeconomics. Logic of Conflict, Grammar of Commerce,* The National Interest*,* été 1990.

100. Mackinder. Halford J., *Le pivot géographique de l'histoire*, 1904, Stratégique*,* 55, 1992-3.

101. Mackinder, Halford J., *Une vision globale du monde pour la conquête de la paix*, 1943, Stratégique*,* 57, 1995-1.

102. Acharya, Amitav, *US Military Strategy in the Gulf*, Routledge, Londres-New York, 1989.

103. Kemp, Geoffrey et Harkavy Robert E., *Strategic Geography and the Changing Middle East*, Brookings Institution – Carnegie Endowment for International Peace, Washington, 1997.

104. Berkowitz, Bruce D. et Goodman Allan E., *Strategic Intelligence for American National Security,* Princeton University Press, Princeton, 1991.

105. http://www.military-information-technology.com/article.cfm?DocID=282

106. www.fas.org/spp/starwars/program/BMC2.htm.

107. *Intelligence Online* nr. 485 din 8 octombrie 2004.

108. B. Bender, *"USAF seeks air-dropped non-lethal weapons"*, Jane's Defense *Weekly*, 24.3.1999.

109. C. M. Brinkley, *"Groups Consider Field Applications For Human Zapper"*, Defense News, 30.07.2001.

110. Collet, *"Des armes non létales pour quelle stratégie ?",* Revue militaire suisse, n° 10, 1999.

111. D. Eshel, *"Israel investigates non-lethal options",* Jane's Intelligence Review, September 2001.

112. R. Haug, *"Armes non létales. Armes et moyens dits "non mortels" : aspects liés à la politique de maîtrise des armements",* Bulletin SIT, 1/1999.

113. *"Il punto sullo sviluppo dei sistemi d'arma non letali",* Rivista italiana difesa, septembre 1999.

114. Lavarini, *Vaincre sans tuer - du silex aux armes non létales*, Paris, Stock, 1997 .

115. N. Lewer, S. Schofield, *Non-Lethal Weapons : A Fatal Attraction ? Military Strategies and Technologies for 21st Century Conflict,* Londres, Zed Books, 1997.

116. N. Lewer, S. Schofield, *"Non-Lethal Weapons for UN Military Operations"*, International Peacekeeping, vol. 4, 1997.

117. L. Mampaey, *"Les armes létales : une nouvelle course aux armements"*, in: Les Etats-Unis s'en vont-ils en guerre ?, M. Schmitz, éd., Bruxelles, Groupe de recherche et d'information sur la paix et la sécurité/Complexe, 2000.

118. Mulholland, *"Laser Device May Provide U.S. Military Nonlethal Option"*, Defense News, 1999.

119. M. Sirak, *"US DoD considers testing non-lethal energy weapon"*, Jane's Defense Weekly, 2001.

120. S. Wright, *"Hypocrisie des armes non létales"*, Le Monde diplomatique, décembre 1999.

121. Marc Filterman, *Les armes de l'ombre. Des tempets pas naturelles*…, Edition Carnot.

122. Jonathan M. House, *Combined Arms Warfare in the Twentieth Century*, University Press of Kansas, 2001.

123. Ministerul Administraţiei şi Internelor, *Principii şi elemente ale Concepţiei de realizare a ordinii şi siguranţei publice,* Bucureşti, 2005.

Surse Internet

124. www.monde-diplomatique.fr/ , Francis Pisani, *Une nouvelle doctrine militaire américaine. Guerre en réseaux contre un ennemi diffus*, Le monde diplomatique, juin 2002.

125. www.infoguerre.com, 13-01-2004, François-Bernard Huyghe, *Quatrième guerre mondiale ou guerre de quatrième génération.*

126. http://www.nato.int/docu/pr/2004/p04-096f.htm , *Communiqué du Sommet d'Istanbul*, 28 iunie 2004.

127. Internet. www.HAARP, Carol Sterritt, *HAARP, Chemtrails, et nouvelles technologies de guerre.*

128. www.stratisc.org, Jean-Marc de Giuli Félix Faucon, *Les champs d'angagements futurs.*

129. http://www.onr.navy.mil/media/article.asp?ID=20 , *Apporter la largeur de bande au champ de bataille***,** 16 ianuarie 2003.

130. http://www.european-security.com/index.php?id=5160 , Christophe Kaiser, *NCW/NCO : Un concept décisif pour l'avenir*, februarie 2005.

131. http://www.nwc.navy.mil/pres/speeches/ccrp2_.htm (9 juillet 2002), Cebrowski, Arthur K. Guerre Réseau-Centrale: une réponse militaire naissante à l'âge de l'information . Newport, RI: Université Navale De Guerre. Recherche de commande et et technologie, 29 juin 1999.

132. www.HAARP, Carol Sterritt, HAARP, Chemtrails, et nouvelles technologies de guerre.

133. www.monde, Ignation Ramonet, *Antiterrorisme* şi documentul intitulat *Rapport de l'International Pen, «Antiterrorisme, écrivains et liberté d'expression »*, Londra, noiembrie 2003.

134. http://www.otan.nato.int, *Declaraţia Consiliului Atlanticului de Nord asupra terorismului*, 2 aprilie 2004.

135. www.stratisc.org, Hubert-Cyprien Fabre, *Le grand echiquier, de Zbigniew Brzezinski.*

136. www.terrorisme.net/p/articole_80, Mark Baker, *Guerre contre le terrorisme: bilan contrasté de l'année 2003.*

137. http://www.azi.md/neuws.ID=29819, Bogatu, Petre, *Sub umbrela NATO.*

138. http://www.studiidesecuritate.ro/, Dr. Dungaciu, Dan, *OSCE şi Republica Moldova.*

139. http://www.studiidesecuritate.ro/securitate_regional_nr.4, Gribincea, Mihai, Ţăranu, Anatol, *Repere ale prezenţei trupelor ruse în Republica Moldova*.

140. http://www.azi.md./, Moraru, Victor, *La Republique de Moldova a la recherche des voies vers la stabilite et la securite de la region dans le contexte des relationes entre l'OTAN et la Rusie*.

141. http://www.azi.md./neuws.ID=28995, Basarov, Boris, *Regiunea Basarabia - Transnistria: perspective de integrare în NATO*.

ANEXE

Anexa nr. 1
Pericole, ameninţări, efecte, riscuri

DOMENII		PROVOCĂRI, PERICOLE, AMENINŢĂRI	EFECTE. RISCURI IMPLICITE (IMPUSE, ASUMATE, ASOCIATE)		
			Economice	Social-culturale	Militare
GLOBALE		- Proliferarea armelor de distrugere în masă şi a mijloacelor chimice, biologice, radiologice şi nucleare (CBRN), cu efecte în toate planurile şi mari riscuri;	- Crearea şi dezvoltarea unei economii a proliferării ADM; - Riscul unor concurenţe şi confruntări în tehnologii ADM şi CBRN.	- Presiuni şi pericole imense; - Nesiguranţă şi teamă; - Formarea şi proliferarea unei culturi a riscului nuclear grav.	- Pericolul şi riscul (asumat şi impus) al unei confruntări nucleare sau cu mijloace CBRN - Cheltuieli foarte mari.
		- Adâncirea decalajelor economice, tehnologice şi informaţionale, accentuarea sărăciei şi a faliilor strategice între lumea bogată şi lumea săracă, între Orientul Mijlociu şi Occident, între diferite categorii de interese, care generează totdeauna concurenţă, bătălii pentru resurse şi pentru pieţe, crize şi conflicte	- Conflictualitate economică permanentă între lumea bogată şi lumea săracă; - Infracţionalitate economică şi financiară.	- Inegalitate socială, - Accentuarea sărăciei şi a discrepanţelor sociale; - Infracţionalitate socială	-Accentuarea decalajelor tehnologice şi informaţionale; - Polarizare militară tehnologică; - Asimetrie militară.
		- Proliferarea conflictualităţii frontaliere sau ce ţine de frontiere, acces la resurse, poziţii geostrategice şi teritorii, care se exprimă mai ales în efortul politic disperat al unor entităţi etnice mai mari sau mai mici de recunoaştere internaţională şi de constituire a unor state politice în arealul pe care-l consideră că le aparţine de drept	- Conflictualitate economică şi financiară; - Proliferarea economiei subterane şi a criminalităţii economico-financiare transfrontaliere	- Inegalitate socială; - Anomie socială - Conflictualitate socială; - Infracţionalitate.	Crearea unor mari discrepanţe în ceea ce priveşte poziţionarea forţelor, credibilitatea şi implicarea factorului militar.

	- Proliferarea conflictualităţii interetnice, interrasiale, interreligioase care generează conflicte confesionale, rasiale şi sociale, atât interne (între religiile de bază şi diferite secte, între rase), cât şi între diferite interese care capătă conotaţii religioase, rasiale sau sociale. Acest tip de conflictualitate duce la fundamentalism religios, de tipul fundamentalismului islamic, dar nu numai, întrucât aproape fiecare religie are şi o latură care exacerbează doctrina (fundamentalismul, ca şi islamismul, este de sorginte politică), la conflict rasial şi la conflicte sociale grave	- Accentuarea discrepanţelor economice; - Aservirea economiei şi finanţei unor interese de grup; - Criminalitatea economico-financiară pe fond etnic, religios sau rasial.	- Segregare; - Anomie socială; - Fragmentare excesivă; - Conflictualitate; - Nesiguranţă.	- Apariţia unor grupări (forţe) paramilitare; - Pericolul unor confruntări civile; - Dezvoltarea ameninţărilor asimetrice de sorginte etnică, religioasă sau rasială.
	- Dezvoltarea grupărilor şi reţelelor teroriste şi posibilul acces al acestora la unele mijloace CBRN şi la unele sisteme perfecţionate de arme, precum şi la alte categorii de mijloace, inclusiv psihologice şi mediatice	- Proliferarea economiei subterane şi a unor reţele de spălare a banilor; - Nesiguranţă economică şi financiară.	- Multiplicarea ameninţărilor sociale; - Segregare; - Infracţionalitate; - Anomie.	- Proliferarea atacurilor teroriste armate; - Război împotriva terorismului.
	- Dezvoltarea altor tipuri de provocări, pericole şi ameninţări disimetrice (disproporţionate) şi asimetrice (exploatarea vulnerabilităţilor reciproce), care menţin şi proliferează, până la saturaţie (anxietate generală) o stare de tensiuni, de teamă şi de nesiguranţă individuală, socială, economică şi chiar politică	- Segregare economică; - Decalaje imense; - Criminalitate economico-financiară; - Bătălie pentru resurse şi pieţe.	- Inegalitate socială; - Nesiguranţă; - Anomie; - Neîncredere; - Conflictualitate.	- Disproporţiona-litate militară; - Centre de putere şi influenţă; - Război disimetric; - Război asimetric; - Mercenariat; - Privatizarea unor armate; - Conflictualitate militară gravă.

ECONOMICE	Interne	- Degradarea, ineficienţa, scăderea drastică a producţiei sau subminarea unor ramuri ale economiei naţionale	- Creşterea dependenţei economice şi imposibilitatea parării unor crize - Creşterea riscului economic.	- Înrăutăţirea condiţiilor de viaţă; - Creşterea şomajului - Imposibilitatea rezolvării unor situaţii sociale	- Scăderea potenţialului tehnic; - Dependenţa prea mare de factorul economic şi tehnologic exterior.
		- Proliferarea economiei subterane	- Scăderea puterii economice a statului - Micşorarea surselor de buget - Deteriorarea echilibrului economic.	- Creşterea gradului de insecuritate socială; - Criminalitate, lume interlopă	- Implicaţii economice şi tehnologice; - Implicaţii în ceea ce priveşte calitatea personalului selectat.
		- Prejudicierea unor sectoare de importanţă strategică (industria de apărare)	- Scăderea potenţialului economic şi a posibilităţii trecerii utile de la economia de pace la cea de război - Creşterea dependenţei de industria de armament a altor state - Deteriorarea condiţiei producătorului român de armamente performante.	- Scăderea numărului de locuri de muncă - Nesiguranţă socială, sentiment de insecuritate naţională.	- Creşterea peste limita admisă a dependenţei de importuri; - Imposibilitatea procurării mijloacelor necesare datorită lipsei banilor.
		- Nesiguranţa proprietăţii	- Nesiguranţa economică - Scăderea producţiei.	Creşterea gradului de insecuritate individuală, colectivă şi socială.	- Posibilitatea solicitării armatei să participe la acţiuni poliţieneşti de protecţie a proprietăţii. - Implicaţii asupra potenţialului militar.

		- Devalorizarea monedei naţionale - Slăbirea sistemului bancar - Creşterea datoriei publice - Neîncrederea populaţiei în sistemul bancar - Politici economice nerealiste şi neadecvate împrejurărilor, exigenţelor momentului	- Inflaţie, efecte economice grave; - Scăderea drastică a capitalului românesc pe piaţa financiară internă - Scăderea potenţialului economic.	- Instabilitate socială; - Scăderea puterii de cumpărare; - Creşterea şomajului.	- Efecte negative în realizarea programului de dotare cu mijloace moderne; - Implicaţii în planul protecţiei sociale a personalului.
	Extern e	- Blocarea (limitarea, diminuarea) creditelor externe - Blocarea (limitarea, diminuarea) accesului la sursele de materii prime deficitare pentru economia naţională - Blocarea (limitarea, diminuarea accentuată) a accesului la tehnologii moderne	- Îngreunarea procesului de retehnologizare şi de punere în operă a unor programe naţionale de dezvoltare; - Scăderea randamentului economiei.	- Creşterea şomajului; - Sporirea emigraţiei; - Creşterea insecurităţii; - Mişcări sociale.	- Scăderea potenţialului industriei de apărare; - Imposibilitatea dotării cu mijloace performante.
		- Lipsa sau diminuarea prezenţei investitorilor străini	- Slăbirea finanţării şi, deci, diminuarea numărului de unităţi productive; - Pierderea pieţelor; - Scăderea PIB etc.	- Creşterea şomajului; - Sporirea emigraţiei; - Creşterea insecurităţii; - Mişcări sociale.	- Scăderea potenţialului industriei de apărare; - Imposibilitatea dotării cu mijloace performante.

		- Diminuarea pieţelor de desfacere	- Criză de supraproducţie; - Balanţă comercială negativă; - Insecuritate economică.	- Scăderea nivelului de trai; - Şomaj; - Emigraţie; - Insecuritate socială.	- Probleme pentru industria de armament; - Lipsa fondurilor necesare revigorării şi modernizării.
		- Globalizarea economică pe un fond naţional incapabil de adaptare - Regionalizarea tendenţioasă - Neintegrarea economică în Uniunea Europeană (integrarea fără ca economia să fie pregătită în mod corespunzător pentru acest efort) - Contrabandă, trafic ilegal de mărfuri	- Falimentarea unor întreprinderi care nu pot face faţă; - Creşterea gradului de dependenţă economică; - Pierderea controlului naţional asupra resurselor.	- Creşterea riscului social; - Insecuritate personală, colectivă şi naţională; - Degradarea sistemului de valori; - Emigrare; - Psihologie negativă, nihilistă.	- Diminuarea importanţei armatei naţionale; - Creşterea pericolelor militare, concomitent cu scăderea respectului faţă de instituţia militară naţională.
POLITICE	Interne	- Instabilitate politică	- Instabilitate economică.	- Insecuritate socială.	- Nesiguranţă militară.
		- Proliferarea extremismului	- Instabilitate economică	- Tensiuni sociale.	- Nesiguranţă, neîncredere, stare de tensiune.
		- Criza de autoritate a instituţiilor puterii - Lipsa, insuficienţa sau neaplicarea corectă a legislaţiei democratice	- Instabilitate economică; - Nesiguranţa investiţiilor; - Scăderea PIB.	- Mişcări sociale grave; - Proliferarea extremismului politic şi a radicalismului;	- Nesiguranţă, neîncredere, stare de tensiune.

		- Politici economico-financiare confuze - Politici (acţiuni) de secesiune teritorială - Nedefinirea clară a interesului naţional - Proliferarea intereselor de grup	- Degringoladă în sistemul financiar-bancar; - Instabilitate economică; - Proliferarea economiei subterane.	- Tensiuni sociale grave, chiar conflicte şi violenţe; - Emigrare; - Insecuritate maximă.	- Alertă de gradul zero, concomitentă cu teama de a acţiona, în urma proceselor intentate instituţiei şi militarilor după decembrie 1989.
	Externe	- Tendinţe revizioniste, revendicări teritoriale din partea unor forţe (guverne, grupări politice, grupuri de interes etc.) din zona noastră de interes strategic	- Instabilitate economică; - Diminuarea investiţiilor străine; - Nesiguranţă financiară; - Scăderea producţiei.	- Insecuritate socială; - Stări tensionate; - Posibile tensiuni şi chiar conflicte interetnice.	- Trecerea armatei în stare de luptă; - Agravarea tensiunilor şi riscurilor militare.
		- Presiuni externe în problema minorităţilor	- Instabilitate economică; - Diminuarea investiţiilor străine; - Nesiguranţă financiară.	- Accentuarea spiritului de revoltă din partea majoritarilor; - Stări tensionate; - Posibile conflicte interetnice.	- Posibilitatea intervenţiei riscante pentru contracararea unor acţiuni paramilitare.
		- Reinstalarea sferelor de influenţă - Deteriorarea imaginii României - Regrupări geopolitice, altele decât cele impuse de integrarea europeană	- Instabilitate economică; - Diminuarea investiţiilor străine; - Nesiguranţă financiară; - Scăderea producţiei.	- Reacţie naţională promptă; - Insecuritate socială; - Proliferarea unor mişcări din tot spectrul raporturilor sociale.	- Insecuritate militară; - Trecerea la măsuri de ridicare a capacităţii de luptă.

INFORMAŢII	Interne	- Lipsa de informaţii - Dezinformarea - Intoxicarea - Manipularea informaţională - Managementul defectuos al sistemelor de comunicare	- Nesiguranţă economică şi financiară; - Diminuarea comerţului şi a schimburilor externe; - Reducerea investiţiilor de orice fel etc.	- Creşterea gradului de insecuritate socială, a emigraţiei şi a neîncrederii populaţiei în instituţiile statului; - Mişcări sociale.	- Nesiguranţă la nivelul factorilor de decizie şi teamă în rândul factorilor de execuţie; - Creşterea neîncrederii în factorul politic.
	Externe	- Lipsa de informaţii - Dezinformarea - Intoxicarea - Manipularea informaţională - Managementul defectuos al sistemelor de comunicare	- Nesiguranţă economică şi financiară; - Diminuarea comerţului şi a schimburilor exterioare; - Reducerea investiţiilor de orice fel etc.	- Creşterea gradului de insecuritate socială, a emigraţiei şi a neîncrederii populaţiei în instituţiile statului; - Mişcări sociale.	- Nesiguranţă la nivelul factorilor de decizie şi teamă în rândul factorilor de execuţie; - Creşterea neîncrederii în factorul politic.

	Pericole şi ameninţări ce rezultă din trecerea de la societăţile industriale la cele de tip informaţional	- Diminuarea unităţii economice a statului - Scăderea producţiei şi creşterea dependenţei şi interdependenţei economice, de unde şi haosul producţiei, concomitent cu constituirea şi reconstituirea centrelor de putere sau superputere economică ce vor utiliza reţeaua în folos propriu - Proliferarea perturbaţiilor şi chiar a agresiunilor din sistemele informaţionale - Constituirea unor puternice centre internaţionale de influenţare informaţională prin reţea - Intoxicarea, dezinformarea, individualismul - Pierderea controlului naţional asupra informaţiei	- Aceste ameninţări afectează grav unitatea sistemului economic, duc la scăderea producţiei şi la diminuarea potenţialului financiar, accentuându-se, într-un moment nepotrivit, dependenţa de factori externi şi, mai ales, de noile centre de putere. - În aceste condiţii, pierderea controlului naţional asupra informaţiei vulnerabilizează ţara şi face posibilă intervenţia unor forţe sau grupări economice şi de altă natură care vor distruge, practic, echilibrul economic intern al României. - Posibilitatea ca entităţi economice interesate să beneficieze gratis sau pe preţuri de nimic de resursele interne ale ţării.	- Sărăcirea populaţiei; - Emigrarea masivă; - Scăderea gradului de securitate socială; - Proliferarea acţiunilor antisociale, a criminalităţii şi traficului de droguri, de influenţă etc.	- Diminuarea capacităţii de reacţie a sistemului militar; - posibilitatea creării faptului împlinit.

SOCIALE	Interne	- Degradarea condiţiei socio-profesionale a cetăţenilor - Şomajul - Exodul de inteligenţă - Degradarea stării de sănătate - Migraţia internă - Perturbaţiile demografice (îmbătrânirea populaţiei, scăderea ratei natalităţii şi creşterea celei a mortalităţii, scăderea ratei populaţiei active etc.) - Sărăcirea (procentul din populaţie ce trăieşte sub pragul de sărăcie creşte în mod periculos) - Nesiguranţa socială	- Aceste pericole şi ameninţări sunt determinate de degradarea economiei. La rândul lor, şi ele influenţează şi grăbesc căderea economiei, închizând un cerc vicios. - Efectele în plan economic se referă la scăderea producţiei, ieşirea din procesul de perfecţionare a tehnologiilor, distrugerea unor ramuri industriale şi economice şi bulversarea sistemului financiar; - Pierderea controlului asupra resurselor strategice.	- Efecte sociale extrem de grave; - Nesiguranţă socială; - Creşterea criminalităţii, infracţionalităţii şi a anomiei sociale; - Proliferarea extremismului.	- Distrugerea industriei de apărare; - Pierderea controlului asupra resurselor strategice foarte importante pentru apărarea naţională; - Deteriorarea corespunzătoar e a potenţialului uman al armatei; - Scăderea capacităţii de reacţie a armatei.

	Externe	- Emigraţia românilor în vest - Destabilizarea demografică a regiunii balcanice - Globalizarea sărăciei (multiplicarea polilor de sărăcie şi creşterea alarmantă a decalajului economic şi social) - Folosirea teritoriului naţional pentru refugierea unor mari grupuri etnice venite în mod ilegal din zonele de conflict -Proliferarea terorismului social	- Degradarea economiei şi a sistemului bancar; - Proliferarea economiei subterane şi a relaţiilor de tip mafiot; - Degradarea monedei naţionale şi proliferarea procesului de spălare a banilor; - Mediul prielnic lumii interlope.	- Degradarea condiţiei umane pe teritoriul naţional; - Degradarea culturală şi distrugerea sistematică a sistemului de valori; - Subcultura, mai exact, cultura traficanţilor şi emigranţilor aflaţi în tranzit.	- Scăderea în continuare a capacităţii de reacţie la riscuri militare; - Încercări de corupere a instituţiilor de forţă ale statului; - Emigrare spre lumea interlopă.
CULTURALE	Interne	- Decăderea sistemului educaţiei naţionale - Deprecierea valorilor naţionale - Scumpirea actului de cultură - Multiculturalismul agresiv - Anticultura - Etnocentrismul - Xenofobia	- Influenţă negativă asupra forţei de muncă; - Scăderea spiritului de responsabilitate, apariţia şi proliferarea actelor antieconomice, a furtului şi altor fenomene de la periferia responsabilităţii; - Degradarea condiţiei economice şi a sistemului financiar – bancar.	- Degradarea condiţiei umane; - Creşterea fenomenului migraţionist; - Nesiguranţa socială; - Neîncredere în sistemul educaţional; - Sentiment de umilinţă; - Reacţii virulente la anticultură.	- Degradarea condiţiei militarului; - Scăderea moralului armatei; - Proliferarea sentimentului de umilinţă şi neputinţă; - Fenomene periferice instituţiei.

	Externe	- Presiuni culturale (filme, cărţi, cântece etc.) - Substituirea valorilor cu nonvalori - Globalizarea culturii - Proliferarea subculturii, nonculturii şi anticulturii - Iredentismul - Multiculturalismul ca politică culturală.	- Degradarea economiei naţionale, atât în sectorul privat, cât mai ales în cel de stat; - Efecte negative în ceea ce priveşte sentimentul de siguranţă economică şi financiară; - Proliferarea economiei subterane.	- Neîncredere; - Degradare a condiţiei umane; - Teamă de ziua de mâine; - Proliferarea sentimentului de neputinţă şi agresivitatea tendinţelor de căpătuială; - Corupţie.	- Degradarea bazei de selecţie a militarilor şi crearea unui sentiment de teamă şi neputinţă; - Flux şi reflux de personal, specific vremurilor grele, instabile.
ECOLOGICE	Interne	- Deteriorarea constantă a calităţii mediului - Catastrofe naturale - Accidente ecologice.	- Efect negativ asupra economiei.	- Accentuarea nesiguranţei şi a sentimentului de teamă.	- Confruntarea cu situaţii deosebite, altele decât războiul, şi intervenţia fermă cu riscurile de rigoare.
	Externe	- Depozitarea unor deşeuri toxice pe teritoriul României - Calamităţi naturale în zona noastră de interes sau în ţările vecine - Accidente ecologice în zona noastră de interes.	- Toate acestea au efecte negative asupra economiei şi mediului, creează probleme grave în ceea ce priveşte resursele şi folosirea lor în cadrul sistemului economic naţional.	- Deteriorarea condiţiei umane; - Degradarea stării de sănătate; - Apariţia unor probleme grave în transmiterea informaţiei ereditare; - Teamă, inconfort.	- Intervenţia pentru acordarea de ajutor umanitar, în cadrul PfP, al aliaţelor, al altor acţiuni bi sau multilaterale, potrivit acordurilor semnate.

TEHNOLOGICE	Interne	- Degradarea (învechirea) patrimoniului tehnologic - Incapacitatea de a produce tehnologie modernă - Incapacitatea de a importa tehnologie modernă	- Deteriorarea producţiei şi scăderea productivităţii muncii; - Creşterea preţului de cost, pierderea pieţelor.	- Şomaj; - Nesiguranţă socială; - Emigrare spre ţările bogate şi tehnologizate.	- Creşterea insuportabilă a costurilor de înzestrare; - Dificultăţi mari în asigurarea înzestrării cu mijloace de luptă moderne.
	Externe	- Blocarea (limitarea) accesului la tehnologia modernă - Creşterea preţurilor tehnologiilor moderne - Incapacitatea sau imposibilitatea participării la realizarea (în cooperare cu statele dezvoltate) a tehnologiilor înalte.	- Deteriorarea producţiei şi scăderea productivităţii muncii; - Creşterea preţului de cost, pierderea pieţelor.	- Şomaj; - Nesiguranţă socială; - Degradarea învăţământului şi culturii; - Emigrare spre ţările bogate şi tehnologizate.	- Creşterea insuportabilă a costurilor de înzestrare; - Dificultăţi mari în asigurarea înzestrării cu mijloace de luptă moderne.
MILITARE	Interne	- Crearea imaginii inutilităţii armatei şi inducerea ideii că nu mai este nevoie de aşa ceva.	- Neglijarea industriei de apărare.	- Încercarea de a determina populaţia (sau mediul intelectual) să considere că instituţia militară este inutilă şi mare consumatoare de resurse.	- Scăderea capacităţii de reacţie; - Scăderea încrederii militarilor în ei înşişi şi în instituţia lor.
		- Proliferarea ameninţărilor teroriste şi diversioniste	- Sabotaje în economie; - Deteriorarea mediului şi a resurselor; - Distrugerea punctelor tari ale economiei.	- Teamă şi nesiguranţă; - Insecuritate. - Creşterea emigraţiei.	- Necesitatea intervenţiei pentru combaterea unor situaţii grave altele decât războiul.

		- Posibila apariţie a unor tendinţe secesioniste prin violenţă - Sabotaje la obiective militare de importanţă strategică	- Luarea în stăpânire din timp a unor obiective economice importante din zonă; - Distrugerea obiectivelor economice militare.	- Violenţe împotriva românilor; - Alungarea lor din zonă; - Crearea faptului împlinit.	- Necesitatea intervenţiei ferme cu riscurile de rigoare.
		- Scăderea capacităţii de luptă a forţelor armate sub o anumită limită	- Nesiguranţă şi teamă în rândul agenţilor economici.	- Teamă, nesiguranţă, nelinişte, neîncredere.	- Riscurile eşecului în cazul unei intervenţii majore.
		- Deteriorarea relaţiilor între structurile de forţă ale statului	- Nesiguranţă şi teamă în rândul agenţilor economici.	- Teamă, nesiguranţă, nelinişte, neîncredere.	- Pericolul unor confruntări de tipul celor din 1989.
		- Carenţe în pregătirea teritoriului, economiei şi populaţiei pentru apărare	- Nesiguranţă şi teamă în rândul agenţilor economici privind conversia.	- Pericolul surprinderii populaţiei nepregătite pentru situaţii speciale.	Dificultăţi mari în cazul în care este necesară o intervenţie militară substanţială.
		- Deteriorarea industriei de apărare.	- Falimentarea întreprinderilor de armament şi a celor care colaborează cu ele.	- Şomaj, nesiguranţă socială.	- Imposibilitatea înzestrării cu mijloace moderne; - Creşterea dependenţei.
		- Lipsa (insuficienţa) unei legislaţii moderne şi clare în domeniul securităţii naţionale.	- Nesiguranţă în rândul agenţilor economici.	- Nesiguranţă socială; - Stare de insecuritate.	- Nesiguranţă în rândul instituţiilor militare; - Scăderea capacităţii de reacţie.
		- Eşuarea reformei sistemului militar	- Nesiguranţă în rândul agenţilor economici.	- Nesiguranţă socială; - Stare de insecuritate.	- Scăderea capacităţii de reacţie.
	Externe	- Pericolul potenţial al unei agresiuni militare directe	- Dificultatea agenţilor economici de a trece rapid la producţia de război.	- Stare de insecuritate; - Riscul războiului.	- Riscul intervenţiei armate.

		- Existenţa unor conflicte deschise sau latente în vecinătatea teritoriului naţional	- Pericolul unor disfuncţionalităţi în derularea unor contracte economice.	- Nesiguranţă socială; - Teamă de conflict armat.	- Riscul intervenţiei (reacţiei) armate.
		- Proliferarea armamentului neconvenţional	- Producţia ilegală a unor mijloace de luptă artizanale	- Insecuritate socială.	- Necesitatea controlului asupra posibilelor guerile.
		- Pericolul nuclear	- Degradarea reactorului nuclear.	- Nesiguranţă, teamă.	- Risc nuclear (NBC).
		- Pericolul folosirii altor arme de distrugere în masă	- Pericolul deteriorării unor obiective economice.	- Nesiguranţă, teamă.	- Risc chimic, biologic (NBC).
		- Proliferarea sistemelor de arme şi a strategiilor războiului non-contact	- Pericolul deteriorării unor obiective economice.	- Nesiguranţă, teamă.	- Necesitatea dotării cu astfel de arme.
		- Proliferarea armamentului cosmic şi a structurilor militare cosmice	- Pericolul deteriorării unor obiective economice.	- Nesiguranţă, teamă.	- Scăderea capacităţii de reacţie.
		- Accentuarea decalajelor de potenţial militar, prin impunerea unor limite discriminatorii pentru plafoanele de armament	- Pericolul deteriorării unor obiective economice.	- Nesiguranţă, teamă.	- Scăderea capacităţii de reacţie.
		- Blocarea accesului la tehnologii militare moderne	- Deteriorarea industriei de armament.	- Nesiguranţă, teamă.	- Scăderea capacităţii de reacţie.
		- Neintegrarea deplină a ţărilor respective în NATO	- Scăderea numărului investitorilor străini; - Presiuni economice şi financiare.	- Creşterea sentimentului de insecuritate în rândul populaţiei.	Necesitatea reevaluării riscurilor şi ameninţărilor şi găsirii unor soluţii.

		- Neintegrarea ţărilor respective în structurile de securitate europene	- Necesitatea reorganizării economiei exclusiv pe baze naţionale, datorită izolării.	- Creşterea sentimentului de insecuritate, de umilinţă şi dezamăgire.	- Necesitatea reevaluării potenţialului de reacţie.
		- Apariţia unor posibile alianţe strategice opuse NATO	- Creşterea riscurilor economice.	- Apariţia unor îngrijorări sociale noi.	Creşterea riscului militar.
ETNICE	Interne	- Recrudescenţa presiunilor identitare sau exclusivist indentitare ale unora dintre etnii	- Tendinţa unor cercuri etnice de a pune stăpânire pe obiectivele importante din zonele respective şi a-şi asigura controlul resurselor de valoare strategică.	- Divizarea populaţiei, recrudescenţa sentimentului de ostilitate şi de respingere; - Posibile situaţii conflictuale.	- Creşterea tensiunilor, riscul intervenţiei pentru liniştirea situaţiei.
		- Acţiuni de autonomizare a diferitelor zone pe criterii etnice	- Conflict economic.	- Conflict între etnii.	- Riscul intervenţiei pentru rezolvarea diferendului.
		- Crearea unui suport economic, cultural, informaţional şi internaţional pentru o eventuală escaladare a diferendelor în vederea obţinerii unui arbitraj internaţional de tipul celui de la Viena din 1940	- Realizarea controlului asupra unor obiective economice importante; - Controlul asupra resurselor financiare; - Crearea unei situaţii economice complicate care să reclame un arbitraj internaţional.	- Creşterea tensiunilor sociale şi apariţia unor diferende între populaţia majoritară şi minoritatea etnică, pe timpul unor acţiuni subversive.	- Pericolul surprinderii strategice. - Necesitatea supravegherii situaţiei, astfel încât să fie evitată surprinderea (în astfel de situaţii, aşa cum s-a întâmplat în 1940).

	Externe	- Presiuni exercitate de anumite grupuri, în numele unor organisme şi comunităţi, pentru fragmentarea ţării sau pentru acordarea unor autonomii teritoriale etnice	- Încercări de divizare a economiei, astfel încât să se poată susţine necesitatea fragmentării (federalizării) ţării pe criterii economice şi de mentalitate.	- Teamă şi nesiguranţă în rândul populaţiei; - Emigrare spre ţări sau zone sigure; - Sărăcirea populaţiei.	- Pericolul surprinderii strategice de către forţe ostile.
		- Presiuni exercitate de anumite ţări sau centre de putere şi de influenţă, îndeosebi privind crearea unor privilegii pentru anumite etnii	- Înfuzie de capital orientat, controlul unor întreprinderi, ramuri economice, resurse etc.	- Atragerea populaţiei prin crearea unor facilităţi pentru locuitorii din zonele vizate, indiferent de etnie.	- Pericolul unui fapt împlinit.
RELIGIOASE		- Discuţii între biserici (catolici, greco-catolici, ortodocşi etc.) pe teme de patrimoniu - Acţiuni ale unor secte religioase şi dezvoltarea extremismului religios - Acţiuni, în numele unor culte, împotriva unităţii statului şi a principiilor moralei ortodoxe	- Aceste confruntări nu afectează decât indirect domeniul economic, în măsura în care, trecând dintr-un patrimoniu în altul, obiectivele în discuţie asigură avantaje unuia sau altuia dintre culte.	- Influenţarea populaţiei, astfel încât să nu realizeze ce se întâmplă de fapt.	- Influenţă asupra militarilor în termen sau a profesioniştilor de grade inferioare, care fac parte din diferitele confesiuni.

Anexa nr.2

Pericole, ameninţări şi riscuri rezultate din reconstituirea marilor entităţi civilizaţionale şi din posibila confruntare a acestora

CIVILIZAŢII	PERICOLE, AMENINŢĂRI, RISCURI		
	VITALE	FOARTE IMPORTANTE	IMPORTANTE
Sinică	- Presiunea demografică. - Dificultatea asigurării resurselor de hrană, echipament şi locuinţe pentru populaţie. - Riscul nuclear. - Conflicte interetnice.	- Prezenţa americană în Taiwan şi în Asia. - Atentarea la sistemul de valori al civilizaţiei sinice (agresiunea culturală). - Izolaţionismul. - Pierderea controlului demografic.	- Insuccesul în armonizarea economiei de piaţă cu ideologia de guvernământ. - Neasigurarea condiţiilor decente de trai pentru populaţie. - Globalizarea.
Japoneză	- Pierderea (diminuarea) accesului la surse de materii prime. - Pericolul nuclear. - Pericolul seismic. - Degradarea sistemului tradiţional de valori.	- Creşterea prezenţei americane în zonă. - Deteriorarea relaţiilor în Extremul Orient. - Pierderea supremaţiei mondiale în domeniul electronic.	- Mişcări sociale. - Trafic de influenţă. - Corupţie la vârf. - Problema exploatării oceanului.
Hindusă	- Riscul nuclear - Acţiuni separatiste. - Problema Kaşmirului. - Apariţia unor tensiuni majore în spaţiul strategic de interes pentru India.	- Accentuarea sărăcirii unei părţi a populaţiei şi proliferarea tensiunilor sociale. - Degradarea mediului. - Limitarea accesului Indiei la tehnologii înalte.	- Disfuncţionalităţi în problema educaţiei. - Lipsa locurilor de muncă şi creşterea şomajului. - Tensiuni între caste.
Islamică	- Pierderea identităţii culturale şi a tradiţiilor. - Atacul Occidentului. - Pericolul nuclear. - Apariţia altor surse de energie decât hidrocarburile.	- Accentuarea divizării lumii islamice. - Creşterea influenţei civilizaţiei occidentale. - Prezenţa americană în coridorul asiatic al islamismului.	- Limitarea accesului la tehnologii înalte. - Globalizarea. - Explozia demografică. - Diminuarea resurselor de hrană. - Problema apei.
Africană	- Degradarea în continuare a mediului. - Conflictele interetnice. - Războaiele civile. - Bolile tropicale.	- Lipsa resurselor de hrană. - Limitarea accesului la tehnologii. - Economia subterană, afacerior cu petrol şi pietre preţioase.	- Accentuarea sărăciei populaţiei. - Lipsa locurilor de muncă. - Disensiunile sociale. - Insuficienţe ale sistemului educativ.
Ortodoxă	- Neintegrarea europeană şi izolarea	- Accentuarea sărăcirii şi proliferarea	- Degradarea relaţiilor Rusiei cu

	economică a unora din ţările est europene. - Excluderea Rusiei de la dialogul european. - Imposibilitatea finanţării unor proiecte importante de dezvoltare. - Deprecierea valorilor naţionale. - Pericolul nuclear.	tensiunilor sociale. - Degradarea mediului înconjurător. - Persistenţa zonelor conflictuale deschise sau latente. - Pericolul divizării continentului european în zona est-europeană.	ţările din zonă. - Creşterea tensiunilor etnice în zona Balcanilor şi în spaţiul Rusiei. - Proliferarea şi în zona ortodoxă a sectelor religioase. - Criminalitatea, traficul de droguri etc.
Occidentală	- Limitarea accesului său la sursele de materii prime. - Riscul posibilităţii declanşării unui conflict nuclear. - Accentuarea decalajului tehnologic şi atragerea ostilităţii lumii. - Pericole, ameninţări şi riscuri de reţea.	- Creşterea numărului de emigranţi îndeosebi din ţările Lumii a treia. - Folosirea spaţiului cosmic ca spaţiu de confruntare.	- Dificultăţile gestionării conflictelor şi crizelor. - Efectele secundare ale globalizării. - Diminuarea pieţelor de desfacere.
Latino-americană.	- Conflicte politice. - Economii neperformante. - Criminalitatea, traficul de droguri şi de influenţă.	- Degradarea mediului. - Conflictele de interese. - Limitarea accesului la tehnologii înalte.	- Lipsa locurilor de muncă. - Mişcări sociale de amploare. - Degradarea sistemului educaţional.

Anexa nr. 3
Conflicte şi războaie începând din 1945 până azi

Perioada care a urmat după cel de al Doilea Război Mondial este departe de a fi realmente o perioadă de pace. Chiar dacă numeroase ţări şi-au revenit în urma pierderilor şi dezastrelor provocate de conflagraţia mondială, conflictualitatea planetei nu a scăzut, ci, dimpotrivă, a sporit, atât prin competiţia strategică a înarmării nucleare, prin opoziţia conflictuală şi extrem de primejdioasă a celor două blocuri, cât şi prin desfăşurarea în mozaic a numeroase conflicte armate pe întreaga suprafaţă a planetei. Este vorba de tot felul de conflicte şi războaie: frontaliere (între state), de decolonizare, războaie civile, insurecţii, lovituri de stat, războaie de secesiune, conflicte etnice şi religioase, conflicte mafiote etc. S-au publicat numeroase cronologii ale acestora, după felurite criterii, în funcţie de ceea ce urma să se demonstreze: perenitatea şi omniprezenţa conflictualităţii, continuitatea războiului şi relativitatea păcii, drumul greşit pe care merge omenirea etc.

Pentru tema de faţă – Securitatea sistemelor şi acţiunilor militare şi civil-militare în gestionarea crizelor şi conflictelor armate –, considerăm că importantă ar fi nu o cronologie exhaustivă, ci una selectivă, care să aibă în vedere dinamica sau, mai exact, dialectica periculoasă a permanentei conflictualităţi a planetei. O astfel de cronologie a putea fi şi următoarea:

NC	ANUL	CONFLICTUL (RĂZBOIUL)	ANI
1	1945	8 mai: Capitularea Germaniei; 2 septembrie: Capitularea Japoniei	0
2	1945	Procesul de le Nuremberg	0
3	1945-1947	Insurecţia sionistă în Palestina împotriva Marii Britanii	2
4	1945-1949	Războiul civil chinez	4
5	1945-1954	Războiul din Indochina (Insurecţia vietnameză împotriva Franţei)	9
6	1946-1949	Războiul de independenţă indonezian împotriva Olandei	3
7	1947-1949	Primul război indo-pakistanez	2
8	1947	Insurecţia din Madagascar împotriva Franţei (100.000 de morţi)	1[187]
9	1947-	Războiul civil din Grecia	2

[187] Acolo unde conflictul este punctual sau are o durată sub un an, rotunjim durata lui la un an, cunoscut fiind faptul că pregătirea şi desfăşurarea efectivă a unor asemenea acţiuni, cu toate detaliile lor, necesită cel puţin un an, iar efectele se fac simţite pe termen mult mai lung, chiar foarte lung.

	1949		
10	1948-1949	Războiul de independenţă a Israelului (primul război israelo-arab) aeroterestru	1
11	1948	Începutul războiului civil din Columbia	1
12	1949-2006...	Războiul civil şi de gherilă (Karen) din Birmania (Myanmar) - latent	57...
13	1950	Criza sino-taiwaneză Quemoy-Matsu	1
14	1950 - 1951	Războiul sino-tibetan	1
15	1950 - 1953	Războiul din Coreea (Coreea de Sud, SUA – Coreea de Nord, China)	3
16	1954	Criza dintre Guatemala şi Honduras.	1
17	1954 - 1957	Conflictul dintre Vietnamul de Nord şi Vietnamul de Sud	3
18	1954 - 1962	Războiul din Algeria (Frontul de Eliberare Naţională algerian – Franţa)	8
19	1954 - 1989	Lovitura de stat din Paraguay a generalului Alfredo Stroessner	33
20	1955 - 1959	Insurecţia din Cipru împotriva Marii Britanii	4
21	1956	Criza Suez (Israel, Anglia, Franţa – Egipt), al doilea război israeliano-arab	1
22	1956	Criza de la Budapesta (Ungaria – invazia sovietică)	1
23	1956-1959	Războiul civil din Cuba	3
24	1957-1964	Războiul civil din Vietnam (Nord-Sud, intervenţia SUA în 1964)	7
25	1958-1991	Războiul dintre Etiopia şi Eritreea (crearea statului independent Eritreea)	33
26	1958	Primul război din Liban	1
27	1959	Revoluţia marxistă din Cuba. Luarea puterii de către Fidel Castro	1
28	1959	Primul război sino-indian (războiul pentru Ladah)	1
29	1960-1965	Războiul olando-indonezian (pentru independenţa Indoneziei)	5
30	1961-1968	Războiul civil din Guatemala	7
31	1961-1974	Războiul de independenţă din Angola (împotriva Portugaliei)	13
32	1962	Criza rachetelor din Marea Caraibilor (Cuba, URSS – SUA)	1
33	1962	Lovitura de stat din Birmania dată de generalul Ne Win	1
34	1962	Războiul din Eritreea (invazia si anexarea etiopiană)	1
35	1962-1967	Războiul civil din Venezuela	5
36	1962-1967	Războiul civil din Yemenul de Nord	5
37	1963	Războiul dintre Indonezia şi Malaezia	1
38	1963	Criza algeriano-marocană	0
39	1963-	Războiul civil din Rwanda	2

	1964		
40	1964-1982	Loviturile de stat succesive din Bolivia	8
41	1964-1974	Războiul de independenţă din Mozambic (împotriva Portugaliei)	10
42	1965-1973	Războiul din Vietnam (Nord-Sud, intervenţia SUA până în 1973))	8
43	1965	Al doilea război indo-pakistanz	1
44	1965-1975	Războiul civil din Cambodgia	10
45	1965-2006...	Războiul civil permanent din Columbia	51...
46	1965	Tentativă de lovitură de stat împotriva lui Sukarno	1
47	1967	Al treilea război israeliano-arab (războiul de 6 zile) – aeroterestru	1
48	1967-1970	Războiul civil din Brazilia (peste un milion de morţi)	3
49	1967	Lovitura de stat din Grecia („Regimul coloneilor“)	1
50	1967-1970	Războiul din Biafra	3
51	1968	Represiunea sovietică a „Primăverii de la Praga“ (invazia Ceholsovaciei)	1
52	1968-1982	Războiul civil din Ciad	14
53	1968-1982	Războiul din Irlanda de Nord (Catolici, IRA - Protestanţi, Anglia)	14
54	1969	Conflictul sino-sovietic (războiul de pe Usuri)	1
55	1969	Criza dintre Salvador şi Honduras	1
56	1970	Septembrie Negru (Iordania-Palestina OLP)	1
57	1970	„Anii de plumb“ din Italia	1
58	1970	Război civil şi de gherilă în Guatemala	1
59	1970	Tulburări politice, etnice şi religioasa permanente în Malaiezia	1
60	1971	Al treilea război indo-pakistanez (războiul din Bangladesh) - aeroterestru	1
61	1972	Războiul civil din Burundi	1
62	1972-1979	Războiul civil din Nicaragua	5
63	1973-1977	Războiul civil din Argentina	4
64	1973	Lovitura de stat lui Augusto Pinochetdin Chile	1
65	1973	Al patrulea război israeliano-arab numit Yom Kipur	1
66	1973-1984	Hunta militară din Uruguay	11
67	1974	Invazia insulei Cipru de către eGrecia; conflictul cipriot cu Turcia	1
68	1974-2002	Războiul greco-turc pentru controlul insulei Cipru	38
69	1975	Victoria kmerilor roşii în Cambodgia	1
70	1975-	Războiul civil din Liban (intervenţie străină în 1976 şi 1982)	7

	1982		
71	1975-1992	Războiul civil din Laos (Forţe guvernamentale-ULNLF)	27
72	1975-2002	Războiul civil din Angola (MLP-UNITA, intervenţii străine)	27
73	1975-1976	Al doilea război din Liban	2
74	1975-2002	Războiul din Timurul Oriental (anexarea de către Indonezia)	27
75	1976	Războiul din Liban (invazia sirianã)	1
76	1976	Începutul conflictului din Sahara Occidentală	1
77	1976	Hunta militară a generalului Videla din Argentina	1
78	1976	Hunta militară din Ecuador	1
79	1976	Armata ia puterea în Thailanda	1
80	1977-1978	Războiul dintre Somalia şi Etiopia	2
81	1978	Războiul dintre Vietnam şi Cambodgia	1
82	1979-1989	Invazia sovietică în Afganistan. Războiul dintre URSS şi Mujahedini	10
83	1979	Războiul sino-vietnamez	1
84	1980	Războiul civil din Nicaragua	1
85	1980	Gherila armată permanentă din Peru	1
86	1980	Războiul civil din Guatemala	1
87	1980-1988	Războiul dintre Irak şi Iran (primul război din Golful Persic)	8
88	1982-1990	Al treilea război din Liban (invazia israeliană, confruntarea palestiniană, ONU)	8
89	1982	Războiul din Malwine (Marea Britanie – Argentina)	1
90	1982-1988	Războiul civil din Ciad (FAN,UNIR - GUNT, intervenţii străine – Franţa	6
91	1983-2006...	Războiul civil din Sri Lanka	23...
92	1983	Invazia americană în Grenada	1
93	1984	Criza poloneză. Acţiunile sindicatelor	1
94	1987-1993	Prima Intifadă (ridicarea palestinienilor în teritoriile ocupate de evrei)	6
95	1987	Gazarea satului kurd Halabja de către Irak	0
96	1989	Revoluţia română. Sfârşitul dictaturii lui Ceauşescu	1
97	1989	Intervenţia militară americană în Panama şi răsturnarea generalului Noriega	1
98	1990-2003	Criza şi al doilea război din Golf (SUA-Irak)	13
99	1990	Războiul civil din Afganistan	1
100	1991	Războiul civil şi epurarea etnică din Croaţia	1
101	1991-2006...	Războiul civil din Siera Leone	15...
102	1991	Tnetativa de puci de la Moscova	1
103	1991-2006...	Războiul civil din Somalia – instabilitate	15...

104	1992-1993	Intervenţia americană în Somalia	2
105	1992-2006...	Criza şi războiul transnistrean (R. Moldova, separatiştii nistreni)	14...
105	1992-1993	Războiul civil din Georgia (forţe guvernamentale – Osetia de Sud)	2
106	1992-1995	Războiul din Bosnia (sârbi – croaţi – musulmani)	3
107	1992-1997	Războiul civil din Tadjikistan	3
108	1994	Genocidul din Rwanda	1
109	1994-1996	Războiul din Cecenia (Rusia – Cecenia)	2
110	1994	Revolta ţăranilor indieni din Chiapas, Mexic (AZLN)	1
111	1994-1998	Războiul din Afganistan (luarea controlului de către talibani)	4
112	1994	Războiul civil rwandez (genocidul tutsi, hutus - tutsi ai FPR)	1
113	1995	Conflictul frontalier dintre Ecuador şi Peru	1
114	1997-2006...	Războiul civil din Republica Democrată Congo	9...
115	1998-1999	Războiul civil din Guineea Bisau	2
116	1998-2006...	Războiul dintre Eritreea şi Etiopia (extins în Somalia) - Instabilitate	2
117	1999	Războiul din Kosovo (NATO – Iugoslavia, bombardarea Iugoslaviei)	1
118	1999-2006...	Al doilea război din Cecenia	7
119	1999	Criza din Kaşmir (elemente sprijinite de Pakistan şi de India)	1
120	2000-2006...	A doua Intifadă (ridicarea palestinienilor din teritoriile ocupate de Israel)	6
121	2001	Atacurile teroriste de la 11 septembrie asupra SUA	1
122	2001-2006...	Războiul global împotriva terorismului (coaliţia SUA – Al-Qaeda) – Asimetric	5...
123	2001-2006...	Intervenţia americană în Afganistan, operaţiile Endurig Freedom şi ISAF	5...
124	2001	Intervenţia americană în Filipine	1
125	2002	Tentativă de lovitură de stat în Coasta de Fildeş	1
126	2002-2004	Conflict intern în Coasta de Fildeş	2
127	2002	Crize produse de atacuri teroriste în Indonezia	1
128	2003	Războiul din Irak (SUA, Aliaţi – Irak) – Război preventiv; RBReţea	1
129	2003-2006...	Războiul de gherilă din Irak	3...
130	2003-2006...	Criza din Darfur (Sudan)	3...
131	2003...	Reizbucnirea războiului de gherilă în Bolivia...	3...
132	2003	Puci centrafrican	1

133	2004	Criza politică din Haiti	1
134	2005-2006	Criza programului nuclear iranian	1
135	2006	Războiul din Liban (Israel – Hezbollah)	1
TOTAL ANI DE CRIZE, CONFLICTE ARMATE ŞI RĂZBOAIE			727…

Acestea sunt principalele crize, conflicte armate şi războaie care au avut loc pe planeta noastră după cel de a doua conflagraţie mondială. Ele sunt numeroase (peste 135), sângeroase şi foarte departe de a fi soluţionat pe deplin, corect şi pe termen lung, vreuna dintre marile probleme pentru care s-au declanşat. Chiar şi războiul din spaţiul ex-iugoslav, deşi a dus la separarea statelor care au alcătuit Republica Federativă a Iugoslaviei, deşi a costat foarte multe vieţi omeneşti şi distrugeri materiale extrem de mari, n-a rezolva problemele de fond ale convieţuirii entităţilor politice, etnice şi religioase din acest atât de frământat spaţiu.

Din cronologia principalelor crize, conflicte şi războaie reiese că, în cele şase decenii care au trecut de la cel de al Doilea Război Mondial, crizele generatoare de conflicte armate, conflictele armate şi războaiele totalizează 727 de ani, ceea ce înseamnă că numărul total al anilor de crize, conflicte şi războaie este de 12 ori mai mare decât numărul anilor calendaristici. În fiecare an calendaristic se concentrează 12 ani de crize, conflicte şi războaie!

Legenda:

America Latină **Africa** **Orientul Mijlociu** **Europa**

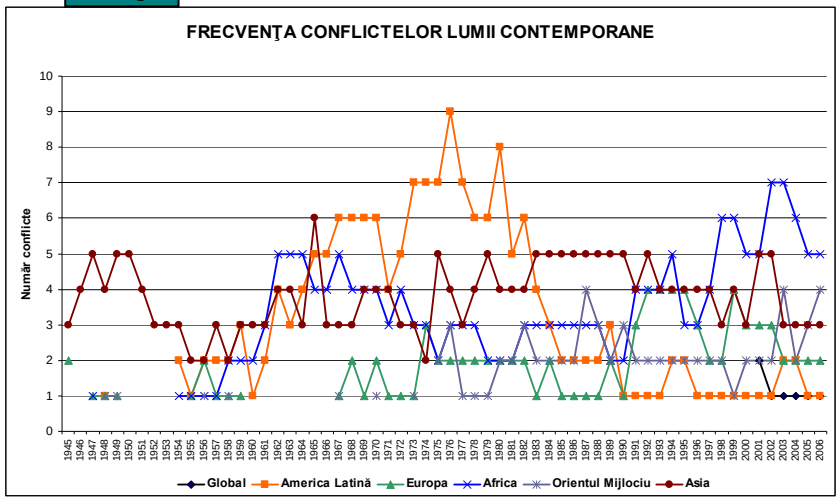

Anexa nr. 4
Atentate teroriste

DATA /**LOCUL**	**DESCRIEREA EVENIMENTULUI**
26 decembrie 1968 Atena	Un avion al companiei El Al care tocmai se pregătea să decoleze spre Paris a fost atacat de către Mather Suleiman şi Mahmoud Mohammed, amândoi membri ai Frontului Popular de Eliberare a Palestinei (PFLP). Aceştia au aruncat grenade şi au răspândit arme de distrugere în masă, omorând o persoană şi rănind alte două. În cele din urmă au fost capturaţi, judecaţi şi condamnaţi.
23 iulie 1968 Roma	Membrii PFLP au atacat un avion El Al ce efectua cursa Roma-Israel, eliberându-i pe deţinuţi abia după trei săptămâni.
8 februarie 1969 Zurich	Membrii PFLP au tras cu mitraliere asupra unui avion de pasageri în timp ce se afla pe pista aeroportului Kloten, cu puţin timp înainte ca acesta să decoleze spre Tel-Aviv. Pilotul a fost ucis. Garda de securitate a companiei El Al a sărit din avion şi l-a ucis pe unul din atacatori, iar organele de poliţie i-au arestat pe ceilalţi trei care au fost judecaţi şi, ulterior, condamnaţi.
22 mai 1969 Copenhaga	Trei membri ai PFLP au fost arestaţi şi acuzaţi de tentativă de asasinare a fostului Prim-Ministru al Israelului, Davin Ben Gurion.
18 august 1969 Londra	Membrii PFLP au revendicat exploziile ce au avut loc în magazinele Marks şi Spencer din Londra.
18 iulie 1969 Copenhaga	Gruparea PFLP a revendicat atentatul cu bombe din biroul de turism al guvernului israelian, care au fost descoperite şi apoi dezamorsate.
23 august 1969 Londra	O grenadă a fost aruncată în biroul lui Zim Shipping, rănind o persoană şi distrugând aproape în totalitate locul în a care s-a produs atacul. Atacul a fost revendicat de gruparea PFLP.
23 august 1969 Izmir	Doi teroriştii ai Frontului Democratic de Eliberare a Palestinei (DFLP) au fost răniţi, unul dintre ei foarte grav, în momentul în care bombele pe care urmau să le folosească împotriva unui pavilion comercial din Izmir, Turcia, au explodat mai devreme decât era

	prevăzut.
23 august 1969 Teheran	O explozie declanşată într-o şcoală evreiască din Teheran a provocat daune majore, însă nu s-a înregistrat nici o victimă. Atentatul nu a fost revendicat.
1 septembrie 1969 Atena	Un avion TWA cu destinaţia Tel Aviv a fost atacat de doi terorişti ai PFLP. În timp ce îşi efectua zborul, aparatul a fost escortat de către avioane ale forţelor aeriene israeliene, iar în cele din urmă a aterizat în Damasc, unde pasagerii care se îndreptau spre Israel au fost eliberaţi.
8 septembrie 1969 Haga, Bonn şi Bruxelles	Ambasadele Israelului din Haga şi Bonn, împreună cu oficiul liniei aeriene israeliene din Bruxelles, au fost ţintele unor atacuri cu bombe şi grenade pe parcursul câtorva minute. În cazul atacului din Bruxelles, trei angajaţi ai companiei El Al şi un client au fost răniţi, în timp ce, în urma celorlalte două bombardamente, nu s-au înregistrat victime. Atentatul nu a fost revendicat.
9 noiembrie 1969 Berlin	O bombă a fost descoperită în centrul comunităţii evreieşti din vestul Berlinului şi dezamorsată înainte să explodeze. Membrii PFLP au revendicat atentatul.
27 noiembrie 1969 Atena	Doi terorişti ai Frontului Luptei Populare (PSF) au aruncat grenade în biroul companiei El Al din Atena, rănind 14 persoane. Ambii au fost arestaţi, apoi eliberaţi, în urma atacului din 22 iulie 1970 din Jordan asupra unui avion aparţinând companiei Olympic Airways.
12 decembrie 1969 Berlin	O bombă descoperită în biroul companiei El Al a fost dezamorsată. Alte bombe s-au găsit în preajma American House şi lângă Cercul Ofiţerilor Americani. Baader Meinhoff şi PFLP au revendicat atentatul.
21 decembrie 1969 Atena	Trei terorişti ai PFLP au fost arestaţi la scurt timp după plănuirea atacului asupra unui avion de tip TWA cu destinaţia Israel. Mai târziu au fost eliberaţi, ca urmare a atacului din 22 iulie 1970 asupra avionului companiei Olympic.
25 decembrie 1969 Bracknell	Trefor Owen Williams, un fost ofiţer al armatei britanice, devenit activist neonazist, împreună cu Ronald Gorman Hamman, au fost aduşi în faţa

	tribunalului din Bracknell, Berkshire, acuzaţi de tentativa de deturnare a unui avion israelian în numele al-Fatah. Un număr mare de substanţe explozive au fost găsite în reşedinţa lui Williams, acesta fiind ulterior condamnat şi închis. Acuzaţiile împotriva lui Hamman au fost retrase în momentul în care acesta a fost de acord să depună mărturie împotriva lui Williams.
18 ianuarie 1970 Beirut	O bombă din afara şcolii evreieşti Khaddouri-Louise-Zilkha din Beirut a provocat dezastre majore, însă nimeni nu a fost rănit. Atentatul nu a fost revendicat.
28 ianuarie 1970 Londra	Fadl Muhssen Saleh a fost arestat în aeroportul din Londra, chiar înainte de a se îmbarca la bordul unui avion cu destinaţia Israel. Iniţial, în bagajul său s-au descoperit armament şi muniţii, urmând ca apoi să se găsească grenade într-o geantă din gara Victoria.
10 februarie 1970 Munchen	Opt persoane au fost rănite în aeroportul din Munich, în urma unui atac al membrilor PFLP asupra unui aparat de zbor cu destinaţia Tel Aviv. Ca urmare, trei arabi au fost excluşi de pe teritoriul Germaniei.
21 februarie 1970 Zurich	Membrii PFLP-GC au fost responsabili pentru explozia unui avion Swiss Air care tocmai se afla în zbor spre Tel Aviv, atacul fiind soldat cu moartea tuturor celor 47 de pasageri şi a întregului echipaj.
24 februarie 1970 Frankfurt	PFLP-GC a revendicat transportarea unor bombe către Israel, dar care au fost dezamorsate în cele din urmă.
7 martie 1970 Guatemala	O grenadă aruncată în grădina reşedinţei Consulului Onorific al Israelului a explodat, provocând pagube, însă nu au existat răniţi. Conform declaraţiilor furnizate de către organele de poliţie, autorii acestui atentat aparţin unui grup pro-arab local neidentificat.
24 aprilie 1970 Istanbul	O explozie care a avut loc în biroul companiei El Al a provocat dezastre, dar nu s-au înregistrat victime. Gruparea PSF a revendicat atentatul.
4 mai 1970 Asuncion	Doi palestinieni înarmaţi au comis o spargere în biroul consulatului israelian din Asuncion, Paraguay, deschizând focul asupra angajaţilor. În urma atacului, un secretar israelian a fost ucis, iar un muncitor local a fost rănit.

6 septembrie 1970 Londra	Membrii PFLP au încercat să deturneze un avion cu destinaţia Israel. Ofiţerii de securitate au ucis un terorist şi au rănit altul (Leila Khaled). Khaled a fost eliberat în cele din urmă de către autorităţile britanice.
8 septembrie 1970 Atena	O tentativă de sabotaj împotriva biroului companiei El Al a fost contracarată în momentul în care doi teroriştii au fost arestaţi, dar eliberaţi mai târziu, ca urmare a atacurilor asupra Olympic Airways din Jordan din 1970. Nu se ştie din ce grupare făceau parte autorii acestor acte.
6 octombrie 1970 Londra	Scrisori-bombă destinate biroului companiei El Al şi ambasadei Israelului, au fost descoperite şi dezamorsate. Atentatul nu a fost revendicat de nici o grupare.
15 octombrie 1970 Berlin	Scrisori-bombă au fost expediate expoziţiei Israel Masada din vestul Berlinului. Atentatul nu a fost revendicat.
19 aprilie 1971 New Jersey	O bombă din afara unei sinagogi conservatoare din New Jersey a produs daune majore, însă nu a provocat victime. Atentatul nu a fost revendicat.
28 mai 1971 Istanbul	Consulul Israelului, Efraim Elrom, a fost asasinat în Istanbul. Atentatul a fost revendicat de Armata de Eliberare Turcă.
30 iulie 1971 Buenos Aires	O bombă a explodat în afara unui birou al unei firme deţinute de evrei, producând mari pagube, dar nu s-au înregistrat victime. Armata Populară Revoluţionară (Trotskyite Ejercito Revolucionario Del Pueblo) a revendicat atentatul.
30 august 1971 Rosario	O bombă a explodat lângă clubul Hebraica din Rosario, Argentina. Poliţia a presupus că autorii fac parte din Armata Populară Revoluţionara (ERP-Ejercito Revolucionario Del Pueblo), însă, în cele din urmă, au infirmat implicarea acestora.
20 septembrie 1971 New York	O bombă a fost descoperită şi dezamorsată în sinagoga Great Neck. Atentatul nu a fost revendicat.
28 decembrie 1971 Austria	PFLP-GC a fost acuzat de expedierea unor scrisori-bombă în Israel, unde au fost dezamorsate înainte de a produce dezastre.
16 august 1972 Roma	PFLP-GC a revendicat tentativa de deturnare a unui avion prin transportarea unor casetofoane cu aspect inofensiv aduse dinafară nepremeditat de către două turiste britanice.
5 septembrie 1972	Teroriştii grupării Fatah Black September au

Munchen	capturat 11 atleţi israelieni în satul Olympic din Munchen, Germania. O încercare de salvare eşuată întreprinsă de către autorităţile din vestul Germaniei a dus la moartea a nouă ostatici şi cinci teroriştii.
10 septembrie 1972 Bruxelles	Un angajat al ambasadei Israelului a fost atacat şi rănit în Bruxelles. Gruparea Fatah Black September a revendicat atacul.
11 septembrie 1972 Geneva	Organizaţiile israeliene şi evreieşti au primit cinci scrisori-bombă care au explodat, însă fără a produce victime. Nimeni nu a revendicat acest fapt.
18 septembrie 1972 Amsterdam	Gruparea Fatah-Black September a revendicat expedierea unor scrisori-bombă din Amsterdam către Israel şi misiunile israeliene de pe glob. Bombele au fost dezamorsate înainte de a provoca un dezastru.
19 septembrie 1972 Londra	Consilierul în probleme de agricultură al ambasadei Israelului a fost ucis de o scrisoare-bombă. Atentatul nu a fost revendicat.
4 octombrie 1972 Malaezia	Gruparea Fatah-Black September a revendicat atentatul cu un număr mare de scrisori-bombă expediate din Malaezia către organizaţiile israeliene şi evreieşti din Rhodesia şi New York. Câteva bombe au explodat într-un oficiu poştal din New York, rănind un angajat.
13 octombrie 1972 Paris	O bombă a fost dezamorsată în biroul companiei El Al, chiar înainte de a exploda. Atentatul nu a fost revendicat.
17 octombrie 1972 Rotterdam	O bombă a fost descoperită în biroul liniei Zim din Rotterdam şi dezamorsată. Nimeni nu a revendicat atentatul.
23 octombrie 1972 Amsterdam	Reprezentantul PLO în Olanda a fost arestat, fiind prins cu scrisori-bombă asupra sa. În cele din urmă, a fost eliberat de către poliţie.
30 octombrie 1972 Singapore	Gruparea Fatah-Black September a revendicat atentatul cu scrisoare-bombă trimisă din Singapore în Israel care a explodat fără a produce pierderi.
4 noiembrie 1972 Frankfurt	O scrisoare-bombă primită de către o organizaţie de tineret sionistă a explodat, producând daune minore. Atentatul nu a fost revendicat.
11 noiembrie 1972 Londra	Organizaţiile evreieşti au primit scrisori-bombă care au explodat, rănind o persoană. Atentatul nu a fost

	revendicat.
21 noiembrie 1972 Toronto	Evreii cu poziţii marcante au primit scrisori-bombă care au explodat, fără a produce victime. Atentatul nu a fost revendicat.
7 decembrie 1972 Singapore	Scrisori-bombă au fost trimise din Singapore către instituţiile publice din Israel, fapt revendicat de PFLP-GC.
24 decembrie 1972 Londra	Un terorist al grupării Fatah-Black September a fost arestat în Londra, după ce s-au găsit asupra sa explozibil şi armament care, după declaraţiile furnizate de poliţie, urmau să fie folosite împotriva ambasadelor Israelului din Scandinavia.
28 decembrie 1972 Bangkok	Teroriştii grupării Fatah-Black September au luat cu asalt ambasada Israelului, luând şase ostatici din rândul angajaţilor. Aceştia din urmă au fost eliberaţi şi li s-a permis să părăsească Thailanda.
1 ianuarie 1973 Paris	Gruparea Fatah-Black September a revendicat atentatul cu bombă din afara clădirii Agenţiei evreieşti, care s-a soldat cu daune minore, dar fără victime.
9 ianuarie 1973 Cipru	Patru terorişti ai PFLF au fost arestaţi pe un vas care se îndrepta spre Haifa. Poliţia cipriotă a anunţat mai târziu că aceştia plănuiau un atac terorist în Israel.
9 ianuarie 1973 Schoenau	Trei terorişti aparţinând grupării Fatah-Black September au fost arestaţi în urma unui atac eşuat asupra castelului Schoenau din Austria care servea ca punct de trecere pentru imigranţii evrei sovietici.
24 ianuarie 1973 Atena	Gruparea Fatah-Black September a revendicat atentatul cu scrisori-bombă trimise din Grecia către consulatele israeliene din Chile şi Australia şi către un rabin în Canada.
26 ianuarie 1973 Madrid	Gruparea Fatah-Black September a revendicat uciderea unui cetăţean israelian.
26 ianuarie 1973 Viena	Trei terorişti ai grupării Fatah-Black September au fost arestaţi în timp ce încercau să treacă graniţa italiană, în drum spre un atac asupra unui punct de trecere turistic pentru imigranţii evrei sovietici din Viena.
29 ianuarie 1973 Turcia	Gruparea Fatah-Black September a revendicat atentatul cu scrisori-bombă trimise în Israel care au

	explodat şi care au provocat daune minore.
31 ianuarie 1973 Roma	Gruparea Fatah-Black September a revendicat atentatul cu scrisori-bombă trimise din Roma către ambasada Israelului din Ruanda.
5 februarie 1973 Roma	Gruparea Fatah-Black September a revendicat atentatul cu scrisori-bombă trimise ambasadei Israelului din Guatemala.
8 februarie 1973 Germania de Vest	Gruparea Fatah-Black September a revendicat atentatul cu scrisori-bombă trimise ambasadei Israelului din Bangui, Republica Centrală Africană.
6 martie 1973 New York	Poliţia a anunţat descoperirea unor maşini-capcană în afara terminalului companiei El Al din aeroportul JFK şi în departamente ale Băncii de Scont a Israelului şi în cele ale Băncii Leumi.
21 martie 1973 Singapore	O explozie a fost declanşată în biroul Zim Shipping Lines a provocat mari distrugeri, rănind o persoană. Gruparea Fatah-Black September a revendicat atentatul.
4 aprilie 1973 Roma	Doi terorişti ai PFLP au fost prinşi în timpul tentativei de atacare a unui avion al companiei El A în aeroportul din Roma. În cele din urmă, au fost eliberaţi din arest şi expulzaţi.
9 aprilie 1973 Cipru	Şapte terorişti ai ANYLP au fost prinşi în timp ce încercau să atace un avion Arkia care se îndrepta spre Israel. Ulterior au fost eliberaţi.
27 aprilie 1973 Roma	Un angajat al companiei El Al a fost ucis de către un terorist care a fost arestat şi eliberat după doi ani. Nu se ştie din ce grupare făcea parte.
29 aprilie 1973 Costa Rica	Un cocktail Molotov a fost aruncat pe pereţii unei sinagogi, provocând distrugeri, însă fără a răni pe nimeni. Actul nu a fost revendicat.
7 mai 1973 Paris	Doi terorişti înarmaţi au încercat să asedieze o încăpere cu vedere spre ambasada Israelului de unde aveau posibilitatea de a ataca personalul ambasadei. Nu se ştie din ce grupare făceau parte.
1 iulie 1973 Washington	Membrii grupării Fatah-Black September l-au asasinat pe Yosef Ayalon, un ataşat al aviaţiei în Washington DC.
19 iulie 1973	O tentativă a teroriştilor PFLP de a ataca biroul

Atena	companiei El Al a fost contracarată. Aceştia au fost capturaţi, iar apoi expulzaţi.
5 septembrie 1973 Roma	Teroriştii din gruparea Fatah-Black September au fost arestaţi chiar înainte de a ataca un avion al companiei El Al în aeroportul din Roma cu proiectile SA7. Într-un final, aceştia au fost eliberaţi.
12 septembrie 1973 Seul	Scrisori-bombă au fost trimise din Coreea de Sud spre Israel de către gruparea Fatah-Black September, însă expedierea acestora a fost oprită.
28 septembrie 1973 Marchegg	Teroriştii aparţinând grupării As-Saiqa s-au urcat într-un tren care transporta emigranţi evrei sovietici către graniţa cu Austria, luând trei ostatici până când guvernul austriac a fost de acord cu privarea condiţiilor favorabile de trecere din zona castelului Schoenau. În cele din urmă, teroriştii au fost eliberaţi.
19 noiembrie 1973 Paris	13 membri ai PFLP, împreună cu grupări de terorişti algerieni şi turci, au fost arestaţi lângă Paris, la scurt timp după ce au plănuit răpirea familiei unui diplomat israelian şi atacul asupra ambasadei Israelului. Aceştia au fost aduşi în faţa tribunalului, condamnaţi, dar apoi eliberaţi.
14 decembrie 1973 Londra	Scrisori-bombă expediate din Anglia au fost descoperite în Israel imediat după descoperirea unor bombe similare expediate către Olanda şi Elvetia.
30 decembrie 1973 Londra	J. Edward Sieff, preşedintele Marks &Spencer, a fost rănit in tentativa de asasinare din reşedinţa sa aflata pe St Johns Wood. Acest atentat a fost revendicat de către Ilich Ramirez Sanchez (‘Carlos’) in numele grupării PFLP.
24 ianuarie 1974 Londra	In Banca Hapoalim, domeniul Mayfair, au fost aruncate explozibile care au provocat dezastre majore. Atentatul a fost revendicat de PFLP
3 august 1974 Paris	Trei maşini-capcană au explodat lângă birourile Fondurilor Sociale Juive, publicaţiei “Aurora pro-Israel“ şi, respectiv publicaţiei de dreapta “Minute”. O a patra maşină-capcană nu a reuşit să explodeze în exteriorul biroului Misiunii de Sprijinire a Israelului. Gruparea PFLP a revendicat atentatul.

26 august 1974 Frankfurt	Gruparea PFLP a revendicat atentatul în care exploziile provocate în afara biroului de turism al guvernului israelian au produs mari pagube, însa fără a exista răniţi.
13 ianuarie 1975 Paris	Teroriştii grupării PFLP au lansat rachete împotriva unui avion al companiei El Al care se afla în aeroportul din Paris. Atentatul asupra avionului israelian a eşuat, însa a lovit un avion iugoslav care se afla în apropiere, rănind trei persoane.
16 ianuarie 1975 Paris	Cocktail-uri Molotov au fost aruncate într-o clădire care a fost confundată cu sediul organizaţiilor evreieşti din Franţa, provocând mari dezastre. Atacul a fost revendicat de precedentul grup arab de comando necunoscut.
19 ianuarie 1975 Paris	Teroriştii din gruparea PFLP au atacat un avion al companiei El Al. A avut loc un schimb de focuri între terorişti şi organele de poliţie, în urma căruia au fost răniţi 20 de oameni. Ulterior, teroriştii s-au predat şi au fost expulzaţi.
2 aprilie 1975 Buenos Aires	O bombă a explodat în afara sinagogii Yeshurun, provocând pagube, însă nu s-au înregistrat victime. Atentatul nu a fost revendicat.
15 septembrie 1975 Paris	O grenadă aruncată într-o farmacie evreiască a ucis doi oameni şi a rănit alţi 15. Atentatul a fost revendicat de precedenta Organizaţie necunoscută de Apărare a Europei.
19 septembrie 1975 Cordoba	O bombă a explodat în afara unei bănci evreieşti din Cordoba, Argentina, provocând daune, dar nici o victimă. Atentatul nu a fost revendicat.
21 septembrie 1975 Mendoza	O bombă din afara clădirii comunităţii evreieşti din Mendoza, lângă Buenos Aires, a provocat daune, însă nu au existat victime. Atentatul a fost revendicat de către Commando Anticomunistă Mendoza.
11 decembrie 1975 Buenos Aires	O bombă a explodat în afara Asociaţiei Culturale Evreieşti, provocând pagube, însă nu s-au înregistrat victime. Atentatul nu a fost revendicat.
25 ianuarie 1976 Nairobi	Cinci terorişti ai facţiunii Wadi Haddad aparţinând grupării PFLP au fost capturaţi în timpul tentativei de deturnare a unui avion al companiei El Al.

	Aceştia au fost expulzaţi în Israel.
8 februarie 1976 Berlin	Gruparea PFLP a revendicat atentatul cu bombă asupra biroului de legături cu Israelul în care s-au produs daune, fără a se înregistra răniţi.
29 aprilie 1976 Paris	O bombă a explodat în afara sinagogii Rashi, producând daune, însă nimeni nu a fost rănit. Atentatul a fost revendicat de către Groupe Action Jeunesse.
24 mai 1976 Liechtenburg	Două bombe aflate în reşedinţa rabinului Garb au devastat locuinţa, însă nimeni nu a fost rănit. Atentatul nu a fost revendicat, dar organele de poliţie sud-africane sunt de părere că autorii acestui atentat aparţin unei grupări teroriste de dreapta.
25 mai 1976 Buenos Aires	O bombă situata lângă Societatea Culturală Evreiască Yezitlowski a provocat daune, însă nu s-au înregistrat victime. Atentatul nu a fost revendicat.
26 mai 1976 Buenos Aires	O bombă plasată lângă un club evreiesc a provocat daune, însă nu au existat victime. Atentatul nu a fost revendicat.
21 iunie 1976 Buenos Aires	Bombe plasate lângă magazine evreieşti din cartierul Once au produs pagube, însă nu s-au înregistrat victime. Atacul nu a fost revendicat, dar atacurile cu bomba au avut loc în urma unui congres public antisemitic organizat de către peroniştii de dreapta.
21 iunie 1976 Mendoza	Bombe amplasate în faţa unor magazine evreieşti din Mendoza, lângă Buenos Aires, au produs daune, dar nu şi victime. Atentatul nu a fost revendicat.
27 iunie 1976 Entebbe	Membrii grupării Baader-Meinhof şi a PFLP au atacat un avion al companiei Air France, capturându-i pe toţi cei 258 de pasageri şi forţând aterizarea în Entebbe, Uganda, unde i-au separat pe pasagerii israelieni şi evrei de cei pe care i-au eliberat. Un pasager a fost ucis în operaţiunea de salvare israeliană.
27 iunie 1976 Buenos Aires	O bombă amplasată într-o librărie evreiască a produs daune majore, dar nu s-au înregistrat victime. Atentatul nu a fost revendicat.
11 august 1976 Istanbul	Gruparea PFLP a lansat un atac asupra birourilor companiei El Al de pe aeroportul din Istanbul, Turcia. Patru persoane au fost ucise, iar alte 20 rănite. Cei doi terorişti condamnaţi au evadat din

	închisoare în ianuarie 1979.
22 septembrie 1976 Paris	O bombă amplasată în reşedinţa sefului rabin Jacob Kaplan a provocat daune, dar nu au existat victime. Atentatul nu a fost revendicat, însă rabinul a declarat că primise o scrisoare de ameninţare anterior.
24 septembrie 1976 Bombay	Un membru al organizaţiei teroriste olandeze Red Youth care colabora cu gruparea PFLP a fost arestat, împreună cu alţi simpatizanţi, înaintea unui atac asupra zborurilor cu destinaţia Tel Aviv.
27 septembrie 1976 Cordoba	Bombe amplasate în şcoala Max Nordau şi într-o sinagogă apropiată din Cordoba, Argentina au produs mari distrugeri, însă nu s-au înregistrat victime. Atentatul nu a fost revendicat.
28 septembrie 1976 Paris	Maşinile celor doi fii ai preşedintelui Ligii Internaţionale Împotriva Rasismului (LICRA), Pierre Bloch, au fost distruse într-un atentat cu bombă. Atentatul a fost revendicat de Studenţii Frontului Naţional al Palestinei.
4 octombrie 1976 Cordoba	O bombă amplasată lângă banca evreiască a produs daune, dar nu s-au înregistrat victime. Atentatul nu a fost revendicat.
6 noiembrie 1976 Istanbul	O bombă a explodat în faţa clădirii companiei El Al, producând daune, însă nu s-au înregistrat victime. Atentatul nu a fost revendicat.
27 noiembrie 1976 Buenos Aires	Două bombe amplasate în şcoala Shalom şi într-o sinagogă din apropiere au provocat distrugeri, însă nu s-au înregistrat victime. Atentatul nu a fost revendicat.
12 iunie 1977 Teheran	Doi terorişti au fost ucişi într-un schimb de focuri care s-a produs în urma tentativei acestora de a sechestra biroul Federaţiei Evreieşti din Teheran. Nu se ştie din ce grupare făceau parte.
20 noiembrie 1977 Cannes	O bombă a fost dezamorsată în aula în care urma să aibă loc o întâlnire a Asociaţiei Israelului din Franţa. Atentatul nu a fost revendicat.
27 noiembrie 1977 Paris	Gruparea teroristă Tel el-Z'Ater a revendicat atentatul în care s-a produs o explozie în sucursala pariziană a băncii Leumi, care s-a soldat cu daune, însă fără a se înregistra victime.

8 ianuarie 1978 Bruxelles	Poliţia a descoperit două lansatoare încărcate cu rachete îndreptate spre ambasada Israelului din Bruxelles. Proiectilele au fost dezamorsate. S-a pornit de la prezumţia că facţiunea Wadi Haddad a grupării PFLP se face vinovată de acest atentat.
1 februarie 1978 Paris	O bombă a explodat lângă sucursala pariziană a Băncii de Scont a Israelului, provocând daune, însă nu s-au înregistrat victime. Atentatul nu a fost revendicat.
20 mai 1978 Paris	Trei teroriști ai grupării PFLP au atacat pasagerii care aşteptau în terminalul companiei El Al din aeroportul Orly, omorând doi oameni şi rănind alţi doi. În urma schimbului de focuri dintre poliţie şi teroriști, aceştia din urmă au fost uciși.
20 iunie 1978 Frankfurt	O bombă amplasată în biroul israelian Agrexko din Frankfurt a provocat un adevărat dezastru, însă nu s-au înregistrat victime. Atentatul nu a fost revendicat.
20 august 1978 Londra	Fahad Mihyi, membru al grupării teroriste palestiniene Wadi Haddad, a condus un atac armat asupra unui autobuz care transporta un echipaj de bord al companiei El Al ce urma să debarce la hotelul Europa din Mayfair. Ulterior a fost condamnat la închisoare pe viaţă.
11 octombrie 1978 Roma	O bombă a fost dezamorsată lângă Marea sinagogă din Roma, în Yom Kippur. Atentatul nu a fost revendicat.
15 octombrie 1978 Berlin	În centrul comunităţii evreieşti şi într-un magazin evreiesc din Berlin au fost descoperite bombe. Au fost dezamorsate înainte de a exploda. Atentatul a fost revendicat de As-Saiqa.
17 decembrie 1978 Paris	O bombă a explodat în faţa biroului organizaţiei de tineret Betar, provocând daune, însă nu s-au înregistrat răniţi. Atentatul a fost revendicat agenţiei de presă franceze în numele Frontului Naţional Francez de Eliberare care a declarat că atentatul a reprezentat un act de rezistenţă împotriva dictaturii evreieşti.
7 ianuarie 1979 Buenos Aires	O bombă a explodat lângă o şcoală evreiască, provocând daune majore atât şcolii, cât şi construcţiilor din apropiere, însă nimeni nu a fost rănit. Atentatul nu a fost revendicat.

11 ianuarie 1979 Barcelona	Asupra sinagogii din Barcelona a avut loc un schimb de focuri care s-a soldat cu daune minore, dar nu s-au înregistrat victime. Atentatul a fost revendicat de Partidul Naţional Socialist Spaniol.
28 februarie 1979 Olivos	O bombă a explodat lângă o şcoală evreiască din Olivos, lângă Buenos Aires, Argentina, provocând daune medii, însă nu s-au înregistrat răniţi. Atentatul nu a fost revendicat.
21 martie 1979 Paris	Membrii unei grupări teroriste palestiniene, dar coordonate de sirieni, au rănit 20 de studenţi evrei într-un atac cu bombă produs într-un restaurant de lux de pe strada de Medicis din Paris.
27 martie 1979 Paris	Peste 30 de persoane au fost rănite, dintre care 12 se aflau în stare foarte gravă, în urma unei explozii dintr-o cafenea a studenţilor evrei din cartierul latin. Două grupări au revendicat atentatul: Colectivul Autonom pentru Intervenţie Împotriva Prezentei Sioniste în Franţa şi Împotriva Tratatului de Pace israeliano-egiptean, respectiv Liga Combatanţilor Francezi Împotriva Cuceririi Evreieşti. Acesta din urmă a fost vinovat de producerea unor explozii în lunile martie şi aprilie, în care nu s-au înregistrat victime.
15 martie 1979 Zurich	O bombă a explodat lângă intrarea în cea mai mare sinagogă din Zurich, producând daune majore. Atentatul nu a fost revendicat, însă inscripţii antisemitice şi svastici au fost desenate pe zidurile din apropiere.
3 aprilie 1979 Frankfurt	O bombă a explodat în centrul de distribuţie a corespondenţei par-avion al aeroportului din Frankfurt, rănind zece angajaţi. Coletul în care se afla ascunsă fusese expediat spre Tel Aviv şi trebuia să fie trimisă printr-un zbor al companiei El Al. Atentatul nu a fost revendicat. Poliţia a fost de părere că bomba ar fi explodat în aer.
5 aprilie 1979 Nicosia	O bombă a explodat în faţa ambasadei Israelului, provocând daune, dar nimeni nu a fost rănit. Atentatul a fost revendicat de As-Saiqa.
7 aprilie 1979 Paris	O bombă a fost descoperită într-o motocicletă parcată în faţa unui cinematograf care găzduia săptămâna culturală evreiască. Atentatul a fost revendicat de Saiqa.

8 aprilie 1979 Ankara	O bombă a explodat lângă ambasada Israelului, producând daune, dar nu şi victime. Atentatul a fost revendicat de Saiqa.
16 aprilie 1979 Bruxelles	Membrii grupării PFLP au eşuat în tentativa de preluare a zborului unui aparat al companiei El Al în aeroportul Zaventeim, însă 12 persoane au fost rănite în urma atacului cu grenade asupra restaurantului din aeroport şi a perimetrului în care se aflau vizitatorii.
22 aprilie 1979 Viena	O bombă a provocat daune de proporţii unei clădiri ce găzduia o sinagoga şi câteva familii evreieşti. Nu s-au înregistrat răniţi. Atentatul a fost revendicat de Vulturii Revoluţiei (Saiqa).
7 mai 1979 Buenos Aires	O bombă amplasată lângă o sinagogă a provocat daune de proporţii, însă nu s-au înregistrat victime. Atentatul nu a fost revendicat.
14 mai 1979 Olivos	O bombă a explodat lângă o veche şcoală evreiască, producând daune, însă nu au existat victime. Atentatul nu a fost revendicat.
16 mai 1979 Cipoletti	O bombă a explodat lângă sinagoga din Cipoletti, lângă Buenos Aires, producând daune, însă nu s-au înregistrat răniţi. Atentatul nu a fost revendicat.
24 mai 1979 Buenos Aires	O bombă a explodat în faţa întrării într-o sinagogă din Buenos Aires, producând daune, dar nu s-au înregistrat răniţi. Atentatul nu a fost revendicat.
22 august 1979 Cordoba	O bombă amplasată lângă o bancă deținută de evrei, situată în Cordoba, Argentina, a produs mari daune, dar nu a rănit nici o persoană. Deşi atentatul nu a fost revendicat, comunitatea locală evreiască a fost de părere că atacul a reprezentat un segment al desfăşurării unei campanii antisemitice.
29 august 1979 Milano	O bombă a explodat lângă banca italiană israeliană din Milano, producând daune minore, dar nu s-au înregistrat victime. Atentatul nu a fost revendicat, însă agenţia de ştiri italiana a primit un telefon anonim care anunţa că atentatul a fost un avertisment pentru evrei şi comunişti, ca urmare a evadării din închisoare a criminalului de război, Herbert Kapler.
13 noiembrie 1979	Într-o tentativă de asasinare, gruparea teroristă

Lisabona	Organizaţia Internaţională a Muncitorilor din Portugalia l-au rănit pe ambasadorul israelian şi au ucis o gardă a ambasadei. Un poliţist, împreună cu alte persoane care se aflau în apropiere, au fost de asemenea răniţi.
12 decembrie 1979 San Salvador	O bombă a explodat la ambasada Israelului, producând daune considerabile, dar nimeni nu a fost rănit. Poliţia a declarat că vinovaţi de acest atentat sunt membrii unei grupări teroriste de stânga.
2 ianuarie 1980 Istanbul	Abraham Elazar, directorul biroului local al companiei El Al a fost ucis de doi bărbaţi care au ieşit dintr-o maşină care i-a blocat calea. Atentatul a fost revendicat de către Marxist Leninist Armed Propaganda Union Anti-Camp David Front şi the Sons of the Land.
18 februarie 1980 Roma	Un bărbat a fost rănit în urma exploziei unor bombe lângă birourile companiei El Al din Roma (inclusiv Lufthansa şi Swiss Air). Atentatul a fost revendicat mai târziu de către Armata Secretă de Eliberare a Armeniei.
8 martie 1980 Madrid	Adolfo Cotello, un avocat spaniol, a fost asasinat din greşeală. Asasinii aparţinând Organizaţiei His Abu Nidal l-au confundat cu Max Mazin, liderul evreilor din Spania.
19 aprilie 1980 Esslingen	O bombă a explodat lângă reşedinţa unui membru al Consiliului Local din Esslingen în Germania, provocând daune considerabile, însă nimeni nu a fost rănit. Atacul a fost revendicat de Aktions Gruppen, german neo-nazist, care a declarat că atacul a reprezentat represalii împotriva unei expoziţii despre Auschwitz, care fusese recent organizata în cadrul primăriei. Câteva luni mai târziu, o bombă a explodat chiar în faţa expoziţiei.
21 aprilie 1980 Zurich	Un terorist arab a strecurat o bombă în bagajul unui cetăţean din vestul Germaniei care se afla la bordul unui avion al companiei El Al ce efectua ruta Zurich-Tel Aviv. Acesta a fost capturat de către agenţii de securitate israelieni, iar bomba a explodat în biroul de poliţie al aeroportului înainte de a putea fi dezamorsată. Nu s-au înregistrat victime.
29 aprilie 1980 Cairo	O bombă a explodat într-o sinagogă din Cairo, provocând daune, însă nerănind pe nimeni. Atentatul a fost revendicat de gruparea egipteana Awakening.

22 iunie 1980 Stockholm	Politia suedeză a arestat teroriştii ai grupării PFLP-GC şi naţionalişti suedezi care au pus la cale un atentat asupra unui birou al companiei El Al din Copenhaga.
5 iulie 1980 Buenos Aires	O bombă a explodat în şcoala ORT din Buenos Aires, provocând daune majore, însă fără a răni pe nimeni. Atentatul nu a fost revendicat.
5 iulie 1980 Buenos Aires	O bombă a fost dezamorsată de către organele de poliţie în şcoala Chaim Nachman Bialik din Buenos Aires. Atentatul nu a fost revendicat.
25 iulie 1980 Bruxelles	Yosef Halachi, ataşatul comercial al Israelului în Bruxelles, a fost asasinat de către membri Organizaţiei Abu Nidal.
27 iulie 1980 Antwerp	Membrii Organizaţiei Abu Nidal au fost autorii unui atentat cu grenadă asupra unei sinagogi din Antwerp, în urma căruia un copil a fost ucis, iar alţi 20 răniţi. Doi membri ai grupării, Nasir Sa'id Abdel Wahib şi Nihad Declas, au fost ulterior acuzaţi şi condamnaţi de către autorităţile belgiene. Declas le-a mărturisit poliţiştilor care l-au interogat că plănuise un alt atentat cu grenadă asupra pasagerilor companiei El Al în aeroportul Zaventem din Bruxelles.
29 iulie 1980 Istanbul	O bombă amplasată în birourile Rabinatului Suprem a provocat daune, dar nimeni nu a fost rănit. Atentatul a fost revendicat de Organizaţia Tinerilor Musulmani pe al cărei manifest găsit lângă scenă scria: "Îi vom extirpa pe ticăloşi de pe teritoriul Islamului. Ne vom regla conturile cu evreii".
7 august 1980 Buenos Aires	O bombă a explodat lângă sinagoga Ierusalimului din Buenos Aires, provocând daune, dar nerănind pe nimeni. Atentatul nu a fost revendicat.
28 septembrie 1980 Paris	Fasciştii Europeni Naţionali (FNE) au revendicat atentatul cu maşini-capcană asupra unei sinagogi şi a altor ţinte evreieşti din Paris care s-a desfăşurat pe parcursul a 48 de ore. Nu s-au înregistrat victime.
3 octombrie 1980 Paris	Patru membri ai unei comunităţi religioase au fost ucişi, în timp ce alţi 12 au fost răniţi într-un atac cu bombă asupra sinagogii de pe strada Copernic. Deşi atentatul a fost revendicat de FNE, poliţiştii nu au

	exclus posibilitatea implicării teroriştilor palestinieni.
5 octombrie 1980 Paris	Un atentat cu bombă a avut loc într-un magazin deţinut de evrei, rănind o persoană. Atentatul a fost revendicat de gruparea FNE.
4 noiembrie 1980 Paris	Dintr-o maşină situată în apropiere, aflată în mers, persoane necunoscute au deschis focul, fiind pe punctul de a răni doi poliţişti care păzeau biroul B'nai B'rith Internaţional. Nu s-au înregistrat răniţi, însă clădirea a fost avariată. Atentatul a fost revendicat de Gruparea Creştină anti-sionistă.
25 noiembrie 1980 Paris	Edwin şi Michele Dwek, patronii evrei ai unei agenţii internaţionale de turism care se ocupa cu excursii către Israel, au fost ucişi de o persoană aparent de origine arabă. În urma investigaţiilor realizate de poliţişti, a ieşit la iveală faptul că armele folosite au fost similare cu cele folosite în tentativa de asasinare a fostului premier israelian, Shahpour Bakhtiar.
19 decembrie 1980 Erlangen	Shlomo Levin, un fost ofiţer din armata israeliană cu rang înalt, şi partenera sa, Freida Poeschke, au fost asasinaţi într-un atac pe care, ulterior, politia germana l-a descris ca fiind un asasinat politic. Levin fusese un membru de seama al comunităţii locale evreieşti. Atentatul nu a fost revendicat.
21 decembrie 1980 Esslingen	O bombă a explodat în centrul civil din Esslingen, Germania, care organiza o expoziţie despre Auschwitz. Poliţia a declarat că vinovaţi de acest atentat au fost neo-naziştii.
29 decembrie 1980 Maracaibo	O maşină-capcană a explodat în parcarea unui magazin deţinut de evrei din Maracaibo, Venezuela, provocând daune considerabile, dar nimeni nu a fost rănit. Deşi manifeste descoperite în apropiere declarau : "Acesta este ultimul Crăciun al evreilor în Palestina", atentatul nu a fost revendicat.
31 decembrie 1980 Nairobi	O bombă amplasată în hotelul Norfolk a ucis 16 persoane, rănind alte 87. Hotelul aparţinea unui membru de seama al comunităţii evreieşti locale care încetase relaţiile cu Israelul. Deşi PLO şi FLP nu au revendicat atentatul, investigaţii ulterioare ale poliţiştilor au scos la iveală faptul că autorul

	atentatului, Qaddura Mohammed Abd Al-Hamid, făcuse parte atât din gruparea Fatah, cât şi din PFLP. Poliţia a presupus că atentatul a fost un act de represiune împotriva sprijinului kenyan acordat Israelului în vederea arestării a doi terorişti din vestul Germaniei care colaborau cu PFLP şi care plănuiseră deturnarea unui aparat de zbor al companiei El Al în 1976.
14 ianuarie 1981 Stockholm	Guvernul a anunţat expulzarea a patru palestinieni implicaţi în actele grupării PFLP-GC privind complotul terorist împotriva comunităţii naţionale a evreilor şi a instituţiilor israeliene. Alţi opt membri aparţinând aceleiaşi grupări au fost arestaţi, fără a fi expulzaţi.
16 februarie 1981 Cairo	Trei teroriști ai grupării Fatah şi doi egipteni naţionalişti au fost arestaţi, fiind suspectaţi de plănuirea unui atac asupra ambasadei Israelului şi a sinagogii.
25 aprilie 1981 Lima	O explozie declanşată la intrarea într-o şcoală evreiască din Lima, Peru, a provocat daune minore, dar nu s-au înregistrat victime. Atentatul nu a fost revendicat.
1 mai 1981 Viena	Heinz Nittel, preşedintele ligii relaţiilor austro-israeliene, a fost ucis de către Organizaţia Abu Nidal care ameninţase că îl va ucide pe Bruno Kreisky, cancelarul evreu al Austriei. În cele din urmă, Bahij Mohammed Younis a fost acuzat pentru asasinat şi condamnat la închisoare pe viaţă.
15 mai 1981 Roma	O bombă a explodat lângă biroul companiei El Al, producând daune majore, însă nimeni nu a fost rănit. Atentatul a fost revendicat de Organizaţia Arabă a zilei de 15 mai.
16 mai 1981 Istanbul	O bombă a explodat lângă biroul companiei El Al, provocând mari dezastre, dar nu s-au înregistrat răniţi. Atentatul a fost revendicat de aceeaşi Organizaţie Arabă pentru Eliberarea Palestinei a zilei de 15 mai.
15 iunie 1981 Londra	O scrisoare-bombă trimisă unui membru al Parlamentului, Greville Janner, preşedintele Camerei Deputaţilor a evreilor britanici, a fost interceptată de către oficiul poştal. Atentatul nu a fost revendicat.

12 iulie 1981 New York City	O încărcătură explozivă de lângă intrarea într-o sinagogă a produs daune de proporţii, dar nimeni nu a fost rănit. Atentatul nu a fost revendicat.
22 iulie 1981 Atena	Gruparea PFLP a revendicat atentatul în care a fost ucis Dhimitris Malandasi, considerat de aceştia un agent de informaţii de origine israeliană. De asemenea, au revendicat şi atentatul cu bombă produs într-o agenţie de turism unde Malandasi era angajat, atentat în urma căruia a fost ucisă patroana agenţiei, Evyenia Anjelikousi.
29 iulie 1981 Viena	Poliţia a expulzat doi arabi consideraţi a fi membri ai Organizaţiei Abu Nidal şi reprezentanţi ai PLO în Grecia, în legătură cu tentativa de asasinare a cancelarului evreu al Austriei, Bruno Kreisky. Cei doi membri ai grupării Abu Nidal fuseseră arestaţi în aeroportul Schwechat întrucât în bagajele acestora s-a descoperit o cantitate mare de arme şi muniţii.
9 august 1981 Roma	Organizaţia arabă a zilei de 15 mai a revendicat atentatul cu bombă de lângă biroul companiei El Al din aeroportul Leonardo da Vinci din Roma.
10 august 1981 Atena	Organizaţia arabă a zilei de 15 mai a revendicat atentatul cu două bombe de lângă ambasada Israelului din Atena. Nu s-au înregistrat răniţi.
29 august 1981 Viena	Membrii Organizaţiei Abu Nidal au deschis focul asupra sinagogii Seitunsstettengasse, ucigând două persoane şi rănind alte 17. Înainte de acest atac, aceştia plănuiseră un atentat asupra unei alte sinagogi din apropiere, însă au fost capturaţi de către gărzile de securitate.
23 septembrie 1981 Limassol	Membrii Organizaţiei Abu Nidal au fost autorii unui atentat cu grenada asupra birourilor din Limmasol şi a birourilor companiei navale Zim Israel din Cipru, rănind cinci angajaţi.
26 septembrie 1981 Viena	O bombă a explodat în faţa reşedinţei unui membru de seama al comunităţii evreieşti, producând daune majore, dar nimeni nu a fost rănit. Atentatul nu a fost revendicat.
7 octombrie 1981 Roma	O bombă a explodat în faţa biroului companiei El Al, rănind o persoană şi producând daune minore. Atentatul nu a fost revendicat.

7 octombrie 1981 Ostia	O bombă a explodat lângă centrul de emigrare al evreilor sovietici din Ostia, Italia, rănind patru persoane. Atentatul nu a fost revendicat.
20 octombrie 1981 Antwerp	O maşină-capcană a explodat în faţa clubului Diamond din Antwerp, vis-a-vis de sinagoga Hoveniersstraat, omorând trei persoane şi rănind alta. Atentatul a fost revendicat de organizaţia PLO Black September, deşi un post local de televiziune a declarat că atentatul a fost revendicat şi de către celula belgiană a Action Directe.
2 decembrie 1981 Caracas	Un emisar al Agenţiei evreieşti a fost grav împuşcat lângă reşedinţa sa din Caracas, ca urmare a publicării articolelor sale în presa din Venezuela privind atacurile din Israel. Atentatul nu a fost revendicat.
20 decembrie 1981 Mediterana	O bombă a explodat într-un vas Orion cu destinaţia Israel cu puţin timp înainte ca acesta sa intre în portul Haifa, omorând două persoane şi rănind alte două. Atentatul a fost revendicat de gruparea Abu Ibrahim.
6 ianuarie 1982 Guebwiller	Aproximativ 30 de focuri au fost deschise asupra sinagogii din Guebwiller, Franţa, provocând daune, însă nu s-au înregistrat victime. Atentatul nu a fost revendicat.
9 ianuarie 1982 Istanbul	O bombă a explodat lângă agenţia de bilete a companiei El Al din aeroportul din Istanbul, provocând daune şi biroului alăturat al companiei Lufthansa, însă nu s-au înregistrat victime. Atentatul nu a fost revendicat.
12 ianuarie 1982 Guatemala	Dintr-o maşină au fost aruncate bombe asupra ambasadelor Israelului şi Argentinei şi asupra consulatului din Haiti, producând daune minore. Un telefon ulterior primit la redacţia unei agenţii de presă anunţa că atacul a reprezentat un protest împotriva traficului de arme între Israel şi Guatemala.
15 ianuarie 1982 Berlin	Organizaţia arabă a zilei de 15 mai şi Liga Oamanilor pentru Palestina Libera au revendicat atentatul cu bombă asupra unui restaurant evreiesc din Berlin, în urma căruia un copil a fost ucis, iar 46 de adulţi răniţi.
4 februarie 1982 Viena	O bombă a explodat in reşedinţa sefului rabin austriac, Akiva Eisenberg, producând daune minore, insa fără a

	răni pe nimeni. Atentatul nu a fost revendicat.
18 februarie 1982 Roma	O grenada a fost aruncata la intrarea Marii sinagogi, provocând daune, insa nu s-au înregistrat victime. Atentatul a fost revendicat de Brigăzile Roşii intr-o scrisoare primita cu puţin timp înainte de atentat.
28 martie 1982 Roma	Un atentat cu bomba produs asupra biroului companiei El Al a provocat daune minore, insa nu s-au înregistrat victime. S-a presupus ca autorii atentatului fac parte din PLO.
28-29 martie 1982 Roma	Lângă două magazine deţinute de membri comunităţii evreieşti au explodat câteva bombe, producând daune majore, dar nu s-au înregistrat victime. Atentatul nu a fost revendicat, insa, ulterior, guvernul israelian a informat guvernul italian ca autorii atentatului aparţin PLO.
31 martie 1982 Paris	Consulatul Israelului a fost devastat de către trei bărbaţi înarmaţi, insa nu au existat răniţi. Atentatul a fost revendicat de Facţiunea Armata Revoluţionară libaneza (LARF). Din cercetările ulterioare ale poliţiştilor a reieşit faptul ca membrii Acţiunii Directe de stânga au contribuit din plin la acest atentat.
3 aprilie 1982 Franţa	Membrii LARF au fost autorii unui atac armat asupra ambasadei Israelului din Paris, rănindu-l pe Yaacov Barsimantov si un diplomat israelian. Libanezul Georges Ibrahim Abdallah a fost acuzat si condamnat in iulie 1986.
27 aprilie 1982 Mexico City	Politia a dezamorsat o bomba descoperita în şcoala evreiască Tarbut. Atentatul a fost revendicat de Partidul Palestinian din Mexic.
3 iunie 1982 Londra	Marwen al-Banna, Hussain Ahmed Ghassan Said şi Nayaf Rosan, toţi membri ai Organizaţiei Abu Nidal, au încercat sa-l asasineze pe ambasadorul israelian, Shlomo Argov. Aceştia au fost acuzaţi şi condamnaţi la închisoare intre 30 si 35 de ani fiecare. Cercetări ulterioare ale poliţiştilor au scos la iveala ca teroriştii strânseseră informaţii despre instituţiile evreieşti şi israeliene din Londra.
8 iunie 1982 Zurich	Celulele Revoluţionare au revendicat atentatul cu bombe asupra consulatelor Israelului şi Statelor Unite care au produs daune, dar nu au rănit nici o persoană.
11 iunie 1982 Viena	Reşedinţa lui Simon Weisenthal, seful Centrului de Documentare evreiesc, a fost bombardată,

	producându-se daune majore, dar nimeni nu a fost rănit. Se consideră că autorii acestui atentat au fost neo-naziştii austrieci.
13 iunie 1982 Paris	Două bombe au explodat lângă restaurante deţinute de evrei, producând daune minore. Atentatul nu a fost revendicat.
14 iunie 1982 Turku	Un cocktail Molotov a fost aruncat în centrul comunităţii evreieşti din Turku, Finlanda, provocând daune minore. Atentatul nu a fost revendicat.
18 iunie 1982 Roma	O bomba amplasată în oficiul HIAS (Hebrew Immigrant Aid Society) din Roma a provocat daune minore, dar nu s-au înregistrat răniţi. Atentatul nu a fost revendicat.
19 iunie 1982 Roma	Bombe amplasate în birourile Camerei de Comerţ italiene a Israelului, al HIAS şi al american Express din regiune, a produs daune minore, dar nu s-au înregistrat victime. Atentatul nu a fost revendicat.
24 iunie 1982 Roma	O bombă amplasată într-o agenţie de turism deţinută de evrei a produs daune uşoare, dar nimeni nu a fost rănit. Atentatul nu a fost revendicat.
1 iulie 1982 Atena	O bombă a fost dezamorsată de poliţie şi de către echipele speciale lângă o agenţie de turism deţinută de evrei. Atentatul nu a fost revendicat.
7 iulie 1982 Paris	O bombă amplasată la Banca de Scont a Israelului din Paris a provocat daune minore, dar nu s-au înregistrat victime. Atentatul a fost revendicat de Action Directe.
20 iulie 1982 Paris	Două bombe amplasate lângă Banca Leumi deţinută de evrei a provocat daune majore, dar nu s-au înregistrat victime. În apropiere s-au găsit manifeste care declarau că "PLO va câştiga", însă atentatul nu a fost revendicat.
20 iulie 1982 Paris	Câteva bombe au explodat lângă banca israeliană şi lângă biroul unei companii care importa componente electronice din Israel, provocând daune minore. În apropiere au fost descoperite manifeste cu sloganul «Palestina va trăi». Atentatul nu a fost revendicat.
24 iulie 1982 Sanary	O bombă amplasată lângă reşedinţa unui membru de seamă al comunităţii din Sanary, lângă Toulouse, Franţa, a distrus clădirea. Atentatul nu a fost revendicat, însă în apropiere a fost descoperită o

	inscripţie de genul «Moarte evreilor».
28 iulie 1982 Salzburg	O bombă amplasată lângă un magazin deţinut de evrei a provocat daune considerabile. Deşi atentatul nu a fost revendicat, în zonă s-au descoperit manifeste anonime care instigau la boicotarea afacerilor deţinute de evrei.
31 iulie 1982 Viena	O bombă amplasată lângă un magazin deţinut de evrei a provocat daune considerabile, dar nu s-au înregistrat victime. Atentatul nu a fost revendicat.
31 iulie 1982 Munchen	Bombe amplasate într-o valiză au explodat în terminalul companiei El Al din aeroportul Riem, rănind cinci persoane. Atentatul nu a fost revendicat.
2 august 1982 Viena	O bombă amplasată lângă o bancă deţinută de evrei a provocat daune de proporţii, însă nimeni nu a fost rănit. În apropiere s-au găsit inscripţii cu graffiti care criticau invazia Israelului în Liban.
2 august 1982 Roma	O explozie izbucnită la intrarea într-un bloc în care locuiau, în mare parte, familii de evrei renumiţi, a produs câteva daune, însa nu s-au înregistrat victime. Atentatul nu a fost revendicat.
6 august 1982 Viena	O bombă amplasată lângă o grădiniţă evreiasca din Viena nu a mai explodat. Atentatul nu a fost revendicat.
8 august 1982 Cork	În sinagoga din Cork, Irlanda, au fost aruncate cocktailuri Molotov, provocând daune clădirii, dar nimeni nu a fost rănit. Atentatul nu a fost revendicat.
8 august 1982 Paris	O explozie produsă lângă un magazin deţinut de evrei, provocând daune. Atentatul nu a fost revendicat.
9 august 1982 Paris	Membri Organizaţiei Abu Nidal au ucis sase persoane, rănind alţi 20 intr-un atac cu grenade si arme produs in restaurantul evreiesc Jo Goldenburg's.
10 august 1982 Paris	Membrii grupului francez de stânga Action Directe au deschis focul asupra unei maşini a ambasadei Israelului, în care nu se afla nici o persoană şi au bombardat o bancă şi un magazin evreieşti. O persoană a fost rănită.
10 august 1982 Paris	O bombă amplasată în clădirea în care se aflau birourile Citrus Marketing Board ale Israelului şi într-o bancă deţinută de evrei, a provocat daune de

	proporţii. Atentatul a fost revendicat de Action Directe.
11 august 1982 Guatemala	Un atac cu bombă asupra ambasadei israeliene, care nu s-a soldat cu daune sau victime, a fost imediat urmat de un atac similar asupra unei sinagogi din apropiere. Atentatul nu a fost revendicat.
11 august 1982 Guadalahara	O bombă amplasată lângă centrul comunităţii evreieşti din Guadalahara, Mexic, nu a mai explodat. Atentatul nu a fost revendicat.
14 august 1982 Paris	Un atac cu bombă incendiară asupra unei clădiri evreieşti a sectei Jesus-like Bet Rosh Pinah, a provocat daune majore, dar nu s-au înregistrat victime. Atentatul nu a fost revendicat, dar în apropiere s-au găsit manifeste ce conţineau svastici.
20 august 1982 Viena	În urma unui raid al poliţiştilor, pe clădirile unei organizaţii neo-naziste interzise au fost descoperite bombe. Se presupune că acestea urmau să fie folosite împotriva unei instituţii evreieşti locale.
1 septembrie 1982 Geneva	Adnan Awad, membru al Grupării Abu Ibrahim, a fost trimis în Geneva pentru a bombarda hotelul Noga Hilton deţinut de evrei. Incapabil să-şi continue misiunea, acesta a abandonat-o şi s-a predat ambasadei SUA din Berna.
17 septembrie 1982 Paris	O bombă ascunsă într-o motocicletă a explodat în apropiere de maşina lui Amos Manel, un oficial al ambasadei israeliene, rănind opt persoane, printre care se aflau Manel şi membrii familiei sale. Cercetările ulterioare întreprinse de poliţişti au scos la iveală faptul că atentatul a fost plănuit de membrii Acţiunii Directe, sub supravegherea Facţiunii Revoluţionare Armate libaneze.
17 septembrie 1982 Buenos Aires	O bombă amplasată lângă o sinagogă a fost dezamorsată. Atentatul nu a fost revendicat.
18 septembrie 1982 Paris	În arondismentul 15 au fost deschise focuri asupra unui magazin aparţinând unui membru al comunităţii evreieşti. Atentatul nu a fost revendicat.
18 septembrie 1982 Bruxelles	5 persoane au fost rănite în urma unui schimb de focuri asupra sinagogii de pe strada Regence. Ulterior, atentatul a fost revendicat de Organizaţia Libaneză Neagră.

19 septembrie 1982 Edinburgh	Un cocktail Molotov a fost aruncat în faţa unei sinagogi, provocând daune. Atentatul nu a fost revendicat.
22 septembrie 1982 Quito	O bombă a fost amplasată în faţa centrului comunităţii evreieşti din Quito, Ecuador, provocând daune, însă nimeni nu a fost rănit. Atentatul nu a fost revendicat.
23 septembrie 1982 Columbia	Soţia ambasadorului israelian şi alte două persoane au fost grav rănite în urma unui schimb de focuri produs în reşedinţa ambasadorului. Mişcarea "19 aprilie" a revendicat ulterior atentatul.
23 septembrie 1982 Malta	Însărcinatul cu Afaceri israelian în Malta a fost pe punctul de a fi răpită de 4 bărbaţi în timp ce se pregătea să urce în maşină. Deşi persoana a fost rănită, tentativa acestora a eşuat. Atacul a fost atribuit Organizaţiei Abu Nidal.
27 septembrie 1982 Frankfurt	3 bombe au explodat lângă gara din Frankfurt; prima a explodat lângă o agenţie de turism care organiza excursii în Israel, omorând o persoană şi rănind alta, iar celelalte două au fost amplasate lângă birourile companiilor care stabileau contacte cu Israelul. Atentatul nu a fost revendicat.
30 septembrie 1982 Milano	O explozie produsă lângă birourile comunităţii evreieşti din Milano a provocat mari daune, dar nu s-au înregistrat victime. Atentatul nu a fost revendicat.
30 septembrie 1982 Milano	O bombă a explodat în centrul comunităţii evreieşti, producând daune minore, fără a răni pe nimeni. Ulterior, atentatul a fost revendicat de Gruparea Armată Comunista.
8 octombrie 1982 New York City	O bombă a explodat lângă sediul Ligii Apărării evreieşti, producând daune, dar nu s-au înregistrat victime. Atentatul a fost revendicat în numele palestinienilor.
9 octombrie 1982 Roma	Cea mai importantă sinagogă din Roma a fost atacată de un număr necunoscut de terorişti aparţinând Organizaţiei Abu Nidal. Un copil a fost ucis, iar 37 de adulţi răniţi. Un membru al grupării, Abdel Osama al Zomor, a fost arestat cu o lună mai târziu, în timp ce încerca să facă contrabandă cu explozibile într-o maşină grecească. S-a presupus că şi de data aceasta ţinta lui era o instituţie evreiască, însă a fost eliberat de guvernul grec înainte ca

	guvernele italian şi american care au cerut extrădarea acestuia să-l interogheze.
14 octombrie 1982 Cleveland	Un cocktail Molotov a fost aruncat într-o şcoală evreiască din Cleveland, Ohio, provocând dezastre, dar nimeni nu a fost rănit. Atentatul nu a fost revendicat.
17 octombrie 1982 Cochabamba	Un cocktail Molotov a fost aruncat într-o clădire a comunităţii evreieşti din Cochabamba, Bolivia, producând daune minore. Atentatul nu a fost revendicat.
20 octombrie 1982 Cochabamba	Un cocktail Molotov a fost aruncat într-o sinagogă, producând daune uşoare, însă nimeni nu a fost rănit. Atentatul nu a fost revendicat.
28 octombrie 1082 Roma	Un atac cu bombă asupra sinagogii Nomentana şi a centrului comunităţii evreieşti, a produs daune uşoare şi nici o victimă. Atentatul nu a fost revendicat.
25 noiembrie 1982 Cochabamba	O bombă care a fost amplasată în reşedinţa preşedintelui comunităţii evreieşti, a produs daune minore. Atentatul nu a fost revendicat.
decembrie 1982 Lima	O bombă a explodat lângă o sinagogă din Lima, Peru, provocând daune minore, însă nu s-a soldat cu victime. Atentatul nu a fost revendicat.
3 decembrie 1982 Lima	Încărcătură explozibilă a fost amplasată la intrarea în principala sinagogă din Lima, Peru, producând doar daune minore. Un purtător de cuvânt al guvernului a declarat că responsabili de acest atentat se fac teroriştii locali palestinieni.
3 decembrie 1982 Quito	O bombă ascunsă într-o valiză a explodat în clădirea ambasadei Israelului din Quito, Ecuador. Doi poliţişti au fost ucişi şi o altă persoană a fost rănită. Atentatul a fost revendicat de o organizaţie locală.
4 decembrie 1982 Lima	O încărcătură a explodat lângă un magazin deţinut de evrei în Lima, Peru, provocând daune majore. Atentatul nu a fost revendicat.
7 decembrie 1982 Berlin	Razii în reşedinţele membrilor grupului neo-nazist au dus la descoperirea de armamente şi muniţii. Poliţia a declarat că gruparea se face vinovată de ameninţări cu moartea la adresa lui Heinz Galinski, preşedintele comunităţii evreieşti din Berlin.

10 decembrie 1982 Lima	Poliţia a dezamorsat o bombă amplasată lângă intrarea într-o sinagoga importantă. Atentatul nu a fost revendicat.
23 decembrie 1982 Sidney	Câteva bombe au explodat în clădirea consulatului israelian şi într-un club din Sidney. În acest atac două persoane au fost rănite. Atentatul a fost revendicat de Facţiunea Abu Ibrahim.
23 decembrie 1982 Sidney	Două maşini-bombă au explodat lângă clubul Hakoach din Sidney, producând doar daune majore. Cu câteva ore mai devreme o bombă explodase în clădirea consulatului israelian. Atentatul a fost revendicat de Organizaţia Eliberării Libanului de Străini(Free Lebanon of Foreigners Organization).
30 decembrie 1982 Melbourne	O încărcătură a explodat într-un magazin de haine deţinut de evrei din Melbourne, provocând doar daune considerabile. Atentatul nu a fost revendicat.
26 februarie 1983 Marsilia	O bombă a fost descoperită într-o primărie, cu puţin timp înainte ca o ceremonie organizată de Fondul Naţional evreiesc să aibă loc. Atentatul a fost revendicat telefonic de către gruparea anterioară necunoscută, Copernic Two.
8 martie 1983 Marsilia	Un atac cu bombă împotriva unei sinagogi locale a eşuat în momentul în care cei doi bărbaţi neidentificaţi care aparent intenţionaseră să amplaseze bomba în faţa sinagogii, au fost ucişi atunci când bomba a explodat mai devreme în maşina în care se aflau. Atentatul nu a fost revendicat.
22 martie 1983 Guatemala	O bombă a explodat lângă o sinagogă din Guatemala, producând doar daune. Atentatul nu a fost revendicat.
28 martie 1983 Viena	O tentativă de asasinat pusă la cale de Organizaţia Abu Nidal împotriva cancelarului evreu Bruno Kreisky a eşuat, datorită intervenţiei serviciilor de securitate. Se consideră că Organizaţia Abu Nidal este responsabilă de acest atentat.
2 mai 1983 Mexic	Un schimb de focuri a avut loc în reşedinţa unui diplomat israelian, provocând doar daune. Atentatul nu a fost revendicat.
4 iunie 1983 Quito	O bombă a explodat lângă un magazin evreiesc, producând daune, însă nu au existat victime. Atentatul nu a fost revendicat.

7 iunie 1983 New York City	Un schimb de focuri a avut loc la Universitatea Yeshiva, provocând numai daune. Atentatul nu a fost revendicat.
9 iunie 1983 New York City	Un schimb de focuri s-a produs într-un spital evreiesc, provocând daune, însă, nimeni nu a fost rănit. Atentatul nu a fost revendicat.
17 iunie 1983 Barranquilla	O bombă a fost aruncată într-o sinagogă din Barranquilla, Columbia, producând doar câteva daune. Atentatul nu a fost revendicat.
22 iunie 1983 New York City	Un schimb de focuri a avut loc într-un restaurant de lângă Universitatea Yeshiva, producând doar daune. Atentatul nu a fost revendicat.
4 iulie 1983 New York	Două cocktail-uri Molotov au fost aruncate în Brooklyn Yeshiva, producând doar daune. Atentatul nu a fost revendicat.
31 august 1983 Londra	O bombă mică a fost amplasată la intrarea în ramura centrală londoneză a Băncii israeliene Leumi, producând daune minore. Atentatul a fost revendicat de Organizaţia Abu Nidal.
18 septembrie 1983 New York	Asupra unei maşini în care se aflau studenţi ai Universităţii Yeshiva s-a deschis focul. O persoană a fost rănită şi o alta ucisă. Atentatul nu a fost revendicat.
17 octombrie 1983 Santiago	O bombă a explodat în faţa casei unei vedete de televiziune celebre de origine evreiască în Santiago, Chile, producând doar daune. Mesaje antisemitice au fost găsite în apropierea casei, dar nici o organizaţie nu a revendicat atentatul.
decembrie 1983 Roma	Organizaţia arabă 15 Mai a plănuit deturnarea a trei avioane aflate în zbor, în aeroportul din Roma. Câteva bombe au fost descoperite la bordul avioanelor cu destinaţia Israel, iar o altă bombă a fost găsită într-o valiză, înainte de a ajunge la bordul unui aparat de zbor cu destinaţia New York.
23 decembrie 1983 Malta	Însărcinatul cu Afaceri israelian, Esther Millo abia a scăpat în urma tentativei de asasinare. Atentatul nu a fost revendicat.
25 decembrie 1983 Londra	O bombă amplasată într-o cutie, pe strada Orchard, la jumătatea distanţei dintre Marks&Spencer şi Selfridges, a rănit două persoane, provocând daune majore clădirilor din proximitate. Habib Maamar, un

	tunisian arestat în mai 1986 în Paris, a declarat că atacul a fost pus la cale de Gruparea Abu Ibrahim.
5 iunie 1984 Cairo	Ofiţerii de securitate ai ambasadei Israelului în Cairo au fost răniţi la mâini într-un schimb de focuri. Atentatul nu a fost revendicat.
18 iunie 1984 Denver	Alan Berg, de origine evreiască, gazda unui talk-show, a fost asasinat de către membrii grupării teroriste The Order, în urma focurilor care au fost deschise asupra sa lângă propria reşedinţă.
4 octombrie 1984 Nicosia	O maşină-capcană a explodat în parcarea ambasadei Israelului. Atentatul a fost revendicat de Facţiunea Abu Musa.
31 octombrie 1984 Brooklyn	O explozie produsă într-o sinagogă din Brooklyn a distrus clădirea, deşi nu s-au înregistrat victime.
1985 Stockholm	Patru palestinieni, dintre care doi cetăţeni suedezi şi rezidenţi pe termen lung în Suedia, au complotat la bombardarea principalei sinagogi din Stockholm şi a birourilor locale ale companiei El Al. O persoană a decedat, iar alte 27 au fost rănite în urma atacurilor. Doi dintre atacatori au evadat ulterior din închisoarea de maximă securitate în care erau închişi.
23 februarie 1984 Paris	O bombă a ucis o persoană şi a rănit alte 18 în filiala unui magazin Marks&Spencer din Paris. Trei arabi, membri ai Organizaţiei Arabe 15 Mai, au fost ulterior arestaţi şi judecaţi pentru aceste atacuri şi pentru atentatul cu bombă pe care îl iniţiaseră în Banca Leumi.
29 martie 1985 Paris	O bombă a explodat într-un cinematograf în care rula un film despre Adolf Eichemann, în cadrul unui festival de film evreiesc. 20 de spectatori au fost răniţi, unii dintre ei aflându-se în stare foarte gravă. Responsabilitatea a fost revendicată de Organizaţia Abu Nidal, Jihad-ul Islamic şi grupări neo-naziste.
10 iunie 1985 Barranco	O bombă a fost dezamorsată de către poliţie în şcoala evreiască din Barranco, Peru. Atentatul nu a fost revendicat, deşi poliţia a considerat că vina a aparţinut Organizaţiei "Sendera Luminoso"("Calea Luminoasa").
2 iulie 1985	O bombă a fost dezamorsată de către poliţie în

San Francisco	sinagoga Adath din San Francisco. Atentatul nu a fost revendicat.
22 iulie 1985 Copenhaga	Jihad-ul Islamic a revendicat bombardarea Marii Sinagogi şi a unui azil de bătrâni din Copenhaga. 27 de persoane au fost rănite.
20 august 1985 Cairo	Un diplomat israelian a fost împuşcat mortal în Cairo, Egipt. Atentatul a fost revendicat de Gruparea Revoluţionară Egipteană.
21 august 1985 Paris	Filiala pariziană a Băncii Leumi a fost bombardată, fapt ce a cauzat mari pagube, însă nimeni nu a fost rănit. Ulterior, cercetările poliţiei au dus la concluzia că facţiunea Abu Ibrahim a PLO este responsabilă.
25 august 1985 Milano	Două bombe au explodat în centrul Milanului: una lângă Clubul evreiesc Moritzio Levi, iar cealaltă lângă birourile companiei El Al. Câţiva trecători au fost răniţi şi mari pagube au fost provocate atât clădirilor cât şi maşinilor din apropiere. Nu s-a făcut nici o revendicare.
28 august 1985 Santiago	Două bombe au explodat în magazine deţinute de evrei în centrul oraşului Santiago, chile. Prima a provocat pagube minore, iar cea de-a doua a rănit şapte persoane. Atentatul nu a fost revendicat.
15 septembrie 1985 Copenhaga	12 persoane au fost rănite în momentul în care două bombe au explodat în Copenhaga una la fabrica producătoare de cuşer, iar cealaltă la o agenţie de turism care organiza excursii în Israel. Exploziile au avut loc în preajma sărbătorii Rosh Hashanah. Nu s-a făcut nici o revendicare.
16 septembrie 1985 San Francisco	O bombă a fost găsită în faţa reşedinţei rabinului sinagogii Adath Israel din Francisco. Atentatul nu a fost revendicat.
24 septembrie 1985 Bruxelles	O bombă plasată într-o maşină a fost descoperită şi dezamorsată în faţa sinagogii centrale în seara de Yom Kippur. Atentatul nu a fost revendicat.
25 septembrie 1985 Larnaca	Un detaşament terorist, Forţa 17, aparţinând PLO, a ucis trei turişti israelieni aflaţi pe un iaht în portul Larnaca, Cipru. Membrii grupării formate din trei persoane, inclusiv Briton Ian Davidson, au fost condamnaţi şi închişi de către autorităţile cipriote.
septembrie 1985 Amsterdam	Biroul companiei El Al a fost bombardat, însă nu s-au înregistrat victime. Atentatul a fost revendicat

	ulterior de PFLP-GC.
octombrie 1985 Londra	Rasmi Abdel Awad şi Nasser Karim Mohammed, ambii membri ai Organizaţiei Abu Nidal, au fost condamnaţi de înfiinţarea unei celule teroriste în Marea Britanie. Deşi principalele lor ţinte erau alţi palestinieni legaţi de PLO, s-a descoperit că adunau informaţii operative în legătură cu ţinte din comunitatea evreiască din nord-vestul Londrei. Awad a fost condamnat la 25 de ani; Mohammed a fost deportat.
1 octombrie 1985 Buenos Aires	O bombă a explodat în faţa grădiniţei evreieşti Shalom Aleichem din Buenos Aires provocând daune, dar nu s-a înregistrat nici o victimă. Atentatul nu a fost revendicat.
5-6 octombrie 1985 Barcelona	Teroriştii neidentificaţi din Barcelona au asasinat doi marinari israelieni. Forţa 17 Fatah a revendicat ulterior atentatul.
7 octombrie 1985 Marea Mediterană, în afara Coastei Egiptene	Facţiunea Abu Abbas a PFLP a deturnat vasul de croazieră Achille Lauro, deţinut de un italian. După ce i-au luat prizonieri pe pasageri şi pe întreg echipajul timp de două zile, Leon Klinghoffer, un pasager evreu american, a fost ucis.
8 octombrie 1985 Djerba	Un poliţist care trebuia să păzească sinagoga Ghirba din Djerba, Tunisia, a deschis focul asupra membrilor congregaţiei, omorând patru persoane şi rănind alte 13.
15 octombrie 1985 Roma	Doi palestinieni despre care se crede că aparţineau Organizaţiei 15 Mai au fost arestaţi în Roma, în timp ce transportau bombe în nişte valize. Ulterior au recunoscut că plănuiseră să atace ţinte israeliene şi americane.
27 decembrie 1985 Roma, Viena	Patru membri ai Organizaţiei Abu Nidal au atacat un departament al companiei El Al în aeroportul din Roma, ucigând 16 persoane şi rănind alte 67. Un atac similar, produs simultan în aeroportul din Viena, s-a soldat cu doi morţi şi 47 de răniţi.
19 martie 1986 Cairo	Un diplomat israelian a fost ucis şi alte trei persoane au fost rănite când maşina lor a fost atacată în timp ce părăseau un târg internaţional la care participase şi Israelul. Atentatul a fost revendicat ulterior de către Revoluţia Egipteană despre care se crede că aparţinea Organizaţiei Abu Nidal.

17 aprilie 1986 Londra	Nezar Hindawi, un palestinian a cărui activitate era sprijinită de ambasada siriana, a încercat să deturneze un avion El Al în aeroportul Heathrow, folosindu-se de prietena sa de origine irlandeză, pentru a transporta o bombă ascunsă într-un aparat de radio. Ulterior a fost condamnat la 45 de ani de închisoare.
18 mai 1986 Santiago	O încărcătură explozivă a fost găsită sub maşina decanului evreu al Facultăţii de Economie din cadrul Universităţii Santiago, care denunţase activitatea neo-nazistă din campus. Încărcătura a fost dezamorsată de către poliţie. Atentatul nu a fost revendicat.
26 iunie 1986 Madrid	O explozie prematură a dejucat încercarea de a arunca în aer un avion El Al din Madrid, deşi 13 persoane au fost grav rănite. Bomba, ascunsă într-o valiză, îi aparţinea lui Halaff Isian Manve. Arestarea şi interogarea sa au condus poliţia la Ali Hassan Nasser, care a recunoscut apartenenţa sa la facţiunea Fatah Abu Musa.
6 septembrie 1986 Istanbul	Doi membri ai Organizaţiei Abu Nidal au atacat cu grenade şi mitraliere sinagoga Neve Shalom din Istanbul, omorând 22 de membri ai congregaţiei şi rănind alte 4 persoane în timpul rugăciunilor din dimineaţa de Sabat. Ambii atacatori au fost ucişi după ce au detonat centuri care conţineau explozibil.
17 septembrie 1986 Paris	Un val de bombardamente la adresa unor ţinte ale comunităţii evreieşti din Paris a ucis 13 persoane şi a rănit alte 250. Responsabilitatea a fost atribuită grupării şiite libaneze condusă de cei doi fraţi Hamadei, ulterior arestaţi în Frankfurt pe 13 şi respectiv 26 ianuarie. Un francez de origine tunisiană, Fouad Ali Saleh, a fost de asemenea condamnat la 20 de ani de închisoare pentru participarea la atacuri. Gruparea din care făceau parte s-a dovedit ulterior a fi în strânsă legătură şi, mai mult, sub conducerea Hezbollah.
2 octombrie 1986 Londra	6 membri ai Organizaţiei Abu Nidal din care făcea parte şi un cetăţean suedez, au fost arestaţi şi acuzaţi că ar fi pus la cale asasinarea ambasadorului israelian. Toţi membrii grupării au fost deportaţi.
11 noiembrie 1986 Antwerp	O explozie a avut loc în faţa principalei sinagogi din Antwerp, provocând pagube medii, însă nu s-au înregistrat victime. O grupare numită «Gruparea lui IIsus Hristos» a revendicat atentatul.

30 decembrie 1986 Paris	Poliţia franceză a dejucat un complot pus la cale de 3 persoane care urmăreau bombardarea sinagogii de pe strada Copernicus. Bărbaţii, 2 portughezi şi un egiptean, deţineau paşapoarte spaniole false şi susţineau că acţionează în numele Revoluţiei Creştinilor Contra Inamicului Evreu. Aceştia au fost ulterior condamnaţi şi închişi.
18 martie 1987 Atena	O bombă a fost amplasată la ambasada Israelului, provocând pagube, însă nimeni nu a fost rănit. Atentatul nu a fost revendicat.
24 decembrie 1987 Cordoba	O bombă a explodat la intrarea în cimitirul din Cordoba, Argentina, provocând mari pagube clădirilor. Atentatul nu a fost revendicat.
29 decembrie 1987 Intanbul	11 scrisori-bombă au fost trimise din Istanbul, Turcia, la adrese din Israel, rănind o persoană care a deschis scrisoarea. Celelalte scrisori au fost interceptate şi dezamorsate. Atentatul nu a fost revendicat.
3 ianuarie 1988 Panama	Focuri au fost trase asupra sinagogii din Panama. Nu s-au înregistrat victime şi nimeni nu a revendicat atentatul.
8 ianuarie 1988 Los Angeles	Cocktail-uri Molotov au fost aruncate în sinagoga Beit Hativka din Los Angeles. Focul provocat a fost stins înainte de a produce pagube majore. Atentatul nu a fost revendicat.
27 ianuarie 1988 Bogota	Sinagoga Ashkenazi din Bogota, Columbia, a fost ţinta unui atac armat al membrilor grupării teroriste M-19. Nimeni nu a fost rănit, însă s-au produs mari pagube.
16 februarie 1988 Manila	O bombă a explodat în faţa Băncii de Economii din Filipine care găzduia ambasada Israelului, distrugând geamurile, dar nimeni nu a fost rănit. A fost găsită şi o grenadă de mână neexplodată în faţa clădirii. Atentatul nu a fost revendicat.
21 martie 1988 Tokio	Ambasada Israelului a fost bombardată. Nu s-au înregistrat victime, şi nimeni nu a revendicat atentatul.
11 aprilie 1988 Medellin	O bombă a fost amplasată în sinagoga El Podlabo, în Medellin, Columbia, de către 2 motociclişti. Ulterior, atacul a fost revendicat de Armata Liberării Naţionale (ELN), Nucleul Ernesto Che Guevara în

	Solidaritate cu Poporul Palestinian.
18 aprilie 1988 Frankfurt	O bombă a fost aruncată dintr-o maşină aflată în mişcare în centrul comunităţii evreieşti din Frankfurt. Atacul a avut loc la scurt timp după un alt atac similar din birourile Liniilor Aeriene Saudite. Atentatul nu a fost revendicat.
26 aprilie 1988 Italia	Autorităţile italiene au interzis vânzarea de grapefruit, din care 90% era importat din Israel la acea vreme, după ce au fost găsite mostre otrăvite cu o substanţă puternică ce ar fi ucis pe loc. Atentatul nu a fost revendicat.
11 mai 1988 Nicosia	O explozie prematură a dejucat o încercare de aruncare în aer a ambasadei Israelului din Nicosia de către Organizaţia Abu Nidal. Şoferul maşinii a fost ucis în timpul exploziei; un al doilea complice, un cetăţean libanez, a fost capturat. Al treilea a scăpat. În total, au fost ucise 4 persoane şi rănite alte 32.
2 iunie 1988 Limasol	Poliţia cipriotă a dat în urmărire 2 arabi a căror maşină se presupunea că ar conţine mari cantităţi de explozibil şi detonatoare. Li s-a interzis îmbarcarea pe un vapor cu destinaţia Haifa în Limasol, şi se crede că intenţionau să provoace atacuri teroriste la sosire. Nu se ştie din ce grupare făceau parte, însă poliţia cipriotă a anunţat ulterior că Hezbollah pregătea atacuri asupra insulei.
11 iulie 1988 Grecia	Un atac terorist în oraşul Poros, un feribot grec ce ducea 471 de pasageri în Marea Egee, s-a soldat cu 11 morţi şi 98 de răniţi. Ulterior, s-a descoperit că la bordul vasului se aflau agenţi antitero israelieni, care s-au implicat într-o luptă armată cu teroriştii în speranţa că îi vor proteja pe pasageri. Autorităţile israeliene avertizaseră anterior autorităţile greceşti despre un atac terorist asupra unui vas grecesc, avertisment pe care însă guvernul grec l-a ignorat. Investigaţiile ulterioare au arătat că Organizaţia Abu Nidal, posibil în colaborare cu alte grupări, era responsabilă.
16 iulie 1988 Lima	3 membri ai Organizaţiei Abu Nidal din Lima, Peru, inclusiv 2 arabi recrutaţi la nivel local, au fost acuzaţi că deţineau informaţii despre sinagogi şi maşini ce aparţineau conducătorilor comunităţii

	evreieşti şi diplomaţilor israelieni, având ca scop atacuri teroriste.
21 octombrie 1988 Frankfurt şi Hamburg	Din totalul de 13 palestinieni arestaţi, 4 au fost acuzaţi de delicte teroriste după descoperirea unor depozite secrete de arme. Toţi palestinienii aveau legături cu PFLP – GC, şi plănuiau un atac contra unei echipe de fotbal israeliene ce se afla în vizită.
28 octombrie 1988 Munster	Bombe incendiare au fost aruncate într-o sinagogă din Munster, Germania. Atentatul nu a fost revendicat.
13 noiembrie 1988 La Paz	O bombă a explodat în Piaţa Israel, La Paz, Bolivia. Nimeni nu a fost rănit. Comandoul pentru Palestina Liberă a revendicat atentatul.
7 decembrie 1988 Copenhaga	Mari pagube au fost produse într-o agenţie de turism a unei filiale El Al. Adepţii danezi de stânga pro-palestinieni au revendicat atentatul sub numele de Autonomia Anti-Zionistă.
14 decembrie 1988 Lisabona	Un pachet-bombă a fost livrat ambasadei Israelului, dar a fost dezamorsat de către poliţia portugheză. Nici o organizaţie nu a revendicat atentatul deşi expeditorul era Carlos Pentatos.
16 ianuarie 1989 Londra	O scrisoare-bombă foarte periculoasă a fost trimisă ambasadei Israelului din Londra, dar a fost dezamorsată după descoperire. A fost revendicată de către Organizaţia 15 ianuarie, despre care se credea că este afiliată Jihadului islamic palestinian.
23 august 1989 Istanbul	O bombă a fost detonată în apropierea consulatului Israelului, fără a provoca pagube sau răniţi. Unităţile Poporului Înarmat despre care se credea că erau asociate cu Partidul Marxist al Muncitorilor Kurzi (PKK) au revendicat atentatul.
3 octombrie 1989 Bruxelles	Dr. Joseph Wybran, preşedintele comunităţii evreieşti belgiene, a fost asasinat de un terorist în parcarea spitalului din Bruxelles unde lucra ca şi consultant. Ulterior s-a aflat că a fost ucis de către membrii Organizaţiei Abu Nidal la cerinţa guvernului iranian.
Octombrie 1989 Manaos	Moise Salim Taia, vice-preşedinte al comunităţii evreieşti argentiniene din Manaos, a fost împuşcat şi grav rănit. Se crede că atacatorii, care nu au mai fost

	prinşi, aparţineau comunităţii arabe.
3 noiembrie 1989 Copenhaga	Poliţia daneză a acuzat 8 cetăţeni, membri ai aripii de stânga a grupării appel sau Tofah (termenul arab pentru "Mar"), de strângere de informaţii asupra membrilor comunităţii evreieşti, cu scopul de a organiza acte teroriste. La procesul în urma căruia au fost condamnaţi s-a dovedit că informaţiile erau transmise către PFLP, cu care aveau legături politice.
25 noiembrie 1989 Madrid şi Valencia	Poliţia spaniolă a arestat 8 teroriştiîn urma descoperirii unui arsenal imens de explozibil ascuns într-un cargobot înregistrat în Liban, care acostase în portul Valencia. Cei 8, care deţineau multiple paşapoarte, au fost ulterior identificaţi ca fiind membri Hizballah şi se crede că plănuiau să provoace atacuri în Europa împotriva ţintelor evreieşti.
17 ianuarie 1990 Sidney	O bombă cu petrol a fost aruncată în colegiul evreiesc Shalom din Sidney. Atentatul nu a fost revendicat.
4 februarie 1990 Cairo	10 turişti israelieni au fost ucişi, iar alţi 19 răniţi într-un atac asupra unui autocar care efectua ruta Ismailia-Cairo în Egipt. Jihadul islamic a revendicat atentatul şi a declarat că era o parte din lupta "dintre noi şi evrei, care va continua până la victorie şi până la distrugerea acelora care visează la o soluţie paşnică".
22 martie 1990 Melbourne	Bombe cu petrol au fost aruncate în centrul evreiesc Kew din Melbourne. Atentatul nu a fost revendicat.
11 aprilie 1990 Melbourne	Din nou au fost aruncate bombe cu petrol în sinagoga Kew din Melbourne. Atentatul nu a fost revendicat.
15 mai 1990 Santiago	Un dispozitiv exploziv a fost detonat în faţa sinagogii Ashkenazi din Santiago, Chile, provocând daune minore. Nu s-au înregistrat victime. Revendicarea a fost făcută de către Frontul Patriotic Manuel Rodriguez.
21 mai 1990 Istanbul	O bombă a explodat în birourile El Al din Istanbul, Turcia. Nimeni nu a fost rănit iar atentatul nu a fost revendicat.
iulie 1990	O bombă a explodat în faţa unei sinagogi din

Johannesburg	Johannesburg. Slogane antisemite au fost scrise la intrare. Atentatul nu a fost revendicat. De asemenea, o altă bombă a explodat în aceeaşi zi în faţa casei unui membru evreu al consiliului orăşenesc din Johannesburg, care primise ameninţări cu moartea.
24 iulie 1990 Peru	Yaakov Hazon, secretarul comunităţii evreieşti din Lima, Peru, a fost grav rănit când a fost împuşcat de bărbaţi şi o femeie, care au deschis focul asupra lui dintr-o maşină aflată în mers. Autorităţile au aflat că atacatorii aparţineau Organizaţiei Sendero Luminoso.
2 iulie 1990 Johannesburg	10 membri ai unei grupări neo-naziste au fost arestaţi pentru că au plasat o bombă în aţa unei sinagogi din Johannesburg pe care desenaseră zvastici. Pagube s-au produs şi la o grădiniţă evreiască din apropiere.
13 octombrie 1990 Padova	O bombă a explodat în faţa birourilor italiene ale Cabassie Gioretti din Padova, importator de cosmetice israeliene. Revendicarea s-a făcut de o grupare necunoscută, despre care se crede că simpatizează cu palestinienii.
21-22 octombrie 1990 Miami	Asupra unui restaurant evreiesc s-a deschis focul. Atentatul nu a fost revendicat.
2 noiembrie 1990 Lima	O bombă a explodat în sinagoga din Lima, provocând doar pagube. Revendicarea a fost făcută de organizaţia teroristă Tupac Amaru.
2 noiembrie 1990 Montevideo	O bombă a fost descoperită şi dezamorsată în centrul comunităţii Sephardi din Montevideo, Uruguay. Atentatul nu a fost revendicat.
5 noiembrie 1990 NewYork	Rabinul Meir Kahane, fondator al Ligii Apărării Evreieşti, a fost asasinat de El Sayyid A Nosair, un american naturalizat de origine egipteană. Nosair a fost achitat de acuzaţia de omucidere din cauza unei erori procedurale a poliţiei, dar condamnat pentru asalt şi posesie ilegală de arme de foc.
15 noiembrie 1990 San Francisco	Focuri au fost trase asupra sinagogii Beth Israel. Atentatul nu a fost revendicat.
19 noiembrie 1990 San Francisco	O bombă cu petrol a fost aruncată într-o clădire a comunităţii. Atentatul nu a fost revendicat.

19 noiembrie 1990 Miami	Asupra unui restaurant evreiesc s-a deschis focul. Atentatul nu a fost revendicat.
26 noiembrie 1990 San Leandro şi Oakland	Bombe cu petrol au fost aruncate în sinagogi atât în san Leandro cât şi în Oakland, California. Atentatul nu a fost revendicat.
18 decembrie 1990 Lima	O bombă a explodat sub maşina unui membru al comunităţii evreieşti, parcată lângă sinagoga Sephardi din lima, Peru. Organizaţia Sendero Luminoso a revendicat atentatul.
17ianuarie 1991 Lyons	Focuri au fost trase asupra unei sinagogi din Lyons, Paris, în primele ore ale dimineţii. Sinagoga fusese atacată cu arme şi cu un cocktail Molotov.
30 ianuarie 1991 Porto Alegre	O bombă a fost aruncată în sinagoga din Porto Alegre, Argentina, provocând pagube minore. Atentatul nu a fost revendicat.
5 februarie 1991 Medellin	O fabrică deţinută de un evreu şi o biserică mormonă, au fost bombardate în Medellin, Columbia. Organizaţia anterior necunoscută, Eroii Palestinei, a revendicat atentatul şi a declarat într-un comunicat de presă că atacul fusese un răspuns la agresiunea americană împotriva palestinienilor şi a arabilor. Nu s-au înregistrat victime.
3 martie 1991 Manilla	O bombă a explodat în faţa unei sinagogi, fără a provoca pagube. Ulterior, s-a speculat că responsabili de acest atentat se fac agenţii irakieni sau pro-irakieni, care doreau să se răzbune pentru Războiul din Golf.
8 iunie 1991 Cordoba	O bombă a explodat într-o filială a unei bănci israeliene din Cordoba, Argentina. Nu au fost victime, iar atentatul nu a fost revendicat.
30 septembrie 1991 Amsterdam	Poliţia daneză a arestat, apoi acuzat 6 arabi de plănuirea unui atac terorist împotriva unei sinagogi spaniole şi portugheze din Amsterdam, de Yom Kippur. Toţi cei 6 trăiau în Olanda de mai mult timp, dar se credea că au legături cu gruparea libaneză Amal.
15 noiembrie 1991 Kiev	Experţi ai armatei au dezamorsat 2 dispozitive explozive găsite în toaleta principalei sinagogi din Kiev, Ucraina. Un fost ministru israelian urma să ţină un discurs în cadrul unei întâlniri a comunităţii

	în aceeaşi zi.
23 decembrie 1991 Budapesta	4 evrei sovietici şi doi poliţişti au fost răniţi când o bombă controlată de telecomandă a explodat la trecerea unui autobuz cu emigranţi evrei sovietici ce aveau legături cu Israelul, ce se îndrepta spre aeroportul din Budapesta. Un purtător de cuvânt al poliţiei i-a acuzat pe teroriştii arabi.
1 martie 1992 Istanbul	Două grenade de mână au fost aruncate la intrarea în sinagoga Neve Shalom din Istanbul în timpul desfăşurării unei nunţi, rănind un bărbat din apropiere. Membrii de origine turcă ai grupării Hizballah au fost ulterior judecaţi şi condamnaţi pentru atacul produs.
7 martie 1992 Ankara	Şeful securităţii ambasadei Israelului, Ehud Sadan, a fost ucis şi alte 3 persoane rănite într-un atac cu maşină-capcană. Acesta a fost urmat de un alt ataca supra unei sinagogi. Jihadul islamic şi Organizaţia de Răzbunare islamică au revendicat atentatele.
17 martie 1992 Buenos Aires	O bombă a explodat într-o maşină la ambasada Israelului din Buenos Aires, Argentina, ucigând 29 de persoane şi rănind alte 252. Jihadul islamic a revendicat atentatul, însă investigaţii ulterioare au acuzat guvernul iranian care e folosise de arabii locali.
29 martie 1992 Buenos Aires	Poliţia a dezactivat o bombă lăsată în faţa Asociaţiei Ebraice Argentiniene din Buenos Aires. Atentatul nu a fost revendicat.
aprilie 1992 Bucureşti	Poliţia a dezamorsat o bombă dintr-o maşină-capcană parcată în faţa clădirii comunităţii evreieşti din Bucureşti, România, identificând ulterior un individ care folosise un paşaport irakian şi care închiriase o maşină. Se consideră că operaţiunea a fost îndeplinită de Hizballah.
27 decembrie 1992 Buenos Aires	Focuri de armă au fost trase asupra unui autobuz al şcolii ce transporta elevi ai comunităţii evreieşti care se întorceau din Buenos Aires dintr-o excursie în apropiere de Cosquin. Nu s-au înregistrat victime. Atentatul nu a fost revendicat.

28 ianuarie 1993 Turcia	Bodyguarzi ai poliţiei au dejucat o încercare de ambuscadă şi mitraliere a convoiului de automobile al liderului comunităţii evreieşti, Jacques Kimhi. Cei doi teroriştiulterior judecaţi şi condamnaţi pentru atac, au susţinut că ar fi membri ai grupării Muncitorii Perseverenţi ai Islamului.
1aprilie 1993 Washington D.C.	4 membri ai Organizaţiei Abu Nidal, toţi rezidenţi pe termen lung în SUA, au fost condamnaţi pentru plănuirea unei campanii contra ambasadei Israelului şi a unor membri de seamă ai comunităţii evreieşti din Washington D.C.
1 martie 1994 New York	Rashad Baz, un american de origine libano-druză, a deschis focul asupra unui microbuz care transporta studenţi ai Universităţii Yeshivah lângă Brooklyn Bridge. O persoană a fost ucisă, iar alte 3 rănite. Ulterior, acesta a fost acuzat şi condamnat pentru omucidere, tentativă de omucidere şi posesie ilegală de arme.
11 martie 1994 Bangkok	Un camion deturnat, încărcat cu explozibil, s-a ciocnit de o motocicletă, fapt ce a dus la eşuarea unui atac asupra ambasadei Israelului. Deşi atentatul nu a fost revendicat, se crede că responsabilitatea revenea unui grup de teroriştiislamici condus de Ramzi Yousef.
24 martie 1994 Lubeck	Neo-naziştii au bombardat în timpul nopţii sinagoga din Lubeck, Germania. Două cocktail-uri Molotov au fost aruncate în clădire, provocând pagube imense.
9 iulie 1994 Panama	Un avion mic de pasageri a explodat în timp ce îşi efectua zborul pe ruta Colon-Panama. Din cei 18 pasageri şi 3 membri ai echipajului, nimeni nu a supravieţuit. 12 dintre pasageri erau evrei şi se crede că motivul atacului privea direct antisemitismul. Partizanii lui Dumnezeu (Ansar al Allah), o grupare aflată în strânsă legătură cu Hizballah, a revendicat atentatul.
18 iulie 1994 Buenos Aires	O bombă amplasată într-o maşină din faţa clădirii de 6 etaje AMIA a comunităţii evreieşti din Buenos Aires, a cauzat prăbuşirea clădirii, omorând 85 de persoane şi rănind alte 200. Investigaţii ulterioare au scos la iveală faptul că instigatorul a fost guvernul

	iranian care s-a folosit de agenţi Hizballah, împreună cu simpatizanţii neo-naziştilocali din cadrul poliţiei.
26 iulie 1994 Londra	O maşină-capcană a explodat în faţa ambasadei israeliene din Kesington, provocând pagube considerabile structurii clădirii. Un poliţist şi un paznic al ambasadei au fost uşor răniţi. Răni uşoare au fost provocate şi unor membri ai ambasadei şi unui muncitor aflat în apropiere. Doi palestinieni, având legături îndepărtate cu PFLP, au fost ulterior condamnaţi pentru conspirarea la atac şi pentru atacul Finchley produs în seara următoare.
27 iulie 1994 Londra	O a doua maşină-capcană a explodat în faţa Bafour House, birourilor Finchley ale Joint Israel Appeal and Zionist Federation, provocând pagube faţadei clădirii şi construcţiilor din apropiere.
30 iulie 1994 Panama	Focuri de armă au fost trase asupra Centrului Cultural Ebraic din Panama din două maşini care se aflau în trecere pe lângă clădire. O persoana a fost rănită. Atentatul nu a fost revendicat.
13 septembrie 1994 Germania	Autorităţile germane au arestat 6 palestinieni cu paşapoarte iordaniene şi un egiptean, autori ai planului de asasinare a lui Ignatz Bubis, preşedintele comunităţii evreieşti din Germania şi ai bombardamentelor asupra centrului evreiesc din Köln, a unei sinagogi din Berlin şi a ambasadei israeliene din Bonn. Deşi ulterior au fost eliberaţi din lipsă de dovezi, s-a considerat că atacatorii aparţineau Organizaţiei Abu Nidal.
20 decembrie 1994 Suedia	Guvernul suedez l-a expulzat pe Ali Biljani, şeful de origine iraniană al comunităţii şiite locale din Malmo, pe baza legislaţiei care permite expulzarea celor suspectaţi de terorism. Se ştie că două expulzări ulterioare ale membrilor comunităţii iraniene s-ar datora, în parte, faptului că strângeau informaţii despre comunitatea evreiască şi despre şcolile acesteia, în scopul recurgerii la atacuri teroriste.
25 decembrie 1994 Lyons	O bombă cu gaz propan aflată într-o maşină din faţa unei sinagogi din Lyons, Franţa, a fost dezamorsată, evitând la limită rănirea unor persoane.
7 decembrie 1995	O maşină-capcană a explodat în faţa unei şcoli

Lyons	evreieşti din Lyons, rănind 14 persoane. Nu s-a produs un număr mare de victime, tocmai datorită faptului că elevii au părăsit şcoala târziu. Ulterior s-a stabilit că membrii Grupării Islamice Armate Algeriene (GIA) au fost responsabili de acest atac şi de cel eşuat în decembrie 1994.
martie 1996 Manchester	3 studenţi postuniversitari islamişti au fost judecaţi pentru plănuirea unor atacuri teroriste în zona oraşului Manchester. Deşi nu au fost identificate anumite ţinte, cei 3 se aflau în posesia unei fotografii a celui care, la acea vreme, era ambasadorul Israelului, împotriva căruia se pare că plănuiau o tentativă de asasinare. Studenţii nu erau afiliaţi ai vreunui grup terorist. Doi dintre ei au fost achitaţi; cel de-al treilea a fost condamnat pentru posesie ilegală de explozibil şi închis.
14 martie 1996 Antwerp	Poliţia belgiană a găsit explozibil şi mortiere cu destinaţia Munchen asupra unui cargobot iranian, Iran Kollahdoz. Poliţia l-a arestat pe proprietarul iranian al unei firme de import-export şi a interogat doi angajaţi iranieni ai Ministerului de Informaţii, care se aflau la bordul vasului (de altfel, acesta şi-a continuat drumul către Hamburg). Se crede că armele urmau să fie folosite într-un atac asupra unor ţinte israeliene sau evreieşti.
Aprilie 1996 Yaroslav	O bombă a explodat în Centrul Cultural Evreiesc din Yaroslav, Rusia. Nu s-au înregistrat victime. Atentatul nu a fost revendicat.
18 aprilie 1996 Cairo	Membrii Grupării Islamice Egiptene (Jama'ah al-Islamiyah) au ucis 18 turişti de origine greacă, rănind alţi 21, dintre care 12 erau greci, în urma uni asalt asupra hotelului «Europa» din Cairo, crezând că aceştia erau turişti israelieni. Un purtător de cuvânt al grupării a declarat ulterior: «operaţiunea urma să aibă loc într-o perioadă în care turiştii evrei trebuiau să meargă în Alexandria. Însă am aflat cu surprindere că evreii fuseseră înlocuiţi de către greci ca urmare a planurilor de securitate ale poliţiei egiptene de a-i proteja doar pe evrei.»
27 aprilie 1996 Paraguay	Poliţia din Paraguay i-a arestat pe membrii unei celule teroriste iraniene controlate de Hizballah la graniţa dintre Argentina, Brazilia şi Paraguay, pe când urmau să atace o instituţie evreiască. Două zile

	mai târziu, presa argentiniană a raportat eliberarea din custodie a doi cetăţeni libanezi.
29 aprilie 1996 Calgary	O scrisoare-bombă trimisă birourilor Fondului Naţional Evreiesc din cadrul centrului comunităţii evreieşti din Calgary, Canada, nu a mai explodat. Atentatul nu a fost revendicat.
30 aprilie 1996 Paris	Presa israeliană a raportat arestarea în Paris a unor terorişti aparţinând grupării Hizballah, care plănuiau un atac asupra unei instituţii israeliene.
13 februarie 1997 Jacksonville	Harry Shapiro, un casier evreu al unei benzinării, a plasat o bombă în faţa Centrului Evreiesc Florida, în Jacksonville. A fost descris de poliţie ca având instabilitate emoţională după acuzarea de atentat şi de o ameninţare cu bombardarea asupra Centrului în seara precedentă, când fostul Prim Ministru israelian, Shimon Peres, ar i trebuit să ţină un discurs.
23 februarie 1997 New York	Palestinianul Ali Hassan Abu Kamal a împuşcat 6 persoane din punctul de observare a Empire State Building, ucigând una dintre aceste persoane. Deşi s-a susţinut că nu ar fi avut nici o legătură cu terorismul, iar familia sa a declarat ca nu e membru politic, el a lăsat două mesaje, unul în arabă şi altul în engleză, în care acuza SUA că foloseşte Israelul drept instrument împotriva palestinienilor.
31 iulie 1997 New York 31 iulie 1997 New York	Gazi Ibrahim Abu Mezer şi Lafi Khalil, doi palestinieni aflaţi în aşteptarea azilului, au fost arestaţi în urma unui schimb de focuri cu poliţia într-un apartament din Brooklyn. O percheziţie a apartamentului acestora a scos la iveală bombe artizanale şi un document în care ameninţau cu atacuri kamikaze şi cereau eliberarea din custodie a teroriştilor islamişti condamnaţi, Sheikh Omar Abdul Rahman, Ramzi Yousef şi a liderului Hamas, Sheikh Ahmed Yassin. La procesul lor din anul următor, Abu Mezer a declarat că intenţiona să ucidă cât mai mulţi evrei într-un atac kamikaze cu o bombă. El a declarat că este un simpatizant şi nu un membru al grupării Hamas. A fost ulterior închis pe viaţă; Khalil a fost găsit vinovat de falsificarea unor acte.
14 mai 1998 Moscova	O bombă făcută din TNT (dinamită) a explodat în sinagoga moscovită Lubavitcha Maryina Roshcha,

	producând o gaură în clădire şi distrugând maşinile aflate în apropiere. Copii şi profesori tocmai părăsiseră clădirea cu câteva minute mai devreme. Se crede că neo-naziştii skinheads au fost responsabili.
23 aprilie 1998 Atena	Două bombe au explodat în faţa birourilor Conducerii Centrale a Comunităţilor Evreieşti din Atena. Un grup neidentificat anterior, Solidaritatea Internaţională, a revendicat atentatul.
1 octombrie 1998 Bruxelles	O grenadă a fost găsită şi dezamorsată în faţa ambasadei israeliene din Bruxelles, Belgia. Atentatul nu a fost revendicat.
1 mai 1999 Moscova	O bombă ce conţinea 400 de grame de explozibil a explodat la 50 de metri de sinagoga Choral în timpul desfăşurării unui ritual religios. O a doua bombă a explodat după aproximativ o oră lângă sinagoga Maryina Roshcha, în nordul Moscovei. Poliţia a declarat ulterior că neo-naziştii sunt suspectaţi.
13 mai 1999 Moscova	O bombă din TNT a distrus două etaje ale sinagogii Maryina Roshcha, la scurt timp după ce 70 de copii şi profesorii lor plecaseră. Atacul a avut loc la Lag B'Omer. Doi muncitori ai unui şantier aflat în apropierea centrului comunităţii evreieşti, au fost, de asemenea, răniţi în urma exploziei.
18 iunie 1999 Sacramento	Se presupune că o serie de atacuri prin incendiere asupra sinagogilor din Sacramento, California, au aparţinut membrilor Bisericii Mondiale californiene a Creatorului. În aprilie 2000, Benjamin Mathew Williams şi James Tylant Williams au fost judecaţi şi condamnaţi pentru conspirare la comiterea incendiilor şi distrugerea proprietăţii religioase, privind atacurile şi bombardarea unei clinici de avorturi.
2-4 iulie 1999 Chicago	Benjamin Nathaniel Smith, fost membru al Bisericii Mondiale a Creatorului (care susţine supremaţia rasei albe), a împuşcat 6 persoane care ieşeau dintr-o sinagogă locală, continuând să ucidă şi să rănească alţi trecători şi motociclişti pe parcursul zilelor care au urmat. Fiind urmărit de poliţie, s-a sinucis.
iulie 1999 Moscova	Leopold Kaimovsky, directorul executiv al centrului cultural evreiesc al sinagogii moscovite Choral, a fost înjunghiat de mai multe ori în biroul său care se afla în sinagogă, de către Nikita Krivchun, membru

	al Grupării Unităţii Naţionale Ruseşti Neo-naziste.
2 august 1999 Atena	O bombă artizanală pe bază de propan a distrus geamurile Societăţii Greceşti Prieteniei Israeliene din Atena. Nu s-au înregistrat răniţi. Revendicarea a fost făcută de gruparea anterior necunoscută, Steaua Neagră.
10 august 1999 Los Angeles	Buford Furrow, membru al Naţiunilor Ariene, a atacat centrul comunităţii evreieşti din North Valley cu o varietate de arme, ucigând un poştaş şi rănind trei copii şi doi adulţi.
18 noiembrie 1999 Roma	O bombă plasată în faţa unui cinematograf care prezenta unei comunităţi evreieşti un film despre holocaust, cu participarea ambasadorului israelian, a fost descoperită şi dezamorsată. Cu câteva zile înainte, o bombă similară a fost descoperită în faţa Muzeului Naţional al Eliberării pe care apăreau slogane antisemite.
4 martie 2000 Canada	Tarek Adealy Khafagy, un refugiat egiptean, a fost arestat pentru deţinerea unei substanţe explozive. Poliţia a declarat că fusese implicat şi în tentative de bombardare asupra ambasadei israeliene din Ottawa şi a consulatului din Montreal.
10 martie 2000 Canada	Ayman Bondok şi Kim St. Louis au fost arestaţi pentru deţinere ilegală de explozibil. Au fost acuzaţi că au ameninţat Israelul într-un efort de a câştiga eliberarea prizonierilor libanezi. Se crede că Bondok făcuse şi apeluri de ameninţare la adresa consulatului israelian.
27 iulie 2000 Dusseldorf	O bombă cu şrapnel amplasată într-o gară de navetişti, a rănit 9 persoane, dintre care 5 erau evrei. Ministrul german de Interne, Otto Schilly, a declarat că neo-naziştii sunt autorii acest atentat.
2 octombrie 2000 Dusseldorf	O sinagogă din Dusseldorf, Germania, a fost bombardată. Ulterior, poliţia a arestat şi acuzat doi arabi pentru comiterea atacului.
29 decembrie 2000 Minsk	Bombe au fost aruncate într-o sinagogă din Minsk, Belarus.
3 ianuarie 2001 Zurich	O bombă a explodat la intrarea în birourile companiei aeriene El Al din Zurich, provocând doar pagube materiale. Atentatul a fost revendicat de Gruparea Perspectivei Revoluţionare.

11 Septembrie 2001 New York, SUA	11 SEPTEMBRIE 2001 a fost o zi a morţii, durerii, groazei, temerii, neliniştii, angoasei şi a tulburării care a zguduit din temelii democraţia şi valorile umane din Statele Unite ale Americii. Toate persoanele afectate vor avea nevoie de mult timp ca să-şi revină atât pe plan emoţional cât şi pe plan fizic. Acelaşi lucru se poate spune şi despre familiile îndoliate a celor ucişi. Teroriştii vor să ne supună, să ne distrugă valorile umane şi să creeze haos, şoc şi groază la nivel mondial pentru a-şi îndeplini cerinţele criminale. Prin teroare şi ură au intenţia de a ne umili, frustra şi intimida. Au dat dovadă de toate acestea prin cele mai cumplite atentate sinucigaşe la nivel mondial.
2 aprilie 2002 Franţa şi Belgia	Un terorist a deschis focul asupra unei băcănii kuser din Toulouse, iar în Lyons un grup de tineri a distrus două maşini furate, trecându-le prin porţile de fier ale centrului comunităţii Rav Hida şi pe care le-au incendiat înainte de a fugi. Atacurile au urmat unei serii de incendieri ale sinagogilor din Lyons, Strasbourg, Marsilia şi Bruxelles.
11 aprilie 2002 Djerba 11 aprilie 2002 Djerba	Un camion încărcat cu canistre de gaz a intrat într-un zid ce înconjura sinagoga istorică Griba din Djerba, Tunisia, iar explozia produsă a ucis 19 persoane şi a rănit alte 15. Membrii unei familii franco-tunisiene ce locuia în regiunea Lyons, cunoscuţi ca având legături cu Al-Qaeda, au fost acuzaţi.
20-21 aprilie 2002 Charleroi	Focul deschis asupra sinagogii din Charleroi, Belgia, a provocat pagube, însă nu s-au înregistrat victime. Atentatul nu a fost revendicat.
Mai 2002 Casablanca	Autorităţile marocane au arestat câţiva membri ai unei celule de naţionalişti saudiţi care avea legături cu Al-Qaeda şi care plănuiau să arunce în aer sinagogi şi să otrăvească membri proeminenţi ai comunităţii evreieşti din Casablanca.
4 iulie 2002 Los Angeles	Un terorist a deschis focul asupra casei de bilete a companiei El Al din Aeroportul Internaţional Los Angeles, ucigând două persoane şi rănind alte patru. Un paznic al companiei El Al a răspuns focului, ucigându-l pe terorist.
28 noiembrie 2002	13 persoane, adică 3 israelieni şi 10 kenieni, au fost

Mombassa	ucise, iar alte 80 rănite, în urma exploziei unei maşini-capcană lângă holul hotelului Paradise deţinut de un israelian, în Mombassa, Kenya. Al-Qaeda a revendicat atentatul.
28 noiembrie 2002 Mombassa	Două rachete au fost trase într-un avion israelian Arkia ce decola de pe aeroportul Mombassa. Al-Qaeda a revendicat atentatul.
3 decembrie 2002 Canberra şi Sidney	Jack Roche, britanic convertit la islamism, a fost acuzat de plănuirea atacurilor cu bombă asupra ambasadei israeliene din Canberra şi a consulatului din Sidney. Roche susţinea că este membru Al-Qaeda pregătit în Afganistan.
3 iunie 2002 Charleroi	Poliţia belgiană a arestat un bărbat de origine marocană suspectat că ar fi plănuit un atac cu maşină-capcană asupra unei sinagogi din Charleroi. Maşina, încărcată cu canistre de gaz, a luat foc, însă nu a explodat, reducând astfel riscul pagubelor.
16 mai 2003 Casablanca 16 mai 2003 Casablanca	Terorişti afiliaţi Al-Qaeda recrutaţi la nivel local, au ucis 44 de persoane şi au rănit alte 100 în atacuri sinucigaşe împotriva unor ţinte evreieşti. Atacul a coincis cu Lag B'Omer, iar ţintele au cuprins un cimitir evreiesc, un restaurant spaniol, hotelul Farah, Centrul Comunităţii Alianţei Israelite şi restaurantul Positano deţinut de un evreu.
9 septembrie 2003 Munchen	Poliţia germană a capturat mari cantităţi de TNT, arme de foc şi grenade, dejucând astfel un complot al neo-nazistei Kameradenschaft Sud de a bombarda o ceremonie pe 9 noiembrie, aniversarea Kristallnacht. La ceremonie, care urma să marcheze deschiderea unei noi sinagogi, trebuiau să participe preşedintele german Rau şi alţi oameni de seamă.
11 septembrie 2003 Ben M'Sik-Sidi Othman	Albert Rebibo, evreu marocan, a fost asasinat de ucigaşi necunoscuţi, dar poliţia a dovedit că gloanţele proveneau dintr-o armă găsită în reşedinţa lui Mohamed Negaoni, membru al grupării Salafiya Jihadyia, legată de Al-Qaeda, judecat la acea vreme pentru bombardamentele din data de 16 mai.
30 septembrie 2003 Bangkok	Poliţia thailandeză a susţinut că a dejucat planurile extremiştilor islamici de a ataca avioanele companiei El Al pe Aeroportul Internaţional din Bangkok. Un bărbat a fost arestat pe aeroport deoarece fotografia

	zone din apropierea El Al. O percheziţie în reşedinţa acestuia a scos la iveală faptul că avea legături cu Al-Qaeda şi deţinea planuri de folosire a rachetelor pentru a ataca avioane.
30 septembrie 2003 Berlin şi Dusseldorf	4 bărbaţi care probabil aveau legături cu gruparea teroristă Tawhid, au fost acuzaţi că ar fi complotat la atacarea muzeului evreiesc din Berlin şi a unui bar deţinut de un evreu din Dusseldorf.
15 noiembrie 2003 Istanbul	23 de persoane au fost ucise şi alte 300 rănite în atacuri consecutive cu maşini-capcană în sinagogile Neve Shalom şi Beth Israel în timpul slujbelor duminicale de Sabat. Deşi Marele Front de Est al Participanţilor la Raiduri islamici a revendicat iniţial atentatul, Al-Qaeda a declarat ulterior ca a fost autoarea atentatului.
11 Martie 2004 Madrid, Spania	La 11 martie 2004, Madridul, capitala Spaniei, a fost zguduită de explozia puternică a zece bombe care au fost puse în trei gări. Atacurile simultane asupra a patru trenuri de navetişti s-au soldat cu 190 de morţi şi 1800 de răniţi.
7 Iulie 2005 Londra, UK	Şoc, groază şi teroare în Londra. Cea mai ridicată cotă mediatică pe glob a fost în acea zi.

4.1.1. Date statistice

Ţările afectate de terorism

Ţările afectate de ad-terorism	N	Minimum	Maximum	Sum	Mean
	Statistic	Statistic	Statistic	Statistic	Statistic
AFRICA	1	3.00	3.00	3.00	3.0000.
ARGENTINA	1	35.00	35.00	35.00	35.0000.
AUSTRIA	1	6.00	6.00	6.00	6.0000.
AUSTRALIA	1	18.00	18.00	18.00	18.0000.
BELARUS	1	1.00	1.00	1.00	1.0000.
BELGIA	1	16.00	16.00	16.00	16.0000.
BOLIVIA	1	4.00	4.00	4.00	4.0000.
CANADA	1	4.00	4.00	4.00	4.0000.

CHILE	1	4.00	4.00	4.00	4.0000.
CIPRU	1	8.00	8.00	8.00	8.0000.
COLUMBIA	1	5.00	5.00	5.00	5.0000.
C. RICA	1	1.00	1.00	1.00	1.0000.
DANEMARC	1	6.00	6.00	6.00	6.0000.
ECUADOR	1	3.00	3.00	3.00	3.0000.
EGIPT	1	7.00	7.00	7.00	7.0000.
ELVEŢIA	1	7.00	7.00	7.00	7.0000.
FINLANDA	1	1.00	1.00	1.00	1.0000.
FRANŢA	1	52.00	52.00	52.00	52.0000.
GERMANIA	1	31.00	31.00	31.00	31.0000.
GRECIA	1	16.00	16.00	16.00	16.0000.
GUATEMALA	1	4.00	4.00	4.00	4.0000.
OLANDA	1	5.00	5.00	5.00	5.0000.
INDIA	1	1.00	1.00	1.00	1.0000.
IRAN	1	2.00	2.00	2.00	2.0000.
IRLANDA	1	1.00	1.00	1.00	1.0000.
ITALIA	1	31.00	31.00	31.00	31.0000.
JAPONIA	1	1.00	1.00	1.00	1.0000.
KENYA	1	4.00	4.00	4.00	4.0000.
KOREEA	1	1.00	1.00	1.00	1.0000.
LIBAN	1	1.00	1.00	1.00	1.0000.
MALTA	1	2.00	2.00	2.00	2.0000.
MAROC	1	3.00	3.00	3.00	3.0000.
MEXIC	1	3.00	3.00	3.00	3.0000.
PANAMA	1	3.00	3.00	3.00	3.0000.
PARAGUAY	1	2.00	2.00	2.00	2.0000.
PERU	1	10.00	10.00	10.00	10.0000.
FILIPINE	1	3.00	3.00	3.00	3.0000.
PORTUGALIA	1	2.00	2.00	2.00	2.0000.
ROMÂNIA	1	1.00	1.00	1.00	1.0000.
RUSIA	1	5.00	5.00	5.00	5.0000.
SALVADOR	1	1.00	1.00	1.00	1.0000.
SINGAPORE	1	3.00	3.00	3.00	3.0000.
SPANIA	1	6.00	6.00	6.00	6.0000.
SUEDIA	1	4.00	4.00	4.00	4.0000.
THAILANDA	1	3.00	3.00	3.00	3.0000.
TUNISIA	1	2.00	2.00	2.00	2.0000.
TURCIA	1	19.00	19.00	19.00	19.0000.
UCRAINA	1	1.00	1.00	1.00	1.0000.
UK	1	25.00	25.00	25.00	25.0000.

UGANDA	1	1.00	1.00	1.00	1.0000.	
UNGARIA	1	1.00	1.00	1.00	1.0000.	
URUGUAY	1	1.00	1.00	1.00	1.0000.	
USA	1	32.00	32.00	32.00	32.0000.	
VENEZUELA	1	1.00	1.00	1.00	1.0000.	
Valid N (listwise)	1					
Total	**54**	**389**	**389**	**389**	**389**	**0**

Moduri de operare

Moduri de operare	**N**	**Minimum**	**Max.**	**Sum**	**Mean**	
	Statistic	Statistic	Statistic	Statistic	Statistic	
Diverse metode de atac	1	162.00	162.00	162.00	162.0000	.
Deturnări	1	10.00	10.00	10.00	10.0000	.
Explozii	1	250.00	250.00	250.00	250.0000	.
Aruncare de grenadă	1	80.00	80.00	80.00	80.0000	.
Asasinate	1	79.00	79.00	79.00	79.0000	.
Incendiere	1	200.00	200.00	200.00	200.0000	.
Încercări de lovituri	1	500.00	500.00	500.00	500.0000	.
Substanţe toxice	1	45.00	45.00	45.00	45.0000	.
Maşini-capcană	1	600.00	600.00	600.00	600.0000	.
Distrugerea puţurilor de petrol	1	23.00	23.00	23.00	23.0000	.
Proiectile	1	89.00	89.00	89.00	89.0000	.
Scrisori cu arme biologice	1	22.00	22.00	22.00	22.0000	.
Valid N (listwise)	1					
Total	**12**	**2060**	**2060**	**2060**	**2060**	**0**

Incidentele pe an

Incidente pe an	**N Statistic**	**Minimum Statistic**	**Maximum Statistic**	**Sum Statistic**	**Mean Statistic**	**Std. Error**
A1968	1	12.00	12.00	12.00	12.0000	.
A1969	1	14.00	14.00	14.00	14.0000	.
A1970	1	12.00	12.00	12.00	12.0000	.
A1971	1	6.00	6.00	6.00	6.0000	.
A1972	1	17.00	17.00	17.00	17.0000	.
A1973	1	25.00	25.00	25.00	25.0000	.
A1974	1	3.00	3.00	3.00	3.0000	.
A1975	1	8.00	8.00	8.00	8.0000	.
A1976	1	18.00	18.00	18.00	18.0000	.
A1977	1	3.00	3.00	3.00	3.0000	.
A1978	1	8.00	8.00	8.00	8.0000	.
A1979	1	20.00	20.00	20.00	20.0000	.
A1980	1	22.00	22.00	22.00	22.0000	.
A1981	1	20.00	20.00	20.00	20.0000	.
A1982	1	67.00	67.00	67.00	67.0000	.
A1983	1	17.00	17.00	17.00	17.0000	.
A1984	1	4.00	4.00	4.00	4.0000	.
A1985	1	22.00	22.00	22.00	22.0000	.
A1986	1	9.00	9.00	9.00	9.0000	.
A1987	1	3.00	3.00	3.00	3.0000	.
A1988	1	17.00	17.00	17.00	17.0000	.
A1989	1	6.00	6.00	6.00	6.0000	.
A1990	1	19.00	19.00	19.00	19.0000	.
A1991	1	8.00	8.00	8.00	8.0000	.
A1992	1	6.00	6.00	6.00	6.0000	.
A1993	1	2.00	2.00	2.00	2.0000	.
A1994	1	11.00	11.00	11.00	11.0000	.
A1995	1	1.00	1.00	1.00	1.0000	.
A1996	1	7.00	7.00	7.00	7.0000	.
A1998	1	3.00	3.00	3.00	3.0000	.
A1999	1	3.00	3.00	3.00	3.0000	.
A2000	1	8.00	8.00	8.00	8.0000	.
A2001	1	5.00	5.00	5.00	5.0000	.
A2002	1	10.00	10.00	10.00	10.0000	.
A2003	1	8.00	8.00	8.00	8.0000	.
A2004	1	90.00	90.00	90.00	90.0000	.
A2005	1	70.00	70.00	70.00	70.0000	.
Valid N (listwise)	1					
Total	**37**	**5811**	**581**	**581**	**581**	**0**

SURSA: Raportul întocmit deAsociaţia de Studii şi Cercetări ale Terorismului, Cluj Napoca, 2006

NUMĂRUL ATACURILOR TERORISTE

ŢĂRI	1990	1991	1992	1993	1994	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006
ISRAEL	7	3	8	13	17	4	8	12	20	5	8	49	58	19	26	12	10
IRAN				1		1			3	1	1			2	1		
SUA	6			1	1			4		3		1	1				1
RUSIA							1		1		3			3	3		1
CHINA												1	2				
TURCIA	1		2	1										2	1		
GRECIA									1	1							
ROMÂNIA			1														
UCRAINA	1																
GERMANIA					2						2	1		2			
UNGARIA		1															
BULGARIA																	
FRANŢA		1			1	1	1						1				
NORVEGIA																	
FINLANDA																	
TOTAL	15	5	11	16	21	6	10	16	25	10	14	52	62	29	31	12	12

Anexa nr. 5
Sugestii pentru o pace definitivă în Orientul Mijlociu

Într-un articol foarte interesant, profesorul Samir Khalil Samir[188] propune un „decalog al Păcii în Orientul Mijlociu“, inclusiv crearea „Uniunii Orientului Mijlociu“ (UOM sau UMO), după modelul Uniunii Europene, născută ea însăşi din convingerea asupra inutilităţii războaielor continue în Europa, mai ales între Franţa şi Germania.

„Pentru a se atinge acest scop – scrie profesorul Samir Khalil Samir în publicaţia La Croix[189] – voi încerca să indic o cale, deopotrivă echitabilă şi realistă, pe care o voi formula în câteva puncte sensibile, un mic «Decalog al Păcii în Orientul Mijlociu».

1. Crearea unui stat palestinian bazat pe frontierele internaţionale (anterioare războiului din 1967); vor trebui totuşi făcute mici retuşuri, de comun acord între Israel şi Palestina.

2. «Dreptul de revenire» al palestinienilor, recunoscut de ONU în Rezoluţia 194 a Adunării Generale, trebuie recunoscut în principiu, renunţându-se la discutarea acelui modul de aplicare între reîntoarcerea unui număr limitat şi compensaţia garantată de comunitatea internaţională pentru ceilalţi.

3. Colonii israelieni ar putea rămâne pentru o perioadă limitată (de exemplu pentru vreo zece ani) sub suveranitate israeliană. După aceea, colonii vor decide dacă se întorc în Israel sau rămân sub suveranitate palestiniană, cum au făcut-o deja 160.000 de palestinieni care s-au hotărât să trăiască sub suveranitate israeliană.

4. Recunoaşterea oficială şi schimbul de ambasadori. Fiecare dintre statele Orientului Mijlociu (inclusiv Turcia, Iranul, Irakul, Siria etc.) trebuie să recunoască oficial frontierele celorlalte state ca definitive şi să se angajeze la un schimb de ambasadori cu aceste state.

5. Instalarea unei Forţe Internaţionale «robuste» acolo unde pacea nu s-a realizat pe deplin, pentru a controla în acelaşi timp şi traficul de arme, îndeosebi între Israel şi Palestina, între Israel şi Liban, între Liban şi Siria, între Siria şi Irak, între Irak şi Iran, între Turcia şi Irak.

6. Ajutarea statelor slabe din punct de vedere militar să-şi constituie o armată naţională suficient de puternică pentru a-şi asigura singure

[188] Dr. Samir Khalil Samir este profesor şi cercetător la Universitatea Sfântul Iosif din Beirut, fondator şi director al Centrului de Documentare şi Cercetări Arabe Creştine CEDRAC (USJ) www.cedrac.usj.edu.lb

[189] http://www.la-croix.com/documents/doc.jsp?docId=2280000&rubId=1306

securitatea şi, deci, demilitarizarea tuturor grupurilor: miliţii şi coloni. În acelaşi timp, trebuie să se întreprindă măsuri pentru reducerea investiţiilor militare în regiune şi pentru controlul statelor puternice din punct de vedere militar.

7. Eliberarea tuturor prizonierilor altor state deţinuţi de statul propriu, prin acorduri de schimb, îndeosebi între Israel şi Palestina, între Israel şi Liban, între Liban şi Siria.

8. Constituirea unei Comisii internaţionale pentru rezolvarea, de o manieră echitabilă, a problemelor apei în regiune, condiţie esenţială a dezvoltării şi cauză frecventă a conflictelor.

9. Ierusalimul constituie un punct nevralgic, ceva mai delicat. De aceea, trebuie să se constituie o Comisie internaţională, incluzând Israelul şi Palestina, pentru oraşul Ierusalim, pe care cele două state doresc în mod legitim să-l considere capitală. Este vorba de garantarea securităţii, libertăţii de mişcare şi respectării frontierelor internaţionale în interiorul oraşului, dar, de asemenea, şi de sacralitatea, salvarea şi accesibilitatea Locurilor Sfinte, care sunt un patrimoniu universal şi trebuie să fie protejate prin acorduri internaţionale.

10. Lansarea proiectului unei „Uniuni a Orienului Mijlociu“ (UMO) între toate statele regiunii, cuprinzând inclusiv Israelul, Palestina, Iordania, Egiptul, Arabia, Turcia, Iranul etc., dacă acestea doresc să trăiască împreună în pace. Acest lucru pare prematur, dar va trebui să se întâmple, dacă se doreşte o pace definitivă. În acest sens, vor trebuie puse bazele juridice, economice, politice, militare şi culturale, vor trebui definite condiţiile pe care trebuie să le îndeplinească fiecare stat pentru a deveni membru, organizate întâlniri între statele din regiune, propus un calendar etc. Este necesar să se semneze acorduri bilaterale sau multilaterale de pace pe perioade lungi (10-20 de ani). Statele de aici se pot inspira pentru multe din aceste puncte din experienţa Uniunii Europene.“

„Pentru a se realiza un astfel de proiect, este necesară o revoluţie mentală. De mai bine de o jumătate de secol, responsabilii politici din Israel, ca şi cei din ţările arabe, n-au făcut altceva decât să le spună popoarelor lor că violenţa este unica soluţie a problemelor, convingându-i că dreptul şi raţiunea sunt de partea lor. Va trebui un efort interior îndelung şi mult curaj pentru a schimba discursul. Nu războiul are nevoie de curaj, pacea da!“

Extras din articolul „*Pour une paix définitive au Moyen-Orient vers une « Union moyen-orientale »“* **de Samir Khalil Samir, publicat în „La Croix“** http://www.la-croix.com/documents/doc.jsp?docId=2280000&rubId=1306

Anexa nr. 6
Politica Europeană de Securitate şi Apărare (PESA)

În septembrie 2001, Parlamentul european a elaborat o rezoluţie asupra stabilirii unei politici europene comune în materie de securitate şi de apărare care includea misiunile tip Petersberg, adică misiuni umanitare, de evacuare, menţinere a păcii, gestionare a crizelor, inclusiv misiuni de restabilire a păcii. După încheierea Războiului Rece, se manifestă tendinţa ca distincţia dintre securitate şi apărare să se estompeze. O politică eficientă de securitate şi apărare trebuie să utilizeze atât mijloace civile, cât şi mijloace militare, pentru a preveni şi gestiona situaţiile de criză ce ar ameninţa valorile unui stat sau ale unui grup de state de tipul celui constituit de Uniunea Europeană.[190]

S-a reafirmat valoarea tradiţională a conceptului de apărare, în sensul de apărare teritorială, fără ca să fie concurată, în felul acesta, Alianţa Nord-Atlantică, ce rămâne, astăzi, în accepţia UE, fundamentul apărării colective, şi nici manifestată vreo ambiţie de a pune pe picioare o armată europeană permanentă. Cu prilejul evenimentelor dramatice din Kosovo, s-a constatat că Uniunea Europeană nu are capacitatea de a rezolva crize de mare amploare şi, ca atare, ulterior, s-a căutat să fie elaborate unele măsuri în consecinţă pentru găsirea unor soluţii adecvate.

Pornind de aici, s-a subliniat necesitatea unei *politici europene comune de securitate şi apărare (PECSA*[191]*)*, coerentă şi credibilă, care să permită UE să se afirme ca important actor în viaţa politică internaţională. În acest sens, unele state membre au luat deja măsuri de restructurare a forţelor armate şi de a se dota cu echipamente adecvate, chiar comune, în perspectiva punerii pe rol a unei Forţe de Reacţie Rapidă Europene, aşa cum s-a hotărât la consiliile europene de la Köln şi Helsinki. Conferinţa asupra angajării capacităţilor constituie prima etapă concretă.

Această rezoluţie are următorul conţinut:

1. afirmă că o politică europeană comună în materie de securitate şi apărare (PESA) nu constituie un scop în sine, ci un instrument în serviciul politicii externe a UE şi care nu poate fi utilizat decât pentru scopuri precise, stabilite cu claritate de Consiliu, în legătură cu Comisia şi cu susţinerea Parlamentului European;

[190] Dr. Gheorghe Văduva, drd. Mihai Dinu, STRATEGIA EUROPEANĂ A INTEGRĂRII, Editura Universităţii Naţionale de Apărare „Carol I“, Bucureşti, 2005.

[191] În ultimele documente, se foloseşte denumirea de Politică Europeană de Securitate şi Apărare (PESA).

2. relevă că PESCA nu va fi cu adevărat eficace decât dacă ea este condusă de o autoritate desemnate în mod clar, capabilă să coordoneze ansamblul de mijloace disponibile, atât civile, cât şi militare, şi apreciază de altfel că noile structuri, odată puse în funcţiune, vor face obiectul unor evaluări regulate;

3. în consecinţă, invită apropiate Consilii europene să ia deciziile necesare pentru ca PESCA să fie operaţională în 2003, aşa cum s-a stabilit la summit-ul de la Cologne;

4. reafirmă că crizele vor trebui soluţionate mai întâi prin mijloace civile, fără a se exclude, totuşi, recurgerea la forţa armată, când diplomaţia a atins limitele, cu condiţia ca utilizarea ei să se facă în acord cu principiile fondatoare ale UE şi cu constituţiile statelor membre, ca şi cu principiile Chartei ONU sau ale OSCE;

5. subliniază că, în conformitate cu dreptul internaţional, utilizarea forţei armate necesită un mandat ad-hoc al CS al ONU. Cu conştiinţa riscurilor de blocaj care pot surveni în acest organ, insistă asupra necesităţii reformei instituţiilor ONU. În aşteptarea acestor reforme şi în absenţa unui mandat din cauza unui blocaj în sânul Consiliului de Securitate, consideră că Uniunea Europeană (comunitatea internaţională) nu poate interveni militar, în caz de urgenţă, decât sub apelul expres al secretarului general al Naţiunilor Unite;

6. afirmă necesitatea, pentru UE, de a elabora principiile şi bazele juridice care să autorizeze intervenţia, fie prin mijloace civile, fie prin mijloace militare sau prin combinarea celor două, asupra teritoriului unui stat aflat în criză;

7. subliniază că o astfel de diversificare şi această consolidare a capacităţilor de intervenţie a UE în zone de criză trebuie să facă pereche cu acţiuni destinate să restabilească şi consolideze statul de drept, democraţia, o societate civilă, un sistem juridic independent, administraţia locală şi sistemul economic, cu scopul de a permite revenirea, în cel mai scurt timp, la o viaţă normală şi asigurarea securităţii democratice în zonele respective;

8. invită Comisia şi Consiliul să se preocupe de prevenirea conflictelor şi de dezvoltarea unui concept operaţional care să facă apel la mijloacele UE, la cele ale statelor membre NATO ca şi la cele ale altor actori, cum ar fi: ONU, OSCE şi alte organizaţii regionale, ca şi la media şi la societatea civilă;

9. subliniază, în acest context, că UE trebuie să coopereze cu forumurile ONG-urilor specializate;

10. estimează că prima etapă de aplicare a unei politici de prevenire a conflictelor constă în dezvoltarea capacităţilor UE de culegere a

învăţămintelor şi informaţiilor, ca şi a capacităţilor de analiză, astfel încât să poată fi detectate semnalele de criză, înaintea declanşării acesteia;

11. subliniază că intervenţia preventivă trebuie să fie adaptată la natura crizei şi să permită aplicarea unui ansamblu de măsuri, începând cu presiunea diplomatică şi cu acţiunile pozitive destinate să întărească societatea civilă, fără a exclude acţiunile coercitive, de la sancţiunile politice şi economice la ameninţarea cu întrebuinţarea forţei;

12. estimează necesitatea distingerii, în gestionarea crizelor, pe de o parte, a mijloacelor nonmilitare de acţiunile civile (umanitare, de observare, mediere, reconstrucţie etc.), care ar putea să releve un corp civil european de pace şi, pe de altă parte, acţiunile de poliţie care ar putea constitui preludiul unei escaladări în utilizarea mijloacelor coercitive sau a celor care se înscriu într-o perspectivă postconflict;

13. constată că crearea unei capacităţi de intervenţie rapidă a UE pune problema profesionalizării armatelor statelor membre, cale pe care unele sunt deja angajate, şi afirmă că decizia în legătură cu acest subiect aparţine fiecărui stat, în funcţie de tradiţiile sale politice şi sociale şi de rolul pe care doreşte să-l joace în gestionarea crizelor;

14. atrage atenţia că punerea în aplicare a unei PESA operaţionale necesită adeziunea la o viziune politică comună şi la determinarea intereselor comune;

15. aminteşte că toate aceste eforturi care vizează ameliorarea capacităţilor şi mijloacelor militare ale UE vor demara de o manieră insuficientă, dacă nu se vor dota cu o strategie corespunzătoare de utilizare a forţei, inclusă în politica externă comună şi dacă instituţiile sale nu vor fi adaptate acestui scop;

16. estimează că crearea postului de Înalt Reprezentant pentru PESA, dacă ea permite ameliorarea vizibilităţii Uniunii, conduce inevitabil la conflicte de competenţă cu comisarul însărcinat cu relaţii externe, ceea ce constituie o probă a inadecvării structurii pe piloni a UE;

17. propune, în consecinţă, ca funcţiunile Înaltului Reprezentant pentru PESA şi cele ale comisarului responsabil cu relaţiile externe să fuzioneze, într-un anumit timp, pentru a releva un vicepreşedinte al Comisiei special numit în acest scop;

18. subliniază necesitatea unei cooperări strânse între Consiliu şi Comisie, cu respectarea competenţelor fiecăreia dintre aceste instituţii, în special pentru punerea în operă a acţiunilor de prevenire a conflictelor sau de gestionare a crizelor, pentru că în acest fel se exprimă credibilitatea politicii externe a Uniunii;

19. reaminteşte în mod special poziţia sa în stabilirea, în cadrul PESA, a unui organ interparlamentar european în materie de securitate şi apărare, care să corespundă cadrului lărgit al securităţii europene;

20. propune ca articolul 21 din Tratatul asupra Uniunii Europene, care prevede, pentru Parlamentul European, obligaţia de a organiza o dezbatere anuală pe tema punerii în operă a PESC, să fie modificat incluzându-se în mod expres PECSA şi, în acest cadru, Consiliul să facă raport asupra progreselor realizate în aplicarea acestei politici, inclusiv în ceea ce priveşte eforturile statelor membre pentru a contribui la realizarea obiectivelor fixate[192];

21. estimează că ar fi oportun, în faza actuală, să se adapteze propriile structuri pentru a se ţine seama de existenţa PESA şi de a controla mai bine evoluţia acesteia;

22. Propune crearea unei unităţi administrative specializate care să asiste comisia afacerilor externe, drepturilor omului, securităţii comune şi politicii de apărare în activităţile relative la PESA şi să faciliteze munca delegaţiei permanente însărcinate cu relaţiile cu Adunarea parlamentară a NATO, care va trebui să primească statul unei delegaţii permanente;

23. consideră că UE trebuie să angajeze o politică de informare vizavi de opiniile publice ale statelor membre şi ale altor ţări situate la periferie, cu scopul de a explica finalitatea politicii europene comune în materie de securitate şi de apărare pe care se străduieşte să o pună în aplicare; este de părere că o astfel de sarcină ar trebui să fie incumbată Parlamentului European, Preşedinţiei Consiliului, Înaltului Reprezentant pentru PESC şi Comisiei;

24. însărcinează pe preşedintele său să transmită prezenta rezoluţie Consiliului şi Comisiei, ca şi parlamentelor statelor membre.

La un moment dat, se părea că Uniunea Europeană va renunţa la a se implica prea mult în domeniul securităţii şi apărării. În fond, NATO reprezintă, fără nici o îndoială, acea forţă militară şi politico-militară suficient de puternică pentru a asigura securitatea şi apărarea continentului european şi a spaţiului euro-atlantic. Insistenţa în a-şi crea o armată proprie, europeană şi un concept de securitate şi de apărare pur european ar părea, în aceste condiţii, lipsită de temei.

De la încheierea Războiului Rece, europenii se confruntă, între altele, cu trei mari provocări:

[192] Este vorba de obiectivele stabilite pentru anul 2003.

- nevoia de extindere a UE şi de consolidare a spaţiului european comun (economic, politic, social, cultural şi militar), pe cei trei mari piloni (economic, politic, de securitate şi apărare);
- solicitarea făcută europenilor de americani de a se implica mai mult în probleme de securitate şi apărare, în sensul sporirii cheltuielilor militare şi dotării forţelor armate cu o capacitate sporită de proiecţie strategică;
- edificarea unui concept de securitate şi apărare specific european.

Toate aceste provocări s-au aflat şi se află în atenţia forurilor Uniunii, dar soluţiile nu sunt simple. Orice construcţie europeană trebuie să treacă prin furcile caudine ale entităţilor politice statale, să primească girul tuturor şi, deseori, să fie supusă unui referendum. Şi este normal să fie aşa, de vreme ce continentul european are o istorie atât de bogată şi o civilizaţie atât de complexă.

Europenii nu sunt lipsiţi de solicitudine. Dar deciziile se iau greu şi se pun în aplicare cu dificultate. Progresele, în toate domeniile, sunt însă remarcabile, iar sensul evoluţiei europene este din ce în ce mai clar pentru toată lumea.

Politica Europeană de Securitate şi Apărare s-a născut, pe de o parte, din nevoia acută de a avea un concept european, complementar celui euro-atlantic de securitate şi apărare şi, pe de altă parte, din trebuinţa de putere, dictată de noile pericole şi de numeroasele ameninţări reale sau potenţiale. Şi chiar dacă s-a crezut, la un moment dat, că, după destrămarea Uniunii Sovietice şi dispariţia comunismului de tip sovietic, totalitar şi provocător, Europa nu mai este ameninţată de nimeni şi de nimic, s-a constatat, îndeosebi după intensificarea acţiunilor teroriste, că Europa este la fel de vulnerabilă, ca oricare altă entitate civilizată, la noile ameninţări. De aceea, s-a revenit, într-un fel, dar pe alte coordonate, la un raţionament cât se poate de corect: nu există şi nu poate exista o unitate deplină a continentului, fără un concept de securitate şi apărare pe măsură, adică fără cel de al treilea pilon, alături de cel economic şi de cel politic, pe care să se sprijine un astfel de edificiu. Europa nu putea încredinţa la infinit americanilor sarcina securităţii şi apărării continentului, în condiţiile în care Europa Unită este la fel de puternică din punct de vedere economic şi financiar ca Statele Unite.

Köln, 3-4 iunie 1999

Pe 3-4 decembrie 1998 a avut loc, la Saint-Malo, un summit franco-britanic unde s-au pus la punct foarte mult lucruri în legătură cu relaţia dintre Marea Britanie şi Uniunea Europeană şi s-a impulsionat elaborarea şi fundamentarea unui concept european de securitate şi apărare. A fost pentru prima dată când britanicii au acceptat să se discute o astfel de problemă a

securităţii şi apărării europene. Până la summit-ul de la Saint-Malo, de fiecare dată când se aducea vorba despre un astfel de concept, britanicii replicau că sarcina apărării europene revine Organizaţiei Tratatului Atlanticului de Nord. Ca urmare a impulsului de la Saint-Malo, a celor discutate la summit-ul NATO de la Washington din primăvara anului 1999 şi a intrării în vigoare a Tratatului de la Amsterdam, preşedinţia germană a comunităţii din primul semestru al anului 1999 a luat iniţiativa desfăşurării unor lucrări pe această temă. Astfel, cei cincisprezece, cu ocazia summit-ului de la Köln din 3-4 iunie 1999, au trecut la o primă etapă în ceea ce priveşte îndeplinirea obiectivelor politicii externe de securitate comună (PESC) şi la definirea progresivă a unei politici de apărare comună. Numai adoptând o astfel de politică, Uniunea Europeană putea să aibă un rol important pe scena internaţională.

Statele membre au decis să doteze UE cu mijloacele şi capacităţile necesare pentru a-şi asuma responsabilităţile pe care le presupune o politică europeană comună în materie de securitate şi apărare (PECSA). Se viza în mod deosebit crearea capacităţii Consiliului de a fi în măsură să ia decizii în ceea ce priveşte prevenirea conflictelor şi misiunile de gestionare a crizelor (misiuni Petersberg), adică misiuni umanitare şi de evacuare, misiuni de menţinere a păcii, misiuni de restabilire a păcii. UE putea astfel să contribuie în mod substanţial la menţinerea păcii şi securităţii internaţionale, conform principiilor Chartei ONU. De aceea, statele membre s-au angajat să-şi amelioreze eficacitatea mijloacelor militare europene, pe baza capacităţilor actuale, fie ele naţionale, binaţionale sau multinaţionale.

Helsinki, 9-10 decembrie 1999

Preşedinţia finlandeză a UE a prezentat şefilor de state şi de guverne două rapoarte referitoare la securitate şi apărare. Acestea fuseseră avizate de Consiliul Afacerilor Generale din 7 decembrie 1999. Pe această bază, au fost create, în cadrul Consiliului, noi structuri politice şi militare:

- Comitetul Politic şi de Securitate (COPS);
- Comitetul Militar European (CME)
- Statul Major Militar European (SMME).

Aceste structuri permit UE să asigure orientarea politică şi strategică necesară planificării şi conducerii operaţiilor tip „Petersberg".

Aceste structuri au intrat în funcţiune treptat. Mai întâi, au fost create unele organe interimare: Comitet Politic de Securitate Interimar (COPSi); organ militar interimar (OMi); compus din reprezentanţii şefilor de state majore din cele 15 ţări (care, pe atunci erau membre UE) şi un grup de experţi care au format nucleul Statului Major al Uniunii Europene.

Structurile au lucrat intens pentru a realiza un dispozitiv care a intrat pe rol la 1 martie 2000. S-a format, treptat, o cultură de apărare proprie UE, iar structurile din cei trei piloni ai UE au început să ţină seama şi de dimensiunea militară.

Obiectivul global (Headline Goal) pe care şi l-au fixat statele membre era acela ca, în 2003, să fie în măsură să desfăşoare, în 60 de zile şi pe o durată de cel puţin un an, o Forţă de Reacţie Rapidă Europeană (FRRE) de valoarea unui corp de armată, având, pentru componenta terestră, valoarea de 50.000 – 60.000 de oameni, pe baza mijloacelor puse la dispoziţie de fiecare ţară.

Această FRRE trebuia să fie autonomă, adică să dispună de mijloace proprii de informaţii, de comandament, de control şi de logistică. Tot în cadrul acestui obiectiv global s-a stabilită că FRRE trebuie să dispună de elemente aeriene şi navele şi de capacităţi coerente cu nivelul de forţe prevăzut pentru componenta terestră. Tot la Helsinki s-a stabilit să se dezvolte capacităţi de comandament, de control, de informaţii şi de transport strategic, oferind astfel UE autonomie de evaluare, de decizie şi de acţiune pentru toată gama de misiuni tip Petersberg.

Era cea mai importantă decizie după cea care viza constituirea unei capacităţi europene de acţiune şi de reacţie la noile provocări, pericole şi ameninţări. Situaţia strategică se schimbase radical, iar UE nu putea rămâne la termenii de securitate şi apărare din vremea Războiului Rece.

Totuşi, în pofida declaraţiilor de complementaritate dintre FRRE şi NRF, dintre Politica europeană de securitate şi apărare şi conceptul strategic NATO, unele paralelisme şi chiar suprapuneri sunt inevitabile. Desigur, unele dintre statele membre participă, atât în cadrul Alianţei, cât şi în cadrul FRRE, cam cu aceleaşi forţe.

Deşi se pare că NRF şi FRRE sunt modelele de armate ale viitorului (unul, euro-atlantic, celălalt, european get beget), liniile directoare ale strategiilor şi structurilor de forţe pentru secolul al XXI-lea nu sunt încă definitivate pe deplin nici acum, ci doar conturate.

Feira, 19-20 iunie 2000

A fost stabilită, pentru 20 noiembrie 2000, o conferinţă de angajare a capacităţilor. La această dată, fiecare stat a venit cu oferta sa. Organul militar interimar (OMi), sub controlul Comitetului Politic interimar de Securitate (CPSi), a avut foarte mult de lucru în această perioadă. S-a instituit, de asemenea, un comitet însărcinat cu aspectele civile ale gestiunii crizelor. I s-au fixat obiectivele corespunzătoare. În materie de poliţie civilă – care a fost considerată ca prioritate –, statele s-au angajat să furnizeze,

până în 2003, în jur de 5.000 de poliţişti pentru misiuni internaţionale, fiind în acelaşi timp în măsură să desfăşoare până la 1.000 de poliţişti, într-un interval de 30 de zile. S-a acordat de asemenea atenţie dezvoltării unei capacităţi europene care să acţioneze în domeniul prevenirii conflictelor.

Summit-ul de la Feira a permis definirea principiilor şi modalităţilor de angajare care să permită statelor membre NATO, dar care nu fac parte din UE; şi altor ţări candidate să contribuie la gestionarea militară, de către Uniune, a crizelor şi conflictelor. Tot aici au fost stabilite şi principiile de consultare cu NATO în probleme militare în patru domenii:

- probleme de securitate;
- obiective în termeni de capacităţi;
- modalităţi care să permită UE să aibă acces la mijloacele NATO;
- definirea mecanismelor de consultare permanentă.

Au fost create, în acest scop, patru grupuri de lucru.

Arhitectura mecanismelor de luare a deciziilor şi de conducere a operaţiilor

Această arhitectură se prezintă astfel:

- *Comitetul Politic de Securitate (COPS)*, compus din reprezentanţi permanenţi cu rang de ambasadori care are competenţa de a trata ansamblul problemelor PESA. În cazul unor operaţii militare de gestionare a crizelor, sub autoritatea Consiliului, va exercita controlul politic şi va stabilit direcţia strategică a acestora.

- *Comitetul Militar* se compune din şefii de state majore ale armatelor, reprezentaţi prin delegaţii lor permanenţi. El acordă aviz militar şi formulează recomandări destinate COPS, furnizează instrucţiuni militare pentru Statul Major al UE. Preşedintele Comitetului Militar asistă la sesiunile Consiliului când se iau decizii cu implicaţii în domeniul apărării.

- *Statul Major* are competenţe militare în folosul PESA, îndeosebi în ceea ce priveşte conducerea operaţiilor militare de gestionare a crizelor, conduse de UE. Este însărcinat cu alerta rapidă, analiza situaţiilor şi planificarea strategică pentru misiuni tip „Petersberg“, inclusiv cu identificarea forţelor europene naţionale şi multinaţionale.

Consiliul european de la Feira a stabilit cum vor arăta structurile politice şi militare definitive ce vor fi realizate imediat ce va fi posibil, după Consiliul de la Nisa.

Tot aici s-a hotărât ca preşedinţia franceză să fie invitată se adreseze Consiliului European de la Nisa un raport pe următoarele puncte:

a) Formularea obiectivului global şi a obiectivelor colective în termenii de capacităţi stabiliţi la Helsinki, inclusiv în ceea ce priveşte rezultatele Conferinţei asupra ofertelor de angajare care urma să fie organizată la Nisa, înaintea Consiliului.

b) Crearea de structuri politice şi militare permanente care să intre în funcţiune cât mai rapid posibil după Consiliul European de la Nisa.

c) Punerea în aplicare a deciziilor de la Feira privind:

- aranjamentele de consultare a unor ţări terţe în gestionarea crizelor de către UE;

- definirea, pe baza activităţii grupurilor de lucru ad-hoc UE-NATO, a aranjamentelor de consultare şi cooperare cu NATO în gestionarea militară a crizelor.

d) Definirea şi punerea în funcţiune a capacităţilor UE de gestionare civilă a crizelor, inclusiv definirea unor obiective concrete.

În momentul de faţă, FRRE este operaţională. Cele 13 grupuri tactice de luptă sunt şi ele operaţionale. Statul Major Militar European a planificat deja o serie de operaţii. Unele dintre ele, cum ar fi „Concordia“, „Artemis “ şi „Althea“ sunt deja în curs de desfăşurare. Procesul de gestionare a crizelor şi conflictelor armate impune Uniunii Europene să fie un actor activ şi responsabil, atât pe plan european şi euro-atlantic, cât şi pe plan eurasiatic şi global.

Anexa nr. 7
Distribuţia regională a conflictelor armate majore din perioada 1990-2003

	1990	1991	1992	1993	1994	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003
Africa	11	11	7	7	6	5	3	4	11	11	9	7	6	4
America	4	4	3	3	3	3	3	2	2	2	2	3	3	3
Asia	13	11	12	10	10	11	10	9	9	9	9	9	9	8
Europa	-	1	3	5	4	3	1	-	1	2	1	1	1	1
Orientul Mijlociu	4	6	5	6	6	6	6	4	4	3	4	4	2	3
Total	32	33	30	31	29	28	23	19	27	27	25	24	21	19

Graficul distribuţiei regionale a conflictelor armate majore din perioada 1990-2003

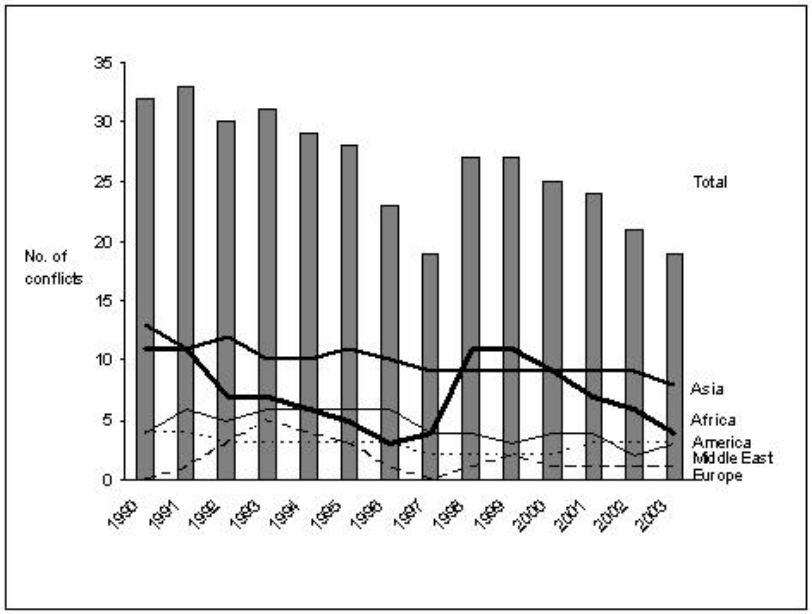

Sursa: http://www.sipri.org/contents/conflict/MAC_patterns.html

EDITURA UNIVERSITĂŢII NAŢIONALE DE APĂRARE „CAROL I”

Redactor: Vasile POPA
Corector: Corina VLADU
Tehnoredactor: Gheorghe VĂDUVA

Bun de tipar: 04.06.2007

Hârtie: A3 Format: A5
Coli tipar: 29 Coli editură: 14,5

Lucrarea conţine 362 pagini.
Tipografia Universităţii Naţionale de Apărare „Carol I”

Şoseaua Panduri, nr. 68-72, sector 5, Bucureşti
e-mail editura@unap.ro
Telefon: 319.48.80; 319.48.80/215; 307
Fax: 319.59.69

100/1104/2007 C. 302/2007